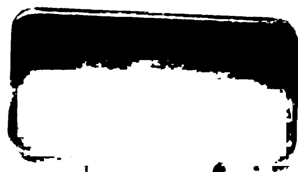

Österreichische Nationalbibliothek
+Z226813405

Spisi Dalmatinskoga Pokrajinskog Sabora.

Dne 19. Studena 1866. otvorio se je Pokrajinski Sabor i započeo ovako :

Gosp. Saborski Predsjednik

Dr. Špiro Vitez Petrović,

zauzevši predsjedničko mjesto, otvorio je Zasjedanje sliedećim

Govorom.

Gospodo!

Držeći se dužnosti, što sam si nametnuo još iz početka, da u svakomu mojemu otvornom govoru dostavim visokomu Saboru kratki izkaz svega važnijega što se dogadja od zatvorenja posljednjega zasjedanja pa do novoga, i svega što osobito ima Njegovu pozornost pozvati o poslih o kojih mu je baviti se; evo me, Gospodo, da Vam pod jednim i drugim vidom dostavim koju.

Kada mi je Njegova Preuzvišenost Poglavar Kraljevine saobćio prepoštovanu Carsku Povelju od 14. Listopada skoro prošastoga, s kojom bijahu za danas pozvani svi pokrajinski Sabori u zakonitih mjestih njihova sabranja; u isto vrieme s njegovim inim Dopisom zaiskao mi je, da obavjestim Njegovu Preuzvišenost Gospodina Državnog Popečitelja, po njegovomu zahtjevanju, koji li predlozi pokrajinski Sabor ili pojedini Zastupnici bijahu spravili, ili namjeravahu podnieti za nastojeće saborsko zasjedanje; i dostavljao mi, da je Njegova Preuzvišenost Gospodin Popečitelj bio očitovao, da je želiti da se pokrajinski Sabori najprije bave o pokrajinskih proračunih 1867. godine, nebi li se ovi još prije iztečenja tekuće odpravničke godine mogli ustavno ustanoviti.

O spravljenih predlogah govoriti ću poslje; ali medjutim, što se tiče proračuna 1867., s prieda Vam stoji dotični zemaljskim Odborom spravljeni izkaz, ujedno sa izkazom o konačnomu računu 1865.

Da glede ovoga zadnjega shvatite odmah njegov konačni izpadak, reći je, da za odpravništvo uzdržano s pokrajinskimi prirezi trošak se ograničio na fiorina 73,519: 56, dočim je bio proračunan na fiorina 80,162; te da je s ove strane izpala korist od fiorina 6642: 44.

Ipak dogodilo se, da dočim prirezi na nadomirenje bijahu proračunani u svoti od fiorina 76,396, nisu se pobirali nego u iznosku od fiorina 64,830: 59 $^1/_2$, odkud manjak od fiorina 11,565: 40 $^1/_2$.

Ovdje dakle, premda se potrošilo manje od onoga što se predvidjelo, ipak se i mnogo manje pobiralo, tako da, proračunavši svaku, pokrajinska blagajna imala je gubitak od blizu 5000 fi.

Ali na različiti izpadak vodi konačni račun 1865. gdje se daje račun o upravi pokrajinskih bolnica.

I pod ovim vidom okružni prirezi proračunani u fior. 62,307, nisu se pobirali nego u svoti od fiorina 53,119: 44, odkud manjak od fiorina 9187: 56.

Nego inače trošak, koi se bio proračunao u fiorina 67,142, izpao je samo od fior. 51,533, odkud korist od fiorina 15,108; te odbivši pomenuti prihodni manjak od fiorina 9187, ostalo je još fiorina 6421.

S tim proračunavši svaku i skupivši obe uprave ujedno, ako je u prvoj gubitak od blizu 5000 fiorina, u drugoj je korist od fiorina 6000 i više; te ukupna uprava 1865. ostavlja priostatak od hiljade i više fiorina.

Prelazeći pak na proračun 1867.; on se u svojih stavkah prihoda i razhoda drži predjašnjih, i smatram koristno da Vašu pozornost pozovem samo na dvie okolnosti.

Prva je ta, da prihod javnih papira u blagajni, koi je u proračunu 1866. bio od fiorina 2603, u proračunu 1867. nije naproti nego od fiorina 1533.

To je zavisilo od nužde u kojoj se našao zemaljski Odbor, da zbog otezanoga pobiranja poreza' za dobri dio tekuće godine, ustvari hipotekarna doznačenja u svoti od fiorina 24,500.

Izvanredni zlokobni dogadjaji godine zahtjevahu osobitih providba, navlastito glede pokrajinskih Bolnica; a blagajničko stanje Lipnja, Srpnja i Kolovoza mjeseca pokazuje kako se s ničim nije moglo razpoložiti, nego svotom sabranom iz prodaje strane hipotekarnih doznačenja.

Sada je pobiranje poreza' preduzelo svoj običajni tek; a netom bude mogućno, zemaljski Odbor ponoviti će koristni fond blagajne.

Druga je okolnost koju sam Vam spomenuo ona, koja izpada iz osnove zakona o obćih javnih Bolnicah Dalmacije, o kojoj ste posljednjega zasjedanja razpravljali i glasovali.

Njegovo Veličanstvo s prepoštovanom Carskom Odlukom od 15. skoro prošastoga Listopada nije našlo da Carskom potvrdom uresi predrečenu osnovu, a to s toga, da njeni § 24., odnosan na način po komu preći na izplatu bolničkih trošaka od pravoobvezani', pojavljivao se protivan obstojećim zakonim, a navlastito s pravnimi posljedicami proiztičućimi iz naredabah § 38. zakona od 3. Prosinca 1863. o prebivalištu.

Ovaj se sami uzrok navadja, te naravno daje se proizvesti, da s njegovim popravljanjem nestati će svake težkoće na dostignuće Carske potvrde.

Po § 24. osnove Obćine bivaju ovlašćene preduzeti odpravničkim putem pobiranje izplata' od pravoobvezani'; naproti po § 38. zakona od 3. Prosinca 1863. o prebivalištu imaju se pred sudovim iznieti naplatna zahtjevanja, što Obćine izjavljuju u ime troška za liečenje i hranu protiva osobam po gradjanskomu pravu obvezanim na providbu.

Zato radi se o pozvanju izriečnoga pravila osnove na posljedice, kojim ga obstojeći zakoni podstavljaju; a to će se valjda moći učiniti zamjenom jedne rieči s drugom, jedne izreke s drugom.

Glede toga uvrstiti će se odmah u dnevni red izvješće i predlog zemaljskoga Odbora, da iza razpravljanja i riešenja osnova uzmogne se opet bez odvlake podnieti na Carsku potvrdu, te da tečajem godine i prije Vašega razstanka postane pokrajinskim zakonom.

Nego vraćajuć se na proračun, buduć da osnova ukida okružne prireze, tako ni rečeni proračun nije jih uvrstio, a rek bi da to neće izpasti pogibeljno ma i kad bi Carska potvrda okasnila, što nije vjerojatno.

Svakako kad bi Vam se svidilo da je još predjašnjim putem ići, proračun sadrži posebni izkaz, u komu nameti, s njihovim dvostrukim značajem pokrajinskih i okružnih, uvrsteni su po onomu što se do sad činilo.

Obavivši podatke, što sam bio naumio o konačnomu računu 1865. i o proračunu 1867., odnosim se na izvješće, koje usljed Vaše zapoviedi zemaljski Vam Odbor čini glede svoje uprave od 14. Veljače tekuće godine u komu se predjašnje zasjedanje zatvorilo; dostavljajuć Vam ništa ne manje odnosno na skorašnju obavjest Njegove, Preuzvišenosti Poglavara Kraljevine, da glede osnove po Vami glasovanoga zakona u sjednici od 16. Prosinca 1865. o desetogodišnjemu ponavljanju jamčevina', Preuzvišeno C. K. Državno Popečiteljstvo izjavilo je, da po izvješću učinjenomu od Preuzvišenoga Popečiteljstva Pravosudja predrečena osnova zakona, pošto bijahu saslušani mjestni Prizivni Sud, Popečiteljstvo Financijalno i

Vrhovni sudbeni i ukidni Dvor, bila je opet poslana C. K. Prizivnomu Sudu radi dalnjih iztraživanja, s nalogom da što skorije zaiskano mnievno izvješće odpravi.

Iz još skorašnjega dopisa c. k. Namjestništva izpada pak, da Njegovo Veličanstvo s prepoštovanom Carskom Odlukom danom u Pragu 27. Listopada 1866. naiblagostivije izvolilo je Carsku potvrdu podieliti pokrajinskomu zakonu, što je ovaj Visoki Sabor glasovao u sjednici od 10. Veljače tek. god., s kojim stranom biva preinačena služba obćinskih ronda ustanovljena s vladinom obznanom od 24. Rujna 1845. Br. 20863-1806. — Takovu preinaka postaje kriepostna u smislu, da §§ 24. i 25. novoga obćinskog pravilnika nalaze uporavljivanje i glede naimenovanja rondarskih arambaša i njihovih pristava, sa ukinućem u ovoj strani §§ 16. i 17. rečene obznane 1845.

Dostavljeno je pak u isto dobo, da buduć se ovom prilikom uvidila razlika o slogu u njemačkomu i hrvatskomu izdanju § 24. obćinskoga pravilnika od 30. Srpnja 1864. prama naredbam odgovarajućega članka u talijanskomu izdanju rečenoga pravilnika, što ga je Sabor Kraljevine u ovomu posljednjem jeziku glasovao; Njegovo se je Veličanstvo s predpohvaljenom Carskom Odlukom suviše udostojalo uoblastiti, da njemački i hrvatski izvornik § 24. dalmatinskoga obćinskog pravilnika bude popravljen u smislu sloga § 24. talijanskoga izvornika.

Pomenuta razlika, koja sada usljed popravke nestaje, sastoji iz toga, da dočim § 24. talijanskoga izvornika veli, da obćinsko Vieće naimenuje seoske glavare i pristave iz trojice predložene po zboru dotičnoga odjelka; § 24. hrvatskoga i njemačkoga izvornika kaže naproti, da oni bivaju naimenovani iz trojice predložene po obćinskomu Opraviteljstvu.

Neke osnove zakona pri zatvorenju posljednjega zasjedanja povjerene naročitim odborom da jih prouče, zbog kratkoga vremena nisu se mogle na Vaše riešenje podvrći.

Prvu od ovih bila Vam je predložila Vlada Njegova Veličanstva a tiče se okorišćenja i upravljanja tekućih voda, te i obrane od njih.

Takova osnova po naredbi pokrajinskoga pravilnika ima se najprije razpravljati.

U zadnjemu zasjedanju Vlada Vam je predložila i inu osnovu zakona o nadomirenju trošaka potrebitih za zgradju i uzdržavanje mjesta pučkim učionam potrebitih, a takodjer i mjesta za stanovanje spadajućih učiteljim.

U sjednici od 9. Prosinca prošaste godine odlučiste, neuzeti onu osnovu u obzir. Ali kašnije, a uprav u sliedujućoj sjednici od 9. Veljače upraviliste Vadi Njlegova Veličanstva ovaj odvjet:

" Neka Vlada Njegova Veličanstva za doi-
" duće zasjedanje izvoli podnieti osnovu zakona
" o sutjecanju jedne Obćine, ili više njih, ili Ob-
" ćinskih odjelaka pri zametnuću pučkih učiona,
" i o njima pripadajućoj dužnosti da jih zametnu
" gdje jih nije ".

Glede toga i onomadne pospiešilo se je riešenje tražbe i iz obzira da izkustvo veoma često dokazuje nuždu točnih pravila u predmetu takove važnosti, koja uzmognu a i moraju služiti izgledom odgovarajućemu ponašanju Obćina' pri njihovomu novomu ustrojenju. — Goji se nada, da će odvjet što skorije biti uslišan.

Dvie osnove zemaljskoga Odbora bijahu takodjer posebnim odborom povjerene, to jest ona o susjednih putevih i ona o kmetskomu pravilniku; a ine su osnove od mnogo vremena gotove, kao što dobro znate, i bijahu već tiskom razglašene.

Nego obzirom na osobite okolnosti u kojih se Država nalazi, i na one velike razmirice, o kojih pod vidom njenoga unutrnjeg uredjenja nastoji razpravljanje; cienio bi prikladno predložiti Vam, da za sad, osim običajna dva odbora, to jest molbenoga odbora i novčanoga odbora, posljednjemu od kojih povjerilo bi se pregledanje konačnoga računa 1865. i proračuna 1867.: naimenujete samo još tri odbora: jednoga o pomenutoj vladinoj osnovi glede okorišćenja i upravljanja tekućih voda, a ostala odnosno o kmet-

skomu pravilniku i o osnovi glede susjednih puteva.

Zemaljski će Vam Odbor pak dostaviti svoju radnju, ne samo što se tiče pomenute popravke osnove zakona o javnih obćih Bolnicah, nego i glede njekih predloga, što su njeki zastupnici posljednjega zasjedanja učinili, i o kojih nije se moglo razpravljati i riešiti zbog zatvorenja rečenoga zasjedanja.

Vi svi znate da poljske štete proiztičuće iz prostopašnje većoj strani pokrajine, a navlastito pak Okružju Zadarskomu, veliku štetu prouzrokuju, koja stalno od godina' te godina gnječi zemlju, i pri kojoj svaka težnja o poboljšanju i napredku zlo izpada, svaka dobra namjera mori se, oslabi, izčezava u neuhvanju uspjeha.

Od posve daleka vremena imate veoma dobrih zakona o tomu, a ovi, stvoreni s umnim uvaženjem pokrajinske koristi i namjeravajuć iz njihova izvora na ugodbi davnomu običaju, providjahu, da bez oteti paši onaj naravni rast zemaljski, koi bi se inače izgubio, njegovo uživanje nebi pak postalo štetno navadnomu proizvodu šumovitih zemalja, livada', oranica', vinograda' i maslina'.

Oni zakoni bijahu opetovano u kriepost pozvani, ali pozvanje postaje šalom netom takovi zakoni velikoga i preprostranijega pravila, podčinjena veoma malim iznimkam a i ove vremenite i nesavršene, niti su imali, niti imaju kriepost, i ležu mrtvo slovo u pismohranih i u zakonskoj zbirci.

Dobar dio pokrajine u proizvodih svojih zemalja ima čim hraniti četiri put više duša' od sadašnjih, a čim jih četverostručenih veoma bolje hraniti nego se sad hranu; — razborni i sposobni zakoni na obranu i unapredjenje poljskoga proizvoda, kao što rekoh, neoskudjevaju; a ništa ne manje pokrajina pod ovim veoma odlučivim vidom, nego što nikakovi drugi nije, ili nenapreduje, ili posve slabo napreduje. — Odkud li je dakle da zlo proiztiče? — Reći ću Vam moju misao, gospodo: zlo proiztiče iz oskudice javne dobro ustrojene snage, koja bi poglavito na to bila zvana, da nastoji po polju na točno izvršivanje predrečenih zakona i na posljedičnu zaštitu poljskoga imanja.

Hoc opus, *hic labor*, a da Sabor stalnom namjerom o tomu nastoji, i dodje do toga, da pogodi svrhu sa surazmjernim odredjenjem troška; a da naredbe sdruži s onimi izvršivajućimi sredstvi, bez kojih nemaju krieposti: Sabor biti će riešio takovu razmiricu, koja će služiti da kriepko promakne uzmnoženje onoga proizvoda, koi je bez dvojbe prvi u pokrajini.

Usljed predrečena obavješćujem, da će se iznieti u pretresivanje i na riešenje ona osnova zakona, koju je zemaljski Odbor od mnogo vremena spravio i koja se odnosi na ustanovljenje zakletih poljara na zaštitu sigurnosti poljskoga imanja. Ona u sebi nije velika stvar, ali je početak onomu što je učiniti; a treba ipak jednoč započeti.

Politička oblast i u pravednih i neizbježivih zahtjevanjah njoj povjerenih zadaća ili sasvim, ili mal da ne sasvim obuzima službu žandarmarije, koja je toli malobrojna; seoske ronde i one obslužuju one naredbe prvobitnoga i davnoga zametnuća, koje sve to više pokazuju nuždu da se većma prilagode sadašnjemu redu stvari'; zemaljski posjed, koi snosi toli veliki dio javnih tereta, i koi je suviše običajno poglaviti živalj svake posebne baštine, zemaljski posjed, velim, zahtjeva naproti izvršivajućih sredstva, koja budu njegova i sačinu središte, komu je obzirno nastojati, u koliko se bude moglo, da se upravu i pridružu nastojanja žandarmarije i seoskih ronda.

Predrečena Vam osnova leži sprieda, a sprieda Vam takodjer stoji ona izborna statistika, koju ste prošastoga zasjedanja naložili zemaljskomu Odboru, da se s njom poslužite u predlozih, što bi ste slučajno našli učiniti.

Za ovo deset mjeseca, koja nas diele od zatvorenja pomenutoga zasjedanja, toli se težkih dogadjaja zbilo i toli se još ćuti nužda o preduzeću upravljanja i povratka u prijašnje stanje, da svak od Vas lako može dokučiti, kako okolnosti bijahu a još jesu nepovoljne za da Vlada

preduzme one providbe, koje premda se pod mnogim gledištem žele i zahtjevaju na temelju neoborivih razloga javne koristi, ipak da se uzmognu dostignuti i uvesti trebuju da jih poprati blagoslov mira vani, i ako i ne podpuno utvrdjeno, a ono barem dobro započeto ustrojstvo unutri.

Pokrajinske Obćine premda su netom ugledale sviet, ipak dobro se u obće podnašaju, a nije do vlastitosti ljudskih nastava da budu bez ikakva nereda; i s pravom je nadati se, da boljo shvaćen i uporavljen obćinski zakon, svaka će malo po malo na bolje, i jednolično će se tumačiti i voditi svaku.

Želiti je zaista, navlastito po vanjskih Obćina, da s razširenjem pučkoga nauka što se god više može, traži se da se sve to većma skrati ono vrieme, za koje će se malo po malo smanjiti broj pisanju nevještih članova obćinskih Vieća.

A sasvim tim, treba to reći, i uzprkos ovim posljednjim, poglavito u njekih mjestih Pokrajine, novi red stvari' hvalezaslužnih uspjeha podaje. - Pozvani prvi put, ako i u tiesnom krugu, ali ipak na javni život; prisiljeni u poslu obće koristi na njima nova pretresivanja, na opiranje misli', na nauk, koi svakako proiztiče iz onoga koi bolje znade; — potaknuti u svojeljubje s onom istinitom i odnosnom važnošću, što jim dolazi iz zvanja; jučerašnji seljak, osamljen i zanemaren kao što je bio, te surov u svojih običajih, u svojih misli, i u svom dielovanju, ili u poduprenju, ili u posluhu prama komu: idje malo po malo, jer je to vlastito ljudskim stvarim, ali ipak sve to više odstranujuć se od današnjega prisjednika i obćinskoga viećnika, a pred vidom pomnjivoga gledaoca pojavljaju se u njemu dva različita kipa, jedan od kojih pripada prošlosti, drugi pak sadašnjosti i budućnosti. A to je takova blagodat, koja se muklo prostire po svih selih, po najodaljenih mjestih; to je nova i neoskvrnjena krv, koja se uvodi u ovih družtvenih žilah, i koja postupice blaži i čisti predjašnju ukupnicu; a dugo vrieme neće minuti, ja se nadam, — samo da se koja nesreća nepojavi i sukobi — da će kazneni upisnici počet pokazivati koliko se s tim javna ćudorednost koristi.

Što se pak tiče gospodarstvene uprave Obćina', naravno bijaše očekivanje, da će njihovi proračuni 1866. godine, i glede vremena za kojega imali su se spraviti, postati prvim pokušajem, te da će ga osobne dostave i odluke zemaljskoga Odbora morati razjasniti i tvoriti pravilom doidućih proračuna.

A dodati je i to, da mnogi proračuni sadržavajuć njeke stavke, koje nije mogao odobriti nego pokrajinski zakon; jasno se pokazivalo, da radi kasnoga Saborskog sabranja ovi zakoni nisu se mogli kriepko poduprieti i izdati tečajem 1866. godine.

A zato je uprav, da ste razborito odlučili, da se obćinski prirezi i za 1866. imaju pobirati u istoj mjeri ustanovljenoj predjašnje 1865. godine; što se i zbilo uslijed jednoličnih naredaba izdanih od Vlade Njegova Veličanstva.

Na predlog novčanoga odbora Vi ste, Gospodo, prošastoga saborisanja u pokrajinskomu proračunu uvrstili novu stavku, odredivši fiorina 1200 na promaknuće obrtnosti i poljodjelstva, koji bijahu doznačeni u dvie podstavke pod *a*) i *b*): to jest fiorina 1000 na nabavljanje težačkih ratila, a fiorina 200 na pomoć družtvu zajedničke pomoći za zanaćije u Korčuli.

Ova se posljednja svota odmah poslala na svoje opredielenje; a glede prve zamolio se presvietli doktor Antun Keler profesor poljodielstva kod Paduanskoga sveučilišta, da svojim savjetom pomogne zemaljskoga Odbora.

A zbilja preko njega dobilo se do sada iz tvornice gospode braće Giacomella u Trevizu: dva rala različitoga zamašaja i veličine, jedan Valcourtov zub, dvostruki sravnatelj, jedan sijač, konjska motika, i izguljač.

Kako ste meni učtivo podali nalog o nabavljanju i pokušaju, tako bilo je i još je do moje namjere, da učinim dotične pokušaje u prisutnosti vještih kipa iz obližnijih mjesta, i da Vam zatim potanko izvješće o uspjehu dostavim.

Ali žalibože političke zgode prošastih mjeseca postadoše tome neoborivom zapriekom, te posao ostaje odgodjen na drugo u koliko bude moguće kratko vrieme, a možda do sijanja i poljskih pramaljetnih radnja.

Malo prije nego se zatvorilo posljednje saborisanje, usljed ostavke gospodina doktora Malkiora Divnića ostalo je izpraznjeno jedno mjesto trojice saborskih zastupnika za vanjske Obćine Drniša, Knina i Vrljike.

Tečajem istoga saborisanja pak ostadoše izpraznjena još tri mjesta saborskih zastupnika, to jest: usljed ostavke doktora Luigja Lapenne jedno za veleporeznike okružja Zadarskoga; usljed ostavke gospodina Jere Alesana jedno dvojice zastupnika za vanjske Sinjske Obćine; a usljed ostavke gospodina Ferdinanda Sbutege jedno dvojice zastupnika za vanjske Obćine Kotorske, Ercegnovske, Risanske i Budvanske.

Napokon iza zatvorenja saborisanja dogodila se smrt jednoga od veleporeznih zastupnika okružja Zadarskoga, to jest gospodina doktora Antuna pl. Strmića od Valcrociate. Visoki Sabor izvoliti će uspomeni toli častnoga i blagotvorna sugradjanina podati običajni znak oplakivanja ustajuć na noge. (*Svi se dižu*).

Sva se ova pet mjesta zamienula, a zemaljski će Vas Odbor odmah izvjestiti o izpadku njegovoga proučenja dotičnih izbornih spisa.

S tim Vaš broj biva popunjen, a ja svršivši moje običajno izvješće, te javiv otvoreno saborsko zasjedanje, pozivljem Vas da po uzoru predjašnjih zasjedanja izvolite započeti i ovo sa trikrat Presjajnomu našemu Caru u znak neizmjenjive privrženosti i žarke ljubavi njegovih viernih Dalmatina opetovanim

Živio
Živio
Živio.

Zatim Njegova Preuzvišenost Gospodin Vladaoc Baron Philipović pročitao je talijanski sliedeći govor:

Častna Gospodo Zastupnici!

" Njegovo Cesaro-Kraljevsko Apoštolsko Veličanstvo, prepoštovanom odlukom od 14. tekućega mjeseca Studenoga, dostojalo se je premilostivo naložiti mi, da prigodom otvorenja sadašnjega saborisanja, u Njegovo uzmnožito ime ovoj Pokrajini izrečem najvišje harno priznanje za viernost napram Cesaru i Cesarevini, za spremnost na požrtvovanja, i za iskreno domoljubno držanje, što je pokazala za vrieme prošavših ratnih dogodjaja.

(*Opetovani usklici* **Živio** *od strane Zastupnika*).

Njegovo Veličanstvo, da Kraljevini Dalmaciji pruži još jedan novi dokaz otčinske ljubavi i brige, privolilo je, da se od 250,000 fiorina, najvišjom odlukom od 7. Siečnja ove godine, pokrajinskoj dalmatinskoj zakladi dozvoljenih zbog nerodice, sastavi, - uz pridržaj dojdućega uredjenja, - jedna glavnica za potrebe u nerodnim godinam, i da se uprava iste, u dogovoru s pokrajinskom Gjuntom, Namjestništvu dosudi.

(*Novi Zastupnički usklici* **Živio**).

Dočim mi je vrlo milo Vama, Častna Gospodo Zastupnici, ovo priobćiti, ja se u ugodnom stanju nalazim, što Vam mogu još i javiti, da sa strane Cesarske vlade očekujem dalnje naredbe, osobito u obziru nauka, javne sigurnosti i drugih predmeta, tičućih se blagostanja ove zemlje; — a uhvam se, da ću s Božjom pomoćju i s Vašim sudielovanjem izraditi sreću i napredak ovoga vrloga, iskrenoga i plemenitoga pučanstva „.

(*Gromoviti i opetov. usklici i pohv. od svake str.*)

—

To je Njegova Preuzvišenost i slavjanski opetovala; a njegove rieči, kao što za talijanski govor, imadoše jedno te isto uzhićeno primljenje, jedne te iste pohvale.

Zatim gospodin Namjestnički Savjetnik Frane Seifert, odredjen vladinim Povjerenikom za ovo Saborisanje, primi iz rukuh Nj. Preuzv. gospod.

Namjestnika i preda gospodinu Saborskomu Predsjedniku prepis carskoga svojeručna pisma iz Schönbrunna 13. Listopada 1866., što je Njeg. Velič. odpravilo Nj. Preuzv. gospod. Državnomu Popečitelju Knezu Belkredu, i koje se prinosi kao što sliedi:

Dragi Kneže Belkredi!

Kad sam Mojim Proglasom od **17.** Lipnja t. g. Mojim Pucima s velikom žalošću naviestio neizbježivu nuždu rata za braniti prȁvo Austriji, onda u oni ozbiljni čas su se puci s takom povoljnom spravnošću, žrtvom nadahnutom, Mom pozivu odazvali, da je Momu teško ucviljenom srcu zaista zadovoljila. Znanje, da Vladar i Puk u toliko teškom koraku istim pomišljajem i istim čustvom vodjeni su, milo me je ganulo.

Nesrećni dogadjaji, koji se zatim na sjevernom ratnom pozorištu dogodiše, i teške žrtve, što oni mojoj Cesarevini navrgoše, nemogoše u puku uzdrmati duh domoljubnoga požrtvovanja.

U glavnom gradu, i u mnogim stranama Cesarevine bilo je na hiljade onih, koji svojevoljno spodbiše oružje da podkriepe redove vojske, ili da sastave čete dobrovoljaca', ili da brane medjaše od navala neprijateljskih; i ovo radostno ćućenje na žrtvu gotovo, na isti se način dokazalo i u pripravljanju vojništva.

U Mojoj viernoj Knežiji Tirolskoj sve pučanstvo sposobno za oružje usklicujućim domoljubjem ustalo je, da junački neprijatelja uzbije; a Moja draga Kraljevina Česka usried najljućih patnja i najtežih nevolja tako se držala, da je to držanje vlastito samo puku, koji kakono hrabri sinoví Tirola, s viernom ljubavi prama nasljednom Gospodaru, prama Cesarevini i Otačbini, osvietljuje poviestnicu sjajnošću, koja nigda negine.

Ove se nevolje tečajem ratnih dogodjaja na žalost protegnuše i na druge pokrajine, na Moju viernu Moravsku i Slezku, na jedan diel dolnje Austrije, južnoga Tirola, i kotara Goričkoga; a u ono vrieme ljutoga kušanja domoljubno i vierno čustvo pučanstva ne samo što se posvuda kriepko uzdržalo, nego se, šta više, u najpogibelnijem položaju očitovalo izgledom plemenitim.

Osobito Me je utišilo to, što sam i spazio ljubežljivo udioništvovanje i pravo požrtvovanje, s kojim ranjeni i bolestni vojnici biše pripomagani i njegovani od svijuh razreda pučanstva.

Na taj se način ljutim utiscima nesrećnih dana pridružuje neizgladiva uspomena predragocienih dokaza viernosti i plemenite žrtve Mojih Puka, te ganutim srcem na to izričem Moje najharnije priznanje.

Zato vam naručujem, da ovo iznesete na obćeno znanje, a i Predstavništvima Mojih Kraljevina i Zemalja ponaosob priobćite prigodom njihova nastajućeg sazvanja.

Zadatak je Moje Vlade, da uloži sve načine pri ruci stojeće, kako bi se zaljećile duboke rane ratom zadane. Najbrižljivija radinost u ovoj prigodi biva dužnost sveta, te se Ja uhvam, da će ju svi organi Vlade sviestno ispuniti.

Tko je u ova teška vremena Cesarevini prinio zrtva', taj ima pravo na pomoć od Cesarevine, a podieljenje te pomoći po mjeri prȃva i pristojnosti, neima se odgoditi.

O posljedcima predhodnih odredaba, što Vi već preuzeste, Vi ćete Me sveudiljno ubaviešćivati.

U Schönbrunu, 13. Listopada 1866.

Frane Josip.

—

Zastupnici poslje nego su na noge, dokazom najveće poniznosti, saslušali pročitanje talijanski i slavjanski ovoga svojeručnog pisma, zavapiše pri svrhi novim usklicim i pohvalam.

Zatim Nj. Preuzv. gospodin Namjestnik, častno pozdravljen, izstupi iz dvorane; a Predsjednik ureče doiduću sjednicu u četvrtak na 22. tekućega.

IZVJEŠĆE

VISOKOMU SABORU KRALJEVINE DALMATINSKE

O

upravi Pokrajinskoga Odbora

od 1. Studenoga 1865. do 31. Listopada 1866.

Visoki Sabore!

Pokrajinski Odbor, obslužeći riešenje primljeno u sjednici 22. Listopada zakonotvornoga Zasjedanja 1864., imao je čast prošaste godine dostaviti poglavite stvari svoje odpravničke uprave od 1. Studenoga 1864. do 31. Listopada 1865.

Od 1. Studenoga 1865. počimlje dakle novo doba "izvršiteljnoga izvješća", komu se ovo njegovo izjasnenje odnosi; doba koja dosiže do 31. Listopada 1866, i koju novi red stvari' glede obćina' i neko obstojanje izvanrednih i nevoljnih okolnosti učiniše posve zamršenom i često veoma težkom.

Pored toga Pokrajinski Odbor uvjeren je da je svoje zadaće izvršio, i goji nadu da će s činom pokazati da iza svoga zvanja nije zaostao.

Kako se svršilo zasjedanje 1865., s predvidjenjem da bi Pokrajina morala snositi posljedice žalostne godine, te glad koi je mnoge kotare prietio, poglavito je bilo nastojanje Pokrajinskog Odbora da misli o potrebitih pomoćih putem predujma od 250,000 fior. sa prepoštovanom Carskom Odredbom od 9. Siečnja 1866. Pokrajini podieljenoga i Pokrajinom primljenoga pod uvjetim, što je riešenje Visokoga Sabora od 23. Siečnja iste godine predložilo.,

Predloženi uvjeti bijahu odobreni s Odpisom od 17. Travnja 1866. Br. 4588 Preuzvišenoga Državnog Popečiteljstva u dogovoru s Financijalnim, s nalogom c. k. Namjestništvu da sporazumno sa c. k. Pokrajinskim Financijalnim Ravnateljstvom i pokrajinskim Odborom, te i posriedovanjem c. k. Financijalnog Odvjetništva, izdade potrebite naputke u

z

svrhu, da pokrajinskom fondu bude predana odnosna obvezateljna izprava glede primljenja državnog predujma, obzirom na povratne urečene uvjete.

Izprava pravilno bude sastavljena, te Pokrajinski Odbor nadje se u oblast, da u dogovoru sa pokrajinskim povjerenstvom za glad, komu predsjedovaše N. P. Poglavar Kraljevine, odredi sliedeće pomoći u ime predujma s povratkom:

Okružje Zadarsko

Rab

Odluka Br.	634	24/2	fior.	1000	2000
„	1007	20/3	„	500	
„	2066	28/5	„	500	

Benkovac

Odluka Br.	634	24/2	fior.	500	5000
„	1007	20/3	„	3500	
„	1601	26/4	„	1000	

Drniš

Odluka Br.	379	3/2	fior.	1500	5000
„	952. 807	4/4	„	1500	
„	2066	28/5	„	2000	

Kistanje

Odluka Br.	379	3/2	fior.	900	4000
„	634	24/2	„	1000	
„	1007	20/3	„	2100	

Knin

Odluka Br.	1165	26/3	fior.	2000	6000
„	3066	28/5	„	4000	

Nin

Odluka Br.	634	24/2	fior.	1000	5500
„	1007	20/3	„	3000	
„	1593	26/4	„	1500	

Novigrad

Odluka Br.	379	3/2	fior.	400	4000
„	634	24/2	„	800	
„	1007	20/3	„	1800	
„	2066	28/5	„	1000	

Obrovac

Odluka Br.	379	3/2	fior.	2000	8000
„	1004	4/4	„	4000	
„	1593	26/4	„	1000	
„	2066	28/5	„	1000	

Pag

Odluka Br.	634	24/2	fior.	800	3400
„	1007	20/3	„	1200	
„	2066	28/5	„	1400	

Šibenik

Odluka Br.	379	3/2	fior.	800	8000
„	634	24/2	„	2200	
„	1007	20/3	„	2000	
„	2558	8/7	„	3000	

Skradin

Odluka Br.	634	24/2	fior.	2000	9000
„	1007	20/3	„	4000	
„	2066	28/5	„	3000	

Sale

Odluka Br.	634	24/2	fior.	800	1000
„	2066	28/5	„	200	

Silba

Odluka Br.	634	24/2	fior.	800	1000
„	1007	20/3	„	200	

Tiesno

Odluka Br.	1491	19/4	fior.	200	1000
„	1691	3/5	„	800	

Zadar

Odluka Br.	634	24/2	fior.	500	10000
„	1007	20/3	„	5500	
„	1593	26/4	„	4000	

Biograd

Odluka Br.	1007 $^{20}/_{3}$	fior.	2000 }	2000

Zarin

— — — — — — —

Ukupno fior. 74,900.

Okružje Spljetsko

—

Omiš

Odluka Br.	379 $^{3}/_{2}$	fior.	800	4000
"	634 $^{24}/_{2}$	"	800	
"	1258 $^{4}/_{4}$	"	2400	

Bol

Odluka Br.	634 $^{24}/_{2}$	fior.	300	1200
"	1007 $^{20}/_{3}$	"	300	
"	2358 $^{2}/_{7}$	"	600	

Sućurac

Odluka Br.	1263 $^{14}/_{4}$	fior.	1000	2200
"	1593 $^{26}/_{4}$	"	600	
"	2066 $^{28}/_{5}$	"	600	

Lukšić

Odluka Br.	1263 $^{14}/_{4}$	fior.	800 }	800

Klis

Odluka Br.	379 $^{3}/_{2}$	fior.	600	2500
"	1007 $^{20}/_{3}$	"	1400	
"	1593 $^{26}/_{4}$	"	500	

Novi

— — — — — — —

Sutivan na Braču

Odluka Br.	1593 $^{26}/_{4}$	fior.	1200	1500
"	2358 $^{2}/_{7}$	"	300	

Komiža

Odluka Br.	1007 $^{20}/_{5}$	fior.	800 }	800

Starigrad

Odluka Br.	379 $^{3}/_{2}$	fior.	300	2500
"	1593 $^{26}/_{4}$	"	1200	
"	2916 $^{24}/_{8}$	"	1000	

Drvenik

Odluka Br.	1263 $^{14}/_{4}$	fior.	800	1200
"	1593 $^{26}/_{4}$	"	400	

Opuzen

Odluka Br.	1263 $^{14}/_{4}$	fior.	1200 }	1200

Jelsa

Odluka Br.	1007 $^{20}/_{3}$	fior.	1000	1500
"	1593 $^{26}/_{4}$	"	500	

Imocki

Odluka Br.	379 $^{3}/_{2}$	fior.	1500	8000
"	1007 $^{20}/_{3}$	"	4500	
"	2066 $^{28}/_{5}$	"	2000	

Hvar

Odluka Br.	379 $^{3}/_{2}$	fior.	800	5000
"	1007 $^{20}/_{3}$	"	3200	
"	2358 $^{2}/_{7}$	"	1000	

Vis

Odluka Br.	1007 $^{20}/_{3}$	fior.	1000	1500
"	2066 $^{28}/_{5}$	"	500	

Lećevica

Odluka Br.	1315 $^{7}/_{4}$	fior.	1000	3000
"	1593 $^{26}/_{4}$	"	2000	

Sutjuraj na Hvaru

Odluka Br.	1263 $^{14}/_{4}$	fior.	900	900

Makarska

Odluka Br.	1007 $^{20}/_{3}$	fior.	2000	3900
„	2066 $^{28}/_{5}$	„	1500	
„	2358 $^{2}/_{7}$	„	400	

Metković

Odluka Br.	1263 $^{14}/_{4}$	fior.	1200 [1])	1200

Muć

Odluka Br.	379 $^{3}/_{2}$	fior.	1500	9000
„	822 $^{7}/_{3}$	„	1500	
„	1035 $^{4}/_{4}$	„	3000	
„	2066 $^{28}/_{5}$	„	2000	
„	2582 $^{9}/_{7}$	„	1000	

Milna

Odluka Br.	634 $^{24}/_{2}$	fior.	500	1500
„	1007 $^{20}/_{3}$	„	500	
„	2066 $^{28}/_{5}$	„	500	

Nerezi

Odluka Br.	634 $^{24}/_{2}$	fior.	500	1000
„	1007 $^{20}/_{3}$	„	500	

Pučišće

Odluka Br.	2066 $^{28}/_{5}$	fior.	1000	2000
„	2358 $^{3}/_{7}$	„	1000	

Postire

Odluka Br.	1593 $^{26}/_{4}$	fior.	800	800

Sinj

Odluka Br.	379 $^{3}/_{2}$	fior.	2000	20000
„	634 $^{24}/_{2}$	„	3000	
„	1007 $^{20}/_{3}$	„	5000	
„	1299 $^{12}/_{4}$	„	5000	
„	1593 $^{26}/_{4}$	„	5000	

[1]) Obustavljena s Br. 1987 od 9. Srpnja.

Supetar na Braču

Odluka Br.	1007 $^{20}/_{3}$	fior.	1000	2200
„	2066 $^{28}/_{5}$	„	800	
„	2926 $^{24}/_{8}$	„	400	

Solta

Odluka Br.	1263 $^{14}/_{4}$	fior.	1000 [1])	1000

Spljet

Odluka Br.	1263 $^{14}/_{4}$	fior.	5000	9000
„	1593 $^{26}/_{4}$	„	4000	

Trogir

Odluka Br.	379 $^{3}/_{2}$	fior.	800	11500
„	634 $^{23}/_{2}$	„	2000	
„	1007 $^{20}/_{3}$	„	2200	
„	1449 $^{17}/_{4}$	„	1500	
„	1593 $^{26}/_{4}$	„	3000	
„	2066 $^{28}/_{5}$	„	2000	

Vrljika

Odluka Br.	379 $^{3}/_{2}$	fior.	600	5000
„	634 $^{23}/_{2}$	„	800	
„	1007 $^{20}/_{3}$	„	2600	
„	1593 $^{26}/_{4}$	„	1000	

Vrgorac

Odluka Br.	379 $^{3}/_{2}$	fior.	800	4000
„	634 $^{23}/_{2}$	„	[2]) 800	
„	1007 $^{20}/_{3}$	„	[3]) 2400	

Vrboška

Odluka Br.	634 $^{23}/_{2}$	fior.	300	500
„	1007 $^{20}/_{3}$	„	200	

Ukupno fior. 110,400

[1]) Smanjena s Br. 1935 od 9. Srpnja na fior. 300.

[2]) i [3]) Obustavljene s Br. 1361 od 10. Srpnja.

Okružje Dubrovačko

—

Blata

Odluka Br.	2066 28/5	fior. 2000 }	2000

Korčula

Odluka Br.	379 3/2	fior. 300	4000
"	634 23/2	" 800	
"	1007 20/3	" 1900	
"	2066 28/5	" 1000	

Kuna, Šipanj, Janjina Slano, Trapanj

— — — — — — —

Lopud

Odluka Br.	1263 14/4	fior. 800	2000
"	2066 28/5	" 1200	

Lastovo

Odluka Br.	1007 20/3	fior. 800 }	800

Zaton

Odluka Br.	379 3/2	fior. 600 }	600

Mljet

Odluka Br.	379 3/2	fior. 300	1300
"	1263 14/4	" 1000	

Rieka

Odluka Br.	379 1/2	fior. 200	2700
"	1263 14/4	" 800	
"	2142 19/6	" 1200	
"	2905 24/8	" 500	

Dubrovnik

Odluka Br.	1263 14/4	fior. 1200 }	1200

Captat

Odluka Br.	379 3/2	fior. 1000 }	1000

Ston

Odluka Br.	379 3/2	fior. 1000 }	1000

Orebić

Odluka Br.	1263 14/4	fior. 1200	2000
"	2066 28/5	" 800	

Ukupno fior. 18,600.

Okružje Kotorsko

—

Budva

Odluka Br.	379 3/2	fior. 900	1900
"	2502 4/7	" 1000	

Kotor

Odluka Br.	379 3/2	Kotor 200, Lepetane 60 — 260	6000
"	1007 20/3	" 2740	
"	2066 28/5	" 3000	

Ercegnovi

Odluka Br.	379 3/2	fior. 200	8000
"	1007 20/3	" 1800	
"	1593 26/4	" 6000	

Kartole

Odluka Br.	379 3/2	fior. 150	700
"	1007 20/3	" 550	

Dobrota

Odluka Br.	1263 14/4	fior. 500	1000
"	2066 28/5	" 500	

Lustica

Odluka Br.	379 3/2	fior. 100 }	100

Lastva

— — — — — — —

Mula

Odluka Br.	379 3/2	fior.	800	}	800

Perast

Odluka Br.	634 23/2	fior.	800	}	1500
„	1007 20/3	„	200		
„	2066 28/5	„	500		

Paštrovići

Odluka Br.	379 3/2	fior.	500	}	3000
„	634 23/2	„	500		
„	2328 19/6	„	1000		
„	2900 24/8	„	1000		

Prčanj

Odluka Br.	634 23/2	fior.	500	}	1200
„	1007 20/3	„	700		

Risan

Odluka Br.	379 3/2	fior.	500	}	2000
„	1593 26/4	„	1500		

Stolivo

Odluka Br.	379 3/2	fior.	80	}	500
„	1007 20/3	„	420		

Tivtat

Odluka Br.	1593 26/4	fior.	500	}	800
„	2066 28/5	„	300		

Župa

Odluka Br.	379 3/2	fior.	800	}	800

Ukupno fior. 28,300.

Zaglavlje:

Okružje	**Zadarsko**	fior.	**74,900**	**232,200**
„	**Spljetsko**	„	**110,400**	
„	**Dubrovačko**	„	**18,600**	
„	**Kotorsko**	„	**28,300**	

Odbivenje usljed obustavljenoga doznačenja Vrgorcu, Br. 1361 10. Srpnja 1866 fi. 3200

Isto Metkoviću, Br. 1987 9. Srpnja . . . . . . „ 1200

Smanjenje doznačenja Občini Soltskoj od 1000 fior. Broj 1935 9. Srpnja 1866. na „ 300

Skupa fior. 5100

Ukupnost do konca Listopada 1866. izložena . . . . „ 227,000.

Svota od fior. 250,000 u ime podpomoći za glad, kao što se iz spisa' pokrajinskoga Odbora uvidja, nije bila u jedan put primljena u pokrajinskomu fondu; a to da se cesarskim uredim olahkoti upravljenje velikodušne Carskom Milošću dozvoljene podpomoći. Iz takova čina, koga službena zahtjevanja učiniše potrebitim, kano je rečeno, mogla je izpasti posljedica, da doskočivši nuždam Pokrajine i nestavši pogibelj nesretnih dogadjaja, iz ukupnoga iznoska preostane svota bez gotovoga uloženja, i ova bude iz predvidjene nužde odbivena, ostajuć u pokrajinskomu fondu neprimljena. Premda takove je svote bilo, ništanemanje pokrajinski ju je fond primio, a zemaljski Odbor nadje prikladno, da ju sahrani za doiduće potrebe, koje se žalibože svake godine u različitoj mjeri u mnogo mjestih naše Pokrajine pojavljuju.

Takova svota dosiže iznosak od 22900 fiorina.

Pri odredjenju predrečenih podpomoći

u ime gladi, Pokrajinski Odbor, obzirom na preporuke Visokoga Sabora i iz pristojeće mu dužnosti da ujamči uloženje doznačenih svota na poglavitu namienjenu svrhu, i u koliko bude moguéno na obću korist, da složi čuvstvo dužne milosti prama nevoljnikom s čaštju prama pravdi i obćemu pravu: nije izostavio dotičnim obćinskim Opraviteljstvom preporučivati, da podpomoći budu uložene u radnjah obće koristi i da naumljene radnje budu javljene, da s tim Pokrajinski Odbor uzmogne pravilo imati pri shodnijoj diobi svota' na putevne i vodoslovne radnje, naznačene u običajnomu proračunu Pokrajine.

Vrlo je malo obćinskih Opraviteljstva pozivu odgovorilo, a doznavši ipak da izdana doznačenja za glad svugda nisu bila razpačana, Pokrajinski je Odbor našao prikladno, okrom malo iznimaka', da obustavi diobu svota' odjelku puteva' i vodoslovnih radnja pripadajućih. Na takovu ga odluku i ini pretežki uzrok dovede.

Slutilo se na mučno doba glede gospodarstvenih okolnoste Pokrajine. Nadstojni je rat prietio; a prietnja se obistinila.

Uz takovo stanje stvari' svako djelo javnoga odpravništva nije moglo bitno težiti, nego na obranu zemlje i na prepriečenje potreba' prenevoljnoga iznimnog stanja: težnje kojim svaka ina morala je ustupiti mjesto, ma koliko važna bila, prilikom redovitoga odpravništva. Običui gospodarstveni prihodi počeše manjkati, a naplate od strane poreznika' kod državnih blagajna postadoše sasvim riedke — pokrajinski fond svojih osobitih upjenezenja imao nije.

Trebovalo je misliti da se zaštedu razpoloživi fondi i da se prije svega zajamču sredstva s kojimi priskočiti troškom onih blagotvornih zavoda, što je nova i žalostna ukupnost okolnosti' mogla još potrebitijim učiniti. Prietnja o obustavljenju parobroda', odalečenje njekih javnih ureda iz glavnoga mjesta Pokrajine, a medju ovih Glavne Pokrajinske Blagajne, u uredu koje sav se pokrajinski fond zaglavljuje, i sredstvom koje zemaljski Odbor može samo izvršivati doznačenja na različite nužde svoje uprave odnosna: savjetovaše zemaljskoga Odbora da na osobite providbe misli i da svakoj pokrajinskoj bolnici kod dotičnih upraviteljstva zajamči neku svotu barem za dvomjesečne nužde.

Pripoznavši nedovoljnim u tu svrhu obični razpoloživi fondi, trebovalo je u novac obratiti hipotekarna doznačenja Banke, vlastita pokrajinskomu fondu, u ukupnoj svoti od fior. 24,500.

Potankosti takovoga obraćenja nalaze se u konačnom računu 1866. i u proračunu 1867.

Premda ipak Pokrajinski Odbor usljed predrečenih uzroka bio je mal da ne u podpunoj nemogućnosti da zadovolji tražbam obćinskih Opraviteljstva, ma koliko jih malo bilo, i u nemogućnosti da pod ovim vidom obsluži same naredbe Visokoga Sabora; sasvim tim on se o tomu bavio i nezaboravio preporuke Visokoga Pokrajinskog Zastupstva glede diobe pod odjelkom "putevi i vodoslovne radnje „ opredieljenih svota. Doznačeno je dakle na ovaj račun:

Okružje Zadarsko

Br.	769	7. Ožujka, Šibenik za radnje, put Krke . .	fior.	500
„	1906	28. Svibnja, za Drniš, Gjevrske, Muć, Klis .	»	1000
„	1901	7. Srpnja, Sibenik, put Krke	»	500
„	1188	14. Rujna, Skradin, put Krke	»	1000

Br. 2783	31. Srpnja, Novigrad, most Baštica . . .	fior.	400
			3400

—

Okružje Spljetsko

Br. 274	30. Lipnja, Imocki prama Škobaljuši . . .	„	500
„ 2578	7. Srpnja, Brač, osnova puta na onom Otoku Br. 79—S. 1866. . .	„	600
„ 2919	24. Kolovoza, put Starigrada luka Ključ . .	„	500
„ 3295	14. Rujna, put Hvara prama Brusiji . . .	„	500
			2100.

Jednoč izbjegnuta pogibelj nesreća', koje iz glada mogahu Pokrajini proiztići, Pokrajinski Odbor nije mogao da netrepti pri predvidjenju ine nesreće. Nije se moglo neslutiti da posljedice na dugo prietećega pa i nesretno zametnuvšeg se rata bile bi zlokobne izpale onim siromašnim obiteljim, koje lišene nuždnoga naslona mišica' svojih sinova, ostajahu bez hrane, imajuć pravo na blagodarnost i pomoć. Pokrajinski Odbor, da kakogod ublaži takovu nesreću kad bi se obistinila, s naročitom okružnicom pozovnu pomnju o tomu obćinskih Opraviteljstva Pokrajine, i utješi ga što se veći dio obćina' bratskomu pozivu odazvao sa svojevoljnimi darovi i s očitovanjem da bi pritekle u pomoć obiteljim svojega odpravničkoga kruga, koje otačbinske obrane radi bile bi ostale lišene nuždnoga naslona mišica' svojih sinova.

Odbor Pokrajinski nije izostavio da putem javnoga tiska i u ime Pokrajine tople zahvale dostavi velikodušnim darovateljem i obćinskim Opraviteljstvom, koja su s tolikom revnošću o potrebi nastojala.

Uvedenje obćinskoga zakona od 30. Srpnja 1864. staviv na novi temelj obćinsko biće, gotovu je prigodu dalo praktičnomu uporavljenju one nove sveze, koja obćine s Pokrajinskim Odborom spaja, i po kojoj ovaj polag različitih slučaja postaje drugom ili trećom molbom u svih utocih protiv odlukam obćinskoga Vieća o poslih na vlastite obćinske zadaće odnosnih.

Ovo novo stanje stvari', još ipak ne sasvim uvedeno kod svih obćina Pokrajine i baš zato zamršenije, zaviseće od ne još dobro poznatoga i od svih obćina dobro uporavljenoga zakona, — prinielo je znatan broj poslova' u upravi Pokrajinskoga Odbora, što iz obzira na obćinski interes, što iz slučaja samim činom njihovoga uredjenja zbivših se.

O poglavitih ovih poslih obavješćuju Odborski putem tiska razglašeni spisi.

Oskudice radi praktične djelatnosti mnogih obćina ovoga novog reda i njekih neosnovanih razdora radi medju odjelkom jedne te iste obćine, nije se svedjer vidilo olakoćeno razpravljanje razmirica', što je Visoki Sabor nastojanju Pokrajinskoga Odbora preporučivao. Predmet o pučkomu podučavanju nadje mnogo zaprieka. Svakako Odboru je s zadovoljnošću izjaviti, da su se predobile zaprieke, koje prepriečivahu zametnuće njekih pučkih učiona, i da s doidućom godinom mnoge nove učione moći će se otvoriti.

U tu svrhu, da podpomože obćine, kojim mjestni prihodi oskudjevahu, i da oduševljuje učitelje da nastave svoju hvaledostojnu revnost, Pokrajinski je Odbor sliedeće svote odredio:

Br. 744	Popu Stjepanu Končareviću učitelju u Karin za 1865.	fior.	30

Br.	747	Otcu Bernardinu Alujeviću u Jesenicih . . .	fior.	30
„	668	Andjeliji Ivankovićevoj u Dobroti	„	30
„	924	Andriji Zufiću u Mljenih i Platu	„	30
„	413	Popu Antunu Ismaeli u Slano	„	50
„	988	Popu Sriećku Smoljanu u Malom Ižu	„	40
„	1464	Frani Maroeviću u Pitvi na Hvaru na popunjenje plaće	„	100
„	63	Popu Stjepanu Radmiri u Dobrotu	„	25
„	1461	Marku Todi u Lepetane za godinu od 23. Veljače 1866.	„	50
„	1154	Nikoli Stipančiću u Imocki	„	30
„	1448	Diani Goolu u Perast .	„	50
„	407	Otcu Cirilu Zeliću župniku u Ervenik	„	30
„	1291	Popu Josipu Krstiću u Ervenik	„	30
„	973	Ani Popovićevoj u Orahovac	„	30
„	1503	Ivanu Krstitelju Vujaškoviću u Rab	„	50
„	„	Mati Peselu u Rab . .	„	30
„	„	Ivanu Golziniću u Rab .	„	30
„	„	Petrici Tudorinevoj u Rab	„	30
„	„	Petrici Pavlović- Lučićevoj u Trapanj	„	50
„	„	Tomi Chirigiuu u Trogir (Vidi opet pod Br. 3893).	„	30
„	„	Filomeni Marinovićevoj u Imockoj	„	30
„	„	Augustinu Nani u Knin .	„	50
„	„	Nikoli Brlangi u Knin .	„	30
„	1503-3808	Frani Kuriru u Šibenik	„	60
Br.	1503-3808	Frani Midolcu u Šibenik	fior.	60
„	„	Luigji—Antunu Lazzarini u Šibenik	„	80
„	„	Srećku Antunu Vojnoviću u Šibenik	„	60
„	1503	Koludricam Sv. Lucije u Šibenik	„	60
„	„	Popu Petru Miždoru u Budvi	„	30
„	2356	Mati Mihoviću u Stolivo	„	30
„	„	Otcu Emidiu iz Kaltrana u Perast	„	30
„	„	Ivanici Montanji u Prčanj	„	50
„	1922	Popu Baštijanu Lukačeviću u Žegar na popunjenje plaće . . .	„	60
„	1166	Mihovilu Dragoloviću u Bratiškovcih podpomoć zbog nemoći	„	20
„	3809	Dinku Ljubiću u Zlarin	„	50
„	3004	Pošt. popu Šimunu Pupiću pravoslavnom parohu u Strmici . . .	„	50
„	3893	Popu Frani Barbieru Ravnatelju Kateketi Glavne Trogirske Učione, za nedjeljno predavanje, godine 1863-4-5. i 1866.	„	60
„	„	Tomi Chiriginu idem . .	„	40
„	„	Hristiforu Dudoviću idem	„	40
„	„	Antonu Righi idem . .	„	40

Br.	112	24. Siečnja, Zavodu Arbanaškom kod Zadra Preparandija'	„	500
„	783	5. Ožujka, istomu idem	„	500
„	1885	15. Svibnja, istomu idem	„	500
„	4039	10. Studena, istomu idem	„	1000

Br.	1464	12. Svibnja, učioni zametnutoj u Pitve na Hvaru podpomoć . .	„	100
„	1922	1. Rujna, Žegarskoj učioni za 1866. . . .	„	60

Medju predrečenim svotam nenalaze se podpomoći u načelu odredjene učionam, koje će se skoro zametnuti, ili jur bijahu zametnute, i glede kojih očekuju se potrebite obavjesti Školske Oblasti ili dotičnih obćinskih Opraviteljstva na izdavanje dotičnih doznačenja.

Ove učione bile bi:

Dol Sv. Petar Lopar Kampor	Kotar Rabski
Buković Jagodnje	Kotar Benkovački
Tiesno Betina Morter	Kotar Tiešnjanski
Studence	— Kotar Imocki
Lastevo	— Kotar Korčulski
Janjina	— Kotar Pelježki
Babinopolje Govedjari Maranovići	Mljet — Kotar Stonski
Gružje (Ženske učione)	— Kotar Dubrovački.

Obslužeći saborsku odluku pokrajinski je Odbor suviše Mnogo poštovanomu kanoniku g. Nikoli Arbanasu odpravio svotu od fiorina 100 za njegovo nastojanje o nauku slavjanskoga jezika u zavodu vježbajućih se učiteljka kod svete kuće milosrdnih Sestara u Dubrovniku; i poslao je istomu Zavodu fior. 400 u ime podpomoći učećim se djevojkam.

Ukupna Visokim Saborom glede ovoga Zavoda doznačena svota bila je od fiorina 700, od kojih 300 fiorina imali su služiti za dvie izvanjske učenice, izabrane po različitih okružjah Pokrajine.

No buduć školska godina bila bi već posve unapriedjena za vrieme kada bi se moglo ustvariti uloženje ovih fiorina 300; niti sestre Dubrovačkoga zavoda bile bi se mogle za ove dvie nove odgojenice obvezati na nauk razlučen od ine šestorice, koje su drugu godinu obavljale; tako našlo se shodno odgoditi do doiduće školske godine, to jest do 1866-67., uloženje predrečene svote, i u tu svrhu javni pravilni natječaj otvoriti, kao što se i otvorio.

Da se pak koristno upotrebi blagodat učiteljka', koje svršetkom istom iztečene školske godine, postajahu razpoloživim Pokrajinski Odbor s naročitom okružnicom pozvao je pomnju obćinskih Opraviteljstva u Pokrajini na nuždu i na korist da se ženske učione zametnu, i podurkao jih da potaknu razpravljanje o predmetu takove važnosti kod dotičnih obćinskih Vieća.

Okrom Dubrovnika, gdje se odlučilo zametnuće ženske učione u Gružju, glede koje Pokrajinski je Odbor u načelu odredio doznačenje dodatnoga dila dotičnim trošcim; malo je obćinskih Opraviteljstva na poziv odgovorilo, a i ova s izjavom, da njihove slabe gospodarstvene okolnosti nedopuštaju za sad da se nikakva providba nepokuša, ali da je nadati se da će se u napredak moć pokušati. A tomu se i zemaljski Odbor dobro nada, koi znade da samo s vremenom može se obćenitim učiniti uvjerenje o prevelikih koristih ženskoga podučavanja, i razvijati u obćinah hrabrost onih žrtva, koje će novi ustavni život mogućnim učiniti.

Odazvavši se na Odborove pozive, koje smierahu da potaknu razvitak i razprostranjenje slavjanskoga jezika, te i da podpomažu ćudoredno pučko odgojenje, Mnogo Poštovani pop Mihovil Vušković, župnik mjesto-dekana Soltski, poklonio je Pokrajini na dar rukopis pod naslovom Katekižam.

Pokrajinski Odbor, uvidiv odličnu važnost djela, javno je u ime pokrajine velikodušnomu darovatelju zahvalio,

preduzeo tiskanje o trošku pokrajinskoga fonda. Izdanje sastojalo je iz 500 iztisaka, a odpravljeno jih je poglavitim crkovnim i učionskim Oblastim Pokrajine, c. k. Namjestništvu, Upraviteljstvu Matice Dalmatinske u Zadru, preporučivši Prepoštovanim Naredbeničtvim da nastoje kod poštovanih župnika na razprostranjenje djela po selih.

Potaknuše se dotični postupci kod obćinskih Opraviteljstva i kod c. k. Pokrajinske Vlade odnosno na zemaljskomu Odboru podieljene naloge i na prama Vladi izjavljene odvjete u sjednici od 8. Veljače 1866., a zemaljski si Odbor priuzdržava podnieti izvješće o tomu netom bude zaglavne i opredieljene zaključke dobiti.

Uvjeren zemaljski Odbor da na poduprenje razvitka poljodjelstvenoga proizvoda u zemlji, gdje poljodjelstvo nije još doseglo stepen obrtnosti, bolje nego što drugo služi poznavanje i praktična poraba ratila prilagodjenih različitim potrebam poljskih radnja odnosno na različite zemlje i na različito obradjenje; on je s fondom od 1000 fiorina doznačenim na "poduprenje poljodjelstva„ kupio ratila' i težačkih kretaljah od najizkusnijih oblika, što je scienio Pokrajini prikladnijim.

Njegova je namjera bila da kupi ručni mlat, nuždu koga Pokrajina veoma ćuti i poraba koga prevelikih bi koristi prinielo; ali to nije mogao učiniti slaboće radi dozvoljenoga doznačenja.

Ratila i kretalje kupljene ove su:

1. Ralica Kleylevova s kripicom.
2. Ralica Dombasle - Bisinottova s kripnicom.
3. Dvostruki obredjač ili sravnivatelj.
4. Posijanica Albanova.
5. Motika Pabsteva.
6. Pljetvar Valcourtov.
7. Izgulitelj Bisinottov.

S predrečenim ratilom zemaljski Odbor preduzeo je da učini izkušanja', o kojih u svoje vrieme javno će izvjestiti.

U sjednici od 8. Veljače 1866. odlučilo se na predloge odbora glede zgradje Spljetske bolnice i sliedeći zaključci bijahu primljeni:

1. Odobreno je u načelu razprostranjenje i popravljanje Spljetske bolnice na temelju osnove, koju je pokrajinski Upravitelj javnih zgradja doktor Ivan Lukini izradio.

2. Naloženo je zemaljskomu Odboru da nastoji o dostignuću sviju mogućih uzkraćenja u predrečenoj osnovi, a to da se trošak smanji.

3. Uoblašćen je zemaljski Odbor da odmah preduzme ustvarenje one strane osnove, koju će prikladnijom naći da bolnica postane u stanju da odgovori težnjam na koja se cilja; i da zato potroši razpoloživu svotu od 20,000 fiorina.

4. Naloženo je zemaljskomu Odboru da za doiduće zasjedanje potanko izvješće o svomu dielovanju podneše, skupa s onimi zaglavnimi predloži, što bi prikladnijim smatrao odnosno na predrečenu svrhu i na sredstva pokrajinskoga fonda.

Da predpomenute naredbe obsluži, zemaljski se Odbor obratio na prevedroga pokrajinskog Upravitelja javnih zgradja D.ra Ivana Lukina s molbom, da bi izvolio u obzir uzeti spise, što mu se odpravljahu, pod vidom "mogućnih uzkraćenja„ u osnovi po njemu izradjenoj glede razprostranjenja Spljetske Bolnice, u smislu članka 2. saborskih zaključaka, koji mu se saobćivahu.

Zlokobno sutiecanje okolnosti' o komu zemaljski Odbor nemože navesti uzrok, i sada drži posao u takovomu stanju razpravljanja.

Zemaljski je Odbor izpunio nalog da preduzme proučenja' i izvjesti o zametnuću Bolnice u Korčuli.

Dotično dopisivanje s Korčulskimi obćinami nije ipak još do toga došlo, da Odbor uzmogne formalno izvješće o tomu učiniti.

Izdala se je svota od 200 fiorina Družtvu zajedničke pomoći za zanatlije u Korčuli.

Usljed saborske odluke prošastoga Zasjedanja Pokrajinski Odbor dobio je nalog da dostavi osnovu zakona glede porabe gajeva' i pašnjaka'.

Predmet takove važnosti za poljodjelstvene koristi naše Pokrajine, premda upravljen s obstojećimi zakoni, koji da su točno uporavljeni i stalno u svojih naredbah obsluženi, sasvim malo ostavili bi o tomu željeti: Odbor Pokrajinski, koi se sa svom pomnjom o njemu bavio još iz početka svoga ustanovljenja, nije ga mogao zanemariti. Preduzevši opet ove godine takovo razpravljanje, on oćuti nuždu nesmatrati ga posebnim, kao što se odprije činilo, i nezavisnim od ine razmirice, s kojom zbog neizbježive i naravne zavisnosti spaja se, to jest od šumarenja prostranih u Pokrajini neizradjenih zemalja. Ovo naravno spajanje, koga shvaća svak koi se i najmanje bavi o potankostih odnosnih na gospodarstvene predmete naše Pokrajine, tim više je jasno dokazano s onim, što se u sličnoj prigodi u Francuzkoj učinilo s zakonom od 28. Srpnja 1860. glede šumarenja gora'; zakon koi koristno nije se mogao uporaviti, nego kad se popunio s onim o plinanju (gazonamento) na porabu pašnje.

C. K. Vlada 1865. s okružnicom od 16. Lipnja 1865. Br. 11641-3899 na Okružne Kapetanate upravljenom uzbudì razmiricu o šumarenju neizgradjenih obćinskih zemalja u Pokrajini. Znao je zemaljski Odbor, da obćinska Opravìteljstva, poglavito u predmetu zanimana, bijahu upitkovana. Odbor shodnim nadje obratiti se na c. k. Namjestništvo, da dobije vjesti' ob onomu što bi se glede toga učinilo. C. K. Namjestništvo odpiše mu, da nijedna obćina nije se na Vladin poziv odazvala. Premda neutješan čin slaboga obćeg zanimanja u razmirici bitne za Dalmaciju važnosti, Odbor ipak nije prestao da prouči što se na povjerenu mu zadaću odnosi; te, pored najrazličitijih i zamršenih težkoća, prouzrokovanih iz raznih interesa i raznih gospodarstvenih okolnosti obćina', te i iz njihovoga različitoga zemljopisnog položaja, goji nadu da će tečajem zasjedanja moći na riešenje Visokoga Sabora zahtjevanu osnovu zakona podnieti.

Na obsluženje navadnih naredaba, razpravljanja Visokoga Sabora bijahu na Carsko znanje dostavljena, a Nj. Preuz. poglavar Kraljevine s Dopisom na Presvietloga Gospodina Saborskog Predsjednika upravljenim izjavi, da Njegovo Cesarsko-Kraljsko Apoštolsko Veličanstvo s Prepoštovanom Carskom Odlukom od 28. Lipnja 1866. premilostivo se udostojalo primiti na znanje razpravljanja Dalmatinskoga pokrajinskog Sabora, koja se za posljednje godišnje zasjedanje obavila, i da glede odborskih zaključaka, kojim hoće se Carsko odobrenje i odnosno na koja još izdana nije Carska odluka, ova će posebno izaći.

A zbilja za sam tečaj prošastoga zakonotvornog zasjedanja bì izdana Višja odluka glede njekih saborskih zaključaka, a u sjednici od 15. Prosinca Visokomu Saboru priobćili su se razlozi zbog kojih uzkratilo se Carsko odobrenje predloženomu zakonu o ukinuću povjerba' u okružju Dubrovačkomu; i u sjednici od 17. Siečnja da Preuzvišeno Popečiteljstvo Financijalno i Trgovačko nisu usli-

šali molbu, da se ukine porez na obrtnost i prihod nametnut trgovačkomu brodovlju; i da je Njegovo Veličanstvo premilostivo dozvolilo da se zabiliži u Kotoru zametnuti se imajuća bolnica suučestnicom u proizvodu Državne lutrije za svrhe javne Milostinje.

Zatim i ine odluke bijahu priobćene Predsjedništvu Pokrajinskoga Odbora pokle s- Zasjedanje 1865. svršilo.

S Prepoštovanom Carskom Odlukom od 28. Veljače 1866. Njegovo Cesarsko-Kraljsko Apoštolsko Veličanstvo premilostivo se udostojalo ną ugodno Carsko znanje primiti sadržaj preponizne Visokim Saborom u sjednici od 13. Siečnja 1866. glasovane zahvalnice na Carskom Milošću podieljeni zajam za pomoći gladnomu puku; a s prepoštovanom Carskom Odlukom od 1. Travnja 1866. Njegovo Cesarsko-Kraljsko Apoštolsko Veličanstvo premilostivo udostojalo se je odobriti Visokim Saborom glasovani pokrajinski prirezi na izravne poreze za sunčanu godinu 1866. u razmjerju od 20 po 100, izuzamši ratni prirez, i dopustiti utjerivanje okružnih prireza za predrečenu sunčanu godinu u razmjerju od 8 po 100 za Okružje Zadarsko, Spljetsko i Dubrovačko, i u razmjerju od 2 po 100 za Okružje Kotorsko.

Pod datom 19. Ožujka tek. god. Njegovo Cesarsko-Kraljsko Apoštolsko Veličanstvo premilostivo udostojalo se je Njegovo Carsko odobrenje podieliti dodatnim naredbam obćinskomu Pravilniku, Visokim Saborom u svojoj 6. sjednici od 17. Siečnja 1866. oblikom Pokrajinskoga Zakona riešenim.

Zakon za Dalmaciju kriepostan, s kojim izdane su njeke dodatne naredbe obćinskomu Pravilniku i izbornomu obćinskom Pravilniku za Dalmaciju od 30. Srpnja 1864., bio je medju Odborskim spisim pod Br. 1368 proglašen.

S odpisom od 25. Ožujka 1866. Br. 1392 Njegova Preuzvišenost Gospodin Državni Popečitelj, usljed dogovora s preuzvišenim ratnim Popečiteljstvom, saobćio je, da nije u stanju dalje popratiti predlog Pokrajinskoga Sabora o preinaki na korist Dalmacije njekih naredaba zakona glede popunjivanja Vojske, buduć da primanje učinjenih predloga u obzir, radi najveće sveze svih naredaba zakona o popunjivanju Vojske sačinjavajućeg sustavnu ukupnost, iziskivalo bi putem načela formalno pregledanje rečenoga zakona, i da usljed do sad učinjenih izkustva neima dovoljnih razloga, koji bi priveli da se preduzme pregledanje pomenutoga zakona. Suviše, uvaživši sve okolnosti, da ovaj pod nikakvim vidom nije čas shodni na zametnuće preinaka' u ovoj grani zakonotvorstva Carevine.

Što se pak s učinjenimi predlozi smiera na dostignuće osobitih koristi Dalmatinskomu stanovništvu, da se ove nemogu u obzir uzeti, jer takove iznimne dozvole teorično protive se načelu ravnoprava, koje mjesto stvorenja novih oprostba, iziskuje prije ukinuće do sad obstojećih oprostba od obćih tereta, buduć je primietiti da u ovomu slučaju praktično prouzrokovale bi ipak štetnu posljedicu,· da jednoskrajno smanjenje tereta vojničkog novačenja u korist jedne pokrajine Carstva, privelo bi na obće povećanje takovoga tereta na sve ine pokrajine Carstva, te bi u svih inih stranah dalo povoda veoma opravdanim tužbam.

Usljed predloga podloženoga od Nj. Preuz. Gospodina Državnoga Popečitelja u dogovoru s Preuzvišenim Redarstvenim i Pravosudnim Popečiteljstvom, Njegovo Cesaro Kraljsko Apoštolsko Veličanstvo s Prepoštovanom Carskom Odlukom od 16. Travnja preblagostivo izvolilo je uoblastiti predrečenoga Gospodina Držav-

nog Popečitelja, da zaniekateljno rieši Visokim Saborom učinjen predlog u smislu: da budu ukinuti §§ 11., 12., 13., 15. carske Naredbe od 20. Travnja 1854. (Obćeg Lista Br. 96), i da bude izdano pravilo suglasnije zakonu od 27. Listopada 1862. (Obćeg Lista Br. 87).

Razlozi uzkraćenja učinjenoga predloga bijahu izjavljeni pod Br. 1614 putem tiska obielodanjenih spisa zemaljskoga Odbora.

Preuzvišeno financijalno Popečiteljstvo s odpisom od 14. Travnja 1866. Br. 15655 izjavilo je, da usljed dogovora s Preuzvišenim trgovačkim Popečiteljstvom nije našlo pristati uz odvjet Visokim Saborom predložen u 7. sjednici glede vremenitoga odpusta od carine za uvedenje žita, sočiva i brašna u dalmatinskih lukah.

Njegovo C. K. Apoštolsko Veličanstvo, pristajuć uz odvjet Visokim Saborom izjavljen, premilostivo se udostojalo dopustiti s prepoštovanom Carskom Odlukom od 24. Travnja 1866., da se zabilježi ludnica, koju je zgraditi u Dalmaciji, učestnicom prihoda jedne od nastojećih Državnih Lutrija odredjenih za svrhe javne milostinje.

Pristajuć uz odvjet Visokim Saborom izjavljen u 9. sjednici od 22. Siečnja 1866., Njegovo C. K. Apoštolsko Veličanstvo s prepoštovanom Odlukom od 4. Lipnja predobrostivo se udostojalo dopustiti bezkazneni povratak novaka neprijavljenih za novačanje 1852., 1853., 1854., 1855. i 1856., sa istodobnom podpunom oprostbom svake posljedice, koja bi se na njihovu štetu mogla izvesti iz zakona o popunjivanju vojske.

Podnešen na Carsko odobrenje odvjet Visokim Saborom izjavljen u sjednici od 26. Siečnja 1866. o izdanju zakona glede prisiljenoga novačenja kipa veoma pogibeljnih osobnoj i vlastinoj sigurnosti u Dalmaciji, Njegova Preuzviš. Gosp. Državni Popečitelj s odpisom od 29. Srpnja 1866. Br. 4362 dostavio je što sliedi: "U kriepost prepoštovane Car-"ske Odluke od 22. Srpnja nije se mo-"gao dalje poduprieti predlog Sabora "Dalmatinskoga glasovan u sjednici od "26. Siečnja 1866. o izdanju za Dalma-"ciju kriepostnoga zakona glede ustano-"vljenja prisiljenoga unovačenja veoma "pogibeljnih kipa, a to iz uzroka, da "slučajem da bi Sabor Kraljevine namje-"ravao u smislu § 7. Pokrajinskoga U-"stava glasovati odnosni pokrajinski za-"kon, takovo riešenje odnoseće se na "preinaku obćega zakona o popunjivanju "vojske, nadmašilo bi granice saborske "nadležnosti; slučajem pak da je s tako-"vim predlogom cienio samo da u smi-"slu § 19. pokrajinskoga ustava izrazi "odvjet o izdanju carstvenoga zakona, "rečeni odvjet nebi se sad mogao ustav-"nim načinom razpravljati; a napokon "iz uzroka, da predlog u obće nepoka-"zuje se zaslužnim obzira zato, što se "prilikom izdanja novoga zakona o po-"punjivanju vojske iz mnogih dobro u-"važenih uzroka odbacilo prije obstojeće "načelo, to jest da se u vojničku službu "upišu kipi pogibeljni samo pod gledi-"štem javne sigurnosti; i suviše zato, "što je praktično izkustvo potvrdilo pri-"stojnost, da se predrečeno načelo izo-"stavi".

Dne 22. Listopada 1866. Nj. Preuz. Poglavar Kraljevine dostavio je što sliedi:

Njegovo C. K. Apoštolsko Veličanstvo, polag prepoštovane Carske Odluke od 15. Listopada, nije našlo Carsku Potvrdu staviti na zakon po Saboru ove Kraljevine glasovan o ustrojstvu i opravljanju obćih javnih bolnica Dalmatinskih, a to iz uzroka, da § 24. rečenoga zakona sadrži naredaba odnosnih na način po komu zavesti pobiranje naplata' bolni-

čkih troška od onih koji su tomu dužni, koje se protive obstojećim zakonim, a navlastitije pravnim posljedicam proizticućim iz naredaba' § 38. Zakona od 3. Prosinca 1863. o prebivalištu.

Zemaljski Odbor, obzirom na učinjene opazke, imaće čast da opet podnese takovi zakon na riešenje Visokoga Sabora za nastojeće Zasjedanje.

Njegovo Cesaro-Kraljsko Apoštolsko Veličanstvo s prepoštovanom Carskom Odlukom od 1. Kolovoza 1866. dobrostivo udostojalo se, potvrdom pokrajinskoga zakona Visokim Saborom predloženoga u sjednici od 10. Veljače tek. god. dozvoliti gradu Kotoru pobiranje obćinskoga prireza na potrošnu carinu u mjeri od 100 po 100, a odjelku Špiljari ono obćinskoga prireza na izravne poreze u mjeri od 19 po 100 za odpravništvo 1866.; a prepoštovanom Carskom Odlukom od 9. Kolovoza premilostivo se udostojalo dopustiti sliedećim odjelkom Obćine Spljetske pobiranje za godinu 1866. poreznoga prireza sliedećom mjerom:

Kućine	33	po	100	na izravne	poreze
Jesenice	38	„	„	„	„
Postrana	35	„	„	„	„
Sitno	50	„	„	„	„
Srinjine	32	„	„	„	„
Zrnovica	47	„	„	„	„

Ostalim odjelkom obćina Kotorskih i Spljetskih nije uztrebalo Carsko odobrenje u ime prireza na izravne poreze, nego samo potvrda Pokrajinskoga Odbora, kao što izpada iz Br. 3370 i 3080 Odborskih putem tiska obielodanjenih spisa.

Izkustvo premda nepodpuno prve godine uvedenja novoga obćinskoga zakona, dozvoljava jur sada bielodano opaziti, kako, zbog u obće malopovoljnih obćinskih okolnosti, uredjivanje proračuna' i konačnih računa po sada obstojećih naredabah praktično se pokazuje ne sasvim lako; i kako sami proračuni, osobito ako su podložni saborskomu riešenju i Carskomu odobrenju, izpadaju prije njihove potvrde podvrženi takovomu formalnomu postupanju, da se nemože svedjer dokončati ili da se nemože uvesti nego iza često preštetnoga gubitka vremena.

Takovi neredi privesti će valjda obćine na to, da zadrže svoje proračune u onih granicah, po kojih, izbjegavši nuždu pokrajinskoga zakona, uzmognu zadovoljiti njihovim interesim bez da se izložu šteti, valjda većoj od onih što bi htjele izbjeći, očekivanja svedjer neposve kratkoga.

Ali nezavisno od vremena potrebitoga za izdanje pokrajinskoga zakona, segodišnje je izkustvo dokazalo, da ako proračuni nebudu u vrieme i točno sastavljeni od Obćinskih Opraviteljstva, kao što se dogodilo kod mal da ne svih obćina, i ako u vrieme nebudu glasovani po obćinskomu vieću i suglasno sa obćinarskim željam: svakako je potrebito da se dogodi takovi broj podčinjenih djelovanja, da naravno postane zamršeno i okasnjeno dovršenje posla toli važnoga za obćinske interese.

Medju tiskom obielodanjenim spisim nahode se njeki proračuni pokrajinskih obćina, koji su uztrebali potvrde Pokrajinskoga Odbora, i protiva kojim neizbrojivih se utoka pojavilo. Nadati se je, da to veće vježbanje o novomu obćinskomu zakonu olakotiti će i pospješiti razpravljanje od strane obćina' ove struke pokrajinskoga odpravništva.

Nespominju se prerazličiti predmeti o kojih se zemaljski Odbor bavio s carskimi Oblasti usljed pitanja obćina', družtva'

i zadruga' da se nebi nadmašile granice izvješću o poglavitih stvarih dozvoljene.

Ipak zemaljski Odbor nemože ino da ne primjeti, da premda okolnosti odnosne na novo ustrojenje obćinskoga odpravništva zamrsiše svoje opravljanje i znatno uzmnožiše broj njenih posla, sasvim tim on nebi izostavio da zadovolji ma bilo i manje važnomu nalogu Visokim Saborom njemu povjerenomu, da kratkoća vremena od zatvorenja posljednjega zakonotvornoga zasjedanja, i onaj zlokobni upliv, komu je za ovo vrieme bila izložena Pokrajina radi gladne godine, radi rata i radi prietnjam javnomu zdravlju, — nije zaustavljala ono obće slobodno kretanje, koje je samo moćno podati sredstva potrebita podpunomu obavljanju poslova' javne koristi odnosnih na redno stanje mira i uvjerenja. Koje stanje netom je poremećeno, prinosi takovu promienu u obćemu pojmu glede javnih poslova, da sama narav budućih ma i blagonosnijih družtvenih koristi postaje zanemarena i neplodna prama nastojećim i rek bi neizbježivim štetam.

Pri opiranju tolikih stvari, koje za kratko vrieme od posljednjega zasjedanja oteše mu koristnu shodnost da opremi njeka dopisivanja s Obćinami i s političko-odpravničkimi Oblasti glede njoj podanih naloga, — zemaljski Odbor našao se u potrebi da jih odgodi do boljega časa, priuzdržavajuć si podnieti jih do znanja Visokomu Saboru na podpuno izvršivanje svojih zadaća.

Od Pokrajinskoga Odbora

Predsjednik

Vitez ŠPIRO PETROVIĆ

Prisjednici

D.r VIKTOR BIONI — ANDRIJA NIKOLIĆ — VALERIJ pl. PONTE — D.r ANTUN RADMAN.

II. Sjednica dne 22. Studenoga 1866.

(Hitropisna izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik
kao Carski Povjerenik.

Sjednica se otvara u 10 ¼ satih izjutra.

Predsjednik. Prvo nego objavim da je sjednica otvorena, uljudnost dvajuh od gospode zastupnikah zamoliti imadem da na sebe zvanje tajnikah uzeti izvole. Na tu svrhu obraćam se gospodinu Vrankoviću i gospodinu Rossi-u.

(**Rossi** i **Vranković** *tajničko miesto zauzim.)*

Izvolite prisutnu gospodu Zastupnike prebrojiti.

Rossi. Imade jih na broju 24.

Predsjednik. Broj je zakonit, sjednica je otvorena.

Prvi posao koi se na dnevnom redu nalazi jesu Gjuntina izvješća o izbornim spisima novih pet Zastupnika.

Gospodin Gjuntin prisjednik od Ponte besjedu imade.

Ponte (*čita*):

Br. 200 – D.

Visoki Sabore !

Njegova Preuzvišenost Poglavar Krunovine s Dopisom 3. tekućega, Br. 205. gospodinu Predsjedniku Sabora dostavljaše izborne spise o izboru gosp. Lovre Doktora Monti za Zastupnika zbora izbornoga vanjskih Obćina Drniša, Knina i Vrlike, koje je spise gospodin Predsjednik, po propisu § 52. pokrajinskog Štatuta, izviestiteljki pokrajinskog Gjunti predao.

Od ispita spisah istih, dotično imenovanja izbornikah odabrani, ispada da je obćeni imenik u sva tri glavna miesta, na ogled obćinstva, pravilno izložen stajao, da li naprotiv toliko poziv koliko dekreti za sazvanje prvih izbornika u obćinskim odlomcima jediustveno da su bili usmeno proglašeni.

Za Drniš i Vrliku bili su dostavljeni i dnevnici dokazujući da su izbornicima pozivi u vlastite ruke predani, da na izbore u opredieljene dane doći imadu, da li za Knin ne samo da ovi dnevnici nisu bili dostavljeni, nego ni sviedočanstva nisu podnešena da su u odlomcima preturskog kotara obćeni imenik niti obznana o opredieljenom izboru bili proglašeni.

Od izbornog napisnika 10. Siečnja 1866. uvidja se pak da je Pretur priznao da je proglašenje obćenog imenika u svim obćinskim odlomcima sliedovalo, i da je poziv na izbor stranom sa pismenim pozivima osobah, a stranom ustmeno od seljskih proglavara i čaušah izvržen:

Što se Knina tiče imenovni spisak prvih i drugih izbornika (§ 22) bio je u samom jednom primierku podnešen, dočim za Vrliku i Drniš takova je isprava u dvogubom primierku, po propisu, podnešena.

I u ovom izboru opaža se čin, koi se često dogadja, da je mali broj izbornikah u izborima udioništvovao, dočim u Kninu od 1735 izbornikah nije nego 389, u Vrlici od 818, samo 208, a u Drnišu od 1566 samo 166 glasovalo.

Još se opaziti imade da u napisnicima o glasovanju odvjet izbornikah bio je upisan, kao što obično biva, odnositelno na odvjet gdiekojega prvo upisanoga, sasvim, kao što je izviesteljica drugog puta izjavila, da ona takovo upisivanje za nepravilno nesmatra, jerbo zakon zahtieva da svaki izbornik odabrane osobe naznačiti imade, da li dotično upisivanja samo propisuje da se svaki odvjet ubilježiti mora, i da se po tome za-

konskom propisu zadovolji, kad se takovi odvjet upisuje na način da o imenu osobah imenovanih svaka sumnja uklonjena biva.

Izbor Zastupnika sliedovao je u Drnišu 31. Siečnja 1866. u kojemu od ukupnog broja 99 odabranih izbornika, 91 je u izboru udioništvovao, koji gospodina Doktora Lovru Monti jedinoglasno odabraše.

Izborni spisi Zastupnika u podpunom se redu nalaze, to uvideći, i u obziru nepravilnosti opažene dotično izbora izbornikah odabrani, to jest da je izostavljeno, ili barem nedokazano, izloženje u obćinskim odlomcima proglasah sazvanja na izbor i obznana da je obćeni imenik izbornikah na očevidnost obćinstva izložen, opet takova nepravilnost nije od velike važnosti zbog osobitih miestnih Okolnostih, i jošte radi toga što su prvim izbornicima naročiti pismeni pozivi bili upravljeni, i napokon zbog toga da nikakova pritužba protivu obavljenog izbora nije podnešena, pokrajinska Gjunta po smislu § 52. izbornog Pravilnika čest imade Visokom Saboru predložiti da valjanost izbora gospodina Doktora Lovre Monti, Odvietnika i posjednika Kninskog, sljedovavšeg dne 31. Siečnja t. g. u izbornom kotaru vanjskih Obćina Drniša, Knina i Vrlike priznati, i po tome njega u ovu Visoku Skupštinu kao Zastupnika primiti izvoli.

U Zadru 9. Studenoga 1866.

—

Predsjednik. Pita li tkogod od Gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koja na Gjuntin predlog pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljen*).

Gjuntino izvješće sliedujc. Prisjednik od Ponte rieč imade.

Ponte (*čita*):

Br. 199—D.

Visoki Sabore!

Radi ostavke gospodina D.ra Luigi Lapenne predane dne 8. Prosinca 1865. ostade upraznjeno jedno miesto Zastupnika većih poreznika u okružju Zadarskome. Gospodin Predsjednik Sabora dne 11. Prosinca 1865 pod Br. 71. **obznanio je** o tom Njegovu Uzvišenost gospodina Poglavara Krunovine, koi je dekretom 16. Prosinca 1865. N. 1319—pr. nove izbore naredio i na tu svrhu dan 7. Veljače t. g. opredielio.

Onog dana u istinu izbor je sliedovao i dotični spisi bili su od Njegove Uzvišenosti Gospodina Poglavara Krunovine Gospodinu Predsjedniku Sabora dostavljeni dopisom 8. Veljače 1866. Br. 247=pr.

Isti spisi sastoje se u dvogubom izvorniku izbornog spiska, napisniku glasovanja, u spisu preglednom, u prebrojstvenom spisu glasovah i u napisniku o obavljenom izboru.

Ovaj napisnik sviedoči da su opravdbeni spisi pravilno bili uručeni; od istoga javstvuje da je zakonskim propisima zadovoljeno, i da su izbornici bili spomenuti dotično imenovanja povierenstva i ostalih opreznostih od štatuta predvidjenih.

Okružni pismoredac Miho Balio držao je napisnik glasovanja, na to opredieljen od Vladinog Povjerenika c. k. Okružnog Kapitana gosp. Frane od Zanki, dočim član povjerenstva gosp. Doktor Ante Rolli držao je pregledni list glasovanja.

Od 222 izbornika, 107 je u glasovanju udioništvovalo i od ovizih devedeset svoj odvjet dadoše na korist gospodina Doktora Bože Filippi, Odvietnika i posjednika Zadarskog; šesnaest za gospodina Doktora Franu Danilo c. k. Profesora, a jedan na korist gospodina Doktora Josipa Antonieti, c. k. Koncepistu; i po tome gospodin Doktor Božo Filippi velikom većinom glasovah ispade za Zastupnika odabran.

Isti spisi u podpunom se redu nalaze i zato Gjunta čest imade predložiti da bi Visoki Sabor izvolio za valjan priznati izbor dne 7. Veljače t. g. od zbora većih poreznika okružja Zadarskog učinjeni, i zato, po smislu § 30. obstojećeg izbornog pravilnika gospodina Doktora Božu Filippi kao Zastupnika u ovu Visoku Skupštinu primiti.

U Zadru 31. Srpnja 1866.

Predsjednik. Ište li tkogod rieč? (*Nitko*). Gospoda koja pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Sljeduje čitanje trećeg izvješća.

Ponte (*čita*):

Br. 198—D.

Visoki Sabore!

Radi ostavke zastupnika gospodina Jerolima Aležani ostavši upraznjeno jedno miesto zastupnika izbornog zbora vanjske Obćine Sinjske, Njegova Uzvišenost gosp. Poglavar Krunovine sa dekretom 8. Lipnja t. g. Br. 788 novi je izbor narediti izvolio, i pošto je ovaj obavljen, sve je dotične spise s dopisom 8. Lipnja t. g. Br. 788 dostavio.

Od ispita ovih spisa ispada da je obćeni imenik izbornikah, pravilno sačinjen; da je bio proglašen, i za 14 danah u kotarskom glavnom miestu na vidik obćinstva izložen ostao i da su o tom sve porezne Obćine bile obznanjene sredstvom obznane Sinjskog obćinskog upravništva 20. Travnja t. g. Br. 402.

Proglašenje obćenog izbornog imenika bilo je ustmeno obavljeno u obćinskim odlomcima, kao što svjedoče očitovanja toliko Župnikah, koliko seljskih poglavara i Čaušah, mnoga su takova očitovanja sa prostim znakovima križa potvrdjena.

Nije bio dostavljen preturski izrok s kojim je izbor bio razpoložen, da li od predrečene obćinske obznane ispada da je njegovo proglašenje u svim poreznim obćinama sliedovalo.

Sredstvom naročiti imenovnih spisaka bili su proglašenjem u crkvi, ustmenim obznanjem seljski starešinah prvi izbornici pozvani za imenovanje odabranih izbornika koje je u Sinju 14. Svibnja t. g. sliedovalo.

Od 2416 prvih izbornika, u imenovnom spisku naznačenih, 138 u izboru je udioništvovalo, koji su jedinoglasno 53 odabranih izbornika imenovali.

Dotični napisnici u podpunom se redu nalaze, i samo se opaziti imade da je, sliedeći obćenom običaju, glasovanje prvih izbornika u napisniku upisivano sa pozivom na imena od predjašnjih glasovatelja naznačena.

Izbor zastupnika sredstvom odabranih izbornika imao je miesta u Sinju dne 24. Svibnja t g., i od 53 odobranih izbornika 46 u izboru je odioništvovalo, koji su jedinoglasno gospodina Pretura Josipa Deškovića Zastupnikom imenovali.

Budući da se izborni spisi ukupno u redu nalaze, i jedina opažena mana, to jest da nisu obznane o izboru u poreznim obćinama izložene, nemogući biti od velike tegote kod se u obzir uzmu miestne okolnosti i kad se razmisli da su obznane izbornih imenika ne samo običnim putem bile proglašene, nego jošte da su s naročitim imenovnim pozivima bili prvi izbornici u svim poreznim obćinama obznanjeni, i kad se najposlje u obzir uzme okolnost da za dugačko vrieme koje je proteklo nikakova pritužba protiva izbora nije bila podnešena, i zato pokrajinska Gjunta u obavljanju sobstvene zadaće, po smislu § 52. izbornog pravilnika čest imade predložiti:

Neka Visoki Sabor valjanost izbora, od izbornog kotara vanjske Sinjske Obćine učinjenog, priznati, i zbog toga gospodina Josipa Deškovića c. k. Pretura, kao Zastupnika u ovu Visoku Skupštinu primiti izvoli.

U Zadru 9. Studenoga 1866.

—

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koja pristaju nek se dignu. (*Većinom primljeno*).

Ide na pročitanje izviešće četvrto.

Ponte (*čita*):

Visoki Sabore!

Br. 197—D.

Zbog ostavke Zastupnika gospodina Ferdinanda Sbutege Njegova Uzvišenost Poglavar Krunovine blagoizvolio je dekretom od 16. Ožujka

tek. godine Br. 413 novi izbor za izborne zborove vanjskih Obćina Kotorskog, Ercegnovskog, Risanskog i Budvanskog kotara raspoložiti.

Pošto je izbor sliedovao dotične je spise Njegova Uzvišenost gosp. Poglavar Krunovine s dekretom 8. Lipnja t. g. Br. 774 dostaviti izvolio.

Od ispita ovih spisa doznaje se da je izbor odabranih izbornika u svih petnest političkih Obćina, isti izborni zbor sačinjavajući, sliedovao.

U proglašenju dotičnih obznana o naredjenom izboru i o izloženju u glavnim miestima obćenog imenika izbornikah opaža se da je takovo proglašenje za mnoge političke Obćine u prinadležećim poreznim obćinama ustmeno učinjeno i da za različite porezne Obćine takovo proglašenje sa prostim znakovima križa seljskih poglavara i Caušah osviedočeno biva.

Da li u svim poreznim obćinama prvi izbornici bili su ili opravdajućim listovima ili sa imenovnim, njima uručenim, spisima na izbor pozvani; dostavljanje ovo u mnogim miestima sa prostim znakovima križa opravdano biva.

Udioništvovanje u imenovanju izbornikah odabrani doznaje se od računa sliedećeg:

Glasovaše to jest:

34	u političkoj	Obćini	Kotorskoj	na	128	izb.
19	„	„	Prcanja	„	131	„
27	„	„	Dobrote	„	155	„
51	„	„	Ercegnovoga	„	458	„
38	„	„	Perasta	„	72	„
48	„	„	Risna	„	165	„
54	„	„	Župe	„	469	„
96	„	„	Budve	„	209	„
21	„	„	Paštrovića	„	266	„
12	„	„	Mule	„	27	„
9	„	„	Teoda	„	52	„
16	„	„	Stoliva	„	57	„
15	„	„	Lastve	„	73	„
34	„	„	Luštice	„	171	„
30	„	„	Krtola	„	130	„

Izbor zastupnika sliedovao je u Kotoru dne 24. Svibnja t. g. i od 63 odabranika 62 glasovaše, od kojih se je 48 na korist Gospodina Stefana Ljubiše a 14 za gospodina Doktora Vicu Veronu izjavilo, i tako prvi za zastupnika odabran ostade.

Spisi ovog izbora u obće ukazuju se pravilni i predupomenute mane oblika od miestnih okolnostih zaviseće zbog toga što od važnosti biti smatrane nemogu, glavna poslovanja miesta primietbi nedaju i da nikakova pritužba proti izboru nije podnešena.

Radi toga izviestiteljka u obavljanju sobstvene zadaće njojzi od § 52. izbornog pravilnika dolazeće, čest imade Visokom Saboru predložiti da priznati izvoli valjanost izbora dne 24. Svibnja 1866. od izbornog zbora vanjskih Obćina kotarah Kotora, Ercegnovoga, Risna i Budve učinjenog i po propisu § 30. pokrajinskog pravilnika gospodina Stefana Ljubišu, tajnika Obćine Budvanske, u ovu Visoku Skupštinu kao zastupnika primiti.

U Zadru 17. Studenoga 1866.

—

Predsjednik. Ište li tkogod rieč? (*Nitko*). Gospoda koja pristaju, nek se dignu. (*Većinom primljeno*).

Ide na pročitanje peto izviešće. Gospodin Prisjednik Nikolić imade besjedu.

Nikolić (*čita*):

Br. 196—D.

Visoki Sabore!

Njegova Uzvišenost gospodin Poglavar Krunovine s dopisom 4. Listopada s. p. Br. 1589 Gjunti je dostavio, zbog posljedicah § 30. pokrajinskog pravilnika, sve spise izbora gospodina D.ra Jakova Giljanovića za zastupnika Dalmatinskog Sabora obavljenog u razredu većih poreznika Okružja Zadarskog namiesto pokojnog Antuna Viteza Strmića od Valkrociata.

Od ispita spisah izbora, koje se ovdje u

Zadru 1. Listopada tekućeg obistinilo, Gjunta se osviedočila da su svi propisi u izbornom pravilniku sadržani u dlaku bili izvršeni.

Kao što od dotičnog napisnika javstvuje od 224 člana tielo izborno sačinjavajuća, bilo neposredno bilo sredstvom punomoćja, samo jih je 161 právo izborno obavilo. Od spiska prebrojavanja glasovah ispada da je gospodin Jakov Doktor Giljanović 83 glasa dobio, gospodin Luigi Doktor Lapenna 77, a gospodin Ante Doktor Šmirić jednoga, i po tome zbog pretežnijeg broja glasovah ostade odabran predrečeni gospodin Jakov Doktor Giljanović, zastupnikom pokrajinskog Sabora razreda većih poreznika za Okružje Zadarsko.

Od napisnika o obavljenom izboru doznaje se pak da nisu na glasovanje primljena gospoda Annibale Grünvald i Bogdan Vuković, prvi kao punomoćnik nasliednikah Ivana Tomme Galzinje, a drugi Todora Sinobada pokojnog Filipa, i to zbog uzroka što je izborno povjerenstvo našlo da dotična punomoćja manah imadu.

U tome obziru odmah se opaziti imade da po drugom razčlanku § 42. pokrajinskog izbornog pravilnika riešenje izbornog povjerenstva o valjanosti ili nevaljanosti pojedinih glasova utoka miesta nedava, i da zbog toga nikakov utok nije učinjen koi bi osobitu pomnju Visokog Sabora na sebe pozvao; i jošte se opaža da gospoda Annibale Grünvald i Bogdan Vuković, u koliko oni u svojoj osobnosti glasovaše, svoj su odvjet na korist Doktora Giljanovića očitovali.

Izborno povjerenstvo jošte je većinom zaključilo da glasovati nedopusti Paški Bakmazu kao predstavniku gosp. Antice udovice Laborovića, Josipu od Felicinović, kao predstavniku Antuna Šemonića, i Valeriu od Ponte, kao predstavniku Pragospodina Ivana Zaffrona Biskupa Šibeničkog, i to iz obzira na propise § 15. izbornog pravilnika i zbog uzroka što je svaki od njih toliko u svojoj sobstvenosti koliko u predstavništvu dotičnih sudrugovah glas svoj već dao. Od ovih trijuh posljednjih iznimakah uslied naročitog pitanja gospodina Valeria od Ponte, koi pozivajući se na naputke u tom obziru prvo izdane, po kojima naznačeni § 15. izbornog pravilnika nebi bio pravilno uporavljeni, i na pitanje gospode Bakmaza i od Felicinovića učinjena je osobita primietba u predrečenom napisniku za svaku sljedovati imajuću moguću odluku Visokog Sabora.

Uvideći pak da izuzetno pogodovanje od § 15. pokrajinskog izbornog pravilnika razredu većim poreznicima udieljeno, da mogu to jest izvršavati izborno glasovanje sredstvom jednog punomoćnika, od zakona biva sa dva uvieta skopčano, onoga to jest po kojemu punomoćnik mora u svojoj sobstvenosti imati právo izbora u izbornom razredu, i drugo po kojemu nemože predstavljati nego samo jednog izbornika; i videći da sasvim s prizivom na propise občinskog zakona od 17. Ožujka 1849., pomenute u §§ 12. i 14. izbornog pravilnika, dozvoljeno je, odnositelno na muževe koji glasovati dolaze u predstavništvu sobstvenih supruga, ono punomoćje koje §§ 238 u 239. gradjanskog Zakonika predmnjevaju, sasvim punomoćje bilo da dolazi od jedne pismene isprave, ili od predmnjevanja zakona, vazda jednako predrečena dva uvieta pridržana ostaju, po kojima predstavnik istom izbornom razredu prinadležati mora, i nemože nego samo jednog izbornika predstavljati, očevidno budući da vrhu istog uvieta razlika punomoćja i oprost da se pismeno predati imade nikakova upliva imati nemože; i videći napokon da bili kakovi mu drago naputci i čini koji bi se naprotiv toga navesti mogli, neoporečivo biva, dokle se ustavnim putem nepreinači, veća snaga propisah Štatuta; Pokrajinska Gjunta izjavljuje da ona na odluku izbornog povjerenstva sasvim pristaje.

Dana 17. Listopada gospodja Maria udovica pokojnog Luigja Lantane Gjunti je podniela jedan prosvied protivu odvieta od gospodina Josipa od Lantane u predrečenom izboru danog, budući da je ona, kao nasljednica uživateljka imanja pokojnog Luigja od Lantane, od ovdašnjeg c. k. Okružnog Kapitanata opradajući izborni listić primila da u istom izboru udioništvovati imade; da je na temelju istoga punomoćje

osobi, njojzi poznatoj, s naročitim odvjetom za gospodina Doktora Luigja Lapenu dala; da je po obavljenom izboru doznala kad su bili nasljednici pok. Luigja od Lantane pozvani da glas svoj dadu, da se je gospodin Josip od Lantana, jednovremeno s osobom, koja je njezino punomoćje imala, predstavio i očitovao da je on nasljednik pokojnika, i da kao takovu njemu glas dati prinadleži, da je izborno povjerenstvo pri ispitivanju tog predmeta sud svoj na korist gospodina Josipa od Lantane izreklo, koi je glas svoj na korist Doktora Giljanovića dao; da nalazeći se ona u materialnom posjedništvu imanja pokojnog Luigja od Lantane i plaćajući dotične poreze, drži da je stvarno u svom právu povredjena i zato prosvieduje protivu riešenja izbornoga povjerenstva i pita da se njezin prosvied k spisima koji se Visokom Saboru za potvrdjenje odabranog zastupnika dostaviti imadu zbog toga pridružiti imade da se proglasi kao ništetan glas od gospodina Josipa od Lantane na korist Doktora Giljanovića dani, i da se za valjan prizna onaj koi je ona sa danim punomoćjem gospodinu Doktoru Luigju Lapeni dala:

K' Br. 196—D.

Visoka Gjunto!

Doljepodpisana, kao nasljednica uživateljka imanja pokojnog Luigja od Lantane, primila je od ovdašnjega c. k. Okružnog Kapitanata opravdajući izborni listić da u izboru zastupnika, sliedovavšeg dne 1. Listopada tekućeg, udioništvovati imade.

Na temelju istoga ona je pravilno punomoćje dala osobi, njojzi poznatoj, sa odvietom za doktora Luigja Lapenu.

Pošto je izbor učinjen ona je doznala, kad su nasliednici pokojnog Luigja Lantane bili pozvani da odvjet svoj dadu, da je gospodin Josip od Lantana, jednovremeno s osobom koja njezino punomoćje imadijaše, predstavio se povjerenstvu izbornom, izjavljujući da je on neposredni nasljednik rečenog pokojnika, i da kao takovu njemu glasovati prinadleži.

Izborno povjerenstvo pri ispitu takove prepirke riešilo je na korist rečenog gospodina Josipa od Lantane, koi je u istinu glas svoj gospodinu Doktoru Giljanoviću dao.

Budući da se podpisana nalazi u materialnom posjedništvu imanja pokojnog Luigja od Lantane, i sliedovatelno da poreze platja, držeći da je s predrečenim činom u svom právu povriedjena, prosvieduje protivu riešenja izbornoga povjerenstva, i pita da se ovaj prosvied k spisima obavljenog izbora prisjedini; koji se zbog potvrdjenja odabranog zastupnika Visokom Saboru podnieti imadu, ištući da se izjavi ništetan odvjet od gospodina Josipa od Lantane na korist Doktora Giljanovića dani, da se valjan prizna onaj koi je ona dala sredstvom punomoćja, Doktoru Luigju Lapeni.

U Zadru 10. Listopada 1866.

Maria udovica od Lantana.

—

Videći da uživanje imanja nesačinjava nasliednicom tužiteljicu, nego samo prostom Zapisovnicom dobarah, i da njojzi nikakovo predstavništvo pokojnog muža nedava; videći da ono što ona naziva materialno posjedništvo u zakonskom jeziku nije nego prosto držanje dobara na ime drugoga, na ime to jest nasljednikah vlastnikah, predstavništvo bilo je dano Luigju od Lantani, i da po tome, i kad bi se priznalo, što nije nego samo naznačeno, a nije dokazano, da ona javne poreze platja, kao što drži i uživa dobra na ime posjednikah, tako bi oni u odnošenju miere uživanja na ime posjednika i javne daće platjali; i uvideći napokon da i ova naznačena okolnost, čina materialnog platjanja porezah, oprovrgnuta biva od izbornih spisa, budući da u izbornom spisu izvadjenom iz knjigah c. k. poreznog ureda nije zabilježena udovica Luigja od Lantane kao uživateljica, nego se naprotiv čita *od Lantana Luigi nasljednici vlastnici,* Gjunta se i u tom obziru sasvim sa izbornim povjerenstvom slaže.

Najposlje u večer dana 18. tekućega Gjunti je dostavljen prosvied koi se pročitava:

K' Br. 196—D.

Visoki Sabore!

U izboru zastupnika za veće poreznike okružja Zadarskog sliedovavšeg dne prvog skoro prošastog Listopada razne su se nepravilnosti pridesile, izmedju ostalih ona, da je gospodin Josip od Lantana glasovao za nasljednike Luigja od Lantane, druga što je dozvoljeno bilo punomoćeniku tutorstva maloljetne diece Vršića da glasuje; i treća jošte što je dopušteno Petru od Vergadi da, na temelju neurednog punomoćja, glasuje za nasljednike pokojnog Petra od Vergade.

Protivu ovih nepravilnosti, koje su na ispadak glasovanja upliv imale, doljepodpisani izbornici svoj prosvjed podnose Visokom Saboru za svaku zakonsku posljedicu, kao i zbog drugih nepravilnosti u izbornom napisniku naznačenih.

U Zadru 15. Studenoga 1866.

Paško Bakmaz
Petar Tamino
Braća **Battara**
Josip od Felicinović.

—

Dotično prvog sada pročitanog prosvieda opaža se u obziru nasljednikah Luigja od Lantane, za koje došavši jedan od istih to jest Josip od Lantana, koi je po smislu § 10. pokrajinskog izbornog pravilnika glasovao, dočim isti prosvied prosto naznačava čin, bez da ikakovu okolnost navodi koja bi valjanost glasovanja umaliti mogla, da se medju spisima pravilno punomoćje nalazi koje je, kao od sunasljednikah osim Josipa od Lantane, podpisano jošte od Domine od Lantane, od Filomene od Lantane i od Marie od Lantane sa priznanjem podpisah od strane dvaju podpisanih sviedoka: Od toga sliedujc da predrečeni prosvied, koi nikakovo izjasnenje o sebi nedonosi, pod ovim prvim vidom nikakova obzira nezaslužuje.

Što se tiče prisustva jednog punomoćnika tutorstva maloljetne diece Veršića, izborni spisak izmedju većih poreznika sadrži tvrdku Mate, Vida i Stipana pokojnog Josipa Veršića.

Suglasno spisak glasovanja sadrži tvrdku Mate i Vida pokojnog Jakova, i Stipana pok. Josipa Veršića koju je predstavljao punomoćnik gospodin Bogdan Vuković, i koi je za gospodina Doktora Jakova Giljanovića glasovao.

Tvrdku na taj način tri osobe, to jest Mate, Vid i Stipan Veršić sačinjavahu, punomoćje s kojim se je Bogdan Vuković poslužio, i koje je izbornom povierenstvu dostavio, bilo je od Stiepana Butarina punomoćnika maloljetni Veršićah i od Gerge Veršića podpisano.

Ono punomoćje pak u svom sadržaju glasi da podpisani u kakvoći predstavnika i tutorah maloljetne diece pokojnog Mate Veršića kao što priloženi Dekret c. k. Gradjanske Preture govori (Dekret koi se u istinu sa punomomoćjem pridružen nenalazi) za sebe sup., i ovdie je rieč prosiečena, nezna se smierali suposjednici ili saučastnici reći.

Tako nalazeći se stvari; i videći da zakon § 9. izbornog pravilnika preinačenom u svom talijanskom tekstu s Namiestničkom Obznanom 12. Ožujka 1861. Br. 722 pr. punovljetnost propisuje za obavljanje diestvitelnog prava izbornog, uzrok radi čega u svakom slučaju nebi se primiti moglo punomoćje dano na ime malaoljetne diece pokojnog Mate Veršića, o kojima s druge strane ne zna se koliko jih je i koji su;

Videći da se u izbornim spiscima Stiepan Buttarin, ni Gergo Veršić nenalaze i da u punomoćju Vid ni Stipan Veršić nisu niuba naznačeni, da se oni u istim spiscima za sačinjavanje tvrdke naznačuju, ovo punomoćje po mnenju Gjunte sasvim se nepravilno nalazi i zato se dotični odviet ubrojiti nemože.

Najposlie, što se tiče glasa danog od gospodina Petra od Vergade, istina je da izborni spisak pod Br. 214. sadrži nasliednike Petra od Vergade, i ovi nasliednici Petra od Vergade upisani su u spisku glasovanja pod Br. 144. sa izjasnenjem da oni predstavljeni bivaju od pu-

nomoćnika gospodina Petra od Vergade pokojnog Ivana, koi je za Doktora Ghiljanovića glasovao;

Vrhu čega videći da je bilo izdano punomoćje, s kojim se isti gospodin Petar pok. Ivana od Vergade poslužio, od istog Doktora Jakova Giljanovića kao tutora odsutnog Petra pokojnog Frane od Vergade, kojeg miesto prebivanja nije poznato;

Budući da je odsutan Petar pokojnog Frane od Vergade, kojega miesto prebivanja nije poznato, nitko drugi, neisključivši njegovog tutora, nije mogao u obziru toga izraza, njegovo miesto zauzeti;

Videći da bi se to još manje obistiniti moglo, u koliko neprinadležeći tutor isti razredu većih poreznika oskudieva najglavnii uviet kojega zakon neobhodimo iziskuje, mana koja se izliečiti nemože s time što je on u punomoćju treću osobu stavio, koja se u istinu u predrečenom razredu nalazi;

Videći da ono što zakon u § 9. izbornog pravilnika tutoru maloljetnih nedozvoljava, koji zakonsku sposobnost neimadu da svoj glas polože, još se manje dozvoliti može tutoru jednog odsutnoga, koi iz miesta stanovanja nepoznatog nikakav odviet izjaviti nemože;

Videći najposlie da upisani budući i pozvani na glasovanje nasljednici Petra od Vergade, uzrok radi kojega mogla bi se preduzeti porazumljenja izmedju više suposjednika propisana od § 10. pokrajinskog izbornog pravilnika, ovdie nije se predstavila nego sama jedna osoba sredstvom punomoćja, u kojemu ni samo nije rečeno da se ona nalazi izmedju predrečenih nasljednika, Gjunta i ovaj glas u obzir uzeti nemože.

Sasvim tim, i poslje nego je sa predrečenim opazkama svaka tužba i svaki prosvied bili izcrpljeni, opet Doktor Giljanović i sa isključenjem od Gjunte učinjenim od dva glasa na Njegovu korist dana, njemu dotični na 161 glasovatelja 81 glas ostaje, dočim predložcnik koi s većim brojem glasovah za njim dolazi, to jest Doktor Luigi Lapenna, nije jih nego 77 imao, od toga ispada da se isti Doktor Jakov Giljanović smatrati imade za zastupnika pretežnijom većinom glasovah odabrani.

Radi toga Gjunta predlaže da bi Visoki Sabor riešiti izvolio da se gospodin Doktor Jakov Giljanović primiti imade kao zastupnik za razred većih poreznika okružja Zadarskog, koi s druge strane sve kakvoće imade koje § 16. izbornog pravilnika zahtieva.

U Zadru 20. Studenoga 1866.

—

Predsjednik. Ište li tko besjedu? (*Nitko*). Gospoda koja pristaju, nek se dignu. (*Primljeno većinom*).

Sada nek se šest tajnika odabere. Izvolite, gospodo, dotične cedulje sačiniti.

(*Od pregleda ceduljah izpadoše odabrana gospoda*: **Piperata i Didolić, Rossignoli i Giljanović, Raimondi i Monti**).

Predsjednik. Sada neka gospodin Rossi svako od ovo šest imenah na jednu cedulju napisati izvoli.

Od žrebovanja ispadoše odabrana gospoda Rossignoli i Didolić u prvu izmienu. Neka dakle gospodin Didolić odmah službovanje preduzme. Giljanović i Piperata u drugu izmienu. Umoljavam gospodina Piperatu da odsutnog Doktora Rossignola izmieni, s kojim će se zbog naknade poslje sporazumieti. Treća izmiena Raimondi i Monti. Sada gospoda Didolić i Piperata neka svoja miesta zauzeti izvole.

(*Predrečena gospoda tajničko miesto zauzimaju*).

Pročitati ću sljedeći Dopis koi mi je upravljen bio od Njegove Uzvišenosti gosp. Poglavara Krunovine (*čita*):

Br. 1794—pr.

„Ja sam opredielio Savjetnika c. k. Namjestništva gospodina Franu Seiferta da predstavlja Vladu kod pokrajinskog Sabora za trajanje tekućeg saborovanja.

Dočim čest imadem to javiti Vašem Prisvietlom Gospostvu, Vašu uljudnost umoljavam da ga u takovoj kakvoći pokrajinskom Saboru predstavite „.

Primite itd.

U Zadru 21. Studenoga 1866.

—

Dakle čest imadem Visokoj Skupštini predstaviti u osobi Namiestničkog Savjetnika gospodina Seiferta Cesarskog Povjerenika.

Cesarski Povjerenik. Opet čest imadem u sjednice ove visoke Skupštine u kakvoći Cesarskog Povjerenika prisustvovati. Zadaća koja mi dolazi od takove častne naručbine koliko je težka toliko je znamenita. Kad bi je ustmeno procieniti hotio odnositelno na malenkost moje snage, ja bi imao radi šta bojati se. Nego ja se na uljudnost ove Visoke Skupštine naslanjam, koja mi je i drugih puta svoju dobrohotnost izobilno ukazala; uzdam se u naslon Presvietlog gospodina Predsjednika. S druge strane u ustavnom ustrojstvu sasvim da ja predstavljam činitelja različitog od onoga kojeg ova Visoka Skupština predstavlja, ali zbog toga naše zadaće nisu jedna od druge različite. Naprotiv u bitnosti stvari, koja jest promicanje većeg dobrostanja naše pokrajine i u isto vrieme ciele Cesarevine, izmedju nas podpuno sporazumljenje postoji. Za polučiti ovo dobrostanje upravljene su misli, težnje i napori kako Visokog Sabora tako jednakim načinom i Vlade Njegova Cesaro-Kraljevskog Apostolskog Veličanstva. Ovo malo rasmatranjah daju mi povoda nadati se da ću lakše i sa medjusobnim zadovoljstvom moju naručbinu izvršiti. Nadam se pri svršetku saborovanja da ću moći reći da sam svoju svrhu postigao, i da moja nadanja nisu bezkoristna ostala.

Predsjednik. Njegova Uzvišenost gospodin Poglavar Krunovine izvolio je saobćiti mi sliedeća, (*čita*):

Br. 1787—pr.

„ Njegovo Cesaro-Kraljevsko i Apostolsko Veličanstvo prepoštovanom odlukom od 14. Studenoga tekućeg, meni saobćenom od Njegove Uzvišenosti gospodina Popečitelja Državnog poštovanim razpisom 16. tekućega Br. 6660—Dr. P. blagoizvolilo je meni naručbinu dati da na Njegovo Preuzmnožito Ime, prilikom otvora sadašnjeg saborovanja, ovoj Pokrajini Cesarsko priznanstvo izjavim zbog viernosti prama Cesara i Cesarevine, zbog pripravnosti na požertvovanja, i zbog pravog otočestvoljubivog vladanja pri prošastim ratnim dogadjajima ukazanog.

Radostan sam što mogu Vašem Prisvietlom Gospodstvu saobćiti ovaj čin osobite milosti Cesarskog priznanstva, odnoseći se na saobćenje koje sam Visokom pokrajinskom Saboru učinio oni dan u koi je sadašnje Saborovanje otvoreno, pridodajući da sebe za sretna smatram da se nalazim na čelu puka, koi je za svoje gradjanske izvrštine takovu odličnu blagonaklonost i priznanstvo od Svoga Uzmnožitog Cesara zaslužio.

Primite it.d. „

U Zadru 21. Studenoga 1866.

—

Predsjednik. I drugo ću saobćenje pročitati (*čita*):

Br. 18228—5191.

„ Blagoizvolilo je Njegovo Cesaro-Kraljevsko i Apostolsko Veličanstvo pod 15. Studenoga tekućega upraviti Njegovoj Uzvišenosti gospodinu Državnom Popečitelju sliedeće previšnje svojeručno pismo:

Dragi Kneže Belkredi!

“Za dati Mojoj Kraljevini Dalmacije
“novi dokaz Moje otečeske ljubavi i po-
“brinutja i da bi se po mogućstvu pro-
“maknuo način kako bi se umaliti mo-
“gle posljedice oskudice hrane, koja od-
“već često ovu pokrajinu obilazi, bez i-
“mati potribu svaki put od Državne bla-
“gajnice pomoć iskati, nalazim za dobro
“dozvoliti, ostavši pridržano buduće ko-
“načno uredjenje erarne svote od 250,000
“fiorina s Mojom odlukom 7. Siečnja t.
“god. pokrajinskom fondu zbog gladi

"predujmljene, da se jedan fond za o-
"skudicu hrane za Kraljevinu Dalmacije
"ustanovi, i da se upravništvo ovog fonda
"Namiestnīštvu Dalmacije sa porazum-
"ljenjem Gjunte povieri„.

Pridržavajući sebi u suglasju sa c. k. Upraviteljstvom pokrajinskim Dohodarstva i sa pokrajinskom Gjuntom potrebite miere preduzeti da se u dielo privede ovo premilostivo Cesarsko dozvoljenje, sa istinitim zadovoljstvom izvršavam naručbinu od Njegove Uzvišenosti gospodina Državnog Popečitelja sa poštovanim razpisom 16. Studenoga tek. Br. 6659 D.r P. meni danu, saobćavajući Vašemu Prisvietlom Gospodstvu prepoštovano Cesarsko pismo odnosno na saobćenje uzvišenom pokrajinskom Saboru učinjeno u oni dan u koi je sadanje u Saborovanje bilo otvoreno.

Primite it.d.

U Zadru 21. Studenoga 1866.

—

Predsjednik. Visoku Skupštinu obznanjujem da je gospodin Zastupnik Monti dopuštenje odsustvovanja za osam dana zaiskao, i da sam mu takovo dopuštenje udielio, budući da to mojoj vlasti pristoji.

Sada dolazeći na drugi predmet koi se na dnevnom redu nalazi, i koi se uprav na premilostivo Cesarsko podarenje odnosi, o kojem me je Njegova Uzvišenost gospodin Vladalac Krunovine obznanio, i koi i od dopisa malo prvo Vama pročitanog ispada, Prisjednik Doktor Radman besjedu imade.

Radman (*čita*):

Br. 204—D.

Visoki Sabore!

Odnositelno na ono što je blagoizvolio ovom Visokom Saboru pri otvoru sadašnjega zakonodavnog saborovanja, upravljajući mu rieči pozdravi, povierenja i nade, Njegova Uzvišenost gospodin Poglavar Krunovine upravio je prisvietlom gospodinu Predsjedniku Dopis od 21. Studenoga 1866—Br. 18228-5391 koi Vam je malo prvo pročitan, u obziru predujma od 250,000 fior. pomoći za oskudicu hrane pokrajini darovanog.

Uzvišeni Sabor još od onog časa u koi mu je prvi put radostna ta viest bila saobćena, na rieči Njegove Uzvišenosti gospodina Barona Philipovića sa najživljim usklicima ukazao je kolikom je blagodarnosti oduševljen radi veledušnog dobročinstva polučenoga, i pokrajinska Gjunta tumačiteljica blagodarnosti na koju se izraženo čuvstvo odnosi, danas imade čest Visokom Saboru predložiti:

1. Neka zaključiti izvoli da se adresa zahvalnosti Njegovom Cesaro-Kraljevskom i Apostolskom Veličanstvu podnese zbog milostivog dara pokrajini učinjenog.

2. Da se naimenuje jedan odbor od sedam članovah da predrečenu adresu sačiniti imade.

3. Da se izjavi odviet zahvalnosti Njegovoj Uzvišenosti gospodinu Baronu Philipoviću zbog srdačnog, mudrog i providnog njegovog staranja za polučenje održanog dobročinstva.

U Zadru 22. Studenoga 1866.

—

Predsjednik. Ište li tkogod rieč? (*Nitko*). Gospoda koja na predlog pristaju, nek se dignu. (*Jednodušno primljen*).

Izvolite sada sredstvom ceduljah odbor za adresu imenovati.

Od pregleda ceduljah ispadoše odabrani:

Pragospodin	Maupas	sa 26	glasovah
„	Zaffron	„ 20	„
„	Knežević	„ 25	„
	Begna	„ 25	„
	Bajamonti	„ 23	„
	Vuletić	„ 22	„
	Ljubiša	„ 12	„

Predsjednik. Sada nek se preduzme četvrti posao koi se na dnevnom redu nalazi, to jest da se različni odbori imenuju. Prvi izmedju ovih jest odbor dohodarstva kojeg će po obi-

čaju pet članovah sačinjavati. Izvolite napisati cedulje za imenovanje odbora dohodarstva.

Ispadoše odabrana gospoda:

Klaić	sa	23	glasa
Serragli	„	27	„
Micheli Vitturi	„	26	„
Bajamonti	„	18	„
Zanchi	„	24	„

Predsjednik. Sada izvolite preduzeti imenovanje odbora za molbenice, kojega takodjer pet članovah sačinjavaju.

Ispadoše odabrana gospoda:

Vranković	sa	20	glasa
Mery	„	17	„
Vuletić	„	24	„
Dojmi Petar	„	17	„
Rossi	„	14	„

Predsjednik. Sada ide imenovanje jednog odbora zbog vladinog predloga o vodama. Po pravilu i po našem pravilniku, odbori od pet članovah sačinjeni biti imadu, da li stoji u vlasti Sabora opredieliti da jih veći ili manji broj članovah sačiniti može. Ište li tkogod od gospode besjedu?

Danilo. Predlažem da ga tri člana sačiniti imadu.

Predsjednik. Ide na glasovanje predlog da sama tri člana odbor sačiniti imadu. Gospoda koja na predlog pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljen)*

Izvolite sredstvom ceduljah imenovanje preduzeti.

Cesarski Povierenik. Samo jednu opazku učiniti imadem. Zamoliti ću Visoki Sabor da se do druge sjednice odgodi pretresanje vrhu predloga gospodina Predsjednika da se jedan odbor naimenuje, budući da je gospodin Popečitelj Državni Vladi saobćio namisal u drugom obliku ovu osnovu zakona predložiti; da li neimadući sada pred očima dekret dotični, Visoki Sabor točno o njegovu sadržaju izviestiti nemogu; zato bio bi mnenja da gospodin Predsjednik do druge sjednice odgodi imenovanje odbora ako bude potribito.

Predsjednik. Budući da je u načelu opredieljenje jednog odbora odlučeno, držim da to štete nedonosi, i samo izbor članovah i dielovanje odbora zaustavljeni bivaju dotle dokle nam nestignu obaviesti koje gospodin Cesarski Povjerenik naznačava. Gospoda koja na to pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljeno).*

Sada ide imenovanje odbora za kmetski pravilnik. U posljednjem saborovanju, da li bi se predstavništvo pokrajini, otocima i kopnu opredieliti imalo, budući da obstojateljstva nisu svukud jednaka, izabran je bio odbor od sedam članovah. Ako Visoki Sabor želi da bi takovo opredieljenje i na dalje ostati moralo, molim da svoju volju sredstvom dizanja na noge očitovati izvoli. (*Većinom primljeno*).

Ide dakle odbor od sedam članovah. Izvolite dotične cedulje sačiniti.

Didolić. Gospodina Predsjednika obznaniti moram da gospoda Vranković i Monti jednaki broj glasovah imaju. Od pregleda ceduljah ispada da su gospoda Doktor Filippi sa 27, Radmilli sa 27, Bonda sa 14, Monti sa 10, Vranković sa 10 a Ljubiša sa 12 glasovah odabrani.

Predsjednik. Propis pravilnika jest sliedeći (*čita*):

§ 8.

"Izbor sredstvom ceduljah sa pretežniom većinom glasovah učiniti se imade, u slučaju jednakog broja glasovah žrebovanje riešava„.

Molim da dvie cedulje napišete, neka žrebovanje rieši:

(*Ispada odabran zastupnik* Monti).

Dakle odbor sačinjavaju gospoda Filippi Radmilli, Vitturi, Bonda, Rossi, Ljubiša i Monti. Sada ide imenovanje odbora vrhu osnove zakona za seljske puteve; odbor kojeg su pet članovah sačinjavali, i kojeg će takodjer i sada sačiniti, ako drugčiji predlog učinjen nebude

Vranković. Lani su tri člana, to jest gospoda

Radman, Klaić i Mery takov odbor sačinjavali, i zato predlažem da takovo opredieljenje pridržano ostane.

Predsjednik. Ako Sabor želi da i sada tri člana takovi odbor sačiniti imadu, neka sredstvom ustajanja na noge svoju volju oč tovati izvoli. (*Večinom primljeno*).

Ispadoše odabrana gospoda:

Klaić	sa	20	glasovah
Mery	„	26	„
Piperata	„	15	„

Predsjednik. Moglo bi biti da se, po volji Visoke Skupštine, jedan odbor i radi zakona o ustanovljenju poljarah opredieli, o kojima sam u mojem otvorbenom besjedovanju napomenuo. Za poznati u tom obziru volju Visoke Skupštine, i znati se vladati predmet na dnevni red stavivši, potreba iziskuje da dva upitkovanja Visokom Saboru upravim, da upitam to jest hoće li se predlog u obzir uzeti, i da se jedan odbor ustanovi, da li voli li da Gjunta predmet odmah na pretresanje i zaključenje podnese. Ako nitko besjedu neište...

Klaić. Što se tiče drugog diela Vašeg predloga, držim da bi bilo bolje da se prvo osnova zakona medju zastupnicima razda. Mi osnovu istu jošte nepoznajemo, i zato neznamo bjli bilo potribito da se prvo jednom odboru dostavi ili da se odmah pretresanju podvrgne. Zato bi rekao da se sami prvi dijel glasovanju podvrgne, to jest morali se stvar u obzir uzeti.

Predsjednik. Osnova zakona o poljarima odavna je bila svim zastupnicima saobćena.

Klaić. Osnova je prošastom Saboru bila saobćena, da li jošte nama nije bila razdieljena.

Predsjednik. Ja sam pogriešno držao da je takovo saobćenje već bilo izvršeno, jer sam bio razpoložio da se četiri spisa razdati imadu; to jest: izborna statistika, osnova zakona o poljarima, predračun, i Gjuntin račun. Kada pak gospoda zastupnici osnovu primili nisu ja ću raspoložiti da se takova danas njima saobćiti imade i sebi pridržavam u prvo došastoj sjednici, koja će u ponedieljak miesta imati, moje zapitkovanje Visokom Saboru upraviti. Medjutim molim gospodu članove odabranih odborah da raspolože potrebita za obavljanje naručbine koja je njima povierena, i neka izvole meni obznaniti osobu koju izmedju sebe za predsjednika pojedinog odbora budu odabrali. Sada ide posljednji posao koi se na dnevnom redu nalazi. Izviešće o osnovi zakona o Bolnicama. Prisjednik Doktor Bioni besjedu imade.

Bioni (čita):

Br. 205 — D.

Visoki Sabore!

U posljednjem saborovanju, zatvorenom dne 10. Veljače t. g., ovaj Visoki Sabor imao je pretresati i glasovati jednu osnovu zakona o javnim obćenim bolnicama u Dalmaciji, osnovu koja je Cesarskom potvrdjenju odmah bila podvržena.

Njegovo Veličanstvo sa prepoštovanom Cesarskom odlukom od 15. Listopada skoro prošastog osnovu predrečenu zbog toga nije našlo odobriti što se njezin § 24., odnoseći se na način kako se naplatjivati imadu bolnički trošci od onoga kojemu pristoji, u protivslovju sa postojećim zakonima nalazi, a osobito pak sa posljedicama pravah proizhodećih od § 38. zakona od 3. Prosinca 1863. o osobama koje van otačbine stanuju.

Pročitavam predpohvaljenu Cesarsku Odluku, i pomenuti § 38. zakona o osobama koje van otačbine stanuju.

Sami se jedan uzrok navodi, i naravno se držati imade da se jedna sama preprieka nalazi ona to jest po kojoj dočim § 24. osnove, stalno bez ikakve razlike ustanovljavaše da Obćine budu povlaštene odpravničkim putem naplatiti iznose one koji njima pripadaju, moraju se naprotiv poštovati pravila koja se u podpunoj krieposti nalaze, po kojima u iznimnim i opredieljenim slučajevima i Obćine za naplatu rečenih trošaka običnom se sudcu obratiti imadu.

Za moći jednu stvar s drugom suglasiti, Gjunta Vam predlaže, o gospodo, preinaku pred-

rečenog § 24. osnove koi bi po tomo evako glasio:

§ 24.

Obćine bivaju povlaštene nadležnim putem postupati za naplatu trošaka od onih kojima po pravu pristoji, i u slučaju priznanstva da je dug na njih nepravilno upisan právo imadu od pokrajinskog fonda iskati da jim se platjena svota povrati „.

Gjunta jošte predlaže s takovom preinakom § 24. da osnovu zakona što prvo opet na Cesarsko potvrdjenje podnieti izvolite „.

U Zadru 17. Studenoga 1866.

—

Predsjednik. Ište li koi od gospode besjedu?

Klaić. Nek se opet preinaka paragrafa pročita.

Bioni (*na novo čita*).

Klaić. Pod riečima: "nadležnim putem„ oba puta za naplatu, to jest sudbeni i upravnički naznačena bivaju. Izražaj koi mi se odveć dvouman uvidja i čini mi se da bi mnogo jasnije bilo da se ostavi paragraf kao što se prvo nalazaše sa pridavkom: "Izim slučaja od § 38. zakona, o našincima koji van otačbine stanuju, predvidjenog „.

Mery. Opazka častnog Klaića meni se samo s jedne strane temeljita uvidja. Nije samog § 38. pročitati, i akò se samo na njega pozovemo, nismo zadosta rekli. Sliedeći § 39. u istinu važnih propisa sądrži koji se na naš predmet odnose. Propisi isti jesu dvogubi. Jedan se odnosi na one osobe koje po gradjanskom zakonu troške isplatiti moraju, Drugi se odnosi na različiti razred osobah za koje zakon dozvoljava da se upravničkim putem trošci naplatiti imadu. Sada dakle ako bi smo prosto nadležnim putem rekli, vaviek bi dvojba ostala koju Doktor Klaić naznačavaše. Držim dakle da bi zakon jasnije značio kad bi se koja rieč paragrafu od Gjunte predloženom pridodati imala, kao naprimier "putem nadležnim po smislu §§ 38. i 39. zakona 3. Prosinca 1863 „. Molim Doktora Biona da ova dva paragrafa skupa pročita, i uvieren sam da će od toga Visoka Skupština boljma protumačiti rieči koje sam izustio i propise koje zakon sadrži.

Bioni (*čita* §§ 38. i 39).

Radman. Za koliko bi se za važne držati mogle opazke u teoretičkom smislu učinjene, meni se one u praktici od male znamenitosti ukazuju. Biva istinito kad se reče *nadležnim putem*, da se obstanak jednog ili više zakonah priznaje; ovaj put nadležni odnosi se na zakonske propise, kakovi mu drugo oni bili u jednom ili u drugom slučaju. Toliko, to jest, kad bi se razmirica upravničkim putem ili pred običnim sudcem riešiti imala. Zato držim da pridatci predloženi samu smetnju pričiniti mogu — na svaki način ja jih za rieči nepotrebne smatram.

Cesarski Povjerenik. Može biti slučajevah da se jednom naplata upravničkim postupkom a drugi put sudbenim putem obaviti mora. Uprav odnositelno i suglasnò postojećem zakonu, na koi se naravno zakon o bolnicama pozvati imade, i uprav zbog toga što se jednom upravničkim postupkom a drugi put sudbenim putem, kako bude slučaj, naplata tražiti mora, treba sveobći izražaj iznaći koi bi se i u jednom i drugom slučaju uporaviti mogao. Vrhu toga opaziti imadem, Visoko Popečiteljstvo u namieri pomoći da bi se zakon isti cesarskom potvrdjenju što prvo opet podnieti mogao, da je nareklo izraz: "nadležnim putem„ koi je Gjunta predložila. Držim dakle da ovaj izražaj nimalo obstanku zakona neškodi. I od onog časa u koi Popečiteljstvo takov izražaj nariče, mislim da bi njega uporaviti trebovalo, da bi se uklonila svaka sumnja drugim prepriekama, koje bi se Cesarskom potvrdjenju na put staviti mogle.

Klaić. Kad je Popečiteljstvo isto ove rieči "putem nadležnim„ nareklo, tada ja ništa dalje reći neimam. Moj predlog na to se klonio da bi sačinjenje izrazito i jasno biti moralo, da se nebi i po drugi put Cesarsko potvrdjenje odreklo. Sada takovi predlog cilja neimade i zato ga opozivljem.

Predsjednik. Sebi opaziti dopuštam, budući da

imade zakonah koji opredieljavaju u kojim slučajevima sudbenim kojim li upravničkim putem postupati treba, bolje je pozvati se na njih uobće, nego li na slučajeve osobite, da bi se uklonila pogibel, kad bi se koi od njih izostavio, da bi zakon opet odbačen biti mogao. To rekavši, ako izviestitelj ništa drugo reći nema, ja Gjuntin predlog glasovanju podvrgavam. Gospoda koja pristaju, neka ustanu. (*Večinom primljeno*).

Klaić. Predlažem, da se drugo pročitanje prešno preduzme.

Predsjednik. Tko pristaje na prešnost, neka ustane. (*Večinom primljeno*).

Ide drugo pročitanje.

Bioni (*čita*):

§ 24.

"Obćine bivaju povlaštene nadležnim putem postupati za naplatu trošaka od onih kojima po pravu pristoji, i u slučaju priznanstva da je dug na njih nepravilno upisan, pravo imadu od pokrajinskog fonda iskati da jim se platjena svota povrati„.

Predsjednik. Ište li tko besjedu? (*Nitko*). Gospoda koja pristaju, nek se dignu. (*Primljeno večinom*).

Današnja je sjednica svršena.

Sjednica biva zatvorena u 1 sat poslie podne.

III. Sjednica dne 26. Studenoga 1866.

(Hitropisna izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik
kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 sat. 20 čas. izjutra.

Predsjednik. Gospode prisutnih zastupnika na broju ima 31; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Idje čitanje napisnika zadnje sjednice.

Didolić (*čita napisnik*).

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Napisnik biva odobren.

Primih molbenicu Antuna Krivellara priglednika kod bolničkoga upraviteljstva u Zadru. Predam ju molbenomu odboru.

Čitam predmete dnevnoga reda (*čita*):

1. Svečano obećanje njekih zastupnika.

2. Odborovo izvješće o poslanici, koju odpraviti Njegovomu Veličanstvu.

3. Izvješće zemaljskoga Odbora, s kojim dostavlja osnovu zakona o ustanovljenju poljara'.

Gospode ovdje prisutnih zastupnika, kojim je položiti svečano obećanje, ima četiri, to jest gospoda: pop Mihovil Pavlinović, doktor Božo Filipi, doktor Jakov Giljanović, i Josip Dešković.

(*Pomenuti gg. zastupnici polažu svečano obećanje*).

Drugi posao na dnevnom redu: Odborovo izvješće o poslanici, koju odpraviti Njegovomu Veličanstvu. Odborskomu je izvjestitelju govoriti.

Bajamonti (čita):

Br. 207—S.

Visoki Sabore!

Zadovoljujuć častnomu nalogu primljenomu usljed saborske odluke u sjednici 22. tekućega, odboru odabranomu da sastavi zahvalnicu Njegovomu Veličanstvu našemu Blagočestivomu Caru za dobrotvorni pokrajini učinjeni dar da se stalni fond ustanovi u ime nestašice, do časti je predložiti sliedeću osnovu poslanice Blagočestivomu Caru u oba zemaljska jezika: talijanski i slavjanski.

Svitla Kruno!

Kad nam lani nestane ploda i bič jur navađan pohodit ovu zemlju, nove nam pritijaše jade, blagodarno se je Vaše srdce ganulo na nevolje naše ubožnosti i priteklo joj na pomoć su 250,000 fiorina.

Nu da bi ovo veliko dobročinstvo plodnijim i plemenitijim svrham odgovorilo, visokim umom narediste, da ovi dar priobilni ne bi bio zadužbina dali zajam brez dobitka, ni podpor linosti da li potaknuće radilnosti.

Al' uvjereni da se nike nezgode, barem najtežije, nemogu trenom iskoreuuti, da bi ste izvrsno i podpuno učinili ovo veliko Vaše dobročinstvo po brižljivosti Vašeg otčinskog srdca, visokom Vašom naredbom od 15. ovoga mjeseca i godine, nami priobćenom od Njihove priuzvišenosti Namistnika ove Države pod br. 18228—5391, Vi se dostojaste oni zajam posve državi darovati na ustanovljenje jedne podhranice za vrieme teške potribe.

Na taj će način, Svitla Kruno, moć do malo Dalmacija Vaša, sama po sebi, najtežijim potribam odoliti onih jadnikah, koji bi po nesrići bili od nove nevolje udareni.

Na taj način Vi uzdigoste oduševljenost ovoga puka, u komu čuvstvo vlastita dostojanstva, živa je potreba: i tako u kobna ponovjanja gladne godine neće se već bojati država naša ni potištenih izporedjenja, ni nepravednih ukorah.

Pun dakle žive harnosti, Sabor ovoga Kraljestva, da bi osvidočio čuvstva sve Dalmacije, ima čast, Svitla Kruno, ponižiti Vašemu Veličanstvu najčistije i najiskrenije zahvalnosti i za dar i za plemenitu svrhu za koju bi učinjen; uvjereći Vas Svitla Kruno, da ova nova milost, koja uzmnaža broj jur veliki Vaših dobročinstvah učinjenih ovome Vašemu puku, ostat će duboko usadjena u harnome njegovu srdcu.

Bog branio, Bog blagoslovio, Bog uzdržao Vaše Carsko Kraljsko Apoštolsko Veličanstvo za utihu Vaših pukah, i za diku Vašeg prisjajnog' Dvora.

U Zadru 24. Studenoga 1866.

—

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč?

Presvietli Kovačević (slavjanski). Čuo sam od častnog gospodina izvjestitelja da će se zahvalnica Njegovomu Veličanstvu našem Cesaru i Kralju, za darovanih našoj Pokrajini 250,000 fiorina, u oba jezika poslati. Predlažem dakle da ona u oba jezika u ovoj saboruici bude čitana, i time da se ravnopravnost jednoga i drugog jezika samim činom pokaže.

Bajamonti. Odbor je već Presvietlomu Zafronu povjerio prevod. Ako li Sabor želi, on može i čitati prevod, budući je gotov.

Predsjednik. Hoće li Sabor da se pročita slavjanska matica poslanice? Gospoda koja to želu, neka se dignu. *(Većinom primljeno).*

Presvietli Zafron (čita poslanicu slavjanski).

Predsjednik. Hoće li tkogod od gospode kakovu opazku učiniti? *(Nitko).* Gospoda koja odobravaju sada u oba jezika pročitanu poslanicu, neka se dignu. *(Primljeno jedinoglasno).*

Buduć se u zadnjoj sjednici dalo prvo i drugo čitanje popravljenoga članka 24. zakona o javnih i obćih pokrajinskih bolnicah, tako, da se podpuno obsluža formalnosti unutrnjega poslovnika, čitati će se sav zakon prije nego se osnova odpravi na Carsku potvrdu. Gospo-

dinu je prisjedniku zemaljskoga Odbora doktoru Bionu govoriti.

Bioni (*čita sav zakon o bolnicah*).

Presvietli Kovačević (*slavjanski*). Želim znati je li zakon o bolnicama, kojega je sada častni gospodin izvjestitelj pročitao, u narodnjem jeziku preveden?

Bioni. Pitate li, je li slavjanski preveden? — Nije još.

Presvietli Kovačević (*slavjanski*). Budući da nije preveden, zato predlažem, da se od sada svi zakoni, koji se budu Saboru na pretresanje i potvrdjenje donositi, i u narodnjem jeziku prevedu; i tako prevedene u oba jezika u sabornici čitaju, i to zato, što proglašena i usvojena ravnopravnost jezika ište.

Predsjednik. Ova će se osnova kasnije prevesti, ako je do Saborske volje; ali da se danas učini, to bi odgodilo odpravljanje osnove.

Presvietli Kovačević (*slavjanski*). Na predlog častnog gospodina Bajamonta, učinjeni predlog moj podnieću pismeno Predsjedništvu.

Danilo (*slav*). Do sada smo već doživjeli nepriliku, da je bilo trieba nove zakone stvarati i na kraljevu potvrdu slati, samo da bi se popravile pogreške u prevodih učinjene, pak u djelo prenešene; kako se to rodilo s obćinskim zakonom. Ovaj razlog navadjam uz oni, koji je izrekao presv. Kovačević, pa za sve te razloge prihvatam se njegova predloga, nadomećuć, da ovaj zakon koji je danas proštiven, radi tjesnoće vremena bude poslan na potvrdu u talijanskoj matici; ali u naprieda, neka se svi zakoni iznesu u pretresivanje na Sabor u dvostrukoj matici, pa onda neka se u dvostrukoj matici pošalju na kraljevu potvrdu. Ovako će se izbjeći česte prevodne pogreške, a biti će isto doba podpuno sačuvano narodno pravo našega puka, da ima zakone na svom jeziku, a ne prevode zakona sastavljenih na tudjem jeziku.

Predsjednik. Predlog dieli su u dvie. Prvi je dio onaj, da se odsele osnove zakona imaju prevesti na oba jezika, talijanski i slavjanski.

Presvietli Zafron. Moje bi pak mnienje bilo, da svaki put kada će se izdati zakon, neka se na oba jezika izdade, ali da se u Saboru nečita, jer bi tada posao veoma dug postao i imali bi vremena gubiti; a vrieme stoji liepih novaca pokrajini.

Vojnović (*slavjanski*). Moje bi bilo mnienje, da svaki predlog donešen u Sabor na pretresivanje, ima biti iznešen u oba jezika. Puk naš ima pravo, da što njegovi zastupnici posluju i zakoni zanj stvoreni, izadju iz Sabora na svom jeziku.

Piperata. Sjajna mi se šini misao, ali bojim se da u porabi imali bi velikih težkoća, što radi gubitka vremena, što radi troška. Naši su dani prebrojeni, jer svaki dan skupo stoji pokrajini; svaki dan naše neradinosti, štetan joj je. Oskudjevaju nam prevoditelji, a tomu je dokaz otezan prevod zakonskoga lista a i sama hitropisna izvješća saborskih sjednica, koje nam u prevodu izlazu tiskane nakon osam ili deset mjeseca. Mnogo puta osnove bivaju odbačene, a tada trošak u izplaćivanju prevoda i gubitak vremena biti će utopljeni. Radi štednje i prikladnosti, a ne radi opora načelu, ja bi pristao uz to, da se držimo prvašnjega običaja, te da se zakoni predložu na talijanski jezik a kad su odobreni neka se prevedu.

Bajamonti. Čini mi se, da je častni Danilo pri koncu svoga govora zaključio s predlogom različitim predmetu o bolnicah. Zato molio bi da častni Danilo izvoli predati takovi predlog predsjedništvu, da ga ustavnim putem i na temelju unutrnjega poslovnika u drugoj sjednici donese u Sabor; a ipak nezavisno od toga, čini mi se da je neprigodno rek bi iznenada odlučivati o takovomu predmetu, bez da se dovoljno o njemu promisli. Rečeni predmet mogao bi imati mnogo razloga za se u mnogo i protiva, te dobro je da se umireno za potrebito vrieme prouči.

Danilo (*slavjanski*). Kako sam se sdružio s gospodinom Arhimandritom Kovačevićem u predlogu, tako i sada ga s njim zajedno potežem na se i pridržavam sebi iznova ga prikazati po pravilniku.

Predsjednik. Predlog dakle biva opozvan, te ide na glasovanje potvrdjenje zakona u svojoj ukupnosti. Gospoda koja ga potvrdjuju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Izjavljena je želja da prije nego se produzme pretresivanje osnove zakona o ustanovljenju poljara', njeka gg. zastupnici uzmognu dobiti potrebitih razjasnenja. Zato odgadjam sjednicu za po sata.

Odmor.

—

Sjednica se opet otvara u 11 sat. 20 čas. izjut.

Predsjednik. Broj gospode zastupnika je 30; broj zakonit, sjednica se opet otvara.

Idje treći posao dnevnoga reda: Izvješće zemaljskoga Odbora, s kojim popraća osnovu zakona o ustanovljenju poljara'.

Gospodinu je prisjedniku pl. Ponti govoriti.

Ponte (*čita*):

Br. 4219.

Častna Gospodo!

Usljed izjave koju je gospodin Predsjednik učinio u sjednici od 22. tekućega, čast je po krajinskomu Odboru na vaše razborito riešenje podnieti onu osnovu zakona o ustanovljenju poljara' u Dalmaciji, koju je Odbor još 1864. godine bio spravio.

—

Br. 543—god. 64.

Zakon

o ustanovljenju zakletih poljara na zaštitu sigurnosti poljskoga imanja.

§ 1.

Da se preprieče poljske štete i kradje, da jim se lakše pronadju krivci i izvede odšteta, i da se u obće providi sigurnosti poljskoga imanja, uoblašćuje se u Kraljevini Dalmaciji ustanovljenje zakletog osoblja poljarskoga.

§ 2.

Imenom poljskoga imanja razumievaju se sve stvari, koje se i s najdaljega tiču poljodjelstva i poljskoga gospodarstva, dokle god ove stvari ostaju na otvorenu polju.

Zato kao poljsko imanje imaju se smatrati ne samo nepokretna dobra, to jest oranice, livade, pašnjaci, vrtli, vinogradi, voćke i ino svakovrstno u zemlji usadjeno dublje, ulišta, kolibe, ploti, vodovodi, susjedni putevi, poljski studenci; dali i plodovi i žito dok su na otvorenu, poljodjelska ratila na polju ostavljena, i t. d.

§ 3.

Obično mogu se primiti na zakletvu za službu poljske sigurnosti samo oni poljari, kojim bude povjereno:

a) nadgledanje sasvim ili djelomice nad poljskim dobarim nalazećim se u okolišu obćinskog odjelka;

b) nadgledanje nad poljskim imanjem u prostranu posjedu samo jednomu vlastniku pripadajućem, kad posjed pod nadgledanjem nebude manji od 100 jutara, i bude sastojao iz jednoga komada ili iz više obližnih komada. Iznimnim putem kotarske političke Oblasti moći će ipak na zakletvu primiti i poljare, kojim bude povjereno nadgledanje;

c) nad poljskim imanjem pripadajućim jednomu samomu vlastniku, premda posjed pod nadgledanjem bude prostorom manji od 100 jutara;

d) nad poljskim dobrim, koji spadaju na više vlastnika' i ujedno zaokupljaju do 100 jutara zemlje; ali s tim da u oba slučaja s takovim dozvolenjem nebude štetovana svrha obće sigurnosti obćinskoga poljskog imanja;

e) nad kojom vrsti ploda, na primjer nad žitom i groždjem dokle ga ima, i dok se svrši jamatva takova ploda.

§ 4.

Poljare pomenute u članku 3. slova a) i e) naimenuje obćinsko Opraviteljstvo, netom na njihovo primanje na službu u kojem obćinskom odjelku bude predbježno pristao obćinski zbor (§ 28). One pomenute u članku 3. slova b), c), d), naimenuje vlastnik posjeda za nadgledanje.

Naimenovani poljari biti će dojavljeni kotarskoj političkoj Oblasti (okružnomu Kapetanatu, Preturiji), a ova će ureći obližnji dan na primljenje službene zakletve.

Nego ako bi priečile jake zapetice, iz ovoga zakona izvedene, to primljenje moći će se uzkratiti. Protiva ovakoj odluci slobodan je utok na c. k. Namjestništvo za osam dana iza dostave dotične odluke.

§ 5.

Kotarska politička Oblast moći će takodjer ograničiti broj takovih poljara, kad bi pripoznala da nadmašuje potrebu koje Obćine. Protiva takovoj odluci može se uteći do osam dana c. k. Namjestništvu, koje presudjuje u dogovoru s pokrajinskim Odborom.

§. 6.

Zakletva na službu poljske sigurnosti ima se položiti po priloženomu obrascu (Vidi pri svrhi obrazac A.) kod kotarske političke Oblasti, a nemože se položiti nego pokle se bude pripoznala zakonitost naimenovanja i sposobnost kipa.

§ 7.

Politička Oblast predati će svakomu poljaru svjedočnicu o njegovu naimenovanju i o položenoj zakletvi.

Ove svjedočnice imaju sadržati ime nastavitelja i točno naznačenje okoliša, zemlje ili ploda poljarevu nadgledanju povjerena.

Poljar ima sobom nositi takovu svjedočnicu, da ju do svake prigode na svoje opravdanje pokaže.

§ 8.

Političke Oblasti neće moći na zakletvu primiti kao poljare, nego osobe, koje su dovršile 24. godinu svoje dobe, bezukorna ponašanja, i koje podpuno poznavati budu ovaj pravilnik, i dužnosti i prava spojena sa svojom službom.

§ 9.

Onim osobam, koje bijahu kaznene radi kakvagod zločinstva ili prekršaja, ili radi prestupka protiva javnoj sigurnosti, ili sa pohlepe za dobitkom, ili protiva javnom ćudoredju, neće jim se moći primiti zakletva na poljsko nadgledanje; takodjer od zakletve ostaju izključene i one osobe, koje su bile tri puta kaznene radi poljske štete na temelju osobitih obstojećih zakona.

§ 10.

Pristup na zakletvu može se uzkratiti i zbog slaba vida, ili zbog mlohavo pameti, zbog dokazane naklonosti k pijanstvu, ili u obće zbog takovih mana, koje budu scienjene nepristojne poljarskoj zadaći i velikomu pouzdanju na poljare naslonjenu.

§ 11.

Političke Oblasti pozvane na primljenje poljareve zakletve, imaju svedjer na čistu držati točan upisnik svijů kipa, koji su u tu svrhu učinili zakletvu. Vlastnici koji bi poljara odpustili, dužni su oduzeti mu obiljezje, i javiti predrečenoj Oblasti odpust najdalje za mjesec dana, pod prietnjom globe od osam do dvadeset i četiri fiorina.

§ 12.

Zakleti poljari u izvršivanju svoje službe imaju se smatrati kao javna stra-

ža, a kao takovi uživati će svako pravo i preimućstvo, koje pristoji javnim činovnikom u izvršivanju njihove zadaće.

§ 13.

Poljarevo izkazivanje, učinjeno po njegovoj zakletvi, ob okolnostih, koje se odnose na izvršivanje njegove službe, ili o kojih kaže po svom osobitom znanju, postaje zakonitim dokazom u smislu § 426. slovo e) kaznenoga postupovnika, u koliko se nebi pojavilo dokaza ili temeljnih sumnja proiztičućih iz podpuno dokazanih okolnosti, koje bi takovo izkazivanje sumnjivo učinile. Izkazivanje ima biti oslonjeno o ustmenomu napisniku, obrazac B (Vidi pri svrhi), koj će se sastaviti s ovimi uvjeti:

a) Ako poljar znade pisati, ustmeni napisnik ima sav po njemu biti napisan i podpisan; drugčije može ga dati pisati drugomu, pak ga on svojeručno podpisati, ili rukoznačiti s križom.

b) Ustmeni napisnik ima sadržati kratko i jasno kazivanje stvari sa svimi okolnosti dobe i mjesta, naznačenje kipa koi se okrivlja da ju je počinio, uzrok koi opravda takovo okrivljenje, i iznosak štete proiztičući iz poljareve, a polag okolnosti i vještačke procjene, kada se ova procjena učini prije nego izteče rok urečen na predaju ustmenoga napisnika.

c) Ustmeni napisnik biti će najdalje za osam dana iza štete odpravljen nadležnoj oblasti, da kaznenim putem o poslu sudi. Ništa se neprotivi tomu, da nadležna sudeća oblast, a i dotična občinska okolišna oblast, sastavi ustmeni napisnik za rečeno vrieme, kad poljari neznadu pisati.

d) Poljar dojavitelj dužan je potvrditi svaki ustmeni napisnik, i po njegovoj zakletvi očitovati da odgovara istini; takovo potvrdjenje ima se učiniti ili kod občinskoga Opraviteljstva, ili kod kotarske oblasti, i napisati pri kraju napisnika, koga će podpisati ili rukoznačiti poljar i primajuća oblast.

§ 14.

Da zakleti poljari uzmognu biti poznati i kao javna straža počašćeni, dužni su neprestano nositi obilježje, koje bude občinsko Opraviteljstvo odredilo i javno oglasilo. Uoblašćeni su suviše nositi jednocjevu ili dvocjevu pušku i oštro oružje o pasu; ovim oružjem moći će se poslužiti samo slučajom da budu prisiljeni braniti se.

§ 15.

Zakleti poljari, kad se obistini jedan od uzroka u § 12. naznačenih; gube javni značaj.

Kad bi nadošla kakva mana tjelesna ili duševna u § 13. predvidjena, o tom će se odlučiti nakon zakonita izvidjenja. U oba slučaja presudjuju kotarske političke oblasti, ostajuć otvoren utok Namjestništvu za osam dana.

§ 16.

Svak je dužan poslušati službenoj zapoviedi zakletoga poljara.

§ 17.

Ostaje priuzdržano onomu komu pripada pravo naimenovanja (Občinam i pojedinim vlastnikom), ustanoviti poljarom plaću putem posebne pogodbe.

§ 18.

Poljari, kada bi zatekli koga u poljskoj kradji ili u inoj kakvoj šteti poljskomu imanju, moći će ga uhititi samo u sliedećih slučajih:

a) Ako je nepoznat. Kada bi pak svoju osobnost dokazao sredstvom sposobnoga svjedočanstva poljaru poznatoga kipa, biti će odmah ostavljen u slobodi.

b) Ako nebi poslušao, ili bi se protivio službenoj zapoviedi zakletoga po-

ljara da se kani nezakonitoga djela, samo da mu se takova zapovied zaludu tri puta ponovi.

U oba slučaja pod a) i b) biti će odmah u slobodi ostavljen uz ostavu svote od prilike odgovarajuće prouzrokovanoj šteti, ili uz podanje sposobne osobne jamčevine.

c) Ako bi pokušao da zlopostavi ili zlopostavio poljara, ili bi mu i pogibeljno prietio.

§ 19.

Ako bi koje čeljade pomenuto u § 18. pokušalo se da pobiegne, poljar imati će pravo ići za njim u potjeru i uhititi ga da bi i van okoliša svomu nadgledanju povjerena.

§ 20.

Svako čeljade uhićeno ima biti bez otezanja predano kotarskoj političkoj Oblasti, a kad bi ova bila daleko, Načelniku, ili Šindiku, ili seoskomu Glavaru. Založeni novac i zaustavljene stvari imaju se s dojavom ujedno odpraviti pristojnoj Oblasti.

§ 21.

Poljari koji bi zatekli koga u kradji ili u šteti, dužni su mu zaustaviti stvari, što bi pripoznali da proiztiču iz poljske kradje, a i orudje upotrebljeno pri počinjenju takove kradje, štete, ili poljskoga prestupka. Poljari suviše imaju pravo oteti ratila i posudje običajno upotrebljeno u pobiranju plodova' onim osobam, na koje radi dobe, mjesta, ponašanja ili osobne njihove vrsti, veoma je sumnjati da su počinile ili da namjeravaju počiniti poljsku štetu ili kradju, ili inače nebi znale kako da opravdaju uzrok ras koga se tu nahode i imaju pri sebi ona ratila ili posudja. Poljar biva uoblašćen da to učini i kad bi predrečene osobe našao na inom predjelu.

Kad bi se uvidjelo da ove osobe su ništa počinile, imadu jim se odmah povratiti zaustavljene stvari.

§ 22.

Stvari i ratila pripadajuća oštećeniku imaju mu se odmah predati.

U slučaju kad se nebi oštećenik poznavao, imaju se odpraviti pristojnoj političkoj Oblasti (Okružju, Preturiji). Što se nebi moglo sahraniti bez pogibeli kvari, do predaje Oblasti, biti će javno prodano po nastojanju rečenoga seoskog Glavara ili Šindika, a dotični novac odpravljen pristojnoj Oblasti.

§ 23.

Stvari proiztičuće iz poljske kradje ili iz prestupka, ako oštećenik nebi se prijavio da mu se vrate za godinu dana' odkad se dogodila kradja ili šteta, biti će prodane. Iznosak isto kao i novci proiztičući iz globa' poći će u korist obćinskoga odjelka u komu se prestupak počinio, i biti će uračunani kao odbitak trošaka' za poljare.

Na jedan te isti način odrediti će se o svakoj inoj stvari ili o novcu, te i o zaustavljenih posudjah, kada pristojna Oblast nebi naredila da se povratu oštećeniku, te držala zaustavljenje zakonitim.

§ 24.

Poljari su dužni namah ili najkasnije za dvadeset i četiri sata dojaviti obćinskomu Starešini (Načelniku, ili Šindiku, ili seoskomu Glavaru) sve poljske kradje i štete, i kad se nebi poznavalo krivca.

Poljari posebna naimenovanja imaju suviše za isto vrieme obznaniti o tomu vlastnika. Ako nebi takove dužnosti izpunili, s kipom ostaju odgovorni za svaku štetu, koja bi se pojavila iz njihove nemarnosti ili oklevanja.

§ 25.

Poljari nemogu po sebi ulaziti ili

premećati po kućah, ili inih zgradjah, ili po ogradjenih dvorištih.

§ 26.

Na izvidjenje štete poljskim prestupkom ili kradjom prouzrokovane, pozvano je najprije poljarsko osoblje; a na podpuni dokaz dovoljno je izkazivanje i jednoga samoga poljara.

Samo slučajem da bi šteta nadmašila pet fiorina, imati će pristupiti i vještaci, koji će biti naimenovani načinom propisanim s Vladinom Objavom od 3. Ožujka 1836. Br. 3416.

§ 27.

S dnevom, kojim će ovaj zakon stupiti u kriepost, prestati će u svoj Kraljevini obstojati svaki ini zavod s javnim značajem, koi smiera na zaštitu poljskoga imanja, kao što na primjer: pudari, poljari i t. d.; a takodjer ostaje ukinuto pravo na dopuštenje pudarine ili na naimenovanje pudara'..

§ 28.

Primanje zakletih poljara na službu ostaje na volju, niti se može dogoditi bez privole Zbora' za Obćinske odjelke, ili bez privole vlastnika' za njihove posjede; ništa ne manje ostaje priuzdržano i Saboru i c. k. Namjestništvu u dogovoru s pokrajinskim Odborom, i saslušavši mnienje obćinskoga Vieća, narediti jednomu odjelku ili više obćinskih odjelaka, ili Obćinam, ili cielim Kotarim, primljenje na službu opredieljenoga broja Poljara', i do potrebe ustanoviti i plaću putem postotnih prireza na obćinski porez. Rečene Oblasti dogovorno, i saslušavši obćinsko Vieće, presudjuju o pitanju pojedinoga odjelka ili Obćine da se obstojeći poljari za unapredak pometnu, radi štednje ili inoga uzroka.

Posebni kipi, mogu jih u svaki čas dopustiti.

§ 29.

Obćinske starešine i seoske ronde sliediti će uzpomagati svrham poljske sigurnosti po pravilih njihova ustanovljenja.

Imaduć se ipak cieniti da je sigurnost poljskih dobara poglavito povjerena zakletim poljarem, ronde seoske po mjestih gdje ima poljara', u sudielovanju s njimi dužne su jim dodavati svaku pripomoć. Seoski Glavari, Čauši, a poglavito rondarski Arambaše ostaju odgovorni za obsluživanje onoga što ovaj članak odredjuje.

§ 30.

Poljari, u koliko dopuštaju okolnosti vremena, mjesta i predjela njihovu čuvanju povjerena, dužni su jedan drugomu pripomagati, navlastito u slučaju kad bi se prestupnici oprli.

§ 31.

I c. k. Žandarmarija dužna je priteći u pomoć zakletim poljarom, i sudielovati da podpuno postignu svrhu njihova ustanovljenja, i nastojati o sigurnosti poljskih dobara po obstojećih zakonih.

§ 32.

Poljari su odgovorni za svaku štetu prouzrokovanu svojom nemarnošću ili prestupkom u obavljanju svoje službe.

§ 33.

Svaki poljar, koi nebi izpunio svoje dužnosti, može biti podvržen globi od jednoga do pet fiorina, obustavljen od službe na opredieljeno vrieme, ili konačno odpušten. Globe i obustavljenje poljara' obćinskoga naimenovanja presudjivati će Obćinsko Opraviteljstvo, ostajuc otvoren utok za osam dana kotarskoj političkoj oblasti; a kotarska politička oblast presudjivati će odpuštenje.

Utok protiva ovoj presudi ima se za osam dana podnieti kotarskoj političkoj oblasti za odsude Obćinskoga Opraviteljstva, a Namjestništvu za ine odsude.

§ 34.

Poljari zavise poglavito od onoga koi jih je naimenovao (vlastnici ili Obćine), a ovi imaju pravo i dužnost nadzirati da nastoje na točno izvršivanje svojih dužnosti i da nepočine koju zloporabu. Ipak i kotarska politička oblast ima vršiti takovo nadziranje i postupati protiva poljarom po naredbah ovoga pravilnika kad bi god opazila da je potreba. Obćinskim poljarom pripada pravo nadziranja nad posebnimi čuvarim ili stražam.

§ 35.

Poljarom nemogu se nalagati službe, koje su izvan njihova zvanja; niti oni mogu nikakvi zanat tjerati.

§ 36.

Poljari su prije svega pozvani nastojati na točno izvršivanje sviju obstojećih zakona o poljskoj sigurnosti, i u tom poslu na nje poglavito spada svako s tim skopčano pravo i dielovanje.

§ 37.

Dok se neustanove naročiti šumari, može se poljarom povjeriti nadgledanje nad obćinskim ili posebnim šumami, da se učuvaju od kradje drva' ili od štete.

Prilog A k § 6.

Obrazac Zakletve
poljareva osoblja.

Kunem se, da ću nadgledati i svedjer što budem mogao većim nastojanjem i vjernošću braniti poljska dobra mojemu nadgledanju povjerena; da ću duševno i bez nikakova osobnog obzira dojaviti svakoga, koi bi na ikoji način pokušao da jih ošteti ili bi jim upravo štetu učinio; da ću po potrebi zakonitim putem vršiti zaustave ili zatvore; da neću laživo nikoga pravedna obtužiti ni osumnjičiti; da ću nastojati da se po mogućstvu ukloni svaka šteta od poljske vlastine; da ću dojaviti poljske prestupke i štete učinjene, pa da ću jih procieniti što god budem bolje znao po pameti i po duši, te i zakonitim putem zaiskati jim odštetu; da se neću nigda uklanjati na me spadajućim dužnostim bez znanja i dozvole mojih starešina ili bez neizbježive zapreke; i da ću u svako vrieme odgovoriti za dobra meni povjerena.

Tako me Bog pomogao!

Prilog **B** k § 13.

Dne . . . . idjući u . . satih po polju u mjestu . . . . . . nadjoh na zemlj . . . . . . vola mrkonju gdje paše bez čobana, i poznadoh da pripada . . . .

Namah sam na mjestu procienio štetu, koju je vol prouzrokovao, u . . . . . . Zauztavih vola i predadoh ga seoskomu Glavaru, da ga čuva dok nadležna Oblast što neodredi.

O ovoj zgodi sastavih ovaj ustmeni napisnik (ili ako poljar nebi znao pisati) zamolih . . . . da sastavi ovaj ustmeni napisnik, koga ja podpisujem (ili rukoznačim) pošto mi ga je pisaoc pročitao i raztumačio.

Ovaj napisnik podpisuje i ostavoprimac vola, pokle mu je bio pročitan i raztumačen.

Dne . . . . idjući u . . satih susjednim putem . . . . . opazih da . . . . pri oranju svoje zemlje . . . . . goni plug preko svoje granice, zahvatav zemlju spadajuću susjednomu putu. Obratih se na njega, učinivši ga pozornim o zloporabi koju je počinjao, i zapovjedih mu da se kani obćinske vlastine. Na to mi on odgovori, da mu onaj komad pripada. Ja zato o ovoj zgodi sastavih (učinih da . . . . sastavi) ovaj napisnik i t. d.

Dne . . . . nalazeći se u . . satih izjutra u mjestu . . . . moga okoliša, opazih gdje se niko bavi u vinogradu . . . . . . kol pripada . . . . Približih se, i pomnjivije gledajući iz bliza, uvidih da ono čeljade bere grozdje na istomu vinogradu. Odoh k njemu, ali se on dao bježati; sasvim tim sustigoh ga i zapovjedih mu da samnom idje obćinskomu Starešini, ali me on zamoli da ga ostavim slobodna i da će mi izplatiti iznosak počinjene štete, koju ja procienih u fiorinah . . . , te predavši meni iznosak, ostavih ga slobodna.

O tomu sastavih (ili učinih sastaviti) ovaj napisnik i t. d.

Predsjednik. Davši vam pročitati izvješće i osnovu, u jedno sa dalnjimi izpravkami, koje se pokazaše shodne, upitkujem vas: hoćete li posao u obzir uzeti? te otvaram obće pretresivanje o njemu.

Carski Povjerenik. Vlada pripoznaje pristojnost i potrebu da se ustanove poljari na zaštitu vlastine na otvorenu polju, jer je obća tužba o slaboj sigurnosti rečene vlastine. Vlada bi rado prihvatila priliku da svako svoje poduprenje dade takovoj osnovi zakona, da uzmogne Carsku potvrdu dobiti. Ali da to uzmogne učiniti, treba da osnova o kojoj je govor nebude se protiviti obćim načelnim naredbam. Vlada proučivši osnovu, nenahodi da učini bitnih primjetaba protiva njenoj jezgri. Želila bi ipak da zakon bude podpun, te da u njemu nemanjkaju one načelne naredbe, koje se u obće ciene prikladne i potrebite. Glede toga usudjujem se primjetiti, da osnova zakona nesadrži točno razjasnenje onih šteta, koje su predmet zakonu Govori se o poljskih štetah i kradjah u obće. O kradjah, po obstojećih zakonskih naredbah, postupa se po kaznenomu zakoniku. Ima ipak slučaja', u kojih za kradje, premda su zločinske naravi, može se postupati postupanjem na brzu ruku, političkim, obstojećim u pokrajini, koje je osnovano u pravilniku 1836., koi spominje kradje na otvorenu polju. Poljske štete mogu se počiniti životinjom i ljudskim djelom, a ljudi mogu jih počiniti sasvim slučajno, iz uzroka prostih svake zle namjere da štetuju, iz puke objesti ili iz zlobe. Kad se radi o poljskih štetah, koje su životine same počinile, tada pravilnik 1836. propisuje postupanje. Rečeni pravilnik i sliedeća razjasnenja ustanovljuju i slučaje, u kojih politička oblast ima na pitanje oštećenika postupati za pakostno oštećenje. Primjetiti ću, da još se očekuje višje riešenje odnosno na neke preinake ovoga posljednjeg postupanja za pakostna oštećenja, kao što i odnosno na uporavljenje takova postupanja u slučajih podmetnute vatre. Sabor je u posljednjemu saborisanju glasovao odnosnu osnovu zakona, a cilja na to, da se zvanično ima postupati, da nije čekati kako će se zločinska iztraga svršiti, nego da je odmah postupati kada se zlikovac nebi poznao. Ima i suviše, da po § 5. predrečenoga pravilnika za neke štete ljudskom rukom počinjene, samo da po naravi nisu prekršajne, ima se političkim putem postupati u smislu takova pravilnika. — Držeći se ukupnosti osnove a navlastito § 2. i osnovi priloženih obrazaca, rek bi da osnova hoće da se odnosi na svaku vrstu poljske štete i kradje, te na veći broj vrsti šteta' i kradja', nego su one za koje se dandanas političkim putem postupa u smislu osobitih pravilnika. Zato, meni se čini, da na oduzeće svake sumnje trebovala bi naredba, koja bi ustanovila, da: u smislu ovoga zakona, koi će se glasovati, ima se postupati za sve one štete poljskoj vlastini i za sve poljske kradje, koje nespadaju kazni kaznenoga zakonika. Istina je da izvjestitelj zemaljskoga Odbora učinio je preinaku prvobitnoj osnovi, po kojoj takova osnova necielja na što drugo, nego na ustanovljenje poljara', ostajući nedotaknuti obstojeći pravilnici i zakoni o načinu postupanja i o kazni u slučajih poljskih šteta i kradja. Kao što rekoh, mi ob ovomu predmetu neimamo nego dva pravilnika: jedan 1836. godine, koi govori jedino o štetah životinom počinjenih, i koi se u nekih slučajih uporavlja na pakostne štete, to jest kad krivac ostaje nepoznat, a koi mogao bi se suviše uporaviti i u nekih slučajih podmetnute vatre, ako bude odobren zakon glasovan za posljednje saborisanje; drugi takodjer od 3. Ožujka 1836, koi sadrži kradje i deračine neznatnim krivcem počinjene na otvorenu polju. Dali po meni, držeći se smisla osnove zakona, a navlastito § 2. i njoj priloženoga obrazca **B**, rek bi da zakon sadrži i one poljske štete, glede kojih sada se nepostupa političkim putem, niti su uporavljivi predrečeni pravilnici. Nego osnova zakona nesadrži odnosno na ove poljske štete ni razjasnenje, niti ustanovljuje kojoj je oblasti postupati, ni način postupanja, niti pače načine odštete, ni pedepse. U osnovi zakona ima dakle znatnih nestašica. U sada spomenutomu obrazcu navadja se do duše slučaj, da jedan pri oranju svoje zemlje zahvaća inu vlastinu. Ob ovih sličnih činih spomenutih u § 2. sada se nei, postupa u smislu nikakova od navedenih političkih pravilnika Zato, u koliko se meni čini dodatak što je učinio Odborski izvjestitelj neoduzima netočnost zakona, nedoskoči oskudici jasna razjasnenja, i ostavlja sumnjati kojoj je oblasti i na koji način postupati za takove štete. Zato, zaključujuć, čini mi se, da u osnovi zakona ima nekoliko nestašica', kojim bi trebalo doskočiti; i da bi trebalo učiniti da sudara s obstojećimi pravilnici. To do mene nije

učiniti predloga', no do dužnosti mi je da primjetim visokomu Saboru predrečene nestašice, i da dostavim nuždu da osnova zakona bude sudarati s obstojećimi pravilnici, netom se namjerava da ovi s istom osnovom ostanu nedotaknuti.

Klaić. Primjetbe što je carski Povjerenik učinio, čini mi se da podpuno nesudaraju sa slogom zakona. Zakon sadrži ustanovljenje poljara', redarstvenika', kojim je povjereno nadgledanje, i koji su dužni bditi na poljsku vlastinu, bditi na kradje, i netom su uvidili štetu, javiti ju nadležnoj oblasti, sastavivši jedino napisnik. Nadležna oblast imati će po obstojećih pravilih presudjivati o učinjenoj šteti; to jest suditi će o šteti politička ili kaznena oblast, kojoj se ima odpraviti dostava da ju prouči i da uporavi pedepsu. Zato predloženi zakon nezahvaća polje obstojećih pravilnika. Pošto se jednoč veli u zakonu, da sve o tomu obstojeće naredbe ostaju nedotaknute, ako jih zakon izriečno nespominje; to znači, da se nenamjerava prinieti promjena' naredbam glede poljskih šteta, nego samo se na nje odnositi, prilagodivši jim novo ustanovljenje. Suviše Odborski nam je izvjestitelj predložio, da jedan članak izostavimo zato, što se činilo da naredbe ovoga članka nadmašuju našu nadležnost i zahvataju vlast obćega gradjanskog zakonotvorstva. Zatim čini mi se da se odmah može preći na posebno pretresivanje zakona, ostajuć svedjer slobodno carskomu povjereniku opaziti Saboru kad bi u kojemu članku vidio štogod da bi nadmašilo njegovu nadležnost i da bi moglo uzkratiti Carsku potvrdu. Što se tiče obrazaca', čini mi se da ovi nesačinjuju dio zakona. Sabor će glasovati o zakonu; izvršiteljna moć paziti će pri izdavanju dotičnih naputaka, da se poljari drže zakonske naredbe. Zaglavivši, ja predlažem da se odmah preduzme posebno pretresivanje, tò jest čitanje i glasovanje članka iza članka.

Ponte. Malo meni preostaje iza onoga što je častni Klaić rekao. On je već naveo, da ovaj zakon nebi se protivio inim obstojećim zakonim. Svrha mu je ustanoviti poljare da nadgledaju i branu poljske vlastine, i da zakoni na njihovu zaštitu budu obsluženi. Druga mu je svrha, podati poljarem značaj javnoga činovnika, da njihovo izkazivanje bude imati onu dokaznu kriepost i ona preimućstva, što kazneni postupovnik i svi postupovnici dopuštaju javnim činovnikom zakletvi obvezanim. Zato svak vidja, da takovo ustanovljenje nikako se neprotivi obstojećim zakonim, nego da će poljari paziti, da bolje budu obsluženi zakoni na zaštitu poljskoga imanja. Gospodin je carski Povjerenik rekao, da zakon neima točna razjasnenja, kakve li štete poljari imadu prepriečiti. Takovo razjasnenje izpada iz onih rieči § 1. gdje se veli (*čita*):

"Da se preprieče poljske štete i kradje „.

Predstaviv ova, i ja predlažem da se odmah preduzme pretresivanje zakona što je zemaljski Odbor podnio, koi je već od mnogo vremena spravljen, i koi, ako mu se odgodi pretresivanje, mogao bi i sada ostati neriešen kao što za predjašnja saborisanja.

Carski Povjerenik. Pristajem podpuno uz to, da preinačiv § 1. zakona kao što predlaže častni gospodin Odborski izvjestitelj, članak na što drugo neteži, nego na ustanovljenje poljara', ostavivši da sadašnji pravilnici i sadašnji zakoni obstoju. Pristajem dakle uz to, da po slučajih kako će poljar uviditi štetu, o njoj će se postupati sad po poljskomu pravo nazvanomu pravilniku, a sad po kaznenomu sudu. Mogao bi se ipak pojaviti slučaj, da o jednomu činu nemože se baviti ni kazneni ni politički sudac, nego gradjanski sudac. Da se povratimo na prvi slučaj i na ine slučaje iz § 2. izpadajuće, stavimo da kogod pri oranju svoje zemlje zahvati tudju vlastinu, i stavimo da poljar iznadje takovu stvar, koja ako sačinjava poljsku štetu, sadrži u isto doba i predmet gradjanskoga prava i sačinjava smetnju posjeda; ja pitam: što li takovi poljar ima učiniti? Odgovoriti će mi se: javiti stvar vlastniku oštećeniku i ostaviti da se on obrati gradjanskomu sudcu. Ali čini mi se da ovaj zakon smiera da nešto više glede toga dostigne. On veoma naliči zakonu od 5. Ožujka 1860., koi zakon obstoji po svih krajevih Carevine, izdan na zaštitu poljske vlastine. Ovaj zakon navadja neko neznatne štete, o kojih nemože se postupati ni po kaznenomu zakoniku, jer neizpadaju iz kaznjivih djela, ni po ovdje obstojećih posebnih pravilnicih; sadržu ipak, premda odnosno na odnošaje gradjanskoga prava, nešto zlobe, prestupka, kao što bi bilo

kad bi kogod iz objesti zahvatio tudju zemlju, pokvario poljski plod i tako dalje. Po smislu zakona o komu je govor rek bi, da se namjerava za one sitne čine, za koje nemože se postupati po pravilniku 1836., ni po kaznenomu zakoniku, postupati po pravilih na brzu ruku odpravničkim putem, da jim se obustave posljedice i lakše izvede odšteta komu bi pristojala, bez obvezati oštećenike da zametnu dugotrajnu gradjansku parnicu. No glede postupanja za slične čine osnova nikakovu naredbu nesadrži, a zato sam primjetio da osnova neustanovljuje načiu postupanja, ni pedepse, i da zato oskudjeva.

Radman. Ako se nevaram, čini mi se da gospodin carski Povjerenik nije shvatio pravi smisao sad pročitanoga zakona. Ovdje neradi se o formalnomu zakonu postupanja; radi se, da se odredi sredstvo s kojim olahkotiti postupanje, ma koje bi po slučajih biti moglo; radi se, da se vlastnikom podade sredstvo da bolje posiguraju njihovo imanje; radi se, da se postigne ono, što sadašnji postupovnici nikako nepodaju; radi se napokon, da se postignu oni dokazi, koji čestokrat žalibože manjkaju na izvidjenje štete vlastnikom pretrpljene; jer vi dobro znadete, gospodo, da sada da se uzmogne prama zakonu i zahtjevanim načinom zametnuti razmiricu o poljskih štetah, treba često imati u špagu pri sebi bar dva svjedoka. Dandanas doskočilo bi se takovomu zakonskom zahtjevanju, koje ponajviše nikako nije mogućno uporaviti, sa ustanovljenjem zakletih poljara, koji bi mogli podati zakoniti dokaz o šteti, koju bi lično mogli uvidjeti. Po taj način bilo bi oblakšano zakonsko postupanje polag slučaja', a možda po taj način mogla bi se dostignuti ona kaznena pedepsa, koju nam je dandanas toli težko dostignuti, ostajuć ponajviše prevaren zakon. Po izkazivanju zakletih poljara, s kojimi nestaje nužda onoga množtva svjedoka' što sada zakon iziskuje, mi ćemo imati uporavljivanje sad jednoga a sad drugoga zakonskog postupovnika. Zakon predložen neprotivi se nijednomu od obstojećih pravilnika. Pravilnik 1836. moći će ostati u kriepost; moći će ostati namjestnička Objava 1863.; moći će vrlo dobro ostati pravilnik o poljskih životinom počinjenih štetah; a moći će ostati i oni sami pravilnici, koji se odnose i na pakostne ljudske štete; bez da iz svega toga nikakova smutnja neizpane. Čini mi se da predloženi zakon neprinosi nikakovo stvarstveno protuslovje; a što se tiče pripravna postupanja, ovo postaje pače lakim sredstvom da se uzmognu poboljšati same naredbe obstojećih postupanja; a zato držim da osnova zakona, koja nam se predlaže, zaslužuje pod svakim vidom da se u obzir primi.

Filipi. Čini mi se da primjetbe ob ovomu zakonu učinjene i uvidjene mane, nisu u biću zakona, nego prije posljedica nestašice našega zakonodavstva. Primjetbe, što je gospodin carski Povjerenik učinio, pobudiše mi uvjerenje, da i on ćuti oskudicu onoga zakona, koga srećnije zemlje imaju: hoću da kažem zakona o poljskomu redarstvu. Ali ako nam ovaj zakon oskudjeva, nebi zato našao da izgubimo ili odgodimo korist, koja će nam proizteći iz ustanovljenja poljara'. Primjetbe carskoga Povjerenika nebi bile ni važne. On se oslanja o matici jednoga obrazca poljarevih ustmenih napisnika, to jest ob onomu s kojim poljar dojavlja izvidjenje, da je orač jedne zemlje zahvatio s plugom susjedni put. On kaže: usljed takove dojave što li će se učiniti? Koje li se postupanje ima držati? Odgovaram: nikakvo. Poljar, koi dieluje putem napisničkoga izvješća, kad se radi ob obćinskoj vlastini, učiniti će svoje izvješće obćinskomu Starešini. Obćinski Starešina pri izvršivanju svojih dužnosti dielovati će po zakonih, koji sačuvaju i zajamčuju obćinska prava i vlastinu. Dakle ni pod ovim vidom nedržim da primjetbe zvaničnoga Zastupnika mogu uništiti zakon, ili ga na pogibelj izložiti. Priznajem i ja da zakon nije bez mane. Ali koji li se zakon bez mana' prinosi? Običajno najbolji su zakoni oni, koji se s vremenom i s izkustvom usavršuju. Da bi zakonotvorci mogli sastaviti nove zakone usavršene i u jedan mah, to bi bili čudo, koje sviet nije valjda još vidio. Zakon se donosi na pretresivanje zato, da se prouči, i da sredstvom znanja zemaljskih zastupnika i izjavljenja o Vladinoj namjeri, preko zvaničnoga Zastupnika, bude izpravljen i popunjen. Na temelju primjetaba, što su učinili častni Klaić, Radman i Ponte, moje će se rieči valjda pokazati suvišne i preko potrebe; ali ja ovom prilikom nisam mogao mukom mučati, buduć se radi o poslu veoma važnomu za svu pokrajinu, a navlastito za okružje Zadarsko, u komu javna je sigurnost do najžalostnijega stepena stigla zbog nemarnosti, u kojoj nas je Vlada za mnogo te mnogo godina

ostavila. A ja nedvojim da će poljari najboljih uspjeha donieti, jer će se prije svega povjeriti javnu sigurnost ljudem, koji imajući javni značaj, oćutiti će s jedne njihovu odgovornost, a s druge strane imati će pravo na pučku čast. No tim više cienim jih koristnim, što će s njihovim ustanovljenjem nestati i dandanas obstojeće ustanovljenje, to jest ono pudara': ustanovljenje, koje ja se nebojim nazvati izlišnim, pače sablaznivim, ozloćudnim, budući je reći da po naših poljih ovi su ljudi, kojim je povjerena sigurnost vlastine, središte sviju lupeža i posrednici sviju poljskih kradja; jer će prestati nalog, po komu, uzprkos duhu vremena, vidjamo da je takovo ustanovljenje gdje gdje postalo obiteljskom povlasticom a često jeditim poslom koristi, budući nije riedak slučaj, da neke porodice imadu pravo na pudarstvo s izključenjem svake ine; jer će napokon nestati nećudoredje o prodaji pudarine, ostavljajuć izvršivanje poljskoga redarstva ne onomu, koi će ga činiti duševnije obslužiti, nego onomu, koi će bolje platiti povlasticu. Zato i pod gledištem proiztićućim iz do sad navedenih razmatranja usudjujem se visokoj Skupštini preporučiti, da izvoli u obzir uzeti ovaj zakon, koristi koga nećemo na dugo očekivati, kao što jih nismo ni inom prilikom očekivali, to jest kada se pri prvomu ustanovljenju žandarmarije povjerila za neko malo vrieme žandarim poljska sigurnost. Nije onda ni sedmica iztekla da se od sviju strana dočuše pohvale vlastnika' o žandarskom ponašanju i o blagonosnomu uspjehu njihove dielatnosti za poljsku sigurnost. Nepreostaje mi nego zaglaviti s opetovanom preporukom visokoj Skupštini, da primi zakon na pretresivanje.

Vojnović. Nečini mi se da bijahu bez nikakova temelja primjetbe, što je carski Povjerenik učinio; pače držim da na njihovo poduprenje služi ono što je rekao izvjestitelj zemaljskoga Odbora i predlog dodan k § 1. Mislim ipak, da carski Povjerenik nebi bio učinio one prigovore, da nije bilo onoga nesretnog napisnika pri koncu zakona, gdje se spominje smetanje posjeda po poljarih dojavljeno. Ja zbilja držim, da kad bi se poljarim povjerilo pravo da dojave smetanje posjeda, izašlo bi se iz njive, osvojile bi se zadaće gradjanskoga sudca i poremetilo postupanje na brzu ruku. Nemože se reći da sadašnja osnova zakona nije zakon o postupanju. Sadrži pače neke postupovne naredbe, koje nebi se mogle složiti s onimi naznačenimi u postupovniku na brzu ruku. Što li bi se reklo, da u slučaju smetanja poljar dodje iznenada i obustavi oralo s kojim se tobožni smetalac poslužio? Ako je ovaj tudja prava osvojio, suditi će ga gradjanski sudac. Neznade se još je li učin pravo smetanje, a poljar bi obustavio ratilo, te preranio presudu nadležnoga suda. Hajdemo još dalje. Radi se o pripoznavanju dokaza o šteti: ali u § 26. stoji, da na izvidjenje štete pozvano je poljarsko osoblje, i da na podpuni dokaz dovoljno je izkazivanje rečenoga osoblja. Ovaj članak mogao bi privesti na misao, da se poljaru daje kriepost dokaza, koju gradjanski postupovnik nesnosi. Zato čini mi se, da dodatak, što predlaže častni Izvjestitelj zemaljskoga Odbora, razvije uprav prigovore gospodina carskog Povjerenika. Držim pak, kao što je častni Klaić rekao, da nam posao obraznica' nepripada. Sabor nečini obraznica', nego odlučuje jedino zakone sa učestvovanjem Cara.

Ponte. Mane, koje se hoće naći u pojedinih člancih, nikakovi upliv nemogu imati na obću dobrotu zakona. Ove se mane mogu pretresivati pri svakomu pojedinomu članku, a kad bi se našlo da jedan ili drugi članak nesudara s obstojećimi zakoni, dotični članak moći će se stranom ili sasvim preinačiti. A zato ja opet predlažem, da visoki Sabor izvoli namah baviti se pretresivanjem zakona.

Radman. Častni zastupnik Vojnović reče, da je sadašnji zakon samo zakon o postupanju, ali mene sreća nije obdarila da ni rieči čujem, koja bi potvrdila takovu izreku. On se poslužio s onim, kao što veli, nesretnim obrazcom pri koncu zakona, glede kojega i ja ću primjetiti, kao što je neki moj častni predgovornik primjetio, da budući on neima nikakova posla s pravo nazvanim zakonom, nikakovu promjenu ne prinosi navadnomu postupanju, postupanju na brzu ruku, i zakonskomu poslovanju o smetanomu posjedu. Primjetiti ću, da strogo neima zakona, koi u sebi nesadrži neki postupovnik; ali dobro valja razlučiti ono što je postupovnik zakona, koi nam se danas predlaže glede poljara', od onoga što je zakonsko poslovanje glede razmirica' u kojih ulazi poljarevo sudjelovanje. Ovdje neradi se o odredjivanju presudnoga zakona; neradi se da nam poljar bude sudac. Obustavu orala ja smatram

kao plod vruće mašte. Osnova zakona zakletomu poljaru nedaje nego pravo, da dotičnomu vlastniku javi slučaj, i njegovomu izkazivanju podaje vriednost zakonita dokaza. O inomu se neradi. Suditi će onaj komu je da sudi, kao što je častni zastupnik Filippi rekao. Bude li slučaj da se postupa putem smetanoga posjeda, postupati će se u smislu zakona; bude li slučaj navadnim putem, ili ma na koji ini način, postupati će se po slučaju. Bude li se pripravna iztraga ima zametnuti u interesu Občine, učestvovati će Občina; tiče li se posao pojedinoga vlastnika, njemu je da svoje razloge navede; svakako mi biti ćemo dostignuli svrhu: dotičnomu vlastniku, ma bio tko bio, javiti će se počinjena mu šteta, a to biti će prevelika korist. Ovo malo rieči usudih se dodati onim što tek prije izustih, i kao odgovor na neke, što sam čuo.

Vojnović. Primjetiti ću častnomu Radmanu, da § 13. uprav odredjuje postupanje u nekih slučajih, to jest kaže djelovanje, ponašanje poljarevo kad iznadje i dojavi kakvi poljski prestupak. Odredjuje se u njemu sadržaj napisnika, rok za koji ima se nadležnoj oblasti odpraviti. U istomu članku naznačena su dokazna sredstva, a ova kod sviju zakonodavstva neizključivo pripadaju postupovniku. Čini mi se da će ove neke primjetbe uvjeriti visokoga Sabora, da prvi dio zakona, o komu se neki moji častni sudrugovi baviše, podaje postupničkih naredaba.

Radman. Ne zakonito postupanje o glavnomu poslu; pripravno postupanje.

Carski Povjerenik. Ja nebi htio da su se zlo shvatile moje primjetbe, ili da sam se zlo izrazio. Vlada ne da nepripoznava potrebu zakona o ustanovljenju poljara', pače podpuno je uvjerena o njegovoj potrebi, kao što rekoh, niti namjerava oprti se uvedenju takova zakona. Ja sasvim tim smatrah kao od moje dužnosti, da primjetim koju glede sadržaja rečenog zakona, te spomenuh one mane, koje se meni činilo naći, nebi li jih visoki Sabor htio uvažiti pri pretresivanju, kad bi za dobro našao.

Predsjednik. Zatvoreno je pretresivanje. Stavlja se na glasovanje: je li u obzir primiti? Gospoda koja pristaju uz primanje u obzir, neka se dignu. *(Primljeno većinom).*

Sada pitam visokoj Skupštini: hoće li povjeriti posao odboru da ga prouči, ili naproti želi da se odmah podnese na pretresivanje? Gospoda koja držu, da je odmah preduzeti pretresivanje osnove, neka se dignu. *(Primljeno većinom).*

Buduć je kasno doba, sjutra će se preduzeti posebno pretresivanje osnove, članka iza članka, a današnja je sjednica zatvorena.

Sjednica se zatvara u 40 čas. po podne.

IV. Sjednica dne 28. Studenoga 1866.

(Hitropisna izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik
kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 $^1/_4$ satih izjutra.

Predsjednik. Gospodo prisutnih zastupnika na broju ima 29; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Idje čitanje napisnika zadnje sjednice.

Didolić (čita napisnik).

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? *(Nitko).* Gospoda koja odabravaju sada pročitani napisnik, neka se dignu. *(Odobren).*

Jutros stigoše mi dva predloga. Idju zemaljskomu Odboru da jih prouči i izvjesti.

Ovdje je utok Občine Kistanjske, što sredstvom zemaljskoga Odbora šalje Saboru pro-

tiva jednoj odluci istoga Odbora. Premda občinski zakon izključuje utoke protiva odlukam zemaljskoga Odbora izdanim u smislu § 103. obćinskoga pravilnika, ništa ne manje iz dužne časti prama Saboru utok predaje se molbenomu Odboru.

Zastupnik gospodin Ljubiša moli, da nemoći radi bude mu dozvoljen dopust od 15 dana. Pismo je napisano 19. tekućega, dan u komu se Sabor otvorio. Stavljam ga na glasovanje. Gospoda koja misli da je pristati uz zaiskani dopust, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Zastupnik doktor Monti, koi je bio dobio dopust od 8 dana, moli da mu se produži do 5. Prosinca (*čita*):

"Presvietlomu Predsjedniku dalmatinskoga Sabora Zadar.

Važni občinski posli iziskuju da ostanem u Kninu. Ištem Saboru dopust za osam dana.

Zastupnik Monti".

—

Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Idje pročitanje poslova dnevnoga reda. Posebno pretresivanje osnove zakona o ustanovljenju poljara'. Prije nego se takovo pretresivanje preduzme, gospodinu je carskomu Povjereniku govoriti.

Carski Povjerenik. U više prigoda, a nedavno s upitkovanjem, što su za prošastoga saborisanja na Vladu upravili častni zastupnici gospoda Vojnović, Klaić, Didolić, Raimondi, Kovačević, Danilo, Vranković, Rossi, Radulović, Jovanović i Maćedo, poraba slavjanskoga jezika po Oblastih i po učionah učinjena je predmetom uspomene u ovomu visokom Saboru.

Odgovarajuć na upitkovanje, Vlada hoće da jasno visokomu Saboru izjavi svoje namjere o tomu, i da izkaže pravila i načela, s kojimi je njezina misao u ovomu važnom predmetu postupati.

Najprije, što se tiče porabe slavjanskoga jezika kod oblasti', a navlastito u sudu, očekuju se o tomu odluke preuzvišenih središnjih Starešinstva, a o njih Vlada si priuzdržava u svoje vrieme obavjestiti visokoga Sabora.

Glede porabe slavjanskoga jezika u učioni, Vlada je pripoznala načelo, da u svih pučkih učionah nauk bude se predavati u materinskomu jeziku.

Buduć je ovaj u najvećemu broju mjesta' slavjanski, da se slavjanski jezik ima uvesti i upotrebiti u pučkih učionah ovih mjesta kao jezik podučavanja. U srednjih učionah pak, da se slavjanski jezik ima pomnjivo gojiti i tako poduprti, da on dobije prostranije uporavljivanje, te da njegovo izjednačenje s talijanskim jezikom uzmogne se u najpodpunoji mjeri uputiti i sve to više udielotvoriti.

Po koi način i odredbi pak Vlada nastoji da se takova cilja maši, to moći će se iz sliedećih obavjesti izvesti:

Glede pučko-osnovnih učiona, takovi načini i odredbe sadržane su u odlukah jur obielodanjenih s Objavom od 8. Studenoga tek. god., uvrstenom u službenoj strani "Osservatora Dalmatinskoga„ Br. 184.

Što se srednjih učiona tiče, ima služiti načelo, da slavjanskomu jeziku kao jeziku podučavanja ima se u pojedinih predmetih podučavanja dati jednu te istu vriednost kao talijanskomu jeziku, tako da podučavanje vjerozakona bude u svih razredih predano slavjanskim jezikom; a medjutim, da u nižih realkah i u prva četiri razreda viših realka i gimnazija' zemljopis i poviestnica bude se predavati slavjanskim jezikom; suviše, da u svih gimnazijalnih razredih pri predavanju latinskoga u ustmenih i pismenih prevodih ima se sa talijanskim upotrebiti i slavjanski jezik.

Udielotvorenje takova načela nebi imalo naći velikih težkoća, ako, kao što je nadati se, bude sudielovati ozbiljno i iskreno hotjenje; jer neoskudjevaju ni sposobni učitelji, ni knjige potrebite; i jer veći broj učenika prinosi sobom dovoljno poznavanje slavjanskoga jezika.

Svakako Vlada hoće da predrečene odredbe i načelne naredbe budu konačno uporavljene i udielotvorene; a ona očekuje u tu svrhu revno i dužno sudielovanje i poduprenje od svih onih, koji su po zakonu na to pozvani i obvezani.

Pored toga Vlada je uvjerena, da u poslu toli važnomu i toli posledicam bogatu nikako nije prenaglo poći, nego da je prije uvažiti obstojeće okolnosti; da na dostignuće koristna

i sigurna razvitka slavjanskog jezika, treba postupovno napredovati; i da se svedjer ima pod vidom držati obzir, da s naredbami odnosnimi jedino na materijalnost jezika nebi se pokvario izpadak nauka.

Vlada goji nadu, da će visoki Sabor dieliti takova uvjerenja, i da će pripoznati pravičnost predrečenih obzira i namjera.

Vlada napokon otvorito javlja, da nije do njezine namjere i težnje nikakovi pritisak učiniti talijanskomu jeziku sa spomenutimi načelnim providbami. Ovaj jezik spojen sa slavjanskim kano dvie sestre, jedna te ista prava imajuće i jedna drugoj podpomagajuće, raztvoriti će i učećoj se mladeži Dalmacije pristupno učiniti blago znanstva i književnosti obiju jezika.

Predsjednik. Prelazi se na posebno pretresivanje osnove zakona o ustanovljenju poljara'. Odborskomu je izvjestitelju govoriti.

Ponte (*čita*):

Br. 543—god. 64.

Zakon

o ustanovljenju zakletih poljara na zaštitu sigurnosti poljskoga imanja.

Ovomu uvodu predlažem sliedeću preinaku:

Zakon

za Kraljevinu Dalmaciju o ustanovljenju zakletih poljara na zaštitu sigurnosti poljskoga imanja.

Predsjednik. Gospoda koja primaju ovako preinačeni uvod, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Ponte. Zemaljski Odbor predlaže, da se prvomu članku predstavi što sliedi:

„Na predlog Sabora Moje Kraljevine Dalmacije za dobro nahodim narediti što sliedi".

Predsjednik. Ište li tkogod rieč? (*Nitko*). Gospoda koja primaju predlog, neka se dignu. (*Primljen jedinoglasno*).

Ponte (*čita*):

§ 1.

Da se preprieče poljske štete i kradje, da jim se lakše pronadju krivci i izvede odšteta, i da se u obće providi sigurnosti poljskoga imanja, uoblašćuje se u Kraljevini Dalmaciji ustanovljenje zakletog osoblja poljarskoga.

Ob ovomu članku zemaljski Odbor predlaže, da iza prve točke bude dodano (*čita*):

„Ovomu ustanovljenju jedina je svrha, da providi na obsluženje onih obstojećih naredaba, koje političkim ili kaznenim putem smieraju na zaštitu poljskoga imanja; naredbe koje zato, i u koliko se odnose na odgovarajuće postupovnike, nisu s ovim zakonom preinačene, nego u koliko jih izriečno spominje".

Giljanović. Gospodin carski Povjerenik u predjašnjoj sjednici, dočim nam je izjavljivao Vladine namjere, želio je da se neke oskudice popunu na to veću kriepost zakona, i spomenuo predobstojeće zakone, koji, po njemu, bolje doskočivahu ovoj potrebi javne sigurnosti, što se tiče poljskih šteta. Po mojemu mnienju, osnova sadrži i posve malo i posve puno, kao što se pod raznim gledištem smatra. Velim da sadrži posve malo, ako se hoće odnositi na sva ona ustanovljenja glede poljskoga redarstva; ustanovljenja o kojih se silno čuti nužda. Pod ovim gledištem velim da zakon posve malo sadrži, jer bi bio želio, da zemaljski Odbor sabere sve različite zakonske naredbe ob ovomu predmetu obstojeće te sastavi zakonik poljskoga redarstva; u kojemu slučaju zakon što preduzimamo pretresivati nebi uprav bio, nego poglavje glede javne snage, namienjeno uprav na prepriečenje ovih nesreća. U ovoj strani osnova zakona sadrži posve malo. Nego obzirom na drugo gledište, to jest na gledište pod kojim zemaljski je Odbor htio izraditi osnovu, s jedinom namjerom da ustanovi poljare; osnova

posve puno sadrži; jer ima samo neka pravila postupovna, koja odredjuju, da s izkazivanjem poljarevim moći će se učiniti procjena, da poljarevo izkazivanje služi dokazom učina, i inih sličnih naredaba; ali je druge neobhodne sasvim izostavila. Da uzmognemo lakše dostignuti svrhu zakona, i ograničiti ga uprav na ono što je, to jest na zakon o ustanovljenju osoblja za poljsku sigurnost; ja mislim uprav da nam je iztriebiti sve naredbe njemu inostrane, da se nebi smatralo da se htjelo doskočiti s njimi nuždi zakona težećega na obćeniju svrhu i veću od one o ustanovljenju poljara'. Zato ja bi htio da se izostavi rieč *odšteta*, jer se s njom nekako odnosimo na one naredbe zakona sadržane u ovoj osnovi, koje spominju dokaznu kriepost, što poljar može imati glede odštete. Tim više to predlažem, što druge sliedujuće stavke ustanovljuju svrhu zakona.

Ponte. Primjetbe častnog gospodina Giljanovića većom stranom bolje bi se uporavile pri obćemu pretresivanju, nego pri posebnomu pretresivanju članka. Ipak buduć on rekao da ovaj zakon ustanovljuje posve malo i posve puno, meni je odnositi se na ono što se već reklo pri obćenomu pretresivanju, to jest da se nije radilo o sastavljanju podpunoga zakonika glede poljarskog redarstva. Dobri su i dovoljni zakoni, što u ovomu predmetu imamo. Radilo se naproti da nam se dade ono, što nam oskudjeva i jako trebuje, to jest ustanoviti poljarsko osoblje i odrediti uvjete pod kojim takovo osoblje imati će obstojavati. Takovi uvieti jasno su naznačeni u zakonu, te pod ovim vidom on posve malo nesadrži. Niti posve puno sadrži, jer ako se ustanovlja ovo osoblje, ima se i izjavati koje će mu biti zadaće, koje li povlastice, koja li preimućstva. Jedna od svrha ustanovljenja bijaše ova, da se s njim ustanovi straža sa značajem javnoga činovnika, koja bi imala svako preimućstvo ovoga, i da zato njeno izkazivanje u sudu bude imati onu istu kriepost, kano izkazivanje inih javnih činovnika. Pod ovim vidom bilo je dakle baviti se i o dokazih. Iz osnove zakona uvidja se, da je druga svrha ovih poljara bila, da jim se dade i nalog javnih vještaka za svote koje nebi nadmašile pet fiorina, bez da se s tim nipošto nepreinaču naredbe obstojećih zakona glede inih javnih vještaka. Osnova zemaljskoga Odbora bila je sastavljena na temelju zakona uvedena u svoj Austrijanskoj Carevini. A uprav u ovomu zakonu podana je ovim poljarem oblast, da budu javni vještaci do iznoska od pet fiorina. Nebi znao zašto li ova oblast, koja se takovim stražam u cieloj Carevini daje, imala bi postati zapriekom, da drugi zakonodavac neprimi ovaj zakon za Dalmaciju. Predstaviv ova razmatranja, ja mislim da visoka Skupština nebi imala pristati uz predlog častnoga Giljanovića da se izostavi rieč *odšteta*, jer bi se poljarem oteo jedan od poglavitih značaja, što jim zakon hoće podieliti, i koi jim je u svoj Carevini podan.

Giljanović. Gospodin me je izvjestitelj prikorio s tim, da su moje primjetbe mogle bolje stajati pri obćemu pretresivanju. Ja mislim da nezaslužujem prikora, jer do moje namjere bilo je samo da opravdam predlog, da se izostavi rieč *odšteta*. Zato htio sam ustanoviti svrhu zakona. Da ja nisam to učinio, to jest da nisam predstavio one misli, nisam mogao opravdati moj izpravak; te uprav zato imao sam govoriti pri posebnomu pretresivanju. Pored primjetaba častnim izvjestiteljem učinjenih, mislim da nije bilo do namjere zemaljskoga Odbora podnieti obći zakon ob onih naredaba, koje su poljskoj sigurnosti trebovale; a tomu mi je svjedokom sama osnova zakona, jer inače imala je sadržavati one naredbe, koje oskudjevaju i koje sadržu zakoni 1836., 1843. i 1858. Jasno je dakle, da ova osnova nije težila na ono, što častni gospodin izvjestitelj veli. Poznato mi je dobro, da zakon 1860. sadrži naredaba, koje većom stranom naliču na one, što sadrži osnova zakona o kojoj se govori. Ali, po mojemu mnienju, ovdje je mana, jer smo mi imali zakona', koji većom stranom mogu se nazvati bolji od onoga 1860.; a kad se ovaj zakon htio uporaviti, sve je stajalo da odgovori onim zakonim, što smo do sad uživali, i potrebam pokrajine. Tomu se imalo doskočiti. Lani, premda meni nije zapala čast da budem članom ove visoke Skupštine, pretresao se zakon, koi je providjao poljskim štetam. Još želimo Carsku potvrdu ovoga zakona, a mislim da bi neprikladno bilo medjustaviti inih naredaba odnosnih na one, tim više, što, kao ćemo pri pretresivanju ostalih članaka vidjeti, oni članci nebi mogli u zakonu stajati.

Ponte. Glede članaka, što častni doktor Giljanović spominje, imati ćemo vremena o njih

govoriti kada do njih dodjemo. Medjutim ja odnosno na ovaj zakon razmatram, da je zemaljski Odbor namjeravao nabaviti nam s ovim zakonom ono što nam oskudjeva, to jest ustanovljenje poljara', ostavljajuć dakle da svi ini zakoni obstoju. No buduć u ovih boljih zakonih oskudjevala je ova poglavita poljareva zadaća, da mogu procieniti do iznoska od pet fiorina; i buduć u inih zakonih izdanih kad nije bilo poljara', nije se mogao uvrstiti slučaj, da njihovo izkazivanje služi punim dokazom; zato je zemaljski Odbor našao ovu rieč dodati. Veoma je koristna oblast poljarom podana, da mogu zakonito procieniti, jer se s tim oblakšaju sredstva o dokazu i izbavlja se od znatnih troškaa nevoljni oštećenik, koi kadkad neima ni novca, a da mu se dogodi šteta te ju ima procieniti po dosadanjemu običaju, prisiljen biva na veliki-trošak ili da zapušti iskati odštetu; te iz ovih je uzroka zemaljski Odbor predložio rieč *odšteta* u prvomu članku, po naredbah predloženih u sliedećih člancih ovoga zakona.

Filipi. Meni nije od neke važnosti izostaviti ili zadržati rieč *odšteta*. Digla se rieč ili ostala, jedno te jedno; jer pristajuć uz neke primjetbe častnoga Giljanovića o kojoj mani zakona, i da se odluči, kada će se raditi o glasovanju članaka, da se glasuje o izključenju nekih od onih naredaba: nalazim da će se svedjer dostignuti jednako svrha o odšteti, ostala ili neostala rieč. Osobita je blagodat zakona ta, da pruži način dokaza, koi u obće u najvećemu broju poljskih šteta oskudjeva. Jednoč kad imamo način dokaza, naravna je posledica, da sazovemo krivca da nam plati štetu. Zato, i da nije ove rieči, jednoč se zakon glasuje te mi poljar dokazuje tko je počinio štetu, podaje mi naravno sredstvo da dostignem odštetu. Ovaj izraz " i izvede odšteta „ jasno pokazuje namjeru sačinitelja zakona. Najveća je zakonska blagodat, što se preko jednoga sama zakleta poljara dostiže dokaz. Pretresivanje, premda se odnosilo na mnoge potankosti ob ovomu članku, nije podpuno, jer nitko još nije ni najmanje spomenuo dodatak, što zemaljski Odbor predlaže uz prvi članak. Našao bi predložiti, da se dodatak neprimi zato, što mi se čini posve uzkraćujući. A zbilja, u smislu s kojim se shvaća, imalo bi se scieniti, da se misao zemaljskoga Odbora jedito odnosila na posebne odredbe, koje u pokrajini obstoje glede poljskih šteta; dočim ja držim, da ustanovljenje poljara' odnosi se i na obći kazneni zakon, koi zajamčuje zaštitu vlastine. Pri pogibeli da se u uporavljivanju zakona bude toli štetno tumačiti, a s druge strane uvažavajuć potrebu da se štogod izriečna o tomu dodade k članku; ja bi našao zaglaviti s predlogom, da iza rieči: " i da se u obće i t. d. „ bude dodano: " na temelju obstojećih zakona „. S tim pokazalo bi se, da zakon na što drugo nesmiera, nego na ustanovljenje novoga redarstvena osoblja s značajem javne oblasti, na izkazivanje koga podpuno je vjerovati; a ne pak na izdavanje novih pravila u predmetu práva ili postupanja. Zato ištem, da prije glasovanja ob ovomu članku predloženi dodatak bude podvržen riešenju visokoga Sabora.

Ponte. Odnosno na primjetbe častnog doktora Filipa imam opaziti visokoj Skupštini, kao što sam već prije naveo, da je zemaljski Odbor predložio ovaj dodatak usljed saobćenja' gospodina carskog Povjerenika, a uprav da digne sve one zaprieke, koje, kano je dao od svoje strane dokučiti, mogle bi se protiva ovomu zakonu navesti. Meni se nečini, da dodatak, što zemaljski Odbor predlaže, ima onaj uzkraćujući smisao, kao je častni Filipi rekao, to jest da se misao zemaljskoga Odbora odnosila jedito na posebne odredbe, koje glede poljskih šteta obstoje u pokrajini; dočim dodatak, kao sam ja pročitao, veli ovako (*čita*):

" Ovomu ustanovljenju jedina je svrha, da providi na obsluženje onih obstojećih naredaba, koje političkim ili kaznenim putem smieraju na zaštitu poljskoga imanja i t. d. „.

Iz svega toga izpada, da ovaj dodatak neizključuje obći kazneni zakon, kao što se častni Filipi boji. Njegov slog su malo rieči veli ono što zemaljski Odbor predlaže; nego buduć je izriečniji slog zemaljskoga Odbora da uvaži primjetbe carskoga Povjerenika, tako ja molim visoku Skupštinu, da primi dodatak po predlogu zemaljska Odbora. Sasvim tim, govoreći o izpravku što predlaže doktor Filipi, kada se nebi primio predlog zemaljskoga Odbora, dodatak rieči: " na temelju obstojećih zakona „ nebi se, po meni, imao uvrstiti iza rieči: " i da se u obće i t. d. „, nego odmah iza rieči:

" da se „; a to da se s tim pokaže, da se ne samo odnosi na kradje, nego i na svaku vrstu poljskih šteta.

Predsjednik. Molim doktora Filipa da napiše njegov predlog. Odnosno na prvi dio prvoga članka stoji predlog častnoga doktora Giljanovića, po komu, odnosno na predhodni prislov *lakše*, imale bi se izostaviti rieči " i izvede odšteta „. Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. (*Manjina*). Biva odbačen.

Sada dolazi drugi predlog častnog zastupnika Filipa, koi bi htio da se izostavi dodatak učinjen k prvoj stavki prvoga članka, sa ovom promjenom: Iza rieči " providi „ imalo bi se dodati: " na temelju obstojećih zakona „. Ovaj predlog idje na glasovanje. Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. (*Primljen večinom*).

Ponte (*čita*):

§ 2.

Imenom poljskoga imanja razumievaju se sve stvari, koje se i s najdaljega tiču poljodjelstva i poljskoga gospodarstva, dokle god ove stvari ostaju na otvorenu polju.

Zato kao poljsko imanje imaju se smatrati ne samo nepokretna dobra, to jest oranice, livade, pašnjaci, vrtli, vinogradi, voćke i ino svakovrstno u zemlji usadjeno dublje, ulišta, kolibe, ploti, vodovodi, susjedni putevi, poljski studenci; dali i plodovi i žito dok su na otvorenu; poljodjelska ratila na polju ostavljena, i t. d.

Predsjednik. Ište li tkogod rieč? (*Nitko*). Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno večinom*).

Ponte (*čita*):

§ 3.

Obično mogu se primiti na zakletvu za službu poljske sigurnosti samo oni poljari, kojim bude povjereno:

a) nadgledanje sasvim ili djelomice nad poljskim dobarim nalazećim se u okolišu obćinskog odjelka;

b) nadgledanje nad poljskim imanjem u prostranu posjedu samo jednomu vlastniku pripadajućem, kad posjed pod nadgledanjem nebude manji od 100 jutara, i bude sastojao iz jednoga komada ili iz više obližnih komada. Iznimnim putem kotarske političke Oblasti moći će ipak na zakletvu primiti i poljare, kojim bude povjereno nadgledanje:

c) nad poljskim imanjem pripadajućim jednomu samomu vlastniku, premda posjed pod nadgledanjem bude prostorom manji od 100 jutara;

d) nad poljskim dobrim, koji spadaju na više vlastnika' i ujedno zaokupljaju do 100 jutara zemlje; ali s tim da u oba slučaja s takovim dozvolenjem nebude štetovana svrha obće sigurnosti obćinskoga poljskog imanja;

e) nad kojom vrsti ploda, na primjer nad žitom i groždjem dokle ga ima, i dok se svrši jamatva takova ploda.

Klaić. Htio bi nešto preinačiti u ovomu članku, ali prije nego što predložim molio bi častnog gospodina izvjestitelja, da mi nešto izvoli razjasniti ob onoj stavki (*čita stavku* § 3.). Osnovi zakona oskudjeva predstavljenje razloga'; a ja nikako nisam mogao dokučiti, kako bi ustanovljenje mnogih poljara moglo štetovati sigurnost Obćine.

Ponte. Lahko je iznaći svrhu, jer, po okolnostih nekih mjesta, preobiljno ustanovljenje poljara' moglo bi, pod izlikom držanja straža' za sigurnost, na drugu svrhu težiti; a zato je dobro da političke oblasti pazu, da jim broj nenadmaši potrebu.

Klaić. Ob ovomu predmetu jur jedan članak providja. Ja vrlo dobro razumievam, da b[illegible] preobiljni broj mogao obćenu sigurnost šte[illegible] vati. Vlastnik sa mnogo poljara' mogao bi [illegible] niti sebi narodnu stražu a i vojsku; [illegible] ova je razmirica o obćenoj sigurnosti, a [illegible]da će misliti da ukloni takove pogibelji, kako li preobiljni broj poljara' može št[illegible]ati sigurnost poljskoga imanja?

Ponte. Buduć, da je neograničen broj poljara', svaki vlastnik ili kmet nekolika prostora zemlje mogao bi postaviti poljara' ili sebe dati da ga takovim pripoznadu; tako vrlo dobro moglo bi se dogoditi, da neki nepoštenjaci mogli bi se poslužiti poljaverim nazivom nebi li slobodno ušli u kojemudrago polje, te pod nazivom poljarevim prosto krali tudje. Uprav da se oprostimo ovih pogibelja protiva sigurnosti teži takovo uoblašćenje političkoj oblasti da bdije, da svrha poljske sigurnosti nebude pokvarena.

Filipi. Premda je nemogu zvanično izjaviti namjeru zemaljskoga Odbora iz sama čitanja ovoga članka, jasan mi se ipak pojavlja razlog. Sviet po svih mjestih, a i kod izobraženijih naroda gdje je poljodelstvo unapredjeno, mrzi u obće na ustanovljenje poljara'; a vidjamo da se težaci zlovoljno privoljavaju sutiecanju u trošku za poljarevo uzdržanje. Da se oblakša ustanovljenje ovoga osoblja, treba zato učiniti da izpane što se manje može težko posebnomu gospodarstvu. Zato je da buduć u interesu jednako Države, Pokrajine i Sabora da zaštitu javnu sigurnost, trebovalo je u zakonu uvrstiti naredbu, koja bi doskočila onim zapeticam, koje bi se mogle pojaviti pri ustanovljenju poljara' i pri njihovomu razprostranjivanju do prave koristi pokrajine. Razjasnujem moju misao. Na primjer, da se u nekoj poljskoj Obćini, gdje neki vlastnici posjeduju najbolje zemlje, a možda i najveći broj zemalja, ustanovi poljar za nje; izpala bi naravna posledica, da siromasi ostali bi bez blagodati ovoga poljara i bez mogućnosti da ga ustanove, jer teret njihovoj snagi nebi odgovorio.

Zato je zakon imao odrediti takovo ograničenje, da sredstvom političke oblasti bude mogućno pri ustanovljenju poljara' zaštititi prije obću sigurnost, nego posebno korist ili zah-
[illegible]ieve pojedinih kipa. Valjda će mi se protu-
[illegible] viti, da u onoj Obćini mogu isto obstojati
sta[illegible] [illegible]ni i obći poljari. Ako će se ova dvo-
pose[illegible] svrha moći dostignuti, tada politička
struka [illegible]će se oprieti ustanovljenju posebnih
oblast n[illegible] [illegible]rnosti, osim obćinskih. Ali ako se
straža sig[illegible] [illegible]a svrha neće moći dostignuti, ja
ova dvostru[illegible] [illegible] prikladno bilo ostaviti poli-
mislim da b[illegible] [illegible]ávo da pojedinim zabrani o-
tičkoj oblasti p[illegible] korist štetovalo. U ovomu
no, što je obću slučaju posebna korist ima se podčiniti obćoj koristi.

Klaić. Razlozi što su sada naveli častni predgovornik i častni Odborski izvjestitelj, nisu me ni malo pridobili, jer se ovi razlozi odnosu na obću sigurnost, a glede nje providja § 5. Glede posljednjih rieči častnoga Filipa, ja mislim, da kad bi Obćina smatrala da joj trieba poljar, ili da joj je nametnut, posebni ljudi ma koliko poljara' imali, morali bi snositi teret obćinskoga poljara. Hoće li tkogod imati poljara za svoj račun, prosto mu; ali ima se obćemu teretu podvrći kao svak drugi.

Prelazeć na preinake, najprije u prvoj stavki gdje stoji: „ mogu se „, predložio bi da se stavi: „ će se primiti „. Čini mi se da bi se s tim dao zakonu veći zapoviedni značaj. U stavki *b*) mjesto rieči: „ tenuta „ htio bi staviti: „ possesso „ (naški svakako *posjed*). Gdje se veli 100 jutara predložio bi preinaku od 50, jer, izuzamši okružje Zadarsko, u Dalmaciji neima posjeda od 100 jutara, te ovo pravo nebi se odnosilo nego na neke vlastnike ovoga okoliša. A gdje se veli: „ izoimnim putem „ htio bi reći: „ suviše Oblasti „, jer s ustanovljenjem posebnih poljara sigurnost će objačati, buduć da ovi poljari imadu se uzajemno podpomagati.

Ponte. Glede prvoga Klaićeva izpravka, ja bi predložio da se zadrži slog zemaljskoga Odbora, to jest rieči: „mogu se„, jer jih upotrebljuje obći zakon obstojeći u Careviui. Naproti sa slogom „ će se primiti „, zapoviedni izraz, obvežuje se Oblast da ima primiti na zakletvu; što bi se moglo oprti primljenju zakona, i nesudara s inimi članci, koji izključuju osobe koje se nemogu primiti na zakletvu, i odredjuju uvjete pod kojim ostavlja se političkoj Oblasti sud: hoće li koga primiti poljarem.

Predsjednik. Ja mislim da se razlučenje odnosi na slučaj, da može biti zapetica' na primljenje poljara'. Zakon predmnieva slučaj inih zapetica, zbog kojih nebi se mogli na zakletvu primiti. U ovomu je smislu slog matice.

Carski Povjerenik. Ja sam htio to isto primjetiti, što je gospodin Predsjednik primjetio.

Predsjednik. Izbjegavajuć izriečnu zapovied, imala se pod vidom mogućnost inih zapetica. S ove strane čini mi se da je nešto proučiti i u obzir uzeti stvar, jer zakon ostavlja razboru nadležne oblasti da primi ili neprimi zakletvu, ali se odnosi na mogućnost da oskudjeva koji uvjet naznačen pod slovom *a*, *b*, *c*.

Bili izvolio gospodin Carski povjerenik, koi pri sebi ima njemačku maticu, podati kakvo razjasnenje?

Carski Povjerenik. Razjasnenje, što je gospodin Predsjednik podao, odgovara smislu u inih pokrajinah obstojeća zakona. Meni nije nego sasvim pristati uz gospodina Predsjednika.

Predsjednik. Idje na glasovanje Klaićeva preinaka (*čita*): Gdje stoju rieči: „mogu se" preinačiti: „će se primiti".

Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Idje na glasovanje drugi Klaićev izpravak (*čita*):

U stavki b) mjesto rieči: „tenuta" staviti: „possesso".

Ponte. Predlažem da se zadrži Odborski izraz, jer pod izrazom „tenuta" razumieva se ili jedna sama zemlja ili zemlje jedna od druge malo odaljene, a ne posjedi veoma odaljeni. Rieč: „possesso" veoma je obćenita, a iz nje nemože se shvatiti pojam osnove zakona, to jest da zemlje pod nadgledanjem imaju biti jedna kod druge, ili sačiniti samo jedan komad.

Klaić. Uprav iz razloga', što je naveo častni gospodin Ponte, preinačio sam onu rieč. Ovdje dalje veli se (*čita*): „sastojao iz jednoga komada ili iz više obližnih komada". Talijanski neima značaja izreka: „posjed sastojeći iz više komada". Posjed može sastojati iz jednoga sama komada, ili iz više obližnih komada. Nije pak bojati se, da s predloženim slogom riečju: „possesso" bude se razumieti posjed raztrkan na veliki prostor zemlje, jer samo više obližna komada sačinjavaju posjed.

Ponte. Pravilo kojega se zemaljski Odbor držao jest ono od *tenuta*, to jest ono ukupnosti dobara sačinjavajućih jedan komad, a iznimnim putem prima se više komada' jedan blizu drugoga; te veoma se bolje takovi pojam izražuje riečju „tenuta", nego s onom „possesso".

Klaić. Riečju *tenuta* neima nikakove iznimke.

Ponte. Svedjer daje pojam o imanju, koje se odnosi na jedan sav sdružen posjed, ili na posjed sastojeći iz obližnih česti.

Klaić Ako je više komada' nije više *tenuta*.

Predsjednik. Idje na glasovanje preinaka. Gospoda koja ju primaju, neka se dignu. (*Primljena većinom*).

Treći se predlog odnosi na prostor od 100 jutara, koi bi se htjeo ograničiti samo na 50.

Maćedo. Ja bi htjeo podizpravak učiniti na izpravak častnoga Klaića, i htjeo bi još smanjiti svotu jutara od 50 samo do 30. A zbilja, prostor zemaljskim Odborom predložen od 100 jutara odgovara na 160,000 klaftera, a prostor od 30 jutara odgovara na 48,000 klaftera, koi prostor bio bi ipak prostran posjed, pošto jedno jutro odgovara na 1600 klaftera; radi šta predlažem da se smanji, na 30 jutara mjesto 50. Do duše, okolnosti okružja Dubrovačkoga, Spljetskoga i Kotorskoga dobro su različite od okolnosti' okružja Zadarskoga. U ovomu okružju posjed je veoma zbijen i prostran, naproti u inih okružjah veoma je razkomadan; a ako bi posjednik od 100 jutara, kao što predlaže zemaljski Odbor, ili od 50, kao što predlaže častni Klaić, imao pravo da naimenuje poljara, nevidjam zašto li posjedniku od 30 jutara neima se dati takovo pravo.

Danilo (*slavjanski*). Po Dalmaciji je posve malo ravnih i prostranih poljana, nego ponajvećma krš, u kom ima dolina i plaza, vinogradom i maslinom zasadjenih, obično osamljenih i odieljenih od obćinskoga ukupnoga imanja. Te doli i te plaze malo koja medju najvećmi da dosiže do 30 jutara; pa kad bi mi odredili kano mjeru prostorije posjedu podobnomu osobitom poljaru, onda bi te doli i te plaze ostale brez nikakove straže. Nije lako upaziti na daleko u kršu kano na ravnici, jer se lupež za kamen može skriti; a stoga je i mućnije, što ga maslinovo stuplje i lozovina krije. Obćinski poljar, koi bi imao takova imanja nadzirati, taj bi morao ostalo obćinsko dobro s oka ostaviti.

Ako paka procienimo vriednost ploda, što visi o lozi i o maslini u takovih dolih, na takovih oplazah zasadjenih; onda ćemo naći, da 30 jutara takova imanja vriedi mnogo veće nego 100 jutara oranice ravne. Radi ovih uzroka i obzira podupirem predlog gospodina Maćeda, da se omjeri na 30 jutara najmanje osobito imanje, na koje bi se mogao namjestiti zakleti poljar.

Ponte. Netom se iz javna reda imao odrediti najmanji dio prostora imanja' pod nadgledanjem, imao se ustanoviti jedan iznosak, da se nebi pojavio pretjeran broj poljara'. Ja ipak nahodim pristati uz predlog častnoga zastupnika Klaića, da se ovaj iznosak smanji na 50, koi je ipak znatan prostor. Nečini mi se pak prikladno saći do 30. Navlastito odkad s primljenjem rioći: "će se primiti" mjesto "mogu se" izpada Oblasti obveza da primi poljare kad je propisana prostora; odrediti takovi prostor posve uizko, moglo bi prouzrokovati neprilika, da zakon nebude odobren. Suviše ono što častni Maćedo razmatra glede 30 jutara, moglo bi se razmatrati i glede 28, a i još manje. Ima se opredieliti iznosak, preko koga nije poći. Što se tiče stvari rečenih po častnomu Danilu i Maćedu, providja slog slova *c*). A posledicom tomu, i kad bi kakvi posjed, ma i nezaokupljao nego jedno jutro, zaslužio da mu se odredi poljara; politička oblast iz obzira na osobite razloge mogla bi ga i odrediti, te pogibelji i bojazljivosti navedene, nestaju same.

Predsjednik. Podizpravak idje prije na glasovanje. Zastupnik Maćedo predlaže 30 jutara. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*). K § 3. slovo *b*) redak peti gdje stoji: "iznimnim putem političke oblasti ipak i t. d., i t. d." imalo bi se reći: "suviše kotarske političke oblasti i t. d. i t. d."

Ponte. Slog častnoga zastupnika Klaića odgovara u smislu onomu zemaljskoga Odbora, a ja primam ga.

Predsjednik. Gospoda koja primaju preinaku, neka se dignu. (*Primljena većinom*). Pod *c*) mjesto: "tenuta" staviti "possesso"; mjesto broja 100 jutara, staviti 30. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*)

Pod *d*) broj 100 promieniti sa 30.

Klaić. Ovdje naproti imalo bi stajati 50.

Piperata. Usudīti ću se predložiti, da ostane broj od 100 jutara kano u osnovi. Predjimo na dogadjaje i stavimo da smo u vrieme jamatve. Polje je napučeno s množtvom Poljara', mnogi od kojih, nemojmo se varati, za svo vrieme jamatve živu mal da ne samim grož- djem. A ne samo što oni živu; često živu i njihove obitelji, a kadkad i njihovi srodnici. Čini mi se da s brojem od 100 jutara biti će dovoljno zaštićena poljska sigurnost, i biti će smanjen broj nevjernih poljara; jer, milo nam ili nemilo, puk je još veoma pokvaren. Dodajem, da bez oteti množtvo ljudi' raduji i baviti jih sa zaludnim nadgledanjem, bolje je smanjiti broj poljara'.

Danilo (*slavjanski*). Ako je po nesreći naš narod iskvaren, nije dotle propao, da se nebi našao okabi vieran ostao svojoj zakletvi. Rieči gospodina Piperate vriedjaju moj narod, o kom se neće reći da u njem nije naći poštenih ljudi, koji za tudjim neidju, koji znadu ispunjati svoju dužnost za kojom su postavljeni, koji su sdušni i savjesni, pa neće sebi prisvojiti ono za čim su postavljeni da od lupeža brane. Ako je tako, kako nam gospodin Piperata veli, onda, čemu vremena gubimo da viećamo ob ovom zakonu, po kom bi namještali povlaštene lupeže po polju? — Ako je tako, onda će nam korisnije biti kad nebude poljara. Gospodo, ima pokvarenih ljudi u našem narodu, stoga nam je i potreba ovoga zakona; ali je još i živo čuvstvo narodnoga poštenja, veće nego bi sudili po riečih gospodina Piperate, pa nećemo nigda umnožiti poljare toliko, da sadjemo do one nizine, u koju je gospodin predgovornik postavio naš narod.

Carski Povjerenik. Jedan od častnih gg. zastupnika primjetio je, da vlasti nemože biti nemarno, da polje bude napučeno s množtvom poljara'. Nebi uprav htio, da zlo bude savjetovana naredba zakona, po kojoj se toli malomu prostoru posjeda dopusti pravo o ustanovljenju poljara'; a da veliko razprostranjenje takova prava postane zaprikom, da vlast podieli potvrdu istomu zakonu. Ovdje se radi o članku *d*), to jest da se neki vlastnici mogu združiti zajedno da jim prostor posjeda zaokupi 50 jutara. Veoma velik bio bi broj ovih poljara.

Filipi. I ja mislim, kao što je gospodin Carski Povjerenik primjetio, da stvorenjem zakona, koi ostavlja neograničen broj poljara', mogli bi učiniti stvar, koja bi nam pokvarila uspjeh zakona; jer nije moguće da Vlada nezamjeri obstojavanje izvanredna broja ovih poljara. *(Smieh).* Ja nedržim, da je Vlada toliko slaba, da će se uzbojati od 100, 200, 1000 poljara. Naproti držim, da će takovo uzbojanje proizteći iz posledica' zakona. A zbilja, treba promotriti važnost poljarevu, dočim njegovomu izkazivanju sasvim je vjerovati. Ako promotrimo što se kod inih naroda zbiva, vidjamo da broj poljara nije znatan, i da pače mnoge Občine neimaju ni jednoga. Zato je, da praktično strah o preobilnomu uzmnoženju poljara' nije prâv dokle god njihovo se ustanovljenje nepokvari. Ništa se neopire dakle da podjemu u susriet prigovoru carskoga Povjerenika i da otmemo strah, što bi Vlada mogla imati. To bi se moglo postići i da se uzdrži ograničenje prostorija zemlje na 50 mjesto na 100 jutara, i da se ograniči, kao što izpada iz oblastujućih naredaba ostavljenih Oblasti sa ograničenjem, pod § 3. slovo *d*). Glede naredaba § 3. slova *d*) naveo sam prije neke razloge, medju kojih štetan upliv, što bi moglo imati ustanovljenje mnogih posebnih poljara pri ustanovljenju občinskih poljara, navlastito pod vidom gospodarstvenih obzira. Zastupnik Klaić, kad jih je oprovrgavao, primjetio je, da vlastnik koi bi imao svojih poljara, imao bi isto sutiecati u obćemu trošku. Nedržim da bi se to moglo dogoditi po duhu zakona, jer vlastnik koi ima svoga poljara, jur neposredno sutiečnje u smanjenju troška Občini, otimajuć opredieljeno prostorije nadgledanju občinskih poljara. Suviše, ako nije imao zaprieke pri ustanovljenju svoga poljara, naravno je da se to ima smatrati kao predhodnost, po kojoj on ima biti izbavljen od sutiecanja u drugomu trošku. Napokon u ma koji slučaj, scieniv da je slučaj sumnjiv, tada ostalo bi svedjer neriešeno pitanje: ima li sutiecati i u trošku občinskoga poljara; a to neima se dogoditi u občinskomu zakonu, kad se radi o predvidjenih pitanjih. Opetujem ipak prvašnju primjetbu: strah o uredenju preobilnoga broja poljara' nenalazi temelja, nego u obćoj želji da se kod nas kakogod uredi javna sigurnost; a mi, govoreći u obće, varamo se o uspjesih ovoga zakona. Držim da će koja Občina namjestiti poljare, ali najveći broj Občina ili iz lakomosti ili iz nemarnosti izbiegavati će da sudieluju pri takovomu ustanovljenju. Zato strah o ustanovljenju preobilnoga broja čuvara' neće se pojaviti, nego kad bi se ustanovljenje pokvarilo, kano se tečajem vremena, ja mislim, pokvarilo, od vratilo ono od Poljara'; što bi se dogodilo navlastito kad bi se htjeo uzmnožiti broj, ostaviv da svak povjeri slugam ili nadgledn kom svojih posjeda zaštitu svoga imanja sa poljarevimi zadaćami, tako da ako bi s tim obća sigurnost s jedne nešto prividno dobila, s druge strane u istini bi izgubila. Ele, ako budu se sahranili u duhu njihova ustanovljenja, poljari velikih žrtva stoju, da je bojati se da jim broj preobilan postane. Zato je da ja nebi htio da se zakonu otme ona stavka, koja ništa neštetuje, i oskudica koje mogla bi mu, po mojemu mnienju, uzkratiti odobrenje, koje najprije važi da dostignemo.

Klaić. Pretresivanje sada visi o brojevih. Ja nenalazim uzroka da moj izpravak na se potežem, te ostajem pri broju od 50. Odgovarajuć častnomu doktoru Filipu reći ću, da nije Vladi bojati se od poljara', nego da je prije puku bojati se kad vidi da zakon posve lako podieljuje ove poljare. Svaki kip redarstva veća je snaga u ruku Vlade; a oni uprav koji želu da Vlada bude kriepka, dužni su tražiti da zakon koliko je god mogneće lakše dopusti ustanovljenje poljara'. Ja zato držim, da će vrhovna oblast lakše odobriti zakon s predloženimi preinakami.

Glede Občinskih poljara pak, mi s zakonom o komu ćemo glasovati, imamo tražiti da jim nabavimo sredstva, da uzmognu braniti vlastinu; samim uvjetom da budemo zaštićeni od zloporaba'. Zakon ipak idje nešto i dalje, jer s jednim člankom naredjuje, da se jednoj Občini može narediti ustanovljenje poljara'. S tim smo po jedan način posigurani protiva nehajstvu Občina', premda ja držim, da će one znati korist ovoga ustanovljenja shvatiti, i da će to bez potrebe prisiljenja učiniti gdjegod uvidu nuždu. Slobodna uredba, kao što je ona s kojom su naše Občine sad uredjene, pronosi ovo dobro, da budi čuvstvo odgovornosti, po komu svojevoljno se čini ono, što se uvidja koristno. Tko ljubi slobodnu upravu, taj ima tražiti, da ju zakoni nesmanju, nego da joj naproti svako oblakšanje dadu zato, da ljubav prama njoj i čuvstvo naloženih dužnosti sve to više u puku sa razviju.

Vraćajuć se k momu izpravku, s odredbom da vlastnici zemlje u prostoriji od 50 jutara mogu držati poljara' iz gori navedenih razloga, ja držim da zakon neće nagaziti na zapetice; te opet ištem da bude stavljen na glasovanje.

Vojnović. Da i ja rečem koju. Čini mi se da je na boljemu temelju Klaićev predlog, jer kad bi se zahtjevala prostorija od 100 jutara da tkogod ima poljara, bilo bi mal da ne nemogućno, da se vlastnici slože da platu jednoga. Znademo, koliko su kod nas razkomadane zemlje, koliko je težko sdružiti se. Ako hoćemo primiti da samo vlastnici od 100 jutara mogu držati poljara', to se nebi nigda valjda dogodilo, a naredba ostala bi bez krieposti. Primjećujem, da Klaićev predlog bolje odgovara pravdi, jer ako će se jednomu vlastniku samom dopustiti da naimenuje poljara, zašto li takovo pravo neće imati više vlastnika sdruženih s posjedom od 50 jutara? Strah da Vlada zato neodobri zakon neima temelja, jer ona u smislu § 5. osnove može ograničiti broj poljara' kada uzvidi da nadmašuje potrebu. Vlada poznava okolnosti Dalmacije, i znade da ovdje nismo u zemlji prostranih imanja. Zato držim, da ograničenje od 50 jutara podpuno će našim okolnostim odgovoriti.

Predsjednik. Gospoda koja primaju Klaićev izpravak, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Predlog stoji napokon u smislu, da počamši od rieči " ali s tim „ imao bi se izostaviti sav zadnji dio stavke § 3. slova *d)*.

Ponte. Ja bi predložio da ostane slog zemaljskoga Odbora, jer premda se § 5. odnosi na slučaj, da politička oblast uzvidi da nadmašuje potrebu koje Občine; ništa ne manje izraz je u ovomu članku obćiji, a dočim se § 5. odnosi na obćinske poljare, slovo *d)* § 3. odnosi se i na posebne poljare. Da izbjegnemo neodobrenju zakona, iz razloga što je častni doktor Filipi naveo, moje je mnienje da slog ostane kano je predložen.

Predsjednik. Idje na glasovanje Klaićev predlog. Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Idje na glasovanje članak u svojoj ukupnosti.

Klaić. Htio bi pitati gospodinu izvjestitelju: ovo právo o naimenovanju poljara' je li priuzdržano samo Obćini, ili i vlastnikom?

Predsjednik. Mislim obim, jer se § 4. odnosi upráv na oba.

Klaić. § 4. veli (*čita*):

§ 4.

Poljare pomenute u članku 3. slova a) i e) naimenuje obćinsko Opraviteljstvo, netom na njihovo primanje na službu u kojem obćinskom odjelku bude predbježno pristao obćinski zbor (§ 28). One pomenute u članku 3. slova b), c), d), naimenuje vlastnik posjeda za nadgledanje.

Naimenovani poljari biti će dojavljeni kotarskoj političkoj Oblasti (okružnomu Kapetanatu, Preturiji), a ova će ureći obližnji dan na primljenje službene zakletve.

Nego ako bi priečile jake zapetice, iz ovoga zakona izvedene, to primljenje moći će se uzkratiti. Protiva ovakoj odluci slobodan je utok na c. k. Namjestništvo za osam dana iza dostave dotične odluke.

Ponte. Kada ćemo govoriti o § 4., moći ćemo se držati sada primljenih izpravka u § 3.

Predsjednik. Idje na glasovanje članak u svoj ukupnosti sa učinjenimi preinakami. Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Ponte (*čita* § 4).

Klaić. Dodao bi nešto ovomu članku. Htio bi da se primi poraba koja vlada za naimenovanje seoskih glavara, jer oni koji su većma zanimani u poslu, jesu oni iz kojih sastoji obćinski zbor, a znademo da ovaj sastoji u polovini iz većih poreznika odjelka. Zatim valjalo bi da članak sudara s onim, što smo gori preinačili: promienuti rieč: "tenuta„ u "possesso„; i trebovalo bi učiniti dodatak, da jas-

nije izpane, da se stavka § 3. odnosi i na posebne vlastnike.

Predsjednik. Prva bi se stavka odnosila na občinsko Opraviteljstvo, ostale tri na vlastnike, posljednje na jedno i na druge. Čini mi se da je ova vaša misao. Glede pročitanoga § 4. predlaže se najprije, da u drugomu redku gdje stoji: "članku 3. slova *a*) i *e*), bude izostavljeno slovo *e*) Zatim se predlaže, da gdje se čita " občinski zbor " bude dodano: " a to iz trojice predložene po istom Zboru ". Da dva redka poslje mjesto " tenuta " bude rečeno "possesso ". Da se prvoj stavki dodade: »One pomenute u članku trećemu slova *e)* imenuje občinsko Opraviteljstvo gori rečenim načinom, ili vlastnik ploda pod nadgledanjem ".

Giljanović. Čini mi se da je slog zemaljskoga Odbora koristniji, držeć da Opraviteljstvo naimenuje poljare. Zbilja, jedna Občina može naći koristno da naimenuje poljare za nadgledanje dobara', kao što veli § 3., ali može opredieliti da troški budu uvršteni u proračunu; te svaki put se pojavi nužda, poljari imadu u tu svrhu služiti. Zato držim, da se zbog toga ima zadržati § 4. bez izpravka častnoga zastupnika Klaića.

Predsjednik. Čini mi se da predlog neizključuje čin občinskoga Opraviteljstva, nego pod jednim te istim slučajem prima i čin vlastnika'; ostaje članak občinskomu Opraviteljstvu, a nešto se dodaje glede vlastnika'.

Ponte. Pristajem uz izostavljanja " i *e* " u drugi redak § 4., jer tomu već providja dodatak, što zastupnik Klaić predlaže pri svrhi prve stavke § 4.

Predsjednik. Gospoda koja primaju izostavljenje, neka se dignu. *(Primljeno većinom).* - *(Čita izpravak Klaićev).*

Ponte. Ja nebi pristao uz primljenje ovoga izpravka zato, što mi se nečini prikladan, jer nam je pomisliti, da obično oni koji su većma zanimani o poljskomu imanju po selih, to jest veliki posjednici, nestanuju po selih, nego u glavnih mjestih, i zato neučestvuju kod zbora, a seljaci mogli bi naročito predložiti trojicu, interesi koje budu različiti onim posjednika'. Zato veoma bi moglo biti stalo posjednikom a i veoma nastojati bi mogli, da nebudu naimenovani oni, koje bi zbor predložio; te občinsko Opraviteljstvo, sastojeće iz članova' svega kotara, kojih se netiče predmet, i koji znati će nepristrano uvažiti razloge občinara u odjelku nastanjenih, i one posjednika u selu neboravećih, a toga radi ni prava imadućih da u zbor pristupe: moći će vrlo dobro namjestiti čovjeka, koi bi ugodio toli odjelku Občine, koli posjednikom, kojim je stalo do naimenovanja takovih poljara.

Predsjednik. Izpravak glasio bi ovako *(čita)*: " iz trojice predložene po istom zboru ". Gospoda koja primaju, neka se dignu. *(Primljeno većinom).*

Idje na glasovanje drugi izpravak *(čita)*:

Da mjesto "tenuta" bude rečeno "possesso".

Gospoda koja primaju, neka se dignu. *(Primljeno većinom).*

Treći bi izpravak bio, da pri svrhi prve stavke bude dodano *(čita)*:

" One pomenute u članku trećemu slova *e*) imenuje občinsko Opraviteljstvo gori rečenim načinom, ili vlastnik ploda pod nadgledanjem ".

Ponte. Pristajem, jer se na ono odnosi, što sam rekao kada se govorilo o izključenju slova *e)* iz drugog redka ovoga članka.

Predsjednik. Gospoda koja prima u dodatak, neka se dignu. *(Primljen većinom).*

Sada idje na glasovanje članak. Gospoda koja odobravaju članak s učinjenimi izpravkami, neka se dignu. *(Primljen većinom).*

Ponte (čita § 5. s preinakami što zemaljski Odbor predlaže):

§ 5.

Kotarska politička Oblast moći će takodjer ograničiti broj takovih poljara, kad bi pripoznala da nadmašuje potrebu koje Občine ili vlastnika'. Protiva takovoj odluci može se uteći do osam dana c. k. Namjestništvu, koje presudjuje u dogovoru s pokrajinskim Odborom.

Klaić. Meni se čini da riečʼ "Obćine„ nestvara dvoumja o izrazu. Govor je ob ograničenju broja poljara'; te se imadu u obzir poljari pomenuti u § 4., koi jih sviju spominje. Ovdje se kao Obćina nerazumieva tjelo opravljajuće, nego sav predjel Obćine, a zato izraz se odnosi na vlastničke poljare i na ostale. Zato predlažem, da se zadnji dodatak izostavi.

Ponte. Ja mislim da bi bilo sumnje, i da nikakova šteta nebi se prouzrokovala zakonu s primljenjem ovoga izpravka.

Danilo. Politička oblast nikad neće moći suditi o potrebi posebnih kipa. Ova rieč " Obćine " odnosi se na ukupnost poljara' a ne na ograničenje, koje bi oblast htjela uvesti.

Ponte. Čini se krivo političkoj oblasti kad se veli, da ona nikad neće moći suditi o potrebi pojedinih kipa; a što bi smo mogli od nję očekivati, kad nebi poznavala potrebe svoga kotara?

Predsjednik. Predlaže se izključenje rieči: "koje Obćine„. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Manjina*).

Presvietli Zafron. Da se neprimi slog osnove zakona, predložio bi, da broj poljara' nebi imao nadmašiti potrebu prostorija pod nadgledanjem, jer bi se onda i Obćine i vlastnici držali do same potrebe.

Predsjednik. I drugi se predlog čini, to jest da iza rieči: "nadmašuje potrebu„ bude dodano: "prostorija pod nadgledanjem„.

Ponte. Pristajem uz izpravak.

Predsjednik. Gospoda koja primaju predlog, neka se dignu. (*Manjina*).

Giljanović. Članak je pokvaren, jer je izvjestitelj pristao uz izpravak Presvietloga Zafrona i uzeo natrag predlog zemaljskoga Odbora.

Ponte. Prvašnji predlog bio je pri glasovanju izključen. Ja sam bio preinačio samo predlog zemaljskoga Odbora. Budnć je onaj predlog bio izključen, članak ostaje kakav je.

Predsjednik. Gospoda koja primaju članak kakav je, ali s izpravkom rieči "evidente„ u "eccedente", neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Kratki odmor.

Odmor.

—

Predsjednik. Gospode prisutnih zastupnika na broju je 25, broj zakonit, otvara se opet sjednica.

Idje na glasovanje § 6.

Ponte. (*čita*):

§. 6.

Zakletva na službu poljske sigurnosti ima se položiti po priloženomu obrascu (Vidi pri svrhi obrazac A.) kod kotarske političke Oblasti, a nemože se položiti nego pokle se bude pripoznala zakonitost naimenovanja i sposobnost kipa.

Klaić. Ovdje predlažem, da se izostave rieči: "po priloženomu obrascu, i t. d.„ Čini mi se da se s tim zahvaća polje izvršivajuće oblasti

Ponte. Na to ću odgovoriti, da se zemaljski Odbor htio držati naredaba' pravilnika za svu Carevinu, koi u posljedujoj stavki svoga § 4. glasi ovako (*čita*):

" Zakletva ima se položiti po ovdje priloženomu obrascu zakletve„.

Zato bi našio, da se članak primi kako je predložen.

Carski Povjerenik. Budnć se medjutim u nekih slučajih, a navlastito u primljenju gradjanskih redarstvenih straža na zakletvu kod kotarske političke oblasti, uveo novi obrazac zakletve; mislim, da bi bolje bilo da se primi što predlaže zastupnik Klaić, to jest da se obrazac izostavi. Spominjem ovdje skorašuju naredbu; po kojoj promienjen biva obrazac zakletve gradjanskih redarstvenih straža.

Predsjednik. Po taj način Sabor nebi se uticao obrazca zakletve, i ostavio bi ga političkoj oblasti, a to pored očevidne važnosti čina.

Carski Povjerenik. Obrazac je obći.

Predsjednik. Ma i bio, ovdje radi se o Saborskoj osnovi zakona, i treba dobro razmatrati je li prikladno izostavljenje u njoj.

Carski Povjerenik. Ja obavješćujem; riešiti je pak zemaljskomu Saboru.

Ponte. Predložen obrazac zakletve sadrži napose sve dužnosti straž' na poljsku zaštitu, te čini mi se da zakletva inih redarstvenih straža nebi se mogla uporaviti na poljare, zadaće kojih sasvim su osobite. Primjećujem suviše, da je ovaj obrazac mal da ne jednak s onim zakona kriepostna za svu Carevinu, a zato nebi znao, zašto li se i kod nas nebi mogao primiti.

Giljanović. Ja pristajem uz izvjestitelja zemaljskog Odbora. Obrazac spominje samo sve poglavite zadaće poljareve, i bitno ograničuje se na njegove dužnosti kao poljar. Saboru, koi je pozvan da dade pravilnik glede poljara', nemože da nebude stalo, da se u zakletvi pominje koja ina zadaća; a ja predlažem da zakletva ostane kao što ju zemaljski Odbor sastavio. Ipak i ja se slažem da posao ob obrazcu nepripada političkoj oblasti; a kako mislim da je obrazac zakletve stvar velike važnosti, tako bi htio, da rečeni obrazac bude sliediti članku.

Ponte. Primam.

Vojnović. Dielim mnienje častnog doktora Giljanovića. Samo mislim da bi dobro bilo odgoditi glasovanje ob obrazcu do svrhe zakona, jer da je primljena kao što stoji, mogla bi sadržavati neopravo odobrenje inih naredaba, koje će možda Sabor odbaciti.

Ponte. Zemaljski Odbor stavio je obrazac pri kraju zakona, po uzoru zakona, to jest popečiteljske odredbe od 30. siečnja 1860., kriepostne za svu Carevinu osim Dalmacije i Vojničke Krajine. Odboru nemari da obrazac bude djelom članka, ili ostane pri koncu zakona. Ništa pak neprimjećujem o predlogu doktora Vojnovića, da se odgodi glasovanje obrazca.

Predsjednik. Prvi je učinjen predlog častnog zastupnika Klaića, da se obrazac zakletve izostavi. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Manjina*).

Sada dolazi predlog doktora Giljanovića, da se obrazac uvrsti u članku. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Ostao bi predlog zastupnika Vojnovića, da se pretresivanje obrazca ostavi da poslije prvoga čitanja zakona. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Sada idje na glasovanje članak. Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Ponte (*čita*):

§ 7.

Politička Oblast predati će svakomu poljaru svjedočnicu o njegovu naimenovanju i o položenoj zakletvi.

Ove svjedočnice imaju sadržati ime nastavitelja i točno naznačenje okoliša, zemlje ili ploda poljarevu nadgledanju povjerena.

Poljar ima sobom nositi takovu svjedočnicu, da ju do svake prigode na svoje opravdanje pokaže.

Predsjednik. Ište li tkogod rieč? (*Nitko*). Gospoda koja pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Ponte (*čita*):

§ 8.

Političke Oblasti neće moći na zakletvu primiti kao poljare, nego osobe, koje su dovršile 24. godinu svoje dobe, bezukorna ponašanja, i koje podpuno poznavati budu ovaj pravilnik, i dužnosti i prava spojena sa svojom službom.

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koja pristaju, neka se dignu. (*Većinom primljeno*).

Ponte (*čita*):

§ 9.

Onim osobam, koje bijahu kaznene radi kakvagod zločinstva ili prekršaja, ili radi

prestupka protiva javnoj sigurnosti, ili su pohlepe za dobitkom, ili protiva javnom ćudoredju, neće jim se moći primiti zakletva na poljsko nadgledanje; takodjer od zakletve ostaju izključene i one osobe, koje su bile tri puta kaznene radi poljske štete na temelju osobitih obstojećih zakona.

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Tko prima, neka se digne. (*Trimljen većinom*).

Ponte (*čita*):

§ 10.

Pristup na zakletvu može se uzkratiti i zbog slaba vida, ili zbog mlohav pameti, zbog dokazane naklonosti k pijanstvu, ili u obće zbog takovih mana, koje budu scienjene nepristojne poljarskoj zadaći i velikomu pouzdanju na poljare naslonjenu.

Vojnović. Čini mi se da je posve občenit sadržaj ovoga članka. Dosta bi bilo, da se ostavi političkoj oblasti pravo, da neprimi poljare na zakletvu zbog tjelesnih mana nepristojnih njihovoj službi.

Presvietli Maupas. Da se složi mnienje častnih predgovornika, koji vele da su občenite rieči zbog kojih mogao bi se uzkratiti pristup na zakletvu; a s druge pak strane da se ukloni protuslovje, koje bi moglo biti medju ovim člankom i člankom 8 i 9. gdje se govori (*čita opet*); moje bi bilo mnienje, da pošto su ovi ljudi primljeni kao poljari i pokazali svjedočnicu o bezukornomu ponašanju, oni budu kasnije primljeni na zakletvu kad neima zapetica' glede njihova ponašanja. Ali buduć da tjelesne mane mogle bi uprav biti uzrokom da se izključu, tada moglo bi se k § 9. dodati: neće se moć primiti na zakletvu one osobe, koje bijahu kaznene zbog zločinstva, ili bi imale tjelesnih mana nepristojnih pouzdanju na nje naslonjenu.

Vojnović. Da je Presvietli malo prije svoj predlog učinio, ja bi uzanj pristao; ali § 9. je primljen, a o njemu neima više govora. Da se primi njegov predlog o izključenju § 10., ja bi potegnuo na se moj izpravak, a to tim više, što politička oblast neprima na zakletvu nego ljude bezukorna ponašanja, a takov nebi zaista bio pijančina. Suviše Občinam je poglavito do toga stalo, da nebudu naimenovani nego ljudi sposobni i pošteni. Nitko neće poslati sljepca da mu čuva polje. Kriepko jemstvo imamo u občinskih Opraviteljstvih, da nebudu primljene osobe, koje bi imale kakovu manu u ovomu članku navedenu.

Predsjednik. Tada imao bi se učiniti dodatak k § 9. Riešilo se jur o § 9., a o njemu neima više povratka.

Ponte. Zemaljski Odbor buduć tražio da predloženi zakon bude što je god moguće sličan obćemu zakonu ustanovljenu za ostale zemlje Carevine, nebi li lakše bio odobren, sastavio je ovaj članak u smislu § 6. obćega zakona, koi glasi (*čita*):

„Pristup na zakletvu može se uzkratiti onim, koji bi bili slabe dosjetljivosti i pameti, nakloni k pijanstvu, igri, kavgam i pretieranostim; koji bi u sumnju bili da bi se ostavili podmititi ili bi počinili kriomčarenja; i u obće koji bi imali takovih tjelesnih mana, da bi po sudu oblasti postali malo sposobni ili sasvim nevriedni za izvršivanje službe na poljsku zaštitu s pravom zvanična kipa i gradjanske straže".

Kada se pak jednomu kipu povjera zvanični značaj, treba osobitih obzira imati odnosno na veliko pouzdanje, koje mu se naslonja; a uprav na ove obzire teži § 10. o komu je pretresivanje. Zemaljski je Odbor našao da zadrži ovaj članak zato, što, ako bi se Državnomu opraviteljstvu uzkratio onaj upliv, koi mu se ostavlja u obćenomu zakonu, što bi se dogodilo s izključenjem ovoga članka: imao se je naravno bojati, da stavi u pogibelj sav zakon. Ono što je doktor Vojnović primjetio, to jest da će občinska opraviteljstva svedjer nastojati da nadje najsposobnije kipe; to se neodnosi na svaku vrstu poljara', jer nam je misliti, da se radi o ustanovljenju občinskih i

posebnih poljara, i da svaki posebni čovjek pak može zaiskati da se namjesti kao poljar za svoje imanje, ili za svoj posjed. Dužni smo razmisliti, da premda mnogi ljudi nisu počinili zločinstva' i inih kaznjivih djela, niti su bili kazneni, ipak oblast može poznati da su ovi ljudi smatrani kao neposve vjerojatni. Da ovim snažnim razlozim odgovori i da dostigne primjenje zakona, zemaljski je Odbor uvrstio ovaj članak u zakonu, a ja kao izvjestitelj molim da ga Sabor izvoli primiti. Povračam se časom k § 8. popečiteljske Objave od 30. Siečnja 1860., što sam prije pročitao, i molim visoku Skupštinu da, sravnivši ga sa sada pretresanim § 10., opazi, da je zemaljski Odbor u § 10. jur izostavio neke od najobširnijih naredaba § 8. obćega zakona; i da zato nebi bilo razborno, da se s podpunim izključenjem §. 10 otme političkoj oblasti mogućnost, koju će ona svakako zahtjevati, i koja je pod svakim vidom dobro da joj bude priuzdržana; to jest da izključi osobe, koje premda nisu imale iztraga', ipak smatrane su u obće kao nedostojne da jim se vjeruje.

Presvietli Maupas. Htio bi još pozvati pomnju visoka Sabora na svrhu ovoga zakona. Svrha je ta, da zajamči vlastnika, koi bi imao pravo da odabere poljara na zaštitu svojih ploda. Da je ovaj poljar po § 8. primljen, da je dovršio 24. godinu dobe, i neima nikakovu od iznimka u § 9. spomenutih, vlastnik bi mogao reći: Ja sam posve siguran da ono nad kojim će poljar nagledati, dobro biti će nadgledano; a da bi se kogod našao da namjerava počiniti mi kakvu štetu, ja ću biti u stanju da dobijem i odštetu. Ali odkad pristup na zakletvu zavisi od sudca, koi zbog jedne ovih mana može izključiti poljara od takova pristupa, te osuetiti sav trošak, što je vlastnik snosio da uzdrži poljara: čini mi se da svrha zakona nije dostignuta, i da bi vlastnik u najbolji čas pretrpio najveću štetu, to jest da poljareva dojava nebude primljena. Zato ištem da se izostavi § 10.

Ponte. Presvietli je primjetio, da usljed utoka' i opazka' poslje naimenovanja poljara, nebi se više poljaru vjerovalo. No, budi mi slobodno reći, takova primjetba neima važnosti. U § 10. radi se o uzrocih zbog kojih nebi se kogod namjestio poljarem, te prije naimenovanja potražiti će se je li bezukorna ponašanja ili neima drugih kojekakvih mana. Zato ovaj se članak neodnosi na slučaj, što je Presvietli naveo, da bi kogod mogao iznaći izlika' da pobija izkazivanje jur naimenovana poljara. O dignuću poljareva značaja providja drugi članak osnovanoga zakona, koi veli (*čita*):

§ 15.

Zakleti poljari, kad se obistini jedan od uzroka u § 12. naznačenih; gube javni značaj.

Kad bi nadošla kakva mana tjelesna ili duševna u § 13. predvidjena, o tom će se odlučiti nakon zakonita izvidjenja. U oba slučaja presudjuju kotarske političke oblasti, ostajuć otvoren utok Namjestništvu za osam dana.

Ovaj je članak potrebit i zato, što premda se o svakomu činovniku, ima prije naimenovanja znati je li odredjenoj službi sposoban, može se ipak pojaviti slučaj, da takova činovnika kasnije dopane kakova od onih manah, zbog kojih ima biti odpušten od svoje službe; ali dok nije odpušten, on uživa značaj i prava kao poljar.

Presvietli Maupas. Svakako trebalo bi dodati rieči: Pristup na zakletvu i t. d., jer tada nije jasno, zašto li zakletva, o kojoj je govor, nemože sadržati i zakletvu osobe koje na njeno primljenje za poljara.

Ponte. U ovomu smislu, ako se Presvietlomu to čini, izpravak imao bi glasiti ovako: «Pristup na zakletvu u smislu § 8.». Ali ja to nenalazim potrebito, jer § 8 odredjuje načelo o naimenovanju poljara, a §§ 9. i 10. nisu nego posljedica § 8.; te nebi moglo biti sumnje, da § 10. kakav je može odnositi se, kao što je Presvietli Maupas primjetio, ne na zakletvu, koja se ima položiti prije naimenovanja poljarem, nego na zakletvu, koju bi imao položiti poljar jur na službu da svjedoči dogadjaje zbivše se za izvršivanje svoje zadaće.

Presvietli Maupas. Iza razjasnenja, što je sada podao častni izvjestitelj zemaljskoga Odbora, i buduć je cieniti da se ova rieč "zakletva" odnosi na § 8., prestao bi uzrok da se ovaj članak izostavi; a ja bi potegnuo na se moj predlog.

Predsjednik. Predlog stoji u smislu, da se mjesto ovoga članka uvrsti drugi ovako (*čita*):

"Pristup na zakletvu može se uzkratiti i zbog tjelesnih mana nepristojnih poljarevoj službi„.

Prije nego se preduzme glasovanje, i radeći se o predmetu za koga je zemlja toli zanimana, to jest ob odaločenju od naredaba obstojećih po svih pokrajinah Carevine, nahodim pravedno da o tomu upitkujem gospodina Carskog Povjerenika.

Carski Povjerenik. Kao što sam primjetio kad je započelo pretresivanje osnove, moram ovdje opetovati, da Vlada nenalazi da učini bitnih iznimka protiva sadržaju pojedinih članaka iz kojih sastoji osnova. To vriedi dakle i što se tiče ovoga članka. On nije dao povoda protivnim opazkam, te mislim da može pristojati, da ostane u zakonu. Svakako usudjujem se primjetiti, da uzroci o izključenju naznačeni u § 10. nisu naznačeni izriečno i riešiteljno. Moglo bi još biti inih uzroka, koji bi mogli stajati protiva jednoj osobi predloženoj za poljara. Politička oblast, kojoj idje pravo i dužnost da pripozna, ima li ona osoba, koja je predložena za poljara, sve kakvoće zakonom iziskane: uvažiti će sve osobne okolnosti, imati će obzira na svrhu ustanovljenja poljara' i na skopčane dužnosti i obveze, kao što naredjuje § 4, koi veli (*čita*):

§ 4.

Poljare pomenute u članku 3. slova a) i e) naimenuje obćinsko Opraviteljstvo, netom na njihovo primanje na službu u kojem obćinskom odjelku bude predbježno pristao obćinski zbor (§ 28.). One pomenute u članku 3. slova b), c), d), naimenuje vlastnik posjeda za nadgledanje.

Naimenovani poljari biti će dojavljeni kotarskoj političkoj Oblasti (okružnomu Kapetanatu, Preturiji), a ova će ureći obližnji dan na primljenje službene zakletve.

Nego ako bi priečile jake zapetice, iz ovoga zakona izvedene, to primljenje moći će se uzkratiti. Protiva ovakoj odluci slobodan je utok na c. k. Namjestništvo za osam dana iza dostave dotične odluke.

Zato držim, da politička oblast, uvaživši sve okolnosti, presuditi će, ima li se ili nejma primiti zakletva. Da bi presudila da nije je primiti, ostati će slobodno stranki, koja bi se smatrala štetovana, uteći se i podnieti utok višjoj oblasti. Ova će uvidjeti i presuditi, je li ili nije kriepostno izključenje, što je politička oblast izrekla. Zato sienim, da § 10. kano je sastavljen nije jedna od onih bitnih naredaba, primljenje koje moglo bi prouzrokovati sumnju, da osnova zakona nebi zadobila Carsku potvrdu.

Predsjednik. Sada idje na glasovanje predlog, po komu mjesto § 10. kao što ga zemaljski Odbor sastavio, imalo bi stajati ovako:

"Pristup na zakletvu može se uzkratiti i zbog tjelesnih mana nepristojnih poljarevoj službi„.

Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Manjina*).

Vojnović. U ovomu slučaju primam ja predlog Presvietloga Maupasa, i predlažem da se članak izostavi.

Predsjednik. Idje na glasovanje predlog da se članak izostavi. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Manjina*).

Idje na glasovanje članak kao što ga zemaljski Odbor sastavio. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Ponte (*čita*):

§ 11.

Političke Oblasti pozvane na primljenje poljareve zakletve, imaju svedjer na čistu držati točan upisnik svijh kipa, koji su u tu svrhu učinili zakletvu. Vlastnici koji bi poljara odpustili, dužni su oduzeti mu obilježje, i javiti predrečenoj

Oblasti odpust najdalje za mjesec dana, pod prietnjom globe od osam do dvadeset i četiri fiorina.

Predsjednik. Išće li tkogod rieč? (*Nitko*). Tko prima, neka se digne. (*Primljen većinom*).

Klaić. Da bude suglasnije razdielenje članaka, predložio bi da se iza § 11. stavi § 14., koi spominje obilježje poljarevo; i stavio bi i § 17., koi odredjuje poljarevu plaću.

Ponte. Neprotivim se da članak bude stavljen prije ili poslje.

Predsjednik. Predlog stoji u smislu, da §§ 14. i 17. imali bi primiti broj 12. i 13. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Ponte (čita § 14. sada 12.):

§ 12.

Da zakleti poljari uzmognu biti poznati i kao javna straža počašćeni, dužni su neprestano nositi obilježje, koje bude obćinsko Opraviteljstvo odredilo i javno oglasilo. Uoblašćeni su suviše nositi jednocjevu ili dvocjevu pušku i oštro oružje o pasu; ovim oružjem moći će se poslužiti samo slučajom da budu prisiljeni braniti se.

Ovomu članku predlažem, da bude dodano: » i to do mjere neokrivljive potrebe ».

Predsjednik. Gospoda koja odobravaju članak s dodatkom, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Ponte (čita § 17. sada 13.):

§ 13.

Ostaje priuzdržano onomu komu pripada pravo naimenovanja (Obćinam i pojedinim vlastnikom), ustanoviti poljarom plaću putem posebne pogodbe.

Predsjednik. Išće li tkogod rieč? (*Nitko*). Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Sjednica je zatvorena. Sjutra u 9 ½ satih nastaviti će se pretresivanje osnove.

Sjednica se zatvara u 40 čas. po podne.

V. Sjednica dne 29. Studenoga 1866.

(Mitropliska savješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez Dr PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik

kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 ¼ satih izjutra.

Predsjednik. Gospode prisutnih zastupnika na broju ima 22; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Idje na čitanje napisnik zadnje sjednice.

Didolić (čita napisnik).

Predsjednik. Išće li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koja odabravaju sada pročitani napisnik, neka se dignu. (*Odobren*).

Primih prošnju Petra Šumana obćinskoga prisjednika iz Blate, s kojom išće da zemaljski Odbor pospieši riešenje o nekih ukorih gledo proračuna. Premda je Odbor izdao riešenje i odpravio ga prositelju, sasvim tim prošnja idje molbenomu odboru.

Prošnja Dmitra Paška tajnika obćine Makarske, da obćina bude usilovana opet davati mu plaću, idje molbenomu odboru.

Stoji na dnevnomu redu produženje jučeraš-

njega pretresivanja osnove zakona o ustanovljenju poljara'. Odborskomu je izvjestitelju govoriti.

Ponte. Imao bi se pročitati § 12, ali odnosno na jučerašnje premještenje članaka mislio bi, da se sada, sliedeći isti red, preduzme pročitanje § 15.

Klaić. Mislio bi za dobro, da se prije pročita § 12., koi odredjuje javni značaj poljara', a pak § 15. gdje je rečeno pod kojim uvjetim gubu takovi značaj.

Ponte. Tomu se neću oprti, premda § 12. ustanovljuje poljareva preimućstva, a ne kako se imaju primiti, i § 15. govori kada jim prestaje poljarev značaj.

Giljanović. Pošto je razprava koji li se članak ima pretresati prije a koji poslje, htio bi da se providi o jednoj nestašici zakona § 13. sadrži plaću poljarevu. U zakonu 1836. o poljskih štetah odredjena je nagrada i plaća, koja pripada rondarom, koji nalazu životinu u šteti (*čita*). Takodjer u Objavi s kojom se prepričuje utamanjenje divljačine, od 1832. godine, daje se nagrada stražam, koje bi uhitile prestupnike ovoga zakona. Htio sam u suglasju predložiti drugi članak, u komu bude rečeno, da poljari neimaju pravo na nagrade odredjene u § 5. zakona 1836. i takodjer u § 5. zakona 1832. Držim da je ovaj dodatak potrebit, jer, buduć su plaćeni poljari, nije pravedno, da oštećenik plati drugi put za uhićenje i za odanje štete.

Danilo (slavjanski). Meni se čini da bi pače bilo potrebito dati poljarom ona mala uzdarja, koja su se svedjer davala onomu, koji bi našao životinu u šteti. Tako bi poljari marljivije nastojali da svoju dužnost izvrše, a i tako plaća njihova neće biti velika; a pravo je da tko štetu učini, oćuti i tegobu svoga prestupka. Zato predlažem, da se nedostave u § 13. rieči: " Senza pregiudizio dei premi stabiliti dalle leggi vigenti ".

Ponte. Imam primjetiti protiva onomu, što je zastupnik Giljanović rekao, to jest da oštećenici imaju platiti rondarom nagradu za uhićenje životine: da ovu nagradu neplaćaju oštećenici, nego vlastnici životine zatečene u šteti. Glede prdloga častnog Danila, da se dodade novi članak, po komu ostavilo bi se poljarom, ili poljskim čuvarom, pobiranje globa'; držim da bi to bilo izlišno, jer tomu providja § 4. objave 1836. o poljskih štetah (*čita*):

"Poljski čuvari, stražani i rondari, koji bi zatekli životinu u šteti, primiti će za svako veliko živo deset karantana a za svaku ovcu pet karantana".

Zato čini mi se da bi suvišan bio dodatak, što predlaže častni Danilo, tim više, što se nastojalo da se u ovomu zakonu izostavu one naredbe, koje već obstoje.

Danilo (slavjanski). Kad sam čuo što opaža gospodin izvjestitelj, onda bi ja predložio da se ovdje umetne novi § o tom poslu; jer obstojeći zakoni neodnose se na ove zaklete poljare, kojih nije bilo, a koji bi barem imali imati pravo da s rondarim diele one globe koje su nametnute na životinu, kad se u šteti nadje. Taj bi § 14. imao biti ovako: " Le guardie campestri hanno diritto a quelle multe, che sono stabilite sugli animali danneggianti i campi ".

Filipi. Nahodim oprieti se svakomu dodatku, jer, kao što smo razmatrali u posebnomu dogovoru ob ovom predmetu držanom, odnositi se na obstojeće zakone moglo bi postati zapticom; buduć da pomen o jednomu članku obstojećega zakona, mogao bi uzbuditi sumnju, jesu li vriedni ostali. Reći će se, da u ovomu slučaju i predlog se odnosi na opredieljeni članak. To moglo bi nešto vriediti; ali sasvim tim, mislio bi napomenuti visokoj Skupštini, da se radi o poljarih, izkazivanju kojih ima se podpuno vjerovati. Ja bi zato izostavio svaki pomen, ostaviv da stvari teču po sebi. Naravno je, da ako će poljar učiniti ono što je seoska ronda činila, imati će pravo da dobije uzdarje. Ali gdje bi slučajno dobivanje uzdarja moglo smanjiti vjerodostojanstvo njegova izkazivanja, tada treba ostaviti oblasti slobodu, da mu ne dopusti pobirati takovo uzdarje. Zato predložio bi, da slog članka ostane kakav je.

Ponte. Odnosim se na ono što sam prije rekao.

Predsjednik. Budi i meni prosto nešto primjetiti

o tomu. Globe vise o zakonih, koji obstoju u ovoj pokrajini još od vremena Dandola, i o naredbah kojih sva se zemlja svedjer hvalila, niti se je tužila nego da nisu obsluženi. Zato cienio bi, da bije ticati jih, i da je bolje ograničiti se na one providbe, koje se odnose na poljare. Pod ovim gledištem računanje globa' ostavljeno je razboru Občine i vlastnika, koi je namjestio poljara. Neka oni misle i provide za svoje stvari. Držim da je najbolje ostaviti, da ovo stanje stvari obstoji.

Idje na glasovanje predlog Giljanovićev (*čita predlog*). Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Nitko*).

Idje na glasovanje drugi predlog.

Danilo. Usudjujem se primjetiti, da sam ja potegnuo na se onaj prvi predlog. Članak bio je već glasovan, a nije mu se moglo što dodati.

Predsjednik (*čita drugi predlog*). Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. (*Manjina*).

Stavljam sada na glasovanje § 12. sad 14. zakonu. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Ponte (*čita § 15. osnove, koi i sad ostaje § 15., ali s preinakom, što je zemaljski Odbor predložio*):

§ 15.

Zakleti poljari, kad se obistini jedan od uzroka u § 9. naznačenih; gube javni značaj.

Kad bi nadošla kakva mana tjelesna ili duševna u § 10. predvidjena, o tom će se odlučiti nakon zakonita izvidjenja. U oba slučaja presudjuju kotarske političke oblasti, ostajuć otvoren utok Namjestništvu za osam dana.

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Tko prima, neka se digne. (*Primljen većinom*).

Ponte (*čita § 16. to jest 13. osnove*):

§ 16.

Poljarevo izkazivanje, učinjeno po njegovoj zakletvi, ob okolnostih, koje se odnose na izvršivanje njegove službe, ili o kojih kaže po svom osobitom znanju, postaje zakonitim dokazom u smislu § 426. slova e) kaznenoga postupovnika, u koliko se nebi pojavilo dokaza' ili temeljnih sumnja proiztičućih iz podpuno dokazanih okolnosti, koje bi takovo izkazivanje sumnjivo učinile. Izkazivanje ima biti oslonjeno o ustmenomu napisniku, obražac B (Vidi pri svrhi), koi će se sastaviti s ovimi uvjeti:

a) Ako poljar znade pisati, ustmeni napisnik ima sav po njemu biti napisan i podpisan; drugčije može ga dati pisati drugomu, pak ga on svojeručno podpisati, ili rukoznačiti s križom.

b) Ustmeni napisnik ima sadržati kratko i jasno kazivanje stvari sa svimi okolnosti dobe i mjesta, naznačenje kipa koi se okrivlja da ju je počinio, uzrok koi opravda takovo okrivljenje, i iznosak štete proiztičući iz poljareve a polag okolnosti' i vještačke procjene, kada se ova procjena učini prije nego izteče rok urečen na predaju ustmenoga napisnika.

c) Ustmeni napisnik biti će najdalje za osam dana iza štete odpravljen nadležnoj oblasti, da kaznenim putem o poslu sudi. Ništa se neprotivi tomu, da nadležna sudeća oblast, a i dotična občinska okolišna oblast, sastavi ustmeni napisnik za rečeno vrieme, kad poljari neznadu pisati.

d) Poljar dojavitelj dužan je potvrditi svaki ustmeni napisnik, i po njegovoj zakletvi očitovati da odgovara istini; takovo potvrdjenje ima se učiniti ili kod občinskoga Opraviteljstva, ili kod kotarske oblasti, i napisati pri kraju napisnika, koga će podpisati ili rukoznačiti poljar i primajuća oblast.

Giljanović. Neznam viditi ugodna razloga ovih naredaba. Ako se radi o podanju poljarom jav-

noga značaja, tomu se providilo s §§ 12. i 14. Ako se radi ob odredjenju povlastica spojenih s poljarevim izkazivanjem, kako se spominje § 426 slovo c) kaznena postupovnika, imam misliti da je osnova pod vidom imala naredbe u ovomu članku sadržane. Da bi to bilo, imao bi nazvati izlišnim ove zakonske naredbe, jer § 426. jur ustanovljuje pod kojim će se okolnostim podpuno vjerovati poljarom. Nu ovdje uvidjam neko ograničenje zakona, to jest ne samo što se poljarom vjeruje po potrebštinah ustanovljenih s § 426., nego još hoće se da takovo vjerovanje popraća napisnik osobitim oblikom sastavljen. § 426. kaznena zakonika odredjuje što sliedi (*čita*). Zato ja nenahodim shodno, da dočim se hoće poljarevu izkazivanju podati dokaznu kriepost, bude odredjeno inih uvjeta i formalnosti, koje mi se čine i pogibeljne, jer dovoljna bi bila nestašica samo jedne potrebštine u ovomu članku naznačene, da se uzkrati napisniku onu dokaznu kriepost, što zakon jur presudjuje poljaru. Pod ovim vidom poljari imaju se smatrati kao občinski službenici, a nije trieba providjati dalje nego što zakon providja. Zato, s namjerom baš da se okriepi njihovo izkazivanje, predlažem da se ovaj članak izostavi.

Filipi. Razlozi zbog kojih su se uvrstile naredbe ovoga članka imaju se pripisati jednosličnosti s zakoni inih mjesta, u zakonodavstvu kojih kriepost podpuna dokaza poljarevih izkazivanja svedjer je spojena sastavljanjem napisnika. Mislim da pri sastavljanju ovoga zakona biti će se promislilo na korist ustanovljenja, na oskudicu ljudi tomu sposobnih, i da će se bit htjelo podati javnosti neko jemstvo protiva ovim službenicim javne sigurnosti slučajom da bi htjeli zlouporabiti svoju vlast. Ipak primjetbe častna Giljanovića imadu istinitu vriednost, a da nije on učinio svoj predlog, ja sam namjeravao zaiskati Saboru da izostavi ovaj članak; jer do duše, dočim se s jedne strane hoće zaštititi poljare ostražnostim, da nebi nadmašili granice svoje vlasti, s druge strane neizpunjenje ma i najmanje od naredaba u ovomu članku sadržanih moglo bi štetovati koristi zakona i ustanovljenja. Stavimo, da se medju napisnikom i poljarevim izkazivanjem pojavi kakovo poricanje. Što li će poricanje prouzrokovati? Smanjiti će ili će cielu ostaviti poljarevu vjerovatnost? Stavimo, da napisnik stigne svoje opredieljenje osam dana kasnije. Koja li će posljedica proizteći glede vriednosti pedepse? Zbog svijuh ovih razloga pristajem uz Giljanovićev predlog. Samo čini mi se, da se u jedan mah nemogu izbrisati sve naredbe članka, bez da se kojekako providi koristi, koja bi proiztekla iz uspjeha napisnika'. Korist izpada iz prve točke slova b), po kojoj napisnik ima se odpraviti oblasti nadležnoj na prosudjivanje učina kaznenim putem. Ovaj dio imao bi se sadržati i preinačiti odnosno na preinake, kojim podpada članak. Predložio bi, da mjesto: " napisnik i t. d., bude stavljeno " svaki poljar dužan je dojaviti učin najkasnije osam dana poslje nego je počinjen ".

Lanza. Čini mi se da prvi dio ovoga članka sadrži protusmisao, što važi da se popravi. Ovdje čita se: "Poljarevo izkazivanje, učinjeno po njegovoj zakletvi, ob okolnostih, koje se odnose na izvršivanje njegove službe, ili o kojih kaže po svom osobitom znanju, postaje zakonitim dokazom u smislu § 426. slova c) kaznenoga postupovnika, u koliko se nebi pojavilo dokaza ili temeljnih sumnja proiztičućih iz podpuno dokazanih okolnosti, koje bi takovo izkazivanje sumnjivo učinile". Čini mi se da ovaj posljednji izraz imao bi glasiti ovako: "u koliko se protiva vjerovatnosti ovih izkazivanja nebi pojavile temeljne sumnje ili protivni dokazi proiztičući iz podpuno dokazanih okolnosti". Drugčije nebi bilo smisla.

Filipi. Našao bi predložiti i drugu preinaku. Prvi dio veli (*čita*). Imalo bi se reći: " i o kojih ", jer bi smo inače udarili na obće naredbe zakona.

Giljanović. Premda častni Filipi bitno podupire moj predlog, ipak nešto zato što je on učinio neke primjetbe, koje bi podupriele članak kano je u osnovi sastavljen, a nešto zato što zadržava stranom ovaj članak, cienim potrebito da dodam koju. On je prije svega rekao da napisnik podaje neko jemstvo, i da zato imao bi se i u ovomu zakonu zadržati, tim više što se uvidja u zakonu 1860. valjanomu za sve pokrajine Carevine. Treba ipak promisliti, da su ove veoma nadmašile nas u izobraženju. Ondje je riedko naći da više osoba u selu neznadu pisati; ali kod nas sasvim je protivno. Čestokrat vidjamo po selih, da podpisi ili rukoznačenja, koja iziskuju podpis dvaju svjedoka, nemogu se dobiti, te jih potvrdjuje sami župnik,

jediti kip vješt pisanju. Ja se zato opirem zahtjevu, da poljari imadu sastaviti napisnik sačinjen načinom u članku naznačenom. Što se tiče druge strane Filipinova predloga, po komu imao bi ostati nepreinačen prvi dio članka, ja velim, da ako se poljaru daje samo ona dokazna kriepost, koju pominje § 426. kaznena postupovnika, nije nam primati naredaba', koje bitno nebi nego opetovale što zakon odredjuje. Ako se naproti dogodi da kazneni postupovnik neprisudjuje onaj dokaz, koi mi hoćemo prisuditi poljarevu izkazivanju, mi činimo neplodni rad, što primamo zakonsku providbu, koja nebi se u porabi potvrdila; te mislim da je izlišno zadržati prvi dio § 13.

Vojnović. I ja bi dielio mnienje častnoga Giljanovića, da prvi dio § 13. nebi se nego odnosio podpuno na § 426. kaznena postupovnika. No čini mi se da je ovaj § 13. htio istinito podati poljarevu izkazivanju prostranjiju dokaznu kriepost. Slovo c) § 426. podaje dokaznu kriepost izkazivanju činovnika glede posla njegovomu nadgledanju povjerena u koliko se odnosi na samo počinjenje kaznjiva učina (*čita*). U najveći broj poljskih šteta ovaj slučaj nebi se dogodio, jer je životina često sasvim zanemarena, pa se nahodi u štetu bez vidjeti pastira ili druga odgovornika da ju čuva. Meni se čini, da je bilo do namjere sastavitelja ove osnove podati poljarevu izkazivanju vriednost dokaza i u ovomu slučaju, u komu izkazivanje izvršivajućih činovnika po kaznenomu postupovniku nebi imalo dokaznu kriepost § 426. sl. *c*). Radi se da vidimo, možemo li se nadati da s takovim prostranjivim tumačenjem pomenuta članka bude nam odobren zakon. Nedaje se tajiti, da medju dva izkazivanja biva razlike. Ako ipak promislimo, po onomu što nam jučer reče carski Povjerenik, da je osnova podnesena pregledanju dotičnih središnjih oblasti, i da ova naredba nije našla nikakova prigovora: moći ćemo se možda temeljito nadati, da naredbu, kao što je u prvoj točki sastavljena, nebi snašla nikakova zaprieka od strane drugoga zakonodavaoca. A iz interesa da se poljarim podade takova prostranjiva kriepost, moje bi bilo mnienje, da se prvi dio § 13. zadrži kakav je da je, ali s tim da mjesto onih rieči, koje su dale povoda opazkam častna doktora Lanze, budu stavljene one, s kojimi se zakonodavaoc poslužio u § 426. slovo *c*), to jest: " U koliko ga neosumnjiči,".

Lanza. Buduć predlog častna Vojnovića već zadrži smisao mojega izpravka, upotrebljavajuć rieči zakonika, tako ja uz njega pristajem i potežem na se moj predlog.

Predsjednik. Da izvjestitelj zemaljskog Odbora uzglavi razmirice.

Ponte. Molio bi gospodina Predsjednika, da mi pročita Giljanovićev predlog.

Predsjednik (*čita predlog*).

Filipi. Da nedodjemo do pretresivanja i da uštedim trud gospodinu izvjestitelju zemaljskog Odbora, reći ću, da buduć mi se čini predlog moj glede poljareve dužnosti o dostavih bolje bi stajao uz § 24., tako ga za sad potežem na se, priuzdržajem ponoviti ga u svoje vrieme. Glede razlika' pristajem uz Vojnovićev izpravak, da ostane slog izcrpljen iz kaznena zakona.

Ponte. Giljanovićev predlog ima po sebi to koristna, da buduć se jur u § 14. prisudilo poljarim svako pravo i preimućstvo javna činovnika, pojavio bi se možda izlišnim dodatak § 16. Ništa ne manje iz obzira, da premda po ostalih zemaljah carevine obstoju isti obći zakoni kano kod nas, ipak se i ondje na očevidno ukinuće svake sumnje uvrstio članak, koi glasi kao prvi dio § 16.; i da premda i ini službenici, kao što na primjer rondari, uživaju takodjer povlastice javnih službenika, ipak njihovo izkazivanje nije podpuno izjednačeno s izkazivanjem javnih činovnika; tako, da se i kod nas ukine svaka sumnja i spodobno s onim što se u inih pokrajinah učinilo, ja držim potrebito da se zadrži prvi dio § 16. Što se tiče napisnika', ciela je istina da zemaljski Odbor pri sastavljanju zakona, sravnivši ga sa savršenijimi zakoni a navlastito s obstojećimi Francuzke i Nizozemske, našao je koristno po njihovomu uzoru primiti napisnike. Vidivši ipak, da takovi napisnici mogli bi prouzrokovati težkoća, iz obzira na naše okolnosti, koje bi možda uništile korist, što je nadati se iz ovih napisnika, da su uvedeni kao dužnost; i vidivši suviše, da obći zakon nepropisuje rečene napisnike dao dužnost; te da je bolje njihovo izostavljenje na ukinuće svake mogućnosti, da zakon nadje zaprieka': pristajem uz to, da se u članku izostavi dio,

koi se odnosi na napisnike. Budué pak izpravak doktora Vojnovića čini da slog bude bliži i jednak onomu § 426. zakonika o kaznenomu postupovniku, koi uprav veli (*čita slovo c)* § 426. *kaznena postupovnika*), ja pristajem uz Vojnovićev predlog.

Giljanović. Budué je moj predlog težio da se izostavi onaj dio, koi se odnosi na napisnik, te da bez dužnosti ovoga napisnika nebi se nikako ograničilo odredjenje § 426., i da primanje ili izostavljanje prve strane neprinosi razlike; ja se slažem s Vojnovićevim izpravkom i potežem moj na se.

Predsjednik. Što ste izostavili vaš predlog, vi ste ga jednostručili. Idje na glasovanje popravka u slogu § 16. po predlogu doktora Vojnovića. Doktor Vojnović htio bi ovo preinačenje: „Poljarevo izkazivanje učinjeno i t. d.„. Predlog idje na glasovanje. Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Idje na glasovanje Giljanovićev predlog, po komu imao bi se izostaviti ostali dio članka. Gospoda koja primaju, neka se dignu.

Filipi. Ovaj je predlog uzbudio dvojbenosti u glasovanju.

Predsjednik. Predlog častna Giljanovića iskao je, da se sav članak izostavi. On ga je potegnuo na se, te o tomu neima više govora. On je učinio drugi predlog, koi sada idje na glasovanje.

Giljanović. Ustupam doktoru Filipu otčinstvo predloga.

Predsjednik. Gospoda koja primaju Filipov predlog, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Ponte (*čita*):

§ 17.

Svak je dužan poslušati službenoj zapoviedi zakletoga poljara.

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koja pristaju, neka se dignu. (*Većinom primljen*).

Ponte (*čita*):

§ 18.

Poljari, kada bi zatekli koga u poljskoj kradji ili u inoj kakvoj šteti poljskomu imanju, moći će ga uhititi samo u sliedećih slučajih:

a) Ako je nepoznat. Kada bi pak svoju osobnost dokazao sredstvom sposobnoga svjedočanstva poljaru poznatoga kipa, biti će odmah ostavljen u slobodi.

b) Ako nebi poslušao, ili bi se protivio službenoj zapoviedi zakletoga poljara da se kani nezakonitoga djela, samo da mu se takova zapovied zaludu tri puta ponovi.

U oba slučaja pod a) i b) biti će odmah u slobodi ostavljen uz ostavu svote od prilike odgovarajuće prouzrokovanoj šteti, ili uz podanje sposobne osobne jamčevine.

c) Ako bi pokušao da zlopostavi ili zlopostavio poljara, ili bi mu i pogibeljno prietio.

Giljanović. Četvrta točka ovoga članka, to jest ona naredba, po kojoj ostavljeno je poljaru da oprosti prestupnika zatečena u samom djelu uz ostavu svote, koju bi on opredielio; ova naredba, po mojemu mnienju, stoji u sukob s zakonom o nepodložnosti lične slobode i s naredbam pravilnika o kaznenomu postupanju. Zakon pominje ne samo poljske prestupke, nego i one prestupke, koje navlastito podpadaju pod prietnjom kaznena zakonika. Zbilja vidjamo gdje osnova svaki čas govori o kradjah i o nasiljah. Sada kazneni postupovnik kaže način postupanja u slučajih uhitjenja. Zakon o nepodložnosti lične slobode nabraja slučaje, u kojih sudac može pustiti uapšenika uz jemstvo. Ovdje se na neki način poljar čini sudcem. Postaje sudcem toli za odredjenje svote, koli o pristojnosti i zakonitosti oslobodjenja uapšenika. Budué uvidjam ovdje zaprieku primanju zakona od strane drugoga zakonotvorca, ištem da se ova točka izostavi. A ja mislim da se s tim uenaidje na nikakovu praktičnu težkoću, jer poljari netom biti će uhitili oštetilca, odvesti će ga nadležnoj oblasti, koja će presuditi o zatvoru po razlogu i zakonu.

Vojnović. Čini mi se da članci od 18. pa sve do 23. sadržu naredaba', koje ili se protive gradjanskomu ili kaznenomu postupanju, ili neodgovaraju na jeditu svrhu ustanovljenja izvr-

šiteljnoga osoblja, da poljsko imanje sačuva od štete. Da bi se naredbe sadržane u § 18. odnosile jedino na one poljske prestupke, koje sobom donese oskvrnuće kaznena zakonika, mogle bi i proći s preinakami predloženimi po doktoru Giljanoviću; ali se izvanredne zadaće podane s onim članom poljarim odnose na sve poljske prestupke. Zbilja § 18. veli (*čita*). Neima sumnje da takova odredba nadmašuje što naredjuje zakonik i zakon na zaštitu lične sigurnosti. Navadjam najprije slovo *b*) § 18., gdje samo neobsluženje poljareve zapoviedi mogle bi prinieti zatvor. Stavimo da se kojemudrago živo nadje u štetu i da poljar zapoviedi čuvaru da se odaleči, a da ovaj pored tri put opetovane zapoviedi neposluša. To bi dosta bilo da je do poljareva prava uhititi ga: koju mu zadaću ni kazneni postupovnik nedaje. S tim lična sloboda nebi bila zaštićena ni s zakonom za ličnu sigurnost, koi, osim slučaja zatečenja u samom djelu, naredjuje da izvršiteljna osoba prilikom uhićenja ima pri sebi sudčevu odluku, koja ga na to ovlasti. Nami je promisliti, da u prvo vrieme ustavna i obćinska života, kano je naš, zloporabe takove naravi mogu se veoma lako pojaviti. Mnogo puta vidili smo da sami rondari počinu samovolja'. Predstavimo sebi četu javnih činovnika nove vrsti, koja zaokuplja svu zemlju, i podajmo joj toli jaku svojevoljnu vlast; pa upitajmo sami sebe otvorito: nebi li s tim lična sigurnost nagazila na težke pogibelji? Po nekih kotarih čudoredje po poljih stiglo je do malo ugodna stepena, a težko je naći takove izvršiteljne kipe, o kojih nije sumnjati da za ine svrhe, nego što su one zakona, zlouporabe toli teško prave. Zbog sviju ovih razloga moje bi bilo mnienje, da se § 18. sasvim izostavi, s priuzdržajem pak predložiti izostavljanje inih članaka kada se budu pretresivati.

Radman. Ako nisam zlo shvatio, rek bi da je zastupnik Vojnović pod uplivom veoma loša utiska zbog § 18. pretresivana zakona. U koliko sam malo prije dočuo pri pretresivanju predjašnja članka, uvidjam da se razmirica često, što no se veli, premješta Razmirica o glavnoj stvari izmjenjuje se razmiricom o dobnosti, koja ako se bitno ima primiti u obzir pri obćemu pretresivanju, kao što se u ovomu slučaju učinilo: neima se pak svaki čas uzbuditi pri posebnomu pretresivanju; jer se s tim do toga dolazi, da se pri svakomu koraku pojavlja sumnja: ima li se ili neima učiniti zakon. Čini mi se, gospodo, da kad se radi o stvaranju zakona sa svojimi potankosti, ma koliko bude trieba uvažiti razmiricu o dobnosti, i razmatrati okolnosti medju kojim zakon biti će izprva uveden; ništa ne manje razmirica o dobnosti u ovomu slučaju glede potankosti' sadašnjega stanja, neima biti poglavita; nego da je bitno paziti na one naredbe iz kojih sastoji zakon u smislu svrhi odgovarajućem i koje predmnievaju bolju budućnost, nego li je sadašnja. Pače čini mi se da isti zakon ima težiti na to, da sadašnje stanje poboljša, te u svojih naredbah primati što se god ovoj boljoj budućnosti pristoji; jer da bi smo jedito imali zakon odnosan na sadašnje okolnosti, dopustite mi reći, da nesrećno naše su okolnosti od takove naravi, da neprimaju obstojanje formalna zakona: mi se žalibože u neprestanoj borbi nalazimo sa neznanjem, siromaštvom i svakovrstnim nepovjerenjem. Čini mi se čuti, da baš ovo nepovjerenje plaši zastupnika Vojnovića, iz straha da lična sigurnost nebude težko poremećena s ustanovljenjem poljara', kojim bi se povjerile zadaće naznačene u § 18. predložena zakona. Gospodo, ako mi imamo učiniti zakon, imamo ga zaista učiniti zbog kakova uzroka i težnjom da se kakova cilja mašimo. Ako se ovi poljari imadu postaviti, treba gledati da budu vriedni za svrhu njihova ustanovljenja. Ako se mi u njih nepouzdamo, tada biti će mi prosto predložiti, da o njih se dalje ni negovori. No ako nam treba imati jih, ako ćemo jim obvezati savjest zakletvom, i ako ćemo učiniti što se god može da si posiguramo njihovo pošteno djelovanje; treba da se u njih i pouzdamo. Jednu ili drugu: pouzdati se i imati jih, ili nepouzdati se i neimati jih. Prelazeć na samu porabu naznačenu u članku pri pretresivanju: da poljar neima prava da pod nekim okolnostim uhiti neznanca, čemu li bi služili poljari? Koju li bismo svrhu postigli s njihovim ustanovljenjem? Ako jim nepodamo pravo da uhite onoga, koi bi kakvu kradju počinio i koga s druge strane nebi poznavali; ako bi poljari imali ostaviti slobodna ovoga neznanca; čemu li će poljarevo izkazivanje služiti? Evo me pri koncu, gospodo, da ne gubimo vrieme. Moje je zaglavje ovo: da ako imamo primiti ove poljare, primimo jih s podpunim povjerenjem, niti se plašimo kojekakva nereda; a ako bi se igda pojavio, budimo sigurni, da ćemo ga znati s izkustvom i

vremenom i popraviti. A baš zato primajmo poljare tako, da kada budu poljari, uzmognu kao takovi poslovati. (*Dobro!*).

Danilo (*slavjanski*). Moj prijatelj Vojnović dokazao je, da preimućtva koja § 18. podjelju-je poljarom, prelaze granice obstojećih zakona, i u to ime predložio da se izostavi, po naravi ovoga zakona, koji nesmije u sukob doći sa ostalimi zakonim. Radi toga glavnoga uzroka potvrdjujem njegov predlog; a onaj koji ga pobija iz inih uzroka, taj nije razumio što je moj prijatelj Vojnović govorio.

Ponte. Zaista za sve ine pokrajine carevine kriepostni su gradjanski i kazneni zakoni, koji su u našoj pokrajini uvedeni. Ali i u onih pokrajinah pravilnik o poljarih sadrži naredaba sasvim sličnih s onimi što se sada u ovomu § 18. predlažu visokoj Skupštini; a pače mi je primietiti, da ove naredbe našega § 18. veoma su slobodnije od onih uvedenih po inih zemljah Carevine, jer u onih naredbah izjavljena je poljarim dužnost, da svakoga uhićena imadu predati nadležnoj oblasti, dočim po našemu zakonu, netom se pojavi jedan od dvaju uvjeta, to jest da osobe uhićene budu poznate, ili bude jim se saznati ličnost svjedočanstvom poznatih kipa, biti će ostavljeni: što u zakonu uvedenomu po ostalomu Carevine nenahodi se. Častni Giljanović reče, da s tim zakon se protivi obstojećim zakonim, jer, po njemu, odpust uhićena nepripada poljaru, nego sudcu. Ja ću reći, da zakon ovdje podaje poljaru pravo da u opredieljenih slučajih uhiti i odpusti, bez štete onomu pravu, što bi sudac mogao imati, da opet dade uhititi onoga, koga bi poljar odpustio. Reći ću suviše, da na kraj konca ovaj članak, na komu se toliko napada i u komu hoće se naći i ograničenje lične slobode, nije što drugo, nego upuravljivanje načela primljena u kaznenomu zakoniku, to jest da može biti uhićen onaj, koga bi poljar zatekao u kradji ili u inomu zločinstvu. Neznam viditi kako se iz ovoga članka može proizvesti plašilo ličnoj slobodi. Mi vidjamo po gradovih, gdje je zaista cieniti da je nauk veoma veći nego po selih, a ne samo u nas, nego u svih izobraženijih i slobodnijih zemljah, da svaki poljar može uhititi svakoga, koi počini prosti prestupak ili najmanje oskvrni redarstvene naredbe, koje pod nikakovim kaznenim zakonom nepodpadaju. Ništa ne manje bivaju uhićeni, a nitko u tomu nenahodi ograničenje lične slobode, nego naprotì potrebito djelo javna reda; pridržavana naravno poljaru dužnost, da preda uhićene nadležnoj oblasti. Ovdje naproti imamo i više. Poljar netom obstanovi ličnost, dužan je odpustiti uhićene. Još mi je jednu primietiti. Svako ljudsko ustanovljenje može voditi do zloporabe, te iz plašila zloporaba' nigda se nebi imalo ništa ustanoviti. Dodati ću, da treba osobiti obzir imati na to, da ovomu našem polju nabavimo onu sigurnost, koja mu toliko hvali, i kojoj mi svi nastojmo da doskočimo uvedenjem ovoga zakona; a da bi se ikad i pojavila zloporaba, neće se nikad moći sravnati s običajnim neredom i s pretežkimi zloporabami, koje sad vladaju.

Giljanović. Prosto razjasnenje o stvari. Zakon obstojan po svoj carevini izdan je god. 1860., dočim zakon o ličnoj slobodi jest 1862. godine. Nije dakle čuditi se, ako prvi donosi naredaba protivnih drugomu. Nami, koji imamo sada pretresivati zakon, nami je uzeti u račun što odredjuje onaj 1862. Preinačenje ovoga stanja stvari' nije do vlasti Sabora, nego Carevinská Vieća.

Vojnović. Odgovoriti ću koju zastupniku Pontu. Iz prve točke § 18. jasno izpada, da zadaće povjerene poljarom neograničuju se na djela naznačena u kaznenomu pravilniku. Dočim se radi o djelu kaznenomu po kaznenom zakoniku, obći zakon podaje sve one zadaće, koje se hoće naznačene u ovomu članku. Zato u najveći dio poljskih šteta, kano na primjer kradje, kazneni pravilnik bio bi dovoljan; nami nije trieba posebnih naredaba. Mi hoćemo da uzakonimo struku zakonodavstva, koja nam nepripada. Držimo se naših tiesnih zadaća: veoma bolje ćemo učiniti. Hoće se tvrditi, da nam nije bojati se zloporaba', jer su ove vlastite svakomu ljudskom ustanovljenju. Ali mi imamo jim na put stati, a tomu zakonodavsko djelo ima težiti. Mirno je doba povraćeno ovoj nesretnoj zemlji, ali ovo *statu quo* može na dugo trajati a i na kratko. Predstavite sebi, molim vas gospodo, da u inomu položaju nego što je sadašnji, četa poljara' zaokupi zemlju. U izobraženijih državah nego što je naša, to je uzrujalo javno mnienje. Ništa nije lakše, što poljarevim posriedovanjem poremetiti izvršivanje najsvetih prava, prilikom izbora' staviti jih u rukah izvršivajuće vlasti, koja neštuje

zakon i nečini štovati glas birača'. Dajte vlasti ovo ratilo, pak znati ćete mi kazati, što li će ona znati s takovom vojskom da učini. Imamo 'posigurati sigurnost gradjana', a ne podati poljaru, čija vlast ima biti ograničena, one zadaće, koje oružnici neimaju. Nami nije postaviti poljare nad občim pravom. Oni, kad se radi da uhite koga, imaju stajati pod sudcem, visiti o svojih nalogah, i služiti jedito zakonu. Članak 18., kano stoji, podkopao bi našu slobodu. Jest do interesa ovoga prava da sam vam predložio, da se ovaj članak izostavi, i da poljar bude izjednačen s inimi službenici javne sigurnosti. (*Pokvale*).

Danilo. Osim sviju do sada navedenih razloga na izostavljanje § 18., meni je da navedem još takov razlog, po komu postaje nemogućna i sama misao da se poprimi. Prva točka veli (*čita*). Zatim točka četvrta istoga članka kaže (*čita*). Po občemu prije opozvanomu zakonu poljar imao bi odvesti uhićenoga sudcu, a ovaj staviti ga u iztražnom zatvoru budać zatečen u samomu djelu, a zatim suditi ga i kazniti zato, što ga je poljar zatekao i odveo. A po ovomu članku može se dogoditi, da lupež uzme svoju kesicu, dade poljaru talir, fiorin, četiri novčića, a da ga poljar u podpunom pravu ostavi prosta. Ovdje poljarevo pravo nadmašuje pravo sudčevo. Gospodo, ako mi primimo takov zakon, neznam kuda će nas povesti javni red.

Filipi. Razlozi što je sada razvio zastupnik Danilo opraštaju me da rečem ono što sam namjeravao na podupreпje ovoga članka i protiva napadajim zastupnika Vojnovića. Slažem se podpuno s čuvstvom slobode i zaštite lične nezavisnosti, što je glas zastupnika Vojnovića oduševljavalo. Ali mislim, da ako su poljari plaćlo i ako se stvar hoće pretjerati, naredbe članka jesu blagodatne; a držim da služu na zaštitu lične slobode veoma veće, nego na njenu štetu, kao što se boju zastupnici, koji su protiva članku govorili. A zbilja, po občemu zakonu, onaj koi je zatečen u samomu djelu, ima biti uhićen. Čujem gdje se veli: samo da je lupež. Odgovaram: ako se baš radi o lupežu, nezaslužuje da se visoka Skupština o njemu bavi, dočim bila bi blagodat da svi lupeži budu uhićeni. Zakon ima providiti na zaštitu lične slobode u slučaju da bi nevini imali trpieti. Zastupnik je Vojnović primietio, da se velika obširnost podaje poljaru, kad mu se daje oblast da uhiti u slučaju neposlužnosti. Stavimo slučaj, što ga zastupnik Vojnović predložio, to jest da živo udje da štetuje moje polje. Nebi našao da je liepo, da vlastnik, koi drži svoga poljara, ima trpieti, da onaj komu je povjerio sigurnost svoga imanja ostane puki gledalac njegove štete, bez da mu zakon podade sredstvo po komu doskočiti joj. Da je ovaj članak izostavljen, ostali bi obći zakoni, koji po meni nisu onoliko blagodatni. Proučimo li obći zakon, nalazim da u onomu o kaznenomu postupanju ima svaki čas slučaja' u kojih se dopušta pravo uhititi koga, a posve riedko onih u kojih je zatvor zabranjen. Zakon o ličnoj slobodi više je prividan, nego stvarstven, a mislim da bi se mnogo primjera moglo navesti, u kojih nikakove koristi nije iz njega proiztekło ličnoj slobodi. Zato ja ću pri tomu ostati, da se članak zadrži, budué ga ukupno smatram prije kano blagodat na zaštitu lične slobode, nego kano pogibeli, kao što bi moji predgovornici htjeli.

Radman. Samo dvie rieči. Da ja ljubim teoriju i htjeo ju ovom prilikom uporaviti, iza rieči častnih zastupnika Vojnovića i Danila imao bi reći, da teorija o pravoj sredini podpuno služi glede članka o komu se govori. A zbilja iz rieči' zastupnika Danila, komu je na um pao slučaj kradje, sjetim se da je zanj § 18. posve malo. Naproti iz rieči zastupnika Vojnovića izpada da bi § 18. bio mnogo. Dočim po zastupniku Danilu lupež u kriepost § 18. izvadio bi izšpaga svoju kesu, platio neku svotu i postao slobodnim; po zastupniku Vojnoviću u § 18. bilo bi naproti strašne prietnje osobnoj slobodi, a svi bi bili u pogibelji da su pozatvoreni. Iz ove različitosti mnienja mislim da mogu proizvesti, gospodo, s počitovanjem oštroumja dvaju častnih predgovornika, da § 18., buduć po jednomu mnogo a po drugomu malo, stvarno je potrebi pristojniji. No mimoišavši takovi sustav dokaza, koga bi mogao nazvati *dokazom po izključenju* prikladnosti članka o komu se govori, napomenuti mi je ono što sam tek prije rekao glede potrebe, da se poljarim neko slobodno djelovanje ostavi, bez koga mi nikad nećemo postići svrhu zakona. Zato opet ištem da se članak zadrži.

Klaić. Učiniti ću prosto upitkovanje. Članak 18. preinačuje li obći obstojeći kazneni zakon, ili

ne? Ako ga preinačuje, nadmašuje našu nadležnost i biva suvišan. Ako ga nenadmašuje, tada je takodjer suvišan. Zato ja ću protiva ovomu članku glasovati. Ištem da se prekine pretresivanje.

Predsjednik. Ište li tkogod rieč? (*Nitko*). Zatvoreno je pretresivanje.

Gospodinu je Izvjestitelju zemaljskog Odbora zaglaviti razmirice.

Ponte. Meni ništa nepreostaje reći, nego glede straha, što je izjavio častni zastupnik Vojnović o načinu po komu poljar imao bi postati toli pogibeljan javnoj sigurnosti. Ja ću mu odgovoriti s § 35. pravilnika, s kojim htjelo se baš ustanoviti, da poljari nemogu se upotrebiti nego jedino za svrhe njihova opredielenja. A zato molim ga, da svoju pomnju obrati na rečeni članak, koi glasi (*čita*):

§ 35.

Poljarom nemogu se nalagati službe, koje su izvan njihova zvanja; niti oni mogu nikakvi zanat tjerati.

A po tomu će viditi, da poljari nemogu se upotrebiti da nadgledaju nad izborim i nad inim javnim sastancim, što čini poglaviti predmet njegova straha.

Predsjednik. Idje na glasovanje Vojnovićev predlog, koi je za podpuno izostavljanje članka 18. Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. (*Manjina*).

Giljanovićev predlog je, da se izostavi točka: „U oba slučaja i t. d.„. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Manjina*).

Idje na glasovanje članak u svojoj ukupnosti kao što ga zemaljski Odbor sastavio. Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. (*Jednakost glasova*').

Članak je odbačen. Članak u svojoj ukupnosti dobio je jednakost glasova'. No budući se dogodilo drugo glasovanje, pri komu članak je bio odbačen, sada ostaje da se vidi: primaju li se opredieljene česti istoga članka.

Klaić. Pokrajinski pravilnik veli, da je smatrati kao odbačen oni predlog, koi je jednakost glasova dobie.

Predsjednik. Bilo je dva glasovanja, očito protivna jedno s drugim.

Klaić. Predlog Vojnovićev da članak nebude primljen, nije dobio većinu zato, što su ga neki htjeli primiti s preinakom. Predloženo preinačenje ostalo je takodjer u manjini. Protiva primanju članka glasovaše oni, koji su ga htjeli odbačenim, i oni, koji su ga htjeli primljenim s preinakom. Evo razjasnjen izpadak glasovanja, koi je samo prividno protuslovan.

Predsjednik. Vi bi ste dakle mislili, da se neke stavke članka mogu primiti.

Klaić. Ja se jedino držim pokrajinska pravilnika.

Vojnović. Sudbina ovoga članka nije nego jednaka onoj mnogih inih. Predlagalo se izpravaka', izpravci bijahu odbačeni. Predlagalo se glasovanje članka, članak bio bi odbačen. Ako će visoki Sabor kakovu inu odluku predložiti, neka ju predloži, ali o § 18. dokončano je pretresivanje i glasovanje.

Predsjednik. Vi izostavljate bitnu jednu okolnost, to jest onu o kojoj je Sabor glasovao, da se članak neima odbaciti. A sada se naproti dogadja, da Sabor, dostojanstvo koga ne dopusta da se takova protuslovja pojavljuju, rieši da se isti članak odbaci. Takovo protuslovje postaje prividno, i nalazi ljeka ako iz štovanja prama zakonskim naredbam smatrajuć da je članak u svojoj ukupnosti odbačen, potražuje se, primali se pri različitomu i posebnom glasovanju kakav njegov ulomak.

Klaić. Ali . . .

Predsjednik. Dopustite mi svršiti s očitovanjem da u takovomu stanju stvari' želio bi upitkovati Sabora: pristaje li ili ne, da se članak podstavi glasovanju ulomak iza ulomka. Sada dopuštam da tko hoće od gospode zastupnika o tomu govori.

Klaić. Htio sam vam primjetiti samo, da od strane Sabora neima protuslovja. Ovo je posljedica nestašice pokrajinskog pravilnika, koga mi nismo učinili, i toga, što se prije stavio na glasovanje zanjekateljni predlog.

Predsjednik. Ovdje smo u protivnomu slučaju.

Vaše samo razmatranje mislim da nipošto nevriedi. Ovdje imamo očito i neopravdano protuslovje.

Giljanović. Gospodin Predsjednik, komu je svedjer do časti Sabora, polazi iz toga, da bi se u riešenju Sabora pokazalo protuslovje. Ja naproti mislim, da protuslovja neima. Kad se podvrgao glasovanju Vojnovićev predlog, imali se izostaviti članak; neki, koji su htjeli članka ali preinačena, glasovali su samnom protivno, te je izpala većina za *ne*. Svršeno glasovanje o preinakah, koje se nisu primile, i stavljen članak na glasovanje, dogodilo se, da oni, koji su podupirali pretresivanje članka, jer su ga htjeli s preinakami, glasovaše protiva nepreinačenomu članku. Sudim da neima protuslovja, ako oni, koji su prvi put glasovali za članak, drugi se put nisu makli. Svakako usudjujem se pitati gospodinu Predsjedniku: je li se glasovao članak, ulomak iza ulomka?

Predsjednik. Članak se glasovao ukupno.

Giljanović. Imali bismo posebno glasovanje na svaku točku. Moglo bi se dati da većina primi sve točke, ili da neke samo budu primljene; ali imati ćemo svedjer izpadak, da cieo članak bude odbačen. Da se članak glasuje ulomak iza ulomka, moglo bi biti da Sabor primi sve točke; a ništa ne manje cieo članak neće se moći primiti, jer imamo Saborsko riešenje, koje ga je odbacilo.

Vojnović. Razloženje odgovaralo bi na ovo: Broj 10 neprimamo, ali primamo 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Može li se dati jasnijega protuslovja?

Radman. Nečudim se o takovoj prispodobi, jer zastupniku Vojnoviću nije do dužnosti poznavanje bitnosti brojeva'. Da ju je poznavao, nebi bio učinio toli malo razbornu i prikladnu prispodobu; jer bi se bio dosjetio, da broj 10 sastoji iz deset istovrstnih jedinstva, to jest jedne same naravi, koji se na svaki način mogu premjestiti, bez da iz takova premještenja izpane različitosti u broju. Naproti § 18. sastoji iz nekoliko raznovrstnih točaka i takovih, da samo s različitim uredjenjem oblika primaju razliku u svojoj ukupnosti, te u ukupnosti istoga članka. Zato nikakova *jasna protuslovja* nebi moglo proizteći iz toga, da odbačen članak kano je sada, sve njegove točke budu posebno primljene.

Mery. Izrazi častnog doktora Vojnovića, s kojim je korio doktora Radmana da se oslanja o primjetbah doktora Giljanovića, koi reče da članak nije bio primljen od Sabora; stoju na posve neistinitomu temelju, jer Sabor nije ga odbacio. Sabor se razdvojio, nije riešio ni za *da* ni za *ne*, a to proiztiče iz slučajne odluke unutrnjega Saborskog poslovnika. Da je Sabor odlučio većinom da se članak odbaci, bilo bi istina ono što on reče. Ali u našemu slučaju pojavilo se samo razdvojeno glasovanje, a to neoblašćuje reći, da je članak bio odbačen. Ja velim da o § 18. nije bilo nikakova glasovanja, i pristajem podpuno uz mnienje gospodina Predsjednika.

Klaić. Jedino je riešenje to, da zemaljski Odbor predloži drugi članak u zamjenu; inače imati ćemo sablazni.

Giljanović. Pravilnik neima se oskvrnuti, jer kad se osnova zakona odbacila, nemože se više opet za isto saborisanje podnieti. Ja sam baš htio predložiti nagodbu, koju je zastupnik Klaić narekao, to jest da se naloži zemaljskomu Odboru da sastavi zakonsku odluku, koja bi ove misli sadržala.

Predsjednik. Ovdje hoće se ukinuti protuslovje. Primjer, koi zaslužuje da se u obzir uzme, jest onaj doktora Vojnovića, po komu i pri posebnomu glasovanju mogla bi se svaka točka primiti jedna iza druge, te i u ovomu slučaju moglo bi se dati protuslovje. Svakako, pošto se nagodba predložila; iz oblasti po pravilniku podane mi da upravim pretresivanjem, mislim da sam uoblašćen podati vremena rádi odnosnih dogovora, te javljam da je današnja sjednica zaključena.

Sjednica se zatvara u 2 sata po podne.

VI. Sjednica dne 30. Studenoga 1866.

(Ritropisna izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez Dr PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 ¼ satih izjutra.

Predsjednik. Gospodo prisutnih zastupnika na broju ima 26; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Idje na čitanje napisnik zadnje sjednice.

Didolić (čita napisnik).

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koja odabravaju sada pročitani napisnik, neka se dignu. (*Odobren*).

Jutros dva je predloga učinjeno, koji idju zemaljskomu Odboru na riešenje.

Gospodin Jeronim Markoleoni dostavio je molbenicu, s kojom ište da se ovdješnje občinsko Opraviteljstvo pozove, da svojoj kćeri odredi nastavnu prčiju. Idje molbenomu odboru.

Na dnevnom redu stoji produženje jučerašnjega pretresivanja. Svjetovan iz onoga što se dogodilo, gospodo, nahodim potrebito jednu vam očitovati, to jest da odsele pri pretresivanju i glasovanju o proračunu ja neću podvrći glasovanju predloge, kojim je jedina svrha odbaciti kakvi članak u svojoj ukupnosti; jer, po mojemu mnienju, takovi predlozi nisu bitno, nego puko njekanje. Da ili ne, primati ili odbaciti, glasovanje mora biti jedno samo. To je shodno naredbam našega unutrnjeg poslovnika, po kojim prije članka u svojoj ukupnosti imaju se glasovati podizpravci a zatim izpravci. Naredba je poslovnika razborna, a to je dokazano iz razmatranja, da po najviše članak podvržen pretresivanju uslied izpravka i podizpravka' toliko preinaka' prima, da mu se promjeni bitnost; tako da prvobitno predložen članak biva izmjenjen s drugim sasvim ili djelomiçe, pak podvržen glasovanju u svojoj preinačenoj ili izmjenjenoj ukupnosti. Predstaviv ova, pitati ćete mi, i pravedno: Zašto li dakle, ako to izpada iz naredbe poslovnika i vi sami kažete, zašto niste polag nje postupali? Odgovor je sasvim naravan: „Zato što sam pogriešio". Primite ovo moje očitovanje: to jest promislio sam, da ako je članak prvi mah odbačen, nije triebalo baviti se o izpravcih. Razmatranje bilo je krivo, jer može se dogoditi a i dogodilo se, da tko je odprije bio sklon da odbaci članka pri prvomu čitanju, uslied izpravka' i preinaka dobivenih opet ga primi i odobri. Pravedno je primati nauk iz izkustva, te odsele dopustiti ćete mi da se po ovaj način vladam. (*Pohvale*).

Ponte. Zemaljski Odbor podnosi na razmatranje visoke Skupštine novi predlog, koi da je primljen sačinio bi § 18. Ovaj predlog glasi ovako (*čita*):

§ 18.

Poljar je dužan uhititi:

1. Onoga, koga zateče u kradji;
2. Onoga, koga u djelu zateče da štetuje poljskoj vlastini, ako je nepoznat ili neima nikakova stalna prebivališta.

Ini kipi nemogu se uhititi, nego kad bi se protivili službenoj zapoviedi poljarevoj, ili poljara grdili, ili nanj rukom posegli, ili znamenitih šteta počinili.

Predsjednik. Ište li tkogod rieč? (*Nitko*). Tko prima, neka se digne. (*Primljen većinom*).

Ponte (čita):

§ 19.

Ako bi koje čeljade pomenuto u § 18. pokušalo se da pobiegne, poljar imati će pravo ići za njim u potjeru i uhititi ga da bi i van okoliša svomu nadgledanju povjerena.

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Tko prima, neka se digne. (*Primljen većinom*).

Ponte (*čita*):

§ 20.

Svako čeljade uhićeno ima biti bez otezanja predano kotarskoj političkoj Oblasti, a kad bi ova bila daleko, Načelniku, ili Šindiku, ili seoskomu Glavaru. Založeni novac i zaustavljene stvari imaju se s dojavom ujedno odpraviti pristojnoj Oblasti.

Filipi. Ova posljednja točka nebi više trebovala usljed preinaka' § 18.

Giljanović. Založeni novac.

Ponte. I odnosno na to, da je prestala razlika u naslovu obćinskih čeonika, izostaviti će se rieči: " ili šindiku ". Ali budući da se u § 21. govori o zaustavljanju stvari', tako mislio bi visokoj Skupštini predložiti, da § 20. bude stavljen poslje §§ 21. i 22., jer §§ 21. i 22. sadržu zaustavu stvari' a § 20. odnosi se i na zatvore i na zaustave, te, imajuć se uporaviti na oba slučaja, mislim da je razboritije staviti ga poslje §§ 21. i 22.

Klaić. Ja bi ostavio da članak ostane kô je do točke: " Svako čeljade i t. d.". Ostalo bi izostavio i dodao kao novu točku k § 21.: " I kad bi predrečene osobe i t. d. ".

Ponte. Pristajem, premda ćemo s tim imati opetovanje predaje oblasti, koja se samo u jednomu članku mogla uvrstiti; no, pošto to nedonosi nikakve razlike svrhi predloga zemaljskog Odbora, pristajem uz predlog častnoga Klaića.

Predsjednik. Predlog stoji u ovomu smislu: Da se iz § 20. izostavi točka: " Založeni novac i t. d. ".

Ponte. Obzirom na primjetbe gospodina Carskog Povjerenika prikladnije bi svrhi bilo, da se rieči: " kotarskoj političkoj oblasti " zamjenu s ovimi: " pristojnoj oblasti, a kad bi ova bila daleko, načelniku ili seoskomu glavaru ".

Predsjednik. Ište li tkogod rieč? (*Nitko*). Prvi je predlog onaj častnog zastupnika Klaića. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Drugi predlog stoji u smislu, da se u prvoj točki § 20. mjesto " političkoj oblasti " stavi " pristojnoj oblasti ". Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Gospoda koja primaju članak s predrečenimi preinakmi, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Ponte (*čita*):

§ 21.

Poljari koji bi zatekli koga u kradji ili u šteti, dužni su mu zaustaviti stvari, što bi pripoznali da proiztiču iz poljske kradje, a i orudje upotrebljeno pri počinjenju takove kradje, štete, ili poljskoga prestupka. Poljari suviše imaju pravo oteti ratila i posudje običajno upotrebljeno u pobiranju plodova' onim osobam, na koje radi dobe, mjesta, ponašanja ili osobne njihove vrsti, veoma je sumnjati da su počinile ili da namjeravaju počiniti poljsku štetu ili kradju, ili inače nebi znale kako da opravdaju uzrok ras koga se tu nahode i imaju pri sebi ona ratila ili posudja. Poljar biva uoblašćen da to učini i kad bi predrečene osobe našao na inom predjelu.

Kad bi se uvidjelo da ove osobe nisu ništa počinile, imadu jim se odmah povratiti zaustavljene stvari.

Klaić. Ja sam sastavio točku na ovi način: "inače stvari zaustavljene imaju se odpraviti pristojnoj oblasti ".

Predsjednik. Gospoda koja primaju Klaićev izpravak, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Gospoda koja primaju članak u svojoj ukupnosti, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Ponte (*čita*):

§ 22.

Stvari i ratila pripadajuća oštećeniku, imaju mu se odmah predati.

U slučaju kad se nebi oštećenik poznavao, imaju se odpraviti pristojnoj političkoj Oblasti (Okružju, Preturiji). Što se nebi moglo sahraniti bez pogibeli kvari, do predaje Oblasti, biti će javno prodano po nastojanju rečenoga seoskog Glavara ili Šindika, a dotični novac odpravljen pristojnoj Oblasti.

Ponte. Već u prvoj sjednici bilo se predložilo, da ovaj članak ima svršiti s riečmi: " u slučaju kad se nebi oštećenik poznavao, imaju se odpraviti pristojnoj oblasti „.

Giljanović. Prva točka članka u svomu slogu sadrži svakojakih zločinstva, toli onih sadržanih u kaznenomu zakoniku, toli onih u inih naredbah naznačenih. Glede zaustave stvari', ova je po najviše potrebita kaznenomu djelovanju, rad šta obstojeći postupovnik u raznih člancih odredjuje kako će se sudac vladati. Iskao bi, da ovaj članak bar nesadrži izraz protivan pravilniku o kaznenomu postupanju, i da se učini priuzdržaj kad bi se to dogodilo, u koliko kazneni zakon nebi drugčije odredjivao.

Ponte. Pristajem podpuno uz predlog častnoga Giljanovića.

Predsjednik. K prvoj točki ovoga članka, kao što je u osnovi sastavljena, predlaže se sliedeći dodatak: " u koliko pravilnik kaznenog postupanja nebi drugčije odredjivao „.

Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom).*

Gospoda koja primaju članak s ovim dodatkom i s izostavljanjem po izvjestitelju predloženim, neka se dignu. *(Primljen većinom*).

Ponte (*čita)*:

§ 23.

Stvari proiztičuće iz poljske kradje ili iz prestupka, ako oštećenik nebi se prijavio da mu se vrate za godinu dana' odkad se dogodila kradja ili šteta, biti će prodane. Iznosak isto kao i novci proiztičući iz globa' poći će u korist obćinskoga odjelka u komu se prestupak počinio, i biti će uračunani kao odbitak trošaka' za poljare.

Na jedan te isti način odrediti će se o svakoj inoj stvari ili o novcu, te i o zaustavljenih posudjah, kada pristojna Oblast nebi naredila da se povratu oštećeniku, te držala zaustavljenje zakonitim.

Ponte. Zemaljski Odbor predlaže da se ovaj članak izključi, jer je protivan obstojećim zakonim, koji odredjuju, da novci proiztičući iz globa' idju u korist blagajne milostnice u Obćini. Glede odredjivanja pak zaustavljenih stvari obstojeći zakoni providjaju. Zato zemaljski Odbor predlaže, da se ovaj članak izostavi.

Predsjednik. Zemaljski Odbor nepredlaže da se izključi, nego poteže na se predlog ob ovomu članku. Ako tkogod hoće da od svoje strane primi takovi predlog, to je do njegova prava; ali buduć mi se čini da nikomu nije do toga, nastavite čitanje.

Ponte (*čita* § 24. *sada* 23.):

§ 23.

Poljari su dužni namah ili najkasnije za dvadeset i četiri sata dojaviti obćinskomu Starešini (Načelniku, ili Šindiku, ili seoskomu Glavaru) sve poljske kradje i štete, i kad se nebi poznavalo krivca.

Poljari posebna naimenovanja imaju suviše za isto vrieme obznaniti o tomu vlastnika. Ako nebi takove dužnosti izpunili, s kipom ostaju odgovorni za svaku štetu, koja bi se pojavila iz njihove nemarnosti ili oklevanja.

Ponte. Zemaljski Odbor predlaže ovdje promjenu, da mjesto reći: " Poljari su dužni namah ili najkasnije za dvadeset i četiri sata dojaviti obćinskomu Starešini (Načelniku, ili Šindiku, ili seoskomu Glavaru) sve poljske kradje i štete, i kad se nebi poznavalo krivca „, bude stavljeno: " obćinskomu starešini (načelniku ili seoskomu glavaru)„. Pače, usljed prijateljska dogovora držana od neke gospode zastupnika,

predlažem, da iza rieči "seoskomu glavaru" bude dodano: "i oštećeniku ili njegovomu zastupniku u mjestu". A zatim po dalnjemu predlogu zemaljskog Odbora, pri koncu članka imalo bi se nadostaviti: "seoski glavar ima odmah obavjestiti o tomu obćinskoga starešinu, koi je od svoje strane obvezan da bez zatezanja odpravi dotičnu dojavu pristojnoj oblasti". Odnošno na predložene prinake pala bi prva stavka druge točke ovoga članka, to jest: "Poljari posebna naimenovanja imaju suviše za isto vrieme obznaniti o tomu vlastnika". A ostala bi druga točka, koja glasi ovako: "Ako nebi takove dužnosti izpunili, s kipom ostaju odgovorni za svaku štetu, koja bi se pojavila iz njihove nemarnosti ili oklevanja".

Predsjednik. Počmimo od prve strane. — Pročitajte prije sav članak.

Ponte (*čita* § 23. *popravljen po zemaljskomu Odboru*):

§ 23.

Poljari su dužni namah ili najkasnije za dvadeset i četiri sata dojaviti obćinskomu starešini (Načelniku ili seoskomu glavaru, i oštećeniku ili njegovomu zastupniku u mjestu), sve poljske kradje i štete, i kad se nebi poznavalo krivca.

Ako nebi takove dužnosti izpunili, s kipom ostaju odgovorni za svaku štetu, koja bi se pojavila iz njihove nemarnosti ili oklevanja.

Seoski glavar ima odmah obavjestiti o tomu obćinskoga starešinu, koi je od svoje strane obvezan da bez zatezanja odpravi dotičnu dojavu pristojnoj Oblasti.

Piperata. Rieči "seoski glavar" nisu točne, jer u mnogih mjestih neima seoska glavara. Varoši imadu načelnika. Zato štetu počinjenu u Drnišu nebi se znalo komu je dojaviti. Ja bi volio reći "starešina odjelka".

Ponte. Rieč: "mjestni poglavar" biti će prikladnija, a je i izraz s kojim služi se zakon uveden u inih pokrajinah Carevine. A kao: "mjestni poglavar" po odjelcih razumieva se "seoski glavar" a po selih i varoših "načelnik".

Predsjednik. Moglo bi se staviti: "mjestni poglavar" a umetnuti: "(seoski glavar ili načelnik)".

Filipi. Predložio bi još preinaku ondje gdje se veli, da je poljar dužan namah počinjenu štetu dojaviti oštećeniku ili njegovomu zastupniku. Čini mi se da slog nije posve jasan. Ovaj se pojam odnosi na vlastnika. Da bi se ipak dogodilo da vlastnika nebude u mjestu, pa bi se poljaru dao nalog da dojavi vlastniku; mogao bi mu se podati nalog neizvršivni, da je vlastnik odsutan iz mjesta u dalečini od preko 24 sata. Zato mislio bi preinačiti članak, ostaviv samo rieč: oštećeniku. Predlažem suviše, da se zadrži slog drugoga djela: «poljari i t. d.» Napokon, da se izostavi posljednji dio druge stavke od rieči: *ako nebi*, jer ove nisu nego opetovanje, dočim § 32. po obćemu načelu odredjuje, da poljari budu odgovorni. Zato članak 24. bio bi preinačen ovako (*čita*):

"Poljari su dužni namah ili najkasnije za dvadeset i četiri sata dojaviti mjestnomu Poglavaru (načelniku ili seoskomu glavaru), i oštećeniku ili njegovomu zastupniku u mjestu, sve poljske kradje i štete, i kad se nebi poznavalo krivca".

Druga točka bila bi izključena. Učinih ovu preinaku mojemu prvašnjemu predlogu iz obzira, da bi se često moglo dogoditi da vlastnika nebude u mjestu, a da bi ipak svedjer dobro bilo obavjestiti ga.

Ponte. Ostao bi dodatak: "seoski glavar ima odmah obavjestiti o tomu obćinskoga starešinu, koi je od svoje strane obvezan da bez zatezanja odpravi dotičnu dojavu pristojnoj Oblasti».

Predsjednik. Ovo je izlišno, jer se uzeo u obzir dvostruki slučaj seoska glavara i načelnika.

Ponte. Slog zemaljskog Odbora veli: «Seoski glavar ima odmah obavjestiti o tomu obćinskoga starešinu i t. d.". Ove su dužnosti seoska glavara; poslje dolazu dužnosti obćinskoga starešine.

Predsjednik. Predlog častnoga Filipa, koi zaglav-

ljuje predlog učinjen po častnomu Piperati, izmjenio bi sasvim § 24. kako je odprije bio sastavljen, i glasio bi ovako (*čita članak predložen po zastupniku* Filipu).

A ovdje po predlogu zemaljskog Odbora dodalo bi se: " Seoski glavar ima odmah obavjestiti o tomu obćinskoga starešinu, koi je od svoje strane obvezan da bez zatezanja odpravi dotičnu dojavu pristojnoj Oblasti ".

Gospoda koja odobravaju ovako sastavljen članak, neka se dignu. (*Primljen večinom*).

Ponte (čita § 25. *sada* 24.*)*:

§ 24.

Poljari nemogu po sebi ulaziti ili premećati po kućah, ili inih zgradjah, ili po ogradjenih dvorištih.

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Tko prima, neka se digne. (*Primljen večinom*).

Ponte (*čita* § *26. sada 25.*):

§ 25.

Na izvidjenje štete poljskim prestupkom ili kradjom prouzrokovane, pozvano je najprije poljarsko osoblje; a na podpuni dokaz dovoljno je izkazivanje i jednoga samoga poljara.

Samo slučajom da bi šteta nadmašila pet fiorina, imati će pristupiti i vještaci, koji će biti naimenovani načinom propisanim s Vladinom Objavom od 3. Ožujka 1836. Br. 3416.

Ponte. Usljed saobćenja, što mi neki zastupnik sad učinio, predložio bi, da iza: " kradjom prouzrokovane " bude dodano ovo: "u koliko drugčije nebi odredjivao pravilnik kaznenog postupanja ".

Vojnović. I preinaka ovako dostavljena po zastupniku Pontu nestoji s odredbam kaznena postupanja. Poljar nemože učiniti dokaz štete kradjom prouzrokovane. Kazneni postupovnik jedina oštećenika uoblašćuje, da svojom zakletvom potvrdi šteta kradjom prouzrokovanu. Priuzdržavam se učiniti izpravak.

Ponte. Priuzdržavam se odgovoriti kad čujem izpravak.

Vojnović. Izpravak članka glasio bi (*čita*):

"Na izvidjenje štete poljskim prestupkom prouzrokovane, izuzamši djela po kaznenom zakoniku kaznjiva, pozvano je najprije poljarsko osoblje; a na podpuni dokaz dovoljno je izkazivanje i jednoga samoga poljara.

Ovako izbjegavaju se neredi, o kojih sam tek prije spomenuo.

Filipi. Hoću da predložim dodatak k Vojnovićevu predlogu. Ondje gdje se spominje kazneni zakonik htjeo bi da se naznaču i posebne odredbe obstojeće glede poljskih šteta, da se izbjegne kakovo štetno tumačenje. A baš da se primi ovaj zakon, slučajom šteta', koje nenadmašuju pet fiorina i padaju pod kazan osobitih zakona; mogla bi se pojaviti sumnja, kazan ima li biti odredjen. Zato htjeo bi, da onaj priuzdržaj zastupnika Vojnovića za djela naznačena u kaznenomu zakoniku bude se odnositi i na osobite naredbe u pokrajini obstojećе glede poljskih šteta.

Danilo (*slavjanski*). U drugoj točki ovoga § podana je poljaru vlast, da on može procieniti štetu, kad neprelazi 5 fiorina. Ako će poljar vršiti svoje djelo, on ima biti mlad i zdrav, pače ako se osvrnemo na današuji običaj, to će poljari biti za malo stariji od 24 godine, iz pod kojih po zakonu nemože se nitko primiti za poljara. Metnimo da budu poljari iz medju 24 i 34 godine, pa se obazrimo po selih i razgledajmo tko su procjenitelji poljskih šteta: to su obično starci da na štapu se izvuku do polja, kad se šteta dogodi. Možemo li mi na jedan put prekovratiti taj običaj, pa postaviti sve mlade ne iskušane procjenitelje? — Možemo li se mi nadati da svaki momak koji bude vriedan za poljara, taj da bude i vrstan procienitelj? — Ako ostavimo tako da poljari budu i procienitelji poljskih šteta, trudno da će se naći ljudi, koji će moći naprav izvršivati oboje djelo; zato ja predlažem da se

nedade poljarom procjena štete, nego da se procjenjuje po obstojećih zakonih, te da se ukine druga točka u § 25.

Ponte. Glede mnogih primjetba ob obvomu članku učinjenih usudjujem se pozvati pomnju visoke Skupštine na to, da jedna baš od svrha radi kojih ustanovljuju se ovi poljari ta je, da se s njimi stvori procieniteljno osoblje, koje uzmogne procjeniti male svote, kao što ova osnova odredjuje, to jest do iznoska od 5 fiorina. Sličnu odredbu sadrži toliko krat po meni naveden zakon obstojeći u inih pokrajinah austrijanske carevine. Evo me sada na primjetbe častnog zastupnika Vojnovića. On reče, da po obstojećih kaznjivih zakonih samo izkazivanje oštećenika može podati dokaz o šteti. — Usndititi ću se odgovorit mu s pročitanjem broja 2. § 270. kaznena postupovnika, koji glasi *(čita)*. A zato, ako mi primamo, da poljar ima čuvati poljsku vlastinu, koja mu je povjerena, ja nahodim . . . . (*Žamor s desne*). Molim, gospodo, izvolite mi dopustiti da svršim. — Ja nahodim, da nam je primiti da samo njegovo izkazivanje dokaže štetu, jer se s tim nepripisuje poljaru nego ona povlastica, koju zakon svakomu čuvaru podjeljuje. O govoru častnoga Filipa glede naznačenja sviju obstojećih zakona, primjećujem, da se takovo naznačenje učinilo u § 1. i da zato nije ni najmanje sumnjati, da s uvedenjem ovoga članka može se u sumnju staviti obstojanje odredba' inih zakona. Zato meni se čini, da neima temelju strah, da mi možemo u sumnju staviti ine zakone; te ostati ću pri tomu, da se primi članak kako ga zemaljski Odbor predlaže, s dodatkom mojega već pročitanog predloga.

Vojnović. Žao mi je odgovoriti častnomu Ponti, da toli je novo njegovo tumačenje § 270. kaznena postupovnika, da nijedan od zakonskih razglabatelja nije ga lako do sad ni pomenuo. Da bude moguóno s njim složiti se, trebalo bi cieniti, da poljar u kriepost svoga naloga nahodi se posjednikom sviju zemalja njegovomu nadgledanju povjerenih. Na zaštitu javne sigurnosti § 270. htio je dati dokaznu kriepost o šteti ne samo izkazivanju onoga koji ju je protrpio kao vlastnik, nego i onoga komu je slučajno bila povjerena stvar da ju čuva. Članak u ovomu smislu ima se razumieti. Sada u ovomu slučaju nismo, jer poljari nisu držci stvari' na koje se počinila šteta. Oni su čuvari poljskih dobara. Zato psimjetba častnog zastupnika Ponta potvrdjuje potrebu po meni predložena izpravka, pri komu ostajem. Nemogu pak primiti podizpravak zastupnika Filipa, jer baš iz razloga po zastupniku Danilu navedenih § 26. neima više uzroka da obstoji.

Filipi. Zastupnik Vojnović veli, da kad bi se primio moj podizpravak, članak nebi više imao uzroka da obstoji. Ja se neću upušćati u primjere da ga uvjerim, da može se dogoditi slučajeva u kojih, primivši izpravak, zakleti poljari mogu ništa ne manje na temelju ovoga članka djelovati kao procjenitelji. Reći ću samo, da ako šta dobra imamo u poljskomu zakonodavstvu, koje još štiti sigurnost vlastine, to su one dvie tri naredbe, koje se tiču poljskih šteta i koje svi poznajemo. Držim da s primljenjem ovoga članka može se pojaviti sumnja o predmetu ovih šteta. Zato medju dvojico, ili da ovaj članak neima nikakove krieposti, ili da s primljenjem ovoga članka, kano bi doktor Vojnović htjeo, bude s njim štetovan obstojeći zakon; mnogo se više bojim druge sumnje, i volim članak koji za sad neima nikakova uporavljivanja, nego jedan koji mi prinosi štete. Primjećujem pak, da zakon, što mi danas pretresivamo, nije zakon udobni, nego zakon koji će imati, a i želiti je da ima, dugo trajanje i veliku kriepost za budućnost. Iza zakona doći će potreba, da se stvori zakon poljskoga redarstva. U ovomu slučaju, ako će zakon nekoliko godina ostati bez krieposti, njemu je do skora čekati dneva, u komu će naći svoje praktično i prekoristno uporavljenje. Zato molim opetovano visoku Skupštinu, da ne obzirom na njegovu unutrnju dobrotu, nego na strah štete, izvoli primiti ga. Glede Pontove primjetbe, da smo mi u prvomu članku odredili slog, po komu je zajamčeno izvršivanje sviju inih obstojećih zakona; reći ću, da k § 1. nisu se dodale nego rieči: na temelju obstojećih zakona. Ako me nevara pamet, moje bi primjetbe dakle prikladnije izpale, budnć zadaće odnosile bi se i na slučaje naznačene u obstojećih zakonih zato, što obstojeći zakoni negovore o kradjah i prestupakah. Ovim zakonom nebivaju preinačeni; pače djelatnost je razprostranjena i na slučaje u onomu zakonu predvidjene.

Ponte. Molim gospodina Predsjednika, da mi izvoli pročitati izpravak doktora Filipa.

Predsjednik (*čita Filipov izpravak*).

Ponte. Opetujem ono što sam prije rekao, to jest da poljara komu je povjereno nadgledanje nad kakvom vlastinom, najmanje je izjednačiti s čuvarom, komu zakon o kaznenomu postupanju u § 270. podaje oblast da joj naznači i procjeni vriednost, kao što sam tek prije naveo. Častni doktor Vojnović htjeo je dostaviti, pošto mi se čini, da pod ovom odredbom kaznena zakona razumieva se samo slučaj pokretne stvari, koju stvarstveno posjeduje čuvar; ali toga, da pravo kažem, u obćemu slogu članka nenahodim, niti bi mi se pokazalo po duhu istoga članka, jer i zakon podjeljuje ovu dokaznu kriepost izkazivanju oštećenika ne samo glede pokretne stvari, nego i glede njegove nepokretne vlastine; a zato nam je vidjeti, da pri nestašici inih dokaza samo izkazivanje oštećenika služi dokazom o iznosku štete, na primjer u kradjah voća ili dublja iz polja. Kaznjivi zakon, upotrebljavajuć jedne te iste rieči za oštećenika i za čuvara, podjeljuje i čuvaru istu oblast, koju podjeljuje oštećeniku; te pod ovim gledištem ono što služi za vlastnika, služi i za čuvara, a tim više za poljare pomenute u ovoj osnovi, jer se radi ovdje o zakletomu čuvaru, koji ima u sebi značaj javna činovnika i gradjanska službenika. Ja nenahodim zašto ono što zakon podjeljuje svakomu čuvaru, ima se uzkratiti čuvaru obdarenomu s osobitimi kakvoćmi a zato vjeredostojnijemu. Neprimajuć predlog doktora Vojnovića, kao što ga ja nebi primio, nebi bio posljedično potrebit predlog častna Filipa; jer, ponavljam, ovaj je članak izpadak obćih obstojećih kaznenih zakona, i jer glede poljskih šteta, koje su uredjene s osobitimi obstojećmi pravili, čini se jedina preinaka, da na procjenu šteta nenadmašujućih pet fiorina dovoljno je samo izkazivanje poljarevo. A baš druga točka ovoga članka glasi (*čita*):

"Samo slučajom da bi šteta nadmašila pet fiorina, imati će pristupiti i vještaci, koji će biti naimenovani načinom propisanim s Vladinom Objavom od 3. Ožujka 1836. Br. 3416.

Kad članak u svojoj prvoj točki veli: "na izvidjenje štete pozvano je najprije poljarsko osoblje„, neizključuje pak, da i slučajom štete ne veće od 5 fior. procjena može se učiniti u smislu inih obstojećih zakona, a samo na oblakšanje dokaza o šteti uoblašćuje da se učini sa samim izkazivanjem poljara; kao što je ipak bez dvojbe, da u svih slučajih kad bi se radilo o šteti preko 5 fiorina, procjena će se izvršiti u smislu o tomu obstojećega postupovnika. Zato predlažem, da visoki Sabor izvoli primiti članak po zemaljskom Odboru predložen, s pročitanim dodatkom.

Ciljanović. U koliko se meni čini, zastupnici Ponte i Vojnović borili su se bez razloga, jer se bitno slažu. Zastupnik je Ponte predložio, da članak glasi ovako (*čita članak*). Zastupnik Vojnović izostavio je rieči: "ili kradjom„. A i razborno jih je izostavio, jer dočim se s jedne strane hoću izključeni slučajevi naznačeni u kaznenomu zakoniku, ovdje naprotiizriečno se napominju. On je volio obću rieč: "prestupkom„, koja sadrži sve slučajeve poljskih zločina, osim one sadržane u kaznenomu zakoniku. Ovdje nemogu unići, dočim možemo naproti uvesti preinaku, kao što je baš ona o kojoj se govori, dajuć poljarom vlast da procjene štete pod svotom od 5 fiorina. Zato mislim da Vojnovićev izpravak stoji s onim zastupnika Ponta, okrom rieči: ili kradjom. Nenahodim da pristanem uz Filipov predlog, jer ovaj na neki način kvari cielu odredbu § 26., primajuć ine naredbe uvedene glede poljskoga redarstva; s tim izuzima se dodatak, što je nami da učinimo, to jest da poljarim pripaka pravo procjeniti štete kad nenadmašuju iznosak od pet fiorina.

Filipi. Svako do sad učinjeno oprovrgavanje nije nego jednostrano. Svi su predmetom na veli to, da moj podizpravak uništava kriepost § 26; ali nitko nije mi dostavio valjan razlog, s kojim izbaviti me od izjavljene sumnje: to jest, članak kvari li ili uništava obstojeća pravila. Namjerava li se učiniti preinaku, preinačimo tada ona pravila otvorito, tako da nestane svaka sumnja, te da nebude pokvareno djelovanje oblasti pozvane da jih uporavi. Ali prije predloga promislimo, je li obzirno ticati one zakone, koje su iznimne. S namjerom nadvladajućom da se sve jednostruči, neznam je li pristojno, da se oni zakoni preduzmu proučivati; jer predloživši s jedne kakvu preinaku s druge strane mogla bi je sustići nesreća te prinieti nam štete. Svakako, neima li ova sum-

nja krepka temelja, a mi učinimo što rekoh prije, te jasno u zakonu izjavimo preinaku.

Ponte. Biste li izvolili, gospodine Predsjedniče, kratki nam odmor dopustiti?

Predsjednik Od moje strane veoma daje mi se na žao, što ga nemogu dopustiti. Tri su izpravci predloženi u § 26. Prvi je onaj, što predlaže častni zastupnik Ponte, i glasi ovako *(čita)*: On bi htjeo da se dodade: "U koliko drugčije nebi odredjivao pravilnik kaznenog postupanja „.

Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. *(Nitko)*.

Drugi je predlog onaj doktora Vojnovića, po komu prvi dio članka imao bi se sastaviti ovako: "Na izvidjenje štete prouzrokovane i t. d.„ s izključenjem rieči: "ili kradjom„. Gospoda koja primaju, neka se dignu. *(Primljen većinom)*.

Treći je predlog onaj zastupnika Filipa, po komu ondje gdje u sada glasovanomu i primljenom predlogu doktora Vojnovića stoji: "izuzamši djela po kaznenom zakoniku kaznjiva „, doktor Filipi htjeo bi dodano: "i ona uredjena osobitim odredbam „. Gospoda koja primaju, neka se dignu., *(Manjina)*.

Sada idje na glasovanje sav članak kao izpada preinačen, usljed Vojnovićeva primljena predloga. Gospoda koja primaju članak, neka se dignu. *(Primljen većinom)*.

Ponte (čita § 27. sada 26.).

§ 26.

S dnevom, kojim će ovaj zakon stupiti u kriepost, prestati će u svoj Kraljevini obstojati svaki ini zavod s javnim značajem, koi smiera na zaštitu poljskoga imanja, kao što na primjer: pudari, poljari i t. d.; a takodjer ostaje ukinuto pravo na dopuštenje pudarine ili na naimenovanje pudara'.

Ponte. Zemaljski Odbor predlaže, da gdje se kaže: "zavod„ bude uvrsteno: "obćinski, koji smiera jedino na zaštitu „.

Filipi. Zbog razloga', što je naveo gospodin Carski Povjerenik, predložio bi da se izključu ove rieči: " na dopuštenje pudara' ili pudarine ».

Danilo (slavjanski). Ove nove straže, koje će se uzeti pod zakletvu da čuvaju polje, nikako se inače neće zvati nego opet *poljari*, pa bi onda bilo u zakonu neko prividno protuslovje, da se *poljari* pomeću, a da se *poljari* ustanovljuju. Zato nek se izostave one rieči: *na primjer*, *pudari, poljari i t. d.*„.

Ponte. Pristajem uz oba izpravka.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje Filipov predlog, po komu imale bi se izključiti rieči: "Takodjer ostaje ukinuto i t. d.„. Gospoda koja primaju, neka se dignu *(Primljeno većinom)*.

Drugi se predlog odnosi na izključenje rieči: "kao što na primjer i t. d. „ Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. *(Primljen većin.)*.

Ponte (čita § 28. sada 27.):

§ 27.

Primanje zakletih poljara na službu ostaje na volju, niti se može dogoditi bez privole Zbora' za Obćinske odjelke, ili bez privole vlastnika' za njihove posjede; ništa ne manje ostaje priuzdržano i Saboru i c. k. Namjestništvu u dogovoru s pokrajinskim Odborom, i saslušavši mnienje obćinskoga Vieća, narediti jednomu odjelku ili više obćinskih odjelaka, ili Obćinam, ili cielim Kotarim, primljenje na službu opredieljenoga broja Poljara', i do potrebe ustanoviti i plaću putem postotnih prireza na obćinski porez. Rečene Oblasti dogovorno, i saslušavši obćinsko Vieće, presudjuju o pitanju pojedinoga odjelka ili Obćine da se obstojeći poljari za unapredak pometnu, radi štednje ili inoga uzroka.

Posebni kipi mogu jih u svaki čas odpustiti.

Ponte. Zemaljski Odbor predlaže, da se u devetomu i šestnaestom redku ovoga članka izmjeni rieč " municipale „ sa «comunale„ *(obćinsko)*.

Klaić. Da se složi zakon treba izmjenati rieč: " tenuta " sa " possesso ". Još jednu sumnju. Ovdje, držeć se sloga zakona, rek bi da u svakomu slučaju, netom se hoće odpustiti poljara, treba saslušati višju oblast, Namjestništvo i zemaljski Odbor, koji saslušavši obćinsko vieće podati će dozvolu. Sada, mogao bi se dati slučaj o poljarih odredjenih da nadgledaju nad kakvim plodom dok ga ima, kao što grožđje, masline, žito i t. d. Svršena jamatva takova ploda naravno je da se poljar odpušti. Sada, obvezati i u ovomu slučaju Obćinu ili obćinske odjelke da se obrate na višju oblast, to bi bilo zaplesti posao i podvrći jih dosadam i trošku. Čini mi se da bi dobro bilo sasvim preinačiti ovu posljednju stavku. Kad je jednoč poprimljeno načelo, da Obćina može primiti poljara na službu a da ga i može odpustiti, drži da smo dovoljno zajamčeni; jer ako se odpust dogodi dok još traje nužda, oblasti moći će opet narediti primljenje poljara. Podstavljam ova razmatranja gospodinu izvjestitelju, a kad bi usljed slučajno podanih mi razjasnenja našao da je moj predlog izlišan, spravan sam odstupiti od njega.

Predsjednik. Što se prvi dio odnosi na odkazanje ugovora, to je na vrieme i svršuje po sebi.

Klaić. Primjećujem, da je slog ovdje posve nejasan. Držeć se rieči zakona, i kad se radi o poljarih vremenito ustanovljenih za kakovi pojedini plod, trebalo bi oblasti zaiskati dozvolu glede odpusta.

Ponte Glede pojedina ploda mislim da se takova sumnja nemože pojaviti, jer kad se primi poljara do urečena dana, kao što na primjer dok se svrši trganje, s onim danom čuvar prestaje biti poljarom, bez potrebe da se izriečno odpusti.

Klaić. To nije nego osobiti slučaj medju mnogim, koji bi se mogli pojaviti. Koja Obćina, ili obćinski odjelak mogao bi opredieliti poljara za jednu, dvie ili tri godine.

Ponte. Ja mislim da se ima odnositi na poljare naimenovane za neopredieljeno vrieme. Idje po sebi, da kad se poljar primi za jednu, dvie ili tri godine, kako su iztekli, naimenovani čuvar nije više poljar; no glede obćih slučajeva, kad je Obćina našla potrebito da namjesti ovoga poljara, cieniti je da su okolnosti bile takove, da je bilo željeti da se ustanovi. Moglo bi se pak dogoditi, da Obćina radi štednje ili inoga uzroka hoće da pometne poljara; a dobro je da Namjestništvo i zemaljski Odbor pripoznadu jesu li uzroci vriedni i osobiti obziri nebi li se tomu protivili. Ja sada neuvidjam da bi se pojavilo težkoće i troška, da obćinsko Opraviteljstvo, koje je našlo potrebito uvedenje ovih poljara, zaište dozvolu bilo Namjestništva, bilo Sabora, bilo zemaljskog Odbora, da jih za unapredak pometne. Radilo bi se o prostoj tražbi, koju bi obćinsko opraviteljstvo učinilo. Naša obćinska opraviteljstva sposobna su da sastavu veoma važnijih radnja, a kamo li proste tražbe. A zato odnosno na pojedine plode, po onomu što je gospodin Predsjednik rekao, čini mi se da nije zgodno; a odnosno na uvedenje poljara' za obću potrebu, cienim da što sam ja naveo opravdati će odredbe članka.

Vojnović. Mogla bi se valjda izbjegnuti sumnja s opomenom § 3. slova *a*), u komu se govori ob onih poljarih, koji su odredjeni na nadgledanje kakva obćinskoga odjelka. Govorim o predposljednjoj točki, koja se odnosi na slučaj sadržan u § 3. slovo *a*). Da se naznači ovaj članak, nebi više bilo sumnje, da u ovomu slučaju samo zemaljski Odbor i Namjestništvo mogli bi presuditi o pitanju kakova odjelka ili kakve obćine da za unapredak pometnu poljare. Ova odredba cilja na zaštitu javne sigurnosti, koju bi Obćina mogla zanemariti, i o kojoj i protiva njenoj volji treba providiti. U ovomu smislu učiniti ću izpravak.

Giljanović. Čini mi se da nije trieba razjasnenja' ni dodatka'. Razlika visi o predposljednjoj točki § 28. Ja držim da nije trieba ustanoviti providba' kad Obćina ustanovljuje i prima svoje poljare. Držim naproti da je trieba providiti o primljenju ovih poljara kad jih politička oblast odredi; te držim da nije trieba nego razjasnenja, koje se može učiniti samo s riečju, a bila bi ova pri svrhi rečene točke: " unapredak ".

Vojnović. Nemogu dieliti mnienje častna Giljanovića, jer može se pojaviti slučaj, da poljari u smislu prve točke ovoga članka budu prvašnjega svojevoljnog uvedenja Obćine. Gdje se to dogadja, znači da je Obćina providila o interesu javne sigurnosti. Ali može se dogoditi,

da kasnije, zanemarivši svoju dužnost, iz hude svrhe štednje odluči jednoč odpustiti poljare. Zato, dobro je da Namjestništvo u dogovoru sa zemaljskim Odborom preprieči takovu štetnu odluku Vieća. Evo zašto baš ja bi želio da se spomene § 3. slovo *a*) osnove zakona, a to tim više, što čini mi se da na takovi slučaj namienjala je predposljednja točka članka, gdje se govori o *pometnuću*.

Giljanović. Odstupam od moga izpravka.

Ponte. Pristajem uz izpravak predložen po častnom Vojnoviću, koji bez da ništa otme članku dodaje mu razjasnenje, koje premda nepotrebito, sasvim tim dobro je da ga ima, da svaka sumnja s tim nestane.

Predsjednik. Prvi je podvrći se glasovanju izpravak Klaićev, po komu gdje stoj: "tenuta„ imalo bi se reći: " possesso „. Gospoda koja primaju, neka se dignu. *(Primljeno većinom).*

Drugi je izpravak zastupnika Vojnovića, po komu pri predposljednjoj točki članka iza rieči: " poljari pometnu „ imalo bi se staviti "(§ 3. slovo *a*)„. Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. *(Primljen većinom).*

Didolić. U članku je rečeno: " bez privole „. Glasovali smo drugi članak, koji veli: "uslied predloga zborova za obćinske odjelke „. Zato zaiskao bi ovo preinačenje.

Predsjednik. Zastupnik Didolić predlaže sliedeći izpravak: « Primanje zakletih poljara na službu ostaje na volju što se tiče dotičnih posjeda iz predložene trojice „. S tim on se odnosi na drugo riešenje Sabora.

Filipi. Primietiću, da prvašnji članak u komu se glasovalo predloženje trojice, odnosilo se na naimenovanje, a ovdje se pazi na ustanovljenje po sebi. Kao ustanovljenje hoće se privola zbora, a kao naimenovanje treba da zbor predloži svoju trojicu.

Danilo (slavjanski). Seoski zborovi po zakonu neimaju odlučna glasa, što bi imali po ovom §. Zato mislim da ni u ovom poslu, imadu li se ustanoviti u selu poljari, nebi imali zborovi odlučivati, nego samo posavjetovati, pa u tom smislu predlažem da se ovaj § preinači.

Predsjednik. Zastupnik Didolić poteže na se svoj predlog. Drugi predlog čini zastupnik Danilo, koji glasi ovako:

" Primanje poljara' ostaje na volju, niti se može dogoditi bez da je zbor za obćinske odjelke podao odvjet, i bez privole vlastnika' „.

Filipi. Čini mi se da je trieba sav članak preinačiti. Ovdje, po preinakah zastupnika Danila, ostavilo bi se oblasti pravo ex lege da naimenuje poljare, s tim samo da sasluša zborski odvjet; dočim je članku do toga, da oblasti u opredieljenih slučajih imadu pravo, da predlože ove poljare. Pravo, po zastupniku Danilu, nebi moglo obstojati više. Da zastupnik hoće ostati pri svom izpravku, molio bi ga da preinači sav članak.

Danilo (slavjanski). Ako je trieba, a to neka se preinači tako da ne dodje u sukob s obćinskim zakonom. To je čemu idje i moj predlog. Ako moj nije dovoljan, onda gospoda koja to ciene, nek učine boljega.

Giljanović. U slučaju ovim člankom predvidjenomu čini mi se da bi smo mogli nagaziti na veliku težkoću. Stavimo slučaj, da oblast naredi jednoj Obćini ustanovljenje poljara'. Budać se u članku odredilo da za poljare treba privola zbora; da se u opredieljenom mjestu nebi htjela predložiti trojica, to bi tada na putu stajalo oblastinoj podanoj naredbi, da se poljari namjestu. Da se maši svrha članka i izbjegnu težkoće, mislim da je odrediti: da u ovih slučajih oblast može naimenovati poljare i odrediti jim plaću.

Predsjednik. Usudjujem se primietiti, da je prva odredba članka na volju, niti obširnija može biti u korist Obćine. Bez dozvole zborova' ništa se nemože činiti; a Namjestništvo i kotarske političke oblasti nepačaju se, nego u opredieljenih slučajih.

Danilo (slavjanski). Svi navedeni razlozi nedopuštaju mi odstupiti od moga predloga.

Radman. Kako li glasi Giljanovićev predlog?

Predsjednik. Predlog glasi u smislu, da u slučaju o komu se članak odnosi, podala bi se

Namjestništvu i zemaljskomu Odboru vlast, da naimenuju poljare osobno.

Idju dva predloga na glasovanje. Prvi je onaj zastupnika Danila, po komu poljarevo primljenje na službu nebi se moglo dogoditi, nego kad bi se prije čuo odvjet zbora dotičnoga obćinskog odjelka. Gospoda koja primaju predlog, neka sa dignu. *(Manjina).*

Drugi je predlog onaj doktora Giljanovića, po komu u slučaju članka spadala bi Namjestništvu i zemaljskomu Odboru vlast ne samo da nametnu poljare, nego da jih i osobno naimenuju.

Ponte. Podupirem Giljanovićev predlog, jer pošto se pri § 4. učinio izpravak Saborom primljen, da se naimenovanje poljara' ima činiti iz trojice zborom predložene; dodatak Giljanovićev doskočuje nestašici, koja bi inače u zakonu ostala, jer da se nedozvoli i pravo na naimenovanje poljara', onda, kada zbor nebi htjeo pristati, nestao bi način po komu ustvariti odredbu o ustanovljenju poljara'.

Predsjednik. Idje na glasovanje predlog smierajuć na to, da se Namjestništvu i zemaljskomu Odboru podade vlast da naimenuju poljare. Gospoda koja primaju, neka se dignu. *(Primljeno većinom).*

Idje na glasovanje članak sa primljenim popravkami. Tko ga prima, neka se digne. *(Primljen većinom).*

Ponte (čita § 29. *sada* 28.*):*

§ 28.

Obćinske starešine i seoske ronde sliediti će uzpomagati svrham poljske sigurnosti po pravilih njihova ustanovljenja.

Imaduć se ipak cieniti da je sigurnost poljskih dobara poglavito povjerena zakletim poljarem, ronde seoske po mjestih gdje ima poljara', u sudielovanju s njimi dužne su jim dodavati svaku pripomoć. Seoski Glavari, Čauši, a poglavito rondarski Arambaše ostaju odgovorni za obsluživanje onoga što ovaj članak odredjuje.

Predsjednik. Išto li tkogod od gospode rieč? *(Nitko).* Gospoda koja pristaju, neka se dignu. *(Većinom primljen).*

Ponte (čita § 30. *sada* 29.*):*

§ 29.

Poljari, u koliko dopuštaju okolnosti vremena, mjesta i predjela njihovu čuvanju povjerena, dužni su jedan drugomu pripomagati, navlastito u slučaju kad bi se prestupnici oprli.

Predsjednik. Ište li tkogod rieč? *(Nitko).* Tko prima, neka se digne. *(Primljen većinom).*

Ponte (čita § 31. *sada* 30.*):*

§ 30.

I c. k. Žandarmarija dužna je priteći u pomoć zakletim poljarom, i sudielovati da podpuno postignu svrhu njihova ustanovljenja, i nastojati o sigurnosti poljskih dobara po obstojećih zakonih.

Predsjednik. Išto li tkogod od gospode rieč? *(Nitko).* Tko prima, neka se digne. *(Primljen većinom).*

Ponte (čita § 32. *sada* 31.*):*

§ 31.

Poljari su odgovorni za svaku štetu prouzrokovanu svojom nemarnošću ili prestupkom u obavljanju svoje službe.

Predsjednik. Išto li tkogod od gospode rieč? *(Nitko).* Tko prima, neka se digne. *(Primljen većinom).*

Ponte (čita § 33. *sada* 32.*):*

§ 32.

Svaki poljar, koji nebi izpunio svoje dužnosti, može biti podvržen globi od jednoga do pet fiorina, obustavljen od službe na opredieljeno vrieme, ili konačno odpušten. Globe i obustavljenje poljara' obćinskoga naimenovanja presudjivati će Obćinsko Opraviteljstvo, ostajuć otvoren utok za osam dana kotarskoj političkoj o-

blasti; a kotarska politička oblast presudjivati će odpuštenje.

Utok protiva ovoj presudi ima se za osam dana podnieti kotarskoj političkoj oblasti za odsude Obćinskoga Opraviteljstva, a Namjestništvu za ine odsude.

Vojnović. Ovaj članak sadrži dvie odredbe, koje s jedne strane vriedjaju Obćinsko gospodarstvo a s druge uzkraćuju kriepost kaznene prietnje u istomu članku predvidjene. Mislim da se u obćinskih opraviteljstvih može tako pouzdanje imati, da jim se ostavi nametnuti globe i odrediti poljarevo obustavljenje od službe, bez da trieba utok za 8 dana političkoj oblasti. A zbilja čini mi se, da svrha u § 32. predvidjena nebi se postigla s onom zahtjevanom kriepošću, kad bi se slobodan ostavio utok. Po obćinskomu zakonu, obćinsko opraviteljstvo može takovu vlast izvršivati u predmetih mjestna redarstva; a obćinski zakon naznačuje uvjete pod kojim izvršivanje takove zadaće može se učiniti. Ja zato nevidjam zašto li, radeći se o poljarih, ima se mimoići načelo u obćinskomu zakonu sadržano, a neima se obćinskomu opraviteljstvu podati veću snagu, da nebude zanemareno nadgledanje, koga radi ustanovljeni su poljari. Držim da i sami zemaljski Odbor, da ovu osnovu nije valjda izradio prije obćinskoga zakona, nebi lako bio ovu točku zadržao. Što se druge točke tiče, ja mislim da je poljar obćinski činovnik kao svaki drugi, i da kad ga obćina naimenuje, kao što joj pripada pravo da odpušti svoje činovnike, iz istih razloga može odpustiti i njega. Ja bi zato predložio, da se ove dvie točke izostave, te posljedično druga stavka § 32.

Radman. Ištem govor.

Vojnović. Biste li mi dopustili, da predam prije moj izpravak?

Radman. Mislim da isto mogu govoriti. Primjetbe zastupnika Vojnovića, čini mi se, odnosu se na neko zakrilstvo obćinske oblasti. Reći ću još bolje: čini mi se, odnosu se da zaštitu djelovanje obćinskih opraviteljstva. No ma koliko se želilo da obćinsko opraviteljstvo bude nezavisno i slobodno da o svojih interesih djeluje; nenahodim ni pristojno ni pravedno zahtjevanje, da nebude slobodan utok protiva njegovoj odluci, s kojom bi nametnuo poljaru kakvu globu, ili ga od svoje službe odpuštio. — Oteti onomu, komu je izvršiti odsudu, pravo na utok, te izložiti ga posljedicam prve odluke bez šta ina, to čini mi se da u porabi nebi izpalo pametno. Ja bi bio istina sklon uzkratiti kotarskoj političkoj oblasti vlast da presudi o utocih predanih protiva odsudi obćinskoga opraviteljstva; kad nebi znao da u porabi posriedovanje političke oblasti svakako je potrebito u poslih odnosnih na poljske štete. Bio bi zaista skloniji, a mislim da bi i naravnije bilo postupanje, da i u ovoj prigodi utok bude predan obćinskomu vieću. Ali s druge strane nam je promisliti, gospodo, na praktičnost zakona. Trieba nam promisliti, da nije svedjer lako sabrati obćinsko vieće; da s druge strane sazvanje vieća pripada načelniku, a da načelnik nije svedjer sklon da ga sazove. Istina, moglo bi se i odrediti načelniku da sazove vieće. — Imade ipak toliko malih izlika, zbog kojih načelnik može odgoditi njemu neugodno sazvanje. Ovo velim, ne da činim krivo načelnikom; nego zato, što mi je do običaja smatrati ljude kao što jesu, a ne kao što bi imali biti. Zato čini mi se, da nebi bilo najzgodnije povjeriti obćinskomu vieću presudu o utoku u ovih slučajih neodgodiva izvršivanja. Od moje strane, opet velim, bio bi skloniji podieliti obćinskomu vieću pravo da presudi o utocih, nego li političkoj oblasti; koja nebi imala što drugo učiniti, nego zajamčiti djelovanje vieća, ostaviv ga slobodnim i nezavisnim u svemu, što se na svoje posebne interese odnosi. No budući se u samomu djelu moglo nagaziti na ne male nerede, to držim obzirnije ostaviti političkoj oblasti presudu o utoku; te zato zadržao bi slog članka kano stoji. A to tim više, što po naredbi danas obstojeća obćinska zakona od 30. Srpnja 1864. inače nije moguće učiniti. Obćinsko opraviteljstvo u poslu globa' postupa usljed povjerene mu vlasti, te utok protiva odluci o globi primljen je po zakonu, a presudjivanje o njemu pripada kotarskoj političkoj oblasti. Što se pak tiče odpusta, pošto poljari o kojih je govor bivaju naimenovani od obćine, nahodim pravedno da njihov odpust bude zavisiti od obćinskoga Opraviteljstva a da neima trebovati utok političkoj oblasti o njemu. — U ovoj drugoj strani pristajem uz Vojnovićev predlog, ali s razlikom, da u ovomu slučaju htio bi da je utok slobodan obćinskómu vieću.

Vojnović. Daje mi se na žao, što me častni predgovornik nije ostavio da učinim moj predlog. Da ga slažem sadašnjim obćinskim zakonom, ja sam namjeravao popunito što sam bio rekao, predlažuć da poljarev odpust bude nadležnost obćinska vieća. Znamo da odpust obćinskih činovnika nemože pripadati nego vieću. Shodno ovomu načelu ja zaglavljujem moj izpravak s ovimi riečmi: "Obćinsko vieće odrediti će odpust „. Prelazim na globe. Što se tiče ova predloga, nemogu se skloniti na razloge, što je zastupnik Radman naveo. Napomenuo sam tek prije, da obćinski zakon ostavlja opraviteljstvu veoma prostranije polje, na komu izvršiva takovo pravo obzirom na zadaće gradskoga redarstva. Opraviteljstvo postaje tada sudom i nameće globe u granicah obćinskim zakonom propisanih. Da njemu nije neprizivno namećati globa' svojim činovnikom, koji zanemaruju svoje dužnosti, u predmetu takove važnosti kano je nadgledanje nad poljskim imanjem; da jim se podade pravo utoka, u slučaju nametnute jim globe, političkoj oblasti a i Namjestništvu, kao što pominje druga točka § 33 ; težko će biti postići svrhe zakona. Obćinsko je opraviteljstvo najnadležnije da uvidi, je li bilo krivice. Zato moj bi izpravak u ovomu smislu glasio.

Piperata. Ja nahodim da bi bio pogibeljan izpravak zastupnika Vojnovića. Obćina mnogo je puta stranka u parnici. Po naših gorskih kotarih Obćina je poglaviti vlastnik. U ovomu slučaju ona bi bila sudac i stranka, a što je još gore, neprizivni sudac. Zato držim da je providba pogibeljna i neuporavljiva. Članovi obćinska vieća najveći su posjednici, i najvećma zanimani da svojom zaštitu i tudju vlastinu. Sudeći o takovoj vrsti parnica', stavili bi se u posve težkomu položaju. Mnogo puta bili bi izloženi tužbam od strane puka. Ja poznajem nekoliko načelnika, koje puk osvadja, premda krivo, da biraju čuvare i poljare, i da dopuštaju pudarine za svoj račun i obzirom na svoju korist. Ja mislim da bi dobro bilo ostaviti, da politička oblast sudi u drugom stupnju, a to da obćinski poglavari bolje budu branjeni od sumnja'.

Maćedo. Moram odgovoriti častnomu Piperati. Načelo po zastupniku Piperati izjavljeno čini mi se pogibeljno. Pravilnik je naš zakon, što se od malo godina glasovao, a ja vidjam da danas idjemo nešto natrag. Obćinsko je opraviteljstvo u obćinskomu pravilniku slobodno, Nikakovo pačanje neima Vlada, ni zemaljski Odbor. Primio se § 28., na temelju koga Namjestništvo u dogovoru s pokrajinskim Odborom može narediti Obćini da naimenuje poljare i odrediti postotnih prireza, oskvrniv po taj način Obćinsku nezavisnost. Sada stavlja se na glasovanje drugi članak, na temelju koga otelo bi se Obćini pravo da naimenuje svoga činovnika. Dokle god idjemo li mi s ograničenjem prava Obćine? Posve puno stupamo nazad. Poljar je činovnik obćinski. Sve ine činovnike naimenuje Obćina. Ja nipošto nedielim strah zastupnika Piperate, niti si predstavljam mogućnost, da Obćine mogu zlouporaviti poljare. Držim u svakomu slučaju, da načela imadu biti sačuvana. Držim da smo već pošli natrag kada smo glasovali § 28.; moramo napokon obustaviti natražnjačke korake, jer ako su se Obćine nakon toliko vremena izbavile od pačanja političke oblasti, do naše je dužnosti odbacivati one naredbe, koje vriedjaju obćinsku nezavisnost. Zato ću glasovati za Vojnovićev izpravak. (*Dobro s desne*).

Filipi. Držeći se onoga što smo učinili pri svakomu članku ovoga zakona, to jest da izbjegnemo svaki sukob s inimi obstojećimi zakoni; primiećujem da je slog ovoga članka posve obći, jer veli (*čita*). Ovdje nerazlučuje kakove dužnosti; zadrži sve. Zato može ostati u obćih naredbah i smatrati se kao ukinuće njih. A o tomu me tim više uvjerava, što u § 12. davajuć poljarom značaj javnih činovnika veli se, da će uživati svako pravo i preimućstvo. Izpada naravno, da kad su jednoč izjednačeni s javnimi činovnici, podložni su i svakomu uzpregnućemu pravilniku o javnih činovnicih, koji svoju dužnost neizpunjuju. Zato je da bi našao samo razjasnenje dodati, te predložio, da iza rieči: « izpunio svoje dužnosti „ bude dodano : "ako nije slučaj predvidjen i t. d.„

Vojnović. Po onomu što veli častni Piperata pali bi u grdjemu položaju od onoga prosta vlastnika, koji plaća i odpušta svoga poljara, dočim takovo pravo nebi pripadalo Obćini. Članak 15. providja o svih onih obzirih javne koristi, na koje zakon ima svedjer paziti. Poljar ima javni značaj u slučajih naznačenih u § 9. Kada bi se pojavio kakovi slučaj nesposobnosti dolazi § 15. Ali poljara koga Obćina

plaća, Obćina koja ga plaće može i ima odpustiti.

Piperata. Ja najpodpunije pristajem uz zastupnika Vojnovića ob onoj strani njegova izpravka, koja se odnosi na poljarev odpust. Ja sam jedino suzbio neprizivnost suda po njemu predložena, ali sam zadovoljan da se odpust poljara' ostavi Obćini. Ja da mogu časom zaboraviti da sam zastupnikom i povratiti se mojoj zadaći politička poglavara, bio bi zadovoljan da se Obćini ostavi takovo pravo. Moja je namjera svedjer bila i biti će, oteti Obćini svaku sumnju nepovjerenja, i predobiti one nerede, koje se žaliboże svedjer ponavljaju. Ob ostalomu da visoki Sabor čini.

Carski Povjerenik. Glede zgodnosti načela, da se poljarom ostavi pravo utoka u slučajih da budu osudjeni na kakovu pedepsu ili da jih obćinsko opraviteljstvo obustavi od službe; ovu zgodnost, kao što je vrlo dobro primietio častni doktor Radman, nitko neće zaniekati, a izlišno je da se ja o tomu bavim. Ostati ću pri posljednjoj strani točke § 23., koji veli, da će politička oblast izreći poljarev odpust. Smijem primietiti, da po § 4. zakona visokim Saborom glasovana naimenovanje obćinskih poljara do nadležnosti je obćinskoga opraviteljstva dakako; ali da po istomu § 4. političkoj oblasti pripada pravo a i dužnost, da razvidi nebi li protiva kojoj osobi po opraviteljstvu naimenonovaj stajao kakovi vriedni uzrok izključenja; a u slučaju da iznadje takovi uzrok, politička oblast ima pravo, da uzkrati poljarevo primljenje na službu. Zato istom s pristupom na zakletvu poljar može se smatrati poljarom, te činilo bi se, da kako pristup na zakletvu sačinjava izvršivanje čina o naimenovanju, tako bilo bi zgodno, da ista oblast, koja je u poljara našla sve kakvoće po zakonu iziskane, ima i razviditi da u onomu istomu kipu nije nestala kakova zakonska kakvoća, te biva li zato slučaj odpusta. Okrom toga pomenuti ću i zakon 1860. ne zato, da zakon obstojeći po inih pokrajinah ima vriediti i imati obvezateljnu kriepost u Dalmaciji; nego zato, što su u njemu izjavljena neka načela, koja bijahu primljena u svih inih pokrajinah carevine; jer mislim da visoki Sabor svojim riešenjem neće nepripoznati načela i pravila obstojeća po ostaloj Carevini. Pomenuti zakon sadrži prednavedeno načelo, a zato moje bi bilo mnienje, da odredba bude ostavljena kao što ju slavni zemaljski Odbor predlaže.

Radman. Malo prije ja sam stao govoriti prije nego sam podpuno razumio Vojnovićev predlog, pokle ga je zapisao; a zaista sam zlo učinio, jer pokle nego ga dočuh, nemogu pristati uz takovi predlog ni o drugoj strani naznačenoj, to jest o slučaju odpusta. I glede ove strane ostajem pri slogu članka. Dočuo sam pak veoma dobro govoriti o Obćinskoj slobodi; a ja hvalim sve što se tiče neodvisnosti i slobode razumne i zakonite. No zato je baš, gospodo, da nam je biti dosljedni; da iz časti prama ovomu načelu slobode imamo ne odsudjivati poput samovoljca, nego ostaviti slobodan utok protiva nami. — Trieba biti dosljedni, opet velim; a zbog takova načela dosljednosti i slobode ja tim više ostajem pri smislu mojih prvašnjih izraza. *(Pohvala).*

Vojnović. Čini mi se da je gospodin Carski Povjerenik tek prije naveo, da je posve razborno, da ona ista oblast, koja je primila poljara na zakletvu, bude i ona, koja bi presudjivala predmet kada bi se pojavio kakovi uzrok nesposobnosti. No baš o tomu providilo se s § 15., jer ovaj članak daje oblasti pravo da pripozna, je li se nesposobnost obistinila. S tim svaki javni obzir biva sasvim zajamčen. Odpust predvidjen u § 32. sadrži naprotı slučaj, u komu je poljar opetovano neizpunjivao svoju dužnost. Zato pod ovim vidom neima nikakovo poricanje s pravom u § 15. priuzdržanim političkoj oblasti. Gospodin nam Carski Povjerenik napominje obće načelo odredjeno zakonom od 1860; ali takovi se zakon odnosi na predustavno doba, kada carevinsko Vieće nije još bilo glasovalo načela obćinska zakona; ona načela, koja su služila pravilom pri izradjivanju obćinskih pravilnika. Da nam je gospodin Povjerenik rekao, da je onaj zakon izdan poslje njihove potvrde, ja bi se bojao nagaziti na pogibeli da zakon nebude odobren; ali to nije u slučaju. Da je doktor Radman predložio, da poljar može uteći se obćinskomu vieću protiva nametnuću globa', ja bi se bio s njim združio. S predloženim članko hoćemo, da se politička oblast pača kao viši sud u poslu vlastitih zadaća Obćine, dočim nije takova, nego kad se radi o povjerenih zadaća. Ja zato držim, da s mojim izpravkom poštovana je slo-

boda Obćine i izbjegava se pogibeli da zakon nebude odobren.

Carski Povjerenik. Posve je istinito, da po meni napomenut zakon 1860. izašao je prije obćinska zakona; a i ja to znadem, da je obće načelo, da novi zakon ukida predjašnje zakone. No ja neznam, je li zakon obćinski ukinuo onaj o poljskih štetah od 1860. Meni je dvoumiti o tomu, jer se popečiteljstvo ove godine naročito pozvalo na zakon 1860. godine. Napomenuvši taj zakon, rekbi da je namjeravalo posavjetovati, da iz zakona pri glasovanju ovoga visokog Sabora nebudu izključena ona obća načela, koja ovaj obći zakon sadrži. Napokon mislim, da obćinski zakon nije nimalo ni po inih pokrajinah uništio zakon od 1860., a da zato nije bila ukinuta u onoj strani, koja se odnosi na odpust poljara'.

Pavlinović (slavjanski). Da nije drugi put govorio gospodin Vladin povjerenik, ja bih se zadovoljio razlozim koje je naveo moj prijatelj Vojnović, na koje podpuno pristajem. Vladin povjerenik dok nas pozivlje da se osvrnemo na zakone koji su primljeni u drugih pokrajinah, kad su znameniti, dobro je; ali mi se čini uvredno to, da se nam svaki čas spominje da se obazremo sad na desno sad na lievo, kao da sami našega puta neznamo. Što su poljari? To su poljske straže, obćinski službenici, koji na korist poljodjelstva imadu čuvati zemlju i plodove. Država je u dužnosti podpomagati poljodjelstvo, kako izvor svoga dobrobitka.

U tu svrhu, da učini djelovanje straža što koristnije, država prima im sviedočanstvo u sudu, i da podkriepi svjedočanstvo poljara, ob vezuje ih zakletvom. Da Vlada razgleda koji su to ljudi kojim daje osobitu kriepost u sudu, sasvim je u redu, i to je u državnih svrhah. Ali netom se vlada uvjerila da ti poljski poslovači dostojni su njezina povjerenja, ona je sve ono što je do nje učinila.

Nego moja gospodo, da mi dotle Vlada podje, da kad budemo htili da odpustimo od službe poljare, nebudemo to moći učiniti bez njezine privole, to je što nerazumim. Ja znam da se može dogoditi da poljar ugodi političkoj vlasti; ali opet znam, da tim nije ugodio zemaljskim gospodarim, kojim je do učuvanja njihovih zemalja; i kad u tom on nije ugodio, poljar postaje u obćini tegoća, danjak, i što gore, pa bio najmiliji političkoj vlasti.

Govoriti o nekakvoj slobodi, o slobodoumnih načelih u poslih izmedju mene i moga najmenika, to su puste rieči, i ništa do puste rieči. Tebi moj novac, a meni tvoj rad; kad toga uzajmeno nema, moje je pravo da te oslobodim moje službe, a tvoje da se odrečeš moje plaće. (*Dobro !*).

Giljanović. Pristajem podpuno uz razloge, što su sada naveli častni Vojnović i Pavlinović. I ja stojim za slobodu Obćina', i nebi htio da jim se zadaće taknu. Ništa ne manje ja ću glasovati članak kano stoji. Treba samo da razjasnim ovo protuslovje, to jest zašto li se ovako podnašam. To biva zato, što je gospodin Povjerenik govorio. Gospodo! kao zastupnik veleporeznika' okružja Zadarskoga, to jest one strane, koja živo želi uvedenje ova zakona; ja ga kriepko imam poduprieti. Rieči gospodina Carska Povjerenika za me su u ovomu predmetu veoma važne. Reći ću da je za me kô da sán *veto* govori. Kad je taj *veto* da govori, ja, radeći se o poslu toli važnomu glede mojih opunovlastitelja, u interesu zastupane stranke moram podvrći moje uvjerenje. - Zato glasovati ću zakon kô stoji.

Ponte. Glede primjetaba' gospodina Carska Povjerenika imam odgovoriti, da § 15. opredieluje slučaj, u komu politička oblast iz obzira' javnog reda ima oteti poljarev značaj osobi, koja počini neposlužnosti ili ima mana' zbog kojih nemože biti više poljarom; a zato meni se čini, da neimaju temelja obziri javna reda o zadržanju utoka u ovomu § 32. ustanovljena političkoj oblasti. Gospoda moji predgovornici govorili su već o potrebi i pristojnosti, da se i poljarom priuzdrži pravo na utok baš zato, da se neoskvrni pravda i sloboda, koja za svakoga ima biti jednaka. Čuo sam od mnogo strana reći, da ovaj članak vriedja samoupravu Obćina' i obstojeći obćinski zakon; ali nikakova od učinjenih primjetba nije baš suglasna s rečenim zakonom. Dobro je rekao častni Vojnović, da utok protiva odluci obćinskog Opraviteljstva neima se po obstojećemu obćinskom zakonu odpraviti političkoj oblasti, nego naproti obćinskomu vieću kao predmet vlastite zadaće Obćine. No ja mislim da s tim on nije se držao prava značaja glede globa', jer § 61. obćinskoga zakona donosi pravo kazni ne kano

vlastitu zadaću, nego kano povjerenu, veleći izriečno ovo (*čita*):

"Pravo kazniti pripada načelniku zajedno sa dva prisjednika. Takovo pravo kazni biva izvršeno kao zadaća povjerena„.

Sada druga stavka § 107. obćinskoga pravilnika naredjuje što sliedi (*čita*):

"O poslih od Države povjerenih Obćini, utok će se svakako odpraviti kotarskoj političkoj oblasti„.

Zato zemaljski Odbor, da se drži ovih naredaba obćinskog zakona glede globa', to jest da o povjerenih zadaćah utok ima se odpraviti političkoj oblasti; imao je zadržati i u ovomu zakonu načelo, da se utok ima predati kotarskoj političkoj oblasti. Ini je posao pak što se tiče obustavljanja i odpušta poljara'. O tomu ja dielim mnienje častna Vojnovića, da je to vlastita zadaća Obćine; s tim da Opraviteljstvo može odrediti obustavljenje, ali odpušt samo obćinsko vieće. No neslažem se s doktorom Vojnovićem, da neima biti prava na utok. Priziv idje na obćinski zakon. Zadržimo ga dakle, i po svemu i svačemu držimo se obćinskoga zakona. Članak 41. veli (*čita* § 41. *obćinskoga zakona*). Članak 103. obćinska pravilnika odredjuje pak, da protiva odlukam obćinska vieća utok ima se upraviti na zemaljski Odbor. Ja zato predlažem, da, zadržavši takodjer Filipov izpravak, ovaj članak bude preinačen ovako:

"Svaki poljar, koji nebi izpunio svoje dužnosti, ako nije slučaj predvidjen u obćih kaznenih zakonih, može biti podvržen globi od jednoga do pet fiorina, obustavljen od službe na opredieljeno vrieme, ili konačno odpušten. Globe i obustavljenje poljara' obćinskoga naimenovanja presudjivati će Obćinsko Opraviteljstvo, ostajuć otvoren utok za osam dana kotarskoj političkoj oblasti glede globe, a obćinskomu vieću glede obustavljenja.

Samo vieće moći će narediti odpušt, s pravom na utok zemaljskomu Odboru u smislu § 103. obćinskoga pravilnika„.

Radman. Ja nisam rekao sve što sam mogao reći o predmetu, jer nisam htio produžiti pretresivanje preko mjere, tim više što mi se razmirica svedjer pokazivala po sebi riešena s naredbami obstojećega obćinskog zakona. Neću dakle više govoriti o glavnoj stvari; no nahodim potrebito da nešto primietim glede posljednje točke § 33. Mi smo često čuli govoriti o nuždi da se pazi na štednju, da su malo sredstva postignemo velikih uspjeha. Vidjam gdje predloženi zakon, dočim providja na potrebe navadno izradjivanih polja, nije zaboravio gajeve. Nahodim vrlo dobar i zgodan pojam o spajanju poljara' sa šumari. Posljednja točka zakona veli (*čita* § 32.). Mi u ovoj naredbi nahodimo slobodu, koju ovaj zakon dopušta, da se ove dvie različite zadaće sdruže u jednoj te istoj osobi; sdruženje, koje nebi bilo mogućno, da i u strani poljareva odpušta nesudieluje politička oblast, od koje šumari zavisu. Zakon o gajevih 1852. god. i da stvarstveno nije kriepostna u našoj Pokrajini, svakako stoji u listu pokrajinskih zakona, i zvanično izjavljen je kriepostnim za naše gajeve. Činilo bi se dakle kao prezgodno gori pomenuto sdruženje, a ja ga dostavljam razbornomu razmatranju ove visoke Skupštine u interesu poljodjelstva i pokrajine.

Vojnović. Da se po koji način složi mnienje jedne strane Komore, preinačio sam moj izpravak ovako (*čita*):

"Svaki poljar, koji nebi izpunio svoje dužnosti može biti podvržen globi od jednoga do pet fiorina, obustavljen od službe na opredieljeno vrieme, ili konačno odpušten. Globe i obustavljenje poljara' obćinskoga naimenovanja presudjivati će Obćinsko Opraviteljstvo, ostajuć otvoren utok za osam dana kotarskoj političkoj oblasti radi nametnutih globa, a obćinskomu vieću radi obustavljenja.

Obćinsko vieće moći će narediti odpušt od službe, s pravom na utok zemaljskomu Odboru u smislu § 103. obćinskoga pravilnika„.

Predsjednik. Glede § 33. idje sada na glasovanje predlog častna Filipa, po komu iza rieči: "svaki poljar i t. d.„ dodalo bi se: "ako nije

slučaj predvidjen u obćemu zakonu i t. d.„ Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Glede inih izpravaka što su predložili častni zastupnici Ponte i Vojnović, oni su se složili, te članak glasio bi ovako (*čita* § *32. s izpravkom* Vojnovićevim *i* Pontovim).

Radman. Ovaj posljednji dio mogao bi se glasovati napose. Moglo bi se dati, da prvi dio bude primljen jedinoglasno, a drugi većinom. To ištem zato, što ja prvi dio primam a drugi odbacujem.

Predsjednik. Ako se nitko neprotivi, glasovati će se stavka iza stavke. (*Čita prvi dio* §). Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. (*Primljen jedinoglasno*).

(*Čita drugi dio*). Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Današnja je sjednica zatvorena; sjutra u 9 ½ satih nastaviti će se pretresivanje.

Sjednica se zatvara u 2 sata po podne.

VII. Sjednica dne I. Prosinca 1866.

(Hitropisna izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik
kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 satih 25. čas. izjutra.

Predsjednik. Gospode prisutnih zastupnika na broju ima 28; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Idje na čitanje napisnik zadnje sjednice.

Didolić (*čita napisnik*).

Ponte. Molio bi gospodina Tajnika da opet pročita točku, koja se odnosi na § 22.

Didolić (*čita dotičnu točku*).

Ponte. Ja sam predložio, da se članak zaključi s riečmi: "pristojnoj oblasti„ s izključenjem rieči: "političkoj„. Tako je Komora i primila, a molim da se to izpravi.

Didolić (*čita popravljeni napisnik*).

Predsjednik. Gospoda koja primaju popravku, neka se dignu. (*Primljena većinom*).

Gospoda koja primaju napisnik, neka se dignu. (*Odobren*).

Predan mi je predlog neke gospode zastupnika glede odvjeta odpravivša na Vladu Njegova Veličanstva glede solina' otoka Paškoga. Idje zemaljskomu Odboru da rieši.

Molbenica Marije udove Gabrielovićeve iz Dubrovnika, s kojom prosi pomilovnicu za tri njene kćeri. Idje molbenomu odboru.

Stoji na dnevnom redu produženje pretresivanja osnove zakona o ustanovljenju poljara'. Izvjestitelju zemaljskog Odbora govoriti.

Ponte (*čita* § *34. sada* 33.):

§ 33.

Poljari zavise poglavito od onoga koji jih je naimenovao (vlastnici ili Obćine), a ovi imaju pravo i dužnost nadzirati da nastoje na točno izvršivanje svojih dužnosti i da nepočine koju zloporabu. Ipak i kotarska politička oblast ima vršiti takovo nadziranje i postupati protiva poljarom po naredbah ovoga pravilnika kad bi god opazila da je potreba. Obćinskim poljarom pripada pravo nadziranja nad posebnimi čuvarim ili stražam.

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Tko prima, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Ponte (*čita* § 35. *sada* 34.):

§ 34.

Poljarom nemogu se nalagati službe, koje su izvan njihova zvanja; niti oni mogu nikakvi zanat tjerati.

Klaić. Predlažem da se izostave posljednje rieči: „nikakvi zanat tjerati“, jer mi se čini posve uzkraćujuće. Kada se veli, da poljaru nemogu se nalagati službe, koje su izvan njegova zvanja; dosta je rečeno.

Ponte. Pristajem.

Radman. Nezadovoljava me primjetba častna zastupnika Klaića, jer čini mi se da se neodnosi na ono što zakon naznačuje. A zbilja, vrlo dobro može se tjerati zanat, a u isto doba nenalagati služba', koje su izvan vlastita poljareva zvanja; a to je što predloženi zakon nebi htio da se dogodi, jer se zvanje odnosi na pravu radinost. Zabavljanje zanatom nije svedjer neprestana zabava. Ja mogu tjerati zanat bez da radim, imati umjetnost a neraditi kad sam poljar, ali voditi ju putem drugoga; a to nebi svedjer dobro stajalo u poljara. Zato mislim da bi bolje bilo reći: „nikakvi zanat tjerati dok traje poljareva služba“.

Pavlinović (*slavjanski*). Poljari će biti ljudi iz sela, težaci i to od boljih i poštenijih kuća.

Ako mi metnemo u zakonu da se poljar nesmi svojim zanatom koristiti, tada smo mi učinili da poljara ne bude, jali ako ih i bude, da ne budu kakvi ih želimo, pošteni i nastojni. Ako mi sad rečemo: poljar nesmi raditi motikom i mašklinom; pitam ja, koji će dobar domaćin pustiti svomu sinu da se primi poljarstva? Nijedan doisto; jer bi znao da poljarstvom, njegov bi se mladji odmetnuo od poljske radnje, te bi postao kalašom. Nit je reći, da poljar dok je poljar nemože biti težak; može, jer u mnogih mjestih poljar sa jedne same glavice vidi cio svoj predjel, kojeg mu je čuvati: pa zašto da mu mi smetamo raditi, ako to može bez uštrba njegove službe? Uz to, poljar može imati drugoga načina da, u neka vremena i u nekih mjestih, pogodi službu poljarsku i svoj rad, bez ikakve škode občinske; zašto dakle da ga mi putimo, kad imamo zakon, koji nam kaže što da radimo s poljarom koji zanemari svoje dužnosti?

Pa, kad bi mi htili da poljari zapuste svoj zanat, pitam ja: koja bi im se plaća hotila? Tko bi toliko novaca izbrojio koliko se hoće čovjeku da od same plaće živе? Tkoja bi občina mogla na toliki trošak pristati? Hoćemo li zar prekriti i naša sela sa nekom novom vrstom manjih činovnika, koji bi visili o samoj plaći? Prodjimo se, gospodo, klapnja; činimo zakone koji mogu živiti; nek nam poljari čuvaju polja, mi im dajmo zato plaću; za ostalo nebrinimo se suviše. Ja zato podupirem Klaićev izpravak. (*Dobro*).

(Radman *iza kratka dogovora zastupnikom* Filipom *i* Pontom *pristaje uz predlog zastupnika* Klaića).

Predsjednik. Predlog častna Klaića htio bi da se iz članka izostave rieči: „niti onu mogu nikakvi zanat tjerati“. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Gospoda koja s takovim izključenjem primaju članak, neka se dignu. (*Primljen većin.*).

Ponte (*čita* § 36. *sada* 35.).

§ 35.

Poljari su prije svega pozvani nastojati na točno izvršivanje sviju obstojećih zakona o poljskoj sigurnosti, i u tom poslu na nje poglavito spada svako s tim skopčano pravo i dielovanje.

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*) Tko prima, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Ponte (*čita* § 37. *sada* 36.):

§ 36.

Dok se neustanove naročiti šumari, može se poljarom povjeriti nadgledanje nad občinskim ili posebnim šumami, da se učuvaju od kradje drva' ili od štete.

Vojnović (*slavjanski*). Predložio bi da se § 37. izostavi. Šumari zavisu od političke oblasti, a ona jih samo može odpustiti; dočim poljari zavisu jedino od Občine. Povjerivši jim nadgledanje i nad šumami, sav zakon mogao bi

biti neodobren. Meni se čini da s izostavljanjem ova članka, nikakova nam šteta neproiztiče. Do sada imali smo šumarski zakon bez šuma' i bez šumara'. Kada će se naše Obćine pobrinuti da stvoru šume, lako će nam biti nabaviti šumare.

Pavlinović (slavjanski). Nemogu pristati uz moga prijatelja dr. Vojnovića. Ja nevidim razloga zašto bi poljari postali podvrgnuti političkoj vlasti isto ka i šumari, ako bi im se dalo da gore nadgledaju. Mi smo u ovom istom zakonu naredili da i c. k. oružnici (gjendarmi) budu u pomoć poljarom; za to oružnici nisu postali podložni obćinskoj vlasti ka što su poljari. Poljarom bi bilo čuvanje gore kao uzgredno, pa nebi se tim vriedjale njihove glavne zadaće, niti njihov značaj poljske straže.

Ja želim čuti što misli o tom vladin povjerenik, bili ovi predlog smetao zbilja potvrdi zakona? Jer iskreno izpoviedam, da kad bi došlo do toga da poljari nemogu čuvati gore, ja bi malo zanje i mario; jer najpoglavitija i najobćenitija naša potreba bila bi zanemarena.

Za vinograde i za sidbe mi smo se i dosad, što sami što s pudarim, kojekako branili; nit se ja uzdam da će naše obćine tako brzo moć opet naoseb plaćati i šumare, kad se zna kako su siromašne, i koliko im se svega hoće. Da pače smim reći, ako država šumare o svom trošku nebi uzdržala, da ih mi za svoga vieka nećemo zapamtiti; te kad poljarom nebi se i gora povjerila, da bi sva korist kojoj se od njih nadamo, bila prepolovljena. *(Odobrenje).*

Carski Povjerenik. Po duhu § 36. radilo bi se o uzgrednoj providbi kada bi se poljarom povjerilo i nadgledanje nad obćinskim i posebnim šumami. Da se jednomu obćinskomu ili posebnom poljaru povjeri i nadgledanje nad šumami, s tim nepostaje šumarom, koji poglavito zavisi od političke oblasti. Sadržaj ovoga članka nedonosi, po mojemu mnienju, nikakvu izključivu naredbu; niti mislim da je bojati se, da zakon radi ova članka nagazi na iznimnosti od strane Vladine.

Filipi. K pravednom razmatranju gospodina carska Povjerenika, i da otmem svaku sumnju, koja bi mogla preostati usljed protivštine ovomu članku od strane zastupnika Vojnovića, pristajuć podpuno uz razloženje zastupnika Pavlinovića o naših osobitih okolnostih: dodajem jedinu primjetbu. Članak 37. nije prostrano složen da je reći, da je poljarom povjerena sigurnost gajeva; nego ograničuje se samo, da jih brani od kradja' i šteta'. S tim prava i dužnosti poljara pozvana da nadgleda nad šumami bile bi ograničene na kradje i štete. Zato ostajem pri tomu, da se zadržu blagotvorne odredbe ovoga članka.

Vojnović (slavjanski). Iza pomirljivih razjasnenja carskoga Povjerenika, odobrenje članka nemože naići na nikakovu protivštinu.

Predsjednik. Idje na glasovanje članak. Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. (*Primljen većinom).*

Sada, obzirom na priuzdržaj u prvoj sjednici učinjen, čita se obrazac zakletve, koji bi imao postati stranom opredieljna članka osnove.

Ponte (čita):

Obrazac zakletve

osoblja poljske sigurnosti.

Kunem se, da ću nadgledati i svedjer što budem mogao većim nastojanjem i vjernošću braniti poljska dobra mojemu nadgledanju povjerena; da ću duševno i bez nikakova osobnog obzira dojaviti svakoga, koji bi na ikoji način pokušao da jih ošteti ili bi jim upravo štetu učinio; da ću po potrebi zakonitim putem vršiti zaustave ili zatvore; da neću laživo nikoga pravedna obtužiti ni osumnjičiti; da ću nastojati da se po mogućstvu ukloni svaka šteta od poljske vlastine; da ću dojaviti poljske prestupke i štete učinjene, pa da ću jih procieniti što god budem bolje znao po pameti i po duši, te i zakonitim putem zaiskati jim odštetu; da se neću nigda uklanjati na me spadajućim dužnostim bez znanja i dozvole mojih starešina ili bez neizbježive zapreke; i da ću u svako vrieme odgovoriti za dobra meni povjerena.

Tako me Bog pomogao!

Giljanović. Primjećujem da obrazac ove zakletve sadrži točku, koja se neslaže s onim što smo do sada ustanovili. Takova je točka slie-

deća: " te i zakonitim putem zaiskati jim odštetu ". Poljarom nigda nepripada zaiskati odštetu. Ovo je pravo vlastnika, te držim da bi to bilo ne samo suvišno, nego i protivno zakonim. Zato ištem da ove rieči budu izostavljene.

Predsjednik. Našao bi da pozovem pomnju visoka Sabora na velevažnu okolnost, to jest na onu, da se dojave svedjer odnose na počinjenu štetu. Nije ipak ni spomene ob okolnosti koju držim kao bitnu, to jest o dojavah odnosnih na prestupke u predmetu poljskih šteta, nezavisno i od štete i od namjere počiniti ju. Sada, po mojemu mnienju, ovaj je zanimniji dio osnove, o komu providili su oni zakoni obstojeći u pokrajini još od Dandolove dobe, te naša Vlada opozvala u kriepost. Ovi zakoni, na primjer, odredjuju, da svinjad ima se držati zatvorena, da koze nemogu pasti blizu oranica' i vinograda'. Ovi su zakoni, koji mjesto da svojimi naredbami prispievaju poslje nego se počinila šteta, smieraju da ju preprieču i da uklonu uzroke sa vrlo nadmašujućim uplivom na postignuće svrhe, te treba zadržati jih kriepostnim, i njihovo oskvrnuće kazniti i kada iz njega nikakova šteta nije proiztekla.

Vojnović. Usljed jasnih i liepih razloga, što nam podade naš gospodin Predsjednik, dodao bi gdje se kaže: " dojaviti " rieči: " svaki poljski prestupak ".

Predsjednik. Prvi ima poći na glasovanje predlog doktora Giljanovića, koji smiera na to, da se iz obrazca izključu rieči: " te i zakonitim putem zaiskati jim odštetu ". Gospoda koja primaju predlog, neka se dignu. (*Primljen večinom*).

Drugi je predlog zastupnika Vojnovića, po komu gdje se kaže "dojaviti" imalo bi se dodati: " svaki poljski prestupak ". Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno večinom*).

Gospoda koja primaju članak, neka se dignu. (*Primljen večinom*).

Pavlinović (slavjanski). Neobziruć se na predlog, kojega će podnieti visokomu saboru prečastni zastupnik Kovačević, o podnašanju zakonskih osnova u narodnom jeziku, predlažem da na drugom štivenju ovde nam se u sabor donese matica ovoga zakona o poljarih i u narodnom jeziku.

To ja sad činim s uzroka same potrebe, i naše obće koristi. Ako za ikakav zakon, to za ovi imadu znati naši težaći, i poglavito oni; jer će oni sami biti poljari. Poljaru ovi zakon valja da bude ka moći, pravi *zapis* kojega znati naizust. Da ovim zakonom nedogodi se ono što se dogodilo biednomu obćinskomu zakonu, sa velikom smetnjom i zamrsom, od potrebe je da ga mi ovde vidimo, i primimo: da bude onaki kakav jest, izpravan i točan.

Predsjednik. Predlog stajao bi u ovomu smislu: " Da se na drugom štivenju u sabor donese ova osnova zakona u talijanskomu i u narodnom jeziku.

Saobćio sa je u matici talijanskoj dio zakona preinačena usljed riešidba' visokog Sabora. Na drugom štivenju lako će se još kakvo preinačenje učiniti. Molim vas izjavite: biste li htjeli da odmah iza drugog štivenje osnova bude pročitana i slavjanski?

Pavlinović (slavjanski). Odmah.

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč ob ovomu predlogu zastupnika Pavlinovića? (*Nitko*). Na drugom štivenju osnova će se pročitati u oba jezika. Gospoda koja primaju predlog, neka se dignu. (*Primljen večinom*).

Dostavio sam da u doidućoj sjednici priobćiti će se gospodi zastupnikom osnova popravljena u smislu svršena pretresivanja, da ju svak ima pri sebi.

Današnja je sjednica zatvorena

Sjednica se zatvara u sat po podne.

VII. Sjednica dne 7. Prosinca 1866.

(Hitropisna izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 satih 25 čas. izjutra.

Predsjednik. Gospodo prisutnih zastupnika na broju ima 32; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Idje na čitanje napisnik zadnje sjednice.

Didolić (čita napisnik).

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koja odabravaju sada pročitani napisnik, neka se dignu. (*Odobren*).

Svršuje prvi red gospode tajnika; započimlje drugi s gospodom Giljanovićem i Rošinjolom.

(*Gospoda* Giljanović *i* Rošinjoli *zauzimlju tajnikovo mjesto*).

Primio sam dva predloga s podpisom neke gospode zastupnika. Jedan se odnosi na pristojnost da Vlada Njegova Veličanstva izjednači Sinjsko gimnazije sa inimi gimnazi pokrajine. Drugi teži na to, da Sabor izjavi odvjet, da se u Korčuli ustanovi dock, i da se onoj brodozgradji povjeri nešto radnje za cesarsko-kraljsku Mornaricu. Dva predloga predaju se zemaljskomu Odboru na riešenje.

Predane su četiri tražbe. Prva je nekoliko dalmatinskih učenika, koji ištu da jih Sabor podupire kod preuzvišenoga Državnog Popečiteljstva, da uzmognu nastaviti svoje nauke kod Paduanska sveučilišta.

Druga je Antuna Mišture upravitelja Šibeničke bolnice, s kojom ište podporu.

Treća je redovnika Antuna Parčića, da mu se pomože pri izdavanju svoga Rječnika talijansko-slavjanskoga.

Posljednja je tražba zastupnika Radmila, da mu se podieli dopust, i glasi ovako (*čita*):

„Za ova posljednja trideset dana tri put sam obolio, a još nisam se oporavio, i moj liečnik nedopušta mi da putujem, te ištem da mi visoki Sabor podieli dopust od 15 dana, počamši od danas.

U Dubrovniku 25. Siečnja 1866.„

Radmili.

Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Tražba idje na glasovanje. Gospoda koja pristaju uz zaiskani dopust, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Imam ovdje dva upitkovanja upravljena Vladi Njegova Veličanstva. Prvi podpisan u svakomu pročitati će svoj.

Vojnović (čita):

„Poznato je nastojanje carske Vlade kod turska Divana, da se svrši Proložki put, koji jur spaja Livno s našom granicom. Turska je Vlada u Listopadu ove godine svršila svoj trag puta; a ne tako naša onaj posve kratak, koji ima dovršiti trgovački put Sinja do ondje gdje se ima združiti s Proložkim putem. Po taj način bivaju štetovane koristi, što bi s ovim sredstvom obćenja okružje Spljetsko navlastito imalo ćutiti. Trgovačka Komora onog okoliša obratila se nedavno na preuzvišeno Namjestništvo, dokazujuć potrebu da se ovo djelo dovrši, i dostavljajuć da mjernik, koji je vodio zgradju Proložka puta, obvezao se s novom osnovom dovršiti naš trag sa blizu polovicom troška, proračunana, u koliko se scieni, na 20,000 fiorina; koju svotu kažu da se za ine radnje uložila.

Zato podpisani upitkuju Vladu Njegova Veličanstva:

1. Je li istina da je bio proračunan trošak za dovršenje trgovačkog puta Sinja, koji se ima sdružiti s putem Prologa?

2. Slučajom da je bio proračunan, radi kakva uzroka nije se uložio za djelo toli važno za trgovinu okružja Spljetskoga, a za grad Spljet navlastito?

3. Misli li Vlada Njegova Veličanstva dovršiti taj put doiduće godine?"

U Zadru 4. Prosinca 1866.

Vojnović
Didolić
Pavlinović
Raimondi
Klaić
Vranković
Radulović
Maćedo
Giljanović
Jovanović
Kovačević
Danilo.

—

Carski Povierenik. U drugoj sjednici odgovoriti ću na upitkovanje.

Danilo (*čita*):

"Studena mjeseca prošaste godine učinili su se u Trogiru občinski izbori. Oni trećega i drugoga izbornog razreda obavili su se bez velikih nereda. Pri izboru prvoga razreda pojavilo se nereda', a izborno sjedajuće povjerenstvo sastavilo je napisnik, iz koga se uvidjalo da je uporavljen takov pritisak, da je prepriečio da se glasovanje dovrši. Kaznena se pravda o tomu bavila, i izdala u prvomu i drugomu stepenu odsudu pedepsnu.

Budūć da pojam nezakonitosti biva u pomenutomu izbornom napisniku; i buduć s druge strane, da obstojanje kaznene iztrage nije bilo dovoljnim uzrokom da preprieči uredjenje vieća i opraviteljstva; podpisani upitkuju Vladu Njegova Veličanstva: koje li su zaprieke da se Trogirska Občina uredi?"

U Zadru 6. Prosinca 1866.

Danilo
Pavlinović
Kovačević
Vranković
Didolić
Vojnović
Raimondi
Maćedo
Radulović
Giljanović
Roši
Jovanović.

—

Carski Povjerenik. I na ovo upitkovanje drugom ću prilikom odgovoriti.

Predsjednik. Prije nego preduzmemo štivenje poslova' na dnevnom redu, dužnost mi je primiti obećanje novoizabranog zastupnika doktora Monta. Zovem ga da ga položi.

(Monti *polaže svečano obećanje*).

Idje na čitanje dnevni red (*čita*):

1. Drugo štivenje osnove zakona o ustanovljenju poljara' i glasovanje o cielomu zakonu.

2. Izvješće zemaljskog Odbora s kojim dostavlja odgovor Vlade Njegova Veličanstva na neke Saborske odvjete o predmetu početnoga podučavanja.

3. Izvješće zemaljskog Odbora, s kojim popraća osnovu pokrajinska zakona o razdvojenju Občine Perastske u Okružju Kotorskomu.

4. Izvješće zemaljskog Odbora o četiri predloga zastupnika'.

5. Izvješće novčanog odbora o pokrajinskomu konačnom računu 1865.

Idje na pretresivanje prvi posao. Drugo štivenje osnove zakona o ustanovljenju poljara' i glasovanje o cielomu zakonu.

Gospodin izvjestitelj zemaljskog Odbora izvoliti će ju pročitati, obustavljajuć se pri svakomu članku, da vidi, nebi li tkogod od gospode namjeravao što primietiti.

Ponte (*čita*):

Zakon

za Kraljevinu Dalmaciju o ustanovljenju zakletih poljara na zaštitu sigurnosti poljskoga imanja.

Na predlog Sabora Moje Kraljevine Dalmacije za dobro nahodim narediti što sliedi.

§ 1.

Da se preprieče poljske štete i kradje, da jim se lakše pronadju krivci i izvede odšteta, i da se u obće na temelju obstojećih zakona providi sigurnosti poljskoga imanja, uoblašćuje se u Kraljevini Dalmaciji ustanovljenje zakletog osoblja poljarskoga.

§ 2.

Imenom poljskoga imanja razumievaju se sve stvari, koje se i s najdaljega tiču poljodjelstva i poljskoga gospodarstva, dokle god ove stvari ostaju na otvorenu polju.

Zato kao poljsko imanje imaju se smatrati ne samo nepokretna dobra, to jest oranice, livade, pašnjaci, vrtli, vinogradi, voćke i ino svakovrstno u zemlji usadjeno dublje, ulišta, kolibe, ploti, vodovodi, susjedni putevi, poljski studenci; dali i plodovi i žito dok su na otvorenu, poljodjelska ratila na polju ostavljena, i t. d.

Lanza. U drugoj točki ovoga članka, gdje se naznačuju stvari koje se imaju razumievati poljskim imanjem, nevidjam da se spominje životina, koja zastupa velevažni dio u poljodjelstvu, osobito oslonjenoma o sadašnjih napred-nih znanja. Istina to bi se moglo podrazumieti u posljednjemu *i t. d.*; ali ako se nije izostavilo napomenuti stvari nizke vaznosti, kano ploti, vodovodi, susjedni putevi, studenci i t. d. i t. d., čini mi se da se nebi imala izostaviti životina i gnjoj; a to tim više velim, što vidjam da ovo nije izostavljeno u popečiteljskoj odredbi 1860. A iz one odredbe izvadile su se ipak ponajviše naredbe u ovoj osnovi zakona sadržane. Zato molim, da ovaj moj predlog bude podvržen glasovanju visoke Skupštine.

Pavlinović (slavjanski). Poljar ima nadgledati nada štetami; a štete ponajviše počinjaju životina ostavljena bez čobana, pa bi tako poljari na neki način čobanovu nepomnju ispravljali, i čuvali životinu koju bi imali uapšiti.

Lanza. Oprostiti će mi častni gospodin zastupnik Pavlinović ako neću moći na svaku njegovu odgovoriti, jer nisam posve vješt slavjanskomu jeziku. Primjećujem samo ovo, da ima mnogo mjesta, navlastito u Englezkoj, gdje se ovce neprestano ostavljaju na polju. Ovdje u nas to se običava jedino ljeti, ali u Englezkoj ponajviše ukinuli su i živinarnice, te ljeti i zimi ostavljaju ovce na polju, zaklonjene samo s nekimi obranami. Sada ištem ja: je li moguće da čovjek bude tako oprezan da preprieči one štete koje bi se mogle dogoditi obnoć; jer je težko neprestano sve nadgledati kad je poveći prostor. Pod ovim vidom čini mi se, da bi imala se ovdje uvrstiti ne samo životina, nego i gnjoj, i sve što se može ticati stočarstva.

Pavlinović (slavjanski). Za orudje, za gnjoj i sve ostalo što se može ticati stočarstva stojim, ali za životinu nikako.

Lanza. Nego i ja znadem, da se i u Dalmaciji običava ljeti držati životinu na polju obdan i obnoć; a u ovomu slučaju tko bi mogao jamčiti da se kakova kradja neće dogoditi dok poljar spava? Zato čini mi se da ništa nebi škodilo uvrstenje ovo malo rieči, koje, kao što rekoh, neuvidjam izostavljene ni u odredbi 1860.; držeć suviše, da u nikakvomu zakonu o poljskomu imanju nije se mogla zanemariti životina. A to tim više moram zahtjevati kod nas, gdje je životina često ostavljena pod nadgledanjem dječaka, koji lako nebi mogao odoliti nasilju lupeža.

Predsjednik. Predlog častna zastupnika Lanče glasi ovako: pri svrhi druge točke § 2. iza rieči: "ratila" imalo bi se dodati: "i životina i gnjoj". Odnosno na ovaj predlog idje na glasovanje podizpravak, koji bi htjeo da se izostave rieči: "i životina". Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Manjina*).

Idje na glasovanje Lančin izpravak, kao što ga je predložio. Gospoda koja ga primaju, neka se dignu. (*Primljen većinom*).

Ponte (*čita*):

§ 3.

Obično mogu se primiti na zakletvu za službu poljske sigurnosti samo oni poljari, kojim bude povjereno:

a) nadgledanje sasvim ili djelomice nad poljskim dobarim nalazećim se u okolišu obćinskog odjelka;

b) nadgledanje nad poljskim imanjem u prostranu posjedu samo jednomu vlastniku pripadajućem, kad posjed pod nadgledanjem nebude manji od 30 jutara, i bude sastojao iz jednoga komada ili iz više obližnih komada. Suviše kotarske političke Oblasti moći će ipak na zakletvu primiti i poljare, kojim bude povjereno nadgledanje:

c) nad poljskim imanjem pripadajućim jednomu samomu vlastniku, premda posjed pod nadgledanjem bude prostorom manji od 50 jutara;

d) nad poljskim dobrim, koji spadaju na više vlastnika' i ujedno zaokupljaju do 30 jutara zemlje;

e) nad kojom vrsti ploda, na primjer nad žitom i groždjem dokle ga ima, i dok se svrši jamatva takova ploda.

Lanza. Moje bi pokorno mnienje bilo da se mjesto rieči "possesso" stavi druga "podere". Rieč *possesso* obća je, a u dobromu talijanskom jeziku neupotrebljuje se na naznačenje kakve stvari, nego prije čina o posjedu kakove stvari, dočim rieč *podere* primljena je u dobromu jeziku talijanskom samo u smislu poljskoga posjeda, niti bi se drugčije mogla razumieti. Budnó se ovi zakoni imaju tiskati, premda mletačko nariečje upotrebljuje rieč *possesso* a kadkad pogrješno i koja knjiga ju upotrebljuje; htio bi da se ovdje primi rieč prikladnija predmetu komu se odnosi i koju je dobar jezik talijanski primio.

Radman. Podpuno podupirem predlog častna zastupnika Lanče. Rieč *possesso* nemože izraziti pojam neke prostorije zemlje, niti posljedično može značiti ono, što se talijanski izrazuje riečmi "possessione" ili «podere». Rieč *possesso* znači dielovanje pravno, koje se odnosi na posjednika, ali nigda stvar posjedovanu, što bi baš imala značiti rieč koju treba upotrebiti u zakonu. Opet velim: podpuno podupirem predlog zastupnika Lanče.

Vojnović. Moliću gospodina Predsjednika, da svaki put kada će se kakvi predlog učiniti, bude se glasovati: ima li se smatrati kao popravka ili pogrješka. Primiećujem da dosadašnjim pretresivanjem činimo po drugi put prvo štivenje zakona, a ne drugo štivenje kô bismo imali činiti. Da se primi izpravak zastupnika Lanče pokvario bi se na neki način slog zakona.

Lanza. Primiećujem zastupniku Vojnoviću da ja sam istom bio došao kad se činilo prvo štivenje predložena zakona, te nisam imao vremena da promislim o predmetu, i da je ovaj prvi čas da o tomu mogu progovoriti.

Ponte. Zastupnik je Vojnović primietio, da izpravak što je predložio častni zastupnik Lanza vriedja slog zakona. Ja to nevjerujem, jer § 2. u svomu razjasnenju kaže što se ima razumieti imenom poljskoga imanja, a tako jasno, da svak može dokučiti da i životina je u onomu članku sadržana. K onomu članku htjelo se pridodati jednostručenje, koje je valjda bilo izlišno, jer prvi dio glasi ovako (*čita prvu stavku* § 2.). S takovim toli jasnim razjasnenjem svak ima priznati, da je životina jednomu posjedu pripadajuća sadržana gdje se veli: « stvari, koje se i s najdaljega tiču poljodjelstva", i koje zato imaju se razumievati kao stvari tičući se poljodjelstva. Ja volim primietiti da predlog častna Lanče nije baš bio potrebit, jer iz prednavedena izpada, da je i životina sadržana u obćemu razjasnenju. No toveća jasnost

nevriedja, te nisam se protivio njegovomu izpravku. A još manje sam se nimalo protivio predlogu častna Lanče, jer, kao što je on vrlo dobro Skupštini dostavio, buduć je ovaj zakon sličan onomu obstojećemu po inih pokrajinah Carevine, i u onomu naznačuje se životina medju stvarim, koje je smatrati kao poljsko dobro.

Zemaljski Odbor nije u svojoj osnovi spomenuo životinu baš zato, što je smatrao da je to suvišno; i jer da je htjeo nabrajati sve što se odnosi na dobro ili stvari poljske, imao se upuštati u posve dugo opisivanje; te primjerom ograničio se je samo da neke napomene, a navlastito one stvari o kojih mogla se je pojaviti sumnja, kano na primjer susjedne putove, vodovodi i t. d.

Predsjednik. Ja mislim da je Predsjedniku upravljena primjetba zastupnika Vojnovića. Zastupnik je Ponte uzbudio pretresivanje u glavnoj stvari predloga zastupnika Lanče. Drugo štivenje zakona čini se i ono članak iza članka; a obzirom na navadu i na odnosne naredbe unutrnja pravilnika, ovo drugo štivenje cielja na to, da se kakvoj nestašici doskoči. To je naravno i razborno, a prvi Lančin predlog u ovomu smislu čini mi se da neima ukora, jer teži uprav na dodatak jedne rieči. Drugi je predlog različita značaja, jer smiera na promjenu rieči "podere" mjesto "possesso". Radeći o preinačenju saborske odluke, trieba da se visoki Sabor o tomu izjavi.

Klaić. Ja sam predložio promjenu rieči "possesso" mjesto "tenuta". Uvjeren sam da je bolje reći "podere", što takodjer odgovara pojamu, koji me potaknuo na izpravak. I ja zato pristajem, da se primi predložena promjena. (*Dobro*).

Predsjednik. Ipak, da svedjer ostanemo dosljedni onomu što se u sličnih slučajih do sada činilo, pitam visokomu Saboru: misli li da se ima preći na glasovanje? Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Stavljam dakle na glasovanje ako se mjesto "possesso" ima uvrstiti "podere". Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljeno većinom*).

Ponte (*čita*):

§ 4.

Poljare pomenute u članku 3. slova a) naimenuje obćinsko Opraviteljstvo, netom na njihovo primanje na službu u kojem obćinskom odjelku bude pristao obćinski zbor (§ 28.); a to iz trojice predložene po istom zboru. One pomenute u članku 3. slova b), c), d), naimenuje vlastnik posjeda za nadgledanje. One pomenute u članku 3. slova e), imenuje obćinsko Opraviteljstvo gori rečenim načinom, ili vlastnik ploda pod nadgledanjem.

Naimenovani poljari biti će dojavljeni kotarskoj političkoj Oblasti (okružnomu, Kapetanatu, Preturiji), a ova će ureći obližnji dan na primljenje službene zakletve.

Nego ako bi priečile jake zapetice, iz ovoga zakona izvedene, to primljenje moći će se uzkratiti. Protiva ovakoj odluci slobodan je utok na c. k. Namjestništvo za osam dana iza dostave dotične odluke.

§ 5.

Kotarska politička Oblast moći će takodjer ograničiti broj takovih poljara, kad bi pripoznala da nadmašuje potrebu koje Obćine ili vlastnika. Protiva takovoj odluci može se uteći do osam dana c. k. Namjestništvu, koje presudjuje u dogovoru s pokrajinskim Odborom.

§. 6.

Zakletva na službu poljske sigurnosti ima se položiti po obrascu pri svrhi ovoga članka kod kotarske političke Oblasti, a nemože se položiti nego pokle se bude pripoznala zakonitost naimenovanja i sposobnost kipa.

Obrazac zakletve.

Kunem se, da ću nadgledati i svedjer što budem mogao većim nastojanjem i vjernošću bra-

niti poljska dobra mojemu nadgledanju povjerena; da ću duševno i bez nikakova osobnog obzira dojaviti svakoga, koji bi na ikoji način pokušao da jih ošteti ili bi jim upravo štetu učinio; da ću po potrebi zakonitim putem vršiti zaustave ili zatvore; da neću laživo nikoga pravedna obtužiti ni osumnjičiti; da ću nastojati da se po mogućstvu ukloni svaka šteta od poljske vlastine; da ću dojaviti poljske prestupke i štete učinjene, pa da ću jih procieniti što god budem bolje znao po pameti i po duši, da se neću nigda uklanjati na me spadajućim dužnostim bez znanja i dozvole mojih starešina ili bez neizbježive zapreke; i da ću u svako vrieme odgovoriti za dobra meni povjerena.

Tako me Bog pomogao!

§ 7.

Politička Oblast predati će svakomu poljaru svjedočnicu o njegovu naimenovanju i o položenoj zakletvi.

Ove svjedočnice imaju sadržati ime nastavitelja i točno naznačenje okoliša, zemlje ili ploda poljarevu nadgledanju povjerena.

Poljar ima sobom nositi takovu svjedočnicu, da ju do svake prigode na svoje opravdanje pokaže.

§ 8.

Političke Oblasti neće moći na zakletvu primiti kao poljare, nego osobe, koje su dovršile 24. godinu svoje dobe, bezukorna ponašanja, i koje podpuno poznavati budu ovaj pravilnik, i dužnosti i prava spojena sa svojom službom.

§ 9.

Onim osobam, koje bijahu kaznene radi kakvagod zločinstva ili prekršaja, ili radi prestupka protiva javnoj sigurnosti, ili sa pohlepe za dobitkom, ili protiva javnom ćudoredju, neće jim se moći primiti zakletva na poljsko nadgledanje; takodjer od zakletve ostaju izključene i one osobe, koje su bile tri puta kaznene radi poljske štete na temelju osobitih obstojećih zakona.

§ 10.

Pristup na zakletvu može se uzkratiti i zbog slaba vida, ili zbog mlohave pameti, zbog dokazane naklonosti k pijanstvu, ili u obće zbog takovih mana, koje budu scienjene nepristojne poljarskoj zadaći i velikomu pouzdanju na poljare naslonjenu.

§ 11.

Političke Oblasti pozvane na primljenje poljareve zakletve, imaju svedjer na čistu držati točan upisnik sviju kipa, koji su u tu svrhu učinili zakletvu. Vlastnici koji bi poljara odpustili, dužni su oduzeti mu obilježje, i javiti predrečenoj Oblasti odpust najdalje za mjesec dana, pod prietnjom globe od osam do dvadeset i četiri fiorina.

§ 12.

Da zakleti poljari uzmognu biti poznati i kao javna straža počašćeni, dužni su neprestano nositi obilježje, koje bude občinsko Opraviteljstvo odredilo i javno oglasilo. Uoblašćeni su suviše nositi jednocjevu ili dvocjevu pušku i oštro oružje o pasu; ovim oružjem moći će se poslužiti samo slučajom da budu prisiljeni braniti se, i to do mjere neokrivljive potrebe.

§ 13.

Ostaje priuzdržano onomu komu pripada pravo naimenovanja (Občinam i pojedinim vlastnikom), ustanoviti poljarom plaću putem posebne pogodbe.

§ 14.

Zakleti poljari u izvršivanju svoje

službe imaju se smatrati kao javna straža, a kao takovi uživati će svako pravo i preimućstvo, koje pristoji javnim činovnikom u izvršivanju njihove zadaće.

§ 15.

Zakleti poljari, kad se obistini jedan od uzroka u § 9. naznačenih, gube javni značaj.

Kad bi nadošla kakva mana tjelesna ili duševna u § 10. predvidjena, o tom će se odlučiti nakon zakonita izvidjenja. U oba slučaja presudjuju kotarske političke Oblasti, ostajuć otvoren utok Namjestništvu za osam dana.

§ 16.

Poljarevo izkazivanje, učinjeno po njegovoj zakletvi, ob okolnostih, koje se odnose na izvršivanje njegove službe, i o kojih kaže po svom osobitom znanju, postaje zakonitim dokazom u smislu § 426. slova e) kaznenoga póstupovnika, u koliko ga kakova okolnost nebi sumnjivim učinila.

§ 17.

Svak je dužan poslušati službenoj zapoviedi zakletoga poljara.

§ 18.

Poljar je dužan uhititi:

1. Onoga, koga zateče u kradji;
2. Onoga, koga u djelu zateče da štetuje poljskoj vlastini, ako je nepoznat ili neima nikakova stalna prebivališta.

Ini kipi nemogu se uhititi, nego kad bi se protivili službenoj zapoviedi poljarevoj, ili poljara grdili, ili nanj rukom posegli, ili znamenitih šteta počinili.

§ 19.

Ako bi koje čeljade pomenuto u § 18. pokušalo se da pobiegne, poljar imati će pravo ići za njim u potjeru i uhititi ga da bi i van okoliša svomu nadgledanju povjerena.

§ 20.

Svako čeljade uhićeno ima biti bez otezanja predano pristojnoj Oblasti, a kad bi ova bila daleko, Načelniku, ili seoskomu Glavaru.

§ 21.

Poljari koji bi zatekli koga u kradji ili u šteti, dužni su mu zaustaviti stvari, što bi pripoznali da proiztiču iz poljske kradje, a i orudje upotrebljeno pri počinjenju takove kradje, štete, ili poljskoga prestupka. Poljari suviše imaju pravo oteti ratila i posudje običajno upotrebljeno u pobiranju plodova' onim osobam, na koje radi dobe, mjesta, ponašanja ili osobne njihove vrsti, veoma je sumnjati da su počinile ili da namjeravaju počiniti poljsku štetu ili kradju, ili inače nebi znale kako da opravdaju uzrok ras koga se tu nahode i imaju pri sebi ona ratila ili posudja. Poljar biva uoblašćen da to učini i kad bi predrečene osobe našao na inom predjelu.

Kad bi se uvidjelo da ove osobe nisu ništa počinile, imadu jim se odmah povratiti zaustavljene stvari.

Inače stvari zaustavljene imaju se s dojavom ujedno odpraviti pristojnoj Oblasti.

§ 22.

Stvari i ratila pripadajuća oštećeniku imaju mu se odmah predati, u koliko pravilnik kaznenog postupanja nebi drugčije odredjivao.

U slučaju kad se nebi oštećenik poznavao, imaju se odpraviti pristojnoj Oblasti.

§ 23.

Poljari su dužni namah ili najkas-

nije za dvadeset i četiri sata dojaviti mjestnomu Poglavaru Načelniku, ili seoskomu Glavaru) sve poljske kradje i štete, i kad se nebi poznavalo krivca.

Seoski Glavar ima odmah obavjestiti o tomu, Obćinskoga Starešinu, koji je od svoje strane obvezan da bez zatezanja odpravi dojavu pristojnoj Oblasti.

§. 24.

Poljari nemogu po sebi ulaziti ili premećati po kućah, ili inih zgradjah, ili po ogradjenih dvorištih.

§ 25.

Na izvidjenje štete poljskim prestupkom prouzrokovane, izuzamši djeli po kaznenom Zakoniku kaznjiva, pozvano je najprije poljarsko osoblje; a na podpuni dokaz štete dovoljno je izkazivanje i jednoga samoga poljara.

Samo slučajom da bi šteta nadmašila pet fiorina, imati će pristupiti i vještaci, koji će biti naimenovani načinom propisanim s Vladinom Objavom od 3. Ožujka 1836. Br. 3416.

Nikolić. Po slučaju, komu se nije dosjetio sastavitelj ove osnove zakona „ tri su Objave, koje donosu jedan te isti dan i broj, 3. Ožujka 1836. Br. 3416. Jedna od ovih tiče se poljskih kradja, druga poljskih šteta, a treća dužnosti zemaljske snage da nadgleda nad poljskim štetam. Da se prekine svako ino tumačenje, koja bi se moglo dati Objavi od 3. Ožujka 1836., imalo bi se ovdje dodati samo ove rieči: “ o poljskih štetah „. Tada moglo bi se upravo razumieti o kojoj se Objavi govori.

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Predlog idje na glasovanje. Gospoda koja primaju, neka se dignu. (*Primljen tečinom*).

Ponte (čita):

§ 26.

S dnevom, kojim će ovaj zakon stupiti u kriepost, prestati će u svoj Kraljevini obstojati svaki ini obćinski zavod s javnim značajem, koji smiera jedino na zaštitu poljskoga imanja.

§. 27.

Primanje zakletih poljara na službu ostaje na volju, niti se može dogoditi bez privole Zbora' za Obćinske odjelke, ili bez privole vlastnika' za njihove posjede; ništa ne manje ostaje priuzdržano i Saboru i c. k. Namjestništvu u dogovoru s pokrajinskim Odborom, i saslušavši mnienje obćinskoga Vieća, narediti jednomu odjelku ili više obćinskih odjelaka, ili Obćinam, ili cielim Kotarim, primljenje na službu opredieljenoga broja Poljara', i do potrebe ustanoviti i plaću putem postotnih prireza na obćinski porez. Rečene Oblasti dogovorno, i saslušavši obćinsko Vieće, presudjuju o pitanju pojedinoga odjelka ili Obćine da se obstojeći poljari za unapredak pometnu, radi štednje ili inoga uzroka (§ 3. slovo a).

Posebni kipi mogu jih u svaki čas odpustiti.

§ 28.

Obćinske Starešine i seoske Ronde sliediti će uzpomagati svrham poljske sigurnosti po pravilih njihova ustanovljenja.

Imaduć se ipak cieniti da je sigurnost poljskih dobara poglavito povjerena zakletim poljarem, Ronde seoske po mjestih gdje ima poljara', u sudielovanju s njimi dužne su jim dodavati svaku pripomoć. Seoski Glavari, Čauši, a poglavito rondarski Arambaše ostaju odgovorni za obsluživanje onoga što ovaj članak odredjuje.

§ 29.

Poljari, u koliko dopuštaju okolnosti vremena, mjesta i predjela njihovu čuvanju povjerena, dužni su jedan drugomu pripomagati, navlastito u slučaju kad bi se prestupnici oprli.

§ 30.

I c. k. Žandarmarija dužna je priteći u pomoć zakletim poljarom, i sudielovati da podpuno postignu svrhu njihova ustanovljenja, i nastojati o sigurnosti poljskih dobara po obstojećih zakonih.

§ 31.

Poljari su odgovorni za svaku štetu prouzrokovanu svojom nemarnošću ili prestupkom u obavljanju svoje službe.

§ 32.

Svaki poljar, koji nebi izpunio svoje dužnosti, ako nije slučaj predvidjen u obćih kaznenih zakonih, može biti podvržen globi od jednoga do pet fiorina, obustavljen od službe na opredieljeno vrieme, ili odpušten. Globe i obustavljenje poljara' obćinskoga naimenovanja presudjivati će Obćinsko Opraviteljstvo, ostajuć otvoren utok za osam dana kotarskoj političkoj oblasti radi nametnutih globa', a Obćinskomu Vieću radi obustavljenja.

Obćinsko Vieće moći će narediti odpust od službe, s pravom na utok zemaljskomu Odboru u smislu § 103. obćinskoga pravilnika.

§ 33.

Poljari zavise poglavito od onoga koji jih je naimenovao (vlastnici ili Obćine), a ovi imaju pravo i dužnost nadzirati da nastoje na točno izvršivanje svojih dužnosti i da nepočine koju zloporabu. Ipak i kotarska politička Oblast ima vršiti takovo nadziranje i postupati protiva Poljarom po naredbah ovoga pravilnika kad bi god opazila da je potreba. Obćinskim poljarom pripada pravo nadziranja nad posebnimi čuvarim ili stražam.

§ 34.

Poljarom nemogu se nalagati službe, koje su izvan njihova zvanja.

§ 35.

Poljari su prije svega pozvani nastojati na točno izvršivanje sviju obstojećih zakona o poljskoj sigurnosti, i u tom poslu na nje poglavito spada svako s tim skopčano pravo i dielovanje.

§ 36.

Dok se neustanove naročiti šumari, može se poljarom povjeriti nadgledanje nad obćinskim ili posebnim šumami, da se učuvaju od kradje drva' ili od štete.

Predsjednik. Tako je drugo pročitanje zakona svršeno i pretresanje zatvoreno. Prvo nego se glasovanje o ukupnom zakonu preduzme neka izvoli častni zastupnik pop Danilo slavjanski tekst pročitati.

Danilo (čita jedan dijel slavjanskog prevoda zakona, i čini neke opazke o jednom preinačenom paragrafu koi bi se glasovati imao).

Filippi. Rad bi znati radi čega da se ovo glasovanje preduzima, tiče li se t. j. da se istovetni tekst zakona ili jedan prevod glasuje. Meni se čini da je ovo važna razmirica. I u istinu kako bi se istovetni tekst glasovati imao kad se jezik nepoznaje? Priznajem da se zakoni u oba jezika glasovati imadu, da li ako se tiče sačinjenja jednog istovetnog teksta na slavjanskom jeziku, ja držim prvo nego se na ovo zaključenje dodje, da se posao ustavnom postupku podvrći imade.

Radman. Najpravednije opazke od častnog zastupnika Filippi učinjene, takodjer bi i ja slobodu uzeo učiniti. Da li razmišljajući malo o našim stvarima, nalazim da opazke, ako nisu suvišne, barem samo one po sebi u našem poslovanju, izjasnjenje, ili bolje da rečem, shodan odgovor nalaze. Istina je da kad bi mi vrhu drugog jednog teksta, to jest osim talijanskog još vrhu slavjanskog teksta glasovati morali mnogo bi šta reći bilo. Na svaki način meni se čini da je razmirica riešena. Tekst jednog zakona jest onaj u kojem se pretresanje obavlja. Sljedovatelno tekst našeg zakona biti će zakon na jeziku talijanskom. Na ovome bilo je pretresanje obavljeno, paragrafi su bili

glasovani, preinačeni i jedan po jedan na talijanskom tekstu primljeni. Sadašnje pročitanje ja nesmatram drugčije nego kao pročitanje talijanskog zakona na slavjanski jezik prevedeno. Smatrajući ga pod ovim vidom, izjavljujem da sam glasovati pripravan, kad nebi se najposlje jedan slavjanski tekst nego jedan prevod glasovati imao, koi bi tolkovanje različito o gdiekojoj rieči, i po tome kakovo preinačenje dotično jezika imati mogao; preinačenje koje se ni uba na zakon u sebi odnositi nebi moralo. Smatrajući sadašnje pročitanje kao pročitanje talijanskog teksta zakona na slavjanskom jeziku, ja ću glasovati; da li ću o prostom prevodu glasovati.

Predsjednik. Neka mi gospoda dopuste da jednu opazku učinim. Jedno je Saborsko zaključenje učinjeno, i ovo je zaključenje ustanovilo da se zakon, pošto je pretresanje svršeno, osim talijanskog i na slavjanskom jeziku pročitati ima. Isto zaključenje izvršeno biti mora, i više se pobiti nemože. *(Odobravanje s desne)*. Neka mi gospoda dopuste da moje besjedovanje svršim. Ovdie se netiče, po mojem mnenju, o riešenju takovog zadatka da se svaka osnova zakona i na slavjanskom jeziku na pretresanje podnese. U tome Obziru još nije riešeno o jednom predlogu, koi je, po propisu Štatuta, Gjuntinom zaključenju podvrgnut. Gjunta će Vam s izviešćem svoje podčinjeno mnenje izjaviti. Sabor će vrhu toga razlagati i ustanoviti ona pravila koja će za buduću upravu služiti. Danas je pretresanje o osnovi na talijanskom jeziku, paragraf za paragrafom sliedovao, i to je stvar svršena. Sad Vam se pročitava i osnova na slavjanskom jeziku. Da li glasovanje neće miesta imati nego o zakonu u sebi smatranom, u njegovoj vrednoći i svojstvenoj snazi, u njegovoj dobroti i pristojstvu, bio koi mu drago jezik na kojem Vama podnešen biva, jerbo jezik nije nego jedno sredstvo obćenja, a vi ste pozvani ne o ovom sredstvu nego o važnosti saobćene stvari da glasujete, i po tome o osnovi u svojoj ukupnosti i onako kao što ste ju pretresali i preinačili. Zato meni se nečini da se ikakovo pravilo ustanovljava koje bi razmirici štetonosno postati moglo, koja će dotično jednog ili drugog zemaljskog jezika u svoje vrieme biti pretresivana, i koja danas sasvim nepovriedima ostaje, i ona je uprav ona na koju se opazke častnih Radmana i Filippi odnose. *(Odobravanje).*

Radman. U stvarma ove naravi, ja držim da prvo svega čisto besjediti treba. Ja sam razumievao: tekst talijanski i tekst slavjanski. Ja na istovetnost izreke u oba jezika u sadašnjem slučaju nepristajem. Mi smo na talijanskom jeziku zakon glasovali, i ovo je udostoviereni tekst zakona. Sada nam predloženo biva drugo pročitanje zakona na slavjanskom jeziku. Tiče se glasovanja, pitam ja da li vrhu pročitanja zakona kao teksta, ili kao prostog prevoda talijanskoga teksta glasovati imademo? *(Žamor s desne)*. Polagano, o gospodo, evo gdie ja čisto govoriti potribu osiećam. Ovdie mi ustanoviti možemo pravilo koje bi najveću važnost imati moglo. Sada mi spominjati nemoramo predlog od nekih zastupnika o tekstima zakona učinjeni, o kom će nam Gjunta izviešće podnieti. Na svaki način, s onim predlogom u o-osobitom se položaju nalazimo, o kom treba da se čisto razgovorimo, i zato predlažem da se pročitanje ovog zakona odgodi i da se u obzir u zme pošto glavna razmirica o tekstima bude riešena.

Bajamonti. Predlog častnoga . . . . . .

Radman (pretrgnuvši rieč). Pitam proštenje častnom Bajamontu ako mu rieč pretrgavam da li jedno pitanje učiniti potrebujem. S kojim značajem ili pod kojim naslovom ovo drugo pročitanje slavjansko: ili kao tekst ili kao prevod učinjeno biva? Evo prave razmirice koju Pres vietli gospodin Predsjednik naznačavaše.

Danilo (slavjanski). Pozivljem na saborsku odluku, jer je u ovom slučaju ona sama vodjom: ako je Sabor odlučio da ovo bude prevod, biti će tako; ako da matica, onda ćemo ga držati kao maticu.

Radman. Ja bi se s častnim zastupnikom Danilom složio, kad bi me on uvierio o namisli i tumačenju besjede koju sam s lieve strane čuo. Ja sam čuo reći: „tekst slavjanski„ i ovdie izjasnjenje pitam, i ovo izjasnenje potrebito nalazim. Pitam da li vrhu teksta ili vrhu prevoda glasovati moramo.

Danilo (slavjanski). Ako je s desne čuveno: tekst, lieva je razumiela: prevodi, na ovaj način jedna strana drugu naknadjuje. Danas hrvatski se pročitava po k rieposti jednog Saborskog zaključenja u prošastoj sjednici učinjenog, i držim

da kojamudrago rieč koja je s desne lievoj strani rečena, kriepost jednog zaključenja imati nemože; zato govorim da u onom obliku u kojem je Sabor zaključio, pročitanje danas izvršeno biva.

Bajamonti. Opazke častnog zastupnika Filippi sasvim podkriepljavam i odobravam predlog, kao šta ga je častni Radman učinio. Da li na mnenje gospodina Predsjednika nepristajem, to jest da se s' današnjim činom jedno pravilo neustanovljava. U jednoj izmedju pervašnjih sjednica častni zastupnik Danilo, po mome mišljenju, prerano predlagaše jedan predlog, i tada sam ja izjavio da nalazim za potribito da se predlog isti na predsjednički stol, radi ustavnog postupka, dostaviti imade. Uslied česa zastupnik Danilo svoj je predlog opozvao, koi je po tome po načinu od pravilnika propisanom Gjunti predao. Vrhu čega još se razlaže. Ako dakle danas jedan predlog glasovati preduzmemo, mi ćemo zaista jedno zakonodavno pravilo ustanoviti, jer nemogu držati da ova Visoka Skupština za prosti prevod glasovánje preduzeti namierava. Naša Skupština jest zakonotvorni organ, i držim da ona nežeti jezikoslovnom slavjanskom akademiom postanuti. Predmet od zastupnika Danila predloženi od velike je važnosti, i mnogi razlozi na njegovu korist a premnogi protiva istog predmeta stoje. Stetu donieti jednoj razmirici od tolike važnosti meni se čini da nije prevelika razumljivost. Opirući se dakle predlogu Filippi-a na Radmanov predlog pristajem i vruće ovoj Komori preporučujem da na glasovanje odma neprelazi o predmetu toliko znamenitom, od kojega moglo bi stranom dobrostanje naše pokrajine zavisiti. *(Žamor s desne).* Odgoda za jedan dan nebi štete nanieti mogla, i preduzeti glasovanje bez jednog trenutka opočitka vrhu jednog predmeta od tolike važnosti, moglo bi štete dostojanstvu ove Visoke Skupštine donieti.

Klaić. Molim vas učinite poslednje zaključenje Visokog Sabora da se pročita. Tu se napisnik nalazi.

Giljanović (čita komad napisnika sjednice 1 Prosinca).

Paulinović (slavjanski). Zapisnik je najljepši odgovor nespretnosti koju smo do sada čuli. Samomu je Saboru suditi o svom trošku.

Bajamonti. Kad je ono zaključenje učinjeno ja se bolestan nahodjah. O zaključenju Visoke Komore ništa se reći nemože, da li danas jedan primier nademo kojega opetovati možemo. Nekidan je Sabor primio rieč "vlastništvo" u zakonu dotično poljarah. Danas je od sobstvenog zaključenja odstupio i primio izreku "imanje". Ako se od takovog zaključenja odstupilo za stvar od manje važnosti . . . . . .

Klaić (pretrgnuvši). Molim gospodina predsjednika da učini da se pravilnik obdržava. Ova su gospoda toliko putah besjedila a pravilnik nedopušta nego dva puta. *(Žamor s ljeve).*

Bajamonti. Ja nisam nego sama dva puta besjedio.

Predsjednik. Opet oznanjujem da po predjašnjem zaključenju Sabora, koje je ustanovilo da se i slavjanski tekst pročitati imade, ovo pročitanje prepriečeno biti nemože. Jedan je pak predlog učinjen da se glasovanje do drugog časa odgodi. Ovaj će se predlog glasovanju podvrći.

Lanza. Ja držim da štete razmirici donieti nemože ako se glasovanje preduzme zakona koi je talijanski pretresan bio, pak da se prevod na slavjanskom jeziku pročita.

Predsjednik. Zaključenjem bilo je ustanovljeno da se slavjanski tekst pročitati imade, vrhu ovog pročitanja, koje je formalnim zaključenjem ustanovljeno, preprieke biti nemože. Što se pak glasovanja tiče, ono je potonji čin koi se na današnjem dnevnom redu nalazi.

Vojnović. U ovom obziru besjedu pitam, i sebi gospodine Predsjedniče opaziti dopuštam da bi se trajanjem pročitanja dogoditi mogla, kao što se je dogodilo, preinačenja, koja su malo prvo u talijanskom tekstu učinjena, da se i u slavjanskom tekstu učine i po tome da se glasovanju Sabora povrgnu. Zato nebi trebalo, po mome mnenju, da se pretresanje predloga poslie pročitanja zakona odgodi, jerbo pročitanje sa osobom će dva ili tri glasovanja donjeti i s tim će se riešiti ona razmirica koja se predložiti namierava.

Filippi. Ja sam ovo pretresanje zametnuo i ne-

kajem se što sam to učinio, jerbo u nekim predmetima bolje je prsimice uhvatiti se uprav razmirice nego li nju s boka okolišavati. Moram pak reći da sam ja točno znao o zaključenju, kao što od napisnika predjašnje sjednice ispada, nebi predlog učinio. Čitajući novine *Nazionale* našao sam da se prevoda tiče. Htio sam dakle da se šteta razmirici nedonese i da se u dlaku zaključenje Sabora pridrži. Istovetni izrazi, u kojima je zaključenje učinjeno, po mome mnenju, odveć su očevidni. Ako je dobro ili zlo zaključeno, za dostojanstvo Sabora nevrimeno ili ne, treba se držati onoga što je bilo zaključeno. Zaključeno je da se tekst glasovati imade, njega glasovati moramo. Tko nebi imao namiere za tekst glasovati, može učiniti sumanje. Jedno sam pretresanje zametnuo, jer mi se činjaše predmet vrlo važan, i voljelie bi mi bilo da se još juče s većom sporošću postupalo, prvo nego je takovo zaključenje učinjeno, ne iz mržnje na sve ono što je slavjansko, nego da se nebi prenaglilo. Predmet o jezicima jest onaj koi svaki put u ovoj Komori ogorčenje i uznesenje poradja; da li ja neosudjujem načelo narodnosti, koje je načelo sveto i poštovano, i zato nisam zametnuo razmiricu zbog duha neprijaznosti. Naprotiv sva je prilika da se neću sasvim učinjenim predlozima protiviti, koje će do malo danah dati povod zaključcima ove Visoke Komore. Medjutim moje je mnenje da se učinjenog zaključenja pridržavati imademo, osobito zbog toga što se tiče jedne osobene odredbe koja se na buduće zakone uporaviti nemože.

Predsjednik. Sebi dopuštam častnom Filippi-u opaziti da se zaključenje sa glasovanjem teksta u suglasju nenalazi. Samo je zaključeno da se slavjanski tekst pročita. (*Žamor s desne*). Molim da mi dopuste da moje besjedovanje dovršim. Tiče se o pročitanju slavjanskog teksta prvo nego se glasovanje preduzme. Što se pak glasovanja tiče, ono se na nikakovi tekst neodnosi. Glasovanje miesta imati mora o zakonu u samom sebi smatranom, kao što sam imao izložiti, nezavisno od ikakove namisli teksta, tako kako je bio pretresivan. Razmirica u obziru jezika, ili sredstva obćenja, za drugo vrieme biva priuzdržana, i nimalo povriedjena nebiva.

Radman. Pošto sam rieči častnog gospodina Predsjednika razumio, ja uzimam slobodu učiniti predlog sliedeći:

„Neka Visoki Sabor zaključiti izvoli da glasovanje o pročitanju zakona o poljarima nikakovo pravilo za budućnost ustanoviti nemože".

Vojnović. Moliću da predlog častnog zastupnika Radmana isti tek kao i ostali predlozi imati mora. Da se Gjunti dostavi, da se izviešće učini, i po tome će se pretresati. I u smotrenju gubitka vremena ......

Radman (pretrgnuvši besjedu). Kada ide na ruku govori se o gubitku vremena i o slobodi.

Vojnović. Slobodu rieči poštovati imate. Pusti te nam da i mi četri rieči progovorimo, koji toliko vremena ovom Saboru gubiti činimo. Izgubili smo pol sata za vidjeti jedno zaključenje sabora hoće li ili neće biti izvršeno.

Predsjednik. Što se predloga častnog Radmana tiče, budući da se odnosi na posao koi se pretresa, ja držim da sam povlašćen njega glasovanju i pretresanju podvrći. To stoji u zakonu. Predmet pretresani predloge prouzročiti može. Predlog ovako glasi (*čita nanovo*);

„Neka Visoki Sabor zaključiti izvoli da glasovanje o pročitanje zakona o poljarima nikakovo pravilo za budućnost ustanoviti nemože".

Današnje glasovanje nebiva vrhu teksta na slavjanskom jeziku, nego biva vrhu cielog zakona, i nema odnošaju na tekst ikakovi.

Radman. **Onda našto pročitanje služi?**

Predsjednik. **Sabor je zaključio da se osim talijanskog teksta i slavjanski tekst pročitati imade.** Bilo je dakle o pročitanju, i ništa više nego o pročitanju zaključeno. Ovo pročitanje miesta imati mora, i poslje njega biti će preduzeto glasovanje ne vrhu teksta nego vrhu zakona u samom sebi smatranom. Zastupnik Vojnović jednu je opazku učinio, on je, to jest, opazio da u teku ovog pročitanja može nastati potreba preinačenjah, koje će opet istu razmiricu zametnuti. Ja držim da tako biti nemože, jer sam izjavio da je pretresanje zatvoreno. Po svršetku pročitanja na slavjanskom jeziku, objaviti ću da se preduzima glasovanje o zakonu u samom sebi smatranom. Po mojem načinu mišljenja, glasovanje o zakonu u samom sebi smatranom ni najmanje štete nedonosi

razmirici dotično jezika, koja će poslie biti riešena. Sad se nalazimo u položaju u kojemu zaktjučenje Sabora miesta imati mora, i zato svaku prepirku ukinimo, i neka se pročitanje prosliedi, i svršenom stvari postane (*Pohvala*).

Danilo (*slavjanski*). Ponavljam predlog učinjen da u hrvatskoj matici u § 3. nebude učinjeno nikakove promjene prem da je u talijanskom promienjena rieč *possesso* u *podere*.

Predsjednik. Dakle vi predlažete da se izmiena rieči vlastništvo u "imanje„ neučini.

Danilo (*prosliedaje pročitanje slavjanskog prevoda zakona*).

Fanfogna (*slav*). Molim, besjeda kunem se nije prava izreka, ja držim da bi se reći imalo ja se prisežem.

Danilo (*slavjanski*). Opominjem gosp. zastupnika predgovornika da talijanskoj rieči *giurare*, odgovaraju tri naše: *priseći, rotiti, zakleti se*, a to po različitom načinu, kojim se zasvjedočuje istina, ili položivši ruku na što sveto, ili vjeru jedan drugomu zadovajuć, ili pozivljuć se na Božji sud, što je zadnje danas u običaju. Zato cienim da bolje ovdje stoji *zakletvu* i *zakleti se*, nego *prisega* i *priseći*.

Fanfogna (*slavjanski*). Osobito jerbo čovik kad se priseže diže tri prsta s namisli da on ruku na Pris. Trojicu polaže, ja držim da izrek rieč prisežem jest naizbranija izreka.

Predsjednik. Zastupnik Fanfogna nečini predlog naročiti, i zato nek se pročitanje nastavi.

Danilo (*nastavlja pročitanje zakona*). Umiesto rieči: "ratila„ moralo bi stati "porudje„ da bi se uprav teksti slagali.

Predsjednik. Ako koi od gospode kakovu opazku učiniti želi, drugčije za svako jezikoslovno razlaganje ukloniti, nek se pročitanje prosliedi.

Danilo (*nastavlja pročitanje slavjanski zakona do svršetka*).

Predsjednik. Sad je pročitanje obavljeno i zaključenje Sabora dakle bilo je izvršeno. Sad je moja dužnost zakon, sam u sebi uvažen, glasovanju podvrći. Opetovano sam izjavio i sada izjavljujem, da glasovanje, shodno našem pravilniku, slieduje vrhu osnove zakona bez odnošaja na tekst ikakovi. Nemogu učiniti sumauje da Visokom Saboru nerečem da ono što je danas osnova, sutra zakon postati može, i kad bi se to obistinilo, zakon će biti izdan u tekstima niemačkom, talijanskom i slavjanskom, svaki od kojizih zbog toga se tekstom naziva da se nebi pravedne ćutljivosti sa naimenovanjem prevoda uvriedile. U sumnji koja bi uporavljanjem zakona nastati mogla, u drugo vrieme bilo je riešeno da se niemačkom tekstu priteći mora. Ovdie je pak naravno da pretežnii tekst biva oni jezika u kom se zakon pretresao i raspravljanje njegovo sliedovalo, da li na svaki način vrhu toga ostaje nepovriedjena razmirica, kao što sam rekao i što vaviek opetujem ja sam glasovanje zametnuo vrhu zakona u sebi samom bez da se odnosi na tekst ikakovi.

Radman. Poslje očitovanja gospodina Predsjednika nikakovih predloga učiniti neću; sada osiguran budući da radi potribe prostog izraza uporavlja se rieč tekst za zakon u slavjanskom jeziku, i da će u slučaju dvoumnog tolkovanja članakah zakona, vazda tekst talijanski biti udostovierivi, ja pristajem pod ovim uvietima na izraz rieči tekst i odnositelno na zakon na slavjanskom jeziku, i glasovati ću na ukupnost zakona istog bez da se o ostalom bavim.

Klaić. Častnom Radmanu opaziti imadem da opazke gospodina Predsjednika, u koliko se tiče teksta, neuporavljuju se na zaključenja koja se od Sabora izdati mogu. Sabor zakon glasuje. Vlasti sudbene ili političue biti će pozvane da ga uporavljuju. Ma koliko sumnjah pri takovom uporavljanju nastati moglo, one će se vladati kako znale budu, i neće ni od Sabora niti od Predsjednika savieta iskati. Zato držim da opazka gospodina Predsjednika, ma koliko bila učinjena s namierom koju podpuno odobravam, ovdie se sasvim neumiestna uvidja.

Predsjednik. Samo je Predsjednik opazio da u redu stvarih stoji, kad bi kakova sumnja u uporavljanju zakona nastala, da se onom jeziku predhoduo priteći ima u kom se je zakon isti pretresavao. Ovo nije nego prosta opazka, niti uzroka ima da bi nju predmetom raspravljanja učiniti mogli.

Idę dakle na glasovanje zakon sam u sebi smatran. Gospoda, koja pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljen*).

Sada se na dnevnom redu nalazi Gjuntino izviešće i saobćenje odgovora od Vlade dobivenog o predmetu početnog poučavanja. Prisjednik od Ponte, neka pročitanje preduzeti izvoli.

Radman. Gospodin Prisjednik od Ponte mnogo je trudan radi izvršenog pročitanja zakona o poljarima. Ako gospodin Predsjednik dopušta, ja ću dotično izviešće i namiestničko saobćenje pročitati (*čita*):

Br. 5390—1500.

Dopis

Pokrajinski Sabor Dalmacije u sjednici 9. Veljače tekuće godine upravio je Vladi Njegovog C. K. A Veličanstva sliedećih sedamnest odvieta u predmetu javnog početnog poučavanja:

1. Neka Vlada, pri razdieljivanju pripomoćih za pučke učione, obzir imati izvoli na učioničke sgrade, i po tome narediti da se i druge sgrade za seljske učione podignu, osim onih dvijuh Zemonika i Dicma koje je već naredila;

Priteći u pomoć Obćinama u preradjivanju bratskih kuća za uporabu učione;

Uvrstiti u graditeljstvene osnove novih župničkih kućah jednu ili dvie sobe za uporabu učione;

Koristovati se sa postojećim župničkim kućama za sagraditi pridodatnu jednu ili dvie sobe za uporabu učione.

2. Neka Vlada izvoli pridržavati se pravila pomnožavanja platje učiteljima početnih učiona, pomažući ponajviše Obćinama da seljskim učiteljima barem na 300 fiorina godišnju platju, osim staništa, povise.

3. Neka pronadje Vlada jedan sustav učionički, koi bi se pristojao raspršenim kućištama i pastirskom životu brdovite strane krunovine.

4. Neka izvoli Vlada svojim podčinjenim organima narediti, da s najvećom strogosti postupaju, u koliko se njihove nadležnosti tiče, u poslu učioničkih globah, nametnutih upornim nebrežljivim roditeljima, koji svoju diecu u učionu nešalju.

5. Neka Vlada nastojati izvoli, gdie je god moguće, da članovi Obćinskog upravništva za miestne inšpektore budu odabrani.

6. Neka Vlada izvoli kao pravilo primiti da učionički dobnik i praznici za seljske učione shodno miestnim okolnostima suglasno učionička vlast sa pojedinim obćinama ustanoviti imadu.

7. Neka Vlada sredstvom učioničke vlasti nadgleda da se, gdie bi trebalo, dobro suglasje izmedju župnikah i učiteljah uzdržati ili obnoviti imadu.

8. Neka Vlada osobito staranje obrati na podignutje ženskih učiona, i njima prednost dati izvoli u podieljivanju pripomoćih, svagdie gdie bi ih moguće bilo zavesti.

9. Neka Vlada u osobiti obzir uzeti izvoli glavne župničke učione i njihovo ustanovljenje, barem u glavnim miestima većih kotara promicati.

10. Neka Vlada sa svom snagom nastoji da učitelji svih početnih učiona bez razlike opetovni nauk nedieljno-svetačni predavati imadu.

11. Neka Vlada uzme u ispit sredstva potrebita za umnoženje realnih učiona sa glavnim učionama sjedinjenih, a osobito nek se postara da se takove kod glavnih učiona Hvara i Makarske zavesti imadu.

12. Neka Vlada izvoli sa svoje strane pomoći da se promakne ustanovljenje učionah opetovno-svečano-nedieljnih za zanatčije u svakom miestu gdie jedna realna učiona postoji, na koju svrhu ponajviše bi se trgovačke Komore postarati morale.

13. Gdie se god žena ili kćer učitelja sposobne nalaze i žele pomagati mužu ili otcu u poučavanju diece najnižega razreda, neka Vlada izvoli nastojati upotrebiti žene za poučavanje muškićah, i pristojno nagraditi one koje bi se s takovim poslom bavile.

14. Neka Vlada izvoli doskočiti mani osnove naukovnog predavanja 1857. godine, njojzi pridodavši osnovu predavanja na hrvatskom jeziku.

15. Neka Vlada nastoji naročitu osnovu za predavanje nauka za seljske učione izraditi, razmišljajući da one moraju biti dovoljne za izobraženje i nauk seljske diece, koja neće polaziti učione većega razreda, i dotičnu knjigu za uporabu učenikah sačiniti.

16. Neka Vlada izvoli narediti da obćeni išpektor učionah, putovati imade barem četri miececa na godinu za obilaziti učione, opredielivši mu na tu svrhu pristojnu svotu, da bi ne semo sve učione obići mogao, da li i u ona sela došao koja bi jednu učionu imati mogla, ali koju nemaju, da bi sa svojim prisustvom promakao da se takova ustanoviti imade, ili da se točno obaviesti o prepriekama koje se tome ustanovljenju protive.

17. Neka Vlada N. V. u došastom saborovanju jednu osnovu zakona podnieti izvoli o sudielovanju jedne ili više Obćinah ili odlomakah Obćine za utemeljenje pučkih učiona, i o dužnosti njima pristojeće da takove podignuti imadu gdie one oskudievaju.

Oduševljeno budući Namiestništvo sve toveć́ma rasprostraniti i unaprediti javno početno poučavanje, nesamo nema ništa protivno, da li ono vruće želi da se svi ovi odvieti pokrajinskog Sabora Kraljevine obistine, kao što je sredstvom svoga Cesarskog Povjerenika u s. p. saborovanju očitovalo; i dočim pripravlja osnove naznačene u odvietima 1, 3, 11, 14, 15 i 17, razpolaže dotično odvietah pod brojevima 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 i 13, koliko sliedi:

K' br. 2. Priznano je da, zbog sadašnjeg povišenja ciene živeža, iznos od godišnjih 210 fiorina A. V., u predjašnje vrieme ustanovljeni kao najmanja platja za učitelje nižih razreda početnih obćinskih učiona, nipošto nemože biti dovoljan za vremena koja su nastala, Namiestništvo ustanovljava kao *najnižu mieru* platje jednom učitelju pripadajućem jednoj početnoj obćinskoj učioni iznos od godišnjih 300 (tristotine) fiorinah V. A.

Pridržavajući potribite postupnosti izmedju ove miere najmanje i većih platjah, s kojima imaju biti platjani učitelji viših razreda, platje uobćeno učiteljah početnih obćinskih učiona u buduće imadu biti sliedeće:

A. Kod glavnih početnih Obćinskih učiona od četiri razreda poznatih pod imenom župničkih, za učitelja I razreda godišnji 300 (tristotine) fiorinah; za učitelja II. razreda godišnji 350 (tristotine i pedeset) fiorina; za učitelja III. razreda godišnji 400 (četristotine) fiorina; za učitelja IV. razreda godišnji 450 (četristotine i pedeset) fiorina. U onim župničkim glavnim učionama kod kojih po smislu namiestničke okružnice 17. Listopada t. g. Br. 16505—4003 nemaju nego sama tri učitelja, na način da učitelj IV. razreda u dužnosti je i u III. razredu nauk predavati, učitelj isti imati će pravo na platju od godišnjih 450 fiorina za miesto učitelja IV. razreda ustanovljenu.

B. Kod manjih početnih obćinskih učiona od tri razreda sa dva učitelja, za učitelja I. i II. razreda godišnji 300 (tristotine) fiorina; za učitelja III. razreda godišnji 350 (tristotine i pedeset) fiorina.

C. Kod manjih seljskih početnih učiona s jednim učiteljem, za učitelja I. II. i III. razreda godišnji 300 (tristotine) fiorina.

U svim budućim imenovanjama za jedno od sada pomenutih miestah nastavnika kod kojemudrago početne Obćinske muške ili ženske učione, novi učitelj ili nova učiteljka imati će pravo na uživanje platje odgovorajuće mierama gorinaznačenim.

Dakle obćinska Upravništva neće moći odsele otvorati natiečaj na miesta učiteljah, bez da se ujamče natiecateljima (bilo iz fondovah Obćinskih, ili s drugim sredstvama) veće platje gori naznačene, osim bezplatnog stana u naravi ili naknadu konaka koja po zakonu svakom učitelju pristoji.

I budući da pravičnost iziskuje da se ikonomično stanje učiteljah, koji se već u dielatnoj službi nalaze, sa uredjenim platjama, po sustava dosada u običaju poboljša, zato se obćinskim upravništvama preporučuje da se svojski postaraju za poboljšanje biednog stanja ovih učiteljah, i da one sa svim sredstvama nastoje da ovi učitelji udioništvuju u koristima koje ove ustanove propisuju, umnoževši njihovu platju po miestu koje oni zauzimaju.

Osobito je potribito da se koliko prvo poboljša stanje tako rečenih pomoćnih učiteljah (pridruženih manjim početnim učionama koje dva učitelja imadu), kojih je sadašnja platja zbivena na iznos od samih 136 fiorinah i 50 novčićah na godinu. I ovim učiteljima, isto kao i onim koji predaju nauk u sva tri razreda jedne manje početne učione, ove ustanove biti imadu uporavljene i po tome njima prinadleži manja platja od godišnjih 300 fiorinah V. A.

Ako bi kojoj Obćini sasvim pomanjkala snaga da sa svojim sredstvama povisi platju učiteljima koji se u dielatnoj službi nalaze, i kad one i-

serpe sva dielovanja sautiecaja, a nebi bilo moguće sa miestnim sredstvama troške nadomiriti, onda Namiestništvo, po stanju raspoloživih fondah, neće izostaviti sa prikladnim vremenitim pripomoćima njima u pomoć priteći.

Ufati se je pak da će i slavna pokrajinska Gjunta, koja se je osobito vaviek brinula za rasprostiranje i procvietanje početnog nauka, sa svoje strane toliko učiniti unutar granicah koje dozvoljavaju fondovi koji su od pokrajinskog Sabora na tu svrhu njojzi opredieljeni.

Na tu svrhu imade se čest svietlu Gjuntu pozvati da bi tumačiteljicom ovih potribah u došastom saborovanju kod Sabora postati izvolila, predloživši da se prćija od pokrajinskog fonda opredieljena na korist pučkog poučavanja uobćeno povisi. Što se tiče učiteljah koji sada kod cc. kk. glavnih učionah službuju, Namiestništvo istražuje najshodnija sredstva da bi se po mogućstvu njihov položaj poboljšao.

K' 4. Da bi postojeće početne učione dale one koristne ispadke koji se od njih izčekivati mogu, i da bi Občine imale zadovoljstvo vidjeti da su dobro uloženi novci koje troše, sasvim je potribito da učione po dužnosti pohadjane bivaju i da se ozbiljno i odvažno iskoreni ona sramotna rana, mal ne obćena u svim početnim dalmatinskim učionama, da su premalo od diečakah pohadjane, i nehajstvo nekih Občinah uporaviti kazni od zakona propisane protivu upornih i nebrežljivih roditelja koji svoju diecu u učionu nešalju.

Po smislu § 59. postojećeg pravilnika za početne učione 1823. godine, od onoga dana u koi je jedna početna učiona u jednoj Občini pravilno ustanovljena, ona postaje obvezatna za svu mušku i žensku diecu od šest do dvanest godinah da ju pohadjati imadu koja dieca drugčije od osobnih na to povlaštenih učiteljah nebivaju poučavana.

Ovome načelu suglasno, § 5. naputka za upravničke vlasti, rečenom pravilniku pridruženog, propisuje se da vlasti občinske, kada učionička vlast njima podnese spisak diečaka koji nisu učionu pohadjali, imadu ponajprvo uvieriti se da li se je to zbog kakove istinite preprieke, ili radi nehajstva pridesilo; u ovom poslednjem slučaju odmah imadu protivu roditeljah nametnuti globu od dvanest karantanah pogodbenog novca za svaki miesec, u koi su protivu svoje dužnosti oni su svoju diecu na učionu slati izostavili.

U koliko se znade, nijedna Občina ili premali broj od njih s ovim zakonskim propisima nekoristuje se i tako se dogadja da mnoge i mnoge učione, kojih bi mogli učastnicima biti neprocienjenog dobročinstva početnog nauka svi diečaci sposobni za poučavanje, koji se nalaze u miestu gdie učiona stolnje, vidi se naprotiv da je pohadjanje na premali broj učenika ograničeno, koi se zaista sa brojem puka u razmierju nikako nenalazi.

Za učiniti kraj ovome štetonosnom nehajstvu, koje nesamo interesima Občinah nego i onima svega pučanstva štete donosi, Namiestništvo, u suglasju propisah sadržanih u §§ 105, 108 i 109 postojećeg Občinskog pravilnika nalazi propisati sliedeća:

Svake godine u prvoj polovini mieseca Studenoga politički poglavari kotarski (cc. kk. Okružni Kapitani i Preturi) imati će od dotičnih Občinskih poglavara pismeno iskati kakove su naredbe izdali za naplatjivanje globah od nebrežljivih i upornih roditelja koji svoje sinove u učionu nisu slati hotieli, i naplata ista kakov je ispadak imala. Ako dobiju povoljan odgovor i ako se za trajanja sliedećeg mieseca Prosinca politički kotarski poglavari, uslied osobitih izvidjenjah, uviere da su početne učione po dužnosti pohadjane i da su globe protiva upornim roditeljima uporavljene i od Občinah naplatjene, neće tada trebati da se rečeni politički poglavari u tom obziru pačaju, oni će pustiti da zakon izvršen biti imade i da Občine svoje zvanično dielo ispunjavaju. Ako li pak odgovor nebi bio povoljan, i osim toga ako je miesec Prosinac protekao bez da su se Občine pobrinule učiniti da se pohadjanje učionah pomnoži i propisane globe nametnule; morati će kotarski politički poglavari u takovom slučaju sami po sebi učiniti ono što su Občine učiniti imale, i po tome pravilne istrage zbog prekršaja zakona protivu upornim roditeljima preduzeti, nametnuti globe, ove naplatiti i u Občinsku pieneznicu staviti, da bi se s' istim novcima knjige učilištne za siromašne diečake Občine pribaviti mogle, kao što Pravilnik za početne učione propisuje.

U miesecu Ožujku svake godine svi politički kotarski poglavari Namiestništvu izviešće o naredbama izdanim u interesu dužnog pohadjanja početnih učiona podnieti moraju.

K' 5. Da bi se sve tovećma Občine za napredak početnog poučavanja zauzeti mogle u i-

stinu je željeti da bi izbori miestnih učioničkih inspektora, gdie je godj moguće, na članove Obćinskog upravništva pasti imali.

Po smislu Popečiteljske naredbe 6. Siečnja 1855 Br. 19072, izbor miestnih učioničkih inspektora pripadao je u svakome okružju isključivoj nadležnosti dotičnog okružnog Kapitanata. Sada pak uslied Popečiteljskog Raspisa 25. Rujna t. g. Br. 7536 ovaj izbor za svaki kotar od dotičnog političkog poglavara obavljen biti može. Zato se cc. kk. Okružnim Kapitanima i Preturima preporučuje da po mogućstvu, za miestne inspektore prednostno članove obćinskih upravništvah odabrati imadu a osobito onizih koji bi se ukazali da su početno poučavanje promicati nakloniti.

K' 6. i 7. Namiestništvo priznavši potribu, kao pravilo prima da učionički dobnik i praznovanje za seljske učione shodno miestnim okolnostima miestah onih gdie učione stoluju, pojedine Obćine sa učioničkom vlasti opredieti imadu. I zato se pozivlju Biskupske koncistorie da shodne naputke podčinjenim učioničkim organima izdati imadu.

Držati je pak da će Biskupske Koncistorie moćni svoj upliv upotrebiti da se dobro sporazumljenje izmedju učiteljah i župnikah vazda uzdržati imade, koji kod manjih početnih učiona i kod glavnih župničkih učiona dvogubo zvanje katiketah i upraviteljah imaju, jerbo bez ovog dobrog sporazumljenja nastojanja Obćinah, vlastih koncištorialnih i političkih na korist redovitog razvitka početnog nauka ostala bi bezkoristna.

K' 8. Uvjereno je Namiestništvo da je žena prva odgojiteljica čovjeka i da ondie gdie je ona naučena i ljudi izobraženi biti moraju, koi u prvim godinam svoje mladosti isključivoj njihovoj brizi poviereni bivaju, i zato se je ono vazda najvoljelie postaralo da se nove početne ženske učione podignuti imadu, radi čega dosada nije nikada novčane svoje pomoći za njihovo uzdržanje odreklo, tako, po snazi raspoloživih fondovah, neće jih ni u buduće odreći u svim onim slučajevima u kojima miestni prihodi nebi bili dovoljni potrebite troške podmiriti.

I ovdie se je ufati pokrajinski Sabor, na posredovanje svietle pokrajinske Gjunte, da neće propustiti potrebi te fondove odrediti da bi se skupa sa erarjumom sa vremenitim pripomoćima iz pokrajinskog fonda novim ženskim učionama u pomoć priteći moglo.

K' 9. Početne veće učione od četri razreda koje sada u Dalmaciji postoje jesu same glavne kraljske glavne učione Zadra, Šibenika, Splieta, Hvara, Makarske, Dubrovnika i Kotora, i one obćinske poznate pod imenom župničkih učiona, koje u Rabu, Trogiru, Bračkom Supetru, Lezinskom Starigradu, Visu, Komiži, Korčuli i Risnu postoje.

Namiestništvo pak živo želi da se ovakove glavne obćinske (Župničke) učione ne samo u kotarskim miestima zavedu, koji jih nemaju, kao što su Pag, Obrovac, Knin, Benkovač, Kistanje, Drniš, Skradin, Vrlika, Sinj, Imoski, Omiš, Vrgorac, Metković, Ston, Pelješac, Captat, Ercegnovi i Budva, nego da se one i u napučenim varošima podignu, kao što su na primier Biograd, Nin, Silbi, Kapocesta, Zlarin, Tresno, Kaštelhovi, Trogiri, Klisa, Milnà, Bol, Sutivan, Blata, Przanj, Dobrota, Perast i razni drugi.

Prvo svega silno je potrebito da se za sada barem varoši Silbe, Paga, Knina, Kistanja, Drniša, Sinja, Imotskog i Metkovića s jednom glavnom župničkom učionom provide, koja se njima *odveć* potribita uvidja nesamo iz obzira na mnogobrojno njihovo pučanstvo, da li osobito iz uzroka što se odveć udaljeni nalaze od gradovah koji redovite glavne učione imadu, u koje su stanovnici ovih varošah i obližnjih miestah svoju diecu slati prisiljeni da bi se ispitu IV. razreda podvrgli i početne nauke dovršiti mogli.

Preporučuje se medjutim političkim poglavarima da se sa svojim uplivom kod Obćinah i pučanstva sa svom revnosti postaraju da se potrebite miere preduzmu da se po mogućstvu u svim, osobito u predrečenih osam miestah da bi se redovite glavne početne župničke učione, po želji pokrajinskog Sabora i Namiestništva, zavesti imale.

Ove glavne župničke učione medjutim mogle bi sa tri sama učitelja biti providjene, jedan od kojih za I. razred sa godišnjih 300 fiorina; drugi za II. razred sa godišnjih 350 fiorina; i treći za III. i IV. razred sa godišnjom platjom od 450 fiorina; što iznosi ukupni trošak godišnji od 1100, ne uzimajući u račun trošak najma za školsku sgradu i naknada staništa za učitelje.

Mal ne u svim predrečenim kotarskim glavnim miestima i varošima u kojima glavne učione

manjkaju postoje manje početne učione, u nekim miestima sa jednim a u nekima i sa dva učitelja; dakle pridavši ovim učionama jednog ili dva učitelja više, lasno bi one bez velikih pomućnostih u redovite glavne župničke učione pretvorene biti mogle.

Da bi miere, smierajuće na pretvorenje ovih manjih učiona u glavne župničke učione, dobar ispadak imati mogle, potribito je da Občine sa miestnim prihodima dobar dijel svote za platju za tri učitelja potribite osiguraju i da u svakom slučaju sa sobstvenim sredstvama za učioničke sgrade i za naknadu staništa za učitelje i za druge male potribštine učione provide.

Za ostali iznos za podmiriti trošak platje za tri učitelja mogu Občine od javnog-erarialnog fonda supomoćničstvo iskati, koi i u ovom slučaju neće izostaviti u pomoć priteći siromašnim občinama, unutar granicah od prćije dopuštenih, i ponajprvo občinama Silbe, Paga, Knina, Kistanja, Drniša, Sinja, Imockoga i Metkovića, da bi njima posao pretvorenja onih manjih učiona u glavne župničke učione olakšao, koje, kao što je gori rečeno, prve nego u ikojem drugom miestu ustanoviti treba.

Budući pak da ova prćija, za mnoge prešne potribe providjeti mora, zato, kao što je naravno, sama svemu zadovoljiti nemože, od toga potriba nastaje da i za ovaj naslov pokrajinski fond sa strazrernim pomoćima u pomoć priteče, to se je nadati da će se od svietle Gjunte pokrajinskog Sabora krunovine postignuti.

K' 10. Po smislu pravilnika vrhu početnih učiona, svi diečaci od 12. do 15. godina dobe, koji javne učione nepohadjaju ili nedokažu da su redovito IV. početni razred izučili, bivaju obvezani početne učione i praznično - nedieljne učione pohadjati, pod prietnjom platjanja iste globe ustanovljene za uporne roditelje koji svoju diecu od 6. do 12. godina dobe svaki dan na početnu učionu nešalju.

Dočim se Biskupske koncistorije pozivlju da postojano nadgledaju da se kod nijedne početne učione neizostavi predavanje opetovnog praznično - nedieljnog nauka, vruće se svim Občinama preporučuje da sa svoje strane nastoje da ove praznično- nedieljne učione pohadjane biti imadu od svih po zakonu obvezatnih, i da *neoprostivo* protivu upornih predrečenu globu uporave, koja će globa u občinsku pieneznicu položena biti. U slučaju nehajstva Občinah, politički kotarski poglavari povladjeni bivaju pod obdržavanjem istovetnog načina, kao gore propisanog, za podadjanje svakidanjo početnih učionah; da oni isti dotične globo uporaviti imadu.

Onim učiteljima, koji bi se predavanjem prazničnog- nedieljnog opetovnog nauka odlikovali, dužne su Občine, po smislu namiestničke okružnice 20. Siečnja 1866. Br. 11240 od svojih fondovah priličnoe nagrade opredieljavati, i samo u slučaju da občinama sasvim pomanjkaju sredstva, može se od javnog fonda i dotično i od pokrajinskog fonda pomoć zaiskati, kad bi pokrajinski Sabor i za ovaj naslov jednu opredieljenu svotu novca ustanovio.

K' 18. Velekoristni ispadci u drugim miestima od ženah, kao nastavnicah muške diece u početnim učionama polučeni, dokazuju, pošto su s dobrim uspiehom ispit osposobljenja za učiteljstvo izdržale, da one u pedagogičkom zvanju iza ljudih neostaju, da li jošte da njih nadmašuju osobito kao učiteljke nižih početnih razredah, zbog trpieljivog nastojanja koje se iziskiva da se malašnoj diečici I. i II. razreda u glavu prvi početak nauka usadi.

Sasvim da iz pogledah koji se na ženu imati moraju, uporavljanje žene kao nastavnice diečakah u dotičaju sa učiteljima muških učiona suglasiti se nemože, sasvim tim istinito je da kod seljskih početnih učiona, kojih bi učitelj u sobstvenoj kući jednu ženu imao, koja bi mu, kao supruga ili kćer, u tiesnom sredstvu prinadležala, ova miera lako bi se uporaviti mogla i mnoge bi štednje trošakah Občinama donieti mogla, dočim kćer ili supruga učitelja, s njime živeći, i u njemu na ovom svietu naslon imajući, i po tomu budući sa potribitim providjena, kad bi ona za učiteljku, kao spomoćnica drugom učitelju manje početne učione, to jest svome otcu ili mužu, bila opredieljena, mogla bi poučavanje predavati sa manjom platjom od one, koja se jednog običnog učitelja iziskuje. Tako učinivši, Občine će nemalu svotu u svojim trošćima zaštediti, a supruga ili kćer učitelja, sasvim da je slabije platjena, vazda će od svog truda jednu korist dobiti, koja stavljena skupa sa otčevom ili muževljevom platjom, služiti će porodici nemalo za unapredjenje domaće ikonomie.

Namiestništvo dakle vruće Biskupskim Koncistoriama preporučuje suglasno sa Občinama da raspolože, gdiekod se supruga ili kćer učitelja

jedne manje početne učione nalazi i koja se za predavanje nauka diečacima nižih dvajuh razreda, u spomoćništvo otcu ili mužu sposobnu i voljna nalazi, da se ove ženskinje za poučavanje muške diece prime i da njima Občine nagrade, po mieri koju one za dovoljnu nadju, opredjele.

Kad se jednom ovo pravilo uporavljanja ženjskinjah za predavanje početnog nauka muškićima u praktiku uvede, onda će se Občine osietiti da su sa ovim sredstvom neposredno ženske učione ustanoviti pomogle, koje bi Namiestništvo željelo da se po svuda zavedu. I u istinu kad je žena stavljena u položaj učiteljke muške diece, kao spomoćnica svome otcu ili mužu, sama po sebi namisal dolazi da bi ova žena u isto vrieme i učionu za žensku diecu, sa manjom platjom od one koja bi jednoj običnoj učiteljki pristojala, držati mogla. I tako bi se po većoj časti uklonile one zaprieke koje prepriečuju ustanovljenje toliko koristnih i potrebih ženskih učionah.

K' 12. Što se tiče želje u odvietu Br. 12. očitovane, imade se čest opaziti da jedna redovita učiona opetovno-prazničnonedieljna za zanatčije još od nekoliko vremena u Korčuli kod onog manjeg Gjimnazia postoji. Takova će učiona i u Splietu kod one realne više učione na skoro biti ustanovljena.

Namiestništvo vaviek je na srcu imalo ustanovljenje učionah za zanatliski razred toliko koristnih, i zato je vazda preporučivalo da se kod svih tekničkih učionah zavedu. I sada neizostavlja preporučiti da se takove učione praznično-nedieljne takodjer i u gradovima Zadru, Šibeniku, Dubrovniku i Kotoru podignuti imadu, koji svi realne učione posieduju.

K' 16. Najposlie što se tiče želje očitovane u odvietu Br. 16., Namiestništvo goji nadu da će Visoko Popečiteljstvo odobriti svotu u bilancu za godinu 1867. od Namiestništva pod naslovom putni trošci za učioničkog pokrajinskog išpektora predračunjenu, u kom slučaju ovaj će zaista pregledno obilaženje početnih učionah na željeni način moći dovršiti.

Sa ovim izrazima imade se čest odgovoriti da prijatni dopis 28. Listopada Br. 3872.

U Zadru 10. Studenoga 1866.

—

Klaić. Predlažem da se pročitano izviešće jednom odboru od tri člana dostavi.

Radman (ostaje začudjen budući da pročitanje izviešća nije dovršeno).

Predsjednik. Prvo svega gospodin izviestitelj neka pročitanje svog izviešća dovrši, kojega se sadržaj najprvo poznati imade.

Radman (*čita*):

Br. 4160.

Visoki Sabore!

S dopisom 10. Studenoga 1866. br. 5390-1300 c. k. Namiestništvo odgovara, na poziv njemu od pokrajinske Gjunte upravljeni, na znanje donoseći odluke od Vlade N. C. K. V. učinjene dotično odvietah od ovog Visokog Sabora izjavljenih u sjednici 9. Veljače 1866., i od Predsjedništva Sabora sa spisom 10. Ožujka 1866. Br. 142. Poglavaru Krunovine saobćenih.

Za postignuti svrhu od nekih ustanovah smatranu o kojima se govori, c. k. Namiestništvo pokrajinsku Gjuntu poziva da se kod Visokog Sabora zauzme da bi, prama prošastim godinama, prčiju pokrajinskog fonda na korist pučkog poučavanja umnožiti izvolio.

Iznos za ovu stavku u predračunu za 1867. godinu, odboru za ispit i predlog dostavljenom, bio je od pokrajinske Gjunte ustanovljen na 5900 fiorinah.

Ako iznos predrečeni potribama pokrajine u ovoj grani javne ikonomie i neodgovara, on se pak u odnošenju s najviškom dohodarstvenih prihodah nalazi.

Sasvim tim, videći očitovanja političke vlasti, da bi se u obćem sporazumljenju svrha od naredabah u pročitanom namiestničkom dopisu smatrana postignuti mogla, Gjunta nalazi za mogućno i potribito da se prčija predračunjena za stavku "pučko poučavanje" povisiti imade, i zato čest ima predložiti, odnosno na namiestnički dopis, na koi se ovo izviešće odnosi, da bi Visoki Sabor zaključiti izvolio:

Da se pročitani dopis odboru dohodarstva dostavi s naručbinom da ga u obzir uzme pri ispitu predračuna koi se za godinu 1867. ustanoviti mora.

U Zadru 5. Prosinca 1866.

—

Serragli. Ja na Gjuntin zaključak pristajem, to jest da se ovaj spis odboru dohodarstva dostavi da iznadje kako bi se ova stavka povisiti imala. Još bi nešto pridodati hotio, i to činim kao predsjednik odbora za pučko poučavanje prošaste godine; i držim da sam tumačitelj ćućenjah ove Visoke Komore, predlažući da se Vladi Njegova Veličanstva blagodari zbog izvršenja odvietah od onog odbora Saboru predloženih; i da se ona zamoli, da bi koliko je prvo moguće i ostale odviete izcrpiti izvolila.

Klaić. Moj predlog smiera na to da se ovo izviešće jednom naročitom odboru od tri člana dostavi. Predlozi prošaste godine Vladi saobćeni od jednog sličnog odbora bili su sačinjeni; nekim od ovih predlogah bilo je zadovoljeno, a za ostale obećano je da će biti učinjeno, i na svaki način mislim da bi dobro bilo da jedan odbor Vladin odgovor ispita, koi bi druge predloge učiniti mogao; i Gjuntinom se predlogu neprotivim da se predlog odboru dohodarstva dostavi.

Serragli. Ispoviedam da ustanovljenje jednog učioničkog odbora u toliko napridnom téku saborovanja za shodno nenalazim. Lanjski odbor mnoge je predloge učinio na koje Vlada još nije pristala.

Još se kod Gjunte nalazi predlogah ove vrste koje su neki zastupnici učinili. Meni se čini da u ovome saborovanju jedan odbor nebi mogao svoju dužnost izvršiti s onom potrebitom brzinom koju takovi predmet iziskuje.

Klaić. Ja neuvidjam da se ték saborovanja toliko produljio; istom smo započeli; uprav zbog toga što je ovaj predmet lanjske godine obširno bio iscrpljen, držim da ove godine malo nam raditi ostaje i zato pri učinjenom predlogu ostajem.

Radman. Gjuntin predlog oprovrgnut nebiva niti sam čuo da se tko njemu protivi. Namiestnički odpis neke želje sadrži, govori o nekim predmetima koji se na bilanac odnose, i pod ovim obzirom Gjunta za shodno nenalazi da se odboru dohodarstva saobće, i njezin predlog protivnosti nenalazi. Što se pak Klaićeva predloga tiče, ja ništa protivna reći nemam, budući da se i Gjuntin predlog s njime suglasiti može.

Predsjednik. Gjunta pri svršetku svoga izviešća predlaže da se stvar odboru dohodarstva dostavi. Budući pak da je izmedju važnih stvari u Namiestničkom dopisu izloženih najznamenitija ona s kojom se od pokrajine većih pomoćih iziskuje, držim da se od mnenja dohodarstvenog odbora odstupiti nemože . . . . . .

Klaić (pretrgnuvši rieč). Odbor dohodarstva svoju je zadaću izvršio, i njemu drugo što učiniti neostaje.

Predsjednik. Vaš predlog na to smieru da se Gjuntin predlog isključi.

Radman. Prinužden sam jednu opazku učiniti. Mi stvar uredovnim putem razlažemo, nek mi se ova izreka dopusti. Gjunta ovoj Visokoj Skupštini ovog trena Namiestnički dopis saobćava; zato smatrati se imade da je ovog časa imalo miesta izvršenje svega onog što se na Namiestnički spis odnosi.

Ovog trena, nek mi se dopusti reći, uredovni postupak započimlje. Ovog trena Sabor o naredbama i željama Namiestništva obznanjen biva; i Gjunta čini predlog vrhu Namiestničkog saobćenja. Ako je dohodarstveni odbor upoznao spis o kom se danas razlaže, to je moglo biti jer je Gjunta našla za dobro da mu ga, za dobiti vremena, na brzu ruku saobći. Da li ovo nije bilo zaključenje uredovno, nego je bio čin posebni, o komu da nije zastupnik Klaić besjedio, Sabor ništa nebi znati mogao. Radi čega radi uredovnog postupka svedjer potriba postoji, da Gjunta s predmetu o kom se govori izviešće sačini, ona je takovo izviešće podniela u predlogu kojeg sam ovoj Visokoj Skupštini čest imao pročitati. Ovaj predlog svoj posljedak imati mora nezavisno od svih onih uzgrednostih koji se ovdie ukazati nemaju.

Klaić. Uprav zbog razlogah od Doktora Radmana izloženih ja se nisam Gjuntinom predlogu protivio.

Vojnović. Jedno izviešće različitim odborima zbog toga saobćeno biti može, da ga svaki od njih pod svojim vidom ispita. I ja držim da bi se ovo izviešće bez ikakovog straha predati moglo, pod vidom pomoći, odboru dohodarstva, a pod učilištnim vidom, odboru kojega je zastupnik Klaić predložio.

Predsjednik. Onda vi treći predlog činite, predlažete to jest da se izradak dvama odborima, to jest odboru dohodarstva i onomu kojega je častni zastupnik Klaić predložio, podčini. Predlog isti sačiniti izvolite.

Bajamonti. Razlozi od častnog Serragli-a izloženi meni se čini da neku vrednost imadu, jerbo saborovanje u istinu tek je svoj zadosta koracilo, i ako se važnost odvietu većine dati mora, prvo Božičnih praznika Sabor zatvoren biti imade I zato razlozi od častnog Serragli-a izloženi osobitu važnost zaslužuju. Da li u kratkoći vremena neznam hoćemo li učiniti moći koliko se predlaže. S druge strane, ako se je javno opravništvo za ovaj posao toliko zauzelo, ja bi jedan obrazloženi dnevni red predložio da Sabor na Gjuntin predlog pristane, da se odboru dohodarstva naručbina dade da sačini odgovor na namiestnički dopis, da Sabor saobćenje učinjeno na zadovoljno znanje uzima, i Vladi Njegova Veličanstva na njezinom pobrinutju blagodari. Moj dnevni red glasio bi ovako: *(čita)*:

„Sabor Dalmatinske Kraljevine sa zadovoljstvom na znanje uzima namiestnički dopis od 10 Studenoga t. g. Br. 5390, tičući se poboljšanja pučkog poučavanja i na dnevni red prelazi.“

Ovo bi sve ostale popravke i pod-popravke isključilo.

Predsjednik. Predlog častnog Doktora Bajamonta bio bi sliedeći, *(opet ga pročitava)*.

Serragli. Umoljavam gospodina Predsjednika da bi u svojoj mudrosti ispitati izvolio da li je slučaj da se na dnevni red predje. Tiče se pak Gjuntinog predloga da se jedan mali pridavak učini, i to je onaj kog sam ja predložio. Zato meni se čini da nije slučaj da se na dnevni red predje.

Klaić. Nevierujem da dnevni red moj predlog isključava, jer ću za predlog častnog Bajamonta glasovati, ištući da se izviešće jednom naročitom odboru dostavi.

Serragli. Onda vaš predlog pridavkom mojeg predloga postaje.

Predsjednik. Predlog častnog Bajamonta Gjuntin predlog podkriepljava i u isto vrieme Serraglijev predlog s nekim preinakama i ograničenjem odobrava, jer se samo na blagodarenja Vladi, dati se imajuća, ograničava i izostavlja preporuku da ostale posle obaviti uskori, kojoj su Vladi odvrieti Sabora biti upravljeni, i jošte predloge od častnih Klaića i Vojnovića učinjene izostavlja. U ovome stanju stvarih ja mislim da glasovanje upravljeno biti imade na način, da se prvo svega rieši da li se drugi odbor osim dohodarstvenoga ustanoviti imade. Druga točka za glasovanje jest ona po kojoj bi se stvar obama odborima, po redu od Doktora Vojnovića predloženom, to jest najprvo odboru dohodarstva, a poslie drugome odbora dostaviti imala. Domapokon imao bi se Serragliev predlog glasovati da se zahvala Vladi Njegova Veličanstva sačiniti imade s molbom neka izvoli obavljanje posla uskoriti. Meni se čini da je ovo red s kojim bi glasovanje sliediti imalo. Najprvo stavljam na glasovanje da li bi se u ovom slučaju jedan odbor od tri osobe odabrati imao. Gospoda koja pristaju .

Pragospodin Maupas. Predlog častnog Klaića lasno bi se s onim častnog Gjuntinog izviestitelja i častnog Serraglia suglasiti mogao. Da li Komora treba da bude obavieštena, to jest, ona znati imade kako častni zastupnik Klaić svoj predlog obrazložiti namierava, jerbo ako se uzroci, s kojima njega podkriepiti misli, u istinu na predmet poučavanja odnose, držim da ga Sabor odbaciti neće; dočim svaka stvar koja bi na poboljšanje poučavanja smierala i koja se tiče izvršenja naredabah od dotičnih vlastih učinjenih, bila bi od svakoga dragovoljno primljena. Ja sliedovateljno želim, ako mu nebi žao bilo, da bi častni Klaić izvolio uzroke izložiti radi kojih ovaj odbor predlaže. Kad bi ovi uzroci bili takovi da bi Komora njegov predlog u obzir uzeti morao, držim da će Visoka Skupština za odobravanje glasovati.

Klaić. Malo prvo ja sam uzroke kazao. Ja želim jedan odbor koi će predmet poučavanja u ispit uzeti, i ako za dobro nadje dalje predloge učiniti. Odbor o ničem se drugom nego o predmetu poučavanja baviti imade. Ja drugih uzrokah neimam.

Predsjednik. Opet dakle glasovanju podvrgavam predlog da se jedan odbor od tri člana odabere. Gospoda koja pristaju, neka ustanu. *(Većinom primljeno).*

(Pošto su cedulje sabrane, gospodin Podpredsjedniku Vuletiću sumnja nastaje da li je predlog većinu glasovah imao).

Rossignoli. Nas imade 39; za predlog je 19 glasovalo, dakle predlog pada.

Predsjednik. Meni su gospoda tajnici većinu objavili.

Giljanović. Mi smo jedinstveno broj brojili. Bilo jih je 19, gospodin Predsjednik koi se je na nogama nalazio, sačinjavaše 20.

Radman. Onda je potribito da gospodin Predsjednik očitovati izvoli da li je za predlog ili protivu glasovao. Jer se je u istinu jedna pogrieška pridesila.

Predsjednik. Budući da su gospoda tajnici rekli 19, ja sam držao da 19 većinu sačinjava. I zato se u obziru glasovanja jedna pogrieška pridesila.

Serragli. Onda nek se glasovanje opetuje.

Predsjednik. Neka tako bude.

Rossignoli. Imade 23 glasa, predlog primljen biva.

(*Od pregleda ceduljah ispadoše odabrana gospoda* Serragli *sa 37,* Filippi *sa 22, Pragospodin* Maupas *sa 21 glasovah).*

Predsjednik. Sada se glasovanje preduzima mora li se predlog i odboru dohodarstva dostaviti. Gospoda koja pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Ide na glasovanje predlog Vojnovića.

Vojnović. Moj predlog opozivljem.

Bajamonti. S namierom da bi zaključenja Sabora prostia bila, ja sam želio da se obrazloženi dnevni red primi. Budući pak da je gospodin Predsjednik za dobro našao na drugi način pravilnik tolkovati, moj predlog neprimajući, nalazim da bi o mom dnevnom redu glasovanje bilo suvišno, i zato ga opozivljem.

Predsjednik. Častni Serragli uzrok je izložio, a opazku naprotiv nitko nije učinio. Vaš predlog neposredno razne druge predloge izostavljaše o kojima se je takodjer glasovati moralo. Ovo je glasovanje sa iscrpljenjem pretresanog predmeta sliedovalo, izim samog blagodarenja Vladi Njegova Veličanstva, blagodarenje koje odmah na glasovanje stavljam ako vi svoj predlog opozovete.

Predlog Serragli-a jest sliedećeg sadržaja. (*Čita predlog Serragli-a*).

Vojnović. Predlog Bajamonta na sebe uzimam sa isključenjem riečih odnosećih se na to da se predlog odboru dostavi; jer je vrhu toga zaključenje učinjeno. Sebi dakle dopuštam Bajamontovu popravku na obrazloženi dnevni red zbiti. Ja nalazim oblik od častnog Bajamonta dani na predlog, u izvoru od častnog Serragli-a učinjeni, da je najshodnii onom pravom položaju kojega Sabor prama Vladi uzeti mora. S jednim obrazloženim dnevnim redom ovim izrazima blagodarnosti daje se ona prava miera koju zaslužuje. Nitko se nesumnja o vladinom dielovanju, i od svih strana Komore ono jedinodušno kao što zaslužuje odobreno biva. Da li Sabor kada svoje odvjete izražava Cesaru se obratja. Prama njegovim podčinjenim organima najveći izraz svog zadovoljstva, preko jednog dnevnog reda preći nemože. Ovo me ponukava da predlog zastupnika Bajamonta sebi uzmem, koi bi na ovi način sačinio:

„Sabor Dalmatinske Kraljevine namiestnički odpis na harno znanje uzima i na dnevni red prelazi“.

Predsjednik. Ide na glasovanje predlog sliedeći (*opetuje pročitanje Vojnovićevog predloga*). Gospoda koja pristaju, neka ustanu. *(Većinom primljen).*

Predlog biva primljen, a Serragliev predlog pada.

Prvo nego zatvorim sjednicu, bio sam zamoljen činiti da se pročita jedno zapitkivanje, koje neki zastupnici Vladi Njegovog Veličanstva upraviti namieravaju. Dostavljam ga prvom podpisniku častnom doktoru Monti da ga pročitati izvoli.

Monti (čita):

„Vice Brognara učitelj pučke učione u Kotorskom Ercegnovome, gdie mal ne vas puk slavjanski govori, budući nimalo ovaj jezik nepoznaje, bio je još lani od Ercegnovskog Obćinskog upravništva ponukovan da gdie drugamo sebi ukljebljenja traži. Videći da poziv njemu upravljeni nepomaže i da se on neusposobljava za poučavanje na narodnom jeziku, koi po sadržaju popečiteljske naredbe od 28. Srpnja 1858, mora biti nastavni jezik ondie gdie je materinski jezik za diečake slavjanski, Obćinsko Vieće Ercegnovoga u sjednici 9. Listopada 1865. zaključilo je da se otvori natiečaj za miesto učitelja one početne učione, koje bi se istom s početkom nastupajuće godine 1866-67. popuniti imalo.

Dugački rok od jedne godine davaše dovoljnog vremena presvietlome Kotorskom Biskupskom Koncištoriju da promakne imenovanje drugog učitelja miesto Brognare. Da li tako se nije pridesilo, nego je Koncistorium uzemši njegovu obranu kod Visokog Namiestništva izradio da se ono zaključenje uništi. Namiestništvo pak s dekretom 22. Rujna 1866. Br. 5324, u isto vrieme u koje priznavaše da Obćine vlasti nemaju odpuštati učitelje od njih platjene a od Biskupskih Koncištoriuma zaviseće nalazaše za pravedno iskanje Ercegnovske Obćine, da se kod one učione nauk na slavjanskom jeziku predavati mora i c. k. Ercegnovskoj Preturi naredjivaše da se izvidjenja od Upraviteljstva i kotarskog učilištnog išpektorata skupa učiniti imadu vrhu naznačene nesposobnosti Brugnare, i vrhu njegove upornosti jezik slavjanski kao učionički jezik upotrebljavati, uporavivši na tu svrhu zapteni postupak; saobčivši pak dotične spise Biskupskom Koncistoriumu Kotorskom radi njegovog riešenja u prvoj molbi.

Opaziti pak treba da je presvietli Koncištorium još prvo bio izradio da se Brognara u učiteljskom zavnju potvrdi, i napokon njemu je od svietle Gjunte jednu nagradu izhodatajstvovao radi predavanja nauke na slavjanskom jeziku, kojega on nepoznaje, i s kojim predavati nauk nije mogao.

Prvih dana mieseca Studenoga ove godine bio je donapokon Brognara propisanom ispitu pred jednim povierenstvom kojeg je gospodin Pretur Ercegnovoga predsjedao u prisustvu Katoličkog i pravoslavnog župnika kao ispitateljah podvržen. Ovi su u sačinjenom napisniku izjavili da učitelj ni čitati ni pisati slavjanski nezna. Uprkos tome Kotorski Biskupski Koncistorium s odlukom 27. Studenoga s. p. izjavljavaše da je Brognara za predavanje nauka na slavjanskom jeziku sposoban, sasvim da je ispitateljno povjerenstvo očitovalo da je on za to sasvim nesposoban. Protivu ovake čudnovate odluke Obćina je Ercegnovoga Namiestništvu utok podniela.

Medjutim u onome gradu nije učiona otvorena, jerbo Obćina se u stanju nenalazi jednog učiteljskog izmienika platjati, kao što je Visoko Namiestništvo hotielo, niti je ona htiela dozvoliti da se uprkos postojećim zakonima nauk dieci predava na jeziku, koi nije materinski jezik mal ne svih stanovnika one Obćine.

Zato podpisani zapitkivaju Vladu Njegova Veličanstva:

1. Da li ona namierava u pučkoj učioni Ercegnovoga držati jednog učitelja koi je za predavanje nauka na narodnom jeziku nesposoban?

2. Namierava li prešno providjeti da se ona učiona otvori sa jednim učiteljem koi bi na narodnom jeziku nauk predavati mogao?

U Zadru 7. Prosinca 1866.

Monti
Vranković
Rossi
Vojnović.

—

Cesarski povierenik. Imati ću čast u drugoj sjednici na učinjeno zapitkivanje odgovoriti.

Predsjednik. Današnja je sjednica svršena; došasta će u ponedieljnik miesta imati.

Sjednica se zatvara u 2 sata po podne.

IX. Sjednica dnè 10. Prosinca 1866.

(Hitropisno izvješće)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik

kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 ¹/₄ satih izjutra.

Predsjednik. Gospode prisutnih zastupnika na broju ima 28; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Ide na čitanje napisnik zadnje sjednice.

Giljanović (čita napisnik).

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koja odabravaju sada pročitani napisnik, neka se dignu. (*Odobren*).

Jutros mi je predan bio jedan predlog od razne gospode zastupnikah podpisan, kloneći se na to da bi Sabor svoj odvjet Vladi izjavio da se u zakonu za popunjenje vojske sin jedinak oprosti od vojničke službe. Dostavlja se Gjunti za odluku i izviešće.

Ovdie imade jedan utok obćinskog Risanskog Vieća, koje se tuži protivu Gjuntine odluke. Dostavlja se odbora za molbenice.

Ovog časa predan mi je jedan predlog od trijuh gospode zastupnikah podpisani, kloneći se na to da bi Visoki Sabor Gjunti naručbinu dao da se što prvo s Obćinom Makarskom u dopisništvo stavi, i njezino mnenje sasluša o potribama različnih izmedju onih Obćinara, i da raspoloži na način da se njima iz fonda oshudice hrane jedna pomoć udieli.

Zatim pak Obćina predlaže, da bi Sabor Gjunti preporučio da u ozbiljni obzir uzme put koi iz Makarske ide u Tasu. Prelazi Gjunti za odluku i izviešće.

Prvo nego preduzmem čitanje posalah koji se na dnevnom redu nalaze, primiti ću obećanje častnog zastupnika Ljubiše.

Ljubiša (polaže obećanje na slavjanskom jeziku).

Predsjednik. Poslovi koji se na dnevnom redu nalaze jesu sliedeći (*čita*):

Prvi posao. Gjuntino izviešće s kojim podnosi osnovu pokrajinskog zakona o razdieljenju u dvie Obćine Obćinu Perasta u Okružju Kotorskom.

Gjuntin izviestitelj od Ponte besjedu imade.

Ponte (*čita*):

Br. 3789.

Visoki Sabore!

Mnogi seljaci Orahovca, odlomka Obćine Perasta Kotorskog Okružja, uslied raspre koju su imali sa stanovnicima Perastkog odlomka, s tužbama 20. Srpnja i 13. Kolovoza 1863. c. k. Okružnom Kapitanatu Kotorskom podnešenih, zaiskali su da se njihov odlomak od sjedinjenja od Peratske Obćine odciepi da se u odieljenu Obćinu uredi.

Uslied takovih pitanjah bili su 13. Prosinca 1866. svi obćinari Orahovačkog odlomka u zbor sazvani, u koi su svi glavari porodični onog odlomka udioništvovali, i jedinoglasno se za odciepljenje izjavili.

Jedno miesto pak Orahovačkog odlomka, miesto zvano Glogovac, na to pristalo nije, i u

tome složivši se sa željama Peratske Obćine svoju je volju izrazilo da želi i na dalje u zajednici Obćine iste ostati. U tom smislu svoje očitovanje stanovnici Glogovca izjaviše u prošnji 17. Listopada 1864, i u napisnik dne 27. Studenoga 1865. od c. k. Risanske Preture upisanoj.

Trošci za novu Obćinu ustanoviti se imajuću od stanovnikah Orahovca bili su proračunani kako sliedujе:

Platja tajniku	200	fiorinah
Platja služitelju	30	„
Paušal ureda	50	„
Drugi trošci	40	„
Ukupno	320	fiorinah.

Za ustanoviti potribiti prihod da se ovi trošci podmire stanovnici Orahovca obećavaju da će novoj Obćini glavnicu od 10136 fiorinah darovati pod uvietima sliedećim:

a) glavnica biti će u dvadeset godišnjih rokovah na jednake dielove isplatjena, i prvi godišnji diel biti će platjen odmah dok se razdieljenje povlasti;

b) na ovu glavnicu do podpune njezine isplate biti će postepena kamata od 5 na % isplatjivana;

c) toliko platjanje glavnice, koliko dotičnih kamatah bite će sa nepokretnim dobrima zajamčeno, koja će se dobra sudbenim putem procieniti, i koje će se zajamčenje u ipotečne knjige onda upisati, kada seljani Orahovca na svoje troške svjedočanstva podnesu da dobra za jamstvo upisana nisu prvo posebnjacima bila založena;

d) nova Obćina nebi svoju dielovnost zapečeti imala prvo nego diel ročištni za prvu godinu neisplati i pošto predrečenim uvietima bude zadovoljeno;

Sve se ovo u napisnicima 13. Prosinca 1863. 9. Veljače i 3. Ožujka 1865., u pismu 3. Ožujka 1865. i u napisnicima 17. i 30. Studenoga 1865. upisano nahodi.

Jošte u napisniku 9. Veljače 1865. stanovnici Orahovca ponudjaju da će za uporabu ureda nove Obćine potrebitu sgradu dati, budući da su za kupovinu kuće i pokućstva za novi ured, potribite novce skupili.

Morajući dakle računati da bi kamata na svotu darovana od 10136 fiorina sa 5 na % na godinu razgodjena doniela godišnji iznos od . . . . fior. 506: 80

K' ovima treba pridodati . „ 34: 72 kao iznosak obćinskih prireza sa razgodbom od 14. do 26. na % do sada od porezne Obćine Orahovca platjanog, miesto Glogovca izključujući i jošte . . . . . „ 80: —

kao prihod takse za pašu, bez da se drugi prihodi uračunavaju koji su u prošnji 13. Kolovoza 1863. stanovnikah Orahovca naznačeni, novoj Obćini bio bi osikuran godišnji prihod od . . . . „ 621: 57

prihod koi bi nezavisno od platjanja godišnjih ročištnih dielovah glavnice, povišen biti mogao kad bi se dotični iznosci u 177 državne obveznice uložit imali.

Porezna Obćina Orahovca razdieljena je na deset seljskih miestah koju ukupni broj od 900 stanovnikah, u porodica razdieljenih, i površinu od 4716: 4 jugerah zemljišta imade.

Sve ovo javstvuje od spisah od c. k. Namiestništva s dopisom 13. Prosinca 1865. Broj 23983-6789 dostavljenih; jošte se i od istih ispravah doznaje da je Obćinsko upravništvo Perasta odciepljenje ovo sa izviešćem 19. Srpnja 1863. Br. 207. zaiskalo, i sasvim da se je pak s potonjim izviešćem 24. Listopada 1863. Broj 248 protivno izrazilo, ništa manje opet je s potonjim izviešćem 13. Listopada 1864. Br. 310 zaiskalo da se odciepljenje uskori, jer je nesporazumljenje do tog stepena došlo da se obćinsko upravništvo nalazi u nemogućstvu svoju uredovnu dužnost dotično Orahovačkog odlomka dalje izvršavati.

Da bi ovo dopisništvo bilo dopunjeno Gjunta

je Upravništvo Obćine Perasta pozvala da očituje da li se dobra i dužnosti izmedju Obćine Perasta i Orahovca u zajednici nalaze, i bili po odciepljenju istom Peratskoj Obćini ostalo toliko prihoda da bi potribite troške za izdržavanje sobstvenih i namienjenih zadaćah podmiriti mogao. (§§. 31. i 93. obćinskog pravilnika).

Jošte je ono bilo pozvano da dotične spise obćinskom Vieću podčini da bi vrhu istih zaključenje o ovom odciepljenju učinilo, i u istinu Vieće je u svojoj sjednici 6. Svibnja t. g. izjavilo da ono na odciepljenje pristaje. Obćinsko Upravništvo pak saobćilo je u svom izviešću 19. Svibnja t. g. Br. 118, da ono sa svim odciepljenjem, dovoljne prihode posiednje, i da Obćina dobarah i dužnostih sa Orahovcem u zajednici neimade, samo obznanjuje da bi radi točnog materialnog razdieljenja, bilo potribito da se mappe i registri katastalni poprave, mrgini stave dotična linija granice zabilježi.

Budući pak da je obćinsko Vieće Perasta u sjednici 10. Listopada tekuće godine zaključilo da kad bi se zakonito odieljenje Orahovca obistiniti imalo, da se miesto Glogovac od Orahovca odciepi i odlomku Perasta pridružiti imade; c. k. Pokrajinsko Upraviteljstvo dohodarstva na Gjuntino zapitkivanje, sa odpisom 31. Listopada t. g. Br. 8051. obznanilo je pak za moći u katastalnim mapama potrebita preinačenja radi utielovljenja Glogovca u odlomak Peratski učiniti, da je potribito osim povlašćenja c. k. Popečiteljstva dohodarstva, da se jedan teknički graditeljstveni urednik, Risanski preturski poglavar i obćinski odaslanici na lice miesta skupiti moraju.

Donapokon c. k. Namiestništvo sa pomenutim dopisom 13. Prosinca 1865. Br. 23983-6789 izjavljnje da nikakova preprieka zahtievanom odciepljenju sa političke strane nepostoji.

To sve izloživši, i videći da je prvom izmedju dvajuh uvietah od § 3. obćinskog pravilnika propisanih zadovoljeno, koi naredjuje za razdieljenje jedne u dvie ili više Obćinah da se od svake strane koja se razlučiti želi, iziskuje da sama po sebi posiednje sredstva potrebita za ispuniti dužnosti od sobstvene i namienjene zadaće Obćini proizhodeće;

Videći da je takovo posiedovanje sa spisima dokazano dotično onih odlomakah koji će odsele Peratsku Obćinu više stiesnjenu ustanoviti;

Videći, zavisno od obvezanostih formalno od svojih stanovnikah na sebe uzetih, da se predrečeno posiedstvo držati može da je i što se tiče miesta koje bi Obćinom Orahovca postati, imala podpuno osikurano;

Videći da nisu mali trošci dotično spisah i providbah koji bi se jošte učiniti i udielotvoriti imali da bi se ovo drugo posiedništvo po zakonskim propisima strogo ustanoviti imalo;

Videći, da su sa svim tizim stanovnici Orahovca sasvim gotovi odmah takovim tegotama zadovoljiti samo da se stalno uviere da će željeno odciepljenje njima biti dozvoljeno;

Videći da na napodkriepljenje predrečenih osiguravajućih uvietah, ništa nema što bi se protivilo odluki da se jednim pokrajinskim zakonom razdieljenje predrečeno udieli, davši pokrajinskoj Gjunti naručbinu da u suglasju sa c. k. Namiestništvom na tu svrhu providi da poslovanja dotično posiedništva od § 3. pokrajinskog pravilnika propisana, koja su toliko napridovala, sasvim budu dovršena;

Videći da mnoge i znamenite jesu okolnosti koje savietuju da se dalje s ovim poslom nezakasnjava, jerbo osobite miestne okolnosti, razdraženje duhovah, i medjusobna prešna želja da se sredstvom odciepljenja mir i predjašnji prijateljski odnošaji obnove;

Videći da izmedju takovih okolnostih ubrojava se i ona koja osobiti obzir zaslužuje, da za izdatlu iskanog pokrajinskog zakona sazvanje Sabora pokrajine potrebito biva, i zato je željeti da se prigodom postojećeg sazvanja Sabora koristuje;

Videći da se još jedna okolnost opaziti mora, to jest ona da bi stanovnici seljskog odlomka Obćine, sebi koristi namakli da sami o svom trošku sobstvene obćinske poslove rukovodi pribavljaju fond da kuću za stolovanje obćinskog

Upravništva i za skupljanje vieća podignu: pokućstvo potrebito nabavljaju; novoj Obćini jednu glavnicu od 10136 fiorina darivaju; svoja dobra ipoteci podlažu; i sve troške odciepljenja na sebe uzimlju; zaisto je ovo plemeniti primier koi zaslužuje da bi se Visoki Sabor zauzeo da što prvo njihovoj želji zadovolji, budući da svaka dozvola bez odvlačenja udieljena toliko veću cienu imade;

Videći da pomenuta potriba dozvole Visokog Popečiteljstva dohodarstva radi utielovljenja miesta Glogovac u odlomak Perasta, nemože biti zaprieka; bilo zbog toga što će se, sa podmašanjem osnove zakona na carsko odobrenje, zamoliti Visoko Popečiteljstvo državno da bi kod c. k. Popečiteljstva dohodarstva odobrenje izradilo; bilo zbog toga što je pravi uzrok zakona odciepljenje od Peratske Obćine večeg diela Orahovačkog odlomka i njegovog uredjenja u odciepljenu Obćinu, dočim miesto Glogovac naprotiv ostaje kao i dosada Obćini Perasta pridruženo, i pri opredieljivanju da li će ono sjedinjeno kako se nalazi tako će i sa Obćinom Perasta, tako će i odsele sa preinačenjem Mappe katastalne ostati i kao osobiti obćinski odlomak smatran ili u Perastki odlomak utielovljen biti; može predmetom razlaganja postati nezavisno od pokrajinskog zakona, kojega je cilj od obćinskog pravilnika na razdieljenje jedne Obćine i ustrojenje dvajuh ili više Obćinah ograničeno;

Videći donapokon da što se tiče druge ustanove od § 3. obćinskog pravilnika propisane, to jest da se prvo dobra, imanja i obćene dužnosti razdieliti imadu, besjediti netreba, budući da u slučaju o kojem se razlaže takovo sjedinjenje nikada postojalo nije, Gjunta mudrim odlukama Visokog Sabora osnovu zakona podlaže koi će se carskom odobrenju podvrći.

Zakon

valjan za kraljevinu Dalmacije.

Na predlog Sabora Moje Kraljevine Dalmacije nalazim narediti koliko sliedi:

I.

Obćina Perasta u Kotorskom okružju na dvie Obćine biva razdieljena, jedna od kojizih sačinjavati će odlomak Orahovca osim miesta Glogovca, koi kao i do sada Obćini Perastskoj pridružen ostaje. To miesto i ostala tri odlomka u Obćinu Perasta zauzeta, i odsele će kao i do sada Obćinu Perasta sačinjavati.

II.

Za dieistvitelno predrečeno odieljenje sporazumno i složno pobrinuti se imadu pokrajinska Gjunta i Namiestništvo Dalmacije da se prvo, u suglasju već obavljenih dopisništvah, izvršiti imadu poslovanja od § 3. obćinskog pravilnika sa pokrajinskim zakonom 30. Srpnja 1864. propisana u obziru uredjenja Obćine Orahovca o posiedovanju potrebitih sredstvah za izvršenje dužnostih od sobstvenih i povierenih zadaćah njojzi namienjenih.

U Zadru 27. Studenoga 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode besjedu?

Pavlinović (slav.) Netom se danas pojavilo pred ovi Sabor pitanje, o kojem smo sada čuli odborovo izvješće, nam je, Gospodo, promisliti dokle to zasieca, i kakve će biti posljedice one odluke koju mi danas učinimo.

Pitanje o razdieljenju koje obćine u dvoje, ja nemogu da riešim, ako se ne obazrem k načelu, koje mi ima u rasudjivanju pravac pokazati.

Obćina je zadruga, i ka zadruga da žive, da se razvije, da svoju zadaću dostigne, obćina ima imati prilična prostora, broja duša, svote i novčane i duševne. Ako stanemo, te pogledamo širom po Dalmaciji, lako ćemo se osvjedočiti da su naše Obćine tako već izrazdieljene, da se u nje na dalje neda ticati. I ako bi se što imalo dirati, to bi najbolje bilo,

da se okupljaju, i da se sastavljaju; al' nikako da se diele.

Istina je, mi ni u tom nemamo jednačice. Viditćemo po Zagorju Občina koje broje do petnest, do dvadeset, pa i dvadeset i šest hiljada duša, ali ćemo tu opet viditi da kad bi na primier Sinjskoj Občini digli Sinja, Kninskoj Knina i t. d. mi nebi našli drugoga središta za kakvu novu Občinu; uz broj duša, i uz svotu kojekakvu stvarnu, nebi tako lasno našli glavnice duševne da uredimo taku Občinu koja bi se mogla samostalno vladati, i svojoj svrhi odgovarati. Po primorju i po otocih doistine, duševne moći mnogo su razvijenije, i jače su snage novčane; za to i Občine su mnogo manje, svoju zadaću mogu vršiti: ali mi se opet čini da smo i ovde dotle dotjerali, osobito po okružju Kotorskom, da već nije na dalje zalaziti.

Da se osvjedočimo kako nije bez temelja ono što navadjam, dosta je da pogledamo, gdi je u nas občinskoga života? Gdi je občinski napredak? Tu gdi su veće Občine; a za manje, koje su po nuglih, nezna se niti da ih ima, nego kad nas zaglušę njihovim svadjam, i mješćanskim petljanijam.

Ako su dakle naše Občine dovoljno izciepane, ako ih mi imamo nerazdieljene čuvati, da učuvamo občinski život, imamo li uzroka, Gospodo, da u dogadjaju današnjem mi učinimo iznimku občemu načelu? Ja mislim da nemamo.

Što vidimo pred nami? Občinu oko dvie hiljade duša, koja hoće da se rastvori u dvie Občine. Kakva tomu ima uzroka? Iziskuju li osobiti občinski probitci (interessi)? Jeli to potreba životu občinskomu? Jeli to potreba širemu osebnomu razvoju? Ja u svemu odborovu izviešću, na dugo razvedenu, ništa toga nemogu naći. Nit išta mogu naći u prilozih koji su uz izvješće priklopljeni. Nego što nahodim? Orahavčani se zavadili sa Peraščanim na sajmu o nikšanu, ko je bolje kokota pogodio. Potla toga, ti dobri susjedi, kako priznaje Odbor, svadili su se, jedni na druge zamrzili.

Otle su potekle sve žaobe, otle sve zavade. Ja ću priznati da Orahovačke tužbe nisu bez uzroka, ja ću reći da je od prije Orahovcu krivo bilo, kako je bilo krivo i teško svakomu selu uz varoši i gradove, dokle je novi zakon občinski nastao; ali danas, meni je izpovjediti, da se već nikako selo nemože potužiti; te ako bi koga bilo da bi se htio tužiti to su glavna občinska mjesta i gradovi, jer su njim uzkraćene mnoge povlastice, kojim su žalibože bili navikli. Po zakonu našemu, selu nitko nemože dirati u ono što je njegovo; svi su seoski prihodi za samo selo, a ono prinosi občinskoj blagajni, koliko ga idje po razmierju njegova imanja: selu nemože se već nametnuti neu godni glavar, njegovi posli bez njega se neopremaju. I Oraovačke tužbe mogle su imati kakva temelja godine 1863., kada su zametnute; ali danas mi je izpovjediti, da one nisu nego zgoljni inad i nerazborni prkos.

Pokrajinski odbor hoće da smiri zavadu. Na koji način? Diobom Orahovca od Peraśta. Tko promisli šta se hoće dok se do te diobe dodje, tko znade što je to mećati nove medjaše izmedju dvie občine; a što je još gore, dieliti seosko na dva diela, kao što bi se ovde imalo činiti izmedju zaseoka *Glogovca*, koji hoće da uz Perast ostane, i izmedju ostalih Orahovačkih plemena; tko zna, kako je mučno i stare mejašne razmirice trsiti, žalit ćo da je zemaljski odbor došao na tu misa'; koja kad bi se primila, to veće bi svadju razpirila, i oborila bi u neizmierne troškove biedne Orahovčane. Kaže se, doće povjerenstvo (Komisija); ali kad ih ne pogodi povjerenstvo, kud ćemo tad? Na sud. Tu te hoću, kad će se do zadnje odsude doći? Pa, ako dohodarstveno Popečiteljstvo, na diobu ne pristane, što ćemo od zakona? što li od občinske diobe?

Rad ovih svih razloga što bi bilo, kad se nebi obzirali na uzvišenije uzroke, te kad bi se i naprašno htilo ugoditi samoj želji sela Orahovca, pitam ja, Gospodo, odkle nam obstanka toj novoj Občini?

Tko zna občinske potrebe, tko zna zadaću občine i dužnosti njezine, pa samo pogledą na predračun kojega su Orahovčani zamislili, a odbor im primio, neće se lasno od posmjeha uztegnuti. Ukupni troškovi te nove Občine nebi prelazili preko 320 fi. Ova bi nova Občina imala svoga tajnika su dvista fiorinti plaće. Šta da rećemo? Kakav to ima bit tajnik?

Tim nije dovršeno. Odkle to trista i dvadeset florina? Od zaklade koju će Orahovac učiniti, prteći se u dug od fl. 10,136. Tko će za taj dug odgovarati? Komu će Orahovčani biti odgovorni? Sami sebi. Tko će ih prinu-

diti da dug izplate? Sami sebe. Oj liepo ga mi duga! Tvrde li obveze!

Mi znamo, moja Gospodo, da obetati i izvršiti nije sve isto; mi znamo da što naglost, što inad izmami, s toga se razbor pokaje. Mi znamo da novca pribrati od siromašua puka, da to nije ni ugodan ni lak posao.

Pa sve dragovoljno Orahovčani obetano izplatili, možemo li mi pustiti da se jedno selo prti u toliki dug? da tako samo sebe u gore siromaštvo obara? Aja, mi toga pustiti nećemo. Nam je bditi nad Občinam, i nad občinskoj dobrobiti, nam je čuvati puka od svake prenaglosti, u koliko nam zakon dopušća. Nam ima biti stalo do občinskoga života, do razvoja naših Občina; i mi ih imamo čuvati od razasuća. Ako danas pustimo jednomu selu, da se dieli na ovaki način, sutra će ih ustati desct; jer najlašnje je ugrijati svietu glavu sa nekom zlatokrilom slobodom. U svakom selu ima imućnijih ljudi, pa često i slaboumnih, koji misle kad bi se nazvali imenom Načelnika, gospodina Podeštata, da bi postali Bog zna šta. Ti ljudi gdi god nežale ni novca da podpisa priberu. Svadje je bilo i bitće je dok bude ljudi, što je užji prostor, to su svadje gore, češće. Narodni Sabor, i narodni ljudi imadu nastojati da te svadje guše; gdi je nemira da metnu mira. Takih ljudi, dobrih i razbornih rodoljuba, ima Bogu hvala u Boki.

Na te ljude naslonimo da pomire Perast sa Orahovcem. Neka Orahovcu kažu da mu nikakve nije koristi u ociepljenju od Perasta, neka mu kažu, da mu razborite slobode niko već krenuti neće; da nikako selo bez svoga grada nemože bivati. A Perastu nek napomenu dužnosti gradjanske, dužnosti prama onim koji daju snagu Občini, i olakoćuju joj zadatak. U tu svrhu ja podlagam vicćanju visokoga Sabora sliedeći predlog:

Sabor nàlâga zemaljskomu Odboru da nastoji smiriti Orahovčane sa Peraščanim, kroz ugledne ljude iz Boke; i nebuduć predbjcžno izvršeno što pravilnik občinski naredjuje u slučaju diobe koje Občine, povraća Odboru zakonski predlog, i prelazi na dnevni red.

Nebudu li htjeli mira, neka vrše zakonske propise; ne riečju ni pismom, nego djelom i stvarju; kako propisuje § 3. Obć. Pravil. za koji odbor zemaljski na žalost nije vele trao glave. *(Živahna pohvala).*

Ljubiša (*slav.*). U obćenitom pretresanju uzimam rieč za podkriepiti zakon koi nam je Gjunta predložila.

Prvo svega žaliti moram što se u ovom pitanju s mnenjem mojeg prijatelja častnog Pavlinovića neslažem. Žalim da je on razmiricu samo s teoretičke strane ispitao, i da je pak neuporavljive predloge učinio, bez poznanstva miestah i izuzetnih naših okolnostih. Žalim da je sravnjavao predmete koji se sravniti nemogu, i da je uobće oprovrgavao načelo slobode od novog zakona obćinskog odlomcima udieljene da sredstvom sobstvenih snagah odieljenim Občinama postati mogu.

Gospodo! Orahovac od viekovah posebnu je Občinu sačinjavao, bilo kad je Crnojgori prinadležao, bilo kad je sa tako nazvanim novim osvojenjem pod Vladu bivše Mletačke Republike podpao. Poslie je Risnu, pak Perastu prisjedinjen bio, po tome opet Občinu je samu po sebi sačinjavao; napokon pod Austrijanskom vladom konačno u Perastku Občinu utielovljen bio; pod izgovorom da nema sredstvah za izdržati burokratičke troške, i tako je jedna sasvim slavjanska Občina ukinuta.

Rekao vam je moj predgovornik da Orahovčani nikakova uzroka nisu imali da se o nikakovu zulumčarstvu ili uvriedi protivu Peraštanah tuže, osim zavade koja se je zbog smiešne pripoviedke likšanjavanja pievca pridesila. Još vam je rekao da će novi zakon obćinski starodavne mržnje ukloniti. Ja neću čine navoditi, niti ozbiljne pripoviedke takove kazivati koje bi vas užasnuti mogle. Jer sam od sobstvenog nagona nadahnut da trnem a ne da pirim uništožavajući oganj gradjanske svadje, i zato ću sa koprenom prošlost pokriti.

Samo ću reći da pod Mletačkom upravom upliv Perastskog plemovladja često u onom Senatu upotrebljena bivaše na štetu brdskih odlomaka i onoga življa koi me je ovdie poslao.

Malo prvo nego je novi obćinski zakon u dielovnost stavljen bio, zaiskali su Oravčani da se njima starodavna obćinska nezavisnost povrati, koju jim je burokracia bila oduzela. Tražba za tražbom zbog toga oni učiniše, poslanike svoje poslaše, istrage pretrpiše, preko-

mierne žertve za nabaviti glavnice učiniše; i strahoviti ogramak pisamah koje je dopisništvo radi predloženog zakona prouzrokovalo, to vam dokazuje.

Da li sve ovo nije u toliko godina pomoći moglo da se njima predjašnja nezavisnost povrati. Kad je novi obćinski zakon na svietlost izišao, koi bi po mnenju predjašnjeg govornika, neslogu i svadju ukloniti morao, protivno se je tome pridesilo. Dok su burokratički okovi pali, Orahovčani osietiše se slobodni, oni se po nesreći na pasivno opiranje staviše, što je jadno i pomisliti, ali jih je na to nužda nagnala videći da su se njihove molbe izjalovile. Perast, kao što ste vidjeli, sada za odciepljenje odvietovaše, po tom mu se protivljaše, a najposlie na odvojenje pristajaše s tim uvietom da se od Orahovca Glogovac odciepi, i ištući da se zbog nove granice mappe katastalne poprave.

Netiče se dakle jednog odciepljenja nego se tiče o povrati pravah silom oduzetih; tiče se jošte da se ukloni soblazan niekanja kojeg se Orahovčani prihvatiše s velikom povriedom reda i javne službe i novog života obćinskog; tiče se najposlie rastaviti življe različite naravi koje običaji, potrebe i ostaricle mržnje rastavljaju.

Što se ikonomičnih sredstvah nove obćine i aritmetičnog računanja tiče koje je predgovornik izložio, nalazim da je dovoljno providjeno i da na svaki način obćinski zakon predvidja i propise sadrži po kojima Obćina koja sredstvah neima, sobstvene se autonomije lišava.

Zato razložitog uzroka neuvidjam da se na dnevni red predje, Peraštani o Orahovčani na rastavljenje pristaju, uvietima je od zakona propisanim zadovoljeno, Gjunta i organi izvršbene vlasti naručbinu su imalo da predloženi pokrajinski zakon u dielo privedu.

Pragospodin Kneževič. Dobro razloženim razjasnjenjima moga prijatelja Ljubiše, u predmetu pitanja Orahovačkih seljana neostaje mi šta pridodati; samo malo riečih na izloženje častnog Pavlinovića sebi dopuštam reći, on izlaže: videći mali broj puka koji bi Obćinu Orahovaca odciepljenu od Peratske Obćine sačiniti imao; videći da novoj Obćini znanstvena razborist oskudieva; videći da je Obćini ova sredstva za podmiriti potrebite troške neimade; zbog kojih uzrokah on Visokom Saboru preporučiti za dobro nalazi da bi pitanje seljanah Orahovca odbaciti izvolio. Što se broja puka tiče, to nemože biti uzrok zbog kojega se vruća želja jednog obrtničkog, poštenog, ćudorednog puka, odvažnog značaja, neispunjena ostati morala, dočim mi smo imali primierah da Obćine koje jednaki ili malo veći broj obćinarah imadu, kao što je Obćina Mule blizu Kotora, od kojega predgradje sačinjava, Obćine Krtolah, Luštice, Lastve i još drugih; imajući obzir na razstojanje od Perasta, a jošte i brdoviti položaj miesta koi bi novu Obćinu sačiniti imao.

Što se znanstvene razboritosti tiče, častnog Pavlinovića uvieriti mogu da Bokelji, osobito konavljani u razboritosti mnogo seljske Obćine okružjah Zadra i Spljeta nadmašuju, i molim častnog Pavlinovića da nepripodobljava seljake Boke Kotorske sa onima okružjah Zadra i Splieta, jer su oni na moreplovstvo odani, oni veliki broj Kapetanah dalekog o okrajnog brodarenja imadu, i zbog toga što su ljubitelji napredka, i prosviete; Bokelji mnogo su za ustanovljenje pučkih učionah zauzeti. Meni je dobro poznato da se i Orahovac dičiti može da imade više vriednih trgovačkih Kapetanah, i da neće imati potrebu za Čeonika neknjižnika odabrati, kao što se je u predrečenim okružjama pridesilo.

Što se pak tiče sredstvah za podmiridbu trošaka za uzdržanje Obćine pridruženih, obćinari su dovoljnu glavnicu obećali o jamstvu koje sumnja biti nemože.

Radi svih ovih uzroka ja k odvietu moga prijatelja Ljubiše pristajem, Visokoj Skupštini preporučujem da pitanje obćinarah Orahovca ispuni.

Serragli. Morajući izmedju Gjuntinog mnenja i onoga od častnog zastupnika Pavlinovića odabrati, ja očitujem da na mnenje gospodina Pavlinovića pristajem. Nesamo da ja njegovo mnenje u obziru političkom i ćudorednom nego jošte i u ikonomičnom za temeljito nalazim, samo jednu stvar njegovim rasmatranjama pridodati imadem koju, u koliko mi se čini, ni on niti ostali častni zastupnici koji su prvo mene besjedili opazili nisu. A to je, da u bilancu kojeg su promicatelji nove obćine podnieli, najznamenitiju stavku o učionama upisanu nevidim. Oni misle da će predračunjeni iznos od 300, platju tajnika i sve ostale male

troške podmiriti. Da li trošak godišnji od 300 ili 400 fiorinah za učionu oni nisu u obzir uzeli. To je reći da oni stanovnici važnost i dužnosti obćine nepoznaju. Da su oni mogli dokazati da posieduju takove prihode da bi trošak od hiljade fiorinah ili što manje podmiriti mogli, moglo bi se držati da bi nekako na kraj izišli. Da li kako bi mogli? Oni nemaju neposrednih porezah takovog iznoska da bi na prireze računati mogli, jerbo njihovi porezi 200 fiorina neprelaze. Da oni imaju sredstvah, ja se zaista protivio nebi da se njihovoj prošnji zadovolji; sasvim da vidimo da je razmirica zbog seljskog blebetanja nastala. Kad bi takove stvari mah uhvatile, mi bi se na srednji viek povratili, kad su se stanovnici dvajuh selah ili dvajuh gradovah medjusobom za malenkosti klali i ubijali. Mi ovakovo običaje, koje su ostali od varvarskih vremenah, podpomagati nemamo, mi se čvrsto pridržavati moramo načela, na kom se naš obćinski zakon osniva.

Giljanović. Častni zastupnik Pavlinović u svom predgovoru naznačavaše važnost zaključenja kojega mi učiniti imademo. Važnost ovog zaključenja odmah će se ukazati, dočim klica koja je izmedju obćinah Perasta i Orahovca razdoru miesto dava, odveć lasno se i po drugim obćinama pojaviti može, koje bi u ovom poslu živalj tražiti mogle toliko da svoju gordost iskale koliko da drugim svrhama zadovolje. Bez da trkimice u ovaj predmet taknem, jedinstveno sa pravnog gledišta zakon oprovrgnuti preduzimam. Gjuntino izviešće mene neuvierava da je uvietima u § 3. obćinskog pravilnika propisanim bilo zadovoljeno. Ovaj paragraf propisuje da jedna obćina sredstvom pokrajinskog zakona u dvie ili više obćinah razdieljena biti može, kada svaka od njih potrebita sredstva za izvršavanje svojih dužnostih posieduje. Jest rieč *posieduje* koja zakon upotrebljava. Ovdie se netiče o jednoj nadeždi i još manje o možebitnoj mogućnosti. Ovdie se sadašnjosti tiče; i obćina mora gotova sredstva imati, ako hoće razdieljenje polučiti; a ovdie nemamo nego prostu obvezanost da će glavnicu sastaviti. Ja sam upotrebio rieč obvezanost, jer se je Gjunta s njome poslužila; ona pak namisli neodgovara, jer nitko nije obećanje Orahovačke obćine prihvatio, i zato se ne o obvezanosti, nego prostog obećanja tiče. Nitko Orahovčane nagnati nemože da ovu glavnicu sastave, koja izčeznuti može po samovoljstvu, zahtievanju i potrebi onizih koji su valjda obećali ono što obećati nisu morali, ili su obećali oni što neće moći izvršiti. Zastupnik Pavlinović napominjaše da pred očima imati možemo čudnovati prizor da se ova Obćina zbog pomanjkanja sredstvah poslie neće moći ustanoviti. Možemo dočekati da politička vlast ili koji drugi ove siromašne seljane na sud pozovu da izdadu novce koje su oni obećali? Lasno se dogoditi može da ova Obćina koja je danas suglasna da se ova sredstva ustanove, da sutra u tome složna nebude, budući da se u stanju nenalazi svojim obećanjama zadovoljiti. Neki častni govornici koji su prvo mene besjedili napominjali su važnost dužnostih koje obćine na sebe uprtiti imadu i govorili su o sredstvamu kojih imati moraju da takovim dužnostima zadovolje. Zastupnik Seragli potrebu početnog poučavanja naznačavaše. Nego ako pogledamo §§ 30. i 31. obćinskog zakona i dobro razmislimo kakove dužnosti obćine imadu, onda ćemo se uvieriti da mi sa neznatnim sredstvama istinitu nemogućnost ustanoviti preduzimamo, ustanovićemo to jest jednu obćinu koja u sebi klicu smrti imade. Sada pomenuti § 30. opredieljuje da obćina sredstva potrebita imati mora za upravništvo imanjah, sigurnost osobah i posiedništva, i tako dalje (*čita sobstvene zadaće u ovom paragrafu naznačene*); jošte ona mora imati sredstva za odgovoriti na zadaće njojzi povierene, od kojizih jošte ni količća ni važnost nama nije poznata, i držati moramo da će na takovi način narasti, da tvorba državna malo po malo obćinama predje. Radi toga na Gjuntin predlog pristati nemogu i držim da osnova zakona odbačena biti mora. Na svaki način, želim, prvo nego se o zakonu glasuje, da se baštinstvo obćinah u istinu opredieli, i da se svemu onom što § 3. propisuje zadovolji, i držim da je to pristojno, jerbo kada carsko odobrenje za takov zakon izazivljemo, moramo biti sigurni da obćina sama po sebi potrebita sredstva posieduje da svojim dužnostima zadovoljiti može. Od moje strane držim za nerazborito jedan zakon izraditi kojega oni koji interes imaju po svojem samovoljstvu ili iz zle namiere neispunjen ostaviti mogu. To će se dogoditi ako Orahovčani ili neki izmedju njih ovu glavnicu ustanoviti nebi hotieli, i nezavisno od zle namiere, ako potrebitih sredstvah gotovih nebi imali, da učinjenom obe-

ćanju zadovolje. Držim pak da zakon isti i drugu manu u sebi imade, koja se u tome sastoje, propisano je ako bi zakon u život stavljen biti mogao da dozvoljenje Popečiteljstva dohodarstva potrebuje da bi se razdieljenje ovih obćinah obistiniti moglo. Za mene se čudnovato uvidja da bi jedan zakon, od oba zakonodavna činitelja primljeni, radi kojeg mu drugo uzroka, koi se predvidjeti nemože, bezkriepostan ostati mogao, ako Popečitelj dohodarstva nebi dozvolio da se potrebite preinake u mapama katastalnim učine.

Radman. Na prigovore častnog zastupnika Giljanovića držim da po većoj časti, paragraf drugi predloženog zakona odgovara. Na svaki način sa ovim prigovorima, odonosećim se na valjanost predloženog zakona, ja se baviti neću; uvieren budući da će izviestitelj zakona sva izjasnjenja dati koja u tom obziru budu potribita. Ja nebi, o gospodo, o ovom predmetu besjediti preduzeo da nisam čuo govoriti o nekim obćenitim načelima o kojima bi rado čuo divaniti onog puta kad se je obćinski zakon pretresao, koi se danas u krieposti nalazi. Potriba me nagoni da besjedu preduzmem da se s častnim zastupnikom Pavlinovićem obradujem, videći da očituje ćutjenstva, koja, ako se nevaram, nije ukazao onda kad se o vladinoj osnovi obćinskog zakona razlagalo. Meni se čini da je onda kao član u odboru zbog istog zakona udioništvovao, i da se je onda nalazio izmedju onih koji su želili da se obćine razdiele, i naročito da se on bio nalazio medju onima koji su htieli da se odlomci obćinah u upravničke obćine ustrojiti imadu.

Pavlinović (*slav*). Nije istina.

Radman Čujem odgovarati da nije istina. Na očitovanje pristajem. Istinito je pak da je zastupnik Pavlinović u onom odboru kao član udioništvovao; i ako nije onda držao s većinom odbora koi je odlomke obćinah u upravničke obćine urediti hotio, kao što sada uslied njegovog očitovanja smatrati moram, onda moja radovanja ne za sadašnji nego za ondašnji postupak častnom Pavlinoviću upravljam. Reko da se radujem sa zastupnikom Pavlinovićem radi ćućenjah jedinstva i sloge, koje je u svom besjedovanju izrazio, i sa častnim Serraljem zbog istih ćućenjah radovati se imadem; ćućenjah koje od srca pohvaljujem. I zaista jest istinito, o gospodo, kad bi bio slučaj, i ovo laskavo predmnievanje meni dopustiti izvolite, da bi od sve Pokrajine jednu samu porodicu učiniti mogli; kad bi bio slučaj da bi mi svi složni, kao braća sjedinjeni biti mogli; ovo bi zaista najljepši život biti morao, i naša bi pokrajina sretna, bogata i svim drugima za izgled postati imala. Da li u praktici, o gospodo, kao što znate, ovo dobrostanje mučno se postignuti može. U praktici ovo suglasno sjedinjenje postići nije mogućno. Obćinski zakon 1864. godine neko stanje stvarih i potribu od nekog pravila ustanoviti je morao. Da li da bi reći mogli da je ovo pravilo od obćinskog zakona ustanovljeno najsavršenije? Da je ono takovo kakovo uprav pristoji? Da je ono koje nepovriedimo biti mora? Zaista nije tako. Zakon priznajući potribu praktičnog pravila, propisuje da obćine obstojati imadu u onim uvietima područnog okoliša u kom se odprvo nalazahu. Da li je on priznao da ovo stanje stvarih nije najbolje niti najsavršenije, i zato je podpunu slobodu dao da se one preinake i izmiene učine toliko u obziru sjedinjenja, koliko u obziru razdieljenja u različite odielke sačinjavajuće posebne obćine, koje bi stanje stvarih potreba i vrieme iziskivati mogli. Gospodo, ovo načelo podpune slobode i dielovanja mi u našem obćinskom zakonu nalazimo, ovome se načelu mi klanjamo. Shodno ovome načelu slobode, govoreći o predmetu obćine Perasta, nemogu sumanje da nepodkriepim ono što je častni zastupnik Ljubiša rekao. Istina je da je žaliti što se jedna obćina razdieljava, zaista bi bilo bolje da se obćine sjedinjavaju, i da se više malih obćinah u jednu znamenitiju obćinu sjedine Da li ako mi uvidjamo potribu sjedinjenja, kadkada i potribu razdieljenja priznati moramo. Ne sa vlastju ili samovoljstvom da jih razdielimo, nego da jim slobodu dielovanja ostavimo po čem bi interessu većeg broja takovo razdieljenje pristojati moglo. Častni zastupnik Pavlinović rekao je: radi čega ovo razdieljenje? Na čem se ovo razdieljenje osniva? U Orahovačkom odlomku, ako se dobro siećam, jedva 1000 dusah imademo. Brojka za mene nevriedi, jerbo se pravo sa brojkama nemieri: pravo za jednoga koliko za hiljadu vriedi. Mi vidimo da dvie osobe kad kada zajedno ostati nemogu. Moramo li mi njih prisiliti za zajedno ostanu kada njihovi interesi razlučenje iziskuju? Zašto se mi s brojkama baviti moramo. Ljudi

nisu životina da se broj njihov a ne volja uvažavati mora? *(Pohvala).* Peraštani mogu uzroka imati da se od Orahovčana odciepe, kao što Orahovčani mogu jakih uzrokah imati da se od Peraštanah odvoje. Ovi uzroci postoje. Ja ćutjenstva jedne i druge stranke poštujem, i da mi se jedan zakon za odciepljenje predlaže, kada odieljenje jedna sama stranka ište a druga se tomu protivi, ispoviedam da bi promislio prvo nego bi nanj pristao. Da li kada obie stranke jednodušno žele, kada su toliko jedna koliko druga na to sklone, zašto bi mi njih prisiliti morali da zajedno, protivu njihove volje, ostati imadu. Ja držim, o gospodo, da kad dva obćinska odlomka suglasno razdieljenje ištu, da njihovo pitanje neku istinitu važnost imati mora. Neke stvari u ljudskoj zadrugi pretvarati se nemogu, i ako su Oraovčani stalno uviereni da će sretnii i zadovoljnii biti kad se od Perastana odciepe, zašto nebi ovo razdieljenje dopustiti imali? Neka nas ovo razdieljenje nestraši. Ja nepriznajem, o gospodo, da jedno razdieljenje upravništva mora biti razdieljenje ćućenstva, da je ono znak neprijateljstva i da ono mora biti klicom nesuglasja, kao što častni Giljanović govoraše, jer sam uvieren da u poslu upravništvu razdieljeni biti možemo, a vazda da braća ostanemo. (*Pohvala u Komori i Gallerijam*).

Serragli. Ja pohvaljujem načelo o jedinstvu od častnog zastupnika Radmana očitovano, i pristajem na slobodu u svemu što nepravedno niti saviesti i zakonu protivno biti može. Ovu slobodu priznajem, da li razmisliti valja da ona dva bića koja se podići imadu jesu bića politička. Izmedju uvietah političkog obstanka postoji onaj, kao što sam prvo rekao, da se dužnostima udruženja zadovoljiti, a vrhu svega za poučavanje puka providjeti imade. Ako se jedna obćina nenalazi u stanju da ovim uvietima zadovolji, ja nepriznajem da ona obćinom postati može; na isti način što jedan maloljetni diečak čoviekom zbog toga postati nemože, jer sam sobom upravljati nezna. (*Pohvala s desne*). Sebi uobrazimo da se danas Orahovačke obćine netiče, nego da se jednog pravila tiče. Tiče se ovoga, ako mi ovo razdieljenje dozvolimo, koje nije nego od miestnog blebetanja prouzročeno, da će onda sve obćine skočiti i za stvari od ništa odciepljenje tražiti. Sutra Arbanasi, kad bi držati mogli da su od jednog Zadranina uvriedjeni, ili Splietski varoš zbog toga što je Splјećanin jednog varošanina uvriedio, odmah će razdieljenje iskati i tako dalje, i na taj način mi ćemo bezkonačnim svadjama povod dati; i razlog dati ćemo svim onima koji sadašnji obćinski sustav razsudjivaju. Odbimo ovog puta, o gospodo, i vidićete da odslen neće nam pitanja za razdieljenje obćinah dolaziti, bez da imaju sredstvah da poslanstvu, obćinah zadovolje, to jest da onim dužnostima zadovolje koje iskanom pravu slobode odgovaraju. (*Odobravanje s desne*).

Pavlinović (slav.). Da je meni do prazne vike i do krupnih rieči i ja bi štogod moga' odvratiti častnomu zastupniku Radmanu. Ali nebuduć meni do toga, nego do razloga', koje sam naveo, mislim da mu je na sve dovoljno odgovoreno, prije nego je on stao da govori. Jednu sam dužan častnomu zastupniku. Ja odbijam od sebe njegovo srčeno radovanje, radi mojih, tobož, promienjenih čuvstva'. Ako je častni Radman voljan sličnomu radovanju, neka slobodno traži koga drugoga; ja mu ga očito nisam dostojan. To mislim da će svak priznati, tko me poštogod poznaje. (*Smjeh).*

Nije pak istina da što sam jednom branio, da na to danas napadam. Ja sam uvjek branio narodno jedinstvo, a borio sam se proti ciepanju naroda. Ja znam da se mogu po pameti prevariti; ali znam i to da su onomlani moje ćuti jednake i poštene bile, ka' što su i danas. Godine 1861. bio sam u odboru za obćinski zakon; ali čini mi se da tu nije bilo g. Radmana, i da on nemože znati bolje od mene što se tu radilo, i tko je kako mislio. Ja sam branio sela, koja njegova stranka nije htila ni priznati za sela, nego im je nadjela ime *odlomka;* branio sam seosku samoupravu, u koliko nesmeta obćinskoj upravi; ali ni meni, ni mojim prijateljem, nije nikad na um palo, da ciepamo upravne Obćine. Doistine, novi obćinski zakon nije mi izaša' sasvim po volji; ali danas on je meni zakon, kojega je narodno zastupstvo učinilo a kralj potvrdio; on je za me zakon, i ja ka' što je dužnost svakomu poštenomu državljaninu, poštujem ga, i ja mu se podlagam ka' zemaljskomu zakonu.

Jednoga sam odgovora dužan momu sudrugu Ljubiši. Žalim da me on prinudja da Visokomu Saboru napomenem, ono što sam mislio premučati. Zastupnik Ljubiša kaže nam da se Orahovčani nahode *sul terreno della resistenza*

passiva, to je reč, da Orahovčani neće da priznadu novoga občinskoga zakona; to nam spominje, da oni nisu občinskih izbora' činili; da su se na seoski zbor sastali, da bi prosvjedovali proti novomu občinskomu redu; da nisu htili ni seoskoga kneza birati. Sad ja pitam, može li zvati u pomoć Sabor, oni koji mu zakona ne prima? može li se uticati zakonu, oni što zakon ne priznaje? (*Jedan glas* oh! oh!). I za ovi uzrok, meni se čini, da bi Sabor griešio proti svomu dostojanstvu, griešio proti časti koje smo dužni zakonu, kad nebi prvo na to nastoja' da se zakon vrši, da se red povrati; pa dosliedno da se redom stvar razvija, kako bude koristnije i častnije.

Giljanović. Častni zastupnik Radman meni namienjuje jednu misao koju izrazio nisam. On je meni pripisao namisal da bi razdieljenje nemirah prouzrokovati moglo, ja tako rekao nisam. Ja sam o stvari uobćeno besjedio rekao sam ovaj bi zakon klicom razdora postati mogao u koliko bi koji drugi od ovog čina izvesti mogli da se lasno odciepljenje občine postignuti može; stvar koju je i častni Serragli dokazao. S druge strane ja veledušne namisli, što se tiče slobode osobah i občinah, častnog zastupnika Radmana pohvaljujem, da li držim da se one s predmetom neslažu. Opažam pak da zakon ovoj slobodi uzdu stavlja. Zakon je razdieljenje zbog pohvalnih razloga dozvolio i rekao: dozvoljavam razdieljenje pod nekim uvietima, kada občine budu potrebita sredstva imale i kada njihova dobra i imanje sasvim budu razdieljena, ja ću to njima dozvoliti. Budući pak kako mi se čini da u Gjuntinom izviešću nije dokazano da je svemu ovom zadovoljeno, zato sam se ovom zakonu protivio.

Carski povierenik. U izvješću svjetle Gjunte, s kojim osnova zakona sprovodena biva napominje se namiestnički dopis od 13. Studenoga 1865. s kojim je Namiestništvo očitovalo da vrhu razdieljenja ovih dvijuh občinah s njegove strane nikakova preprieka nepostoji. Sebi dopuštam neke opazke učiniti za bolje razjasnjenje ćuvstva o ovom predmetu od Vlade izraženog. Smatrajući da občina Orahovačka nesačinjava nego okolišno područje od 1700 jutarah, ponajviše krševitog malo plodnog zemljišta; smatrajući da ukupni broj puka samo 990 osobah sačinjavaju, koje u 177 porodicah razdieljene bivaju, medju kojima, u koliko je poznato, više od polovice se u najsiromašnijem stanju nalaze; smatrajući da bi žertva, koju bi nova občina na sebe upravila, bila već i nesurazmierna sa koristi koju bi nova občina od svog odieljenog uredjenja izčekivati mogla, da je odciepljenje boljma od razgnjevljenja nego li od potribe prouzročeno; radi svega ovog ukazuje se da iskano razdieljenje dovoljno opravdano nebiva. Sredstvo s kojim nova občina troške izdržati namierava jest kamatonosna glavnica od deset hiljadah fiorina od prilike koju občina ustanoviti namierava. Ja neću ispitivati tko će ovu glavnicu dati, i jeli učinjena obvezanost po zakonu valjana; nego samo opaziti moram, kao što je poznato, da seljani lasno obćevaju, kad se tiče da sobstvenim svojim interesima zadovolje, da će oni za isplatu troškakah saučastvovati; da li poznato je takodjer da oni lasno ućinjenim obećanjama pomanjkati mogu, navodeći pomučnosti, da bi se od predjašnjih obećanjah opriprostiti mogli. Neću s druge strane ispitivati je li ipotečna založba za sigurnost glavnice i kamatah po zakonu valjana, i da li isti seljani ili drugi za njih takovu hipotečnu založbu predlažu. Držeći da isti seljani sa sobstvenim nepokretnim dobrima takovu založnu hipoteku čine, ja suditi moram da dobra hipoteci podložena mnogo vriediti nemogu, jer Orahovačka občina ni punili 200 fiorinah na godinu poreza neplaća. Kad bi dakle seljani svojoj dužnosti pomanjkali da ovu glavnicu sastave, nju osiguraju i kamate od 5 na % isplate, mučno bi se iznaći moglo sredstvo da se ova glavnica naplati. I u istinu bilo bi nemogućno prodaju onih dobara sudbenim putem izvršiti, tko bi jih kupiti hotio? Ja držim da se nitko naći neće koi bi takovim kupcem postati hotio. Jošte reći imadem, da u jednoj tako maloj i siromašnoj občini občinski život koristni razvitak imati nemože, koi je glavna cilj občinskog zakona. Pridodati imadem da bi odciepljenje Orahovačkog odlomka od Peratske občine štetni upliv na razvitak občinskog života Peratske občine imati mogao, koja bi na malo više od hiljade stanovnikah ograničena biti morala. Iz obzira na sve ove okolnosti očitujem da Vlada od svoje strane oplakuje odluku da se Orahovac od Perasta odciepi. Sasvim tim, budući da § 3. občinskog zakona u pravilu povlaštjuje da se jednu občina razdieliti može, Namiestništvo izjavilo je da od svoje strane prepriekah teme na put nestavlja, ali uslovjem da

se propisima občinskog zakona zadovoljiti imade. Toliko manje tomu se protivi, u koliko je u drugom članku osnove zakona obširno rečeno kako se postupati imade za priznati da li je občina dokazala da imade ili nema sredstvah za nezavisni svoj obstanak potribita. Ovo razjasnjenje našao sam za dobro učiniti odnosno na Namiestnički dopis od 13. Prosinca 1865., očitujući da je Vlada u ovom smislu razumievala svoju dozvolu razdieljenju občine u pravilu dati, pridržavajući sebi po tom sad izreći da li je ili nije propisima zakona u dlaku bilo zadovoljeno.

Ponte. Zanjekati nemogu da su opazke gospodina carskog povjerenika osobiti utisak meni pričinile. Visoko Namiestništvo sa svojim dopisom, sprovodeći u tom obziru sačinjene spise, izjavljivaše da protivu ovog razdieljenja ništa protivna neima, i nikakovu sumnju neizjavljivaše o mogućnosti ispunjenja dužnostih koje su na sebe uzeli stanovnici Orahovca da će potrebiti fond za izdržanje troška za novu Občinu ustanoviti. Nenapominjaše ikakovu od opazkah koje smo sada od gospodina carskog povjerenika čest imali čuti; i Namiestništvo dostavljajući Gjunti spise od političke vlasti sačinjene, Gjunti govoraše: ništa protivna nemam i ni najmanju opazku nečinim. Što je Gjunta držati morala? Morala je, kao što je i učinila, riečima namiestničkog dopisa vierovati, niti je predmnjevati mogla da će Vlada iznimakah učiniti poslie nego je izrazito očitovala da s njezine strane ništa protivna neimade. Opazke koje je carski povjerenik sada učinio Visoko je Namiestništvo onda učiniti moralo, i kad onda takove opazke učinilo nije, meni se čini da su sada u nevrieme bile učinjene. Gospodin carski povjerenik govori: kako će ovi siromašni seljaci moći glavnicu sabrati? A ja mu odgovaram: po krieposti onih spisah koje je politička vlast sačinila i c. k. Namiestništvo nama dostavilo, koje je ono kao i mi u podpunom redu našlo. On jošte govori: neplatjaju nego 200 fiorinah poreza. Da li za proiznaći vriednost imanja s razmierbom poreza koi se platja, pravilu se jednog erarjum pridržava po kojemu za razgodjivanje pristojbah o nasliedstvu, taksama prenosa vlastništva i takovih, zbog toga je pravilo ustanovljeno kad bi se u očitovanjama ili u pogodbama vriednost predmeta s odveć malom vriednosti naznačila, da kraljsko pravo u svim slučajevima nebi preveć štetovalo. Zato je erarjum ustanovio pravilo da se vriednost nepokretnih dobara smatrati imade se razgodbom od stotine fiorinah za svaki fiorin običnoga poreza. Da li ovo ništa nedokazuje, i još manje u jednom seljskom odlomku, jerbo kakova dobra ponajprvo veliku cienu imati mogu u jednome selu kao što je Orahovac, gdie trgovački kapitani, posiednici i ostali stanuju? "Njihova nepokretna dobra „, sada kad su onu dobra porezu podvržena? razrednim porezom obteretjena bivaju, jedna kuća može hiljadah fiorina valjati a samo da nekoliko karantanah poreza platja. S druge strane učinjene iznimke ništa nepomažu, jerbo morajući, jednom, kad se pravilo odciepljenja ustanovi, prvo nego se glavnica u hipotečne knjige upiše, ili kako zanuditelji pitaju, sudbenim putem založena dobra biti procienjena, i onda će se poznati mogu li ona ili nemogu glavnicu o kojoj se govori pragmatički osigurati Ja pak uzroka nenalazim zbog kojega oni seljani obećanu svotu nebi isplatiti mogli. Ponajprvo oni su svote tko od 20, tko od 50, tko od 100, a tko i veći iznos na sebe razrezali. Poslje toga što su oni učinili? Za osloboditi najsiromašnije od svake odgovornosti prama občine, imućnii izmedju njih sporazumno pravilnim napisnikom od Pretura sačinjenim jedan za drugoga a svi za jednoga obvezanost na sebe uzeše da će glavnicu dati i svim zakonitim uvietima za pragmatično jamstvo propisanim zadovoljiti. Meni se čini da nije sada shodno vrieme govoriti o razmirici hoće li stanovnici Orahovca biti u stanju da glavnicu isplate. Ako mi ovaj zakon u dielovnost stavimo, i predstavimo sebi slučaj, na koi pristajem, da se dogoditi može da oni dužnostima koje su na sebe uzeli zadovoljiti nebi mogli, kakova bi posljedica od toga biti mogla? Izvanrednih mierah netreba. Isti občinski zakon tome providja. Providja paragraf koi govori: "kada jedna občina nema sredstvah za izdržavati troške za sobstvene i namjenjene zadaće, onda se ona sa drugom občinom prisjediniti mora „. Dakle šta bi izgubili udielivši razdieljenje, koje bi u praktici neuporavljiva postati moglo? Opet bi se oni sjediniti imali kao što občinski zakon propisuje. Gospodin carski povjerenik govori da pitanje Orahovčana od prostog razgnjevljenja proističe. Neka tako bude, da li lagašno razgnjevljenje često do žestoke ogorčenosti dolazi, kao što mi u ovom slučaju uvidjamo. Govore da je

bila mala zavadja. Sasvim tim Pretura je po mogućnosti nastojala da bi jih smirila. Okružni kapitan svašto je radio da bi jih od mržnje odvratio. Namiestništvo naredilo je da se ina posredovati da bi se nesporazumljenja uklonila. Obćinsko upravništvo Perasta vaviek je pomirljivim duhom prama onim seljanima postupalo. Što su ovi napori postigli? Ništa. Upornost Orahovčana, bez da je Peratska obćina tome povod dala, svedjer postoji. Za tim Orahovački seljani prihvatiše se protivljenja pasivnog, kao što je častni zastupnik Ljubiša napomenuo, zbog čega Perastka je obćina bila prinuždena Gjunti priteći da bi ona providjela. Gjunta je opetovano Namiestništvo umoljavala da bi ovaj nered uklonio; sa svim tim stvari se u istome stanju nalaze. Zato moramo priznati da je razgnjevljenje takovo da mu se lieka naći nemože, budući da sve miere preduzete nisu ga umaliti mogle. Sad mi o drugim opazkama od gospode zastupnikah učinjenih besjediti ostaje. Najprvo se govoraše o primieru koi bi se s radieljenjem dati morao i o štetnim posliedicama koje bi od toga proistekle. A šta smo mi tome krivi? Jesmo li mi ustanovili pravilo obćinskog zakonu koi je takovo pravilo potvrdio? Zakon dozvoljava da se u nekim prigodama razlučenje udieliti može. Zato ako mi razlučenje dozvolimo nećemo drugo učiniti nego zakon izvršiti. Ja ću reći ako imademo jedan primier razlučenja izmedju Orahovca i Perasta, mi smo više slučajevah i više pitanjah vidjeli da više razlučenih obćina ištu da se žele sjediniti, zato jednom primieru razlučenja više primierah sjedinjenja protivustaviti možemo. (*Pohvala*). Dočim zbog straha posljedicah ili nevierojatnih dogadjajah da mi samovoljno pravo oduzmemo koje opredieljenim odlomcima zakon dava da se razstaviti mogu kad se u zakonitim okolovštinama nalaze da željenu svrhu postignu? Meni se čini da to biti nemože. Govorili su mi da zakon od Gjunte sačinjen obćinskom zakonu neodgovara, da li sebi dopuštam pomnju visoke Komore na to pozvati da je § 3. obćinskog zakona na dva dijela razdieljen. Prvi dijel propisuje pod kojim uvietima pokrajinski zakon udieljen biti može, da li primiti zakon razlučenja još ustanovljenje novih obćinah nebiva. Drugi dijel § 3. neodnosi se na dielovanja prvo izdadbe zakona za razlučenje, on se odnosi samo na diela koja se poslie takove izdadbe izvršiti imadu. Jedan put kad je zakon izdan, mora se preduzeti posao da se dieistvitelno odieljenje sa razstavljenjem obćeg imanja i dužnostih u dielo privede. Kad bi zakon bio primljen, prvo nego se u dielo privede, imat će se pomnja da se i ovim propisima zadovolji, i ako bi pri izvršenju nepridobljive pomučnosti nastale, razdieljenje isto obistinjeno biti neće.

Da li ja nevidim zašto bi takove pomučnosti nastati imale. Od spisah javstvuje i dokazano je bilo da oni u zajednici dobarah i tegotah neimadu. Što se druge razmirice tiče dotično ustanovljenja mrginah izmedju Glogovca i Orahovca, istina da je bilo opaženo da bi se zbog toga ozbiljne svadje izmedju onih seljana pridesiti mogle; da li ja nevierujem, da bi zbog zakonitog zabiliženja granice takove raspre nastati mogu, budući da Glogovac od Orahovca odavna stvarno rastavljen postoji. Seljani Glogovca u nekom napadaju crnogoracah ili u jednom ratu s Turcima pribiegli su u Perast, gdie svoje stanište imadu, zbog toga stanovnici Perasta svoje zemlje u miestu rečenom Glogovac posieduju, da li su jih od Orahovčana odciepili; zato držim da neće biti mučno poznati koja dobra Glogovcu koja li miestama koja odlomak Orahovca sačinjavaju prinadleže. Ovdie se netiče da se jedan čin izmieni, nego da se pravilno i jednovremeno sa pokrajinskim zakonom, koi se sada pretresa, priznade obstojeći čin da su seljani Glogovca sa Perastom sjedinjeni. Još su mi zamierili da je nepristojno da se poslie izdadbe jednog pokrajinskog zakona od Popečiteljstva dohodarstva povlašćenje, iz poreznog obzira, radi utielovljenja Glogovca u Perast, iskati mora. Odgovoriti imadem da nije moguće da se tome Popečitelj dohodarstva protivi, budući da zakon u § 4. obćinskog pravilnika, koi o povriedi mrginah ustanovljava predmet naličan Glogovačkoj podrazmierici, o povlaštenju Popečiteljstva dohodarstva ništa negovori (*čita* § 4. *obćinskog zakona*). Kad bi se jednom zakon izdao ja držim da iskati dozvolu od Popečiteljstva netreba, nego da bi Popečiteljstvo zakon isti izvršiti moralo. Zato mislim, ako Sabor na Gjuntin predlog pristane, i da se ovaj na carsko potvrdjenje podnese, da će politička vlast ono što je potribito učiniti, i u ovom slučaju udioništvo Popečiteljstva dohodarstva za ono što se njega tiče zaiskati. Dakle kad bi jednom zakon potvrdjen bio, ostalo bi iznimljeno ono što se nadležnosti Popečiteljstva dohodarstva tiče. Rečeno je da bi bilo

čudnovato vidjeti radi nabavljenja sredstvah za ovu obćinu potrebitih, da se sudbena ovrha protiva onim siromašnim seljanima uporaviti mora; da li ja držim da je tomu doskočeno, jerbo kako sam prvo rekao, mal da ne svi su bili prama nove obćine van parnice stavljeni; samo četiri ili pet izmedju najbogatiih miešćana uzajemno jedan za drugoga a svi za jednoga obvezaše se da će obećanu svotu isplatiti; zato ako su oni na sebe takovu obvezanost uzeli, biti će dobro razmislili mogu li svotu istu platiti, i mogu li na sudioništvo svojih seljana računati, za koje se oni ujamčiše; i kad su se oni obvezali, nije ni posumnjiti da su oni to nerazborito učinili znadući dobro kakova odgovornost na njih pada zbog koje njihove bi obitelji stradati morale. Nezavisno od toga, iznimka i radi drugog razmišljanja obstojati nemože. Mi vidimo za se i zbog drugih stvarih, kao na primier zbog podpisah na korist učionah, seljaci rubačini podvrgavaju. Onda bi se i učione okinuti morale? Meni je Doktor Giljanović opazio da godišnji prihod glavnice nebi dovoljan biti mogao za podmiriti troškove, jerbo osim onih kojih su u Gjuntinom izviešću naznačeni, još i drugih imade koji su od postojećih zakonah predvidjeni. Da li ja na to opaziti imadem da se u izviešću o blizu 700 fiorina prihoda i o trošku od 300 fiorina govori, tako da bi 400 fiorinah priostati imalo, s kojim bi se ovim većim troščima i pohvalnoj namieri od častnog Serraglia naznačenoj, da se jedna učiona ustanovi, zadovoljiti moglo. S druge strane drugim obćinama Vlada i Gjunta pružaju pomoćih da se učione uzdrže. A zašto nebi Vlada i Gjunta selu Orahovcu pomoći morale? Govori se da se tiče o ustanovljenju jedne vrlo malahne obćine. Što je komu zato? U Kotorskom okružju imade obćinah koje manje od ove puka imadu. A tko mi može reći da obćine Kotorskog okružja jesu manje od drugih koje se u pokrajini nalaze? *(Valjano).* Tko je našao da njihovi spisi, nisu tako pravilni kao što su oni drugih miestah? Ja reći moram da pri ispitu obćinskih spisah izbornih i u onima izbora zastupnikah, nami na pregled doznačenih, u malo se obćinah nalazi da su spisi tako pomnjivo i točno izradjeni kao u Kotorskom okružju. Zbog ovih razlogah nalazim Visokom Saboru predložiti da bi predloženi zakon u obzir uzeti izvolio. *(Pohvala u Komori i u Galleriyama).*

Lanza. Držim da bi dobro bilo pretresanje zatvoriti. Molio bi za 5 minutah opočitka da bi se za glasovanje suglasiti mogli.

Carski povjerenik. Moja očitovanja neprotivuslove dopisu od Namiestništva izdanom kao što je častni zastupnik Ponte rekao. Ja sam rekao, i opetujem, da je razvitak obćinskog života većma u velikim nego li u odveć malim obćinama siguran. Radi ovih razmatranjah ja sam rekao da Vlada nemože nego žaliti da se obćina na dvie časti ciepa, koje bi dvie male obćine sačinjavati imale; koje nebi bile vrsne koristni razvitak polučiti. Očitujući u pravilu privoljenje, Namiestništvo ovom je privoljenju uviet, kako se razumije, skopčalo da se uvietima od zakona propisanim u dlaku zadovoljiti imade, to jest osobito da obćina mora imati sredstva za sobstvene i namienjene zadaće da providi. Ako je Namiestništvo Gjunti saobćilo spise od seljanah Orahovca sačinjene, nije ono izjavilo da su spisi isti valjani. Ovaj ispit ponajprvo Visokom Saboru i pokrajinskoj Gjunti pristoji. Razdieljenje mora se sredstvom jednog pokrajinskog zakona izreći u tome oba zakonodavna činitelja sudielovati imadu. Neka najprvo Visoki Sabor izvidi jeli ili nije zakonskimi propisima bilo zadovoljeno; Vlada sa svoje strane, kao drugi zakonodavni činitelj, izvidjeti će u svoje vrieme da li je obćina izvršivanje namienjenih zadaćah kao što treba zajamčila.

Ponte. Istina je Namiestništvo kad je Gjunti spise dostaovila naročito da nije izjavila da li su ili nisu oni valjani, da li bijaše se u pravilu Namiestništvo izrazilo da s njegove strane ništa protivna nepostoji, niti da se ono pitanju razdieljenja i dostavljenim spisima protivi. Od onog dopisa moralo se držati da Namiestništvo nikakova prigovora proti onih spisah učiniti nenalazi, i toliko više tako se držati imalo u koliko izviešća Preture i Okružnog kapitanata, koje ono sprovodjaše, glasahu da se ponudjena obećanja seljanah prime; i s nikakove strane nisu iznimke proti tomu učinjene. Da je onda Visoko Namiestništvo ukazalo sumnja koju nam je sada častni carski povjerenik uljudnost imao očitovati, Gjunta bi na osnovu ovih sumnjah dalja razjasnjenja tražila. Da li budući da Namiestništvo, ni Pretura, niti Okružni kapitanah ikakova opazku učinili nisu o tome da li su seljani koji su obećanja na

U prošastom saborovanju vi ste izvolili, o gospodo, ukinuti stavku popravnikah, za koju je bila opredieljena svota od godišnjih 300 fiorin.; sasvim da je od onog odbora bila predložena, jerbo godine 1863. nešto se u neznatnom iznosu potrošilo, a poslie toga ništa. Odbor na osnovu takovog iskustva i na vašem zaključenju, Gjuntin predlog podkriepljava da ove iste godine takovu stavku isključi, budući pak da u tom obziru zakonski propisi postoje, sa svim da nisu izrazito opredieljeni, zato u slučaju kakovog dogadjaju treba napomenuti da će se od običnog pieneznićkog fonda oni mali iznos, koi bi spotrebovao, biti isplatjen.

Donapokon ostavitćemo miesto gdiekojem potankom opisu, koi se, po našem mnenju, u jednom obćenom iskazu potrebit uvidja, da bi se u prvi mah pojam o stvari shvatiti mogao bez potribe da se svi dostavljeni iskazi pročitaju; stavke sa rimskim brojkama, podstavke sa arabskimi i potanke opise sa azbučnim slovimu razlikovati namieravamo.

Koje preinake u obziru forme, i ako nebudu slabašnoj blagajnici pokrajine koristovale, držimo da neće biti suvišne da jih u dielo privedemo, jerbo bezkoristno biti nemože sve ono što se na to kloni da upravništvo lašnje postane, i da se računovodstvena očevidnost dobije.

Prelazeći sada besjediti tohko o važnosti predlogah, koliko o podstavkama 1. 2. 3. 4. I. stavke, nikakove opazke u tom obziru učiniti nemožemo; jerbo trošci za tiskanje pokrajinskog lista zakonah (podstavka); trošci ureda i uzdržanje kućnih miestah zajedno sa nabavom pokućstva (podstavka 3. sl. *c. d.*), bivaju ustanovljeni na osnovu ispadka u srednju ruku uzetog, za posledauja tri godišta; zvanična naputa Gjuntinog osoblja (podstavka 2.) stavljena je onako kao što je u saborovanju 1861. bila ustanovljena, platja upravitelju pisarnice i kućni najmovi (podstavka 3. sl. *a, b)* nemanje i daća c. k. erarijumu za računovodstveno službovanje (podstavka 4) zavise od pogodbah ili nagodbah predustanovljenih; trošak za nagrade donapokon činovnicima za izvanredno poslovanje (pod-stavka 5.) takodjer ostati mora, jerbo izvanredna dielovanja osobitu nagradu zaslužuju, a iznos je u istovetnoj ograničenoj svoti od 1000 do 500 fiorinah ostao, kao što je lani odbor dohodarstva predložio, koi ste predlog vi odobriti izvolili.

Što se tiče pod stavke 4, dotično računovodstvenog službovanja opaziti moramo da s danom 31. Prosinca c. k. Državno računovodstvo u Zadru obstojati prestaje. Istina je pak jedan od novih odsiekah, oni koi je pridružen c. k. Upraviteljstvu Dohodarstva ili oni koi je Namiestništvu prisjedinjen da istovetno poslovanje s jednakom naplatom daće obavljati može; da li mi nemožemo sumanje da u tom obziru neizjavimo želju da bi službovanje bolje moglo biti uredjeno i da bi se poslovi brže ovršavali kad bi Gjunta osobito svoje računovodstvo imala, trošak kojega držimo da ni u kakovom slučaju nebi nadišao iznos od fi. 1500

I zaista jedan računovodstveni upravitelj sa	fi.	600
Jedan računovodac sa	„	500
Jedan pisar sa	„	300
Iznosio bi trošak godišnji od .	fi.	1400

i jošte bi za troške ureda priostala svota od 100 fiorinah. I to može biti da je preveć, i drugi računovodac možda bi se prištediti mogao, upotrebivši kad bi prešna i izvanredna poslovanja iziskivala, jednog činovniku koi Gjunti neprinadleži.

Na svaki način, i kad bi običnu daću pridržati imali, o tom Gjuntinu pomnju pozivljemo da bi očitovani saviet ove godine u dielo staviti pokušala.

Što se tiče VI. pod-stavke, nedotaknut ostavljajući iznos od 1150 fiorinah za putne troške zastupnikah (sl. *a.)* koi od stanovite vaše odluke zavisi, i trošci hitropisacah (sl. *c.),* nehotijući na ikakov način vašu dielovnost, o gospodo, ograničiti, nego želeći da svota opredieljena nebude dovoljna, držimo za shodno da se brojka od 50 danah (kao što je odbor prošasti za sadašnje saborovanje predložio, na koi predlog vi ste pristali, i predlog sada Gjunta za došasto saborovanje nanovo predlaže) na 45 danah ograničiti se može.

Kada od iskustva naviknemo uzdržati se od neumiestnog razlaganja, i kada obiknemo na parlamentarnu umierenost toliko potribitu za netrošiti uzalud vremena i novaca; kad se naviknemo naše političue težnje obuzdati, plemenite ako se hoće, da li koje naš dielokrug premašuju, i koje s druge strane kruva našem puku nedaju, kojega prava i interese mi ne s prostim riečima osigurati i promicati moramo nego privodeći besjede u diela stavna i koristna; onda naša zasjedanija neće

preko jednog mieseca trajati, i konačni ispadci valjda će biti od veće koristi nego što su bili dosadašnji. Trideset danah dobro uporavljenih od 43 razboritostih, veći dijel kojizih jesu izmedju najizabraniih naše pokrajine, mogu dati sjajni pokuš razuma i gradjanske dielatnosti.

Što se tiče II. stavke *pučko poučavanje*, mi predlažemo da se za ovu godinu, sasvim izuzetnim putem, brojka od Gjunte predložena za pripomoć priugotovnikah u Zadru od 2500 fiorinah (podstavka 1.), od države zaiskanih kad se ticalo da se ova nastava zavede, na 3000 fiorinah povisi. Nama je poznato da mnogi mladići iz pokrajine žele s kakovom se nastavom koristiti; svi pak priznajemo važnost ustanovljenja istog, kojemu je dana prevažna zadaća da dobre i vriedne učitelje odgojava, kojima će moralno i umno poboljšanje našeg puka biti povjereno; i zato za uzdržanje takove nastave makar što gotovi smo žertvovati.

Tako radeći neizostavljamo naročiti odvjet izjaviti da se došaste godine na običnu prćiju povratiti moramo, koja nije neznatna (koja za potrebe ove nastave za dovoljnu smatramo) da nebi odveć, usred hiljade potreboćah, slabašni pokrajinski fond otegotiti imali.

O obliku govoreći naznačili smo da smo podstavku *b. nagrade učiteljima pučkih učionah* Gjuntine osnove ukinuli; zato smo u dužnosti očitovati dva glavna uzroka koji su nas na to privolili i koji po našem mnenju opravdavaju ukinutje takove nagrade, koje izvana ukazuje da je na važnu svrhu opredieljena;

Namiestništvo, plemenitom revnosti pobrinulo se da odvjetima izraženim u obziru pučkog poučavanja zadovolji; i vama je uslied predloga odbora odabranog da u prošastom saborovanju o tom izviesti, odgovorilo dopisom 10 Studenoga t. g. Br. 5390—1300 da se bavi o tom da o nekim predloženim osnovama rieši, dočim s istim dopisom ostale predložene osnove odobrava. Izmedju ovih jedna je od najveće važnosti, to jest povišenje platje učiteljima, kojima se osim konaka na 300 fiorinah na godinu opredieljava platja, koja biva najmanja, uzimajući u obzir i tako rečene pomoćnike učiteljske koji odprvo nisu imali nego 136 fiorinah i 50 novčićah platje na godinu.

U župničkim učionama od četri razreda platje učiteljske bile bi sliedeće: I. razred 300 fiorinah; II. razred 350 fiorinah; III. razred 400 fiorinah, a IV. razred 450 fiorinah; u manjim početnim učionama su dva ili s jednim učiteljem surazmierno.

Koja novost, toliko željena i pravedna da se biedno stanje učiteljah promieni, kojima je, po našem mnenju, plemenita naručbina dana, da se o pučkoj prosvieti bave, i u dobar čas ova novost dolazi da ukinutje nagradah opravda, koje ukinutje može biti i bez toga da bi se učiniti moralo. Iskustvo prošastih godinah dobiveno nije najboljih posljedicah donielo, i ako se je kad kada u istinu najvaljanii i najzaslužnii učitelj nagraditi imao, mi držimo za istinu da se naprotiv odveč često nagrada najhitrijemu i najdosadljivijemu davala. Gjunti nemogućno budući svoje nadgledništvo do krajnje granice ovako prostranog polja razširiti, ona se naravno nasloniti morala na izvješća razumnih i poštenih osobah, koje su kad kada zbog nerazboritog sažaljenja nagradu tražile, nerazmišljajući da takovu nagradu najzaslužniim i najsiromašniim otimlju. Radostni smo pak ovo razumno preinačenje da nas od ovog dvoputja uklanja, u kojem bi valjda još za dugo neriešiteljni ostali morali.

Nego ono 1000 fiorinah koje ova pod-stavka donosi, ako nadjemo za pristojno, pravedno i koristno, mi ćemo jih naprotiv upotrebiti na poboljšanje ikonomičnih okolnostih učebnog osoblja uobće, i tako ćemo valjda s drugim putem istu svrhu postignuti.

U pomenutom Namiestničkom dopisu naznačeno biva preinačenje dotično platje učiteljah učinjeno, i govori se da takovo preinačenje neće se ograničiti na učitelje koji su iznova imenovani nego da se razširiti ima i na one učitelje koji se već u tom zvanju nalaze, sklonivši na to obćine i njima, ako spotrebuju, pomoć davši, pozivlje Gjuntu da od Sabora izište da se prćija na korist pučkog poučavanja uobće umnoži, da bi takodjer i pokrajina na takovi pohvalni cilj sudielovala.

Mi nalazimo za dobro na takovu želju pristati i na tu svrhu iznos od 1000 fiorinah namieniti; ova nova pod-stavka 2. imala bi naslov *pomoći za postojeće osoblje učebno*.

Opredieljenje u pod-stavku *pomoći za ustanovljenje novih pučkih učionah* vaš je odbor od 1600 na 2400 fiorinah povisio, i jedna osobita okolnost, po njegovu mnenju, to povišenje opravdava.

Sadašnja Vlada Dalmacije davši nama novi

dokaz visokog razuma s kojim preduzimaše i do danas rukovodjaše poslove pokrajine; dala je jedan dokaz one pravičnosti s kojom s odličnim razborom i plemenitom namierom svukuda svoje zvaničnike odabira, makar kojoj stranki oni pripadali, i malo po malo ispravlja nepravde jednog upravništva, koje medju nama zaista nije dobru uspomenu ostavilo, od skora je jednu našu izabranu znanost na jedan izmedju najplemenitiih stepenah podigla, povjerivši Doktoru Klaiću obćeno išpetorstvo pučkih učionah. Prama takovom činu pokrajina nemože nego radovati se, budući da je više putah čula da je častni Doktor Klaić svoj glas podigao protivu moralnom i umnom zapuštenju našega puka, zato ona imade pravo izčekivati, kada on, koji plemenitu sposobnost imade, svoje plemenite namiere u dielo privesti pokuša da će sa svojim poštenjem i cijele pokrajine slavodobitnik izići.

Da li za imati pravo, sa poštenom, ali strogom kritikom, njegova diela pretresati pokrajina zadovoljiti imade dužnostima koje prama našeg siromašnog puka imade, do one granice koja sobstvene ikonomične snage njojzi dozvoljavaju. U izvješću odbora dohodarstva prošaste godine osobita preporuka Gjunti upravljena bivaše ne samo da cijelokupni iznos za pomoćništvo pučkog poučavanja potroši, nego jošte s mirnom savješću, kad bi razlozi prigode iziskivali, i preko odmierene granice da pretji može. Zato vaš odbor, o gospodo, oslanjajući se na temeljite razloge onda izložene za podkriepljenje odvieta (kojega ste pri znajući važnost predmeta jedinodušno odobrili) i na razlaganja malo prvo učinjena, drži da je predloženo umnoženje dovoljno opravdano.

U XX. zasjedanju prošastog saborovanja izvoliste, o gospodo, na zaključenje Sabora uzdignuti, uslied predloga od odbora za pučko poučavanje učinjeg i uslied popravakah u teku pretresanja učinjenih, predlog da se 500 fiorinah za pomoći kotarskim išpektorima opredieli, zbog toga osobito da svoje posiete i nadgledanje obaviti mogu. I skupa s takovim predlogom izvoliste i drugi predlog odobriti da se župnicima umiereni nadarci udiele koji bi se na promicanje pohadjanja učionah postarali.

Suglasno takovom zaključku, i budući da bilanac nikakove svote u tom obziru nedonosi, niti ju sadržanu u pod-stavki *c)* smatrati možemo, koja se uprav na ustanovljenje novih učionah odnosi, nazalimo za shodno jednu novu stavku opredieliti koja bi IV. biti morala, i na predrečene dvie naročite svrhe 600 fiorinah opredieliti.

Što se pod-stavke V. tiće, za uzroke koji su lani njezino zavedenje savietoli, držimo da se pridržati imade, i da je opredieljeni iznos od 800 fiorinah dovoljan.

Najposlje želja koristovati koliko je većma mogućno tako važnom predmetu, kao što je onaj pučkog poučavanja, nalazimo za shodno, zbog čega naročiti odvjet izazvati hoćemo, da se razsudjavanju i razumljivosti svietle Gjunte i novog učioničkog Savjetnika slobodno polje ostavi, bez da se njihovoj dielatnosti granice ili preprieke na put stavljaju, koje bi kadkada štetne postati mogle, i Gjuntu povlastiti da može iznose za jednu podstavku opredieljene na drugu prenieti kada to nadje za koristno svetoj svrhi kojoj se pomoći namierava.

Što se stavke III. *navrtanje ospicah* tiče, nemožemo primučati da je veliki trošak od 4000 fiorinah predračunjen bio za dielovanja, kojih je ispadak tako neznatan i može se reći sumnjiv. Tko nepoznaje subljažnjivu povjestnicu, izuzimljući plemenitih i ne malih iznimakah, nebrojena zloupotrebljenja, koje pravica iziskuje da se napomenu, koja su sada mnogo manja nego što prvo bila, da li koja poštenoj i pomnjivoj prosudbi još nemalog posla ostavljaju? — U izvješću odbora dohodarstva prošastog saborovanja bio je odvjet izražen da bi Gjunta u sadašnjem saborovanju novu jednu osnovu zakona predložila, koi bi zloupotrebljenja uklonio i pokrajini ispadak takovi dao, da bi znamenitom ovom trošku povoljno odgovoriti mogao. Na brzu ruku u tom obziru Gjuntin izvjestitelj zapitan, ovi je očitovati imao: da se Gjunta o tom predmetu u istinu bavila, nego da se s javnim upravništvom sporazumieti nije mogla u obziru nadležnosti u predmetu redarstvenog zdravstva u pokrajini, i zbog takove zaprieke potrebito sporazumljenje vrhu osnove nije se postignuti moglo i zato da sve Gjuntine dobre namiere bezkoristne ostadoše.

Ovo je stanje stvarih; sada prama takovoj životnoj potrebi, prama opasnosti koja nam svake godine, i da rečemo svakog dana prieti, možemo li potrebiti fond odreći ili umaliti, stavivši se u pogibel da možda od onog odbivenog iznosa bolji bi ispadak dobiti mogli? — To nevierujemo; da li trošak poslednjih trijuh godinah u srednju ruku uzeti iznoseći 4201 fiorinah, preko volje vami iznos od 4000 fiorinah od Gjunte predloženi na o-

dobrenje podnosimo, vrućo Gjunti preporučujući da od preduzetog pokušaja neodstupa i da vidi bili se nastavše preprieke po mogućstvu ukloniti mogle, ili valjda da bi kakov drugi sustav u svojoj ukupnosti manje plačevnog ispadka imati mogao.

Trošak za prognanike, stavka IV., u poslednjem trigodištu iznosio je 2595 fiorinah; ove godine samo je 500 fiorinah bilo predračunjeno, imajući obzir na popečiteljski odpis 20. Listopada 1865. Br. 19373. s kojim se raspolaže da političko upravništvo izdržavati imade troške koje je odprvo pokrajinski fond izdržavao za osobe protiva kojizih nije prognanstvo izrečeno, da li koje se u svoju otačbinu poslati moraju, a sredstvah za svoje uzdržavanje nemaju. — Odbor vam predlože da predloženu svotu odobriti izvolite.

Dotično ukonačenja Gendarmarije, stavka V. iznos od 12600 fiorinah od Gjunte opredieljeni sačinjava paušal ukonačenja od c. k. Gendarmarije za godinu 1867. iskani; i budući da takova brojka u većem dijelu od ustanovljenih iznosakah ili od trošakah zavisi, kojih kolikoća od iskustva predjašnjih godinah dobivenog zavisi, zato odbor drugo nečini nego vama predlaže da i ovu stavku u opredieljenoj granici odobrite, s tim više što svota predložena donosi iznos od 1777 fiorinah manje nego što je prošaste godine iskano i od vas bilo odobreno.

Pod stavkom VI. imademo *Vorspann* koi je za poslednje tri godine slabašnom pokrajinskom fondu znameniti iznos od blizu 70000 fiorinah oduzeo.

Vi znate pak o gospodo, da takovi trošak nije bio običnoe ili tekuće dužnosti, nego po većem dielu da zavisi od neisplatjenih starih zaostakah koji su bili na pokrajinu naprtjeni. U potankom opisu, bilancu priloženom, nalazi se da je za godinu 1865. samo 4969 fiorinah potrošeno, da li u govoru častnog gospodina Predsjednika, izrečenom pri otvoru V. zasjedanja Sabora dne 23. Studenoga 1865. naznačenom nalazimo naprotiv da je potrošeno 26547 fiorinah kao diona isplata iznosa od 31000 fiorinah koji su do svršetka Listopada 1864. pokrajinu obteretjavali, na taj način neostaje jošte neisplatjen nego od prilike sami iznos 4500 fiorinah.

Na temelju ovog stanja stvarih, isplativši mal da ne sasvim sav znameniti dug zaostavši, i dobivši od Državnog upravništva isključenje prekomiernog iskanja tegljačine sa četiri konja, Gjunta predlagaše za poslovnu tekuću godinu iznos od 7000 fiorinah, koi, u istoj granici od odbora dohodarstva podkriepljen, lanjske godine od vas odobren bijaše, ovu svotu iste ove godine Gjunta na novo predlaže.

Mi dakle nemožemo nego Gjuntin predlog podkriepiti, toliko više da izmedju svih trošakah koji pokrajinu obteretjavaju nijedan nije tako neizviestan kao što je tegljačina (vorspann) koi toliko do najnižeg iznosa sići, koliko iznenada, uslied osobitih okolnostih, do znamenite svote doseći može, koje čoviek zaista nije kadar predvidjeti. Svaka promiena koja bi se dakle u tom obziru predložiti mogla, bila bi sliepačkim načinom učinjena, kada nebi zavisilo (što se sumnjati nemože) od nakane premieštati i mienjati brojke, i s time pokazivali da se je točnije pregledavanje izvršilo.

Stavka VII. *pomoći za puteve*, u istoj granici bila je pridržana, kao što je od Gjunte predložena, i ako trošak o kojem se besjedi prošastih godinah nikad nije takovu svotu dosegao, budući da je godišnji iznos u srednju ruku uzeti 8341 fiorin. iznosio. Da li ovaj pripadleži onom razredu trošakah kojih za koliko bi se povisio suvišan biti nemože, budući da cilj kojemu je namienjen neposredno i osobeno sudieluje na razvitak narodnoga dobrostanja. Putevi su po poznatoj poslovici žile velikog tiela; koliko jih više imade toliko se narodno bogastvo umnožava. Da bi Božja providnost dozvoliti hotiela da bi se za došaste godine dvostruki ili trostruki iznos na ovakove radnje opredieliti mogao.

U obziru pak toga iznosa dužnost nam nalaže da vašu pomnju pozovemo, o gospodo, vrhu predloga u prošastom zasjedanju učinjenog da se u obične predračune stalni trošak stavi za radnje putevah na otocima pokrajine. Vašem odboru takovo se razdieljenje nepodobno uvidja, budući da bi od toga nepodobštine iste nastati mogle koje bi se izbiegnuti hotiele.

Odbor drži da izmedju najplemenitijih zadaćah koje su pokrajinskom predstavništvu namienjene, da biva ona da se povlastice i razciepanja uklone, umiesto da novih ustanovi, koje bi prepriečiti mogle onu slogu i sjedinjenje od kojih toliku potrebu osjećamo da bi u gradjanskom napredku koraciti mogli. Dočim vidimo da se najizobraženij narodi bore protivu nerazumnim uredbama prošlosti za moći raztrgnuta huda jedne iste porodice pod jedan sami barjak sjediniti; dočim vidimo i čujemo državnici, zakonodavci, dohodarstvenici, i predložnici osnovah zakona svake

vrste, da se svakog dana staraju i trude skupiti, sjediniti, i utieloviti male države, pokrajine, zakone, snage dohodarstva, zavode i družtva da bi bolje cilj družtveni postignuti mogli; mi sami, mi Dalmatinci, toliko bogati, toliko pametni, ne samo da se postarati nećemo da zaprieke uklonimo koje su glupost i nesreće na našu štetu stavile, da li, usred tolike svietlosti i napredka, mi da nazadnjački korak učiniti namieravamo koi bi nas sutra na štenonosne posliedice dovesti mogao, kad bi se preduzetog puta pridržavati hotieli? Na stranu stavimo, o gospodo, svako predmnjevno razdieljenje, i barem da se s našom krivnjom neobistini ona velika izreka *da je Dalmacija zemlja gdič se velike iznimke nalaze*, i da se ovo kod nas svečanim načinom nepotvrdi.

Ako li bi pak takovo razdieljenje pridržati hotieli (pozivljemo se na onu istu plemenitu znanost, kojoj je valjda u jedan čas pravednog razgnjevljenja takova stvar na um došla, ima li za to razloga), mi Gjunti vruće preporučujemo pri razdieljivanju pomoćih za radnju putevah da puteve otokah u obzir uzeti imade. Vrhu toga naročiti odvjet izazvati za dobro nalazimo.

Tako isto osobiti odvjet izazivljemo, o gospodo, radi druge preporuke koju istoj Gjunti upravljamo. Otegotjena kao što se ona nalazi od neprestanih iskanjah, za ugoditi razdieljivoj pravičnosti, koju mi s druge strane poštujemo, podrazdieljenje fonda putevah do takove granice dotierava, koja interesima pokrajine korıstna biti nemože kad bi se radnjah od kakove znamenitosti ticalo.

Mi bi htieli da se pomoći u manje razdjelah nerazciepaju nego da se u višim svotama opredieljuju, da bi se nacrtani putevi od kakove znamenitosti dovršiti mogli, ili barem da se dugački trakovi naprave, neisključujući manje radnje, kojima se, do njihova dovršenja, prednost dati mora.

Načiniti malo klafterah na godinu, kad se dugačkih putnih trakovah tiče, ništa koristiti nemogu; jerbo kad su putevi na polu dovršeni, nešto nepogode vremena a nešto ljudsko varvarstvo razčine sve ono što je u nevrieme bilo napravljeno. Po našem mnenju bolje je da se važnost radnje dobro razvidi, i da se izmedju predlogah odaberu one radnje koje obćenitiju korist ukazuju; da se svote od kakove znamenitosti opredieliju, da se nova novčana opredieljavanja neraspolažu dok se preduzete radnje nedovrše; i da se jedne godine ovdie, do godine ondie, i tako po redu, u različnim miestima pokrajine putevi naprave.

Hiljada je putah burokraciji prigovoreno da na podnešene prošnje nedovršeno strankama odgovara: *nemojte plakati, vašoj prošnji bilo je odgovoreno.* Da se ovaki prikori na našu štetu i na Gjuntinu neobnove, i da se zlobi nedade povod reći: *troši se da bi mučali a ne da bi korist proizveli;* jednom rieči Gjunta neka sama sebi podražava; neka prezre prekomjerna iskanja, i neka i u ovoj grani pokrajinskog upravništva onu odvažnost uporavi, s kojom je dotično bolnicah javno štovanje i priznanost sebi stekla.

Dotično znamenite stavke radnje putevah još posljednji odvjet vami; u obliku predloga, učiniti imademo.

Ono 42858 fiorinah za ovo pet godinah ustavnog života potrošenih, jesu li onu korist dali koja bi se od takovog troška iziskivati morala? — O tom sumnjamo. — Da su pod neposrednim nadgledavanjem tekničkog činovnika potrošeni, bili veću korist, nego li pod Gjuntinim nadziranjem donieti mogli? Mi se nećemo uzdaržati odriešito izraziti: da bi. — Toliko rekavši i bez da navodimo razloge koji sami po sebi dolaze, mi vas savietujemo da na službu Pokrajine jednog tekničkog činovnika uzmete, kojemu bi se naročita zadaća dati imala da graditeljstvene osnove putevah (dotično njihove važnosti uobćeno) proučavati imade, i da obavljanje radnjah istih nadgledati mora. Na taj način, mi držimo, da će se jedinstvo namisli i dielovanja postignuti, koja mnogo koristna biti može, jer onda izvršenje poslovanja nebi bilo povjereno, kao što se često dogadja, ljudma neiskusnim, zbog čega trošci učinjeni najbolje ispadke pokrajini nedonose.

Za takovoj potribi zadovoljiti, po našem mnenju, 1400 fiorinah: 1000 fiorinah za platju a 400 fiorinah za putne troške dovoljni biti mogu. Jedan pokuš od tri godine u ovom obziru učinjen (i lasno bi se od saizvoljenja javnog upravništva jedan činovnik imati mogao, ako posebnjaci nebi se privremenom pokušu podvrći hotieli) nebi ikakove štete učinio, a po svoj prilici on bi korist pokrajini donieti mogao.

Takovo uvierenje nas ponukava, o gospodo, da vam pravi predlog učinimo, predlažući za ovu godinu da se platja skupa s putnim troščima od iste stavke bez daljeg pridavka izdržati mora, dočim za druge dvie pokušne godine platja bi se od obćenog fonda izdržati i u dotičnu stavku u-

pisati imala, a putni trošci ostati će na teret prćije koja bi se za gradnju cestah opredieliti morala.

Iznos VIII. stavki *pomoći za vodoznanstvene radnje* namienjeni, mi smo za dobro našli na predloženih 2000 fiorinah ograničiti. I za ovu vrstu radnjah bilo bi željeti, usred toliko potrebštinah, da se znatno opredieljeni iznos umnoži; ali zbog izloženih uzrokah za ovu godinu to za shodno učiniti nenalazimo.

Stavka IX. povišena biva na iznos od 2000 fiorinah, dočim nam se svota predložena od 1000 fiorinah odveć malahna ukazivaše i odveć valjani su razlozi zbog kojih je lani ova stavka prvi put bila ustanovljena (razlozi osobito od častnog gospodina Predsjednika u svojem otvorbenom govoru predjašnjeg zasjedanja izloženi) i radi kojizih u osobeni obzir uzeti se mora.

Koja stavka, ako bi se došastih godinah na veći iznos povisiti mogla mnogo bi za razvitak zemljedielstva koristovala, koje je kod nas zanemareno, nesamo s nabavom izglednih ratilah, nego jošte kad bi se ova pokušala i našla za težačke okolnosti naše pokrajine da su pristojna, da se od naših zanatlijah slična naprave (s čim bi se i jednom odsjeku zanatlijskog razreda pomoglo), i za pol ciene, i pod uvietom isplate na rokove dielateljnim, poštenim i razumnim težacima rasprodadu. Namisal da se starodrevni običaji ostave, da se onaj orući plug izmieni s kojim su sin, otac, died, pradied i t. d. od vickovah orali, jest za našeg vriednog, ali neizobraženog težaka velika tegota; da on novi orući plug nabavi i njegovu vriednoću u jedan put isplati, jest druga žertva koja se prvoj žertvi nadostavlja; toliko izvrštine, sa svim da se na korist napredka kloni, i još više sobstvenog njegovog interesa tiče, valjda se od njega isčekivati nemože; jedino sredstvo s kojim bi se na to privoliti mogao bilo bi to da se pod malu cienu novi orući plug njemu proda, sa vlašticom da ga na rokove isplatiti može.

Koje pokušanje, ako za dobro nadjete, o gospodo, mogli bi Gjuntu povlastiti da i došaste godine u dielo privede u onoj mieri koju slabašna ova prćija dozvoliti može s tim dodatkom da bi je ponešto umnožila i pokušaj veći učiniti mogla, pod uvietom da se veći potrošeni iznos od pokrajinskog fonda predujmi; koi bi valjda nekolike stotine fiorinah iznieti mogao, koji novci umiesto da se u pokrajinskom fondu bezkoristni nalaze, mogli bi veliku korist donieti, o čem naročiti odvjet učiniti namieravamo.

U obziru ove stavke, prvo nego dalje razlagati preduzmemo, vašu pomnju, o gospodo, jošte pozvati imademo na okolnost koju vam je Gjunta sada saobćila; to jest na poziv od središnjeg odbora radi svemirne izložbe u Parizu, dobiveni, da bi ona odaslanjem jednog predstavnika u velikoj izložbi udioništvovati mogla.

Ako ne drugo narodni ponos i dika ištu da se na ovi poziv pristane; zato vam predlažemo da onamo razumnu i izobraženu osobu pošljete s tom naručbinom da nam ukratko sve ono opiše što bi ona opaziti i proučiti mogla; držimo pak da bi se ona ponajprvo zanimati morala o predmetima koji se na pravljenje vina odnose, umietnost ova koja se u prvom redu naše pokrajine nalazi s kojom se dobrostanje njezino unaprediti može. Ako izvolite naš predlog primiti, mi iznos od 1000 fiorinah na tu svrhu predlažemo, iznos zaista nije veliki, da li za osobu dobrostojeću dovoljan, koja bi od svoje strane za interes otačbine, naš i na oltar znanstva koju stotinu fiorinah nakana bila žertvovati. Takovi trošak mislimo da se nema u godišnji bilanac staviti, nego da se od obćenog pieneznićnog fonda izdati mora.

Vrhu sva tri ova predloga, ako drugčije neizvolite ustanoviti; mi ćemo skupa naročiti odvjet učiniti.

Vrhu ove tri posledDje stavke, o kojima razložimo, koje medjusobnu svezu imaju i na isti cilj smieraju, tako vrućo Gjunti preporučujemo da nikakovu štednju u tom obziru nečini, naprotiv nju povlaštjujemo da od jedne stavke na drugu koji mu drago iznos prenieti može, koi zbog osobitih okolnostih nebi se na korist pokrajine upotrebiti imao; gotovi budući njoj odobriti iznos od koje stotine fiorinah koi bi ona preko ustanovljene granice potrošiti mogla, budući da se nadati možemo da će sa željenom štednjom običnog njezinog upravništva možebitna količina novca biti prištedjena. Vrhu čega sebi pridržavamo, o gospodo, naročiti odvjet izazvati.

Trošci dotično bolnicah (stavka X.) do 63115 fiorinah dosižu. Ustanovivši za bolnicu Zadarsku 20973 fiorinah; za bolnicu Šibeničku 10123 fiorinah; za bolnicu Splietsku 16247 fiorinah, i najposlje da bolnicu Dubrovničku 15772 fiorina; za sve četiri bolnice trošci za rodiljkinje bivaju ustanovljeni u iznosu od 4492 fiorinah, a za mahnite opredieljen je potrebiti iznos od 5348 fiorinah. Ukupno predlaže se trošak za bolnice od 72935 fiorinah.

Što se tiče troška za liečenje bolestnikah predloženog u iznosu od 63155 fiorinah, opaziti treba da i u ovoj mnogovažnoj grani pokrajin-

skog upravništva pri njegovom opredieljenju da se isto pravilo pridržalo (za one iznose koji od neizmnienljih svotah nezavise) s kojim su za druge pokrajinske potribštine prćije ustanovljene, to jest pridržavajući se ispadka, u srednju ruku uzetog od svotah poslednje tri godine 1863, 1864, i 1865. za izdržane troške dobivenog. Uzimajući pak u obzir okolnost da ste vi potrebitu svotu za lanjsku godinu u ukupnom iznosu od 58328 fiorinah odobrili; videći da takova prćija, po obaviesti *na brzu ruku* od izvjestitelja bolnicah dobivene, troške i za ovu godinu podmiriti može; držeći da će, sa onom pametnom štednjom koje se Gjunta u upravništvu bolnicah pridržava (upravništvo koje se dovoljno pohvaliti nemože) koja mala svota priteci, (u tome smo s Gjuntom sasvim suglasni), nehoteći zaista da se takova štednja na štetu nesretnikah učini, koji kao vrhovnoj utiehi ovakim nastavama javne milostinje pritieču; držeći da se od prave potribštine neudaljavamo zbivajući svotu na 57,000 fiorinah za troške obične; kojima pridavši svotu od 3000 fiorinah za veliku gusternu koja se za bolnicu Šibeničku sagraditi imade, çielokupi trošak ravnih 60,000 fiorinah iznosi. Od čega biva da će se svota od 3115 fiorinah prištediti.

Ništa opaziti nemamo dotično stavakah rodiljkinjah i mahnitih, jerbo u obziru prvih predloženi trošak naslanja se na ispadak godišnjeg troška u srednju ruku poslednjeg trigodišta 1863, 1864 i 1865. ispadšega, a dotično drugih stavka ista od časti zavisi od stalnih iznosaka, koje se nastavama van pokrajine u ukupnom iznosu od 1616 fiorinah plaćaju, dodavši 85 fiorinah za prenose, ukupno 1701 fiorinah; 137 fiorinah na godinu platjani bivaju, po utanačenoj pogodbi, za najam miestah u kojima su mahniti u Dubrovniku stavljeni, budući da ona bolnica nema dovoljnih komorah koje bi se na tu svrhu upotrebiti mogle; i donapokon ostalo 3510 fiorinah pokazuju trošak u raznim bolnicama učinjen, za obroke, bolestnih; ovaj trošak kao i obroci za bolestnike i rodiljkinje bili su ustanovljeni po ispadku troška u srednju ruku računajući u istom trigodištu učinjenog.

Na taj način ukupni trošak potrebiti za bolnice 69840 fiorinah iznosi.

Prvo nego na poslednju stavku *različitih troškova* predjemo, za potribito nalazimo da vam jednu novu stavku, ne samo u korist interesa nego jošte i za diku naše otačbine predložimo.

Dobro vam je poznato kako je Njegovo Veličanstvo naš premilostivi Cesar u vrieme posledpje gladi pritekao u pomoć pokrajini sa znatnim iznoskom od 250,000 fiorinah u ime bezkamatnog zajma, i kako je poslie ova svota od njega pokrajini poklonjena, za da se ustanovi postojani fond za oskudicu. Tako isto bi će vam poznata teška porugivanja i nepravedni ukori, koji su nam vehoma često u obraz baca; oni koji do skora priviknuti bijahu držati Dalmaciju za Beociju Austrije, zaboravljajući što dalmatinac nije bio sam glavni uzrok svoje potrebe: — *Vi Dalmatini samo znate prosjačiti; jedna država nemora činiti milostinju: ištite pak milijune za koristne radnje i mi ćemo vam jih dati: počmite proizvoditi ako želite imati jednako nadmoćje medju nama.* Ovake rieči, koje su vehoma često bacane pred našim predstavnicima od znatnih ljudih koji su sjedili na Cesarevinskom Vieću, moraju nam naravno služiti za oštru nauku. I budući da je prešvjetli naš Cesar imao svetu misao da učini prvi korak za osloboditi nas od biednog stanja koje nas nedvojbeno ponižuju pred drugi n narodima Cesarevine; mi bi pogriešili i prema velikodušju Cesarskom i prema sebi samima, kada nebi sa odsudnom voljom sudielovali da uspijemo, u koliko dopustiti nam mogu naše ikonomične snage. Na ovo mnenje mi smo dali podpuno i svečano potvrdjenje sa adressom, jedinoglasno primljenom, s kojom izjavismo vruće rieči blagodarnosti milostivom Cesara.

U tiesnom savezu na ovo, mi dakle držimo da tumačimo vašu misao predlažući vam da svake godine odredjen bude jedan stalni iznos radi umnoženja svote darovane od Cesara; iznos koi bi malo po malo umnožavao se sa onim prćijama koje će moći pokrajina u došastim godinama dati, i koi bi trajući za sve vrieme odredjeno za isplatu novca na ovu svrhu lani izdanoga, mogao, kad bi se i kamate i novi prihodi na dobiti dali, dostići imao okolo, a možda i više od pol-milijuna fiorinah.

Kada se fond za glad dotiera do 500,000 fiorinah, mi ćemo ga držati više nego dovoljna da namiri sve potribe pokrajine, s tim prije što prošlo iskustvo, današnje milostive naklonosti Vlade Njegova Veličanstva, svietlost novih nauka a navlastito ikonomičkih, koje su prostrano polje otvorile čovječijoj kao najuedvojbenijoj osobi, sve to svietovaće nas, nadamo se, i dopustiće nam da obratimo sve naše brige proizvodstvu, učinivši razvijati sve one življe, od kojih nije, kao što neki bi želili, oskudna naša pokrajina.

Radnja, mora biti naša redna rieč. Obsviedočiti na svaki način našeg pučanina, da je radnja, kao što je najprvo veliki preinačitelj ikonomičnog znanstva proglasio, poglaviti izvor, za nereći jedino vrelo bogastva, jedini put s kojim bi sebi pribaviti mogao; pravo koristne zaščite dužnost je ova koja izmedju ostalih gradjanskih, dužnostih glavno miesto zauzima. I na taj način mi ćemo neposredno i odvažno oskudicu nadvladati, i svake će godine naše potrebe tomanje bivati.

O bitnosti predmeta o kojemu razložimo pridržavajući sebi besjediti u posliednjem dielu ovog izvješća vrhu načina s kojim bi se, po našem mnenju, ova glavnica upotrebiti mogla, vam; predlažemo da u pravilu glasovati izvolite ustanovljenje pokrajinskog fonda za glad, i na naznačenu svrhu za došastu godinu da opredielite iznos od 4000 fiorinah, koi bi XI. stavku sačinili morao.

Napokon dotičnu *trošakah različitih* (stavka XII.) iznos opredieljen od 3000 fiorinah, predlažemo da ga odobrite onako kao što je bio predložen.

Istina da se godine 1861. nije potrošilo nego 1698 fiorinah; godine 1862. 613 fiorinah; da li je godine 1863. 3858 fiorinah izdano; a godine 1864. takovi je iznos do 3630 fiorinah dosegao. S druge strane ova je stavka promienljive naravi jednaka onoj koja vorspan sadrži, jošte u obziru neizviestnosti za ustanovljenje predračuna nju nadmašava; jerbo dotičnu vorspana vaviek jedan isti uzrok postoji, koi ga povišuje ili umaljuje, da li ovdie hiljadu uzrokah može preinačenje njezino iziskivati. Zato za ovu stavku bila kojamudrago svota opredieljena ona se obično poslie po izvršenju činah izmieniti mora.

Što se tiče drugog dijela predloženog bilanca, onoga to jest koi se odnosi na troške koji se od c. k erarijuma za nahode izdržati imadu, malo što reći imademo.

Gjunta na osnovu naličnog pitanja s proračunom 17. Srpnja 1865. c. k. Popečiteljstvu državnom podnešenog i za došastu godinu podmiridbu potribštinah na istu svotu ograničava, dočim potreboće po običnom potankom opisu sačinjenom na temelju iskustva u posljednjem trigodištu dobivenog nalazi da trošci ovu istu svotu iziskuju.

Dovršen na ovi način ispit svih stradatelnih stavakah za godinu 1867., ništa dodati nemamo dotično sredstva podmiridbe od Gjunte predloženog. I zaista, odbivši 52892 fiorina koje će država izdati za podmiridbu trošakah za nahode, samo će se iznos od 25453 fiorinah sa sobstvenim i običnim sredstvama podmiriti, to jest 1533 fiorinah sa kamatam na glavnice u javne zadužnice uložene, i 23920 fiorinah sa osobenim prihodima baštinskog fonda bolnicah i sa naplatbom hrane rodiljkinjama, babicama, nahodima, mahnitim, uapšenicima i bolestnicima od priliepčivih bolestih bolujućih udieljene, jošte donapokon od naplatbe malih iznosakah za liečitbu bolestnikah onih koji takove platiti moraju, i različitih drugih naplatbah. *Manjak* dakle od 126,054 fiorina, istina je da se drugčije nego jedinim sredstvom prirezah podmiriti nemože, koji prirezi, da bi se manjak podpuno isplatiti mogao, potrebito je da se u mieri od Gjunte predloženoj od 27 $^1/_2$ na $^0/_0$ ustanoviti imadu.

S' tim bi sami iznos od 1425 fiorinah nepodmiren ostao, koji se po većoj časti isplatiti mogu sa kamatom glavnicah koje će Gjunta u javne zadužnice uložiti, miesto onih vriednostnih papirah koje je lani zbog izvanrednih okolnostih za novac izmieniti morala, a ostalo sa možebitnim pištednjama ili od običnog pieneznićnog fonda namiriti se može.

U bilancu od Gjunte predloženom jedno se *doknadno obrazloženje* nalazi za slučaj da zakon o bolnicama nebi carsko odobrenje dobiti mogao.

Mi držimo da se taj slučaj obistiniti neće, sasvim tim Gjunta je dobro učinila ovaj slučaj predvidjeti i o tom potrebita providjenja učiniti, a odbor dohodarstva nema drugo nego njezine predloge podkriepiti, zbivši pokrajinske prireze na samih 18 $^1/_2$ na $^0/_0$, na 9 $^1/_2$ na sto okružne prireze za okružje Zadarsko i Splietsko, na 8 na sto za okružje Dubrovačko i na 2 na sto za okružje Kotorsko; povlastivši ju da ostali iznos od 3034 fiorinah, koi bi neisplatjen ostati mogao, sa novim kamatama i sa možebitnim prištednjama ili sa običnim pieneznićnim fondom podmiriti može.

Sasvim da smo ispit bilanca toliko što se tiče prihoda koliko rashoda podpuno dovršili, opet držimo, o gospodo, da nismo podpuno ispunili častnu naručbinu koju ste nam dati izvolili. Bilanac je zaista za kojemudrago izobraženo družtvo poglaviti čin sobstvenoga dielovanja; čin kojemu su po pravu osobite brige i pomnje ljudih obratjene za iznaći put obćenom ikonomičnom i političkom razloženju da se ono izuadje što bolje i koristnije biti može. Države, pokrajine i obćine

vidjamo da se na ovu točku godišnjeg života ustavljaju, pridržavajući se pametnog običaja koi je već stalnim zakonom postao, da u osobitî svoj pogled na prihode i razhode obrate; da sravnjavanja učine, i da od koristi ili štete polučene koristni nauk sebi pribave; i tako koristeći se iskustvom da razruše štetonosne preprieke koje predrazsuda na put stavlja, starodavna ustanovljenja preinačiti, i nova sa svom revnosti tražiti da se ustanove.

Mi takodjer, o gospodo, za dobro nalazimo na ovoj se točki zaustaviti i naš pogled na obćene okolnosti naše pokrajine obratiti, i predložiti ona pobolšanja unutar granice koju nam naše slabašne sile dopustiti mogu, koja bi nas dovela da se napokon od starodavnih običajah udaljimo; koji ako veliku čest nedonose vladama koje su dosada s našom pokrajinom upravljale (to recimo očito jer je znak izobraženosti i dobra), neće zaista potomstvu ostaviti zavidljiv okušaj razuma i dielatnosti kako naših roditeljah tako i od nas istih učinjeni.

I zaista zemljedielstvo, osim obradjenja vinogradah i na gdiekojim miestima maslinah, kod nas se nalazi u onom stanju u kom se pod Kolumelom i Varonom nalazilo; proizvodi su odveć ograničeni, posiedništvu ovdie i ondie nasilni lupeži priete; trgovina zanemarena i kao podli zanat prezrena, umietnost nikakova, ni težačka, ni rukotvorna, ni mekanična; moreplovstvo, ovaj moćni i bogati izvor koristi, nepobudjeno i zanemareno, umiesto da se unapredjava u nazadku se nalazi; špekulacia držana za varanje nepomnih, učinjena je poljem okolišavanju i prevarama; gotovi novac, koi je dosada za mala dielovanja pokrajine okolovao, sad se svakog dana tovećma od okolovanja uklanja, o nastavama javne vieresije ni osjena nema; javne vieresije uobćeno nikakove; glavničarah premalo, koji neriedko pijavice postaju; posebna sredstva iscrpljena; pokrajina bez baštinstva ili bez jednog pričuvnog fonda od kakove znamenitosti; jedino sredstvo za podmiridbu svih pokrajinskih potribštinah jesu prirezi; Obćine, s malim iznimkamá, više nego iscrpljene, propale; — mržnje, strasti, sukobi po svuda, evo vam, o gospodo, velikim slovima, opisano stanje današnjih okolnostih u kojima se naša pokrajina nalazi.

Prama kojem položaju čovjek najodvažnijega duha bez sumnje klonuti mora, kad njemu najsjajnii primjeri nebi u pomoć pritekli, od kojih ćemo jedan sam, Škociju, navesti, koja od prirode budući siromašna, u malo je godinah do zavidljivijeg dobrostanja došla.

Jerbo, o gospodo, ako iznašašća zanata i znanosti u našem vieku plemenitom svietlosti našu dobu osvjetljavaju, bez sumnje jednom samom uzroku, postojanstvu čovieka to prepisati moramo; onom postojanstvu s kojim su Jaquard, Arwrigth, Wat, Fulton, Stefhenson pokušne svoje radnje nastavili; onome postojanstvu koje je tri puta munjevnu žicu u veliko oceansko more bacalo da bi misli novog i starog svieta sjediniti moglo; onom postojanstvu koje nam jedan novi put u Indije otvara; onom postojanstvu koje je pomučnosti planine Semeringa nadvladalo; onom postojanstvu koje planinu Monceniżija prosjeca, i onom postojanstvu koję će nas valjda do desetak godinah iz Francuzke u Inglesku ispod mora dovesti.

Istina je da je mučno, odveć premučno započeti (držeći se jedne francuzke izreke, koja je glasovita postala), od početka sve zavisi; tko prvi korak neučini namieravanom cilju doći neće.

O tom gospodo, vami ćemo neke naše namiere izložiti, na koje ćemo, u slici stalnog predloga, vaše razumne odluke izazvati.

Ono što bi u prvom redu naše ikonomično stanje poboljšati moglo, po našem mnenju jest zemljedielstvo: ovaj zanat, koi je danas na znanost uzvišen, koje je za mnogo vremena od učione, kojoj je Quesnay bio čelovodja, priznato bilo kao jedino sredstvo od kojega bogastvo dolazi.

I ako *munera Cœreris* nisu sami izvori javnog dobrostanja, vavjek će biti priznato da one glavni uzrok tome sačinjavaju, koi bez sumnje zaslužuje da se za njega osobite brige i staranja preduzmu. — Zemljedielstvo, kako je poznato (i ovo ikonomično čudovište više putah i kod najprosvješteniih narodah opetovano uvidjamo) jest izmedju svijuh zanatah i znanostih najupornije za pristati na preinačenja od napredka prosviete iznašasta. Da li se dogadja i dogoditi se može i kod nas gdiekojemu razumnom rodoljubu koi je kakov mali pokuš za sobstvenu korist i svoga miesta učinio i učiniti namierava da se o tome tvrdo, glavstvu uvieri, o čem bi; uzalud bilo govoriti; pametan je dakle saviet da mi na to osobitu našu brigu, i vrhu svega naše proučavanje i sile upraviti moramo.

Jedan predmet od nemale važnosti prve dvie godine našeg ustavnog životau ovom obziru pom-

nju i staranje Gjuntino po sebe pivukao bijaše; to jest občinska mnenja o tom bijahu zaiskana. Naročite okružnice svim občinama bijahu upravljene, i od ovih barem gdiekoja biće sa svojim mnenjem na otečestvoljubivi poziv odgovorila. Od onog doba ovaj predmet od životne važnosti ostade zabačen; mislimo da su tome uzrok premnoge i teške zaprieke koje su naravno sa tako mučnom razmiricom skopčane. Da se ovom štetnom stanju stvarih doskoči najviša potriba postaje; bile preprieke kojemu drago naravi, one se nadvladati i pridobiti moraju.

Jedan živući učeni ikonomist u ovom obziru govori "iz gluposti i nereda srednjeg vieku občinska dobra postaše, ona zemaljskom upravništvu stradatelna bivaju. Ona su niekanje posiedstva, povlaštenje nepredvidjenosti, neradnje uništoženja, ona su siromaštvo i pokvarenost miestah koja su ovom nesretnom upravljanju podčinjena". I zaista, o gospodo, paše občinske potrte i nanovo neprestano potrte bivaju, daju nam valjda dvadeseti dijel prihoda koga bi one proizvesti mogle; od onoga što proizvode barem polovina biva izgubljen; o životinski zub naravno najbolja rastjenja izbira, a najgora ostaju, koja malo po malo svu pašu preotimaju; potoci i kišne vode donapokon (gotovi vazda oni koi se s pašom koristuju s njom se poslužiti a ne staraju se radnje za obranu poplavah načiniti) uništenje dovrše. A što bi o gorama reći imali? što bi reći mogli od onog uništoženja gore od kojega nam toliko posrednih i neposrednih prevelikih štetah, na primier od okoriele suše dolazi? — Istom se tanke mladice pomole odmah jih odsjecaju, ili bolje da rečem vandalskim načinom istrgnu. Jednom rieči mukli medjusobni nagon i jagma postoji tko će više ugrabiti, blago onome koi prvi dodje, a teško poslednjemu! Što bi naprotiv biti moglo kad bi se po saviestnoj pravičnosti paše i gore više ili manje, razdieliti imale, neka vam kažu, o gospodo, one *ograde* pametno, ako i nepošteno, pokradene, koje daju dokaz načela razumne teorije da i najveće nazadnjake uvieriti može da kakovo preinačenje preduzmu.

Što je, o gospodo, Ingleska trista godinah nazad sa svojim parlamentarnim billom od 1760 godine učinila; to što su poslje prosviešteni i dielateljni narodi sliedovati podražavali, i što ćemo mi najposlje preduzeti i izvršiti morati. S time nesamo da ćemo zemljedielstvo pomoći, nego ćemo drugo preveliko zlo ukloniti i uklonićemo to jest glavni uzrok tolikim krvnim harnim dielima koji našu pokrajinu čestokrat unesrećuju.

Shodno tome mi vam dakle prvi naš predlog dostavljamo.

I. Visoki Sabor neka Gjunti naručbinu dati izvoli da svoja proučavanja i potrebita istraživanja nastavi i da za došasto saborovanje jednu osnovu zakona dotično razdieldbe paše i gorah občinskih podnese.

Niti izbrana paša, o gospodo, manje štete pokrajini donosi, dočim ne samo zapliće i obvezuje najsvetije od pravah, posjedništvo, i prepriečava udielotvorenje dobrih težačkih sustavah, osobito onoga kretanja, toliko ovih poslednjih godinah pohvaljenog, nego jošte nemalih štetah istoj pasućoj životinji nanosi, kojoj se na prvih mah čini da bi koristi imati morala, jer se dobrom odgojavanju i razplodjenju životinje protivi; i sjajni sustavi savršenstva Barkvella i Kolinsa, i kad bi siromašna Dalmacija bila toliko razumna da jih u život stavi i promakne, (pod naznačenim okolnostima naše težačke ikonomije), nebi so zaista u dielo privesti mogli.

Da li pošto je Gjunta o ovom predmetu uslied naročitog odvjeta Sabora u prošastom zasjedanju izjavljenog opet baviti preduzela (koja se u početku svoga ustanovljenja s time zanimala), držimo da je svaka dalja preporuka suvišna, uvjereni budući da njezina revnost i ako nam osnovu zakona u ovom saborovanju nepredloži, kao što nam je častni gospodin Predsjednik u svom otvorbenom govoru napomenuo, da neće sumanje učiniti da ga u došastom saborovanju nepodnese.

Da bi se koristni proizvodi iz zemlje postignuti mogli potrebito je da dva činitelja u prvom i ravnom redu sudieluju: radnja i glavnica, glavnica još bolje nego radnja, dočim dok čovik stavi ruku na ralo, odmah potreba novca nastaje, ostavivši na stranu jelo i odieću, moćna potreba nastaje da se težačka orudja, goveda i t.d. nabave. Neriedko se dogadja da jadni težak, sasvim potribitim stvarma providjen, kad postojana glad za dvie ili tri godine nastane, koja mu njegove proizvode sasvim ili dielom posoblje, prinuždeu se nalazi da pod najnižu cienu, odieću, utvari, životinju svoju rasproda, i ako ga Bog nesačuva i svoje zemlje sa proglašenom štetonosnom pogodbom prodaje sa pravom odkupa, koja biva toliko koliko zakonita deračina, ustupi.

Mi nećemo, o gospodo, opisivati žalostno i tužno stanje u kom se u ovom obziru i najrazumnii i najštedljivii težaci nalaze. Ona velika

bogastva, sve u jedan mah nabavljena, koja medju prve posjednike pokrajine staviše neke male da li lukave trgovčiće, koji su do jučer razredu proletarah prinadležali, poštene je ljude odveć u srce začmalo, i nije potriba da vam potanko opisujemo i dokazujemo veliku nesreću koja za naš siromašni puk od toga dolazi, za kojega je lukavi susjed, koi proglašenim zlosretnim bratskim imenom *kuma* njega nazivlje, viša šteta nego što mu grozdjana bolest ili bezvodica donieti može.

Da bi siromašnog težaka od ovog biednog stanja oslobodili i njegova ikonomična obstojatelstva moćno pomogli, ništa po našem mnenju nebi boljma vriedilo što jedna vieresiiska nastava za težake, jedna banka, jedan komptoir, koja bi ga u vrieme nesreće pomoći mogla i pričuvala ga od potrebe da pod preveć malu cienu odieću, kućne utvari, proizvode, životinju i zemlje svoje rasproda. Takovo zavedenje neposredno bi se u najvećoj mieri sa siromaštvom borilo i malo po malo (znadući odakle, ako spotrebuje, pomoći naći može); radini i pošteni težak bio bi probudjen da one radnje krčevine i sadjenja preduzme, koje bi se drugčije uzalud od njega izčekivati mogle.

Takovi zavod mi držimo da se lasno u dielo staviti može kad bi Giunta hotiela, kako se nadamo, kojoj ćemo naručbinu dati da proučavanja potribita učini, ozbiljno se ovog posla prihvatiti, zato se uzdamo da ćemo dotična pravila (štatute) u došastom zasjedanju Sabora odobriti da bi takovi koristni zavod odmah poslovanje svoje preduzeti mogao.

A odakle glavnica? Za učiniti prvi korak i da jedan ovaki zavod dielovati započme, koi bi poslje dielovanja od većeg obsega preduzeti mogao; mi držimo da iznos od 150,000 fiorinah dovoljan biti može, koi, bez velikih tegotah, mogla bi pokrajina dati, uzemši 50,000 od pieneznićkog fonda (dovoljno budući, po našem mnenju, priostavša 30,000 fiorina za podmiridbu običnih potreboćah upravništva) a ostalo 100,000 fiorinah moglo bi se u pet godišnjih rokovah sa 20000 fiorinah na godinu isplatiti, od kojih polovica mogla bi se podmiriti prirezom od 2 $\frac{1}{2}$ na sto a polovica sa prištednjama od običnih fondovah učinjenih, prireze u sadašnjej granici pridržeći.

Takova osnovna glavnica, mi znademo, bila bi za potreboće pokrajine slabašna, da li zavod mogao bi se na četri načina podkriepiti i svoja sredstva umnožiti.

Za povećanje osnovne glavnice prvo svega pokrajina, morala bi zavodu darovati sve prihode koje bi joj od istoga doći mogle, odbivši za prvih pet godinah dobit od 2500 fiorin. na 50000 fiorinah koje bi, kao prvu glavnicu predujmila, koji bi se novci uračunali u dionu isplatu 20,000 opredieljenih fiorinah. Na taj način zavod, računajući dobit od 6 na % u 15 godinah imao bi iznos od 157,076 fiorinah, po čem osnovna glavnica bila bi na 307,076 fiorinah povišena.

Po tome zavod mogao bi se sa fondom gladi pomoći, koi, uslied dotične dozvole, koja bi se od Njegova Veličanstva iskati morala, dotično glavnice od 250,000 fiorinah od Njegova Veličanstva darovane, koje bi novce isti zavod rukovati na onaj način i na istu svrhu ulagati mogao, težačkoj vieresii pomoć pružajući, i držeći vaviek glavnicu istu raspoložívu da bi s njome u svaki čas potrebe razpoložiti mogao. Dočim osnovna glavnicu mogla bi se i na dulje vrieme pozajmiti, one pomoći pak koje bi vieresiiski težački fond davao, i koi bi se obaška rukovoditi imao i na neki način jedan odsjek glavnog zavoda postanno, nebi se za dalje vrieme od jedne do druge godine pozajmiti mogle.

Lanjski odbor dohodarstva pri svršetku obćenog svog izvješća izrazavaše namisal da bi se jedan dijel pokrajinskog fonda na korist kojeg vieresiiskog zavoda upotrebiti mogao i naznačavaše mogućnost da bi se jedna štedionička pieneznica pridružiti mogla. Na takovo mnenje i sadašnji odbor, uprav s tim pristaje, da se takovi dijel pokrajinskog fonda na korist težačke banke upotrebi, o osnovi koje sada se razloži. Istina je pak da je štednja plemenita teoria koja je svojstvena naprednijoj izobraženosti nego što je kod nas i koja bogatijem stanju pristoji nego što je naše, dočim za moći štedjeti prvo siti biti trebamo; ništa više na razsutak nenavodi koliko ikonomia neumierena kada trošci prihode nadmašavaju; moralno raspuštenje i neznanstvo. Sasvim tim nadamo se da ćemo od ustanovljenja jedne pokrajinske štedioničue pieneznice kakov koristni ispadak imati; predmet je od velike važnosti, dočim na taj način imati ćemo jedno sredstvo više za poboljšati moralno i ikonomično stanje našeg puka, i zato prvi pokušaj učiniti treba. Mi dakle drživo da se i s ovim putem nastava s kakovom svotom podpomoći mora, da li reći moramo da su ova dva zavoda izmedju sebe sasvim različite naravi, za nepriznati da bi težačka banka od drugog zavoda veliku pomoć imati mogla. Na svaki

način, opetujemo, da bi neka svota njoj u pomoć doći morala.

Donapokon i u četvrtoj točki nastava mogla bi se vieresijom pomoći, koja bi se pod opredieljenim uvietima i do ustanovljene svote kod koje nastave istovetne naravi toliko u Cesarevini koliko van nje proiznaći mogla. Dakle u bitnosti u tom obziru vama naš drugi predlog dostavljamo.

Visoki Sabor, priznajući mogućnost ustanovljenja jedne pokrajinske težačke banke na temelju od dohodarstvenog odbora naznačenom svojoj Gjunti naručbinu dava da dotična proučavanja preduzeti imade i da bitnu osnovu za ustanovljenje banke iste podnese.

Dočim sa ustanovljenjem težačke banke mi težački razred pomoći namieravamo, da li velike posjednike, radi koristi zemljedielstva istog i radi obćenog dobrostanja, zaboraviti nemoramo, jerbo vazda je od razreda dobrostojećih posiednikah luča prosviete i napredka došla i ponukovanja su učinjena da se preduzmu razumna pokušavanja u svakoj grani javne ikonomije.

Kakove su okolnosti u kojima se naša pokrajina nalazi, odbor misli da bi bilo suvišno vami o tom govoriti, dočim jih, o gospodo, odveć dobro poznajete, budući da su one u ovoj istoj dvorani sa najživljim bojama opisane bile kad se o mnogovažnom predmetu o zemljištnim knjigama razložilo.

Od ukupnosti onih radnjah i od onih sjajnih razloženjah ispada da je stanje našeg posjedništva prežalostno, kad je ono naše pokrajinsko predstavništvo navelo da odbaci onu najbolju osnovu zakona koju je jedna od najplemenitiih znanstvah pokrajine, Jerolim Vužio, prisjednik one Gjunte sačinio, koja nam je zbog riedke svoje dielateljnosti milu uspomenu ostavila, za moći vladinu osnovu *en bloc* primiti. Glavni ili da se bolje reče jedini uzrok onog zaključenja bijaše taj da se kojamudrago preprieka s puta ukloni koja bi takovo koristno ustanovljenje prepriečiti moglo, i da bi se na taj način najvruće želje prošastih i sadašnjih rodovah što prvo obistiniti mogle.

Da li sa svim tizim, uprkos naročitom odvjetu u predjašnjem sasjedanju od Sabora Vladi Njegova Veličanstva izjavljenom, osnova ista još se u mraku zakopana nalazi, niti je besjedi ni spomena o njoj čuti moguće, koliko da bi na propast pokrajine a ne na njezino uskrsnuće smierati imala.

Za pozvati pomnju na predmet od tako životne važnosti mi za shodno nalazimo da se i u ovom saborovanju naročito pitanje na Vladu Njegova Veličanstva upraviti mora, i zato vas molimo, o gospodo, da III. naš predlog u obzir uzmete.

Visoki Sabor neka Vladi Njegova Veličanstva sliedeći odvjet upraviti izvoli.

Neka Vlada Njegova Veličanstva što prvo zaključenja od Dalmatinskog Sabora u sjednici 16. Prosinca 1865. učinjena, za ustanovljenje toliko koristnih zemljištnih knjigah odobriti izvoli, i dotično pak desetogodišnjeg obnovljenja hipotečnih uknjižbah i ustanovljenja jednog hipotečnog ureda u Splietu, da konačnu svoju riešidbu izdati uskori.

Nego, o gospodo, nemojmo se varati i udielotvorenje zemljištnih knjigah, u prkos pravičnosti i velike potreboće koju o njima naša pokrajina osjeća, neće se toliko brzo obistiniti, s jedne strane zbog toga što priugovljavajuće radnje nemalo vremena iziskuju, s druge pak radi toga što će trošak velike svote iziskivati.

Zaključenja koja ste vi, o gospodo, učinili za desetogodišnje ponovljenje hipotečnog upisivanja, prama kojima je Vlada Njegova Veličanstva dobro naklonjena, o čem jošte dopisništva traju, poboljšati će bez sumnje stanje posjedništva, da li neće ga staviti u stanje takovo da glavnice, potribite za poboljšanje zemljedielstva i ikonomičnih njegovih okolnostih u obćeno, van pokrajine sebi pribaviti može. Medjutim zloglasne prodaje dobarah sa pravom očkupa sve tovećma se umnožavaju; ovršne sudbene prodaje sve točešće bivaju; dražbene ciene prodaje tovećma upropašćujuće, prevaga razhoda nad prihodom sve toveća, prezaduženost i propast na dnevnom se redu nalaze.

Sasvim tim nismo sami koji se u takovom čemernom stanju nalazismo i koji se sada nahodimo; i drugi narodi morali su ovaka teška i žalostna obstojatelstva podnositi, da li su jih nadvladati umieli i danas se u cvjetućem zavidljivom stanju nalaze. Zašto mi nebi toliko učinili, kada sebi glavu razbijati nemoramo da što iznova pronadjemo nego nama je zadosta da drugim narodima podražavamo.

Vieresija sjedinjena s radnjom, ovaj plemeniti stvor sadašnje izobraženosti, može se reći da je na stepen znanosti uzdignut. U polju ljudske radinosti miesta neima gdie ona nije sjajne dokaze dala, i kako je trgovina bila prva da se s veresijom u veliko koristuje, tako rukodielstvena i mekanična obrtnost, moreplovstvo i prometništvo koji se s istom poslužiše prekoristne su posliedice iskusiti imali.

Ni posjedništvo zemljištno nazad zaostati nije moglo ako i kasno da k takovoj blagodati nepriteče. Kada se u vrieme sedmogodišnjega rata, koi je milijun ljudih i dva miljarda franakah Europi pozabio, Slezia, glavno porosište onog uspomenog ratovanja, u istim se okolnostima nalazaše, Wolfango Büring imao je sretnu namisal jednu ukupnu vieresijsku ipoteku na dobra onih posjednikah koji su u siromašno stanje spali zavesti, koje ustanovljenje s dekretom Federika II. pod imenom *Zemaljsko Slezіansko združenje* svoje dielovanje započe.

Mi nećemo znanstvenim načinom, o gospodo, vama važnost predmeta opisivati izlaganjem onih razmiricah koje su na korist i protivu ovog sretnog nauma postale. — Samo vam reći možemo da je i u ovom pokušaju izobraženost cielu pobiedu održala; ona je predradsude i preprieke nadvladati umiela koje se u prvi mah nepridobime ukazivahu, i slavna radi polučenog ispadka svuda je u izobraženim miestima novo svoje iznašastje razprostrla.

Podražavajući takovom razumnom ustanovljenju i naša pokrajina morala bi takovi zavod ustanoviti, koi ako je svukuda bio koristan i pohvalan, kod nas, gdie se posebni glavničari u premalom broju nalaze; najveća potreboća postaje?

Da li Dalmacija je siromašna, iznemožena, od svega potrebna; donapokon od živaljah najpreče potribe oshudna!! — S tim više, o gospodo za pridobiti ono od pamtivieka postojeće nehajstvo, uprav treba priteći k onim ustanovljenjima koja su po svuda sjajne dokaze koristi života i bogastva doniela, od kojih, mi ponajviše, nadati se možemo da ćemo ikonomično, moralno i pravstveno naše stanje poboljšati.

To izloživši, o gospodo, i izostavljajući razloženja, koja bi se o ovom važnom ikonomičnom predmetu navesti mogla, uviereni budući da našoj velikoj dužnosti zadovoljavamo nastojeći da se najvećoj potribštini zadovolji, predlažemo da u obzir uzeti izvolite ustrojstvo zemljištne vieresije, predmet izmedju ostalih, u ovoj plemenito dvorani pretresanih, najvažnii.

Na tu svrhu i za udielotvorenje redovitog jednog vieresijskog zavoda sa glavnicom od jednog milijuna fiorinah (koja se nama dovoljna ukazuje) nami se odabrana dva puta ukazuju: jedan zajam ili jedno dioničko društvo, oba ova predloga mogli bi svojih koristih i mahnah imati; mi jih potanko opisivati nećemo, jer je odveć važan predmet, da bi u našem izvieśću takovu opisivanju shodno miesto dati mogli. Samo se na to ograničavamo da naš predlog sa osobenom preporukom sprovesti izvolite.

Već smo rekli da nam treba stare običaje izmieniti (koji nam česti niti koristi nedonose) i da se otresemo od mnoštva štetonosnih predrazsudah koje naše siromaštvo u istom stanju uzdrže; ako bi se u kojemudrago drugom interesu koi se na naše stvari odnose takovi saviet sliedovati imao, u ovom prevažnom predmetu o kom sada razlažemo mislimo da se sliediti mora.

U Ingleskoj i svukuda, gdie je luča prosviete svoje blagodatne plodove doniela, tko vieresiju traži, kako se samo po sebi razumi, izim običnih iznimaka, vieresiju traži radini i razumni gradjanin koi svoju osobu i svoja sredstva upotrebljava da sebi novi izvor koristi pribavi; u Dalmaciji, u ovoj, što se novca tiče aristokratičnoj zemlji, tko novca na vieresiju ište taj se za propalicu smatra. Kad se prvi zajam učini, to je prvi korak ikonomičnog razasutka koi napokon na propalstvo dovodi.

Sasvim tim Guglielmo d'Orange, koi je prvi u svojoj otačbini javni dug zaveo, oslobodio je Inglesku od robovanja prama Francuzke, i bio je poglaviti uzrok da se ingleska do onog stepena dobrostanja uzvisila koje ni unutarnji razdori, ni prevrati, niti izvanjski ratovi uništiti ili znamenito smanjiti nisu mogli.

Zajam od 100 fiorinah, kad bi se lakomisleno učinio i hrdjavo uložio, bio bi bez sumnje štetonosan; da li zajam od jednoga milijuna (kad bi se pod koristnim uvietima sklopio s namierom da se proizvodjenju pomogne, po našem mnenju oslonjenom na iskustvu i na sudbu najrazumniih ikonomistah) jest stvar pametna i u najvećem stepenu za otačbinu koristna.

Mi dakle želimo da se duševnom odvažnostju predobije ona protivnost koja se u nama od prve namisli jednog zajma poradja, i da se ovako važni predmet s potrebitom ladnokrvnosti i bez-

pristastjem pretresa, da nebi u pogriešku padnuli osobito kad se o stvarma neobične vriednosti tiče.

Koje opazke mi smo u kratko zbog toga, s tim više za dobro našli izložiti, što nam se, po našem mišljenju, za pokrajinu koristnije uvidja, da se sa jednim zajmom boljma nego li dioničkim načinom vieresijski zavod ustanovi; dočim od prvoga možemo imati godišnju čistu koristi od 15 do 16,000 fiorinah, koi pridruženi s drugim prihodima mogli bi pokrajini za četrdeset godinah cielokupnu osnovnu glavnicu ostaviti, ustanovivši na njezinu korist godišnji čisti prihod od 50,000 fiorinah.

Da li odkuda bi se taj novac dobiti mogao? — Mi smo rekli da potanko opisivanje preduzeti nećemo; sasvim tim za shodno naznačiti nalazimo da bi se tri puta preduzeti imala: ili da se na državu obratimo, ili da jedan zajam sredstvom loterije učinimo, ili napokon da se običnog zajma prihvatimo.

U prvom, nemožemo primučati, da na državu osobito i živo ufanje polažemo; ona je odveć za životni predmet o kom besjedimo zauzeta; odveć bi znamenite koristi i za nju od toga zavoda proistekle; odveć dobro su naklone sadašnje težnje Vlade Njegova Veličanstva, odveć su poznato nepravde predjašnjih savietnikah Krunovine prama naše Dalmacije; odveć je zauzet za dobrostanje naše pokrajine Njegova Preuzvišenost vriedni naš Namiestnik; koja razmišljanja daju nam povoda najživlje ufanje polagati ne samo da će nam ista svota biti dozvoljena, nego i da će nam se pod koristnim uslovjama dati.

Mi dakle držimo da se nevaramo, o gospodo, ako smatramo za mogućno ustanovljenje u našoj pokrajini jednog (pokrajinskog ili posebnog) zemljištno vieresijskog zavoda na veliku korist ne samo velikih posjednikah, nego na veliku korist obćenu. — Govorimo obćenu, o gospodo, dočim ubrzo bi glad i nestašica od nas odbiegla; krševita brda (dok se predloženo razdieljenje pašah u dielo privede), koja nam vrletnu golotinju ukazuju, bila bi goram, vinogradima, i sadjenjem maslinah pokrivena; neznatni razdielci zemljišta u velike komade skupljeni; zemlja obnovljena i odveć od sadašnje plodovitija; potoci i vode unutar nasipah uzdržani; livade bi se tri puta na godinu kositi mogle i pasuća životinja premnogo umnožena; od takovog zavoda nova bi obrtništva nastati imala, trgovina živahnija, moreplovstvo cvietuće, pučanstvo izobraženo, bogato i sretno.

Neudaljavamo se od istine, o gospodo, u takovom opisu, jerbo stvar od stvari dolazi, i u malo godinah ovo prvo ustanovljenje novih bi ustanovljenjah zavelo, koje bi za sobom još drugih podiglo, i svi skupa sve bi tovećma našu pokrajinu na put izobraženosti i napredka domakla. *Da mihi ubi consistam cœlum terramque movebo*, veliki Sikulanac glasaše, koi je na najprezrenijem natražnjaštvu osnov prevelike svoje slave položio. Od ništa, o gospodo, Bog jedini stvoriti može; nešto razum, dielateljnost i poštenje čudovišta učiniti mogu; ona velika imanja koja milijunah vriede, koja su s neznatnim sredstvama stečena, miesta od prirode više nego naša osiromašena u cvietuće stanje privedena mogu nam dati plemenit primier i nagon podražanja udahnuti.

O čem podpuno uviereni i svršavajući besjedovanje o predmetu, o kojem besjedimo, i ako je od prevelike važnosti, možda smo, dalje nego je potreba pred tako plemenitim znanstvama kao što su vaša, o gospodo, razložili i sada vama IV naš predlog dostavljamo.

Neka Visoki Sabor Gjunti naručbinu dati izvoli da predhodna proučavanja preduzme za ustrojstvo zemljištno vieresijskog zavoda u Dalmaciji, i odnosno ovome na to:

a) osobito da razvidi bili se odabrati imalo ustanovljenje jednog sobstvenog zavoda sredstvom zajma i u kojem razmierju, ili da se izvanjska družtva pozovu da ga u dielo privedu;

U slučaju kad bi se sobstvenom zavodu prednost dala, da potrebite korake kod Vlade Njegova Veličanstva učini za vidjeti pod kojim bi uvietima ona potrebitu svotu pokrajini uzajmiti hotiela; i kada nebi takovi pokuš za rukom ispao da se onda na kakovi vieresijski zavod u Cesarevini ili van nje obratiti imade;

c) Kad bi predhodna ugovaranja povoljno za rukom ispala, da za došasto saborovanje osnovu zakona priugotovi, povlašćujući ju, kad bi poslovi običnog njezinog upravništva dopustili, da naručbinu sposobnoj i vieštoj osobi o tom udieli, i ako bi spotrebalo da njezin trud plati.

Dočim na takovi način sa ustanovljenjem jedne težačke banke, i zemljištne vieresije, zemljedielstvo, pasuća životinja i proizvod uobćeno u veliko bi se unapredilo, mislimo da trgovina, obrtnost i moreplovstvo zaboraviti nemoramo, koje bi malo po malo od novog stanja stvarih nemalu korist imale, sasvim tim za imati oni podpuni raz-

vitak za koi su sposobne, i da bi i one sobstveno ustanovljenje, to jest pokretnu Ili trgovačku vieresiju imati mogle Trgovačke Komore pokrajine, sa pohvalnom revnosti, neke Obćine i razni rodoljubi u činu javnih zvaničnikah odvažno od upraviteljstva c. k. Narodne Banke zaiskaše da i našoj pokrajini (jedinoj u Cesarevini koja takovog zavoda neima) područnu banku zavede. Odgovori dobiveni, u koliko nam je poznato, nikakove stvari nedonješe; prama takovim pohvalnim naporima i nasloniviši se na štatute Banke iste, koji njojzi nalažu da u svim pokrajinam Cesarevine po jednu područnu banku ustanoviti mora, zakonito predstavništvo, po našem mnenju, sredstvom svoje Gjunte pomnju Vlade Njegova Veličanstva vrhu takovog stanja stvarih pozvati imade; u odnošenju na to (bez da dalje govorimo o koristina koje bi javnoj radinosti od toga nastati mogle i koristi koje su čestokrat opisane bile u naznakama koje smo u rukama obieloданjene vidjeli) vama naš V. predlog predajemo.

Nek se Visoki Sabor na Vladu Njegova Veličanstva obrati s pitanjem da se c. k. Narodna Banka u Beču pozove, da po dužnosti, koja od njezinih štatutah dolazi, jednu područnu Banku u pokrajini sa glavnicom, razmirnom potribama pokrajine iste, ustanoviti imade.

Donapokon bila bi naša krivnja kad se nebi koristovali sa blagonaklonstvom našeg izvrstnog gospodina Namiestnika Barona od Philipovića, blagonaklonstvo koje smo u teku ovog izviešća već napomenuli, Težačka banka, štedionica pieneznična, banka zemljištne vieresije i *Komptoir* od bitka jesu zavodi za naš budući život odveć važni, za koje će on sa osobitom naživljom ljubavi zauzeti se s kojom je za sve ono što se naše pokrajine tiče oduševljen. Vama predlažemo, o gospodo da Njegovoj Uzvišenosti sredstvom Gjunte osobitu i vruću preporuku obratite, da bi, u koliko bi on mogao, Gjuntu istu, u proučavanju i naporima njezinim za udielotvorenje nastavah od tako znamenite važnosti, spomoćništvovati blagoizvolio.

S time, o gospodo naše izvješće svršavamo, koje i ako se nije sa samim prostim brojkama zanimalo, držim da nije prešlo granicu koja je u našoj naručbini opredieljena.

Istraživati način kako bi se porez koliko je moguće umalio, držimo da je svojstvenost zadaće jednog odbora kao što je ovaj naš, od ispita proiznaći da od 150,000 fiorinah koji potribuju da se naše potribštine podmire, od kojih od prilike 130,000 sa stradatelnim sredstvama podmireni bivaju, od čega naravni zadatak dolazi: *takovu tegobu kako bi najmanje poreznici osjetiti imali?*

Od čega je proizišlo da je naš ispit malo dalje koracio; od toga naša razsmatranja, a od ovih naši predlozi dodjoše.

Jesmo li pogriešili?

Vi sudite o gospodo. *(Pohvala u Komori).*

U Zadru 11. Prosinca 1866.

Predsjednik

Šime od Michieli-Vitturi

Bajamonti izvjestitelj.

(Sliede Izkazi).

PREDRAČUN POKRAJINSKI

KRALJEVINE DALMATINSKE

ZA GODINU

1867.

Od Odbora dohodarstva predloženi.

I. Trošci

Na-slov	Red-ni Broj	Stav-ka	POTREBŠTINE	fiorinah	fiorinah	fiorinah
I.	—	—	*Trošci upravništva:*			
	1	—	Tiskanje pokrajinskog lista zakonah	—	540	
	2	—	Zvanične napute Gjuntinog osoblja	—	12000	
	3	—	Platje, najmovi, trošci ureda, uzdržanje miestah, nabava pokućstva.			
		a	Platje	600	—	
		b	Najmovi i porezi	662	—	
		c	Trošci ureda	2000	—	
		d	Uzdržanje miestah i nabava pokućstva	80	3342	
	4	—	Danjak za računovodstveno službovanje c. k erarjamu	—	1500	
	5	—	Nagrade činovnicima za Gjuntino pomoćništvo . . .	—	500	
	6	—	Trošci za sazvanje Sabora. . .			
		a	Putni trošci zastupnikah koji u Zadru nestanuju . .	1150	—	
		b	Dnevnice za 38 zastupnikah i za 45 danah	8550	—	
		c	Trošci za Hitropisce	1200	10900	28782
II.	—	—	*Pučko poučavanje:*			
	1	—	Pomoć nastavi na učiteljske priugotovnike u Zadru .	—	3000	
	2	—	Nadarci učiteljima pučkih učionah	—	1000	
	3	—	Pomoći za podizanje novih pučkih učionah	—	2400	
	4	—	Pomoći kotarskim išpektorima za njihove posiete i župnicima za promicanje pohodjanja učionah	—	600	
	5	—	Platje za učiteljske priugotovnice i nagrade	—	800	7800
III.	—	—	Navrtanje ospicah	—	—	4000
IV.	—	—	Prognanstva	—	—	500
V.	—	—	Ukonačenje Gendarmarije	—	—	12600
VI.	—	—	Vorspan	—	—	7000
VII.	—	—	Pomoći za pokrajinske ceste	—	—	10000
VIII.	—	—	Pomoći za vodoznanstvene radnje	—	—	2000
IX.	—	—	Za unapredjenje obrtnosti i zemljedielstva	—	—	2000
X.	—	—	*Trošci za bolnice:*			
	1	—	Za liečitbu bolestnih:			
		a	Bolnica Zadarska	19973		
		b	„ Šibenička	9623		
		c	„ Splietska	15432		
		d	„ Dubrovnička	14972		
	2	—	Rodiljkinje:		60000	
		a	Bolnica Zadarska	1570		
		b	„ Šibenička	558		
		c	„ Splietska	1258		
		d	„ Dubrovnička	1106		
	3	—	Mahnite:		4492	
		a	Bolnica Zadarska	1881		
		b	„ Šibenička			
		c	„ Splietska	1782		
		d	„ Dubrovnička	1685	5348	69840
XI.	—	—	Fond gladi	—	—	4000
XII.	—	—	Trošci različiti	—	—	3000
			Ukupno . .	—	—	151522

II. Trošci

			Za nahode	—	—	52892

pokrajinski

Naslov	Redni Broj	Stavka	PODMIRIDBA	fiorinah	fiorinah	fiorinah
I.	—	—	Prihodi javnih zadužnicah sačinjavajućih fond pieneznični pokrajinskog fonda	—	—	1533
II.	—	—	*Prihodi bolnicah:*			
	a	—	*Bolnica Zadarska:*			
			Prihodi baštinski	68		
			Liječenje bolestnikah platjevnih	80		
			Prihodi različiti	50		
			Naplate za hranu babicah i nahodah	470		
			„ „ rodiljkinje	1560		
			„ „ mahnite	1270		
			„ „ uapsenike	190		
			„ „ $^2/_3$ za bolujuće od priliepčivih bolestih	2780		
	b	—	*Bolnica Šibenička:*		6468	
			Prihodi baštinski	35		
			Liječenje bolestnikah platjevnih	15		
			Prihodi različiti	10		
			Naplate za hranu babicah i nahodah	300		
			„ „ rodiljkinje	550		
			„ „ uapsenike	100		
			„ „ $^2/_3$ za bolujuće od priliepčivih bolestih	840		
	c	—	*Bolnica Splietska:*		1850	
			Prihodi baštinski	292		
			Liječenje bolestnikah platjevnih	20		
			Prihodi različiti	10		
			Naplate za hranu babicah i nahodah	330		
			„ „ rodiljkinje	1250		
			„ „ mahnite	910		
			„ „ uapsenike	790		
			„ „ $^2/_3$ bolujuće od priliepčivih bolestih	2600		
	d	—	*Bolnica Dubrovnička:*		6202	
			Prihodi baštinski	4070		
			Liječenje bolestnikah platjevnih	80		
			Prihodi različiti	20		
			Naplate za hranu babicah i nahodah	340		
			„ „ rodiljkinje	1100		
			„ „ mahnite	1330		
			„ „ uapsenike	270		
			„ „ $^2/_3$ bolujuće od priliepčivih bolestih	2190		
					9400	
						23920
III.	—	—	Prirezi pokrajinski na 453,250 fiorinah upravnih porezah sa 27 $^1/_2$ na %	—	—	124644
			Ukupno . . .	—	—	150097

erarialni

			Prćija erarialna	—	—	52892

ZAGLAVLJE.

Trošci:

Pokrajinski	fi. 151,522		
Erarialni	„ 52,892	fi. 204,414

Prihodi:

Pokrajinski	fi. 150,097	
Erarialni	„ 52,892	fi. 202,989
Manjak		fi. 1,425

Predsjednik. Ima toliko i tako važnih naumah koji se u pomnjivo izradjenom izvješću opisani nalaze, da ja osiććam, o gospodo, da svaki od vas vremena potrebuje da ga pomnjivo ispitati može. Zato izjavljujem da je današnja sjednica zatvorena; sutrašnja će u 9 ½ satih izjutra započeti.

Sjednica biva zatvorena u 12 ½ satih popodne.

Opazka.

Namiestnički dopis Br. 5390—1300 od 10 Studenoga 1866., naznačena u redku 4., stupcu prvom, strani 146, nalazi se u svemu obsegu uvršten na strani 97, prvom stupcu.

XII. Sjednica dne 15. Prosinca 1866.

(Hitropisna izvješća)

Prisutni

Predsjednik
Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik
kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 satih izjutra.

Predsjednik. Gospodo prisutnih zastupnikah na broju ima 30; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Idje na čitanje napisnik zadnje sjednice.

Rossignoli (*čita napisnik*).

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koja odabravaju sada pročitani napisnik, neka se dignu. (*Odobren*).

Malo prvo predali su mi od strane Njegove Uzvišenosti gospodina Načelnika Krunovine Dopis sliedeći: (*čita*):

Br. 1795 pr.

Budući da se Njegovo C. K. Apostolsko Veličanstvo najmilostivije dostojalo sa preoštovanom previšnjom odlukom 14 tek. mies. povlastiti Njegovu Uzvišenost gospodina Popečitelja Državnog da u sadašnjem zasjedanju pokrajinskog Sabora, kao vladini predlog, jednu osnovu zakona dostavi, koja smiera na preinačenje §§ 12. i 14. njegovog izbornog pravilnika, i budući pak da mi je Njegova Uzvišenost predpohvaljeni gospodin Popečitelj sa poštovanim pismom od 16. Studenoga tek. Br. 6656 — D. P. takovu osnovu dostavio, zato osnovu istu imadem čest Vašem Presvietlom gospostvu s tim saobćiti da ju ustavnom pretresanju pokrajinskog Sabora, po smislu §§ 34. i 35. pokrajinskog pravilnika za Dalmaciju, podvrći izvolite.

U Zadru 13. Prosinca 1866.

Budući da vladini predlozi, po propisu štatuta, prednostno pretresivani biti moraju, zato i uzemši u obzir okolnost da po svoj prilici trajanje sadašnjeg saborovanja neće se odveć produljiti, zapitkujem Sabor da li namierava izbor jednog odbora preduzeti, koi bi ovaj predlog ispitati i o njemu svoje mnenje podnieti morao. Gospoda koja na to pristaju, neka ustati izvole. (*Večinom primljeno*).

Odbor po pravilu od pet članovah sačinjen biti mora.

Danilo (slav.). Meni se čini da bi se istom odboru i oni predlog predati imao koi je već ovdie učinjen da se izborni pravilnik preinači.

Predsjednik. Moram jedno izjasnjenje u tom obziru učiniti. Predlog od razne gospode zastupnikah učinjeni, smierajući na to da se jedan odbor ustanovi, koi bi izborni pravilnik u ispit uzeo i predložio one preinake koje bi možda spotrebovati mogle, Gjunti je, zbog njezinog zaključenja bio predan, koje će zaključenje na dnevni red biti stavljeno, i još sada reći

mogu da će njezino zaključenje za odobrenje predloga glasiti. Meni se dakle čini da bi se nezavisno od toga, vladinom predlogu prednost, od štatuta dozvoljena, dati morala, i da se odmah imenovanje jednog odbora preduzme koi bi se s njime baviti morao, sebi pridržeći, ako se za potribito nadje, njemu istom Gjuntino zaključenje na ispit dostaviti, na svaki način imenovanje odbora već je u pravilu bilo zaključeno, i njega pet članovah sačinjavati imadu. Izvolite dakle sredstvom ceduljah dotično imenovanje preduzeti.

(*Od pregleda ceduljah ispadoše odabrani* :

Rossignoli	sa	31	glasovi
Filippi	„	33	„
Vranković	„	30	„
Giljanović	„	18	„
Dešković	„	18	„

Pozivljem gospodu odbornike nek se sastati, i svoga predsjednika i izvjestitelja imenovati izvole, i mene o tom uljudno obznaniti nepropuste.

Predan je jedan predlog da bi se upravništvo fondovah javne ubožnice obćinama dati imalo. Gjunti se za njezino zaključenje predaje.

Jučer stigla nam jedna molba od seljskog poglavara i staracah porezne Obćine Orahovca Kotorskog okružja, s kojom išću da bi se u sadašnjem saborovanju o njihovom pitanju za odciepljenje od Perastke obćine pretresati i riešiti imalo.

Častni zastupnik Klaić poslao mi je pismo sliedeće :

Br. 274—D.

Presvjetli gosp. Predsjedniče !

Bolest, koja me i sada u krevetu ostati prisiljava, prepriečila je te nisam mogao u posljednjoj sjednici dohodarstvenog odbora udioništvovati, po tome niti pri pročitanju izvješća, kojega je gospodin izviestitelj konačno izradio, prisutan biti.

Izvolite Presvietli gospodine ovo na znanje Komore donieti, i primite očitovanje mojeg odličnog štovanja, s kojim se nazivam.

Iz Kuće 15. Prosinca 1866.

Najodanii

Miho Klaić.

—

Predana su mi tri zapitkivanja gospodinu Carskom povjereniku upravljena.

Monti (*čita*) :

Br. 276—D.

„ Od nekog vremena strašna se pošast *Škarliero* u kotarima Drniša, Knina i Vrlike pojavila. Ova se bolest ne samo u onim nego i u obližnjim kotarima sve tovećma razširuje, i zdravlju onoga pučanstva toliko u sadašnjosti koliko za budućnost opasno prieti. Cijele porodice od takove pošasti boluju, i ako se ovom zlu nabrzo nedoskoči mogla bi takova pošast strahoviti obseg obuzeti i malo po malu cijelu pokrajinu poplaviti.

Zbog toga podpisani Vladu Njegova Veličanstva zapitkuju :

Da li je i kakove miere preduzela da se na predavanje bolesti *Škarliero* preprieči i da bi se kotari oni, u koje ova pošast još nije doprla, od ove nesreće sačuvali i obraniti imali „.

Monti
Danilo
Vojnović
Zaffron.

—

Br. 275 — D.

U izvješću odbora dohodarstva dotično pokrajinskog predračuna za godinu 1867. u predjašnjoj sjednici pročitanom, ondie gdie se o stavki *navrtanja ospicah* govori, žalеći što se svota opredieljena za takovi trošak kao i predjašnje godine u iznosu od 4000 fiorinah ustanoviti morala, i naznačujući o jednoj osnovi od pokrajinske Gjunte za prinredjenje rečenog službovanja izradjenoj : "kad se je sa javnim upravništvom

u obziru vlasti, o predmetu pokrajinskog zdravstvenog redarstva, sporazumieti hotiela, da su takove preprieke nastale, koje su svaku njezinu dobru namieru osuetile i oduzele mogućnost da se sporazumljenje vrhu iste osnove postigne „.

Poznato je da u različnim kotarima, navrtanje ospicah nebiva učinjeno s onom pomnjom i redovitošću, koje interes rečenog službovanja i javno zdravstvo iziskuju. U više kotarah mal ne svake godine ospice se pojavljuju i često za puk ubitočne bivaju. S druge strane trošci od pokrajinskog fonda za navrtanje ospicah izdržani jesu znameniti, i zaista su nerazmierni koristi koja se od takovog navrtanja postižava. Uredjivanje rečenih trošaka i dotičnog službovanja, kao takodjer bolje i revnivije nadgledanje navrtanja ospicah neobhodimo se potrebito ukazuje.

Zbog toga podpisani Vladu Njegovog Veličanstva zapitkuju: kakove su preprieke na koje se odnose rieči u predrečenom izvješću naznačene, i što ona učiniti namierava da se preprieke ove uklone i da bi se službovanje i trošci za navrtanje ospicah u pokrajini na bolji način urediti imali;

Da li i kakove miere Vlada preduzeti namierava da bi se navrtanje ospicah s onom pomnjom i redovitošću obavljati imalo, koje interes javnog zdravstva i propisi obstojećih zakonah iziskuju „.

Monti
Rossi
Vranković
Didolić
Danilo.

—

Vranković (*čita*):

Rr. 277—D.

"Da li Vlada Njegovog Veličanstva za nastajuće novo Saborno vrieme u proljetju 1867. godine obćene izbore predstavništva Dalmacije preduzeti namierava „.

Vranković
Didolić
Vojnović
Monti
Macchiedo
Giljanović
Danilo
Rossi
Radulović
Pavlinović
Ljubiša
Klaić
Zaffron
Kovačević
Jovanović
Raimondi.

—

Carski Povjerenik Sebi pridržavam u jednoj od došastih sjednicah na tri meni učinjena zapitkivanja odgovoriti.

Predsjednik Idu na pročitanje poslovi koji se na dnevnom redu nalaze:

" 1. Produženje pretresanja o predračunu za 1867. godinu.

2. Izvješće odbora za molbenice „.

Ide na pretresanje prvi posao. — Budući da je pročitanje izvješća obavljeno, sad bi obćeno pretresanje miesta imati moralo. Pitam dakle da li koi od gospode putem obćenog pretresanja rieč pita.

Dešković. Uobćeno pristajem na mnenje odbora dohodarstva što se pokrajinskih trošakah tiče, kojih iznos po većoj časti od potribštinah biva opravdan, koliko pak što se sredstvah tiče koja bi se iznaći hotiela da se izvori prihodah umnože. Načelo postoji kad se jednoj kojoj mu drago pokrajini koristiti želi prvo svega njezine unutarnje okolnosti poznati treba. Ništa više od neznanstva nauditi nemože. Dalmacija, sasvim da je često obilažena i da su od mnogo vremena inostranci u njoj nastanjeni, vazda je za veći dijel istih, jedan nepoznati prediel ostala. Malo je pokrajinah u Cesarevini koje važnost Dalmacije imadu, njezin zgodni položaj, priroda njezinog podnebja, raznovrstni njezini proizvodi nju odlikuju; da li nijedna druga nije kao ona zapuštena i u ikonomičnom stanju toliko opala. Dalmacija sadrži življe velikog narodnog dobrostanja, koji ili nisu iznašasti ili s kojima se nikad koristovati nisu znali. Sa-

svim da ona ima ravnih, više ili manje prostranih, i po prirodi rodnih poljah, ona neproizvodi žitijah toliko koliko je za prepitanje njezinog pučanstva potribito, i zato svake godine iz vana jedan milijun metzenah različnih žitijah unositi mora, koji glavnicu od tri milijuna fiorinah predstavljaju. Razlog ovoga jest taj što se zemljedielstvo i pasuća životinja, osim malih iznimakah, zbog neizbrojenih naravnih prepriekah u stanju zakonitog i ikonomičnog zapuštenja nalaze; i da bi se ove preprieke uklonile do sada nije se postaralo. Istinit je, sasvim da je površno naznačen, opis o našim ikonomičnim okolnostima, koje nam je častni Bajamonti učinio. Ja ću se ograničiti na to i reći, dočim vodoznanstvo ili sustav navodnjenja zemljištah u drugim miestima zemlje koje su vazda bile bezplodne u plodovita polja preobrazište; dočim je Lombardija s njezinim umietnim navodnjenjem vrhunac savršenstva postigla, u Dalmaciji vode u jednom skupu nesabrane i od zemljištah neodstranjene viečito uništenje zemljištah pričinjavaju i bolesti i upropašćenje životinje prouzrokuju. Kod nas potoci sami sebi ostavljeni isčupavaju, ruše i odnose zemlju; rastjenja i velike stiene svojim zorom prenose, svuda plačevno uništenje pričinjavaju. Rieke neuredjene niti nasipima obgradjene, kad voda naraste, iz svojih koritah izlaze i zemlju poplavljuju. Vidjeli smo kod Sinja, najplodovitije ravnice, koje su za više miesecih vodom poplavljene, da malo i hrdjave krme da životinju daju. Još veće prostorije, kao što je Neretvanski prodol, gdie su jednom bogati gradovi obstojali, da su u blatave neplodne baretine pretvorene, odkuda kužni nezdravi vozduh svojom otrovnom paretinom smrtonosne bolesti zameće, zbog čega sve ondašnje pučanstvo u groznici i siromaštvu življeti mora. Ovo stanje stvarih, o gospodo, svršiti mora; vrieme je već došlo da se nešto i za nas učiniti započme; — na to odbor dohodarstva sa svojim predlozima cilja. Jedna od največih ranah našeg zemljedielstva paše i obćinske gore bivaju. Sasvim da je svaki težički napredak u pojmu sa posebnjačkim posjedstvom skopčan, mi uvidjamo da su prevelike prostorije, osobito u brdovitim predielima, za obćenu uporabu pridržane, nesretni je ovo običaj koi svaki proizvod uništava, obezplodjava i upropašćuje; koi naše gore opustošava, i neprestanim iskopavanjem panjevah u mnogim miestima ponovljenje gore nemogućno pričinjava. Da štete od upropašćenja gorah proizlaze, nama je dobro poznato. Osim oskudice drvah za gorivo, koje je dotle došlo da sam u jednom otočkom miestu vidio da balege na suncu osušene miesto drvah za oganj upotrebljuju, polja naprasnosti kiše, vietra i zimne studeni, a osim toga i postojećoj sunčanoj žegi izloženu, koji su bič koi Dalmaciju osiromašuje. Upotrebiti dakle na korist obćinska dobara, koje je odbor dohodarstva predložio preča potreba biva. Onda bismo mnoga zapuštena miesta obradjena, bogate paše i u malo godina obnovljene naše gore vidjeli. Osim toga Obćine, trošci kojizih sve tovećma rastu, imale bi onda znameniti prihod godišnji, s kojim bi prirezne centezime smanjiti mogli, ili preduzeti gradjevine i radnje od obćenite koristi. Nemanje je za Dalmaciju skitajuća ili tako nazvana liepa paša štetonosna, budući da je ona ostatak varvarskih vremenah. Takovoj skitničkoj paši poljske štete ponajviše se prepisati moraju. One su propast naravnih livodah, o čem sam imao prilike uvieriti se u dugačkom mojem boravljenju u Sinju. Onde životinja, pasući travu od vremena odkada se pokošeno sjeno odnese do istečenja dobra dijela proljeća, i po tom i onda kad je ravnica od vode poplavljena, nesamo stopama travu gaze, nego iskopavanjem dubokih brazdah i prevrtanjem žilah, preprečuju i oduzimaju mogućnost proizvodjavanja. Toliko je stvar istinita da krma za životinju dobivena nikada nije dovoljna. Sa malim vodoznanstvenim radnjama i sa zabranom paše, uvieren sam da će Sinjsko polje proizvod sjena pridvostručiti, koi bi štetu od zabrane paše, za jedan tren pretrpljenu, dovoljno naknadio. Ova naša s druge strane i za istu životinju štetna biva jer je trava s baretinah nesladka i malo hranjiva. Ona neprestana vlaga u životinji raspušta žile, preprečuje da utroba obično svoje dielovanje izvrši, i mlohavost prouzroči, od čega proizhode bolesti koje polovinu životinje upropašćuju, osobito bolest džigarice koja je obično pod imenom metilja poznata, koja na sitnu životinju napada. Da li sve to nije dovoljno. Za moći zemljedielstvo, pasuću životinju i trgovinu unaprediti i kakovu umietnost u Dalmaciji podignuti od glavnicah mi potribu imademo, i od glavnicah ne velikom kamatom nabavljenih. Glavnicu potrebuje posjednik za preduzeti popravljanjah, nasipunjah, navodnjenjah i drugih radnjah koje veliki trošak iziskuju, koi se trošak samo poslie dugačkog vremena naplatiti može, da li on

jedan pravi proizvod sačinjava. Težak potrebuje novaca da sebi sjemena nabavi da bi svoju glavnicu svoga preduzetja umnožio koja mu preko 10 na sto koristi donosi. Glavnicah trebaju trgovac, prometnik, zanatlija i t.d. Zbog toga nastaje potriba da se zajam za kratko ili za dugo vrieme nabavi i sliedovateljna možda od zemljištne, trgovačke i težačke vieresije nastaje. Štednja jest zaista stvar velika. Bez štednje, nikakova špekulacija, bila trgovačka, bila težačka, koristna biti nemože. Štednja s drugim sredstvama prisjedinjena čudesa učiniti može, da li ona sama nije dovoljna osobito u stanju u kom se Dalmacija nalazi. Sirotinja sirotinju poradja. Prvo svega treba nalaziti se u takovu stanju da bi se prištedjivati moglo. Štednja sama sebi ostavljena sporo koraca, ona obustavljena biti može, drugi put preduzeti i od svog cilja udalečiti se može. Naprotiv štednja sa vieresijom sjedinjena radnju traži i mnogostručne proizvode umnožava. Prostrani i uredjeni jedan vieresijski sustav koi bi sve štednje skupljao i njih po našoj pokrajini razdavao i koi bi glavnice u pomaganju svakog koristnog proizvoda i velikog i malog preduzeća ulagao, jest zaista u sadašnjim okolnostima Dalmacije jedno od najvećih dobarah koji bi se njojzi učiniti mogli. Na to uprav smieraju proučavanja od častnog Doktora Bajamonta, odborovog izvjestitelja, predložena. Ja bi jih samo i na moreplovstvo rasprostranjene, osobito za okružja Dubrovačko i Kotorsko, vidjeti hotio, stanovnici kojizih dika i ures pomorskoj trgovini austrijanskoj sačinjavaju, koji po moru na sve strane ploveći austrijanski barjak do najudaljenijih prediejah kruglje svieta razvijen uzdrže. Znadem da će tome velikih preprieka na put stati, da li zbog toga netreba da duhom klonemo, treba tražiti načine da se takove preprieke uklone. Uvieren sam kad bi ova Visoka Skupština začetak takova posla preduzela da će Državna Vlada moćno pomoći da se namieravana cijel postigne, i to će osim duga pravičnosti i jednakosti kao čin naknadjenja učiniti, budući, i potreba je reći, da predjašnja upravništva pokrajine za vrieme od pedeset godinah malo ili ništa za nas učinila nisu.

Pavlinović (slav.) Sjajno izvješće, kojeg' smo čuli, Gospodo, i mene je zablištilo. *Tu je rječ* o milijunih, tu je osnove za narodni preporod: tu se pred oči meće bližnja dalmatinska budućnost, doba puna sreće, blagostanja, blaženstva. *Premda sam ja* od onih ljudi, koji nevjeruju blaženstvu na ovom svietu, i premda znadem da novac jest neka tvar koja se ne predaje samoj želji blaženstva; ipak mi je izpovjediti, da mi je kroz ono izvješće zašlo srce kao u neki presladki san, u kojem sam vidjao zlatne kule, u kojih svakoga dobra izobilja; i kad bi se taj moj san protverio u život, mislim da nam baš nebi loše bilo.

Jeli to moja bila prazna klapnja, čekat ću, da mi kažu gospoda zastupnici narodnoga gospodarstva, koji ovde sjede: te ako oni reku da ja nisam ni klapio ni sanjao, nego da sam se pustio da me u budućnost zanesu uzorne osnove, koje će *srušiti predsude, uništiti siromaštvo, baciti starovje'ne zapreke,* osnove koje nam je iznielo hvaljeno izvješće; tad i ja ću za te osnove glasovati; i nadat ću se, ako ne blaženstvu, a ono napredku i dobrobitku. S te strane dakle ja sam na čistu, i sviest mi je umirena. Ja se odričem svake slave u tom iztraživanju; ali se svlačim i svake odgovornosti: evo me o vašem vratu, Gospodo, veletržci, i trgovački tajnici. Moje povjerenje u vas opravdano je ne samo tim što nisam dorastao takim osnovam, nego mi je i jedino moguće, kad slavni Odbor zemaljski nije mislio da treba prije koji dan medju zastupnike porazdjeliti predlog što toliko zasjeca u obće dobro. Nego, hvaleći s moje strane veličajne odluke i krasne rieči, kojima je Spljetski zastupnik izvješće nakitio; dužnost mi je odbiti, neke opomene i neke slike koje u svojoj nagloželji, d.r Bajamonti je objeručke na nas prosiplje.

Ja priznajem da je u Dalmaciji d.r Bajamonti što no bi rekli Niemci *eine Personalität,* on tu nešto representira. On će mi vjerovati da mu ja toga nezavidim. Neka mi za to dopusti, da mu rečem, da prama nam narodnjakom on se primio od više vremena neke uloge, koja neodgovara njegovoj ozbiljnosti. On, gdi god može i kada god može, eto ti ga tu da naše namiere izjasnuje, da naše djelovanje presudjuje, da naše zablude, kao dobri otac razmetnoga sina, plače i jadikuje.

Da mi nismo uvjereni, o njegovoj darovitosti krasnoslovnoj, mogli bi posumnjati, da su to, što se zovu, proste doskočice. Jal', da ne poznamo njegove iskrenosti, mogli bi ga potvoriti s čim neiskrenim. Ali toga mi nećemo. Samo nam je obznaniti d.r Bajamonti-a

da nikomu se manje ne vjeruje, kad govori o miru, što onomu koji žive s nemirnjacim: neka znade da izpovjedati se Hrvatom, a mrziti na sve ono što je Hrvatsko; da proglasivati se narodnjakom, a stati puškom napetom na svaki korak, kojega i sama rieč narodna hoće na javi da stupi; da drugovim trizmenost u saborisanju spominjati, a živiti u saburu o ekspektoracijah; da navlaš nabadati na politička pitanja koja nas luče, a sklad vapijati, da mećat retoriku, gdi ima stati aritmetika, (*smjeh*) nit je trizmeno, niti ozbiljno.

Častni zastupnik Spljetski da nas uvede u svoj raj blaženstva, hoće da operemo i ruke i noge i glavu, i još da iz glave izbijemo mi aneksionisti naše političke namjere (messe a parte le politiche aspirazioni). Od kad tolikoga *puritanisma*, u čovjeku prostrana srca, prostrane glave, prostranih ruku? Nek nam prosti d.r Bajamonti, ali to nije dosljedno. Ako se dobro njegovih krasnih rieči sjećam, kad je pomrsio osobnu pripomoć za pute otočke, naš doktur nas poživaše predjuće u izvješću da braća se jedinimo, da okupljamo rastrgnuta uda, da gledamo što drugi narodi čine našto teže mudri državnici.

Mi mu na to pristajemo, mi mu to sasvim odobravamo. Eto nas dakle složnih u načelu, mi mu primamo krasna nauka. To ne smeta ako on gleda preko mora, a mi preko brda; ne smeta ako on zalazi strmo a mi uzlazimo uzbrdo. Putevi su različni, al svrha je jedna: načela su jednaka. Nije li istina? Ako je zastupnik Sinjski moj predgovornik, hotio odobriti opisanje zemlje naše i poljodielstva koje nam predstavljaše Spljetski zastupnik, ja mu se radujem: žalio bi kad bi on svoje odobrenje htio podjeliti strani duševnoj opisivanja njegova prijatelja.

Prvo nego će nas uvesti u božje vrta' blaženstva i zadovoljstva, d.r Bajamonti u svom izvješću vodi nas kroz neko trnje; koje meni je izparalo i noge i ruke. Jest, bez svake šale Gospodo zgrozio sam se, kad izmedju ostalih izreka čuo sam one rieči izustiti: *da noi, la speculazione ritenuta campo di truffe . . . . i i comuni esausti e falliti . . . . il fallimento all' ordine del giorno*. To bi bilo po našu: kod nas (čujte inostranci, koje će mo moliti, da nam zajmite vaših novaca') kod nas se misli da, obrtnik, trgovac i lupež, da su to sve braća . . . . kod nas su obćine, same gološice . . . . kod nas redom i listom se bankrotira . . . . . Gospodo, ja sam dosad znao, da je Dalmacija siromašna; al' nam niko nije reka', nit sam ja ikad pomislio, da smo nevaljalci i propalice. Ne, u Dalmaciji ima mnogo više poštenih i pomnjivi trgovaca', nego rasipnih zavrtana! znade naš puk poštena trgovca poštenim imenom zvati. Ja prosvjedujem proti takim izrekam, koje nam nemogu steći ni časti ni povjerenja; ja odbijam prizore iza kojih nemože stati nego rasap kojega puka. Ja nemarim znati moželi se tim načinom pribaviti veresije, jer ja tudjih hiljada' ne tražim. Samo znam da tim se gubi pravo na svako poštovanje, (s desne odobrenje).

Serragli. Sasvim da besjedovanje častnog zastupnika Pavlinovića nisam sreću imao dobro razumieti, opet sam razumio ono što je na korist zastupnikah trgovačkih komorah i trgovačkih gradovah rekao, i njemu s moje strane haran ostajem. Dali na prosudbu o bitnosti ovog izvješća učinjenu pristati nemogu. Neću razlagati o izrazima koje je on naveo koji bi se veće ili manje oprovrći mogli, jer se stepen siromaštva u kom se Dalmaciju nalazi lasno dokazati nemože. Nego ću na onu točku odgovoriti gdie on govori da je čest narodna bila uvriedjena, i vrieme je već da se istina izreče. Bila ona ponešto pretierana ili nebila, malo je stalo, da li imade obćinah koje se u siromašnom stanju nalaze, to očevidno biva od onoga časa odkada oni za uzdržanje jedne svoje učione sredstvah neimadu. I ako strašivi opis, od častnog našeg izvjestitelja učinjeni, nije tako crn kao što ga on naznačava, opet priznati treba da je kamata seljske težake u siromaštvo privela i da je od njih jedan razred proletarah učinjela, koi odprvo u Dalmaciji nepostojaše. Ako častni Pavlinović misli da je s ovim opisom tužnog našeg stanja narod bio uvredjen, ja ću njemu odgovoriti da nitko narodnosti većma koristiti nemože od onoga koi njezin ikonomični napredak promaknuti nastoji. Narodnost siromašna i glupa, samo od narodnosti ime nosi. Kada narodi neki stepen bogastva i izobraženosti postignu istom samo onda miesto izmedju narodah Europe zauzeti mogu. Mi nebismo vidjeli da se izobražena Europa za oslobodjenje talijanske zauzme da nije talijanska za takovo oslobodjenje bila dostojna. Svaki narod koji izmedju najizobraženih narodah mie-

sto zauzeti želi, treba prvo svega da se postara sebi bogastvo i izobraženstvo pribaviti. Ja držim da je ovo bila namieru koja je častnog d.ra Bajamonti navela da onaki tužni opis učini. Narod kada sretan i bogat postane onda uprav narodom nazvati se može.

Filippi. Ja se sa odborom dohodarstva i s njegovim častnim izvjestiteljem radujem zbog sjajnog izvješća s kojim nam je *budget* sproveo. I osobito se radujem jerbo, umiesto suoparnih brojakah, dao nam je povod da u polje onih obćenih pretresanjah uniói možemo, koje svi prosvješteni narodi svojim zastkpnicima pružaju kad se *budget* na glasovanje Saboru podnosi.

Tako je polje otvoreno da svaki o dobrostanju naše pokrajine besjediti može; tako se zastupnicima daje povod da javno mnenje prosvietliti mogu; tako se Vladi pruža prilika da istiniti namišljaj naroda upoznati može; tako će napokon javno mnenje potrebu priugotovljavanja zakonah prizati, kao što ispada od iskustva naroda koi se danas na čelu izobraženstva Europe nalazi, da sa predhodnim pretresanjem zakoni toliko izmienjeni bivaju, da kad se u dielovnost privedu već su se u jezgru i u krv naroda pretvorili i zbog toga oni prevelike blagodati svemu puku donose. Koristeći se dakle prilikom koju nam je odbor dohodarstva pružio, i sliedeći primieru kojeg su mi predjašnji častni govornici dali, ja ću neke interese pokrajine u obzir uzeti, i moje ću slabašno mnenje dotično predlogah od odbora učinjenih izjaviti. Dalmacija, kao što svak znade, jest isključivo poljodielstvena zemlja. Dalmacija nema trgovine, nema umietnosti, i njezino trgovačko moreplovstvo, sasvim da svaku pohvalu i obzir zaslužuje; sasvim da je po svuda uvaženo i poštovano, ništa nemanje još nije do takovog stepena došlo da bi se uprav kao jedna narodna pomoć smatrati imalo. Ako je istina da jo poljodielstvo mater svakog ikonomičnoga napredka, i ako je istina, kao što nitko sumnjati nemože, da Dalmacija zbog svoga položaju i plodovite zemlje takovi stepen dobrostanja postignuti može, ja pitam zbog čega se u tako potrebnom stanju nalazi? U tom obziru na mnenje častnog Serragli-a pristajem, kad je odgovorio na ono što zastupnik Pavlinović govoraše. Počitujem naum koi je zastupnika Pavlinovića nadahnuo, jerbo njegove besjede ne na drugo nego na diku i ponos svoje otačbine smieraju. Da li ako dnevnike najizobraženiih narodah čitati preduzmemo, mi ćemo vidjeti da nijedan ljubav prama svoga naroda do te točke nedogoni, i držim da je štetonosno rane naroda sakrivati, i da je zvanična dužnost zastupnikah da rane iste očito izraziti i odkriti moraju. Jerbo boreći se protivu pogriešakah i predrazsudah, mi njih predobiti i savladati možemo. Vazda mi je na pameti Pittova izreka koi se prvo smrti svojim prijateljima tužaše govoreći: Ja umirem kao čovjek koi je u Ingleskoj najmanje ljubljen, da li poslie moje smrti mene će narod ljubiti. I ako neke stvari puku nepovoljne biti mogu, mi njemu istinu reći moramo. Radi toga za koristno smatram u ispit uzeti uzroke kojima se sadašnje natražno stanje našeg poljodielstva prepisati imade. Ja sam o ovoj točki razmislio i neke moje namisli vrhu toga izložiti hoću. Tužno stanje poljodielstva u Dalmaciji oskudnom broju puka prepisujem; vi ćete reći: Ova je okolnost prirodna; što mi tome pomoći možemo? Istina je da mi u jedan mah broj puka umnožiti nemožemo, da li Vlada mogla bi ovu okolnost u obzir uzeti i po njoj neke zakone, kao na primier, novačenje, poispraviti. U jednoj zemlji die se broj stanovnikah tako oskudan nalazi, u jednoj pokrajini koja toliko neplodnog zemljišta imade, novačenje odveč štetonosno postaje; i ako je Krunovina Dalmacije zemlja toliko izuzetna, ako bi njezini proizvodi ne samo zemlji nego i Državi istoj koristni bili mogli, ja držim Austrijanska Država u svojoj snazi i mogućstvu da nebi veliku štetu osietiti mogla, kad bi zbog ovih okolnostih, barem za nekolike godine, dok se prilično puk umnoži, novačenje obustaviti htiela. — Drugi uzrok koi ikonomični napredak obustavlja, naš položaj biva: morem okruženi, a s ledjah s varvarskom zemljom graničeći, dok nisu nastali paroplovi dolaziti, mi koji se usred Europe nalazimo, mal ne sasvim svietu nepoznati bijasmo. Veliku štetu ikonomičnom i poljodielstvenom napredku u tome nalazim, što je po gradovima i varošima slavjanski jezik vrlo malo rasprostranjen. (*Odobravanje, s desne*)

Prirodna je stvar da je prvo sredstvo, koje se uporaviti imade da bi napredak veći obseg obuzeo, biva to da izobraženi razred puka neznanii razred obučava. Da li dokle obstojalo bude ovo neznanstvo slavjanskog jezika izmedju stanovnikah gradovah i varošah, mislim da se ovaj napredak nikada neće moći postignuti i da će razvitak narodnog bogastva neprido-

bitnu preprieku pred sobom imati. (*Odobravanje s desne*). Ja odviet izražavam da bi se takove preprieke s puta ukloniti imale, i poznajući nam sal mojih sudrugovah većine, uvieren budući da oni bez sebičnosti na moj odviet pristaju; i u tom obziru da se sasvim samnom slažu kao što pravičnost i javni interes iziskuju. (*Odobravanje s desne*).

Neznanstvo puka, dok trajalo bude, vaviek će poljodielstveni napredak prepriečivati. Vrhu toga, reći moram, Vlada je od nekog vremena bolji put preduzela i nadati se možemo da ćemo nabrzo plodove od toga pobrati. Odnošaji izmedju posjednikah i kmetovah nesreće pokrajine umnožavaju. U ovom obziru na jednu se okolnost žaliti moramo, to jest da se odbor, koi je ustanovljen bio da razvidi i da jedan kmetski zakon sačini, do danas sastati nije mogao. Ne zbog toga da bi ja držao da će odbor, kojemu pripadati čest imadem, njemu danu naručbinu izvršiti; da li zbog toga da bi se jedan korak unapried u ovoj razmirici od glavnog interesa kod nas učiniti mogao. Na svaki način, ako mi naručbinu od Sabora nama danu izvršiti nismo mogli i ako Sabor vrhu toga visoko svoje mnenje izjaviti nije mogao, javnom upravništvu slobodno je polje dielovanja ostavljeno da se za korist pokrajine pobrine. Mi gradjanski zakonik imademo koji kmetske odnošaje uredjuje. Držim da propisi gradjanskog zakonika jesu takovi da se najobširnije i najkoristnije na odnošaje izmedju posjednikah i kmetovah uporaviti može. Javno upravništvo mnogo bi našoj pokrajini koristovati moglo kad bi sudbenoj vlasti preporučiti hotielo da se u sudjenju parbah pravila gradjanskoga prava i duha istog zakona pridržavati imade. U ovom obziru onda bi se jedno praktično zakonodavstvo zavelo koje bi se umiesto zakona, koi oshudjeva, na obću korist uporaviti moglo. U malom mojem odvjetničkom iskustvu više sam putah opazio preveliku štetu koju sudbene presude donose, dočim poslie nego je godinah i godinah na jedan način sudjeno sve ujedan put sudovi se drugog pravca prihvatiše, i različne parbe kojih je dobar ispadak ocprije siguran bio, sa velikom štetom odnošajah izmedju posjednikah i kmetah izgubljene ostadoše; jerbo sigurnost istovetni odnošaji da će vazda na jednaki način biti sudjeni, jest najstalnii temelj napredka koi se izčekivati može. Oskudica novca takodjer za pokrajinu, jedna od velikih nesretjah biva, jerbo ona napredak, razvitak i pobolјšanje poljodielstva prepriečava, i ponajviše štetna postaje za onoga koi kakovo koristno iznašašće u dielo privesti želi, jerbo bez novca ništa se učiniti nemože; i kad bi vieresija preduzetnicima u pomoć došla siguran sam da bismo liepe i koristne namisli u dielo privedene vidjeti imali. Napokon natražnjačko stanje našeg poljodielstva najvećma javnom upravljanju prepisujem, koje, kao što je častni moj drug rekao, za pedeset god. malo ili nimala za nas učinilo nije. Neću se na prošasto vrieme tužiti, jerbo to koristi nedonosi; da li danas u ovom obziru odriešito reći mogu, bez namiere da u ličnu osobnost dotaknem, mi novo upravništvo imademo, o kojem, budući da od malo vremena postoji, suditi nemožemo. Ufam se da ono danas pogrieške prošlosti ispraviti hoće. Pristajem na mnenje u izvješću odbora naznačeno u obziru sredstvah koja se na tu svrhu uporaviti imadu. Odobravam izvrstnu namisal da se občinska dobra razdiele, o kojoj razmirici bile su raznovrstne namisli izražene, i razmirica je od valjanih državnikah obširno razložena tako, da, za ne otegotiti komoru, od potankog razlaganja ja se uzdržavam. Što se na predmet občinskih dobarah odnosi, i ono se o liepoj paši reći može.

Što se načinah tiče s kojima bi se tome doskočiti moglo, odbor različite predloge predlaže. Umnožiti novac jest rasprostrti jedno od najvećih sredstvah koji su za pravi razvitak potribiti, i otvoriti polje za razvitak svih bogatstvah jednog naroda. U ostalom, u okolnostima Dalmacije, hotjeti da se više svrhah u jedan put postigne, držim da bi pogibelno i valjda neuputno biti moglo, jerbo mi glavničarah nemamo koji bi zavode pomoći mogli, nego ili od Vlade ili iz inostranstva pomoćih tražiti moramo. Dakle iskati mnogo, moglo bi štete donieti. (*Odobravanje s desne*). S druge strane ona ustanovljenja koja se po drugim miestima nalaze, u kojima je razvitak bogastva najveći stepen postigao, držim da za sada kod nas nisu potribita. I u istinu, ustanovljenje glavnične banke sa odbitkom i svih onih vieresijskih ustanovljenjah koja za kratko vrieme novce pozajmljuju za pokrajinu miesto da su koristne za štetne nalazim. Dočim ako mi potribah imademo, takove potribe nebivaju zbog toga da se možebitnim trgovačkim zahtievima za trenutak zadovolji. Ovdi je stvar odveć različita, razred velikih posjednikah osobitu potribu novca

osjeća; radi toga izmedju zavodah od odbora predloženih ja zavodu zemljištne vieresije prednost davam, jerbo ovaj na sve strane narodu novac uzajmljuje. Budući da posjednik koi novca potribuje, ne samo radi kamatah nego i zbog vremena isplate koristan zajam sklopiti može. Odbor nepredlaže da se takovi zavod ustanovi, nego samo stvar Gjunti dostavlja da ona predmet prouči, da priugotovi osnova zakona, i da ju došastom saborovanju na pretresanje podnieti imade. Površno na taj način razlažući o razmiricama koje za našu pokrajinu interes imadu, moje besjedovanje svršiti nebi mogao da nenapomenem ránu, koja je od svih drugih najviša, na koju častni predgovornici nisu svoju pomnju obratili. Ta je ràna javna sigurnost. I treba reći da glasovi koji nam svakog dana stižu povod daju vierovati da se javna sigurnost u prežalostnom i strašivom stanju nalazi. Držim ako stvar ovako hodila bude, kao što je, u početku našeg saborovanja jedan častni zastupnik rekao, da će nesretno bezvladje do vratah naše kuće doći. Sabor u predjašnjim zasjedanjama Vladi je različite predloge predlagao, da li oni nikakovog koristnog ispadka nisu imali; istina je da u ovom obziru Sabor nije nadležan; da li ako nije nadležan zakone tvoriti, vi ćete samnom priznati, da je nadležan Vladi reći da u ovome obziru imade takovih prešnih potribah, da Vlada sva sredstva tražiti mora da se malo po malo sigurnost ovoj pokrajini povrati. Vlada nas je obznanila da je umnoženje gendarmarije polučila. Umnoženje do sada polučeno nije dovoljno. Javna sigurnost prostranih kotarah samoj je trojici ili četvorici gendarmah povierena, koja mnogo veći broj iziskuju. Vlada javnu sigurnost osigurati mora, i nas u opasnost takovoj ostaviti neima, o kojoj bi Europa, kad bi na ovu sirotnu zemlju pogledati mogla, žalostni opis učiniti mogla. Vlada snagu imade, ona dakle život i imanje stanovnikah osigurati mora. Mi smo vidjeli nerede koji su se izmedju posjednikah i kmetovah u Galiciji dogodili. Vlada je konjaništvo tamo poslala da neredima doskoči i da javni poredak povrati. Mi smo u Lombardiji obnovljenje istih neredah, prilikom talijanskog ulazka, vidjeli, Vlada je satnije lovacah na lice miesta poslala da imanje stanovnikah osigura. Nevidim uzroka zašto Vlada neuporavlja one miere koje naše okolnosti ištu da se ajdučenju, deračini, poljevinama i t. d. doskočiti imade. U tom obziru danas ću presvietlom gospodinu predsjedniku jedan pismeni predlog predati, i s tim predmetom moj govor zaključujući, Visoki Sabor umoljavam onaj dan kad se moj predlog na glasovanje podnese da bi ga moćnim svojim odvjetom kod Vlade preporučiti izvolio.

Dešković. Momu priatelju Pavlinoviću dvie rieči odgovoriti za dobro nalazim. Ja nikada ni pomisliti nisam mogao da će rieči malo prvo od mene izražene ozbiljnu opriekn s njegove strane naći. Častni zastupnik Bajamonti u liepom njegovom izvješću nama je unutarnje ikonomično stanje Dalmacije opisao. Ja dakle kao Sinjski zastupnik nisam se ustegnuti mogao reći da uobćeno njegov opis istini odgovara. Sebi uobraziti nemogu kako je častni Pavlinović, sa svojim oštroumiem, s kojim se odlikuje, razumieti mogao da je častni Bajamonti, govoreći o kamatnicima, anatemu protivu pokrajinskih trgovaca, baciti naumio. Mi svi poznajemo koliko je ovaj razred gradjanah pohvale dostojan, i kako se mnogi od njih nalaze koji pod svakim vidom štovanje zaslužuju. Da li nemoramo sakriti da velikih kamatnika u Dalmaciji imade. Kamata je jedna izmedju najdubljih krvavih ranah kojoj smo dužni melima tražiti. Ja koi se od dvadeset i tri godine kod puka nalazim mogu vas uvieriti da štrasnih kamatnikah imade, i ako potreba iziskivala bude, to vam s dokazima posviedočiti mogu.

Pavlinović. U izvješću smo čuli one rieči koje sam ja naveo, pa cienim, ake šta takova ima u kojoj obćini da se to nemože iznieti kano slika našega puka, našega radružnoga života.

Dešković. Ovo je jedan od obćenih izrazah koje svojih iznimakah imade. Što se ikonomičnog stanja obćinah tiče, ja na mnenje častnog d.ra Bajamonta pristajem i priznajem da se njihova ikonomia u hrdjavom stanju nalazi o tome dvojiti netreba, jerbo ako Visoka Skupština neraspoloži da se što prvo obćinska dobra na korist obrate, ja sam uvieren da će se obćine za podmirenje trošakah u muci nalaziti. Postotne prireze povisiti, znadem da je stvar lasna, da li s time ikonomičnom stanju naše pokrajine štetu nanosimo.

Pavlinović (slav.). U tom se slažem da se danjak nemože povisiti, ali odborovo izvješće na to idje da se povisi.

Didolić. Malo ću opazkah učiniti, jerbo, u razmirici dohodarstva, kratko besjedovanje radije imadem. Prvo svega i na ime mojih izbornika opisivanje o biednom stanju siromaštva i ćudorednosti našeg puka, od Doktora Bajamonta učinjeno, od sebe odbacujem. Ja držim da naš puk na tako niske grane nije spao. Niti ću dopustiti, očito reći moram, onaj dijel puka dalmatinskog, kojega predstavljati čast imadem, da se u onaj opis obuzme. Sve osnove u onem izvješću predložene jesu liepe, laskave i na znanstvenoj teorii osnovane koje sam čitao u knjigama od najboljih ikonomistah sačinjenih. Rekao je častni zastupnik Filippi da je to odveć, i ja opetujem da je sve u jedan mah premnogo. Moglo bi to, osobito nama, koji se u ikonomičnom stanju mnogo bolestni nalazimo, neprobitačno postati. Kakova su pak sredstva s kojima bi se takovi predlozi u praktiku staviti imali? Pokrajinski prirez, jedino sredstvo s kojim obične naše troške podmirujemo. Pogledajmo je li naš puk u stanju većih porezah platjati od onih koje sada platja? Ja govorim da je to nemogućno. Vidimo da se prisilne rubačine za naplatjivanje erarialnih i občinskih porezah svakog dana, kao što je častni Dešković rekao, u dielo privode. Vi dobro znate, o gospodo, da porez mora sačinjavati jedan dijel imanja, kojeg je od prihodah posebnih ljudih naplatiti mogućno, bez da se u njegove proizvodne fonde taknuti mora. Ja ću moj odvjet dati za sve mogućne osnove koje prireze nepovišavaju, koji su za nas toliko teški postali. Toliko ja reći mogu, koji predstavljam jedan kotar ćudoredni, trudoljubivi, poduzetljivi i trezveni u svemu onom što se narodne ikonomie tiče. Gjunta pak neka proučava sve one mogućne osnove, da li neka izostavi baviti se sa pretieranostima i sanjariama; prigrlimo one osnove postepeno, jednu za drugom, kao što su jih najizobraženii narodi, kao što je Ingleska i Francezka, prigrlili. Narodi sve u jedan mah preobraziti se nemogu. Ako mi štokog učiniti namieravamo, to s velikim opazom učiniti moramo, da nebi štetonosni pokret pokrajinskoj ikonomii prouzročiti mogli. Neka Gjunta proučava, da li ne na način da se sa samim prirezima naumljene osnove u dielo privesti moraju. Država nama je pohvalni sjajni primier dala da je ona u teškim okolnostima prireze smanjila. Mi njojzi podražavati moramo. U izvješću nama je rečeno bilo da je vieresija stvar koristna, a ja reći imadem da je vieresija jedna ljekaria; ja njezin prijatelj nisam, jer prama istoj nalazim upisanu rieč: *dug*, a zatim vidim neumolimu rieč: *platiti*. Neka Gjunta sva mogućna proučenja učini, da li nikada neka povišenje prirezah nepredlaže, jer smo mi, o gospodo, prama našim izbornicima, koji su nas ovdie za obranu svojih pravah poslali, za svaki stotinjak prireza odgovorni. (*Odobravanje s desne*).

Danilo. Neću stati da govorim o čuvstvih, koja je vriedno bilo pobuditi u mojih prijateljih i u meni odborovo izvješće; neću ni rieči niti o bojazni nad korišću našega puka: o tom su dosta rekli moji prijatelji Pavlović i Didolić. Ja ću samo na kratko prozboriti o dvju riečih što su postavljene u izvješću kano temelj sve one veličanstvene zgradje; te su dvie rieči: *radnja* i *glavnica*. Doisto je radnja izvor svake dobrobiti ljudske, i pristojno je da tako bude; jer je radnja sveobća sudbina cieloga čovječanstva. Svi smo prinudjeni, pače dužni raditi za svoje uzdržavanje, svaki po svojoj struci i nauci. Kad rečemo *glavnica*, ako razumijemo oni dio dobitka naše radnje koji pretječe dnevne naše potrebe i ako je glavnica skup svega onoga što mi možemo zaštediti, onda je glavnica sveobća potreba kano i radnja. Takova glavnica umnaža plod našega rada, pače ostaje nam plodna za one dane, kad nebi smo mogli ništa dobiti s našom radnjom. Izvjestitelj financionoga odbora g. Bajamonti, ako sam ja dobro shvatio, razumije pod imenom glavnice sve drugčije nego li ja; njemu je glavnica zajmljeu novac, tudja glavnica. Tko sebi prima tudju glavnicu, tomu nije dosta raditi samo koliko iziskuju njegove svagdanje potrebe i koliko mu može uroditi štednjom vlastitu glavnicu; taj je dužan jošte raditi i na to da mu preteče, što bi razdielio s onim koji mu je svoju glavnicu pozajmio. Pogledajmo, gospodo, po našoj zemlji pa pomotrimo je li naš puk došao do tolike uljudnosti, da je radnju obljubio i na štednju navikao, te da se može tudjim novcem oprtiti. Ako iznimimo trgovačku ruku i mornaricu, sve ostalo pučanstvo, navlastito poljodjelci nerade ni koliko bi jim se htjelo za dnevne potrebe: odtle je naša svakomu poznata sirotinja. U takovu stanju, bi li sviesno, bi li moguće bilo, neću reći primiti, pače tražiti novca na zajam, pak dati ga u ruke čeljadi koja nije vriedna uzploditi ga svo-

jom radnjom, koju taj novac nebi podigao nego ju još veće pritiskao? — Medju raznimi predlozim nahodim onaj o razdjeli pašnjaka i šuma obćinskih, onaj o pustopašici, koje je već odavna naš odbor imao pripraviti; ovi i još koji predlog mogao bi umnožiti u našem puku ljubav za radnjom i za štednjom; ali sve ostale predloge, izim onih, koji su učinjeni na korist trgovine, ili koji bi se mogli bili učiniti na korist mornárice, a ostali su zaboravljeni; sve ostale predloge ja odbijam, kao štetne našemu puku, jer su naslonjeni na tudjem uzajmljenom novcu ili na umnoženju danjaka, koji je već odviše težak. U izvješću je rieč o štedionici za poljodjelce, koja bi se mogla od oka primiti po mojih načelih. Eno vam, gospodo primier štedjonice Zadarske i uza nju sjedinjene založnice (munat), žalostan primier.

Koliko je meni poznato, u onoj štedionici nije glavnica sakupljena sa dnevnom štednjom zanačije; nego je novac imućnih ljudih, koji nahode svoju korist ondje držati u sigurnu svoje novce, i davati jih na dobit po putu založnice. A založnica, kad najveće novca izdaje na zajam? — O pokladih, pa je novac uložen u raskošu, u proždrlost, u igre. Od takovih, štedionica učuvao Bog naše poljodjelce! Ali mi je ovdje spomenuti društvo zajmenoga pomaganja, koje sakuplja što marljivi zanačije zaštede; koje je zanačijam prava učiona u štednji: zato ja tu štedjonicu neosudjujem, ali mislim da bi i ta društva još zarana bila za naše poljodjelce. S toga sam ja protivan mnogih učinjenim predlogom. Neko će mi reći: što su ti predlozi nego puka poučavanja, zemaljskomu odboru naložena. Doisto nisu nego poučavanja, ali poučavanja dvostruko štetna. Takova poučavanja naliče na ona što su činili stari alkimiste, tražeći kako bi zlato tvorili, ili čine i danas oni koji dan i noć slažu brojeve kojimi će dobiti na lutriji. Takovim poučavanjem gube se dani, a vrieme je novac kažu englezi; takovim poučavanjem ugrije se mašta (fantasia), pa očikujući zlatne planine puk propada još dublje u bezposlicu.

Predsjednik. Pita li jošte koi od gospode rieč putem obćenog pretresanja? (*Nitko*). Obćeno je pretresanje zatvoreno. Izvjestitelj odbora neka zaključnu besjedu o razlaganim razmiricama preduzme.

Bajamonti. Odbor dohodarstva nemože nego radovati se da je s mojim sredstvom prvi korak u polju stalnog proučavanja učinio, ovoga se pridržeći, umiesto da se u politečeska umstvovanja upustimo, jedinstveno sretniju budućnost izčekivati možemo. Ja neću na sve opazke od predgovornikah učinjene odgovarati, jer to danas za shodno nenalazim, budući da se jedinstveno tiče da se sada proučavanja preduzmu a ne da se konačni zaključci učine. S druge strane neki od njih, sasvim da su o važnim predmetima razložili, mogli bi me valjda mnogo od predmeta udaljiti koi bi, kao zadatak današnje sjednice biti morao, zato ću se na malo riečih ograničiti.

Najprvo što se častnog Deškovića tiče, odveć malo što reći imadem, budući da on podkriepljavajući osnovu od odbora predloženu, osobitu važnost vodoznanstvenih radnjah opisujući i dokazujući da bi se glavnicama, sa malom kamatom nabavljenim takove radnje promaknuti mogle, jedino sažaljevaše što potribe moreplovstva nisu bile u obzir uzete.

Što se vodoznanstvenih radnjah tiče, sasvim da odbor o njima u svom izvješću osobiti spomen nije učinio, on je uvieren da će one najveću pomnju, napore i neprestano poučavanje jedan dan na sebe privući, jerbo osobito sredstvom istih mogli bi se bez sumnje proizvodi zemljodielstva do najvećih iznosakah povisiti. Gdiekoji od članovah odbora, isti izvjestitelj imao je priliku lično se uvjeriti o važnosti takovih radnjah, u posjeti jednom prijatelju u Italiji učinjenoj gdie u jednom povodnjenom imanju u Paduvanskoj pokrajini u miestu Kantavana zvanom, jedan posied od 12,000 kanapa pod vodom se nalazaše. On je vidio gdie se je sa malo troška čudnovati ispadak polučio: jedna parna sprava za osam ili deset danah svu je uvalu od vode tako prisušila da se po njoj bielo žito sijati može. Kakovi razvitak nebi zemljodielstvo imalo kad bi se kod nas takovi sustavi uvesti imali? Zato odbor razumne opazke častnog Deškovića podkriepiti i njemu zafaliti imade što je sa ovako moćnim predmetom njegove predloge podpomoći hotio.

Nema čovieka koi nije uvieren da će od moreplovstva Dalmacija izvor velike koristi za budućnost imati. Da li sada moreplovstvo u osobiti obzir uzeti odbor za pametno i shodno nenalazi, razlog tome lasno se u nekim opazkama od častnog Didolića učinjenim naći može. Malo po malo, on govoraše, da nam nebi ne-

probavno postanulo; s druge strane ako je odbor na neimale preprieke na tvrdom temelju, kao što je zemljištna vieresija nagazio; što bi se reklo da se je u plodovito polje, koje čestokrat nestalno i nesigurno biva, upuštao? Napokon moreplovstvo protivno zemljedielstvu imade sredstvah da samo sebi pomoćih iznadje, jer je brod stvar pokretna, koi ploveći po moru pred trgovačke gradove dolazi od kojih sredstvom pogodbah *morske izmiene* položivši tovarni list, ili na sličan drugi način, pomoći sebi pribaviti može. Zbog toga mi smo za sada naša proučavanju na jedan od najvećih izvorah proizvodah za meljedielstvo ograničili.

Što se opazkah od častnog Pavlinovića učinjenih tiče, držim da bi bilo suvišno da se o njima odveć baviti morao, budući da jih je častni Dešković dovoljno oprovrgao. Samo ću i ja reći, da opis od odbora u njegovom izvješću učinjeni jest zaista žalostni ali istiniti opis, o gospodo, i ako pri ispitu obćenog stanja vi osobiti obzir na velike skupe uzeti izvolite, na one skupe koji veći dijel stanovnikah sačinjavaju a ne na bogatije i izobraženije razrede, koji se u manjem broju nalaze; uvierit se možete da onaj opis nimalo nije bio pretieran. Ukor koi zastupnik Pavlinović drži da je na trgovački razred bačen, nije istinit, jerbo članovi odbora dohodarstva dobro znadu poštovanje koje ovaj plemeniti razred gradjanah od pokrajine zaslužuje, za koje ona sve moguće obzire imati mora. Ako imade ikoja osoba koja ovaj razred poštuje, uprav je, nek mi dopuste reći, izvjestitelj odbora, koi ako danas u miloj svojoj otačbini kakovu protivštinu imade, to je radi toga nastalo što se on sa ovim najštovaniim razredom gradjanah u prijateljskom odnošenju nalazi, kojemu je u svako doba s osobitim obzirom pomagao, koristovao i u svačem na ruku išao. Zato ukor učinjeni neodnosi se zaista na razred trgovacah, koi su nam plemeniti primier uljudnosti, razuma i postojanstva dali, nego se odnosi na onu preztitelnu sliedbu koja se ne trgovinom nego s kamatom, pletkama i gulienjem svoga bližnjega bavi.

Takodjer su častnog Pavlinovića žacnuli odborovi izražaji dotično obćinah učinjeni: to jest da su one, s malim iznimkama potribne ili prezadužene. Ja se, o gospodo, na vašu savjest pozivam. Kad je istinito da jedna obćina potribitih novaca neima da bi ljekara platila ili učionu uzdržati mogla, nego da ona od pokrajine ili od Države milostinju prositi mora, ja mislim da se izražaj odboru učinjen nimalo protieran ili neistinit reći nemože. — Primierah, zatvorenih učionah, ljekarah odpuštenih, noćnog osvietljenja i drugih koristnih troškovah ukinuti, mnogo smo mi u novom stanju obćinskog života vidjeli; veći dio od njih, za neреći svi, nisu u stanju najpreče obične troške bez prevelikih žertvah da podmiru. I ako je tako, kao što je bez i dvojbe istina, opetujem, da se izražaj odbora nimalo pretieran ili neistinit nazvati nemože?

Sada na opazke od častnog Filippi-a učinjene dolazeći, neću odgovarati na one koje se s namierama odbora služu; nego ću o kojoj drugoj razložiti i, za prištediti vremena, moje ću besjedovanje ukratko izreći.

Prvo svega nemogu nego pohvaliti rieči koje je zastupnik Filippi dotično slavjanskog jezika izustio. Dokle se god slavjanski jezik nerazširi toliko da posjednici i kmetovi u njemu svoje namisli jedan drugome zamienito ustmeno izreći mogu, dotle će zemljedielstvo vaviek ramati, ima li će na korak unapried učiniti. I kada naši protivnici dotično jezika kakovi koristni predlog učine, oni će vidjeti da će većinu Sabora, koju politička stranka sačinjava, i kojoj ja pripadam, radostno na njihov predlog pristati, kao što nebi pristati mogla kad bi se hotielo da se u sudove i u učione jezik isti do takove miere uvede, koja bi umiesto koristi, štete i smetnjah donieti imala.

Izostavljajući razloženje o drugoj kojoj opazki od manje važnosti od častnog Filippi-a učinjenoj, samo ću o jednoj besidjeti dotično koje s njegovim se mnenjem složiti nemogu. On govori da mi nemamo potribe od vieresijskih zavodah koji bi novce za kratko vrieme uzajmljivati imali. I dočim svojski dokazuje potribu ustrojstva jednog zavoda za zemljištnu vieresiju hotio bi da se težačka banka *Komptoir* isključi. U pravilu istinita je opazka od častnog Filippi-a učinjena, da li ne sasvim, niti dotično predloženih osnovah o kojih se razloži. Ako mi sa ustrojstvom zavoda zemljištne vieresije veliki razvitak našem zemljedielstvu dademo, razdavajući glavnicu, ovi živalj životni, u najdalje žile narodnog tiela, to neodoljivo je da neke potrebe puka, za dulje i kratjo vrieme postojeće, kakovu važnost ili osobiti obzir zasluživati mogu Govorili što jim drago o ka-

mati, ja držim da je častni Dešković ovu ranu, koja nas muči, istinitim bojama opisao, ona u istinu postoji, i za nju izvidati sama se dva sredstva shodna ukazuju: zakon i pametna vieresijska ustanovljenja. Zakon u smislu da se svaka globa ukloni s kojom bi se kamata kazniti imala, dočim ne ovim putem, nego uklonivši svaku granicu upotavljenju glavnicah, svrha će se postignuti ustanovljavajući vieresinske zavode, koji bi se plemenito sa grabežljivim kamatnicima natiecati imali da puku novaca ujajme, i s time njega od propasti sačuvaju. Mi vidimo da naš seljanin u vrieme potribe često od *kuma* pomoći traži, koji sredstvom predujma sa založnim pismom s pravom odkupa, malo po malo sve njegovo imanje pograbi. Od ovih primierah mogao bi vam hiljadu pripovidjeti. Evo ću jednoga navesti. Sedam ili osam godinah nazad jedan liep čoviek od četrdeset godinah dobe, zlatom i srebrom obasut na jednom okretnom konju jahaše, kojega tri ili četiri sluge sliedijahu. Ovo bijaše jedan pučanin, koji imanje od 70,000 fiorinah posiedovaše, i kad bi kotarski načelnik ili drugi kakov odlični gost k njemu u na obied došao, on bi ga na srebrenim utvarima s jelom počastio. Od onoga vremena, o gospodo, nije više nego osam ili deset godinah prošlo; znate li vi što se s takovim pučaninom dogodilo? On se sada u potrebi nalazi i sutra će valjda milostinju prositi; sve je njegovo imanje u ruke prijatelja i *kuma* prešlo.

Da li častni Didolić ovdje odtrag meni govori: „ štednja „. Liepa rieč zaista koju i ja pohvaljujem, da li ona sama od jednog do drugoga dana naš puk odkupiti nemože. Tko bi reći mogao, i kad bi propast onog pučanina od nesmišljenosti proistekla, da se on nebi spasao da je po sreći pod poštenim uvietima potrebite novce sebi pribaviti mogao, s kojima bi prvim svojim pogrieškama doskočiti mogao.

Jest, o gospodo, jedan zavod, koi bi malotrajućim potribama težačkog razreda zadovoljiti mogao, kao naprimier kada ljetina bezplodna ostane, kada pošast životinju upropasti, ili kada zbog nenadnih prigodah nesreće se pridese, bez sumnje premnogo bi našoj pokrajini koristio: — Zavod zemljištne vieresije novce bi za dugo vrieme pozajmljivao i tako bi neposredno proizvodu zemlje pomogao; težačka banka njemu bi vierna sajuznica bila jer bi narodu pomoć pružala da se od naprasne potrebe i od prekomierne kamate oslobodi.

Dotično ustrojstva zemljištne vieresije, častni Filippi brine se za iznaći način kako bi se potrebita glavnica pribaviti mogla. Odbor, umiesto površne naznake, našao je za dobro uprav opisati put kojega bi se prihvatiti morali, i kao što je častni Didolić pametno rekao, u tom poslu koristeći se znanstvom ljudih koji su vas svoj život u proačavanju toga predmeta probavili i koji su s time liepi glas sebi stekli. Kad je prvi put zemljištna vieresija u Pruskoj bila ustrojena, jedna od prvih državah koja je takovom primieru sliedovala bila je Russia, koja izmedju različnih podignutih zavodah zemljištne vieresije, nekolike je i Polonii ustanovila. Jedna od ovih vieresijskih bankah u Livonii za baltičke pokrajine podignuta, uprav je sa glavnicom od Vlade pozajmljenom bila ustanovljena; glavnica ova pak morala se u opredieljeno vrieme na dugačke godišnje rokove isplatiti. Dakle ono što je Ruski Car učinio i Austrijanski Cesar Frane Josip učiniti može.

Neću odgovarati, da se od željene kratkoće neudaljim, na druge opazke od častnog Filippi-a učinjene koje u odborove predloge nezasiecaju niti pravi predlog sačinjavaju, nego ću naprotiv opazkama častnog Didolića odgovor dati, koje neki osobiti oblik imaju, i koje bi pomnju ove uzvišene komore na sebi privući mogle. Častni Didolić u obziru opisa obćenog stanja pokrajine od odbora naslikana, govori: naš puk, osobito oni na otocima, nije na tako nizke grane spao „. I ja na njegovo mnenje pristajem u koliko se otokah tiče. Istina je, o gospodo, da se otočanima ova javna pohvala učiniti mora. Da mi radinost koja se kod njih sve to većma razvija, na suhozemnim predielima imademo, bez sumnje u manjoj bi se nesreći nalazili, da li na njegovo mnenje nepristajem za ono što se osobito tiče siromašnih stanovnikah brdovitih naših predielah, koji su svakoj oskudici i svim patnjama podložni, i ako jih je Bog fizičnom zavidljivom snagom i pohvalnim sposobnostima, prama drugim narodima, nadario, u gluposti u kojoj živu nemogu moralnu snagu imati da sami sebi reku: ustani, o jadniče, razmišljaj i radnjom tvoje stanje na bolje izmieni. Odveć je dakle pravedno da razumni i izobraženi dijel naroda brige na sebe uzme da bi tužno njihovo stanje poboljšati mogao. Uprav na ovu svrhu predložena osnova za ustanovljenje težačke banke cilja.

Da li se častni Didolić straši da bi se zbog

toga pokrajinski prirezi povisiti morali. Ovdie pak, o gospodo, jedan čin od neke važnosti na vidik izlazi, to jest da oni koji riečima govore da prava naroda brane i da moralno i materialno poboljšanje njegovog stanja svakom prilikom unaprediti traže, i koi se više putah protivu gdiekojeg od nas protiviše, prigovarajući nami, neću reći da na puk mrzimo, nego da ga odveć neljubimo, rekao bi da se sada protiva da se one rieči u dielo privedu. Opazka od častnog Didolića učinjena da dalje povišenje prirezah puk podnositi nemože, neku prividnu istinu imade; da li ako mi, o gospodo, potanki opis preduzeti hoćemo, vidićemo najprvo da najmanji porez prosti puk obteretjava, i da najveće tegobe stanovnici primorskih obalah, a osobito gradovah i po tome bogatii razred platja. Tko vam, o gospodo, sada zboriti čest imade, taj sami tretji dijel poreza platja koi cijelo Spljetsko polje obteretjava. Čin, koi ovdie navodim, zavisi od okolnosti da je pretežka kućarina koju posjednici platjati moraju, i da je odveć manji porez zemljarine koi poljska zemljišta otegotjava, može naše protivnike uvieriti da mi naš puk ljubimo i da smo za njegovu korist i žertvah učiniti gotovi. Povišenje postotno prireza, koje bi se po učinjenom predlogu, za ustanovljenje težačke banke obistiniti moralo, odveć je stvar neznatna (dva novčića na svaki fiorin poreza), koja nas po mome načinu mišljenju, pristrašiti nemože. Najposlie reći moram da prirez ovi nebi stradatelan biti morao, kao što je onaj koi, za podmiridbu prostih naših potribštinah, u dielo staviti moramo, nego li prirez ovaj kao plodonosan smatrati moramo; on biva jedan predujam koi mi sami sebi dajemo; jerbo kada glavnica do 500,000 fiorinah naraste, ona će nam 30,000 fiorinah na godina koristi donositi. Dakle istinito je da bi smo za pet godinah neki opredieljeni iznos platjati morali, da li je takodjer istinito na izmaku pete godine da mi prireze koje sada platjamo znamenito obaliti možemo. Na taj način u polje štedljivosti stupamo o kojoj nam je častni zastupnik Danilo obširno razložio. Mi na korist pokrajine uporaviti hoćemo onu teoriju koju častni predgovornik predlagaše da se za posebnjaka u praktiku uvede. Odbor nije sama sredstva tražio kako bi se proizvodi umnožiti imali, nego je smierao na to da malo po malo pokrajini sobstvenu baštinu nabavi, da bi se mi od žalostnog stanja oslobođiti mogli u kom se sada nalazimo, da za podmiridbu sobstvenih potribah jedinstveno se miere nameta prirezah pridržavati moramo.

Častni Didolić u svom govoru jedan je izraz fantasmagorija upotrebio, koi izraz neznam može li se predmetom dobro suglasiti. Odbor bijo našao za dobro da jednu fantasmagoriju predstavi, nego je saviestno svoju dužnost učinio, i sa onom ljubavi koju svi članovi odbora k' svojoj otačbini osjećaju, hotieli su ovom prilikom, u ispitu predračuna za došastu godinu novim putem krenuti; kojeg se odprvo pridržavali nismo, preduzevši to jest poučavanje zavodah koji su u izobraženim zemljama ustanovljeni i koi se u dielovnosti nalaze, od kojih bi se koristni nauk pocerpio po tom predmetom postati mogao da se što i takovo, za bolju korist, i kod nas zavede. Mi nismo zahtievali da što stvorimo nego da primieru drugih narodah sliedujemo. Jučer se o školi napominjalo, zemlji koja je za tridest godinah života čudnovati stepen bogastva postigla. Znate li, o gospodo, zašto? To će vam povjestnica kazati: na ovaj predmet stanite, vidjeti ćete da je tome glavni uzrok 400 banakah koje novce u okolovanje razdaju (što glavnih što pomoćnih ovaj broj dosižu). Staviyši se na ovo zemljište, prvi je korak preduzet da bi se zavodi zemljištne i težačke vieresione ustrojio; nije dakle odbor jednu predstavku fantasmagorije dati hotio, nego je on svoju dužnost učinio i nada se da je u tom obziru želji većeg broja zadovoljio. (*Pohvala s lieve*).

Još je gospodin Didolić rekao: mi postepeno koracati moramo. Priznajem da je to istinito: da li ovi postepeni koraci nek se učine, da se jednom od ljenosti otresemo koje smo se za toliko vremena pridržali. Poznanstvo zla, o gospodo, jest znak izobraženosti i početak dobra, da li to nije dovoljno da nam naše siromaštvo olakša; treba se maknuti, dielovati treba.

Govoreći o osnovi za ustrojstvo zemljištne vieresione, namisal zajma njemu strah pričinjava. On govori zajam je stvar čemerna, jedna ljekarija. Nek je taka, da li kad smo bolestni ljekariju uzeti moramo. Odbor pak neke sumnje u svom izvješću napominje i neke je opazke učinio, koje bi, kako ja mislim, neposredno predmet osvietliti i na opazke častnog Didolića odgovoriti mogle. Da li on nadostavlja, dug se podmiriti mora. — To jest istina.

Da li vam reći imadem da je Ingleska poreze povišila onda upravo kad je svoju upravu u veliko preinačiti hotiela. Mnogi su mislili da će s time svoju propast učiniti, da li naprotiv vi nju sada sretnu i bogatu, kao nikakovu drugu državu, vidite. Ingleska koja je 1815. godine 30. miliardah duga imala, godine 1831. takovi se dug na samih četrnest miliardah zbio, dakle u šesnest godinah ona je ništa manje od petnest miliardah duga isplatila. On je rekao da vieresija nije proizvodljiva. Ja takovo mnenje oprovrgavati neću, nego ću častnog Didolića zamoliti da u tom obziru pogleda u onu knjigu koju je malo prvo napomenuo, i onde će naći da svi izvrstni spisatelji, koji su se o tako važnom predmetu bavili, priznaju da je vieresija proizvodljiva, sasvim da nijedan neodriče da je odveć nježna stvar, u tom obziru sjećam se da je jedan odlični talijanski ikonomist vieresiju koplju Akilesa prispodobio. Da li tko je, o gospodo, predložio da se s njome zlouporaba učini? Mi smo ove godine očitujući namisal da bi se takova ustanovljenja savela i umoljavajući Sabor ne da se o tom odmah bavi, nego da Gjunti stvar radi proučavanja dostavi, držimo da smo najvećom razboritošću postupali. Kada jednom na takovo polje izidjemo, mogle bi neke izmedju najodličnijih znanostih pokrajine obširno predmet proučiti, i od malog zametka obilati plod izvaditi. Ustrojstvo, o gospodo, zemljištne i težačke vieresijeno jest najveće dobro koje našoj pokrajini dati možemo, na ovaj zadatak obratiti pomnju najvaljanijih umovati, od kojih Bogu fala zadosta imademo, bila je odborova namiera.

I prvo nego svršim ispit opazkah od častnog Danila učinjenih, samo ću o dviema probesjediti, budući da su ostale u odborovom izvješću bile oprovrgnute. On bi htio, ako sam dobro razumio, da se izmedju proizvoditelja i potrošnika svako posredno sredstvo ukloni. Neka vidi častni Danilo bili nas takovo mnenje na stazu teorie Prudhoma i drugovah dovesti moglo, koje je za razvitak izobraženosti toliko ubitočno. — Častni Danilo govori: Mi radu u malo po malo s našim sredstvama preduzeti moramo. Da li nek mi kaže kad bismo namieravani cilj postignuli? — Ja ću još jednom Inglesku napomenuti: ovdie okolovanje na dva miliarda franakah dosiže, a naprotiv godišnji proizvodi i trgovina koju onu s ostalim narodima obavlja dosiže do deset milionah franakah. Dakle 500 na sto. Vi dakle zaniekati ne morete, o gospodo, da se ova velika korist po većem dielu isključivo vieresiji, na radnju upotravljenu pripisati mora.

Častni Danilo još govori: ako mi nemamo s čim živieti, kako bi smo napridovali kad bi dobit na tudje glavnice platjati morali? Ova je opazka od tako neznatne važnosti da oprovrgavanje od moje strane nezaslužuje: ako bi mi kamatu na glavnicu na dobit uzetu platjati morali (izim slučaja kad bi se uzajmljeni novci nesmišljeno potrošili) mi ćemo od koristi pribaljene ne samo s čime dobitak na istu glavnicu platiti, nego će nami j šte dovoljni iznos za nagradu našeg truda priteći, koi iznos mogao bi nas malo po malo navesti na onu teoriju štednje, koja je toliko častnom Danilu omilila.

Još on dostavlja proučavanja Gjunti naručena mogla bi naš puk obsjeniti. Mogućno je zaista da se gdiekoi čojek obsjeni, misleći da se blizu Eldorada ili zlatne rude nalazi; da li jošte mogućno biva da se nadje ljudih koji su svojoj otačbini toliko privrženi koji će, na veliku njezinu korist, predloge odbora ozbiljno podkriepiti, učinjeni predlozi, o gospodo, pogriešni biti mogu, da li su oni bez sumnje od najvelikodušnijeg čuvstva i najskrenije ljubavi prama svojoj otačbini bili nadahnuti.

Predsjednik. Glasovanju podvrgavam predlog da se odborovo izvješće u obzir uzeti imade, to jest da li Sabor namierava da se posebno pretresanje preduzme. Gospoda koja na to pristaju, neka ustanu. *(Većinom primljeno).*

Sada pet minutah opočitka.

(Poslje pet minutah, gospodin Predsjednik videči da se prisutni zastupnici u zakonitom broju nenalaze izjavljuje da je sjednica zatvorena.

Sjednica biva zatvorena u 12 ½ satih popodne

XIII. Sjednica dne 17. Prosinca 1866.

(Bilježnička izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik

kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 sat. i 25. m. izjutra.

Predsjednik. Gospode prisutnih zastupnikah na broju ima 27; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Idje na čitanje napisnik zadnje sjednice.

Giljanović (*čita napisnik*).

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koja odabravaju sada pročitani napisnik, neka se dignu. (*Odobren*).

Malo prvo predan mi je predlog sljedeći (*čita*):

Br. 282—D.

Presvjetli gospodine Predsjedniče!

„Smatrajući da su mnogi izmedju gospode zastupnikah želju izjavili da bi se za nastupajuće Božićne praznike svojim porodicama povratiti mogli podpisani mole da bi se sjednice Sabora, počamši od dana 21. tek., do poslie praznika, s obzirom i na pravoslavne svetkovine i do 15. p. d. mieseca Siečnja odgoditi imale, i, kako se samo po sebi razumi, što se nadnevnicah tiče da se pravilo, kao i lanjske godine, pridržavati imade„.

U Zadru 17. Prosinca 1866.

Lanza

Micheli Vitturi

P. Dojmi.

Biva Gjunti dostavljeno.

Još lani pri zatvoru Sabora niki bikari i trgovci i prometnici Splietski molbenicu podnesoše da se gradu Splietu sedmični pazar za životinju povrati. —

Predano odboru za molbenice.

Prvo pročitanja dnevnog reda Carski povierenik besjedu imade. —

Carski Povjerenik. Imati ću čest odgovoriti na zapitkivanje od častnih zastupnikah Serragli i Bonde meni učinjeno u obziru uzroka zbog kojega učiteljima Lopudske občine još nije naknada za 1865. i 1866. godinu isplatjena. Budući da se zapitkivanje odnosi na učitelje Lopudske občine uobćeno, i budući da u ovoj občini jedna redovita učiona osim četrijuh spomoćnih učionah postoji, zato prvo svega u obziru platje učitelja redovite pučke učione u Valdinoce odgovoriti preduzimam. Po napisnicima od učioničkog povjerenstva sačinjenim, budući odlomak občine Valdinoce da je očitovao da je naumio za troške učiteljske platje od svoje strane 100 fiorinah, kvartir za učionu i za učitelja bezplatno dati, i da će potrebito za učionu pokućstvo nabaviti, Namiestništvo sa svoje strane odlučilo je da će za povišenje platje učitelju 100 fiorinah na godinu davati. Opredieljavajući takovu svotu, pozvalo je Dubrovačku koncistoriju da otvori redoviti natiečaj, da bi se zvanje učitelja dati moglo osobi koja je sasvim za to sposobna. Mieseca Svibnja prošaste godine, koncistorija javljaše da je uslied običnoga natječaja Vicu Lujaka za učitelja naimenovala. Odgovarajući na to Namiestništvo, pozvalo je koncistoriju da o ovom učitelju neke obaviesti saobšti i da naznači dan u koi se je službe primio, da bi njemu platju od dana istog opredeliti moglo. Ove obaviesti, sasvim da su četri puta bile iskane, još Namiestništvu nisu bile podnešene. U pomanjkanju kojizih nije platju opredieliti moglo; koju će odmah opredieliti dok mu iskane obaviesti stignu, koje su mu neobhodimo potribite.

U obziru četrijuh spomoćnih učionah Lopuda, Kanože i Klisova, imadem odgovoriti da je učionička povjerenstvo još u 1864. godini

njihovo ustanovljenje predložilo, budući da su oni župnici očitovali da se učiteljskog zvanja primaju uz nagradu godišnjih 100 fiorinah, od kojih 40 na teret obćine a 60 iz javnog erariuma. I u istinu mieseca Siečnja 1865. godine stiglo je izvješće od okružnog kapitanata Dubrovačkog, da su rečene četri učione zavedene, nego da Lopudska obćina nije trošak od 40 fiorinah za svaku od njih u svoj predračun stavila niti je drugčije za njih providjela. Medjutim isti učitelji obratiše se na Namiestništvo ištući da bi jim se osigurana nagrada od 60 fiorinah isplatiti morala. Da li budući da se po obstojećim pravilima, kao što je poznato, ove nagrade opredieliti nemogu dotle dok učitelj s ispravama napredak u poučavanju diece učinjeni nedokaže, Namiestništvo nije moglo na prosta pitanja bez potrebitih dokazah odlučiti i zato se zbog potrebitih obaviestih u tom obziru na Dubrovničku koncistoriju obratilo, dokle ove obaviesti dostatočne dobije odmah će Namiestništvo iskane nagrade opredieliti.

Drugo je zapitkivanje, od gospode zastupnikah Monti, Rossi, Vojnovića i Vrankovića podpisano, dotično nesposobnosti učitelja početne učione Ercegnovoga u okružju Kotorskom, predano. Na ovo zapitkivanje odgovoriti čest imadem, da je na tužbu obćine Ercegnovoga da oni učitelj Brugnara, koi od nekog vremena zvanje dieistvitelnog učitelja obavlja, neima za predavanje nauka na slavjanskom jeziku potrebite sposobnosti, Vlada je naredila da se sredstvom naročitog povjerenstva, na način u pomenutom zapitkivanju naznačeni, strogo ispita da li su ili nisu čini u tužbi spomenuti istiniti. U isto vrieme Ercegnovskoj obćini odgovorilo je Namiestništvo trajućem istraživanju nemogući dieistvitelnog učitelja s miesta ukloniti, obćina ako bi na svaki način Brugnaru dignuti hotjela, da sebi jednog sposobnog učiteljskog Namiestnika za predavanje nauka uzme, i da se na tu svrhu, za imati takovog Namiestnika, na Kotorsku koncistoriju obrati. Zvaničnim putem Vladi nije poznat ni sadržaj pitanja u tom obziru izjavljenog niti sadržaj riešidbe od Kotorske koncistorije izdane. Nego poslie nego je zapitkivanje učinjeno Vlada se postarala od koncistorije iskati da joj učinjenu odluku sa svim dotičnim spisima dostavi da bi Namiestništvo uredovnu svoju zadaću izvršiti moglo. U takovom stanju stvarih i u iščekivanju riešenja u drugoj molbi, ja nikakovo stalno očitovanje vrhu onoga što Vlada učiniti namierava reći, niti povriediti, ili njegovo namieru u naprieď izjaviti nemogu. Nego još sada reći imadem da Vlada sa svom točnosti pravila i postojeće zakone uporavlja i da će pravica biti učinjena. Načelo neopozivo ustanovljeno, da se poučavanje na materinom jeziku većeg broja diece predavati mora i budući da takova većina u Ercegnovome postoji, zato će se poučavanje na slavjanskom jeziku u dielo privesti, i ako bi kakove preprieke postojale, Vlada će se postarati da se one s puta uklone. Nepovoljno je pak Vladi da Ercegnovska obćina umiesto da se naznačene miere prihvati, to jest da medjutimno jednog učiteljskog namiestnika za poučavanje diece pribavi, da je naprotiv, sa štetom učeće se junosti učionu zatvoriti voljela.

Jošte i na treće zapitkivanje, učinjeno od gospode Vrankovića, Macchieda, Didolića, Vojnovića, Raimondi i Petra Dujmi, dotično ribanja sa sardelskim mrežama rečenim vojgama, odgovoriti imadem. U ovom obziru ja neću poviestnički opisivati raspru koja, mal ne od jednog vjeka, zbog srdelskih mrežah i velikih tratah, izmedju ribarah postoji, raspru koja reći se može, izmedju siromašnog i bogatog ribara obstoji, nego ću samo kazati da uprkos svim propisima izdanim da se ribolovstvo sa vojgama ograniči ili zabrani, i uprkos Dandolovog pravilnika od 1808. godine, koi uporavljanje vojgah zabranjivaše i njih na otoke Svetog Andrie, Kaca i Pelagože ograničavaše, s kojim se prestupnicima teške kazni i razrušenje mrežah grozaše, reći moram uprkos svega toga da se trajanjem vremena broj vojgah nimalo nije smanjio, nego da se je naprotiv tako umnožio, da gdie se odprvo na deset tratah jedna vojga brojaše, danas se istom na deset vojgah jedna trata ubrojiti može. Mnogi tratari, koji su odprvo trate uporavljali, takovi su običaj izostavili i sada vojge uporavljuju, koje se u nekim miestima donapokon sa tratama ždrebaju, opredieljavajući tratama vojgu koja će s njima zajedno loviti. Pitanja učinjena da se pravilnik od 1808 godine opet u život stavi i da se od ribolovstva vojge sasvim isključe, danas se u dielo privesti nemože, jer su se okolnosti sasvim izmienile, Dandulov pravilnik u dlaku izvršiti danas bilo bi nemogućno. Povratak na pravilnik 1808. godine bilo bi toliko koliko mnogobrojne vojge osuditi da bezposlene ostanu i da se mali broj tratah

koristuje, bilo bi toliko koliko nehtieti priznati i okolnosti postojeće i njih uništiti za obnoviti one okolnosti koje su nekada bile i koje se više uporaviti nemogu. Vrieme, iskustvo i pučke potrebe bili su jači od pravilnika 1808. godine. Nije Vlada, kao što zapitkivanje kaže, nego su vrieme i okolnosti rečeni pravilnik uništili, koji vojgama ribanje zabranjivaše.

Vlada imajući obzir na sadašnje okolnosti i obzirući se na potrebu puka i na obrtništvo ribolovstva, pridržavala se načelo da se veća sloboda dielovanja vojgama udieliti mora, bez da se tratama šteta nanese. U ovom pravilu sa Namiestništvom složiše se pokrajinsko predstavništvo, središnja pomorska Vlada, i uzvišena Popečiteljstva, državno, pomorstva i trgovine, jer ribolovstvo sa vojgama bez sumnje štete nikakove nenanosi izim slučaja kad bi se bez reda i zapta uporavljivati hotiele, da bi drugoj vrsti ribe štetonosne biti mogle. Zato primljeno je pravilo da se ribanje sa vojgama dopusti pod obdržavanjem umierenih i koristnih stegah i zaptenih propisah. Da li shodan pravilnik koi bi po mnenju Vlade, po različnosti miesta i običajah; različan biti morao, nepostojaše; i nije istina da je Vlada nerazborito predjašnji pravilnik s novim ustanovama izmienila. U pomanjkanju ovog pravilnika i budući da su ponukovanja od Vlade miestnim i občinskim vlastima učinjena, da prisluknuv strane, koje interes imadu, predlože i prime kakov pravilnik za pojedini kotar sačinjeni, bezkoristna ostala; u pomanjkanju reko takova pravilnika koi bi takovo lovljenje uredio, uzvišena Popečiteljstva, videći da borenje i razdor izmedju ribarah, koji trate i vojge uporavljahu, u Visu, Hvaru, Komiži i Braču postojaše, morala su sa svojom vlasti posredovati, i narediti da se, putem pukušnim, pravilnik od viteza Erka sačinjeni u dielovnost staviti imade. U drugim miestima, kao u Hvarskom Starigradu, Trogiru i Šibeniku, Namiestništvo da bi sačuvalo javni poredak i uklonilo raspre, razdore i krvave sukobe koja nastala bijahu izmedju ribarah koji trate i onima koji vojge uporavljahu, uvelo je, pokušnim putem, shodno onome što su uzvišena Popečiteljstva dotično Hvara i Komiže učinila, neke glavne preinake u Erkovu pravilniku sadržane, izjavivši u isto vrieme da bi bilo koristno da se miestne i občinske vlasti postaraju pridodati sve one propise i priuzdržaje osobite koje bi miestnim običajima za shodne našli. Prošaste godine neki častni otočki zastupnici predali su jednu molbu, ištući da se ribolovstvo shodlah uredi i da se jedan zapteni pravilnik, koi bi boljma ovom predmetu nego li Erkov pravilnik odgovorio, u dielo privede. Na ovu molbu Namiestništvo opetovati mora, ono što je više putah, bezkoristno očitovalo, to jest preporučiti občinama da se sa razumnim osobami i sa političkim i obrtničkim vlastima sporazume, i da shodnu osnovu zaptenog pravilnika sačine, s kojim bi se izmieniti imao oni koi je pokušnim putem od vlastih u dielovnost stavljen, i koja bi osnova služiti mogla za temelj občenom predlogu koi bi se Popečiteljstvu i pokrajinskom zakonodavstvu učiniti morao. Da li sasvim tim nijedna obćina na taki poziv do danas nije odgovorila. Zato o bitnosti predmeta očitovati imadem da je Namiestništvo gotovo preinačiti i odstupiti od ustanovah koje se privremenim i pokušnim putem u kriepostí nalaze i druge u život staviti, koje bi se u interesu reda, pravičnosti i koristi obrtništva za bolje priznati mogle. Da, li dokle se njemu od ikakove strane bolja osnova zaptenog pravilnika nepodnese, da izdane ustanove preinačiti nemože, koje, rekli što im drago, zaista očevidno zakon nevredjaju; i dokle se druge ustanove nepredlože i neodobre Namiestništvo opozvati ili uništiti nenamierava one koje sada postoje, koje su u život stavljene ponajviše zbog toga da se javni red i mir uzdrži i da se sukobi uklone.

Predsjednik. Prvo nego na dnevni red predjemo vama čest imadem obznaniti da je odbor ustanovljeni da podnese predloge u obziru ugovora trgovačkog koi se izmedju Austrije i Talijanske sklopiti imade, svoj posao dogotovio, koi će se koliko prvo na dnevni red staviti.

Pročitati ću poslove koji se na dnevnom redu nalaze *(čita)*:

1. Produljenje pretresanja o predračunu za 1867. godinu.

2. Izviešće odbora za molbenice.

Na pretresanje ide prvi posao: produljenje pretresanja o predračunu za 1867. godinu.

Izvjestitelj odbora besjedu imade.

Bajamonti. Ako visoki Sabor nebi ništa napro-

tio imao, u podnašanju na njegovo zaključenje pojedinih stavakah predračuna za 1867. godinu, odbor bi se pridržavao pravila sliedećega. Bez da preduzima potanko opisivanje, podnio bi na glasovanje stavke kada njih podstavke nesačinjavaju; a kad bi jih sačinjavale, onda bi svaku pod-stavku obaška glasovanju podvrgao.

Prvu stavku šest podstavkah sačinjava. Prva od ovih odnosi se na u tiskanje lista zakonah koja je ustanovljena unutar predložene granice od 540 fiorinah, iznos u sredinju ruku uzeti od sravnjenja troška 1863., 1864. i 1865. godine izdržanog, u prvoj od kojih godinah trošak je iznosio 591 fiorin, u drugoj 352 a u trećoj 658. Opazka da koliko više ustavnim putem napredovali budemo toliko viša potriba nastaje da se sve tovećma zakoni i pravila obielodanjivati moraju, navela je odbor da Gjunti predlog neograničava.

Predsjednik. Ide na glasovanje prva stavka. Gospoda koja odobravaju, neka se dignu. *(Većinom primljeno).*

Bajamonti. Druga pod-stavka odnosi se na zvanične upute Gjuntinog osoblja. Budući da takove upute zavise od svečanog zaključenja u prvoj zasjedanju Sabora učinjenog zato se odbor, naravno, iste brojke pridržati morao.

Pavlinović (slav.). Desnica je prošastoga zasjedanja izjavila svoje nepouzdanje prama Odboru zemaljskomu. Mi nečemo ponavljati, ono što je bilo. Nego budać da kroz sve vrieme, od tada do danas, Odbor je pustio da veći dio starih prigovora s naše strane proti njemu obstoje, mi mu ne možemo nikakvoga povjerenja izjaviti. Zato ovde mi bi imali glasovati proti plaći odredjenoj ljudem, koji po našem mnenju, svojoj dužnosti nezadovoljavaju.

Nego, budać da je ovi Visoki Sabor, primio članak po kojem će se unapried, svakoga zasjedanja pretresati na osob djelovanje Zemaljskoga Odbora, da će tim biti isti Odbor po taknut na pomnjivje i koristnije djelovanje, da uklonimo svaku sumnju da nam je do kakvih osobnih svrha, ovoga ćemo puta mučke glasovati troškove za zemaljski odbor.

Predsjednik. Gospoda koja na ovu stavku pristaju, neka ustanu. *(Većinom primljena).*

Bajamonti. Treća se podstavka odnosi se na „platje, troške ureda i ostalo„ i iznosi svotu od 3342 fiorina, podrazdieljujuć se pak na sliedeće naslove. Platje 600 fiorinah; najmovi 662 fiorina; trošci ureda 2000 fiorinah; uzdržavanje miestah it.d. 80 fiorinah.

Oslanjajući se na strogu štednju, koje se je vazda Gjunta pridržavala pri upravništvu iznosa njojzi za uredovne troške opredieljenog, i javstvujući odboru da ona ni svu svotu koja je bila lani na ovu svrhu opredieljena nije potrošila; uvieren budući da će ona u svakom slučaju prištedjeni novac na koriet upotrebiti; i zaviseći s druge strane od naputah ustanovljenih, odbor je našao za dobro na predloženu brojku pristati.

Predsjednik. Pita li koi od gospodo rieč? *(Nitko).* Koi odobrava, neka ustane. *(Većinom primljeno).*

Bajamonti. Četvrta pod-stavka „danjak za računovodstveno službovanje„ zavisi od jedne pogodbe s javnim upravništvom sklopljene, u vrhu toga ništa se reći nema. Odbor je za dobro našao vašu pomnju pozvati o mogućnosti da se sobstveno računovodstvo ustroji, sada kad se ovaj računovodstveni ured razvrći i na više odsjekah razdieliti imade. Sasvim tim bitni predlog nije podnio, nego je razboritosti Gjuntinoj ostavio da putem pokušnim takovu namieru, ako za dobro nadje u dielo privede.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Koi odobrava, neka ustane. *(Većinom primljeno).*

Bajamonti Druga pod-stavka odnosi se na „nagrade činovnicima za izvanredna poslovanja„. Odbor je za dobro našao nedotaknutu predržati, kao što je bila predložena u iznosu od 500 fiorinah.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Koi odobrava, neka ustane. *(Većinom primljeno).*

Bajamonti. Pod-stavke „puti trošci i nadnevnice zastupnikah, i trošci za hitropisce 10,900 fiorinah„ bile su, kao što izvješće naznačivaše, u samo jednu pod-stavku sjedinjene. Što se nadnevnicah za zastupnike tiče, broj danah od 50 dotieran je na 45. Odbor drži da se u pe-

deset danah trudoljubivog poslovanja dosta dobra za potribštine pokrajine učiniti može: zato vam uobćeno za sazvanje Sabora predlaže trošak od 10,900 fiorinah.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Koi odobrava, neka ustane. *(Većinom primljeno).*

Bajamonti. Na taj način prva je stavka iscrpljena. Prelazimo na drugu: "pučko poučavanje" koje takodjer šest podstavkah imade. Prva podstavka odnosi se na "pomoć učiteljskim priugotovnicima u Zadru"; koja je prošastih godinah 1500 fiorinah iznosila; da li ove godine odbor, došavši u poznanstvo da više mladićah iz pokrajine sa ovim zavodom koristovati se žele, našao je za dobro takovu svotu na 3000 fiorinah povisiti, naročiti odvjet izražujući da se za došaste godine ova svota na 2500 fiorinah ograniči, jerbo ova svota trošak podmiriti može, a s druge strane sredstva pokrajine slabašna se nahode.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Koi odobrava, neka ustane. *(Većinom primljeno).*

Bajamonti. Druga pod-stavka: "pomoći za nastavničko osoblje" donosi trošak od 1000 fiorinah. Uzroci u izvješću navedeni privoliše odbor da ukine stavku nadarci učiteljima pučkih učionah i da ovu stavku ustanovi. Izmedju uzrokah navedenih osobito imade onaj koi se sa odlukom namiestništva slaže da se platje nastavničkom osoblju povise, i budući da takova odluka nije za sadašnje nastavničko osoblje učinjena, zato je odbor za dobro našao 1000 fiorinah opredieliti, da bi se njihovo biedno stanje ublažiti moglo.

Danilo. Želio bi znati je li to 1000 fior. odredjeno da odbor nadaruje pojedine učitelje, ili da se obćinam daje da učitelje nadare; jer ima učitelja koji su dobro plaćeni, a lani podpomoći primili; a ima jih zlo plaćenih, koji nisu ništa dobili.

Serragli. Meni se čini da gospodin izvjestitelj nije izrazio svrhu kojoj ova stavka smiera. Odbor je uzeo u obzir slučaj da bi se pomoći udieliti imale učiteljima koi prazniéno-nedieljni nauk u izvanredno vrieme predavaju, službovanje ovo tegotno u jedan dan u koi svaki čovjek od svoga truda opočiva. Častni Danilo govoraše da obćinama ostavimo da ove pomoći razdaju. Ja neznam bili ovo sredstvo bilo bolje da novce ove oni ulažu. Ja mislim da je bolje da Gjunti ostavimo da ona po zaslugi onizih koji nagrade pitali budu, neka ona takove pomoći razda.

Danilo. Ja sam samo upitao kako je odredjeno, da nadarja podjeljuju obćine ili odbor; a volio bi da obćine koje iz bližega poznaju učiteljeve zasluge. Vidim na primier da je odbor ove godine nadarivao do dva puta istoga učitelja, prem da vanrednih zasluga nisam vidio navedenih.

Serragli Meni se za pristojnije uvidja da se Gjunti na volju ostavi da ona ovo razdieljenje učini kako za bolje nadje, niti bi bilo vriedno da se njezina vlast zbog ovog malenog iznosa ograničava.

Bajamonti. Sasvim da odbor nije uprav opredielio iznos koi bi se u ime pomoći dati imao onima koji će u obćinskim učionama prazniéno nedieljno poučavanje predavati, ništa nemanje, tumačeći njegovu volju, izvjestitelj podkriepljava opazke od častnog Serragli a učinjene, i izjavljuje želju da se u obzir uzeti imadu oni učitelji koi će prazniéno nedieljno poučavanje predavati. Dotičnu predloga od častnog Danila učinjenog ja se pozivam na ono što je častni Serragli rekao; i držim da se potanka razpoleženja zbog razdavanja pomoćih nepreduzimaju nego da se razboru Gjunte i učioničkom išpektoru ostavi da dotične iznose opredieIe.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Tko odobrava, neka ustane. *(Većinom primljeno).*

Bajamonti. Treća je jedna nova pod stavka "pomoći kotarskim išpektorima i župnicima za njihov trud na korist učionah učinjeni". Ovu podstavku odbor je staviti morao jer je u prošastom saborovanju na zaključak sabora uzdignut bio predlog da se 500 fiorinah opredieli kotarskim išpektorima da bi umnoženjem posjetah svoje nadgledanje boljma izvršivati mogli. Na to izvjestitelj ništa pridodati nema. Nego jedino opaziti mora da iznos od 100 fiorinah koi bi za župnike ostao nije od velike važnosti; da li iz obzira na povlašćenje Gjunti dano

da od jedne na drugu pod-stavku prenieti može fondove za pučko poučavanje namienjene, odbor je za dobro našao istu u predloženoj grafici ostaviti, toliko više što učionički ispektor, član odbora, tomu se neprotivi.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko odobrava, neka ustane. (*Većinom odobreno*).

Bajamonti. Nema nikoga izmedju nas o gospodo, koi važnost pučkog poučavanja i po tome potribu da se učione umnože, nepriznaje. Prošaste godine dotacija iznosila je 1600 fiorinah. Ove godine mi smo ju na 3000 fiorinah povisiti željeli, da li moramo treću stavku primiti, i tako smo iznos na 2400 fiorinah zbiti morali, sasvim tim prama lanjske godine iznos je od 800 fiorinah povišen. Uzroci zbog kojih morali smo to učiniti jesu odveć znameniti, zbog čega odbor nesumnja da će takavo povišenje biti odobreno.

Ljubiša. Razgledavši razne položaje stavke: "javno poučavanje„ začudio sam se da se odbor dohodarstva za najbolje zavode, za glavne župničke učione, sa dva ili tri učitelja, nije pobrinuo. Po mome mnenju velike tri koristi od takovog zavoda dolaze. Prva, da ćemo primierne učione imati, koje će za izgled pučkim učionama služiti, u kojima će mladić nešto više nego katekizam, čitanje i pisanje naučiti. Druga da će imućnii seljani svoje sinove poslati da nešto više nauče nego što se obično u prostim pučkim učionama predaje. Donapokon ovi bogatii seljani, koji se obično starih načelah tvrdo pridržavaju i mrze na sve ono što je novo, zbog napredka učinjenog i na sinovljeve molbe njih bi na veće nauke dali i tako bi se poslovička bistroumnost našeg težaka prosvietliti mogla. Nego meni se odgovoriti može, odakle? odkuda novci potrebiti? Prvo svega neištem da svu tegotu pokrajina na sebe uzeti mora, kao što je nemoguće da obćine i glavna kotarska miesta vas trošak na sebe stave. Obćine gradovah i varošah po novom ustrojstvu mnoge troške sa velikim žertvama izdržavati moraju, i zato su iznemožene, kao što je izvjestitelj odbora dobro opazio. Da li ako se sadruže država, pokrajina, i obćine, trošak će se na tri diela razdieliti, i nove glavne župničke učione, koje su već u mnogim glavnim kotarskim miestima u dielovnost stupile, mogu se došaste godine u svim ostalim miestima navesti. S druge strane nije istina da je pokrajinski fond nedovoljan. Gospodo, razgledajući predračun vidio sam dvie stavke troška koje se meni za suvišne i raskošne ukazuju. Prva je od 2000 fiorinah za poljodielska ratila, a druga je 1000 fiorinah za našeg odaslanika na Parizku izložbu. Poljodielska ratila po svoj prilici zahrdjati će u kakovu nuglu Benkovačkog skladišta, kao i ona koja smo lani nabavili, i nitko jih vidjeti neće. Što se izložbe tiče meni se ona kao stvar za nas nepraktična ukazuje. Pringotovimo, o gospodo, naš puk sa izobraženjem da razumieti i uvažiti može kakove napore veliki narodi čine da bi sobstvenu obrtnost umnožili, i netrošimo bezkoristno ono malo što imademo u stvarima, ispovidjeti valja, koje veći broj puka, kojega mi predstavljamo, nepoznaje niti cieniti znade. Za jedno izvješće o izložbi 1000 fiorinah, i za pokrajinske učione samo 2400 fiorina!

Stavimo se, o gospodo, na zemljište onih stvarih koje se praktično postignuti mogu i pridržimo se štednje, a ostavimo za bolja vremena stvari veličaustvene, i mi ćemo dobro za potomke zaslužiti.

Predlažem dakle:

Da bi viseki Sabor zaključiti izvolio da se II. stavki pod slovom *d*) "pomoći za nove pučke učione„ pridoda: "i za nove glavne župničke učione 4400 fiorinah„.

Bajamonti. U obziru važnosti pučkog poučavanja ništa se reći nemože: mi svi ili više ili manje u hiljadu prigodah izjavili smo da podpuno uvierenje imademo. Zato odbor na mnenje častnog Ljubiše pristaje i izjavljuje želju da bi Sabor u stanju biti mogao da takovu dotaciju u buduće dvostruko ili trostruko poveća. U namiestničkom odgovoru, u obziru pobolšanja pučkog poučavanja na lanjsko odborovo izvješće dobiveno, naznačuje se potreba da se nekim varošima u pomoć priteče da bi pučke učione na učione od dva ili tri razreda povisiti mogli. Dva su pak uzroka odbor odvratila da ove godine naručiti iznos za taj predmet opredieli. Za koliko je stalo da se poučavanje pučko unapriedi, sasvim tim, ispovidjeti moramo, da pokrajina nije u stanju da bi prevelikim veledušjem u pomoć novim učionama priticati mogla, i izmedju dva puta odbor volio je odabrati onaj da se nove učione ustanove nego da

bi se postojeće učione u varošima na više razredah uzdignu, budući da varoši isti sredstvah imadu da za to sami providjeti mogu. Knin, Budva i drugi varoši većem troškom od dvie ili tri stotine fiorinah na godinu lasno zadovoljiti mogu; da li takovi trošak obćine od manje važnosti izdržati nebi mogli kad bi nove učione zavesti imale. Odbor dakle razmišljajući da bi onaj iznos koi bi se občinama od veće važnosti dati imao da se manjim i siromašniim obćinama oduzeti mora, našao je za dobro iznos, s kojim bi se raspoložiti moglo, da se na podignutje novih pučkih učionah uporaviti mora. S druge strane odbor je razmislio, da bi jedno riešenje, u tom obziru sada učinjeno, bilo nevrimeno, uvjeren budući da dok se dopisništvo zametne; koje još nije preduzeto, i dok se kraju privede, u tom će tekuća godina isteći. Zato je ove godine odbor našao za dobro ovaj predmet odboru dohodarstva ostaviti da ga došaste godine u obzir uzeti imade. I uprav radi toga odbor na popravku zastupnika Ljubišę pristati nemože da se dvie stavke poljodielstvena ratila i odaslanje jedne osobe na Parizku izložbu iskljućiti imadu. S druge strane ovo odaslanje nebi se sa običnim fondovima učiniti imalo, a što se troška za nabavu poljodielstvenih ratilah tiče, treba reči da su ona za praktično početno poučavanje potrebita. Naum da se našim seljanima pokažu sredstva kako bi se s malom radnjom poljodielstvo popoljšati moglo, držim da nije stvar koja bi se izostaviti morala, i zato odbor, koi je ovaj predmet u obzir uzeo, želi umiesto umaljenja, da bi se u buduće ova stavka umnožiti imala.

Danilo. Meni se čini da se, zbog uzrokah od gospodina izvjestitelja navedenih, nikakova odluka u obziru župničkih učionah nije učinila, očekujući da Vlada u praktiku stavi neke odvjete od Sabora njemu podnešene, i isčekujući da se izraženi odvjeti u dielovnost stave, mogla bi valjda sva ova godina isteći. Uprav zbog razmišljanja da godina učionička i godina sunčana početak sa svim različan imadu, zato bi trebalo da se jedna svota zavisno od predjašnjih zaključenjah opredieli, jerbo kad bi se ova zaključenja došastog ljeta u dielo privesti imala, nebi bilo fondovah s kojima bi se rečene župničke učione izdržavati mogle. Ako se i početak učioničke godine očekuje, jošte Gjunta nikakove svote neće imati da bi istim učionama pomoći udieliti mogla. Ja zbog toga za potrebito nalazim da se takovo opredieljenje fonda odmah učini, da bi došaste godine, kad se opredieli način, miesto i odaberu osobe za predavanje nauka, fond gotov biti mogao i dok učionička godina nastupi da bi se učione u život staviti imale.

Serragli. Kao isvjestiteli učioničkog odbora moram neke opazke učiniti. Častni Danilo htio bi da se sredstva opredieie, da li se prvo jedno pravilo ustanoviti imade, i meni se čini da bi ga odbor za poučavanje predložiti morao. Mi smo u našem izvješću obećali da ćemo se o tome baviti, i ako odbor za shodno nadje predložiti ću da se ustanovi pravilo da se sa udieljivanjem kakove pomoći pomogne da bi se početne učione u župničke glavne učione pretvoriti mogle.

Monti. Izvjestitelj odbora dohodarstva govori da glavna kotarska miesta, u kojima bi se veće početne učione ustanoviti imale, za to potrebita sredstva imadu. Ja stanje obćinah obćeno nepoznajem, nego stanje Kninske obćine vrlo dobro poznajem, i držim da se i druge obćine s malom razlikom može biti u jednakom stanju nalaze. Znadem da Kninska obćina za svoje učione 800 fiorinah na godinu troši. Platje učiteljah od 210 fiorinah na godinu, jesu odveć malašne. Ove bi platje po vladinoj osnovi na 300 fiorinah povišene biti morale. Osim toga Kninska obćina miesta za učione imade bezplatna. Da li trošci za ove učione, Kad bi se povisiti hotieli dosegli bi takovu svotu koju zaista njezino novčano stanje nebi moglo izdržavati, budući da je Kninska obćina nesamo obstojeće poreze povisiti nego i nove nametnuti morala. Sliedovatelno ja držim ako pokrajina svim glavnim miestima u pomoć nepriteče da ustrojstvo ovih novih učionah nemogućno biti mora. Častni Serragli kaže da se o predmetu ovom razlagati može onda kada ga odbor učionički u Sabor donose. To je dobro. Ali medjutim kad bi odbor učionički u istinu predložio da se ova miera u dielo privede, ja pitam ako mi potrebitu svotu nepredračunamo, odkuda bi se ovaj trošak izdržavati morao?

Uslied toga ja predlažem da se ovog istog dana ovaj predmet pretresanju podvrgne.

Serragli. Još jedan uzrok imade zbog čega, mislim, da bi se pretresanje vrhu ove točke odgoditi moralo. Bio je jedan predlog Saboru

predan da se jedan izkaz sačiniti imade vrhu stanja občinah za poznati koje se u stanju nalaze da u troškima za ustanovljenje novih učionah sudielovati mogu. Meni se čini da bez imati jedan točni opis o sredstvama pojedine občine, da se stanovito znati nemože da li jedna občina zaslužuje ili nezaslužuje da joj se pomoć udjeli.

Opredieliti iznos koi bi se potrošiti imao za pretvoriti manje učione u glavne učione, nije moguće ako se nepoznaje granica do koje ovaj iznos dosiže. Nije mali trošak koji ovo pretvoravanje iziskuje; pet ili šest stotinah fiorinah bila bi jedna malenkost za trošak od tolike znamenitosti. Radi toga dobro prvo razmisliti treba.

Vojnović. Za pokazati ću kolika je potriba da se za pučke učione providi, jedan ću sami čudnovati čin navesti. U Sinju jedna višja Gjimnazija postoji, a četvrti početni razred neima; radi čega oni siromašni mladići koji žele u Gjimnaziju stupiti moraju u Spliet ići ispit četvrtog početnog razreda da polože. Znate li kakov je predlog Sinjska občina namiestništvu u tom obziru učinila? Primite se vi početnih večih učionah i njih sa četvrtim razredom podpunite a ono 2000 fiorinah što občina troši upotrebićemo za ustanovljenje toliko učionah po selijama Sinjskoga kotara.

Na ovaj način Gjimnazija imati će jednu učionu za priutogovljenje a pučko poučavanje biti će po svim selijama Sinjskog kotara razšireno.

Evo dakle radi čega Ljubišin predlog kad bi primili mi bi prečoj potrebi zadovoljili. Još se nezna koliko bi se htielo za župničke učione dopuniti i nebi htio Ljubišin predlog, zbog razmirice oblika, da bi propasti morao.

Ja u tom obziru mislim da bi se Gjunti podpuna sloboda dati morala. Ona će naći način kako će novac uložiti i početnim učionama i onima koje se u varošima nalaze pomoć pružiti. Glavna stvar sastoji se u tome da stavku od 2400 fiorinah umnožiti treba na štetu stavakah koje tako velikoj potrebi neodgovaraju kao što je poučavanje. Ja ću dakle jednu popravku Ljubišinom predlogu učiniti. Ja bi htio da se iznos od 2400 fiorinah na 4000 fiorinah povisi bez da se Gjunti vežu ruke kako bi jih upotrebiti imala. Htio bi da se ovo 2000 fiorinah oduzmu od stavke putnih troškah odaslanika koi bi na Parizku Izložbu otići imao, a ostali bi se oduzeti moralu od stavke poljodielstvenih ratila.

Opažaše častni Bajamonti da se i s ovim ratilima puk poučava, da li je ovo sredstvo neposredno i malo sigurnog ispadka, a gospodin Predsjednik izjavio je u svom govoru, da se o tom suditi nemože.

Meni se čini najljepša stvar koju Sabor učiniti može jest ta da se za puteve i učione providi. Sve ostalo biva od manje važnosti, za koje mi vrieme i novce trošimo; ono malo prihodah što imademo treba da jih skupljamo. — Zato Ljubišinom predlogu popravku činim i predlažem da se iznos na 4400 fiorinah povisi sa priuzdržajem da će se za odaslanika u Pariz i za poljodielska ratila pretresati onda kad se dotične stavke podnesu.

Lanza. Bio sam naumio nebesjediti o predmetima koje častni članovi komore pretresaju; da li mi se čini da je najvažnii predmet bio prenebregnut. S druge strane čuo sam neka očitovanja raznih članovah ove komore koja se s mojim mnenjem neslažu, i zato komoru umoljavam da me dobrohotno posluša. Ja podpuno priznajem istinu žalostnog opisa o stanju u kom se naša pokrajina nalazi. Priznajem da to osobito zbog toga proizlazi što kod nas mal ne sasvim prometništvo oskudieva, i kako se dobro znade da ono u slogi sa trgovinom glavnu polugu bogatstva narodah sačinjava. Da li od čega proizhodi ovo pomanjkanje prometništva? Od siromašnog stanja pokrajine? Na to nepristajem. Ja držim da se ovo pomanjkanje prometništva namieniti imade usamljenosti u kojoj se nalazimo prama prometničkom napridovanju svih narodah na svietu. Mislim da to zavisi od pomanjkanja praktičnoga poučavanja. Vi, o gospodo, dobro ste naumili poučavanje sredstvom učionah promaknuti, to jest teoretičko poučavanje; ono što pomanjkava jest praktično poučavanje koje najvažnije biva. Više putah opisali ste žalostno stanje u kom se naše poljodielstvo nalazi. Recite mi malo: kada naš seljak čitati i pisati nauči, oće li on svoje zemljedielstvo poboljšati?

Glasovi s desne: Hoće.

Lanza. Umoljavam da se malo ustrpite. Kada zanatčija znao bude čitati i pisati hoće li on svoj zanat poboljšati?

Glasovi s desne: Hoće.

Lanza. Ja to nevierujem. Metnite jednog naj-

prostijeg seljaka u jedno primierno zemljištno imanje i vi ćete vidjeti da će on nabrzo dati dokaze da zemlju savršeno obradjivati znade. Metnite jednog zanatliju u jednu umietničku radionicu, ima koliko on čitati i pisati nebi znao, on će takovi dokaz poznanstva zanata pokazati, kakov sebi sa samim čitanjem i pisanjem pribaviti nebi mogao. Ja predloge odbora podpuno odobravam, da li držim da se prvo svega praktično poučavanje, kao što sam rekao, preduzeti mora. Ovo je, po mome mišljenju poglavita stvar, dočim ako se novci izobilno raspu usred radinog i obrtničkog puka koristni će plod donieti; ako li se naprotiv medju neradinom puku, kao što je naš, donesu, ja neznam kakovi bi plod imati mogli.

Častni Dešković u prošastoj sjednici opisujući žalostno stanje naše pokrajine, koju on reče da je zapuštena, što i ja potvrdjavam, opazaše pak da življi dobrostanja nisu bili proučeni. Ako je tako, moram reći da su oni i odveć bili proučeni. Meni neostaje nego ispitati proučavanja učinjena, i vidjet će se koliko su ovi življi dosad bili proučeni; da li na žalost nikad nisu bili u život stavljeni. Od vremena do vremena pojaviše se neki naučni ljudi koji su dobru namieru imali da svoju znanost na korist pokrajine upotrebe, da bi se njezino stanje na bolje izmieniti moglo. Vlade koje su jedna drugoj sliedovale, sasvim da su velike svote novacah potrošile, nisu sve ono učinile što su učiniti morale. I ona promozgavanja znanstvenili ljudih ostadoše u pismohranah začena. I ja isti, o gospodo, kad sam 1855. godine za vrieme Parizke izložbe od ingleskog znanstvenog društva bio pozvan i naručbinu i nalog od Popečiteljstva dobio da ga izvjestim o ikonomičnom napredku miestah koja sam obilaziti imao, pošto sam ikonomična ustanovljenja Franceske, Ingleske i Škocije obišao, pošto sam šest miesecih putovao, i poslie nego sam 2000 fiorinah od mojih potrošio, i poslie nego sam moja izvješća Popečiteljstvu i Zadarskoj Vladi dostavio, kakav sam ispadak polučio? Nepritrgnuto mučanje. Čniše doći gorske išpektore da bi se gore po našim planinama i glavicama obnovile i poboljšale; kakovu smo korist imali? Nikakovu. Imadem utjehu da se danas, poslje učinjenih proučavanjah, pretresa o onome što sam ja jedanest godinah prie bio predložio. Toliko troška u zaman potrošena, jedanest godinah izgubljeno; ako bi se još ovako učiniti moralo, i ja bi rekao: ništa ne-sadimo, znanost ostavimo na stranu, bavimo se jedinstveno o slavjanskom poučavanju, okanimo se svakog napredka i povratimo se na stare naše običaje. Da li kad bi hotieli vašu braću, vaše sinove poslati da od izvora napredak počerpe s tvrdom namierom da će dobiveni nauk u praktiku staviti, to bi, po mome mnenju od svega ostalog bilo za pokrajinu mnogo koristnije, koja toliko novaca troši i od šest godinah plodove toga troška još izgleda. (*Pohvala*).

Dešković. Budući da mi je častni Doktor Lanza očitavao da mnogovrstni predlozi u različna vremena u pokrajini učinjeni, i njegova znanstvena promozgavanja, putovanja i obhadjanja u Škocii i Irskoj izvršena, nisu praktičnu korist doniela; on me odriešava odgovora i dokazivanja da se mi suglasni nalazimo. Ja držim proučavanja koja nisu takova da se za sada u dielovnost stave da mogu, kad kada od iste bezposlice neplodnija biti, ili barem da nam mnogo vremena oduzimaju koje bi se na korist uporaviti moglo. Što se tiče predloga od častnog Vojnovića učinjena, ja nemogu nego sasvim potvrditi ono što je on rekao.

Potvrdjujem čine od njega izložene, osobito što se tiče tužnog stanja u kom se pučka učiona u Sinju nalazi i preku potrebu da se tome zlu doskoči. Gospodo, neću vam drugo reći nego samo to da Sinj, jedan od najvažnijih kotarah pokrajine, koi 27,000 stanovnikah broji, samu jedinu učionu imade; koju vam je častni Vojnović opisao. Ja dakle na njegovu popravku pristajem.

Pavlinović. Ja pristajem podpuno uz moga druga Ljubišu. Nek se pučke učione podapru; al nek se i varoške učione povise, usavrše pomoću pokrajinskom. Mi znamo na primier, u Vrgorcu, u Budvi u Neretvi, neće se nikad nadopuniti učione, ako nebude pokrajinske pripomoći: jer varoši nisu isto u občini, što su dosad bili; kad su sve za se občine sisali. A opet korist je za sve občine, da u kojoj budu učione jedne malo izbornije. U ovom poslu imam još jednu.

Godine 1863., ovaj Visoki Sabor, da od svoje strane posvjedoči narodnu harnost pjesniku *Ugodna Razgovora* Naroda Slovinskoga, odredio je da se o pokrajinskom trošku ustanovi pučka učiona u selu Bristu, rodjenom mjestu hvaljnoga O. A. Kačića; a dok se to oživotvori, podielio je Sabor učioni Brištoj u

pripomoć fior. 300. Znam da je zemaljski odbor poslao učioni fior. 200, a neznam jeli išta drugo učinio da se Saborova odluka izvrši. Medju tim Briška učiona kukavno životari; onaj nastojni učitelj g. Petar Diana, nemože da svoju plaćicu skucne od seljaka; jer su gladne godine: pa mu je reći, ili ostati bez plaće, ili se mraziti sa selom, i robiti ga na silu, i tako učiniti da prvo učiona propane.

Visoki Sabore, ja ovde neću spominjati kako je ne samo dika, nego osobita dužnost naša, da se izvrši ono što se odlučilo; jere tim dajemo biljeg naše harnosti prama čovjeku koji je svoj narod proslavio, i prosvietlio; jer tim same sebe i našu rieč poštujemo. Govoriti dakle o samoj stvari, meni se čini suvišno. Sad imi je najprvo pitati zemaljski odbor, zašto nije izvršio dosad što mu je naredjeno? Za tim ja predlagam da se dade nova naredba odboru, da svakako kroz godinu 1867. učini, što dosad učinio nije. Napokon, da se kakomugod izpravi ono što se učinilo nije, nek se dade zaslužnome učitelju Briškome Petru Diani, naknadc za god. 1866. fiorina' 60.

Ljubiša. Zbog podpopravke Vojnovića, moj predlog opozivl em.

Ponte. Budući da je častni zastupnik Pavlinović jednu opazku učinio, to jest da iskana pomoć za učionu Brista nije bila udieljena, Gjunta izvjestitelj u smotrenju učionah nalazeći se danas, zbog bolesti, odsutan, odmah se sa svom točnošću na učinjenu opazku odgovoriti nemože. Nego, za koliko se sjetiti mogu, njemu odgovaram da je Gjunta predmet učione Brista u pretres uzela, i ako su pomučnosti kakove nastale, one od obćinarah i od obćine iste zavise.

Pavlinović. To stoji da je učitelj podpore pitao a da je nije primio.

Ponte. Prvo nego preduzmemo razlagati o predmetu potrebito je poznati uzroke, zbog kojih učitelj nije mogao iskanu pomoć dobiti. Jerbo Gjunta nije izostavila sa sredstvama od Sabora na njezino razpolbženje stavljenim, svakom učitelju u pomoć priteći, koi bi sa ispravama dokazati mogao da je barem diono ustanovama zadovoljio, koje predavanje nauka na slavjanskom jeziku propisuju, negledajući potanko na oblik podnešenih isprava samo kad bi se uvieriti mogla da prositelj iskanu pomoć zaslužuje.

Pavlinović. Ja sam zato i podnio moj predlog da bi zemaljski odbor izuvidio do koga je da Briski učitelj nije nagrade primio.

Bajamonti. Ja držim da izvjestitelj odbora malo što pridodati imade, jerbo mnoge učinjene opazke, oprovržene bivaju od onoga što sam malo prvo ukratko izložio.

Odbor, ili barem njegov izvjestitelj, u većem dielu na mnenje častnog Lanze pristaje i također je uvjeren ako teoretičko poučavanje osobiti obzir zaslužuje, da se i praktično poučavanje zaboraviti nemora. Nego budući da se je odbor ove godine sa predmetima od najveće važnosti baviti imao, zato svoja proučavanja i predloge dalje pružiti nije hotio, da nebi sa mnogim predmetima častnoj gospodi zastupnicima nepovoljni utisak prouzrokovati mogao.

Povratjajući se na bitnost učinjenog predloga, od predložene brojke odstupiti nemogu, izostavljajući za sada namisal udieliti pomoćih velikim varošima koji bi veću potrebu imali. Pametne opazke, od častnog Serraglia učinjene, opazke koje su zaista od nemale važnosti, osobito one koje se nezrelosti predmeta tiču, mene odriešavaju od dužnosti da, o ovom predmetu, druge uzroke navodim. Mi, bez sumnje, potrebujemo pred očima imati proučenja naročito preduzeta i državopisne potanke dokaze da bi sa podpunim poznanstvom predmeta o tako važnom predmetu odlučiti mogli. Ja držim bez takovih podatakah da bi bilo nerazborito ikakovo načelo prigrliti, jer bi nas, može biti, na nemale nepravde navesti moglo, budući da bi nekim manje potrebnim obćinama pomoć dati a najpotrebnije obćine zamariti mogli.

Ako Kninska obćina godišnji trošak od 800 fiorinah, a Sinjska obćina oni od 2000 fiorinah izdržava, nek se predstavnici onih simpatičnih varošah uviere da i druge obćine nemalih tegotah podnose. Ja, predstavnik grada Splieta, reći moram, da Splietska obćina u svom predračunu malo više malo manje istu svotu imade koju cijela pokrajina za poučavanje troši, to jest 8000 fiorinah. Sad se na vašu saviest, o gospodo, pozivljem da rečete da li Knin i Sinj surazmierno onome što Splietska obćina čini učiniti mogu, koja samo 1500, dočim n. p. Sinj 27,000 dušah imade.

U obziru opazkah od neke gospode vrhu drugih stavakah učinjenih, od kojih bi htjli da se jedan dijel opredieljenih iznosakah oduzme,

ja za sada nenalazim za dobro odgovoriti, pridržavajući sebi o tom razložiti onda, kada ćemo osobno ove štavke pretresali budemo. Samo opaziti imadem da trošak za odaslanika na Parizku izložbu na teret običnog predračuna neće stavljen biti; ovo je jedan trošak izvanredni, koi bi se, po mome mnenju, iz pričuvnog fonda podmiriti morao.

Napokon odbor predloženi iznos od 2400 fiorinah i zbog toga pridržava, jer i kad bi se na predloženu svrhu ovaj iznos povisiti htio, takovi se veći iznos u nikakovom slučaju ove godine potrošiti nebi mogao, budući da je odveć vrieme napried koracilo, i potrebita dopisništva nebi se navrieme kraju prignati mogla. U obziru opazkah od častnog Pavlinovića učinjenih izviestitelj ništa drugo na takove opazke, ako sam jih dobro razumio, odgovoriti nemože, osim toga da se one ponajviše na došastu godinu odnose. Izviestitelj drži da nije njegova dužnost predloge svoje za došastu godinu raširiti s druge strane valjda bi štetonosnu dosljednost učinili razumnom razdieljenju koje od Gjunte pravedno isčekivati možemo.

Ponte. Ako sam dobro razumio, rekao je malo prvo zastupnik Pavlinović da Gjunta nije učio ni Brista pomoć onu dala koju je Visoki Sabor njojzi opredielio. Sad su mi neki dopisi u tom obziru bili donešeni (*čita*):

Br. 1526—D.

„Javljajući primljenje iznosa od 200 fiorinah o kojima govori štovani Dopis 18. Veljače t. g. Br. 2643. te veleugledne pokrajinske Gjunte, ovaj ponizni Šindakat ovdie prilaže prepis napisnika sačinjenog u prisustvu obćinskoga zbora, poštovanog župnika i učioničkog upravitelja, vrhu upotrebljenja predrečenog iznosa od bivšeg pokrajinskog Sabora na korist pučke učione Brista opredieljenog".

(*Prijateljski razgovor na slavjanskom jezikom izmedju gospode zastupnikah* Ponte i Pavlinovića).

Predsjednik. Naš pravilnik u sjednici razgovaranja zabranjuje.

Sada predlog častnog Vojnovića glasovanju podvrgavam.

Monti. Imeno pozivanje predlažem.

Predsjednik. Obznaniti moram da predlog učinjeni nebiva pravilan. Imeno pozivanje stoji u vlasti predsjedništva. Pravilnik u ostalom jednu je preinaku učinio, to jest, i kad bi predsjednik preduzeo glasovanje ustajanjem i sjedanjem, da gospoda tajnici u zapisnik bilježe one koji se dižu i one koji sjedeći ostaju. Ovo sam samo radi pravila rekao; a ne zbog toga da kao predsjednik imeno pozivanje odbacujem.

Pragospodin Maupas. Ako pravi glasovati imoram ja ću moj odviet obrazložiti. Ja na mnenje predgovornika pristajem, da li nemislim da ove godine poslie nego je odbor . . .

Bajamonti (pretrgnuvši rieč). Valjda bi shodno biti moglo za pet minutah obustaviti sjednicu, za vidjeti bili se o predmetu suglasiti mogli.

Predsjednik. Kad se samo za pet minutah tiče, dragovoljno pristajem i gospodu zastupnike molim da iz dvorane neizlaze.

Opočitak.

—

Sjednica se opet otvara u 12. satih i 45. min.

Predsjednik. Ljubišin predlog bio je opozvan; Vojnovićev predlog glasovanju podvrgavam: Pomoći za početne učione 4400 fiorinah.

Preduzimlje se imeno glasovanje.

Bajamonti. Po povlasti od odbora dobivenom, kojega jesam izvjestitelj, izjaviti moram da se zbog izloženih razlogah predložene svote pridržava. Da li ako bi se u teku pretresanja u kojoj stavki kakova štednja učiniti mogla, on rado pristaje da bi se ona u stavku, o kojoj razlažemo, staviti imala, da li s preinakom Vojnovićeva predloga; to jest da se na korist početnih učionah uobćeno opredieli.

Vojnović. Ja držim da bi dobro bilo ovu stavku na stranu staviti i o sljedećim glasovati.

Od pretresanja vidjet ćemo očeli se ova štednja učiniti, i onda možemo se suglasiti i složno predlog opet pretresanju podvrći.

Ako se ovo neobistini, moj predlog kasno će se glasovanju podvrći.

Serragli. Ja se pozivam na primier lanjske godine. Odbor je jednu svotu predložio koja je bila primljena. Poslie gdiekoji od zastupnikah predložio je pridavak sa odbitkom kakove stavke, na što je Sabor saizvolio. Meni se čini da bi se to i ove godine bez povriede Vojnovićeva predloga učiniti moglo.

Bajamonti. Izviestitelj ništa naprotiv neima; nego jošte za dobro nalazi da se predlog častnog Serragli-a primi.

Predsjednik. Ide na glasovanje predlog Vojnovića, to jest da ostane obustavljeno razlaganje o stavki učionah dok se pretresanje o predračunu nesvrši, za moći ovoj stavki dodati sve ono što bi preteći moglo. Gospoda koja pristaju, neka ustanu. *(Većinom primljeno).*

Bajamonti. Pod-stavka V. druge stavke donosi 800 fiorinah za učiteljke priugotovnice. Odbor, opazkama u svom izvješću učinjenim, ništa dodati nema.

Predsjednik. Ovu podstavku glasovanju podvrgavam. Tko na nju pristaje, neka ustane, *(Većinom primljena).*

Bajamonti. Predjimo na stavku „navrtanje ospicah„ za koju je 4000 fiorinah predračunjeno, iznos, koi je zbog uzrokah od odbora u izvješću izloženih u predloženoj mieri pridržan, to jest kad bi se od njega što odbilo da bi štetu pokrajini donieti moglo; sasvim da ispadci dobiveni nisu bili zadovoljni i da za ovaj predmet pokrajina veliki trošak izdržava.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Tko odobrava, neka ustane. *(Većinom primljena).*

Bajamonti. Sada imademo stavku „prognanstva„ 500 fiorinah. Ova stavka prošastih godinah veću svotu imadiaše, da li miere od javnog upravništva u ovom obziru preduzete, Gjuntu su savietovale da 500 fiorinah predloži, dočim s takim propisima neke dužnosti, koje su odprvo pokrajini bile naprtjene, sad je javno upravništvo na sebe uzelo.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Koi odobrava, neka ustane. *(Većinom primljena).*

Bajamonti. Odbor ništa reći nema o petoj stavki: „ukonačenje gendarmarije„ za koju je 12,600 fiorinah predračunjeno. Ova stavka prama troška lani izdržanog znamenitu štednju ukazuje.

Pavlinović (slav). U ovom predmetu meni se čini da se Gjunta najveća štednje nije pridržavala. Uzimlju se u najam staništa za gendarmariju potribita, najam se velедušno platja, bez da se predhodno javna dražba o tome pokuša, s kojim sredstvom moglo bi se štednjah učiniti; pitam dakle zašto se Gjunta, mjesto posebnih pogodbah, takova puta nepridržava.

Nikolić. Pitam besjedu.

Predsjednik. Jedan tren. Meni se čini da je ovo jedno zapitkivanje Gjunti upravljeno. Ja nijednom prisjedniku besjedu udieliti nemogu. Gjunta je jedno moralno tielo, koje sa sudielovanjem svih svojih članovah besjedi, a nemože s riečima od gdiekojeg od gospode prisjednikah izuštenim besiediti. Pitam da se predlog podnese i da se za sutra razlaganje odgodi.

Pavlinović (slav.). Dobro, sutra ću moj predlog nanovo podnieti.

Predsjednik. Stavku glasovanju podvrgavam. Gospoda koja pristaju, neka ustanu. *(Većinom primljena).*

U obziru ovog predmetu gendarmarije zastupnik Pavlinović predlaže sliedeće: I. Daje se naručbina zemaljskom odboru poslie otvorbe natiečaja da najmene pogodbe staništah za ukonačenje gendarmarie sklopiti može„

Ponte. Jedna se pogrieška o stvari u predlogu častnog zastupnika Pavlinovića nalazi, jerbo Gjunta neposredno staništa neuzima, nego ista gendarmaria kuće pod najam uzima i sklapa pogodbe, pak jih na odobrenje Gjunti dostavlja, i zato predlog kako se nalazi obstojati nemože. Po smislu postojećih pravilah valjalo bi da je barem predlog sačinjen na način, da bi Gjendarmaria obvezana biti mogla prvo nego sklopi najamne pogodbe da dražbu obdržavati imade.

Mery. Na odvjet častnog Ponte pristajem u koliko ovaj postupak zavisi od jednog upravniśtvenog sustava po kojemu gendarmarii opredieljava se jedan stalni iznos, jedan paušal, a

kojim ona raspolaže kako za najbolje nadje. Po okolnostima u jednom miestu za kućni najam više se platja, u drugom manje, bez da pokrajinski fond što pridodaje za ono što se više platja, niti da pitati može da mu se povrati ono što se manje potroši. Zbog ovog uzroka meni se uvidja da Sabor za takovo zaključenje učinih nenadležan biva, koje s druge strane cilja nebi imalo.

Predsjednik. Predlog je natrag uzet. Izvjestitelj neka rieč produljava.

Bajamonti. Prvo nego s predračunom napried koracim, potribito je da pozovem pomoju Visoke Komore na okolnost po kojoj u predjašnjem saborovanju bilo je odbiveno ono 300 fiorinah namienjenih za popravnike. Komora je našla za dobro onaj iznos na drugu svrhu javnog interesa opredieliti. Sasvim tim obznaniti treba da stalni propisi u tom obziru jošte postoje; odbor pak, oslanjajući se na to što lani nije bila potriba ikakav iznos na tu svrhu potrošiti, našao je da bi bilo suvišno naročiti predlog učiniti, ograničavajući se da vas obznani ako što potribovalo bude da će se ova potribština iz običnih fondovah podmiriti.

Sada šestu stavku „Vorspan„ imademo, koja je na 7000 fiorinah ustanovljena. Vama je rečeno, o gospodo, kako je lani zbog izvanrednih okolnostih ovaj iznos do svote od 70,000 fiorinah narastao. Isključeno osobito pitanje tegljačine sa četiri konja, Gjunta je za dobro našla 7000 fiorinah predložiti držeći da će biti dovoljni. Neizvjestnost ovoga troška privolila je odbor da ga u predloženoj granici uzdrži, jerbo nepredvidljive okolnosti jednako bi ga povisiti ili umaliti mogle: svako predvidjenje dakle bilo je dozvoljeno.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi odobrava, neka ustane. (*Većinom primljena*).

Bajamonti. Na sedmu stavku: „pomoći za ceste„ prelazim, za koju je bilo 10,000 fiorinah opredieljeno. O važnosti ove stavke odbor drži da je u svojem izvješću dovoljno rečeno, zbog čega njegov izvjestitelj svako dalje opisivanje za suvišno smatra.

Monti. Držim pri razlaganju o pojedinim stavkama predračuna da bi se moglo o trošku pojedinih miestah besjediti. Zbog toga u interesu Vrličkog kotara jedan ću predlog učiniti.

Ovaj kotar u Dalmaciji može se, što se čestnog obćenja tiče, kao odciepljen od pokrajine smatrati, budući da se on medju visokim planinama nalazi. Tko bi htio od Drniša u Vrliku otići taj bi morao kroz planinu Lemeš proći, koja je osobito zimi za putnike odveć opasna. Više se putah u zimno doba slučaj pridesio da se je zbog prevelike studeni mrtvih osobah na ovoj cesti, koju je od tolike važnosti, našlo. Ovo je jedina cesta koja k moru dovodi. Svi interesi Vrličkog kotara u tiesnom se interesu sa gradom Šibenikom sjedinjeni nalaze, zato velika potreba nastaje da se s jednom cestom lašnje i bezopasnije obćenje izmedju Vrličkog kotara sa Šibenikom osigura. Već sam na tu svrhu pitanje Vrličke obćine Gjunti čest imao predati.

Toga se tiče da se otvori cesta koja bi počamši od sela Kieva na glavnu cestu koja od Drniša ide u Knin kroz rečeno selo na Kladac obćenje sjedinila. Ova cesta veliku bi korist imala i morala bi svim drugim nacertima biti predpostavljena, budući da ova cesta, za koju je toliko Vrličkoj obćini stalo da se jednom otvori, od velike i životne važnosti biva.

Ako bi se Vrlički kotar nadati mogao da će u obziru zemljodielstva jednom procvietati, budući da obćenje trgovinu sa proizvodima pojedinih kotarah usrećava, ove se nade uprav na ovu cestu, koja bi se otvoriti imala, polažu. Zbog toga predlažem sliedeće:

„Neka Visoki Sabor Gjunti naručbinu dati izvoli da dopisništvo sa Vrličkom obćinom, i u koliko potreba bude i sa Kninskom obćinom preduzme, sporazumivši se na tu svrhu sa Visokim Namiestništvom, vrhu toga da se načini cesta koja bi pošavši od Kieva vodila kroz sela Kievo, Turić, Markovac i Biljane kroz Kladac izvela na cestu koja od Knina u Drniš vodi; naručivši Gjunti istoj da bi pri razdieljivanju fonda za ceste namienog dovoljan iznos novčani za pomoć radnje predrečenog cestnog traka opredieliti imala„.

Bajamonti. Predlog častnog Monti-a odborova obrazloženja opravdavaju da se odbaci razdieljivanje iznos za ceste namienjenog (koje se na zaključak Sabora prošaste godine uzdigla)

dotično cestah na otocima i na kopnu. — Odbor drži da nije za interes pokrajine koristno ikakovo razdieljenje koje bi našu sreću i napredak zaplesti moglo, dočim jedinstvo a ne razciepljenje snagu sačinjava i zato življe s kojima pokrajina raspoloži može, umiesto razdielidbe, treba da se što boljma sjedine, da bi se društvena svrha postigla. Ja neću o glavnoj stvari dotično Montinog predloga razlagati, samo ću reći da su odbori predjašnjih godinah vaviek za dobro našli u ovom važnom predmetu Gjunti ostaviti ruku slobodnu da razpoloži kako znade, zato i sadašnji odbor za dobro nalazi u tom obziru istog se razboritog pravila pridržati. Jer odbor kad bi drugčije učinio mogao bi valjda veće interese, nego što su oni koje je častni Monti naznačio, opasnosti izložiti. I zato bolje je na razsudbu Gjunti ovu stvar ostaviti, koja prvo nego odluči može sebi one obaviesti i življe pribaviti koje nama sada sasvim oshudievaju. Što se tiče preporuke proučavanja, ova se na odborove predloge nenosnose i zato ja se o tom baviti neću. Kao zastupnik nalazim za razložito prvi a ne drugi diel predloga podkriepiti.

Didolić. Častni Bajamonti naznačio je dotaciju putevah za otoke Dalmacije. Moram Visokoj Skupštini napomenuti da postoji zaključak Sabora u sjednici 10. Veljače 1866. učinjeni, s kojim je ustanovljeno bilo: Da se u pokrajinskim predračunima jedna stavka za cestne radnje na otocima, uvrstiti mora. Ovo zaključenje postoji, i dokle se novim zaključenjem Sabora neopozove, svoju snagu imati mora. U osnovi predračuna ova stavka oshudieva, odbor nije nju isključiti morao dokle Sabor drugčije neodluči.

Danilo (slav.). U prošastom saborovanju i uprav u XX. sjednici 9. Veljače, ja sam čest imao Visokom Saboru predložiti da jednu svotu novca opredieli da bi se nacrtana cesta od Stobreča preko Cetine načiniti imala. Onda sam dokazao koliko bi takova cesta za kotare Spljeta, Brača i Omiša koristna biti mogla, koja bi jih turskoj granici a osobito Aržana približila, odakle se u Livno putuje. Ta cesta, nesamo što bi sa Spljetom kotare Imockog i Vrgorca sjedinila, najvišu bi korist za Poljica imala, koja su sa svih stranah Cetinom i Žrnovicom okružena. Toliko je uobćeno njezina korist bila priznata da su svi zastupnici Spljetskog okružju, kao Radman, Lanza i t. d. predrečeni predlog podpisali. Na moje pitanje Sabor je pokrajinskoj Gjunti naručbinu dao da osobiti obzir na to imati mora pri razdieljivanju fonda za pravljenje cestah namienjenog. Evo je godina danah istekla a Gjunta ni samo jednog novčića na tu svrhu nije opredielila, zbog čega moji izbornici mene i moga druga Pavlinovića ukoravaju da se za njihovu korist postarali nismo. Zaista oni izbornici saborne spise pročitali nisu, od kojih bi uvidjeti mogli da njihove interese mi nismo zanemarili, da li je s druge strane istinito da Gjunta primljenu naručbinu nije izvršila. Prošaste godine ja sam predložio da se za cestu o kojoj besjedimo 5000 fiorinah opredielе, od kojih ništa nije potrošeno, sada, da bi se što učinilo, predlažem: Visoki Sabor neka Gjunti naručbinu dati izvoli da se sa Vladom i Obćinama sporazumieti imade o načinu kako da se preduzme radnja za pravljenje ceste koja bi od Stobreča na most Blataski kroz Poljica prolaziti imala, i da bi za takovu radnju onu najveću moguću novčanu pomoć opredieliti morala koju raspoloživi fond pokrajinski dopušta.

Predsjednik. Sebi dopuštam, o gospodo, u ovom obziru putevah u kojima svi interes imate, da vam istinito stanje stvarih opišem.

Serragli. Ja nepitam; neka to Gjunta učini.

Predsjednik. Vi nè? toliko bolje. Dolazim na stvar, Gjunta se je pravila jednog pridržavala i razdieljivala malašni opredieljeni iznos od 10,000 fiorinah u razmierju pokrajinskih prirezah koja četri okružja platjaju.

Prošaste godine Vlada je znamenitu svotu zbog gladi za pravljenje cestah opredielila i sve su obćine jedan dijel tih novacah iskale da bi jih na korist cestah upotrebile; uzrok radi kojega nije sva na tu svrhu predračunjena svota potribovala. Što se naručbine razdavanja pomoći tiče, Gjunta pridržavajući se dosadašnjeg pravila pri davanju takovih pomoćih vaše je preporuke u osobiti obzir uzimala. Da li sebi uobraziti morate da je ono deset hiljadah fiorinah na četri okružja bilo razdieljeno, od kojih je Spljetskom okružju okolo tri hiljade fiorinah dopalo. Sada u ovom okružju njegovi otoci ištu da se opredielе pomoći za ceste, zastupnik Danilo ište pomoć za ceste, istovetno pitanje i za Vrliku učinjeno biva. U ovom pred-

metu cestah ako su mala sredstva, nemogu se nego male pomoći udieliti, dočim ako se malo pomoći dade, tako novci bivaju uzalud potrošeni, i zato nije svima zadovoljiti mogućno. Opetujem Gjunta je pri razdieljivanju predpomenutih pomoćih vazda tražila stroge se pravičnosti pridržavati imajući obzir na dotične okolnosti svega okružja i na pitanja raznih njegovih občinah.

Ovo stanje stvarih bilo bi u svojoj bitnosti povriedjeno kad bi Sabor isti u ispitivanje i pretresanje pojedino pitanje uzimati hotio bez da ukupnost predrečenih okolnostih pred očima imade. To izloživši Gjunta je moralno tielo koja od vas zavisi i vašu vlast vazda poštuje.

Danilo (slav). Preporučujem barem da ju pozovete neka u dopisništvo stupi; stvar koja osobenog troška neće prouzročiti, da li što dosada ona nije učinila.

Filippi. Razlozi od častnog gospodina Predsjednika izloženi, držim da duljeg razjasnenja netribuju za dokazati nepodobštinu i opasnost koja bi nastati mogla kad bi se osobena zaključenja učinila, koja bi Gjunti oduzela sredstvo da s onim fondom raspolaže s onom odgovornosti koja po naručbini Sabora nju obteretjava. Opaziti imadem kad bi se posebno opisivanje preduzeti hotielo, da bi se takovo učiniti imalo na temelju osobenih predlogah i da se pojedine osnove u svom tekničkom stanju opisati imadu. Jerbo obvezavši Sabor za jedan neopredieljeni iznos, onda neznamo kakovu vrstu troška na sebe uzimljemo. U ostalome držim Visoki Sabor da neće na pojedine predloge zastupnikah pristati, ma koliko one koristne i pohvalne biti mogle. Ova razmišljanja nebi me navela da besjedu preduzimljem i ta sa strpljenjem Visoke Skupštine zlouporabim, da li budući da su zastupnici raznih občinah o svojim potribama besjedili, zato ja, kao zastupnik Zadarskog okružja, kad bi se mučanja pridržavao mogao bi povoda dati namisli da u tom obziru mi ništa pitati, ništa dozvoliti netražimo. Uvieren pak budući da je pretresanje u tom obziru suvišno, dodati moram ako bi Sabor pojedine osnove za popravljanje cestah u obzir uzeo, da bi visokomu saboru jednu osnovu za popravljanje ceste koja od Zadra do Vlaškog konala ide, a ponajviše potrebu popravke onog okrajka zemlje preko kojega se konji i kočije sa svojom njihovom opasnosti vuku koja se Ninska cesta naziva.

Mery. Pitam gospodina predsjednika kakovu postupku predlog častnog Monti-a podvrći namierava; koi se predlog i mene, kao zastupnika trijuh kotarah, izmedju kojih i Vrlike, izbliza tiče, i ako je moguće umoljavam da bi ga osobenom pretresanju podvrći izvolio, u kojem jedinom slučaju Montiev predlog praktični ispadak postignuti može. Sa jednim razjasnjenjem častnog predsjednika lašnje bi se razmirice zgodnosti pridržati mogli.

Predsjednik. Ja vam drugog razjasnjenja dati nemogu osim onog kojeg imati možete od pregleda Montievog predloga, kojeg vam na pregledanje dajem.

Mery. Ja dobro razumim da se za ovaj predlog praktični ispadak danas postignuti nemože, dočim sad se nerazlaže o tom da se raspoloži sa predračunjenim fondom za pravljenje cestah. Ja ću jedan predlog učiniti da bi se ovaj predmet u osobnoj sjednici pretresao.

Predsjednik. To nestoji u vlasti predsjednika; učinite predlog kakov vi hoćete.

Monti. Moj predlog u prvom svom dielu ide na to da se dopisništva sa občinama Vrlike, Knina i sa Namiestništvom preduzmu da bi se predhodne radnje priugotovile.

Drugi diel smiera na to da se za ove radnje jedna pomoć opredieli, a nepita se ni 100 ni 1000 fiorinah, ostavljajući Gjunti da opredieli oni iznos koi ona bude u stanju dati. Predlog iste smiera da se pitanje Vrličke občine podkriepi.

Predsjednik. Ja nemogu s manje učiniti da vam neopazim kad se tiče novčanog opredieljenja od strane Sabora naredjenog, da Gjunta nemože nego naredbu njegovu izvršiti.

Bajamonti. Polje na koje je donešena razmirica o kojoj razlažemo, vas uvieriti može da je odbor, kad je ukupno svotu za ceste predlagao, bez potankog opisa, da je to učiniti razlog imao. Taknuti u osobene interese odveć bi štetno za obćeni interes pokrajine postati moglo. Stalni podatci ovoj Komori manjkaju da bi sa punim poznanstvom stvari boljma za jednu nego

li za drugu osnovu riešiti mogla. Častni Monti i Danilo govore o cestama koje će zaista veliku dotičnu važnost imati, da li nitko, jošte opetujem, nama ujamčiti nemože da i drugih cestah od veće važnosti neimade. S druge strane očitovanja od gospodina predsjednika učinjena mene od daljeg razloženja u ovom obziru odriešavaju. Jednu preporuku, koju odbor Gjunti upraviti imade, jest ona u njegovom izvješću naznačena, kad bi se ticalo radnjah od kakove važnosti da iznose koje za pomoći opredieliti namierava (iznose zaista malahne) odveć na malo neraskomadava. Kad bi jedna od velikih radnjah, ona naprimier od častnog Monti-a predložena, od 8 do 10,000 fiorinah troška zahtievati mogla, bilo bi bolje i pristojnije dvie ili tri godine priočekati, i dok se manje potribe podmire, onda bi se možda njemu opredieliti mogao cieli iznos s kojim bi pokrajina raspoložiti mogla. Na taj način sad jedna sad druga od najvažniih cestah pokrajine, a izmedju ovih osobito ona koju častni Danilo naznačavaše, cesta bez sumnje od velike važnosti, mogle bi se najlakše dovršiti.

Napokon odbor od svog predloga odstupiti nemože i u obziru predloga učinjenog, da se jedan teknik na službu uzme, kojemu bi odbor htio da se proučavanja ovog važnog predmeta poviere. Sabor u svoje vrieme, boljma obavienšten, mogao bi razumna svoja zaključenja, sa većom koristi pokrajine, u tom obziru učiniti.

Predsjednik. Gospodin izvjestitelj na opazke zastupnika Didolića da li što odgovoriti namierava?

Bajamonti. To za potribito nenalazim: istina da je odbor učinio predlog koi se lanjskom zaključenju Sabora protivi, da li takov se predlog na pretresanje sabora podnieti mora; zato u njegovoj vlasti stoji njega primiti ili odbaciti.

Mery. Opazke malo prvo od častnog zastupnika Monti učinjene, od najbolje namisli potaknute, mene privoljavaju da od svakog naročitog predloga odustanem, da nebi u svojem začetku zapleo razpravljanja koja koliko mene toliko gospodina Monta interesiraju.

Vranković. Prošaste godine Sabor uzemši u obzir osobite interese otokah našao je za dobro za njihove puteve odstranjeni fond opredieliti. Častni izvjestitelj sada predlaže da se ovaj fond oduzme, i svoj predlog sa razmatranjama podkriepljava koja se nikad čuti nisam nadao. I zaista ako bi kakova starka razdieljenje prouzročiti imala, i nepridobivom prepriekom jamčenju uzajemnih interesah postala, ja bi prvi isključenje njezino zaiskao. Da li meni se čini da ona od osobenih otočkih interesah i od prirode naznačenih opravdana biva, koji se u ovom predmetu cestah više nego u ikakovu drugom pokazuju. Od predlogah od neke gospode zastupnikah učinjenih i od preporuke od istoga gospodina izvjestitelja, kao što smo čuli, vidimo da bi pokrajina svoju snagu za pravljenje cestah na jednu samu točku obratiti imala, od kojega sjedinjenja kopno mi interes imati mogao. Onda šta bi otoci učiniti imali? Razvitak putevah na otocima drugi različan vid uzima nego što je oni koi se na kopnu obavlja. Na otocima nemogu se nego cestni traci od malo miljah napraviti. Zbog razmišljanja da su u prošasto vrieme otoci bili zapušteni i da mi od putevah potrebu imademo, ja iskazi moram da se predloga razdieljenja kao lanjske godine pridržati moramo.

Bajamonti. Odbor u svom izvješću ovako se izraziva̋še: (Vidi stranu 164). Razlikovati na koi mu drago način otoke od kopna unutar granicah od častnog Vrankovića izraženih, zaista danas nebi velika nesreća biti mogla, da li bi mogao biti početak štete za vremena došasta, zbog čega nipošto mi to savjetovati nećemo. Ako nismo takovo odvojenje primili jesmo pak našu osobitu naklonost prama otocima izjavili, kad smo odvjet saboru podnieli da bi osobiti obzir na njih imati izvolio. Koi odvjet, o gospodo, veću važnost uzima ako pogledamo na poreze i sravnimo koje otoci platjaju i one koje i kopno platja. Kad bi se strogo pravičnosti pridržavati imali, jedva bi jedan hiljadah fiorinah za otoke opredieljen biti mogao. Uprav zbog toga odbor je sa plemenitijeg i običeniti jeg gledišta stvar u obzir uzeo, on je našao za dobro svako razdieljenje ukloniti, koje nema uzroka postojati i miesto njega za otoke iste odvjet preporuke predložiti. Ako li sam pak odgovarajući malo prvo na neke opazke, radnje od važnosti naznačio, nisam namieru imao o samom kopnu govoriti; može i na otocima biti radnjak od veće važnosti, ni ja jih zaista od onog sautiecaja isključiti neću na koje oni kao i svaki diel kopna právo imade.

Evo radi šta na ime odbora pridržavam se predloga učinjenog da se 10,000 fiorinah ukupno opredieli; bez da se Gjunti vežu ruke, koja će u svojoj mudrosti osobiti obzir imati na interese koji veći obzir zaslužuju.

Didolić. Ja bi malo što pridodati imao onome što je častni Vranković rekao. Dotično opazkah od častnog Bajamonta učinjenih prvo svega reći imadem da je on samo prvi diel obrazloženja pročita s kojim pitaše da se stavka, ceste za otoke ukine. Ja ću ostalo pročitati (*Vidi stranu 164*). Ovdie on mnogo nepodobštinah nalazi koje po mome slabašnom mnenju postojati nemogu. On nam predstavlja toliko zalah koji bi od stavke koja je u lanjski predračun bila stavljena, nastati mogla. Uprav zbog one razdieljive pravičnosti koju častni Bajamonti naznačavaše, ja držim da tih zalah neima, kojih se on straši da bi nastati mogla; kad bi takova zla nastati imala, ili kad bi se iz daleku kakova opasnost ukazala, ja bi ovu stavku obćenom dobrostanju pokrajine žertvovao. Da li ja držim da takovih zalah neima. Častni izvjestitelj naznačavaše da poreze odnositelno na ostali diel pokrajine otoci neplatjaju. Ja nebi sve državopisne podatke u obziru porezah koje otoci platjaju dati mogao. Samo ću dotično otoka Brača reći, da ovaj više od 17 hiljadah fiorinah erarialnog poreza platja, i po tome u razmierju od 28 na sto 5000 fiorinah na godinu u pokrajinski fond dava. Znademo da onaj koi platja pravo na odgovarajuću pomoć imade. Otok Brača svih ovih godinah ništa ili odveć je malo od pokrajinskog fonda imao. Zato na ime onih načelah razdieljive pravičnosti na koja se častni Bajamonti pozivaše, sabor umoljavam da bi stavku: otočki putevi uzdržati izvolio.

Bajamonti. Odborov izvjestitelj za oprovrgavanje riečih od častnog Didolića izuštenih ništa pridodati nema, budući da one u riečima prvo rečenim podpuno svoje oprovrgnutje nalaze. Samo dostaviti imadem da brojke od njega na polje iznešene na njegovu veliku štetu padaju, budući, ako je istinito, ono što on govori, da otoci za obćene potrebe 5000 fiorinah na godinu prinose, vidjeti će on da svota od 2000 fiorinah za cestne radnje, preveć prelazi razgodjeni iznos na koi bi on pravo imati mogao.

Predsjednik. Ako nitko drugi rieč neište ja prestresanje, zatvaram, i glasovanje preduzimam. Prvu stvar koju glasovanju podvrgavam jest predlog Vrankovića koi se uprav sa odborovim predlogom sukobi, isti predlog ovako glasi:

„Da se odnositeljno na zaključenje Sabora 6. Veljače 1866. i u predračun ovogodišnji jedna odieljena stavka za cestne radnje za otoke Dalmacije pridržati imade„.

Gospoda koja pristaju, neka ustanu. (*Manjina*).

Ide na glasovanje predlog odbora koi bi htio da se za svu pokrajinu ukupni iznos od 10,000 fiorinah opredieliti mora. Gospoda koja na to pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Sada Montiev predlog glasovanju podvrgavam, koi bi se na dva diela razdieliti imao. Prvi dijel ovako glasi (*čita*):

„Neka Visoki Sabor Gjunti naručbinu dati izvoli da dopisništvo sa Vrličkom obćinom, i ako ustreba i s Kninskom obćinom, preduzme, suglasivši se na tu svrhu sa Visokim Namiestništvom dotično gradnje jedne ceste koja bi počamši od Kieva i prolazeći kroz sela Kievo, Turić, Markovac i Biljane, i došavši na točku rečenu Klanac izišla na cestu koja iz Knina u Drniš vodi„.

Gospoda koja pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Drugi dijel ide na glasovanje (*čita*):

„Nek se istoj Gjunti naruči da pri razdieljivanju fonda za ceste jedan shodan iznos na pomoći gradnje predrečenog cestnog traka opredieliti imade„.

Tko pristaje, neka ustane. (*Manjina*).

Sada na Danilov predlog dolazim.

Danilo. Predlažem da se podrazdieli.

Predsjednik. Učinit ću što bolje budem mogao da ga razdielim (*čita*):

„Neka Visoki Sabor Gjunti naručbinu dati izvoli da u sporazumljenje stupi sa Visokim Namiestništvom radi gradnje ceste koja bi počamši od Stobreča kroz Poljica prolazila i sastavila se s mostom koi je na Cetini kod Blata napravljen;

cesta koja je od Vladinog tekničkog osoblja sugласно s obćinama bila nacrtana, i da bi se što prvo radnja preduzeti imala „.

Tko pristaje, nek se digne. (*Većinom primljeno*).

Danilo. Predlažem da se i drugi dijel na dvie časti podrazdieli. Prvi da Gjuntą sa Visokim Namiestništvom u sporazumljenje stupi, a drugo da se pomoć opredieli.

Predsjednik. Gradnju bez novaca preduzeti pomučna stvar biva.

Ide drugi diel na glasovanje. Tko pristaje neka se digne. (*Manjina*).

Onda treći diel obstati nemože.

Danilo. Kada Sabor nenahodi da se Gjuntu sa Namiestništvom sporazumi, onda netreba da se novac opredieli. Ovo govorim da se kod mojih izbornikah opravdam.

Bajamonti. Trebalo bi na glasovanje staviti predlog dohodarstvenog odbora dotično otočkih cestah, koi ovako glasi (*čita*):

“ Neka Visoki Sabor Gjunti naručbinu dati izvoli da bi u razdieljivanju iznosa, pod naslovom pomoći za ceste, prednostni obzir na otočke ceste imati morala „.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi odobrava, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti. Još se jedan odvjet od odbora izraženi nalazi, oni to jest da se Gjunti preporuči pri razdieljivanju iznosa za naslov cestah opredieljenog, kad bi se ticalo radnjah od kakove važnosti, da ga odveć ne raskomadava, da bi se konačni ispadci koliko je više moguće zadovoljnii postići mogli.

Predsjednik. Gospoda čula su odvjet odbora; sada tko nanj pristaje, neka ustane. (*Većinom primljen*).

Bajamonti. Dotično ove stavke još imade odvjet odbora da se pokušnim putem za tri godine na službu jedan graditeljstveni urednik uzme, kojemu bi se 1000 fiorinah u ime platje, a 400 fiorinah u ime putnih troškah opredieliti imalo; iznos ovaj za ovu godinu sasvim bi se sa iznosom od 10,000 fiorinah za ceste opredieljenog isplatiti morao.

Monti. Meni se čini da je odbor odveć dobro učinio kad je naslov ove stavke, umiesto “ceste pokrajinske i vodoznanstvene radnje, pomoći za ceste i vodoznanstvene radnje„ stavio.

I zaista držim da pokrajina nema namieru sobstvenih cestah praviti, dočim cestah sa pokrajinskim fondom načinjenih neima. Uslied toga samo će Pokrajina obćinama pomoći davati, i to dobro biva, da li obćine same teknično potrebito upravništvo pribaviti moraju.

Znadem da bi to njima bilo poteško kad bi to sa sobstvenim prihodima učiniti morali, da li mi znademo da Namiestništvo sa velebrojnim tekničkim osobljem razpoložiti može, znademo da je gotovo obćinama u pomoć priteći toliko za nacrtanje radnjah koliko što se upravljanja i nadgledanja tiče. Zato sasvim za suvišno nalazim da se jedan teknični činovnik na službu uzme, toliko više što se o trošku od malog iznosa tiče. Za potrošiti 10,000 fiorinah koji se za pomoći svoj pokrajini dati imade, uzeti na službu naročitu jednu osobu za koju bi se 1400 fiorinah potrošiti moralo, za pristojno nenalazim.

Bajamonti. Netiče se izdatka nove svote, nego da ona sa novcem za pomoći cestah podmiriti mora; budući da bi se znanost tekničkog urednika na poboljšanje cestah istih obratiti morala, zato je odbor mislio da se njegova platja u stavku pomoći za ceste uračunati mora.

Častni Monti opazaše da je nepristojno da jedan fond od 10,000 fiorinah trošak od 1400 fiorinah izdržavati mora. Opazka se isprva razložita uvidja; da li ako mi u obzir uzmemo trošak o kojem besjedimo nije od 10,000, nego da bi biti mogao od osamdeset, devedeset ili sto hiljadah fiorinah, jerbo u radnje za koje će Gjunta pomoći udieljivati, biti će uloženi iznosci oni koje obćine dati moraju, a k tome se pridodati imadu lične rabote koje su od nemale važnosti; stvar je sasvim različita. Da li i kad bi se iznos na samih 10,000 fiorinah ograničiti imao, držim da bi saviestno biti moralo trošak od 1400 fiorinah, za nadgledanje cestah na sebe uzeti; kad bi se uvierenje imalo, kao što je odbor imao, da bi se troškom

od 1400 fiorinah, sa ostalim 10,000 fiorinah, od 12,000 na ceste i vodoznanstvene radnje opredieljenih, dvostruka korist postigla od one koja bi se isčekivati mogla kad bi se ovo 12,000 fiorinah u ruke obćinah ostavilo, neke od kojih, i sa svom dobrom voljom, nebi smanje učiniti mogle da jedan dijel ovog novu uzalud nepotroše. Da se nestrašim ličnu ćutljivost uvriediti navesti bi mogao cestah koje su dva ili tri puta bile preradjivane. Tako naprimjer častni Slade, na poziv njemu učinjeni, poispravio je jednu cestu koja je hrdjavo bila započeta i koja bi po svoj prilici bila sasvim upropašćena. Ipak ticalo se je jedne ceste koja je namienjena bila za razvitak interesah pokrajine od nemale važnosti. Jošte na jednu opazku častnog Monti-a odgovoriti imadem da sve obćine nisu u stanju sobstvenih mieračah imati, niti bi javno upravništvo svima u tom obzirn zadovoljiti moglo. Opaziti ću najposlje da bi ovaj mierač osim cestah i vodoznanstvenih radnjah još baviti se imao sa radnjama druge naravi, koje na materialno pobolšanje okolnostih pokrajine ciljaju. U ono vrieme u koje nebi se sa predrečenim radnjama baviti imao, on bi pokrajini kakovu osnovu učiniti mogao, koja pretresena i odobrena, mogla bi pomoći da se naše buduće stanje na bolje okrene. Radi ovih uzrokah odbor vama preporučuje da takovog teknika pokušnim putem u službu uzmete.

Predsjednik. Montiev predlog jest jedno niekanje. On hoće da se ova svota isključi. Zato odborov predlog glasovanju podvrgavam.

Bajamonti. Odborov odvjet glasio bi ovako: (*čita*):

„Neka Visoki Sabor pokušnim putem jednog teknika na službu pokrajine uzeti izvoli, kojega platja i dotični trošci predračunjeni na 1400 fiorinah bili bi od stavke pomoći za ceste izdržani„.

Jošte odbor opaziti imado da ćemo s time pred očima imati jednoličui opis, koi će nas na dobar put navesti, da odaberemo one radnje koje prama drugima prednost zaslužuju.

Danilo. Držim da je ovaj predlog nevremeni, budući da je učinjen prvo nego smo o zakonu vrhu cestah glasovali.

Predsjednik. Biva predloženo koliko sliedujė: (*čita*):

„Neka Visoki Sabor pokušnim putem jednog teknika na službu pokrajine uzeti izvoli, kojega platja i dotični trošci predračunjeni na 1400 fiorinah bili bi od stavke pomoći za ceste izdržani„.

Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti. Imademo osmu stavku: „pomoći za radnje vodoznanstvene„ na 2000 fiorinah, od Gjunte predloženih, ustanovljenu.

Monti. Za vodoznanstvene radnje bilo je 2000 fiorinah predračunjeno. — Tko poznaje što su vodoznanstvene radnje, i velike svote koje bi se moralo potrošiti da se kakovi ispadak dobie, taj će samnom priznati da je ovaj iznos odveć malahan.

Ja ću jedan predlog na korist Kninske obćine učiniti. Mi u Kninu rodnih poljah imademo koji bi baščom Dalmacije postati mogla, da jih po nesreći svake godine voda netare i nepoplavi. S nekim vodoznanstvenim radnjama ne od male nego od velike važnosti, mogla bi se ova polja sasvim od ove nesreće odkupiti.

Neke su radnje od Carske Vlade bile učinjene, radi čega nemogu sumanje da joj harnost moju neizjavim.

Da li ove radnje nisu imale onu posljedicu koja bi se izčekivati mogla. Bili su znameniti iznosci potrošeni, ali su ove radnje sasvim zanemarene, zato vode mah preoteše i naša polja opet unesrećiše.

Sad bi se htielo da se one radnje nastave i kraju dotieraju. Od države Knin ništa isčekivati nemože, kao što je njemu Namiestništvo izjavilo. Od pokrajine malo isčekuje; jerbo 2000 fiorinah bila bi stvar neznatna, zato Kninski posjednici sami od sebe koristi i spasenje svojih poljah isčekivati mogu. Oni bi potrebu imali, tako da rečem, biti sjedinjeni na način da bi jedno vodoznanstveno družtvo sačiniti mogli.

Za sačiniti ovo društvo našlo bi se mnogo osobah naklonito, dali moglo bi jih se i protivnih naći. Ali obći interes na interes pojedinih prevažiti mora.

Ovdie bi trebalo da tko izmedju njih po-

sređuje. Bilo Država ili Pokrajina treba da o ve posjednike privole da u društvo stupe. Za ovo bi predhodnih radnjah potrebovalo. Potrebito je da se krajobraz poplava vode načini, krajobraz zemljištah za koja se društvo sklopiti imade. Jedan predhodni trošak potrebuje kojega pojedini posjednici izdržati mogu.

Evo radi šta ja Visokom Saboru predlažem sliedeće *(čita)*:

" Neka Visoki Sabor Gjunti naručbinu dati izvoli da dopisništvo sa Kninskom obćinom preduzme za sastaviti jedno vodoznanstveno društvo u onome kotaru, koje bi na tu svrhu obuzelo dolinu Visuvčiju, Orašnicu, Butinjicu, Rudiljevu i Krku, i od fonda pomoći za vodoznanstvene radnje izdati, unutar granice od odobrenog predračuna dozvoljene, iznos potrebiti za nuždne radnje da bi se isto društvo ustanoviti moglo ".

Ovaj novac biti će dobro potrošen a ni u nikakvu drugu točku pokrajine nebi se s većom koristi uložiti mogao.

S tim bi Pokrajina dala oni pohvalni primier započimanja koi jedinstveno težačku i narodnu ikonomiu obnoviti može. Zato se nadam da ću u Visokoj Skupštini svu potrebitu podporu naći, i računam na revnivu Gjuntinu podporu, koja će poglavito za dobar ispadak ove stvari zaslugu sebi steći. *(Pohvala)*.

Bajamonti Sasvim da ja od odboru nisam povlašten da se u naročita razlaganja upuštam, ništa nemanje u ovom osobenom slučaju držim da odvjet mojih častnih sadrugovah tumačim, podkriepljujući predlog častnog Monti-a. To sam primoran učiniti osobito zbog uzroka od častnog Monti a navedenog, da se prvi izgled družtva ove naravi na svaki način podpomoći mora, dočim kad bi se ovaj primier i u drugim miestima pokrajine opetovao, prevelikih bi koristih donio. Mi imademo Drniš, Sinj, i druga miesta, koja kad bi se u osobiti obzir uzela sjajnih bi ispadakah dati mogla. Radi toga kao tumačitelj odvjetah mojih sudrugovah, opetujem, da Montiev predlog podkriepljavam.

Pavlinović. Ja sam Visokom Saboru četri godine nazad predlog učinio da bi se Neretvanska dolina prisušiti imala, koi je predlog Gjunti radi potrebitog proučavanja dostavljen. Budući da do sada ispadak takovog proučavanja vidio nisam, umoljavam gospodina Predsjednika da mi kaže u kom se staležu ovaj posao nalazi.

Predsjednik. Gjunta sebi pridržava na ovo zapitkivanje odgovoriti.

Carski Povjerenik. Opazke od častnog Monti-a učinjene nebi htio da bi na Visoki Sabor nepovoljni utisak učiniti mogle, kao da Vlada nikad nije ni pomislila o ustanovljenju jednog vodoznanstvenog društva za Kninsko polje. Stvar je sasvim drugčia. Vlada je prošastih godinah mnogo radnjah preduzimala da bi se ono polje od vodene poplavi osloboditi moglo. Ako obavljene radnje nisu željenu svrhu postigle, nije Vladina krivica, i što nisu bile dovršene preduzete radnje tome su isti posjednici zemaljah krivi, na korist kojizih radnje su bile preduzete, jer se nisu brinuli da jih pridrže u onom stanju kako su bile dogotovljene, nego su naprotiv preduzimali radnje koje su po većem dielu prouzročile da vodoznanstvene radnje od Vlade učinjene bezkoristne ostanu. Poslje toga, izmienivši se okolnosti, Vlada je očitovala da ona isključivo na državne troške produljiti preduzete radnje nemože, nego da se, po propisu obstojećih pravilah, posjednici koji u tome interes imadu, na sudielovanje pozvati moraju; uprav zbog toga što ponajviše njihov interes zahtieva da bi se radnje ove izvršiti imale. Na ovu svrhu od nekoliko godinah Namiestništvo nastoji da bi se jedno vodoznanstveno društvo ustanoviti imalo, i u više prilikah svoje je mierače na erarialne troške odaslalo; obećavalo je da će bezplatno alat i druge potrebite stvari udieliti, dalo je naručbinu miestnoj vlasti, a osobito Kninskoj obćini da bi one sa svojim uplivom sudielovale da se predrečeno vodoznanstveno društvo ustanovi. Sa svim tim, sa mojim nezadovoljstvom, očitovati moram, da su brige i nastojanja Namiestništva bez ikakovog koristnog ispadka ostale, i da se jošte i danas od miestnih vlastih i od onih koji interes u tom imadu, bitni predlozi očekuju. Ovu kratku opazku našao sam za dobro učiniti za dokazati da se je Vlada za važni ovaj predmet svojski svedjer brinula.

Sto se tiče pitanja od zastupnika Pavlinovića učinjenog u obziru povjerenstva jednog koje je zbog vodoznanstvenih radnjah u Neretvu dolazilo i radi čega se dosta novca potrošilo, bez da se ispadak njegove radnje poznaje, odgovoriti imadem, da se je ovo povje-

renstvo u najobširniim obzirima u svakom smismislu sa proučavanjem osnove bavilo, kako bi se one najprostranije baretine od povodnjenja izbaviti mogle. Sačinjeni su bili nacrti od strane tekničke i upravništvene vlasti, povjerenstvo podnielo je Vladi potanki opis i savršenu osnovu, kako bi se baretine iste prisušiti mogle, i rieka ona očistiti i urediti na taki način imala, da se po njoj lašnje broditi može. Vlada od svoje strane podkriepljavajući ovaj predlog postarala se istu osnovu sa svojom preporukom središnjoj vlasti na odobrenje podnieti, od koje je dobrohotno bila primljena. Mnoge razmirice prava i posebnog interesa koje se na osnovu istu odnose, ogromnost diela, veliki trošak od više milionah koi se za dogotovljenje toga posla potrebuje, iziskuju da se u ozbiljno i zrelo razsuždavanje osnova ova uzme; zbog čega je neobhodimo zakasnjenje nastalo. Da li nadati se možemo da će Vlada sve svoje napore upotrebiti da se ovo prevažno dielo izvršiti imade. (*Pohvala*).

Predsjednik. Usljed očitovanjah od gospodina Carskog Povjereniku sada učinjenih držim da će častni zastupnik Pavlinović Gjuntu odriešiti da na njegovo zapitkivanje odgovara. Gjunta je javnosti predala sva ona dugačka proučavanja koja je dotično Neretve učinila. Bila su na lice miesta istraživanja preduzeta. Nemalo se protivštinah našlo, kojima su posebnjački interesi pridruženi, dali Gjunta je sve ono učinila što je gospodin Carski Povjerenik rekao.

Pavlinović. Sa očitovanjem gospodina Carskog Povjerenika podpuno se zadovoljan nalazim i zato zapitkivanje gospodinu Predsjedniku učinjeno natrag opozivljem.

Predsjednik. Odborov predlog dotično 2000 fiorinah glasovanju podvrgavam. Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Montiev predlog, na dva diela zastavljen, glasovanju podvrgavam (*čita*):

„Neka Visoki Sabor Gjunti naručbinu dati izvoli da dopisništvo sa Kninskom obćinom preduzme da bi se jedno vodoznanstveno sadruštvo u onom kotaru ustanoviti imalo, koje bi doline Visočiu, Orašnicu, Butišnicu, Radiljevac i Krku obuzimati imalo „.

Gospoda koja pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

(*Čita dijel drugi*):

„Neka Visoki Sabor Gjunti naručbinu dati izvoli da iz fonda pomoći za vodoznanstvene radnje, unutar granicah od odobrenog predračuna dozvoljenih, potrebiti iznos opredieliti imade za radnje potrebite da bi se zadruštvo isto ustanoviti moglo „.

Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vojnović. Govoro da se Sabor dne 23. ili najdalje dana 30. Prosinca zatvoriti imade. Budući da se Božićni praznici približuju, koje svaki kod svoje kuće provesti želi, zato bi bilo potrebito da mi s radnjom uskorimo na način da bi dana 21. ili 22. mogućno bilo Sabor zatvoriti, zbog toga predlažem, da bi ova dva dana jutrom i večerom sjednice držati imale.

Predsjednik. Držim, o gospodo, da pravo opredieljavati sjednice Predsjedništvu pridržano biva. U istinu dotično posalah, ja u obziru glasovah koji se raznose nikakova uzroka nenalazim da se ova prešna miera u dielovnost privede. Nemogu su manje da vam neizjavim da bi meni zbog mnogo poslah koji me u veće otegotjuju, ova stvar bilo pomučna. Sasvim tim zaključenju Visokog Sabora sebe podčinjavam, niti se sa mojim pravom poslužiti hoću, i zato pristajem da se predlog glasovanju podvrgne.

Bajamonti. Ja držim da bi se odvjet častnog Vojnovića Predsjedništvu podnieti imao, bez se vrhu njega zaključenje Sabora izazivlje. Uvieren budući da će gospodin Predsjednik njega u obzir uzeti, jer nitko bolje od istoga prosuditi nemože o važnosti posalah o kojima zaključenja učiniti moramo.

Predsjednik. Današnja je sjednica zatvorena. Sutrašnja će, sa produljenjem posalah koji se na dnevnom redu nalaze, u devet satih i po iz jutra započeti.

Sjednica biva zatvorena u 12 ½ satih popodne

XIV. Sjednica dne 18. Prosinca 1866.

(Mitropisna izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik

kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 sat. i 10. m. izjutra.

Predsjednik. Gospodo prisutnih zastupnikah na broju ima 28; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Idje na čitanje napisnik zaduje sjednice.

Giljanović. (čita napisnik).

Bajamonti (opaža da je u napisniku rečeno da je on Vojnovićev predlog oprovrgavao, umiesto toga moralo se reči da ga je podkriepljavao).

Rossignoli. U mojim zapiscima i u onim doktora Giljanovića nenalazim da je onaj predlog glasovanju podvržen.

Predsjednik. Za ukloniti svaku sumnju u tom obzira od Sabora glasovanje izazivljem. Gospoda koja na popravku pristaju, neka se dignu. (*Većinom primljena*).

Tko sa popravkom napisnik odobrava, neka ustane. (*Odobren*).

Odnositelno na odobreni napisnik dužnost imadem Saboru jedno očitovanje učiniti. Običaj se pri pretresanju predračuna prošaste godine uveo, a ovo je godine veći mah uhvatio, koi ja nimalo nepohvaljujem, i koi je toliko štatutu koliko unutarnjem praviluiku protivan, da za moju dužnost smatram osobitu vašu pomnju vrhu toga pozvati. Predračun, kao što je svakome poznato, smiera na to da se opredieljene stavke pretresanju podvrgnu da se takodjer opredieljena svrha postigne, da li uobćeno, kao, naprimier toliko za Vorspan, koliko za Gendarmariju, toliko za ceste i tako dalje. Unutar ovih granicah opredieljenih iznosakah i posebno i ukupno zabilježenih; u kakova sumuja nepostoji o pravu kojega svaki zastupnik imade opazkah, ili predlogah činiti, s namierom da se pojedine stavke ili umale, ili povise, ili ukinu, ili da se s drugom stavkom sjedine i t. d.; — da li pak u ovaj red stvarih nerazumieva se shvatiti, niti se shvatiti mogu pitanja koja nisu upravljena da se iz predračuna potvrdi, isključi ili preinači jedan iznos uobćeno opredieljeni, nego da se jedan dijel istoga po sadašnjoj želji upotrebi, i zato za tu cestu, za tu vodoznanstvenu radnju, za tu učionu i t. d. uloži. Uprav zbog toga što su ovo molbenice, moraju prvo svega mojim sredstvom dostavljene biti odboru, namienjenom da jih u potanko proučavanje uzme o njima izvjesti, i odborovo izvješće mora se u svoje vrieme na dnevni red donieti, i prvo nego na pretresanje predje, mora biti svakom zastupniku slobodno pregledati i poznati predmet na koi se pitanje odnosi, vidieti mnenje odbora i poznati uzroke koji pitanje podkriepljavaju ili mu se protive, i to prvo nego se pitanje isto razlaganju i pretresanju podvrgne. Predrečeno je pravo toliko od štatuta, koliko od našeg unutarnjeg pravilnika ujamčeno, i ja očitovati moram da neću dopustiti da se takovi propis povredjava. (*Pohvala*).

Danas svršuje se izminjivi rok službovanju tajnikah i zato pozivljem gospodu Monti-a i Raimonda da jih izmiene, i njihovo miesto zauzmu.

Jedan mi je predlog, podpisan od gospode Rossignoli i Deškovića, bio dostavljen, koi ovako glasi (*čita*):

Br. 285—D.

Visoki Sabore!

Razmatrajući u Sinju gdie se jedna Gjimnazia nalazi, da pravi anakronizam postoji, oshudievajući ondje četvrti početni učionički razred;

Razmatrajući, sa obzirom na broj puka i na važnost varošu istog, da ustanovljene takove jedne učione preča potreba iziskuje;

Razmatrajući da obćina one varoši veliki

iznos novčani za poučavanje troši, i da nije u stanju na tu svrhu viša bremena na sebe uzeti;

Podpisani predlažu:

Da bi Visoki Sabor zaključiti izvolio da se od fonda koi ustanovljen bude u pomoć novim učionama, iznos od 300 fiorinah opredieliti imade da bi se četvrti početni učionički razred u Sinjskom varošu ustanoviti mogao.

Rossignoli

Dešković.

—

Gjunti zbog odluke i izvješća prelazi.

Stigla je Saboru jedna dugačka napomena od nekoga doktora Bastlera podpisana koja se na predmet dohodarstva odnosi. Doktor Monti neka ju pročitati izvoli.

Monti (čita):

Br. 268—D.

Visoko Predsjedništvo!

Imam čest ovdie jednu napomenu priložiti pod naslovom:

„ Predlozi kojim bi načinom Država i puci Austrije sami sebi veliku i stalnu dohodarstvenu pomoć sredstvom jedne vriednote Cesarevine, sasvim nepromienljive i bezbiedjene dovoljnog iznosa, banka za banku plemenite kovine osigurati mogli".

Ova napomena smiera na to da bi, na pravnom temelju znanstvom i praktikom potvrdjenom, u najkratje vrieme najočevidnije zadatke ikonomičke grane cesarevine, to jest novčanu i dohodarstvenu razmirica riešiti imala na taki način, da bi jednu preinaku u narodnoj ikonomii svega banko-novčanog sustava pričiniti morala, koju sadašnju vremena uprav iziskuju, i tako stalno predjašnje uprav pravilno novčano-bankalno stanje povratiti.

Jedna shodna preinaka starog obćenog novčano-bankalnog sustava i povratka predjašnjeg pravilnog novčanog i bankalnog stanja neobhodimo se nuždna uvidja ne samo u osobenim okolnostima Austrije, kad bi na vrieme njezin materialni i politički razasutak prepriečiti hotieli, nego i za sve ostale Države izobraženoga Svieta.

Ako kovani novac zbog promienljivosti vriednosti i neizviestnosti njegove ciene u javnom okolovanju; toliko malo odgovara glavnim potribštinama jednog pravilnog i zakonitog sredstva za platjanje i okolovanje, još manje, i dva ili tri puta manje tome odgovaraju banko-cedule, koje po pravilu njihovu isplatu u gotovu novcu naredjuje i po načelu onom po kojemu njezine banknote bivaju sa jednom trećinom ili najviše sa polovinom iznosu u gotovu novcu osigurane dočim ove banke za pridržati se protuslovnih načelah priuuždene su protiviti se najvećim javnim interesima, zbog čega osobito u vremena javnih zamršajah sa padnutjem kao kuće od papira propadaju i Državnu i javnu ikonomiu u najvećim nezgodama, same sebi potišteno ostavljaju, umiesto da bi jim odvažno u svakoj prigodi u vrieme javnih nesrećah u pomoć pritekle i sjajni dokaz svoje privrženosti dale.

Hotieti sada na svaki način povratiti se na takovo stanje kovanog novca i bankocedolah, koje u istinu obstati nemogu, koje su očevidno nepravilne, bilo bi za Austriju, u sadašnjim mlohavim njezinim okolnostima, pravo materialno i političko samoubistvo.

Samo pokušanje učinjeno da se predjašnji sustav kovanog novca povrati i da bi se u gotovu od strane narodne Austrijanske banke, sa umaljenjem sredstvah okolovanja, platjanja učiniti mogla, prouzročilo je najveće pomanjkanje novca i uobćeno obaljenje vriednosti državnih dobarah, tako da je malo prvo žalostnog ratnog dogadjaja, država iznemožena zbog potrebe prodaje se prihvatiti moralu, odakle je prevelikih štetah nastalo, koje odveć nadvišavaju ukupne troške svih ratovah koje je poslednjih godinah izdržati imala.

Ova napomena smiera na to da se predloži jedan prirodni novčano-bankalni sustav sa sadaš-

njim kovanim novcem podpuno sjedinjen. Ovaj novi sustav koi neće imati mane obstojeg sustava kovanog novca, biti će u stanju ona sredstva novčana nabaviti, koja će sve sposobnosti pravnog novčanog sredstva za platjanje i okolovanje imati, bez da ikada na štetni način pravilnu mieru potrebe prekoraci, odgovarajući podpuno i u svakom smislu svim pravednim zahtievima ikonomičkog državnog i narodnog upravništva, i sasvim će novčane i dohodarstvene nesreće ukloniti, koje su se do sada obistiujavale.

Ovi su predlozi plod zrelog praktičnog proučavanja grane narodne ikonomie, oni se na oštranjeno osobnjačko mnenje neoslanjaju nego na načela nepokolebima i na materialnim osnovnim neustupljivim pravilima temelj svoj imadu, i nesmieraju na to da dionu i vremenu pomoć donesu, nego da obćenu korenitu pomoć dohodarstvu nabave. Oni, sa priloženom osnovom zakona smieraju da jednu Banku Cesarevine ustanove, koja bi isključivo pod odgovornosti jednog ukupnog Predstavništva državnog i pod upravom organah od njega odabranim obstajati morala; Banka koja se na obćeniti i prirodni novčano-bankalni ustav naslanja, na temelju osnovnog prava osnovanom, koi se od svih državah uporaviti može, i koi u sebi sadrži sve načine i dotična obrazloženja da bi se odmah praktično u život staviti mogao.

Sav predloženi prirodni sustav novčano bankalni naslanja se na načelu narodne ikonomie, to jest obćenog predstavljanja vriednote glavnicah, i za stalni osnov osim plemenite kovine, ukupno narodno i državno istinito baštinstvo pokretno i nepokretno imade, zato njegovo središte neće biti, kao do sada, u inostranstvu, u dionoj i nesigurnoj plemenitoj kovini, nego uprav i vazda nepomično unutar granicah Cesarevine.

Jedino sa udielotvorenjem takovog prirodnog novčano-bankalnog sustava biti će moguće, u sadašnjim okolnostima, koliko prvo našim novčanim i dohodarstvenim nesrećama doskočiti, koje su kao stereotipne postale, i u svako vrieme i u najvećoj mieri, unutar svojeg miesta, nesamo da će narodnoj ikonomii, nego sredstvom ove i Državi potrebita sredstva novčana nabaviti makar koliko znamenita biti mogla.

S time biti će jošte za budućnost providjeno jedno sredstvo sobstveno pomoći dohodarstvene, pomoći obćene i stalne, a ne osnovane kao odprvo na nepostojanoj i sumnjivoj vieresiji, ili na nepostojanom kovanom novcu, nego na glavnicama uprav istinitim i dieistvitelnim.

Važnost jednog zavoda Cesarevine ovako ustrojenog bila bi zaista izvanredna za javno dobrostanje i za najveće interese Države tako, da se unapried jedva procieniti može.

Slobodno sa korišću upotrebljavanje glavnicah naših, ulagajući iste po potrebi i stavljajući jih u okolovanje, glavnice koje nikad na štetni način nebi imale prelaziti ni više ni manje redovnu mieru potrebe, služilo bi ne samo da se ubrzo protivustane opasnostima koje sa svijuh strana spažno ustaju, i obezbiediti državi podpunu materialnu novčanu i političku nezavisnost, nego još učvrstiti jaki položaj Cesarevine prema inostranstva; kao što nebi doista zakasnilo da oživu mnogo poniženi interesi Cesarevine, da postepeno oslobodi proizvod zemlje u obrtništva, kopanje rudah, trgovinu, i sve ostale radnje, vieštine i znanosti, iz sadašnje njihove stege i zapriekah, upravivši jih k velikome razvitku; i da bi koristno upotrebiti mogle milione rukuh dosad bezposlenih, i nastojati da bi se u posao nebrojene znatne umne i mekaničke snage staviti mogle, i prirodne proizvode uskupa, koje radi oskudice glavnicah ostaše do sad zapuštene; iznieti na svietlost sakrivena sakrovišta Cesarevine, staviti jih svuda u okolovanje, obratiti jih koristno u novac i dati jih cienu onu koju zaslužuju. Prvo svega takovo koristno upotrebljenje valjalo bi nesamo da državne pieneznice sa naplatom znamenitih proizvidnih priostatakah napuni, da postojane manjke podmiri, i da prestavšu trgovinu sa inostranstvom oživi, da li da na povoljni način potrošak u unutarnjosti i obćeno dobrostanje umnoži, rasprostirući na taj način po svuda zadovoljstvo, sreću, izobilnost i ozbiljnu naklonosti k radnji, gdie jedinstveno, tiesnoće, potrebe, pomučnosti, i siromaštvo naš puk obteretjavahu.

Kad bi Visoko Predsjedništvo, od najviših interesah državnih potaknuto i od izloženih uzrokah pobudjeno svoju pomnju na predloge u ovoj napomeni, obratiti izvolilo, koji će došastom ukupnom državnom Predstavništvu biti dostavljene, i našao za koristno praktično njihovo upoŕavljenje u javnom interesu, u tom slučaju neka Visoki Sabor svoje podkriepljavajuće mnenje izraziti izvoli, koje bi pomoglo da se željena ciel postigne i ja bi se sretan i veledušno nagradjen smatrao što sam po mogućnosti s mojim započetkom iz istinitog otečestvoljubja pobudjen, sudielovao da se sadašnje nepravilno i nesnosimo stanje izmieni.

U takovom ufanju ostajući, molim da bi ste častnoj gospodi zastupnicima predati izvolili 43 priložena primierka napomene iste, i sa najvećim poštovanjem podpisujem se.

Visokog Predsjedništva najpokornii sluga.

U Beču 9. Prosinca 1866.

Doktor D. Bastler s. r.

—

Predsjednik. Primierci napomene biti će prepisani i u staništa gospode zastupnikah predani.

Serragli. Držim da bi ovaj posao trebalo odboru dohodarstva predati. Mogao bi biti jedan san, jedna pustolovina, da li moglo bi valjda i naše proučavanje zaslužiti.

Bajamonti. Držim da se predmet, o kom ona napomena razlaže, u tiesnoj svezi sa dohodarstvom pokrajine nalazi. Teoria u onoj ispravi naznačena jest čudnovata teoria, koju su 1789. godine u praktiku staviti hotieli, radi koje Mezidorski zakon ustanovljen bijaše. Predlagatelj predlaže da se zemljištna vjerovnica na takovi način ustroji, kojega ikonomični pametni zakoni i sadašnja znanost osudjuju. Na svaki način mislim da bi se o ovom predmetu kakovo riešenje učiniti moglo; ovo je teoria Prudhoma i drugovah; ona bi se odboru dohodarstva dostaviti morala.

Predsjednik. Primierci biti će svoj gospodi zastupnicima saobćeni, a medjutim predlog častnog Bajamonta glasovanju podvrgavam. Gospoda koja pristaju, neka se dignu. *(Većinom primljen).*

Povlašten sam Saboru javiti odbor, ustanovljeni da bi poznati vladin predlog u proučavanje uzeo i o tome izvješće podnio, da je svoj posao svršio. Gospoda koja spise pregledati žele, neka znadu da se u Gjuntinoj pisarnici izvješće izloženo nalazi.

Preduzimam čitanje posalah koji se na dnevnom redu nalaze *(čita)*:

1. Produženje pretresanja o predračunu 1867. godine.

2. Izvješće odbora za molbenice.

Prvi je posao produženje pretresanja o predračunu 1867. godine.

Bajamonti. Jedanesta stavka: „Za promicanje umietnosti i poljodielstva 2000 fiorinah. Gjunta je 1000 fiorinah predložila, odbor je zbog uzrokah u izvješću navedenih, ovaj iznos na 2000 povisiti za dobro našao.

Danilo (slav.) Lanjske smo godine odredili, gospodo, tisuću fiorina, da se poljodjelska ratila kupe, i kako već znamo iz odborova izvješća već su kupljena, ali su tek ovih zadnjih dana prispjela iz inostranstva, pa još nisu ni pokušana. Ja mnijem da se mi nebi imali upuštati u novi trošak ove struke, dok se neosvjedočimo o koristi već učinjena troška. Ove godine koja nastaje pokrajinski će odbor imati vremena da ratila pokuša, da se s vještacim posavjetuje, pak će nas do godine izviestiti, te ćemo onda znati imamo li iznova trošiti u nova pokušanja. Ove bi godine ja predložio da ono 2000 fior. bude uloženo u pučke učione. Jučer kad je bio govor ob učionah, poštovani Lanza reče, da su početne pučke učione teoretičke učione, a da se nam hoće praktičnih učiona za poljodjelce i druge zanačije. Gospodo, koliko sam se godi bavio s učionom, koliko sam se s naučnimi ljudmi razgovarao ili u mudrih knjigah štio o učilištih i o nauku, ja nisam mogao od nikoga čuti ni razumjeti, niti sam se mogao osvjedočiti ino o početnih učionah, nego da su púke praktične učione, u kojih se najpraktičnijim načinom nauči štiti, pisati i računati. Što je to, nego da se u početnih učionah postave djetetu u ruke ratila, kojimi će se za svega svoga života vladati, kojimi će pribaviti sebi svako više znanje? — —

Gospodin Lanza misli možda praktičnimi učionami nazvati gospodarske, šumarske i ine strukovne učione, u kojih odrasli djećaci uče se zanatu. Ja o tih učionah neću primera tražiti u Engleskoj, u Franceskoj, u Škotskoj kako se to često čuje u ovoj komori; ja ću krenuti do doljne Austrije, gdje je pučki nauk osnovan i razprostranjen pod Marijom Terezijom, pak ću pozvati poštovanoga Lanzu da mi kaže, kad su se praktična učilišta zasnovala, kojih bi on htio Dalmaciji namieniti? — Koliko je dan danas takovih učilišta u dolnjoj Austriji? Što ja znadem jedno gospodarsko i šumarsko i jedno vinogradarsko. Dok dodje vrieme takovim učilištem u nas, trieba je našemu puku da mu umnožimo početne učione, neka njegovi sinovi budu mogli knjižicom se poslužiti. Da bi mi i imali onakovih praktičnih učiona, kakovih misli gospodin Lanza, nebismo imali koga na nje pošiljati; ona izvrstnija ratila, koja bi se imala nabavljati, nebi jih znao nitko rukovoditi; zato ako ćemo redomice ići u prosvjetivanju našega puka, ostavimo se svakoga izlišnoga ili predvremenoga troška, a sve što možemo novca uložimo u pučki nauk. Po ovom ćemo se pokazati praktični ljudi, što bi htjeli da nas sviet cieni.

Lanza. Ja nisam namieru imao umaljavati važnost nauka koi se u novo zavedenim učionama predaje; koje podpuno odobravam. Samo sam reći htio da je za teoretički nauk dovoljno učinjeno, a za praktično predavanje nimalo se postarali niste. Čudim se besjedovanju od častnog Danila izuštenom. On je rekao ono što bi reći mogao oni čovjek koi u poljodielstvenu knjigu, osnovanu na današnjem napredku, nikad pogledao nije. Ja negovorim niti sam ikada reći pomislio da se naš težak u Inglesku ili Francesku pošalje, nego sam jedino prepis učiniti, kao što je častni doktor Bajamonti dobro rekao, ništa drugo nego prepisati htio ono što su drugi učinjeli, i sljedovati putem kojeg su se najizobraženii narodi pridržavali, za moći mi razvitak umietnosti postići i do one točke savršenstva doći u kojoj se danas oni nalaze. Ništa više nego drugima podražavati hoćemo, da bi i mi učiniti mogli ono što su oni učinili. Što su Franceska i Ingleska učinile? Što Talianska sada radi? Njihovo poglavito staranje obraćeno je na to da se zanatlijske i poljodielstvene učione za zanatčije i umietnike zavedu, da bi se puk praktično u težaštvu i umietnosti usavršavati mogli. A zašto nebismo i mi naše staranje na to obratiti imali? Ništa se o drugom nebriuemo nego samo o tom da se čitati i pisati nauči. Dopustite da vam rečem ono što prvo reći nisam htio da mi nebi za pretieranost držati mogli, i što vam možda ugodno biti neće: na taj način vi drugo učiniti nećete nego ćete težaka i od obične svoje praktike odvratiti.

Glasi s desne: Oh! Oh!

Lanza. Jest gospodo; ovo je posljedica koju iščekivati možete. Opazke koje sam u predjašnjoj sjednici učinio klonjahu se na to da vam pokažem važnost koje praktične učione zemljedielstva, o čem se je razlagalo još od onda kad sam ja katedru jednu imao i nauk o težačkoj ikonomii predavao, koja katedra nadam se da će se Splietskoj realnoj učioni pridodati. — Vi govorite, kako se nauk poljodielstva, bez da se nauči čitati, predavati može? Ja o seljskom težaku i o umietnom zanatčiji besjedim: naučite jih da stave materialno u dielatnost znake vieštine osnovane na pravim načelima znanosti i vidićete kako će jih umieti nanovo izvršiti, kako će onda oni postati radini, i kako će pokazati sasvim drugčije uspiehe od onih koje sada pokazuju.

Danilo (slav.) Ostaće kao i danas dotle god nebudu čitati i pisati naučili.

Lanza. Potvrdjnjem podpuno što je već rečeno, ako težak nebude znao čitati i pisati stavite ga na izvrstno i izgledno jedno imanje, i on će umieti raditi kao što treba sa poljskim orudjem i pokazati primiere usavršene vieštine polag sadnevnoga, napredka sa samim čitanjem i pišanjem on neće ni najmanje u onoj vieštini napredovati. Ja poznajem nekog našeg odlićnog posjednika, koi je o svome trošku nabavio poljskih orudjah. Pak gdie leže? U jednom skladištu. Zašto? jer nenalazi nikoga koi bi jih upotrebljavati umio.

Danilo. Jerbo težak nezna ni čitati ni pisati.

Kovačević (slav.). Nevierujem da se u Ingleskoj i Francezkoj sadašnji napredak nalazio onda kad se puk u glupostí nalazaše, kao što se naš sada nahodi. Svukud kuda sam putovao imao sam priliku vidjeti da zemljedielci i se-

ljani čitati i pisati znaju, što kod nas isti trgovci neznadu. Takova bi se orudja nabavila da se u kakovo skladište stave gdi bi izagnjiti i zahrdjati mogla. Zato Danilov predlog podkriepljavam.

Lanza. Zbog ličnog čina besjedu pitam. Nemogu kako bi trebalo častnom Kovačeviću odgovoriti, jer dobro Slavjanskog jezika nepoznajem; stvar koju ispovjedam.

Da li nebi imao drugo što pridodati onome što sam prvo rekao, nego to, da jedna od najvećih zalah, zbog kojih pokrajina nije napridovati mogla od toga zavisi da su po nesreći ljudi i zahtieviznanostih vavjek u Dalmaciji od strane ljudih, koji znanosti neprinadleže, prepriekah imali.

Serragli. Kad se prošaste godine mali iznos od 1000 fiorinah za poljodielstvo opredielio, gospodinu Predsjedniku, koi izmedju ostalih izvrštinah i onu znanstvenog poljodielca posjeduje, bilo je povjereno da sa s' iznosom istim raspoloži, koi je iznos priznan bio da je za svrhu za koju je opredieljen odveć malašan. Gospodin Predsjednik u svojem otvorbenom besjedovanju govoraše da zbog različitih okolnostih nabavljeno orudje još koristno upotrebiti nije mogao. Zato poljodielstvena orudju još nisu bila uporavljena. Častni Danilo govori: pričekajmo do došaste godine za vidjeti hoće li biti potribito da druga orudja nabavimo. Za ono što nam zdravi razum kaže 1000 fiorinah nije velika stvar ako pokušaj od kakove važnosti učiniti želimo, nebi za tu svrhu ni 2000 fiorinah bilo premnogo. Opaziti moram da se skupih ratilah netiče s kojima se Inglezi i Francezi služe, nego prostih poljodielstvenih orudjah, kojih naš zanatčija još nije bio vrstan shvatiti. Zato mi se pogoditi možemo. Umiesto 2000 dajmo samo 1000 fiorinah, i tako sa dvie hiljade i sa izvrstnošću gospodina Predsjednika vidićemo kakvu ćemo korist imati. Ako li nam se došaste godine ovaj pokušaj izjalovi, onda treba da se takovih orudjah okanimo, i ovaj ćemo prištedjeni iznos stavki učionah dati, koja obćeniti ostav naših prištednjah biva. *(Pohvala).* Još ću reći da stalnosti odlukah Sabora nepristoji glasovanjem opredieljenu jednu stavku, odma sliedeće godine ukinuti, prvo nego se o koristi njezinog ispadka osviedočiti mogao.

Danilo (slav.) Pristajem na Serraglia predlog.

Bajamonti. Na mnenje častnog Serragli-a nepristajem, niti sam povlaštem da iznos od 2000 fiorinah smanjim. Važnost praktičnih učionah valjano je častni Lanza razložio, i držim da nije potreba da ikakovu rieč u tom obziru pridostavim. Samo opaziti moram da važnost praktičnih učionah i u istoj našoj pokrajini pred očima imademo. Mi imademo, o gospodo, više pomorskih kapitanah koji su, čitati ni pisati neznajući, i do Indijah i do Kine po moru otišli i barjak pokrajine i Cesarstva razvili. Mi u Korčuli jedan razred radinah imademo, koje držim da čitati i pisati neznadu.

Pogledajmo s druge strane, vidićemo jato mladićah koji čitati i pisati znadu, koji sebi za veliku sreću prepisuju kad bi zvanje nadničara u buduće imati mogli. S time ništa se na korist jedne ili druge stranke navesti nemože, nego se jedinstveno važnost teoretičke nauke sa praktičnom naukom sravnjava. Ako povjestnicu Ingleske pročitamo vidićemo da su neke osobe sa samim svojim naporima vrhunac slave u književnosti i znanstvu postigle. Siećam se da je jedan kovački šegrt u Ingleskoj glasovitim povjestnikom postao, koi je što jezikah što narіečijah trideset i osam naučio.

Danilo (slav.) Ali on znade čitati i pisati.

Bajamonti. Je li on znao čitati i pisati to je stvar koja nikome a ni samom gospodinu Danilu nemože biti poznata. Pragospodin Kovačević i još gdiekoji opaziše da je takovih pokušajah sa sretnim ispadkom i drugih putah učinjeno. Pak što je zato, o gospodo? — Mi znademo da je Newton petnest putah svoje veliko dielo prečinjavao dok mu je na povoljni način ispalo. Zašto mi nebi pokušaje učiniti mogli koji bi nas malo hiljadah fiorinah stai? Doktor Lanza jednu je Katedru u Splietu naznačio. To je bila jedna od najvrućih žejah Spljetske obćine, i toliko je istina da je četri godine nazad nemale troške ona na sebe uzela da bi kod pokrajinske Vlade takovo ustanovljenje izradila; da li je Vlada tu stvar za suvišnu našla i zato je svoje saizvolenje odrekla. Ova je želja onda ostala zabačena, da li neprestana nastojanja onih tekničnih učioni ovaj odvjet podkriepljujući mogli bi učiniti da se ova stvar obistini. S druge strane mi vidimo da je i kod sadašnje učione priugotovnikah,

ovdie u Zadru, običaj nastao da se znanstvenost sa praktičnom naukom predaje jer se kod nje jedan vrtlić primiernog obdielavanju nalazi. Baviti se sa teoretičkom naukom jest odveć dobro i koristno, da li za jedno izmienljivo vrieme od 15, 20 ili 30 godinah, dočim praktični nauk od danas do sutra trajati može, zato držim da je bolje 100 fiorinah za praktični nego li 1000 fiorinah za teoretični nauk potrošiti. Ja dakle ovaj predlog razboru Sabora preporučujem, i svršujući besjedovanje kažem da se su 1000 fiorinah lani opredieljenih pokušaji od kakove važnosti nisu mogli učiniti. Odbor izjavio je namisal da se ove godine veći broj poljodielstvenih orudjah nabavi koji bi se gdiekojem poštenom težaku pod nizku cienu i sa isplatom na rokove razdati imali.

Predsjednik. Prvi dijel Serraglievog predloga glasovanju podvrgavam, koi ovako glasi:

„Predlažem da se stavka *pomoć za poljodielstvo* na 1000 fiorinah zbije„.

Gospoda koja pristaju, neka ustanu. *(Većinom primljeno).*

(Gospodin Pod-predsjednik sumnja da li je predlog većinom primljen).

Vojnović. Gospodin Pod-predsjednik u to neulazi, prvo svega tajnicima o ovom predmetu sud izreći nadleži.

Predsjednik. Onda ću glasovanje opetovati. Gospoda koja na Serragliev predlog pristaju, neka ustanu. *(17. Zastupnikah ustadoše).*

Budući da je nabava poljodielstvenih orudjah naročito od Sabora meni namienjena, zato se od glasovanja pridržavam. Dakle sedamnest glasovah s jedne a sedamnest s druge strane imade: predlog odbačen biva. Sada odborov predlog glasovanju podvrgavam. Gospoda koja pristaju, neka ustanu. *(Jednakost glasovah).*

Predlog je odbačen. *(Pohvala).*

Bajamonti. U ovakom stanju stvarih držim da se jedna nagodba učiniti mora.

Glasovi s desne: Ne, ne.

Bajamonti. Budući da je predlog od 2000 fiorinah odbačen, odbor sada 1500 fiorinah predlaže.

Vojnović. Razmirica je svršena.

Pragospodin Zaffron. Zbog pomirenja izmedju ove gospode ja bi predložio da se 1400 fiorinah za poljodielstvo opredjele, koje je za Dalmaciju toliko potribito.

Bajamonti. Odbor želeći jednu nagodbu učinitj na predlog pragospodina Zaffrona pristaje.

Pragospodin Zaffron. Tiče se toga da se dobro novci potroše, koji se na jedan ili na drugi način poarčiti imadu.

Predsjednik. Iznos od 2000 fiorinah bio je odbačen, sada je 1400 predloženo, i ovaj predlog glasovanju podvrgavam.

Gospoda koja pristaju da se 1400 fiorinah opredieli, neka ustanu. *(Jednakost glasovah).*

Predlog je odbačen.

Bajamonti. Odboru drugo neostaje nego 1100 fiorinah predložiti.

Predsjednik. Iznos od 1100 fiorinah glasovanju podvrgavam, očevidno biva da u interesu i dostojanstvu Sabora nestoji da se odbaci. Gospoda koja na to pristaju, neka ustanu. *(Jedinoglasno primljeno).*

Bajamonti. Držim da bi se na pod-stavku IV., pomoći za podignutje novih učionah, povratiti mogli, o kojoj je glasovanje bilo obustavljeno.

Predsjednik. Bilo je zaključeno da se za najposlednju ostavi, zato nju za sada mimoilazimo.

Bajamonti. Odbor je gospodina Predsjednika zamolio da bi sjednicu obustaviti izvolio je da bi se u tom obziru sporazumieti mogli. Još jučer je odbor rekao ako bi od drugih stavkah što priteklo, da on ništa naprotiv nema da se podstavki IV. pridoda. Zato držim da bi se 900 fiorinah iznosku od 1400 pridodati moglo. U ovom smislu i predlog častnog Serragliu glasi, kad bi gospodin Predsjednik stavku glasovanju podvrći izvolio, stvar bi bila svršena.

Predsjednik. Opaziti imadem, sasvim da bi se

do svršetka pretresanja pridržano moralo da se u stavku učionah sve štednje staviti imadu, ništa nemanje budući da prištedjenih 900 fiorinah imademo predlog Serragliev glasovanju podvrgavam, koi ovako glasi:

„Drugih 900 fiorinah, od stavke poljodieljstva prištedjenih, neka u stavku učionah preći imaju„.

Gospoda koja pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti. Stavka deseta: "trošci za bolnice„. Prva podstavka bila je na 63, 185 fior. predračunjena a od odbora na 60,000 fiorinah svedena.

Bioni. Gjunta ništa protivu odborovih predlogah reći neima, jerbo drži da se sa ovom svotom predmeti, za bolnice potribiti, nabaviti mogu.

Danilo. Jedno bi razjasnjenje hotio. Ova stavka nenosi naslov: trošci za bolnice; nego liečenje bolestnikah. Po zakonu o bolnicama trošci se na dva razreda razdieljuju, jedan će imati naslov liečenje bolestnikah, da li će drugi ostati koi razhčit naslov imati mora. Po onome što se lani računalo kad se je ovaj zakon pretresao, ova dva razreda troška ravnoviesie na neki način imati moraju. Istinu govorim ako osnova predračuna 63,185 fiorinah za samo liečenje bolestnikah donosi, onda u tome štednje nenalazim, jerbo po onom naslovu predračuna morao bi držati da toliki trošak i drugi razred potribuje. Zato jedno razjasnjenje u tom obziru pitam.

Bajamonti. Iznos od 60,000 fiorinah za sve troške uobćeno opredieljen biva. Opazka častnog Danila na pravičnosti osnovana biva; i dobro bi bilo da svi častni zastupnici znaju iznos koi je za liečenje bolestnikah, koi li za obćene troške opredieljen. O ovom zadatku odbor je razlagao, da li videći da ovo račune zapliće, i da dovoljnog vremena neima da bi se tome na kraj došlo, našao je za dobro da od toga odustane.

Danilo. Poslje ovoga ništa mu reći neostaje; i htio bi da se stavki dade naslov "trošci za bolnice„.

Bajamonti. Da li odbor našao je za shodno sve troške bolnicah u jednu samu stavku staviti, i ovu u tri podstavke podrazdieliti. I kad bi smo rekli: trošci za bolnice, bila bi stvar jedna koja istini neodgovara, jerbo trošci za rodiljkinje i za mahnite takodjer ovim zdravstvenim miestima pristoje.

Danilo. Ja se na razjasnjenje oslanjam.

Predsjednik. Cielokupni iznos glasovanju podvrgavam. Gospoda koja pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti. Pridržavajući se opazke od častnog Danila učinjene valjda bi dodati trebalo: liečenje bolestnikah i dotični troškovi. Onda bi se sumnja uklonila.

Serragli. Meni se čini da bi se namisal zakona boljmi izrazio kad bi se reklo: trošci naplatjivi i trošci nenaplatjivi.

Filippi. Ja držim da je o tome glasovanje sliedovalo, i da se mi u tom obziru na svršenu stvar povraćamo.

Bajamonti. Sada dakle prelazimo na drugu podstavku: rodiljkinje, za koja je 4492 fiorina predloženo, iznos kojega se je i odbor pridržao.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko odobrava, neka ustane. (*Većinom primljena*).

Bajamonti. Stavka deseta ima podstavku: mahnite, sa 5448 fiorinah.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi odobrava, neka ustane. (*Većinom primljena*).

Bajamonti. Stavka jedanesta: fond gladi. Uzroci koji su odbor naveli da ovu stavku ustanovi, on je u svom izvješću očitovao, zbog toga izvjestitelj ništa pridodati nema.

Samo opaziti mora da se glasovanje obaška preduzeti imade, najprvo da se primi načelo ustanovljenja fonda gladi, a po tom da se dotični iznos opredieli.

Serragli. Ja sam u odboru izjavio da se za ustanovljenje fonda gladi protivnog mnenja na-

lažim. Sada ću o tom uzroke navesti. Ja držim da svako pokrajinsko ustanovljenje mora na sebi značaj obćene koristi imati, koje u ovom slučaju, kao što se meni čini, nebiva. Dalmacija ikonomično se na dva različna diela razdieljuje to jest na primorje i na kopno. U primorskom dielu mi vidimo radinost, poslovanje, štednju i duh predvidljivosti, koi je temelj svakog drustvenog napredka. S druge strane mi vidimo jedno pučanstvo koje se jošte u nazadnjaštvu nalazi, malo radino, nesrećama gladi izloženo, jerbo nije stepen napredka drugog diela puka postiglo. Mi u primorskom dielu vidimo da se svojski i srčano nestašici protive. Vidimo da veliki diel Starigradskih obćinara nove dobiće posvukuda traže, i sebi novu granu trgovine nabaviti nastoje; onu striša, s kojom su sebi potrebita sredstva za življenje nabavili onih godina dokle grozdjana bolest vinograde upropastjavaše, i dokle je njima providnost druge izvore koristi odkrila. Vidieli smo Viske otočane listom izseljavati se dotle dok je nesretna grozdjana bolest trajala, i dok nisu drugih koristih sebi nabaviti mogli. U mome miestu ovo borenje izmedju radnje i nestašice svake vrste, često se opetuje da li pobieda vazda radnji i postojanstvu ostaje. Naši Dubrovčani i Bokelji po svjetu idu da sebi radnje pribave, i svojim porodicama dobitak učinjeni šalju, ili stavljaju na stranu ono što njima priteče i tako napried idju. U okolnostima odveć izuzetnim oni od države pomoći traže, a i u običnim nevoljama pomoć od miestnih zavodah pitaju. Korčula imade sirotinski ured koi se primierom takovih zavodah u Dalmaciji nazvati može. Dubrovnik imade jedan fond za glad kojega je Baron Rozner ustanovio. Sa ovim pomoćina Dubrovnik se mal da ne vazda od oskudice brani, i uriedko k državi u tom obziru pritieče. Ja razumim misao našeg izvjestitelja, on se naslanja na pučke vieresijske banke, koje su Schultze Delitsch i oni izvrstni ljudi u Pruskoj i po drugim miestima zaveli; da li ja držim da oni nisu navade seljskog puka Dalmacije dovoljno u obzir uzeli. Častni izvjestitelj koi je novacah u zajam uzeo, priznati će dužnost da se uzajmljeni novac vratiti mora. Da li nepredvidljivi seljak, koi jednu svotu novca posjeduje hoće li se valjda od raskošnog i nepotrebitog troška, kojeg se obično pri njegovim svetkovinam pridržava, uzdržati moći, hoće li on razmišljati na dužnost da uzajmljene novce vratiti mora? Meni se čini da će to njemu biti preteško. Ako je namiera da se sa ovom svotom jedan fond ustanovi s kojim bi se u vrieme gladi milostinja seljanima razdavati imala, ja takovu misao za nerazboritu nahodim, jer bi s time odgovornost sobstvenog stanja od njih oduzeli. *(Odobravanje)*. Da li, kao što sam rekao nije ovo namiera častnog Bajamonta. On bi htio da se jednoj pieneznici težačkog pomoćništva temelj položi. Da li zašto bi u takovi posao miešati se imali oni dielovi pokrajine koji od toga potrebe neimadu? Meni će se odgovoriti: prispieti će dan u koi će i vaš seljak potrebu imati. Dali će moj seljak odgovoriti: „ pustite da ja prištedjene novce na stranu skupljam da bi s njima potribe koje bi nastati mogle podmiriti mogao. Ako ja od škrbnika potribe nemam zašto se u ruke pokrajinskog fonda staviti moram da bi on sa mojim imanjem upravljati morao? Ako se potriba kakovog ustanovljenja uvidja, taj bi zavod miestni, obćinski, kotarski, a nikad pokrajinski biti morao. Naš pokrajinski budget prvi se put sa manjkom od 1200 fiorinah zaključava. Meni će se odgovoriti da je ova svota neznatna koja ispasti ili neispasti može. Nek je tako, da li, ispoviedam, meni se ovaj prvi primier nesnosan uvidja. Ja manjak trpieti nemogu, niti mi je drugo vidjeti da se upisan nalazi. Ja ovdie namisal častnog Doktora Klaića, koi se po nesreći danas medju nama nenalazi, tumačiti hoću, držeći da mu neće biti žao da ju opetujem. On misljaše da bi koristnije biti moglo da se dva valjana i pripravna mladića van pokrajine pošlju da kakav zanat nauče. Da bi se ova svrha postigla jedan hiljadah fiorinah valjda bi dovoljan biti mogao. Pristajući u nekom dielu na namisli Doktora Lanze o praktičnom umiestništvu izražene predlažem da se od ovih 4000 fiorinah jedna hiljada fiorinah opredieli da bi se dva zanatlisku mladića u jednoj umietničkoj velikoj radionici izdržavati mogla, koji osobene sposobnosti imaju i koji bi se po tom u Dalmaciju povratiti mogli da svoj zanat izvršuju.

Lanza. Na ovo mnenje častnog Serragli-a sasvim pristajem.

(*Ljubiša slav. opet kaže da se za glad ništa opredieliti nema; da li neće se da ni za zanatlije što potroši, nego da se za veće pučke učione novac opredieliti mora*).

Serragli. Jednu sam stvar dotično moga miesta reći zaboravio. Onaj strahoviti opis o kamati, kojeg nam je izvjestitelj učinio, na moje se miesto uporaviti nemože. Kamate i kod nas, kao i svukuda, imade, da li nije takova da bi imanja iz dužnikovih u ruke vierovniku preći morala. Ovaj se slučaj uriedko kod nas dogadja. Kakova je naša banka? Ona sastoji u tom da ljudi drugamo sebi sreću naći traže. Gladnih godinah što naš seljah tražaše? Putni list za Šujec; ova četri mieseca od četri do pet stotinah putnih listovah bilo je razdano. Dokle seljak u Šujec stigne odmah po koi taljer porodici šalje. Kad se rodna godina navrati, on se kući sa prištedjenim novcem povratja. Radnja i štednja to je naša banka.

Bajamonti. Prigovaranja proti odborova predloga učinjena, čini mi se da se boljma na težačku pieneznicu, nego li na ustanovljenje jedne stavke za glad odnose. Odgovoriti ću, nepridržavajući se vremenoslovnog reda, na opazke od častnih predgovornikah malo prvo učinjene. Stanje u kom se jedan diel pokrajine naći može čini mi se da nemože biti valjani uzrok za oprovrći jedno ustanovljenje koje se na obćenu korist cijele pokrajine odnosi. Jedno očevidno protivuslovje u istom predračunu gospoda ova naći mogu. Da li su mnogi opredieljeni trošci na obćenu korist, u tiesnom smislu rieči, bili svedeni? Nisu zaista, jerbo pomoći za puteve bile li su miestu *A*, *B*, *C*, opredieljene; takodjer sa pomoćima za javno poučavanje bilo bi sad jednom sad drugom miestu koristovano. Fond gladi kojeg je N. U. Rozner ustanovio, nije jedina nepravda od koje se uspomena njegovog upravništva medju nama nalazi. Kad bi smo na ovo polje izaći hotieli, više bi od jednog čina navesti mogli. Ali nije ovo vrieme da naša žalovanja izjavljujemo, i želeći N. U. Rozneru svako dobro, sebe za sretne smatramo da se više nenalazimo u ona doba u koja se nepravde i pristranosti na dnevnom redu nalazahu. (*Odobravanje s desne*). Častni Serragli govoraše kako radinost pomaže da ljudi za osobeno svoje stanje provide, i naznačavaše da mnogi njegovi seljaci u vremena gladi s putnim listom u Šujec odlaze. Stanovnici suhozemnog prediela u takovim se okolnostima nenalaze. Oni na morskim obalama nastanjeni nisu, niti se s takovom koristi pomoći mogu. Postarati se dakle za njih mi dužnost imademo (i starajući se za njih staramo se za veći diel puka u pokrajini nastanjena). I ako želimo da jih i država pomogne, treba da jih i mi zbog svoga dostojanstva i radi našeg interesa pomognemo. Jerbo kad bi država vidjela da mi ništa za njih učinili nismo, ona bi se opravdati mogla onaj dan kad bi reći hotiela: ja vas same sebi ostavljam, pomažite se sami kako znate; jer stara poslovica govori ko sebe pomaže i Bog ga pomaže, poslovica koja se u jednoj knjižici ovih danah k nama prispievšoj razjasnjena nalazi, koju bi htio osobito da naša mladež prouči. Dokle planinski stanovnici sebi novih pomoćih nenabave mi sudielovati moramo, u koliko nam naše snage dopuštaju, da jedan fond ustanovimo s kojim bi njima u vrieme gladi, pomoć dati mogli. Ovaj fond nebi se ustanoviti imao iz obzira da još jedno sredstvo težačkoj banki osigura, nego jedinstveno da za oskudicu rane za naše pučanstvo providi. — Neke opazke častnog Serraglia odnose se na korist težačke banke; o čem sebi pridržavam besjediti onda kad se o ustanovljenju iste razlagalo bude. Što se tiče dara u ime gladi, držim da o tom govoriti netreba, jer odbor o tom ni pomislio nije "Vieresija od poštenja zavisi „ jošte častni Serragli govoraše. Ja ću mu na to odgovoriti da naš puk i odveć za poštenje znade, i izmedju dužnikah da su seljani i težački razred najtočnii platioci. Ovo je mnenje obćenito. Točnost seljaka da na urećeno vrieme dug svoj plati, jest stvar svima poznata, i ako se gdiekoi primier nalazi koi bi takovom tvrdjenju protivuslovio, u razmierju broja u izobraženom i gradjanskom razredu veće se takovih primierah nalazi. Častnom se Serragliu grusti prvi korak putem manjka učiniti, govoreći da bi želio da bi rieč manjak izčezla. Ova opazka neku vriednost imade, da li ovi manjak neobstoji ako vi izražaje pri koncu odborovog izvješća u obzir uzeti izvolite; ondie naći hoćete da je Gjunta, zbog izvanrednih okolnostih, u kojima se nahodjaše, 24500 fiorinah okamatjenih javnih zadužnicah ponovčiti morala. Gospodin Predsjednik u tom obziru nama govoraše, dok mu to bude vozmožno, da će ovu plodonosnu glavnicu povratiti. Još reći imadem. Častni izvjestitelj bolnicah, kome se je odbor obratio za vidjeti nebi li učinjeni predlozi dobar napredak bolnicah preprielčiti imali, nije propustio odgovoriti ne samo da će opredieljeni iznos biti dovoljan, nego da će se s novim zakonom zadosta prištednjah učiniti. Zato od manjka

straŝiti se nemoramo. S druge strane neka meni častni Serragli kazati dopusti da ne ove godine nego lani prvi je korak k manjku učinjen bio kad je 3000 fiorinah za gusteruu Šibeničke bolnice bilo opredieljeno; iznos koi se s prihodima običnog Budgeta nije podmiriti mogao. Trošak je ovaj primljen a isplata došastoj godini, uprav tekućoj, u nasliedstvo ostavljena. Zato dug primljeni malo umaljen kao nasliedstvo ostaviti moramo. Sve je ovo stvar od male važnosti, sasvim tim ja sam vam je zbog toga naveo da nepomislite da se odbor štedljivosti, koja osobiti obzir zaslužuje, nije pridržavao i da je manjak na pokrajinu stavio.

Serragli. Pitam besjedu zbog osobnoga čina. Da bi se dvoznačnost uklonila, očitovati moram da sam rieč poštenje u trgovačkom smislu reći razumievao, to jest da važnost dužnika i dužnost povrate zajma priznajem. Neću da sumnja ostane da bi ja držao da je dalmatinski težak za poštenje uobćeno nečuvstvitelan. Ako mu se što pribaciti mora to bi se zbog toga reći moglo što on čuvstvo poštenja pretieruje, od čega mržnje i osvete nastaju. Ovo razjasnjenje učinivši, držim da sam protolkovao smisal rieči pomanjkanje čuvstva poštenja. Reče častni Bajamonti da su seljaci u platjanju dugovah točni. Onda razumieti nemogu zbog čega bi jih kamatnici upropastiti mogli.

Ponte. Rečeno biva da je sami suhozemni puk potrebu pomoći, zbog gladi, imao. Mi smo vidjeli da su lani sve obćine, bez razlike, pomoć iskale, koja je njima od veledušno udieljenog fonda i razdana. Još je rečeno da je samim obćinama Zadarskog okružja pomoć udieljena, na što odgovoriti moram: sa svih stranah pokrajine i od okružjah Kotora i Dubrovnika da su pitanja stigla da jim se pomoći zbog gladi udiele, pitanja ova koja su bila i uslišana i njima su iskane pomoći bile opredieljene. Ovo sam za razjasnjenje navedenog čina reći morao.

Serragli. A ja za razjasnjenje jednog čina reći moram da jest istina da su mnoge obćine Dubrovničkog okružja, namamljene od velikog iznosa od 250,000 fiorinah, pomoć iskale, nego da se je malo od njih s time koristovalo, kad su razmislile da se novac pozajmljeni sa prirezom natrag povratiti mora.

Predsjednik. Ide na glasovanje predlog odbora dotičuo načela da se jedan fond gladi ustanoviti mora. Tko na predlog pristaje, neka ustane. *(Manjina).*

Dobili smo jedan predlog od častnog Serraglia, kojim biva iskano da se u predračun stavi:

Prvo jedna podstavka: „nauk zanatlijski„.

Drugo da se za ovu stavku 1000 fiorinah za podporke mladim zanatčijama opredieie, koji bi radi savršenstva u zanatu van pokrajine otići morali.

Bajamonti. Važnost praktičnog poučavanja tako je valjano od nekih častnih zastupnikah dokazana, da ona pobudjuje odbor da na predlog častnog Serraglia pristane.

Vojnović. O ovom predmetu samo ću malo riečih reći. Ja držim da je uobćeno odbor odveć lasno u mnogim svojim predlozima od kraja na kraj prelazio, da se nije srednjeg puta pridržati hotio, s kojim bi se od hrdjavog na bolje stanje malo po malo doći moglo. Htieli bi da se 1000 fiorin. predloži da izdržavanje dvajuh mladićah koji bi se van pokrajine poslati imali da bi svoju vieštinu u zanatu i umietnosti usavršiti mogli. Ostavimo na stranu iznos, jer bi se s njime u Franceskoj i Ingleskoj mučno izdržati mogli. Da li opaziti imadem da za kovače, drvodielce, gradjevnike i t. d. primierni jedan zavod u pokrajini imademo, a to je veća realna učiona koja se u Splietu nalazi. Bili ste vi, o gospodo, vierovali da je ova učiona od Vlade zaboravljena? Podpore se Gjimnazijama daju, da li je teknička učiona zanemarena. U ovoj imademo zavod koi će do malo vremena i jednu učionu za mlade zanatlije imati, koji će ovdie mekanične zanate, kimiku i risanje naučiti. Prvo nego pomislimo mladiće u Francezku i Inglesku poslati ovom zavodu u pomoć pritecimo, koi će nam novi porod valjanih zanatlijah pribaviti, pak ćemo onda k Parizu i Londri moći poletiti.

Ja ću drugi predlog učiniti. Ovo 1000 fiorinah nek se na korist ovog zavoda opredieie, i nek se ovi novci Vladi dadu da jih onim mladićima razdieli koji bi se sa Splietskom tekničkom učionom koristovati hotieli. Ovde ozad od mojih sudrugovah čujem govoriti da bi se s time pet podporah, svaka od 200 fiorinah, ustanoviti moglo. Ako se novac ikad dobro u-

ložiti može, zaista on bi se ondie dobro uložio. Sabor na ovaj način tekuićnoj učioni u pomoć pritiečući viečnu će uspomenu svoje praktične razboritosti ostaviti. (*Pohvala*).

Serragli. Neću oprovrgavati namisal da se podpore za realnu učionu ustanove. Da li očitovati moram da ja drugčije o tom mislim. Kada jedan mladić na realnoj učioni načela mekanike, kimike i graditeljstvene nauke uobćeno izuči, nikad on, drvodielac ili kovač postati neće, niti će onu praktičnu sposobnost imati koja se u radionicama steći može. Kao što je častni Lanza rekao, mnoge se stvari gledanjem naučiti mogu. Neću reći da se bez predhodnih znanstvah naučiti mogu, bez kojih čovjek naučiti nemože. Zato meni se čini da su ove dvie namisli sasvim jedna od druge različite. Jedna se kloni na to da se teoretični nauk Splietske učione pomogne, a druga da bi se praktični nauk preduzeti imao; jeda bi valjanih zanatčijah imati mogli. Netreba da oni u Francezku ili u Inglesku odlaze da bi se nad livelom umietništva Dalmacije uzvisiti mogli; dosta je da u Rieku odu, gdie će oni drugi sviet naći; neka u Trst odu ondie će Lojdov i Tonelov aršenal, i druga velika radionička zavedenja naći. Zato podkriepljavajući predlog Doktora Vojnovića pri mojoj namisli ostajem, budući da je ovaj fond jedna čoja zadosta široka od koje odsieći možemo toliko koliko za oba predloga zadosta biti može.

Vojnović. Zastupnik Serragli opaža da teknički zavod na teoretičku nauku smiera, i da se ovdie o praktičnoj nauci govori. Da bi se to sa kakovom koristi učiniti moglo, priugotovnički nauk potrebuje, uprav se ovaj u Splietskom tekničkom zavodu predaje. Ako vi u jednu veliku radionicu jednog mladića pošljete koi početni nauk fizike i risanja sebi pribavio nije, on će se naravno malo od radionice koristovati, ili, prvo nego u nju stupi, morati će priugotovnička znanstva sebi pribaviti. U ostalom ako se mi toliko bogati nalazimo da ovamo i onamo pomoć dati možemo, ja bi na Serragliev predlog pristao. Prištedimo ako je moguće i sami jedan novčić prireza koi bi se na naš puk nametnuti morao, da li s druge strane ruku pomoći Splietskoj učioni pružimo.

Bajamonti. Neka protivuriečja koja se u teku pretresanja na vidik izišla odborova izvjestitelja od dugačkog razlaganju odriešuju. Od pretresanja istog javstvuje da je odbor pri opredieljivanju jedanestoj stavki 2000 fiorinah dobro učinio Gjuntinoj razboritosti na volju ostaviti da ovaj novac kako za bolje nadje uložiti imade. Opazke od častnog Vojnovića u obziru Splietskog tekničkog zavoda učinjene, jesu takove, da izvjestitelj odbora u načelu predlog isti podkriepiti mora. Budući pak da isti izviestitelj priznaje važnost praktične nauke koju malo prvo Serragliev predlog naznačavaše, a takodjer uvieren budući da praktični nauk kod Splietske učione takovi razvitak imati nemože, koi bi se u jednoj velikoj radionici van pokrajine pribaviti mogao, zato na ime odbora podstavku istu od 1000 na 1500 fiorinah povišuje koju: i "Podpore za mladiće" imenuje. Ostavljajući razboritosti Gjunte da na ovu i na onu svrhu opredieli one iznose koje bi ona za dobro našla.

Predsjednik. Da bi se bolje o predmetu suglasiti mogli odmor od 15 minutah dozvoljavam.

Opočitak.

—

Sjednica se opet u 1. sat popodne otvara.

Predsjednik. Dvadeset i sedam gospode zastupnikah prisutnih imade; broj je zakonit, sjednica se opet otvara.

Bajamonti. Odbor je radostan da javiti može da se izmedju raznih predlogah koji se na stolu predsjedništva nalazahu sporazumljenje postiglo. Stavki jedanestoj biti će dvie podstavke pridodane; prva sadržavati će pet podporah svaka od 200 fiorinah za pet mladićah Splietske tekničke učione, a druga dvie podpore od 250 fiorinah svaka za dva maladića koji će se van pokrajine odaslati.

Danilo. Molim gospodina izvjestitelja da mi izjasni, obćena stavka koi naslov imade?

Bajamonti. Unapredjenje umietništva.

Danilo. Ovu smo stavku sa 1100 fiorinah glasovali. Ja držim da bi se ovi obćeni trošak na podstavke razdieliti imao, da li nove iznose

pridostavljati meni se čini da je toliko koliko ikonomični red predračuna prevraćati.

Pragospodin Zaffron. Gradjenje brodovah koje se u veliko u gradu Korčuli razvilo, ja držim da je ne samo za ono miesto nego i za svu pokrajinu koristno. Jer se ondie veći dio brodovah za dalmatinske trgovce velikog brodarenja priugotovljavaju. Bili koliko mu drago oni brodogradioci valjani, u drugim državama gradjevina brodovah naprednija se nalazi nego li je kod nas, zato bi trebalo da se ovaj zanat na istu mieru podigne do koje je kod drugih naroda dosegao. Da bi se ovo postići moglo trebalo bi da se jedan mladić na kantiere Francezke i Ingleske pošalje. Kad bi se ono 500 fiorinah koji su na ovu svrhu opredieljeni na dvie podpore namieniti imali, nebi oni putne troške podmiriti mogli, zato predlažem da se ovo 500 fiorinah opred¡ele onom mladiću koi bi zbog nauka u brodoznanstvenoj gradjevini van pokrajine otići hotio.

Bajamonti. Odbor predlogu pragospodina Zaffrona protiviti se mora. Njegovo je mnenje da se razboritosti Gjunte ostavi da ona i one mladiće odabere koje bi za najsposobne našla.

Pragospodin Zaffron. Takodjer i ja sam razboritosti Gjunte ostavio da bi ovo 500 fiorinah opredieliti izvolila, u slučaju kad bi ona jednog mladića Korčulanskog kantiera usrećiti hotiela, držeći da 250 fiorinah nisu dovoljni i zato 500 fiorinah predlažem.

Didolić. Priznajem svrhu predmeta o kom se danas razlaže, priznajem korist poučavanja. Da li sve ovo novih žertvah od poreznikah iziskuje. Ono što sam nekidan rekao i danas opetujem, mi na štednju paziti imademo, moramo biti uviereni da naši izbornici više danjke platjati nemogu. Nemojmo u izvor proizvoda taknuti, ovo Visokoj Komori opaziti moram, i zbog istog uzroka protivu svih predlogah odbora glasovati hoću.

Bajamonti. Što se predloga pragospodina Zaffrona tiče, neka Gjunta razsudi da li jednog ili dva mladića po osobenim okolnostima koje bi se njojzi ukazale van pokrajine poslati hoće.

Pragospodin Zaffron. Poslije izjasnjenja gospodina izviestitelja ja moj predlog opozivam, jer vidim da je isti u neki obzir uzet bio.

Predsjednik. Glasovanju podvrgavam podstavku od 1000 fiorinah za podpore mladićima koji će se na Splietsku tekničku učionu poslati. Gospoda koja pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Druga pod-stavka smiera na to da se 500 fiorinah na jednu ili dvi podpore opredieleza mladiće koji bi van pokrajine otišli da se u svom zanatu usavršenstvuju. Gospoda koja pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti. Sad nam ostaje sama poslednja stavka: trošci izvanredni. Na ovu svrhu bilo je 3000 fiorinah predloženo, granica ova koje se i odbor pridržao. Ovo je stavka koja se zbog nepredvidjenih okolnostih umnožiti ili umaliti može. U nekim od prošastih godinah ova je stavka 500 fiorinah a u drugima preko 3000 fiorinah troška iznosila. S druge strane štednja s kojom se s ovim fondom upravljalo odbor je savietovala da nju u predloženom iznosu pridrži.

Predsjednik. Na ime Gjunte vas uvieriti mogu, o gospodo, da će se pri upotrebljavanju ovoga fonda granice stroge potribštine pridržavati.

Monti. Meni se čini da bi se prvo trošak za poučavanje opredieliti imao. Ovaj se trošak umnožiti ili umaliti može i zato bi iznos za nepredvidjene troške kakovu izmienu pretrpieti morao i zato predložem da se prvo trošak za učione glasovanju podvrgne.

Bajamonti. Sabor je zaključio da se trošak za poučavanje najposlje glasovanju podvrći imade. S druge strane opaziti moram da od fonda oskudice hrane i od prištednje drugih fondovah 4900 fiorinah priostatka imademo, zato ako hoćemo predloženo umnoženje primiti, mi ga odakle podmiriti imademo.

Monti. Moj predlog natrag opozivljem.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje stavku "trošci različiti „. Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti. Sad je vrieme da se povratimo na podstavku pomoći za podignutje novih pučkih

učiona. Sabor, uslied odborova predloga želeći da bi se kakovo sporazumljenje postignuti moglo, pretresanje ovog predmeta bio je odgodio. Rasmatranja u odborovu izvješću sadržana i ona koja sam ja u teku pretresanja učinio mogu Sabor uvieriti da se je odbor za korist ove pod-stavke svojski zauzeo, razmatranja koja se na same rieči nisu ograničila, jer je ova stavka prama lanjske godine sa 2000 fiorinah bila povišena. Odbor jošte je želju izjavio da bi, u slučaju prištednjah, radostan bio kad bi nju još većma povisiti mogao, i zato 3500 fiorinah predlaže.

Danilo. Onog dana kad se je predračun pročitao čuo sam da se pominjaše trošak za jednu osobu koja bi se na Parizku izložbu odaslati imala. Budući da se ova stavka na pokrajinske troške izdržati mora, držim da se glasovanje o stavki učionah obustaviti moru, jer se najposlie o tom glasovati imade.

Bajamonti. Odbor u svom izvješću taj trošak na ovogodišnje fondove stavio nije i zato je pretresanje za drugo vrieme bilo odgodjeno. - Ako li pak častni Danilo želi da se prvo o ovoj stavki razlaže, i budući da u ovogodišnjim fondovima neki priostatak imademo, pristajem da se o njoj pretresa. Vi, o gospodo, znate da je Sabor u obzir uzeo predlog da se jedan zastupnik u Pariz odašalje. Zato na ovu svrhu odbor 1000 fiorinah predlaže, iznos koi je zadosta umieren ako pomislite na veliki trošak kojega odabrana osoba, zaista visokoučena, u tako važnom putovanju izdržati imade.

Dešković. Ja pristajem na odborovu želju, da naša pokrajina, bude predstavljena na Parizkoj izložbi, s tim više što će koja teknička osoba našega Sabora za to biti odabrana.

Glasovi s desne: To se nezna.

Dešković. Molim gospodo da mi nepretrgavate rieč na koju pravo imadem. Nego kad bi se ticalo da se takova želja u dielo staviti imala, ja bi mnenje sasvim protivno izrazio. Svietska izložba, ovaj stvor sadašnje izobraženosti, prinuždeu sam reći, još koristni svoj upliv na našu pokrajinu rasprostranio nije. Ja sam uvieren da naša pokrajina i ove godine drugo izložiti neće nego Rožulinah Zadarskih, malo voska i gdiekoju botilju likvorah. (*Odobravanje s desne).* Sasvim da sam ja uvieren za nadmećati se sa vinama koja su glasovitost postigla da sama izložba nije dovoljna nego da nam mecenatah i podupirateljah sa svih stranah potrebuje, jednom rieči novca, pak novca trebujemo, sasvim tim držim da smo se plemenitog primiera od Spljetske trgovačke komore danog pridržali, nešto bi se bolje u tom obziru učiniti moglo. Jednog predstavnika na svietsku izložbu u Pariz odaslati, a ništa nemati izložiti, meni se stvar teška i čudnovata uvidja. (*Odobravanje s desne*). Potanke opise u javnim novinama imati možemo, jerbo sve pokrajine Cesarstva svoje predstavnike onamo šalju. Imati ćemo uredovna izvješća povjerenstva kojega Vlada naročito u Pariz šalje. Radi svega toga i iz obzira na tužne naše ikonomične okolnosti, ja protivu predloga glasovati moram.

Serragli. Ne o samom hljebu, nego i s dikom i ponosom čovjek živieti mora, i dika za naš biti mora, i dika za nas biti mora da naša pokrajina u cieloj austrijanskoj jedna od predstavništva na izložbi isključena neostane.

Ne zbog toga da bi se sa veličanstvom proizvodah ponositi mogla, nego za pokazati da ona obstoji. Da nas nisu pozvali, mogli bi se zakloniti krinkom udaljenosti i otajstva koja Dalmaciju pokriva, da li mi smo naročiti poziv od središnjeg odbora za izložbu imali, s kojim Dalmaciju, kao i sve druge pokrajine, poziva; što odgovoriti moramo? Mi bračno odielo imademo nemojmo da ovo odielo bude prebogato, nego samu prostu pristojnu jednu aljinicu od 1000 fiorinah podajmo, da na izložbu doći može i da odstranjena neostane. I kada ovaj predstavnik nebi drugo učinio nego samo na izložbi prisustvovao, nebi se reći moglo da su ovi novci uzalud potrošeni. Da li čitanje izvješća tko je čuo taj znade da se odaslaniku naručbina dava ne samo o izložbi da izviesti nego interese Dalmacije a osobito način pravljenja vina da proučava. Ako pametnog i razumnog čovjeka imali budemo koi bi dotično proizvoda, prodavanja, trošaka, prenosa i vrstah vina, podatke pobirao, on bi nama veliku uslugu učinio, niti bi ja znao reći tko bi nam drugo takovo što učiniti mogao nego oni čovjek koi je naročito zbog toga putovanje preduzeo. Zaključujem, mi na izlozbu predstavljeni biti, i o tome razmiricu autonomie učiniti moramo, jerbo Dalmacija kao Dalmacija

obstojati i kao Dalmacija predstavljena biti mora. (*Pohvala*).

Vojnović. Evo me opet na polje da mnenje častnog mog prijatelja Serragli-a oprovrgnem. On se na jedno polje autonomie stavio: ne ozbiljno nego prijateljski razložimo. Zastupnik Serragli pita: što ćemo središnjem odboru odgovoriti koi se svoj pokrajini obratio? Odgovorit ćemo da je Sabor, pismo povjerenstva u obzir uzemši, priznao da ga ništa kod povjerenstva i kod sebe istoga većma u poštovanje staviti nemože, nego to da 1000 fiorinah na pučko poučavanje opredieli. (*Pohvala s desne*). I pomislite da parižanci, usred čudovištah staroga i novog svieta, o našoj se odsutnosti ni osjetiti neće, ako bi tko rekao: "Dalmatini umiesto da jednu osobu na izložbu pošalju pučkom su poučavanju 1000 fiorinah posvetili" vierujtemi da će oni plemeniti i izobraženi puk u tom veliku našu uljudnost i političku zrelost priznati. (*Pohvala s desne*). Nama govore o koristi koju bismo za naša vina imati mogli. Hoćete jednu osobu u Francezku poslati da način pravljenja vinah proučava? To ona na Parizkoj izložbi učiniti nemože. — U Parizu vidjet će se muštarah najliepših vinah Francezke, Španjolske, Portugalske, da li u Parizu neće se proučavati način kako se vina praviti imadu. Kad bi se hotielo da naša pokrajina na Parizkoj izložbi dobar glas sebi pribavi, trebalo bi pridržati se savieta od profesora Splietske učione Viertbalera danog. On je bio kimička iziskivanja svih vinah pokrajine preduzeo, koja bi se i na izložbu u Pariz poslati imala. Bečki središnji odbor tu je namieru pohvalio i želju izjavio da bi profesor potanko izvješće vrhu toga podnio, uslied čega Splietska trgovačka Komora Giunti se obratila da bi sve obćine pokrajine pozvala da muštre od vinah pošlju. Ako bi se ovom odvjetu zadovoljilo, držim da će u ovom predmetu Dalmacija bolji glas na izložbi steći, nego što bi steći mogla ne jednog nego da sva 43 zastupnika onamo pošlje. Sa samim ovim činom koi valjda neće 100 fiorinah pokrajinu stati, ona bi se na izložbi sjajno odlikovala, u koliko joj sobstvene okolnosti dopuštaju, okolnosti koje ištu da se najprečim potribama i životnoj potrebi pučkog poučavanja zadovolji. I ja sam mnenja častnog Deškovića da je uzalud jedno predstavništvo na izložbu odaslati, kad nemamo domaćih proizvodah koji bi se izložiti mogli.

Serragli. Dvie ispravke učiniti moram. Ja sam rekao da način pravljenja vina od trgovine sa vinom razliknjem. Što se načina vinjarenja tiče ja se sa mnenjem častnog Vojnovića slažem. Da posjednici svoja vina na izložbu pošalju, to ide dobro; da li to neisključuje potrebu da neko onamo otići mora da se o trgovini s vinom na stalni način obaviesti. Na izložbi biti će vinah svega svieta izloženih, sve će se postepenosti ondie naći, onde sebusretaju sve osobe s kojima je divaniti potri ito umiesto da se putovanje u Talijansku, Španjolsku i zapadnju Francesku preduzme; kroz samu polaču prolazeći ondie će se sve ono vidjeti radi čega bi se 10,000 miljah putovanja preduzeti moralo. Zato meni se za potribito uvidja da se jedna osoba na izložbu pošalje, ne zbog toga da dalmatinske proizvode odprati, nego kao jedan učenik da ondi znanstva sebi pribavi, jedan dalmatinac koi će pokazati da se Dalmacija na svietu nalazi, koja na učionici svieta nešto naučiti želi.

Danilo (*slav*). Milo mi je da se s mnenjem predgovornikah u tom služem, da od Parizke izložbe nikakav nauk o načinu pravljenja vina pribaviti nećemo da bi ona onu sposobnost imati mogla koju francezka vina imadu. To se zaista nemože na izložbi nego u tvornicama i u konobama naučiti. Još reći imadem da se na izložbi ni način trgovanja s vinom, naučiti nemože; stvar je ova koja nam i netreba. Svu Dalmaciju s kraja na kraj obadjimo mi ni samu jednu bačvu lanjskog vina naći nećemo. Što se jé s njime pridesilo? Posjednici prodaše ga trgovcem a ovi su ga do posljednje kapi iznieli. To pokazuje da i posjednici i trgovci s vinom, onako kao što se danas nahodi, trgovati znadu. Ako posjednici bolja vina proizvadjati nauče, tada će i trgovci znati ga s boljom korist prodavati, i od njega veću cienu izvaditi. Da li i kad bi priznati hotieli da nam treba naučiti način kako se s vinom trgovati imade, takovi se nauk iz jedne knjige, ili od koga vinskog trgovca boljma nego li na Parizkoj izložbi naučiti može. Radi toga ni sami jedan novčić na tu svrhu ja nebi potrošiti hotio.

Vojnović. I ja ću reći; što je bolje to sam reći zaboravio. Zastupnik Serragli ovu je razmiricu na polje autonomije iznio, i ja ću s njim na ovo polje izaći. E dobro, ja želim da bi Sabor svečani dokaz svoje autonomije, ono hiljadu

fiorinah na korist pučkog poučavanja opredielivši, dati izvolio. Na ovi način mi ćemo svi biti autonomi! (*Obćeno veselje*).

Serragli. Istinu govorim kad bi ja znao da ću sve sjedinjenjake za 1000 fiorinah obratiti, ja bi dragovoljno još hiljadu od mojih pridodao. (*Veselje*). Da li ovo je, o gospodo, jedna šala, naša će autonomija sa ili bez 1000 fiorinah za učione ostati, jerbo ono što jest nemože od svoje bitnosti prestati.

Filippi. Ja sam u ovu sjednicu došao s namierom da protivu ove stavke glasujem. Predmeti koje su častni Vojnović i Serragli razložili, osim onoga autonomije kojemu nikakovu važnost dati nenalazim (držeći da je takova razmirica do današnjeg dana skrovite naravi, i da će u tami zamotana do volje božje ostati) u meni su predjašnje uvierenje izmienili. Pošto sam očitovanja ovih častnih dvajuh predgovornikah razumio, ja sam od predjašnjeg mnenja odustao. Razmišljanja štedljivosti koja su me na predjašnja zaključavanja navela, obćenoj koristi miešto ustupiti imadu. Ja sam protivu podporah za učione glasovao, ne zbog toga da sam načelu protivan; dočim da je naša pokrajina bogata htio bi da za javno poučavanje neizbrojeno blago potroši. Da li povratimo se na razmiricu. Jedan od glavnih predmetah koji su na pretres stavljeni jest razmirica vinah. U obziru ove razmirice mislim da nikakav trošak i staranja u to uložena neće biti suvišna; budući da se u vinskom proizvodu istinita pomoć pokrajine sastoji. O tom predmetu zastupnik Serragli govori: pošljimo jednu osobu u Pariz koja će nam praktični nauk o vinu donieti. To jest istina; zastupnik Vojnović odgovara mi kimična iziskivanja imademo i tako ćemo mnenje znanstvenih ljudih imati. Ja znanstvene ljude poštujem, da li bi htio da svi znanstvenici svieta dodju da mi jednu bocu šampanjera naprave, kad oni u jednoj radionici način naučili nisu kako se ona napraviti imade. Kad bi smo na mnenje zastupnika Vojnovića pristali, šta bi smo dobili? Mi bi smo jedno pismo sa muštrami u Pariz poslali. Što će se u Parizu dogoditi? Usred one silesije posalah i predmetah, tko će se Dalmacije sjetiti? Sva je prilika nitko. Vi će te meni odgovoriti: biti će austrijansko povjerenstvo. Gospodo, ja sam bio na izložbi u Londri, svuda sam Rožulin i Svilu Zadarsku uzalud tražio, i da se na franceske predstavnike nisam obratio ništa nebi našao. Austrijanskog povjerenika ni vidio nisam. On mi ni odgovoriti nije htio samo sredstvom franceskog predstavnika ja sam u izložbu primljen biti mogao. Upitajte vrhu toga jednog mog vriednog prijatelja koi je na izložbi u Parizu bio, koliku je buku učiniti morao dok je Zadarski Rožulin, koi je pod krov kućne sgrade strpan ležao, na vidik iznieti mogao. Ja pitam u ovakom stanju stvarih kakovom nadom muštre od vinah i kimična istraživanja poslati možemo i kakovo li bi mnenje i ispit isčekivati mogli od ljudih koji se sa hiljadu posalah zabavljeni nalaze. Ja držim da bi jedan pokrajinski odaslanik nešto mogao i morao učiniti ako ne zbog drugoga a ono zbog toga da pokaže pokrajini da je trošak učinjeni bio koristan i da pouzdanje u njega stavljeno nije bilo uzaludno. Zbog toga moje sam mnenje izmienio i za predlog glasujem.

Bajamonti. Odborovu izvjestitelju malo što reći ostaje poslie onoga što su častni Serragli i Filippi rekli. Častni Filippi naš je položaj na Parizkoj izložbi valjano opisao, kad bi smo proizvodah od kakove važnosti poslati imali, i držim da bi nas ista razsmatranja navesti imala da odobrimo jedan trošak koi ikonomii pokrajine nikakove štete donieti nemože. Da li istina je mi nemamo predmetah od velike važnosti da na izložbu pošaljemo, i uprav zbog razlaganja od častnih Deškovića i Danila izloženih, za shodno držim da se predlog odbora primiti imade. Namisal odbora nije bila ta da se proizvodi pokrajine ujamče nego da se nauči, kao što je toliko pametno častni Serragli malo prvo rekao. Što se kimičnog iznalazenja profesora Vierthalera tiče, o kom častni Vojnović govoraše, to je krasna namisal, da bi se muštre imati mogle; da li meni je poznato da se ne drugoga nego samog kimičnog iznalazenju tiče. Sada, o gospodo, reći moram da su izložbe učinjene da se materialni predmeti a ne znanstveni izradci, o tom učinjeni, ljudima pred oči staviti imadu. Molim vas stavite pred ljude neiskusne kimična iznalazenja, šta će oni o tom umieti reći. Potrošnicima osobito treba predmete proizvoda pred oči staviti onako kako se nalaze. Iznalazenja učinjena bivaju za ljude znanstvene koi se po tenanu u svojim gabinetima o tom baviti mogu; a izložbe su naprotiv za svijuh učinjene. Zbog toga opetovano na ime odbora ištem da se predlog odobri.

Vojnović. Pitam besjedu zbog osobnog čina. Za ispravku onoga što je častni Bajamonti rekao opaziti moram da je Splietska trgovačka Komora potrošnike pozvala da muštre dobrog vina pošalju, a Bečkom odboru dostavila je imenik izložiteljah koji će svoje proizvode odaslati. Poslje toga imadem čest moj predlog predati.

Predsjednik. O vašem predlogu poslie će se govoriti, jer smo se suglasili da se pri svršetku pretresanja glasovanje o pučkim učionama preduzeti imade. Predlog odbora glasovanju podvrgavam. Gospoda koja pristaju neka ustanu.

Danilo. Budući da se ovaj predlog u sajuzu nalazi sa onim koi smiera da se ovaj iznos na korist pučkog poučavanja namieni, molim gospodu tajnike da u napisnik biljеže imena onih koji će za i protiv predloga glasovati.

(Iskano bilježenje obavljeno biva. —

Za predlog glasovaše gospoda: Predsjednik, Bioni, Bonda, Bajamonti, Dojmi Petar, Fanfogna, Filippi, Lanza, Lalić, Micheli Vitturi, Nikolić, Ponte, Piperata, Rossignoli, Serragli, Vuletić, Zaffron, Zanchi.

Glasovaše protivu gospoda: Dešković, Didolić, Danilo, Giljanović, Kovačević, Jovanović, Ljubiša, Monti, Raimondi, Vuković, Vranković, Vojnović).

Predsjednik. Predlog bio je primljen.

Bajamonti. Odbor predlaže da se ovaj trošak sa običnim fondovima pieneznice izdrži; budući da mi priostatak jedan imademo.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko)*. Koi odobrava, neka ustane. *(Večinom primljen).*

Bajamonti. Sada imademo stavku četvrtu; "pomoći za ustanovljenje novih pučkih učiona „. Očitovanja, više putah u odborovom izvješću i u téku pretresanja učinjena, svakoga uvjeriti mogu da je odbor vrhu ovog nježnog predmeta osobiti obzir imao, za dokaz tome biva, što je predloženu svotu preko 2000 fiorinah povisio. — Odbor je u jučerašnjem pretresanju zamolio da se posljednje zaključenje odgodi jeda bi se vidjelo hoće li se od drugih stavakah što prištediti. Mi, o gospodo, kao odbor dohodarstva ništa tome protivna neimademo, jerbo odbivši sve troške još priostatak, umiesto 2000 od 3500 fiorinah imademo i koi predlažem da se u stavku učionah o kojoj se razlaže stave. Prvo nego glasovati preduzmemo, opaziti moram da priostatak novčani 995 fiorinah iznosi, i zato predloživši povišenje od 1100 fiorina sav suvišak ne samo potrošiti hoćemo, nego jošte da nam 125 fiorinah manjka ostaje. —

Predsjednik. Stavku u iznosu od 35,000 fiorinah glasovanju podvrgavam. Gospoda koja pristaju, neka ustanu. *(Večinom primljena).*

Ostaje ovoj stavki jedan predlog od častnog Pavlinovića učinjeni. Prvi dijel na glasovanje stavljam dotično naručbine koja se Gjunti dati imade *(čita)*:

"Sabor opetuje naručbinu 1863. g. Gjunti danu da jednu pomoć učioni Brista, miestu u kom se piesnik Kačić rodio, u teku godine 1867. dati imade „.

Ponte. Ja držim da je naručbina koju danas Sabor namierava Gjunti dati zbog ustanovljenja jedne učione u Bristu suvišna, jerbo od Namiestničkog dopisa 1865. godine javstvuje da je učiona ista još 1865. godine ustanovljena. *(čita)*:

Br. 592 — D.

Dopis.

Odgovarajući na prijatni Dopis 4 tek. Br. 1526 god. 1864. Namiestništvo čest imade slavnoj Gjunti dostaviti prepis raspisa od 28. Studenoga 1864. Br. 15008 s kojim različne pučke učione u Drveničkom občinskom području u kotaru Makarskom bivaju odobrene, izmedju kojih takodjer i Britska se učiona nalazi, za svaku od ovih učiona iz javnog fonda potrebite su pomoći bile opredieljene, za dopuniti iznose koje občine na tu svrhu dati imadu, kao što se od rečenog raspisa uvidjeti može.

Namiestništvu nije poznato jesu li predrečene učione dielovati počele, budući da vrhu toga od Biskupskog Splietskog koncištoria i danas iz-

vješće očekuje, u pomanjkanju kojega dana je c. k. Makarskoj Preturi naručbina da odmah obaviestiti mora koje su od odobrenih učionah u dielovnost stavljene, i kakove preprieke postoje koje prepriečuju da i ostale učione dielovati započmu.

U Zadru 18. Ožujka 1865.

—

Pavlinović (slav.) Opet pominjem da se pokrajinskoj Gjunti učiona u Bristu preporuči.

Ponte. Nek se častni Pavlinović uvieri da se pomoći, za učionu u Bristu udielit se imajućoj, nitko neprotivi, istinito budući da poslie pomoći od dvie stotine fiorinah koju je Sabor u saborovanju 1863. godine njojzi opredielio, nikakova dalja pomoć nebudući iskana nije se ni udieliti mogla.

(*Razgovor na slavjanskom jeziku izmedju gospode zastupnikah* Ponte i Pavlinovića).

Predsjednik. Više sam putah rekao da je pri trajanju sjednice razgovaranje izmedju zastupnikah zabranjeno. — Predlog o ustanovljenju jedne učione govori, dočim mnenje predlagatelja očevidno na to smiera da se jedna pomoć postojećoj učioni opredieli. U ovom drugom smislu predlog Pavlinovića glasovanju podvrgavam (*čita predlog).*

Gospoda koja pristaju, neka ustanu. *(Većinom primljeno).*

Bajamonti. U drugoj stavki tako rečene kraljske troške imademo, koji se naročito odnose na potribštine za izdržavanje nahodah i koje su bile predračunjene u iznosu od 52,892 fiorina. Sasvim da se ovi trošci sa kraljskim sredstvama podmiruju, ništa nemanje odbor jih glasovanju Sabora podvrgava.

Predsjednik. Ište li koi od gospode besjedu? *(Nitko).* Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti. Na taj način, o gospodo mi smo stradatelnu brojku predračuna za 1867. godinu prešli; sad ćemo na svotu dotično sredstvah za podmirenje doći. Pri glasovanja istog ćemo se reda pridržavati, i s prvom stavkom od 1533 fiorin. započeti; za nju je lani 2450 fiorinah bilo opredieljeno, da li zbog uzrokah u otvorbenom govoru gospodina Predsjednika navedenih, to jest o potrebi da se diono stvari promiene, svota je na 1543 fiorina bila zbivena.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

(Po tom većinom bez pretresanja primljene bivaju ostale stavke dotične podmiridbe, koje su od odborova izvjestitelja bile pročitane).

Bajamonti. Sada prelazimo na treću stavku dotično pokrajinskih prirezah koji su ograničen na 27 ½ na sto i ukupnu svotu od 124,644 fiorina iznose. Odbor vam ovo sredstvo podmiridbe predlaže da bi se trošci isplatiti mogli.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Nikolić. Pri ustanovljivanju ovih prirezah za isplatu trošaka ciele pokrajine, jedna se neprikladnost pridesila zbog koje tri okružja Zadarski, Splietski i Dubrovnički korist od 1 ½ na sto imadu, dočim Kotorsko okružje, koje po nesreći, a neznam zbog kakova uzroka, nikakvu sobstvenu bolnicu nije imati mogao, morajući i na dalje bez bolnice ostati, šest i po novčića na svaki fiorin prireza više nego ikakovo drugo okružje pokajine platjati mora. Priznajem da počamši od prvo-došastc godine sva pokrajina za izdržavanje bolničkih trošaka sudielovati mora, da li bilo bi pravedno i razložito da se barem jedno miesto za pribiežište bolestnikah providi, i da se do tog vremena Kotorsko okružje od platjanja ovog većeg, na njega nametnutog, prireza oprosti. Zbog toga Visoki Sabor umoljavam neka Gjunti naručbinu dati izvoli da bi medjutim, dok bude stalna jedna bolnica podignuta, za koju se od Carske milosti dozvola predbilježbe dobila da se došasta jedna lutrija državna na tu svrhu opredieli, u Kotorskom okružju i naročito u glavnom gradu jedno prostrano miesto za pribiežište kojeg siromašnog bolestnika providjeti se imalo. Budući da osim bolestnikah koji od priliepčivih bolestih bolnju, koji se iz Kotora u Dubrovnik šalju, nikakav bolestnik bez opasnosti života takovo daleko putovanje preduzeti

nemože; okolnost ova koja zaista od strane Visokog Sabora najveći obzir zaslužuje. U Kotoru obćinski ljekar i upraviteljstvo bolnice imade koji bi svoje dielo sa štednjom troška u tom uložiti mogli.

Predsjednik. Bez išta od vaših opazkah oduzmem držim da bi one predmetom odstranjenog predloga postati morale.

Nikolić. Želim da bi se ovog časa istinita njegova potriba priznala.

Bajamonti. Sada za podmiridbu trošaka za nahode imali bi smo iznos od 52,892 fiorina. Sasvim da se ova svota sa sredstvama pokrajine nepodmiruje, ništa nemanje držim da je Sabor pozvan da ovo podmirenje odobri.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*) Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti. Najposlie bio bi mali jedan manjak od 125 fiorina, što vam odbor predlaže da se sa običnim sredstvama podmiri, i za točnost bilanca dobro bi bilo da se glasovanje dovrši.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti. Ukupnost 202,989 fiorinah iznosi.

Predsjednik. Ukupnu svotu glasovanju podvrgavam. Gospoda koja odobravaju, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti. Opaziti imadem da je Gjunta, svoj budget odboru sprovodeći, s jednim ga je dodatnim izkazom propratila za slučaj takovi kad zakon o bolnicama nebi carsko potvrdjenje dobio. Zato prvo nego se poslednji predlozi odbora glasovanju podvrgnu i taj se iskaz glasovanju podvrći mora. Samo ću vam ukratko sadržaj ovog doknadnog iskaza objaviti, jer bi potanko opisivanje bilo dosadno. Pokrajinski trošci ukupno 85,572 fiorina' iznose, koji se podmiriti imaju sa 1533 fiorinah od prikodah sobstvenih dobarah, a 83,851 fiorin sa 18 $^1/_2$ na sto prireza odmirivši.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti. Okružni trošci 63,115 fiorinah iznose, koji će se sa 47,237 fiorinah sobstvenim sredstvama i naplatama; a 16,915 fiorinah sa prirezima od 9 $^1/_2$ na sto za Zadarsko i Spljetsko okružje, sa 8 na sto za Dubrovničko i su 2 na sto za Kotorsko okružje podmiriti.

Predsjednik. Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti. Što se erarialskih trošaka tiče ništa reći namam, budući da oni isti ostaju koji su lani bili glasovani. I s time budget je sasvim iscrpljen.

Predsjednik. Sjednica se zatvara. Došasta će sutra u 9 satih izjutra započeti, i na dnevnom redu dalji se predlozi odbora nalaze.

Sjednica biva zatvorena u 12 $^1/_4$ satih popodne.

XV. Sjednica dne 19. Prosinca 1866.

(Stenopisna izvješća).

Prisutni:

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 sat. i 10. m. izjutra.

Predsjednik. Gospodo prisutnih zastupnikah na broju ima 24; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Idje na čitanje napisnik zadnje sjednice.

Raimondi (*čita napisnik*).

Predsjednik. Išle li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koja odabravaju sada pročitani napisnik, neka se dignu. (*Odobren*).

Novska obćina ište da bi Sabor takovu osnovu zakona predložio, koi bi svojstva občinah u predmetu pomirenja izmedju parničarah opredieliti imao. Predano odboru za molbenice.

Razni obćinari Korčulanski sredstvom zastupnikah Zaffrona i Vojnovića pitaju da se providbe dotično potribah Otoka u dielovnost staviti imadu. Predano odboru za molbenice.

Ide čitanje posalah koji se na dnevnom redu nalale (*čita*):

Prvi posao: "produženje pretresanja o predračunu za 1867. godinu„.

Bajamonti. Odnositelno na zaključenje Sabora da se naš jedan predstavnik na Parizku izložbu odašalje, odbor, prvo nego njegovo imenovanje predloži, skupiti se želi, da bi razlagati mogao o načinu i o naročitim naručbinama koje bi se predstavniku istom dati imale. Zbog toga danas se odbor u stanju nenalazi bitni predlog predati, pridržavajući sebi to učiniti dok se častni D.r Klaić u zdravlju oporavi, jerbo odbor, kojega je on sučlan, s njegovim se znanjem koristiti želi.

Prvo nego na posledniji dio predlogah u izvješću učinjenih predjem, od Komore povlaštenje ištem da bi brojke izmedju pet podstavkah stavke pučkog poučavanja premiestiti mogao, da bi ona od opredieljenih iznosakah najveću korist imati mogla.

Danilo (slav) Hotio bi da mi ovo pet podstavkah častni izvjestitelj pokaže.

Bajamonti (*ovo pet podstavkah pročitava*). I to s namierom da se niti Gjunti niti učioničkim Vlastima ruke nevežu, držeći da razum jedne i drugih neće dopustiti da za veću korist poučavanja iznoske s jedne podstavke na drugu premieste.

Danilo (slav.) Ja bi uobćeno želio da se ovo premieštanje osobito u stavki učionicah nebi učiniti moralo, ako se iznosci za podignutje novih učionah opredieljeni osigurati moraju; jer u vrieme dugačkog dopisništva lasno kakova osobita potriba nastati može da se s onim svotama raspoloži, a pak onda u svoje vrieme pomoć za novu učionu ni odkud dati se nemože.

Bajamonti. Odbor na mnenje častnog Danila pristaje, i uprav zbog toga što je istog njegovog mnenja nalazi za dobro da predloženi premieštaj ostati mora. Potreba da se nove učione zavedu, jest jedan predmet, o kom se podpuno svi suglasni nalazimo. Da li uprav što bi se u drugoj stavki slučaj dogoditi mogao da nekolike stotine fiorinah preteku, za shodno se uvidja da takov ostatak nebi bezkoristan u pokrajinskoj pieneznici ostao, nego da se u drugu važniju stavku premiesti. Ja zato držim da bi Danilov predlog poučavanju štete donieti mogao, kojeg bi on naprotiv pomoći hotio.

Danilo (slav.) Ove stavke pod kojima se različiti trošci za pučko poučavanje ustanovljavaju, u dva se razreda, u troške za učione, i u troške za nagrade učiteljima, razdieliti mogu. Ja bi dragovoljno pristao na to da se pokrajinskoj Gjunti na volju ostavi da dotične stavke premiesti, da li sa uvietom onu drugog razreda da ona povisiti nemože. Pod naslovom nagrade za učitelje bila je svota od 1000 fiorinah opredieljena. Da li kad bi se od ove štogod prištediti moglo, da se to opredieli na korist obćinah za ustanovljenje novih učionah, onda ja to odobravam; takodjer nebi korisno biti moglo kad bi se od iznosa za učione opredieljenog pomoći za nagrade pojedinim učiteljima opredieliti imale; i da se nebi dogodilo ono što se je i ove godine pridesilo, to jest da se pomoći opredielе učiteljima koji dobru platju imaju, dočim u siromašnim obćinama ili učionah nema, ili su učitelji odveć slabo platjeni. U ovom smislu ja predlažem da Gjunta u premieštanju troška s jedne na drugu stavku, iznos od 1000 fiorinah, za nagrade učiteljima namienjeni, povisiti nemože.

Bajamonti. U ovom smislu odbor na predlog častnog Danila pristaje; da se to jest druga podstavka povisiti nemože, da li naprotiv, ako bi što od ovog iznosa priostalo, da se drugim podstavkama opredieli.

Rossignoli. Htio bi jednu opazku prvom predlogu častnog Bajamonta učiniti, to jest da se imenovanje odaslanika na Parizku izložbu odgodi.

Predsjednik. Sad se o takovom predmetu pre-

tresa koi se pritrgnuti nemora. Vi kašnje rieč preduzeti možete.

Bajamonti. Dakle Gjunta bi povlaštena biti momorala da sa iznosima za pet pod-stavkah namienjenih neograničeno raspolaže s tim dodatkom da se pridržavati imade načina takovog da se druga stavka nikako povisiti nemože, dočim naprotiv ako bi što od nje priostalo da se na korist stavke za učione staviti mora.

Danilo (slav.) Uprav tako sam i ja predložio.

Predsjednik. Predlog glasovanju podvrgavam. Gospoda koja ga odobravaju, neka ustanu. (*Većinom primljen*).

Bajamonti. Sada, o gospodo, besjediti preduzimam dotično pet predlogah s kojima je odbor svoje izvješće zaključio (*predlog prvi čita*):

„Neka Visoki Sabor svojoj Gjunti naručbinu dati izvoli da proučavanja i preduzeta iztraživanja i dalje nastavi, i da za došasto saborovanje osnovu zakona dotično razdieljenja paše i obćinskih gorah Saboru podnjeti mora „.

Uzroci koji su odbor na to naveli u njegovom se izvješću opisani nalaze. Zato izvjestitelj svaki potanji opis za suvišan smatra.

Serragli. Ja sam iščekivao da bi pretresanje opisa, crnim bojama od častnog Bajamonti i drugi zastupnikah učinjenog, koji su o ovom predmetu besjedili, do ove točke došlo, jer mi se činjaše da je ovo miesto da moje mnenje dotično okružjah Dubrovnika i Kotora očitujem. Istina da Dalmacija okružja Dubrovnika i Kotora kao i jedan mali dio Albanije sadrži, častni zastupnik Budvanski u tom obziru rekao što mu i drago. Dali su njihove ikonomične okolnosti bitno razlčite. Ova dva okružja više se sa moreplovstvom i trgovinom nego li za poljodielstvom rane. Poljodielstvo ljudsku je radnju do najvišeg stepena dovelo, sve je ono učinjeno što se učiniti moglo, da li razboritost nije ovu radnju pratila, kao što bi morala, jerbo nauk prostom puku oskudieva. Da li poljodielstvo do tako visokog stepena uzdignuto neće proizvodnu snagu za dugo vrieme imati, jerbo stranom zbog teškog poreza zemljarine a stranom zbog grož djane bolesti ona je malaksati morala. Katastalna procieua mnogo je kašnje kod njih nego li je u ostaloj Dalmaciju izvršena; i kad je obradjivanje zemaljah najveći stepen dostiglo, prihod u najvećoj je mieri uračunjen bio. Pošto se prihod umalio, porez zemljarine odveć tegotan postaje. Ovoj nesreći pridodati se mora grož djana bolest, koja je za 14 godinah ovo siromašno miesto tamanila. Računajući pol miliona na godinu pretrpljene štete, prama predjašnjih 14 godinah imali smo 7 miliona fiorinah gubitka. Poslje svih ovih tegotah, vi ćete, o gospodo, razumieti da poljodielstvo čudesa čini da se nebi s visokog stepena na niže strovalilo. Moreplovstvo glavnom pomoći za ova dva okružja biva. Treći diel mornarah na brodovima dugačkog brodarenja dubrovčani i bokelji sačinjavaju, da li u istom razmierju gospodari brodovah nestoje. Pomorsko posjedništvo može se reći da opada, jerbo napridovanje moreplovstva i nautičeska gradjevina većih glavnicah iziskuju. Moreplovstvo podkriepljenje glavnicah potrebuje, koje bi ono u ustanovljenju jedne područne narodne banke i kakovog drugog vieresiiskog zavoda naći moglo. Trgovina ne samo da nije ona koja je jednom postojala, kad je Dubrovnik. skelom Bosne i Srbije bivao, nego odkad je ona put dunava i hrvatske granice preduzela do najmanje je miere dotierana. Sasvim tim trgovina veću bi važnost imati mogla da su susjedna miesta, s ledjah stojeća, u izobraženosti napridovala. S jedne strane Ercegovinu Turskoj podložnu a s druge Crnogoru imademo, zemlju neplodnu i siromašnu koja Kotorskoj trgovini malu korist prinieti može.

Mi nestrpieljivo riešenje istočnog pitanja očekujemo i jedinstveno od njega procvietanje naše trgovine izgledati možemo. Pomoći glavnicah trgovina ne pita, jerbo, za mala poslovanja koja učiniti može, ono što imade njojzi je dovoljno. Moreplovstvo nastoji krug svog dielovanja razširiti, kao što smo u zadrugi Orebića vidjeli, koja od dvie godine postoji; ovo je još malo za ono što bi naše miesto učiniti moglo kad bi većih glavnicah imalo. Od svega ovoga, o gospodo, ja zaključiti moram, da interes ovih dvajuh okružjah iziskuje da se porez zemljarine tako smanji da bi se posjednici od teških okolnostih u kojima se nalaze osloboditi mogli i da bi Dubrovnik u isto razmierje s ostalim dielovima pokrajine doći mogao. Mi od učionah potrebu imademo koje bi našeg zemljodielca usposobile da bi zemlju bolje uzraditi mogao i mornaru dao način kako bi

bolju korist od svoje radinosti imati mogao. Da li od težačke banke potrebe nemamo, dočim u vrieme nesreće naš težak u sredstvama, koje sam jučer napomenuo, sebi pomoć nalazi, i sebi vieresiju pod razložitim uvietima u miestu nalazi. Niti zemljištna vieresija nama pristoji, jer je naš prediel tako uzak da se našem uredjenju velikog obradjivanja zemlje upotrebiti nemože. U ostalom ja se neprotivim da se svi predlozi, proučavanja radi, Gjunti dostaviti imadu.

Dešković. Na predlog od odborova izvjestitelja učinjeni da se obćinska dobra na korist obrate, opetovati moram takovo obratjanje na koristni način obćinskih dobarah da je nesamo potribito nego da je i neobhodimo nuždno. Dalmaciju različita tri diela sačinjavaju pod imenom starog, novog i najnovijeg osvojenja. Prvi diel otoci i obalna miesta s malim predielom poslie mira Kandie sačinjavahu. Drugi diel sačinjavaše onaj prostor koi postojaše izmedju starog osvojenja i granice od proveditura Moceniga poslie Karlovičkog ugovora naznačene. Najposlie treći prediel sačinjavahu zemaljsko područje nalazeće se izmedju novog osvojenja i turske granice (onda ustanovljene), koju visoke planine bilježahu, polovica kojizih od zapadnje strane Turskoj prinadleži, jedina neurednost koju bi valjda poslie toliko godinah diplomacija ukloniti morala. Predieli starog osvojenja svojevoljno Mletačkoj se republici podložiše, a predieli drugih dvajuh osvojenjah bili su oružjem protivu turakah izvojšteni. Mletačka republika Vladu turske teokracije izmienivši, i nepriznajući pravo postliminija, vlastništvo zemaljah, pašah i gorah sebi je pridržala; prve posebnim ljudem s tim davašo da decimu dati moraju, a paše i gore obćinama je s tim uvietom dala da joj travarinu platjati imadu. Ovako postupanje uprav svojstvenost onih vremenah bijaše. Austrijanska Vlada Mletačku republiku izmienivši sliedovala je takove daće primati. Godine 1850. bivše obćeno upraviteljstvo katastalno očitovalo je da Vlada N. V. još vrhovno pravo nad obćinskim pašama i gorama s jedinom namierom sebi pridržava da bi jih svojim uplivom na bolju korist obratiti mogla. To je biti moglo onda kad se obćine pod zakriljem Vlade nalazahu, a ne danas kada one sobstvenu samoupravu imadu. Drugi uzrok na njihovu korist od toga dolazi da je Vlada obćinama naprtila dužnost da one godišnju zemljarinu p'atjati moraju. Tičući se sada da se ova dobra na korist obrate, da se nebi kakav zamršaj pridesiti mogao, za razborito nalazim da se odmah od Države zaište da ona na zahtievano vremeno pravo posiedništva odkaže. Mi smo sigurni da će Vlada to učiniti, kao što je u Lombardeskoj i Friulu 1837. godine učinila. Jer bi smo Vladi N. V. krivo učinili kad bi pomisliti mogli da će ona obnoviti čin kojega su prošasta varvarska vremena ustanovila, kojega sadašnje izobraženje i načelo pravice i pravičnosti osudjuje. Imajući obzir na očitovanja od gospodina Predsjednika u jučerašnjoj sjednici učinjena, kad je o ovom predmetu Visokoj Skupštini govorio, sebi pridržavam naročiti predlog dostaviti.

Ljubiša (*slav.*) Sa častnim Serragljem radovati se moram da je izuzetno naše stanje obranio, i najveću pohvalu poviestničko-političkoj osobitosti Dubrovniku i Kotoru učinio. Jest o gospodo, ove osobitosti od povjestnice, geografije i medjunarodnog prava priznate bivaju, niti sadašnje upravničko ustrojstvo takovu istinu izbrisati može.

Što se glavne stvari razmirice tiče ja na uzroke od predgovornika navedene pristajem, osobito što se teškıh porezah, koje platjamo, tiče, ja ću s njime glasovati.

Bajamonti. Častni govornici koji su besiedu uzeli budući da su jedinstveno mnenja i želje izrazili i da nikakov bitni predlog učinili nisu, zato izvjestitelj drži da je ikakova dalja rieč suvišna. Predmet, o kom je častni Dešković pomnju ove Komore pozvao, nježne je naravi i sasvim da ja držim da se on u njegovim nadama nevara, ništanemanje za shodnije držim da se ova razmirica netaknuta pridrži.

Pragospodin Zaffron. Ako izvjestitelj smiera na to da se obćinska dobra izmedju posebnjakah razdiele; jedino ako se o obćim dobrima besjediti razumieva, ja na takovo mnenje pristajem. Ako li se pak baštinskih dobarah tiče, onda na to pristati nemogu.

Danilo (*slav.*) Na mnenje častnog Deškovića pristajem, i držim da zakon nikakovo pravo nad gorama i pašama Vladi nedava.

Serragli. Zafaljujem častnom Ljubiši na uljudnim izrazima meni upravljenim; nego očitovati

moram da ja nisam o ikakovoj povjestničkoj osobitosti divaniti namieravao, jerbo nikakovu drugu osobitost na svjetu nepriznajem osim one koja na volji puka i principa osnov svoj imade.

Bajamonti. Prvo nego glasovati predjemo pragospodina Zaffrona uvjeriti mogu da odbor o baštinskim dobrima obćine nije divaniti hotio, nego o pašama koje biva posjedništvo svih obćinarah, ili barem da se svi s njima s malom svojom i obćinskom koristi služe. Takovo posjedništvo kad bi u posebnjačke ruke prešlo moglo bi bez sumnje preveliku korist pokrajini donieti.

Dešković. Predlog koi sam učinio u tiesnom se sajuzu sa predlogom odbora nalazi. Zato Visoku Skupštinu umoljavam da bi zaključenje vrhu posljednjeg odgoditi izvolila, jeda bi se šteta uklonila koja bi za predlog, koi ću predati, nastati mogla.

Bajamonti. Opaziti moram da se vazda proučavanjah tiče. Odbor danas nepoziva Sabor da bitno zaključenje učini. Da je predlog častnog Deškovića na stolu Predsjedništva i da je od ove Komore u obzir uzet, zaključenje koje bi se učinilo moglo bi Gjunti služiti da se u svojem proučanju s njim koristuje i predlog svoj učini. Zato ja nenalazim uzroka da se zaključenje obustaviti mora; opetujem da se meni uvidja da ovo nije shodno vrieme da se o ovom nježnom predmetu besjedi.

Predsjednik. Predlog odbora glasovanju podvrgavam. Gospoda koja pristaju, neka se dignu. (*Većinom primljen*).

Bajamonti. Drugi predlog od odbora učinjen jest sliedeći (*drugi predlog čita*):

„ Visoki Sabor, priznavši mogućnost ustanovljenja jedne težačke pokrajinske banke, od dohodarstvenog odbora opisane, neka Gjunti naručbinu dati izvoli da potrebita proučavanja preduzme i da bitnu osnovu za ustanovljenje banke iste podnese „.

Vojnović. Ja se neću povraćaći na tužni opis o ikonomičkom stanju naše pokrajine od odbora dohodarstva učinjeni, niti ću govoriti o svim onim blagodatima koje se pokrajini obetjavaju kad bi pristali na providbe koje su u drugom dielu odborova izvješća naznačene. O ovom predmetu častni Pavlinović, Danilo i Didolić izjavili su javno mnenje napučenih njihovih kotarah. Meni se čini da se mnogo napredku pokrajine i izobražavanju puka nepomaže ovoga opisujući da je na niže stanje spao nego što je ono u kom se nalazi; s druge strane njemu laskajući drugo se nečini nego da se od onog praktičnog i ikonomičnog puta odvrati, koi je jedina staza koja ga do sretnog stanja dovesti može. Bez okolišanja na glavni predmet osnove težačke banke i zemljištne vieresione besiediti dolazim, jerbo ove dvie osnove u tiesnom se odnošaju nalaze, i koliko u obziru prve rekao budem, po većem dielu i na drugu se, osim onoga što se brojakah tiče, odnosi. Ukratko odbor bi htio da se ove dvie vieresione ustroje. Negovorim o područnoj banki, koja u osnove odboru neulazi. Ja se, o gospodo, neću ikonomičnog razlaganja pridržavati, koje se sada pod jevtinu cienu prodava. Meni takodjer dopustite da vam ni Škociju niti Inglesku nenapominjem. Bila su neka vremena u koja se grčka od svakoga spominjaše, i to je spominjanje Grkah i Rimljanah bilo dosadilo da je u običaj došla izreka: tko će nas od Grkah i Latinah osloboditi? U svakoj od posljednjih sjednicah Sabora Skocija i Ingleska tri ili četri puta napomenute bijahu, i meni dopustite, kad je moj red došao, da i ja rečem: tko će nas od Skocije i od Ingleske osloboditi? (*Veselje*). Vieresijski zavodi jesu savršenstvo ikonomičke zgrade jedne pokrajine. Oni predmnjevaju da je družtveni narod u izobraženosti i u ikonomii odveć napridan. Vieresiu se, kao što nam zdravi razum kaže, od glavnice i dobre viere sačinjavaju. Vi ćete reći da vieresia glavnice i novac umnožava. Ja to priznajem, da li pod uvietom prvo da glavnice vieresiu poroditi moraju. Za vieresiom biti ima glavnica a za glavnicom radnja stati mora. Opis tužnog stanja naše pokrajine od odbora dohodarstva učinjeni jest najliepše oprovrgnutje osnovah koje nam je isti odbor predložio. Što nam izvješće govoraše? trkimice naznačilo je ono štedioničku pieneznicu koju nam je odbor dohodarstva lani izdaleka naznačio. On govoraše da je štednja svojstvo izobraženstva od našega napridnijega, i da se prvo najesti moramo pak da se štednje prihvatimo; dopustite mi, o gospodo, da izreku ovog predloga okre-

nem i da rečem: za moći se najesti prvo da se štedjeti mora. Glavnica se bez velikih žertvah sačiniti nemože, potribito je da mi najprvo takove žertve sami sobom učinimo. Častni Serragli govoraše da je jedna velika mana našeg puka nepredvidljivost u ikonomii i to jošte što se po svukuda ona vruća naklonost k radnji neopaža koja se kod izobraženih narodah vidi. Nama dakle štednja oshadjeva koja glavnice stvara, nama manjka ona ozbiljna radnja koja glavnicu poradja. Sad ću vas, o gospodo, zapitati kako će se vieresia bez glavnicah moći ustrojiti? I zaista, po odborovoj osnovi, tiče se toga da se vieresia bez glavnicah ustroji. Koi bi bio način kako da se glavnice nabave, znate li kako? Oduzevši jih iz kese poreznikah. Sadu dopustite, o gospodo, da vam odriešito rečem da ovo nije teoria ikonomistah; ovo je teoria socialistah (*Pohvala s desne*). Još ću vam reći da je teoria socialistah i samovlastnikah. Vieresia, kao uobće svi ikonomični zavodi, od svojevoljnog udruženja i od začetka posebnjakah stvorena biti imade.

Drzava nije više gradjevnik niti obćeni bankier. Jedva to medju aziatskim despotima naći možete. Naravno Država sama za sebe bankier biva, kao svaki glavar porodice, samo za svoja poslovanja providja. Ona se u zemaljska diela nemieša, i ostavlja da ova sama ikonomičke svoje snage razvija, i kad su ove dovoljni stepen razvitka postigle, onda novi zavodi pronići mogu, o kojima odbor govori. Pošto sam ova razmatranja učinio, preduzmimo, o gospodo, o brojkama besjediti koje nam odborovo izvješće predstavlja. Da nam je ovaj predložio da Gjunti naručbinu damo da neka proučavanja o ustanovljenju težačke banke učini, izmedju mnogih drugih naručbinah s kojima ju obremeniti hoćete, mogao je i ovu njojzi dati; da li odbor nije se na to ograničio. On kaže da ustanovljenje jedne težačke banke za mogućno priznaje i zato da se Gjunti naručbina dati mora da vam jednu osnovu sačinjenu, na temelju od njega naznačenom, podnieti imade. Ovo nešto ozbilnije i izviestnije biva, i prvo nego na tako važno zaključenje dodjemo treba da računstvene tvoritelje od odbora naznačene u raspitivanje uzmemo. Ova težačka banka kakav temelj imade? Prvi je temelj 50,000 fiorinah pričuvnog fonda našeg malog pokrajinskog baštinstva. Vi dakle u ikonomičnu špekulaciju uložiti hoćete oni mali imietak koi je za izvanredne slučajeve i za najveće zemaljske potrebe namienjen, koja bi špekulacija nesretni ispadak postići ili sa prezaduženosti dospieti mogla. Vi hoćete učiniti protivno onome što bi štedljivi jedan otac porodice učiniti imao, koi biele novce za crne dane sabira da bi u teškim potribama sebi pomoći mogao. Ovo je prvi začetak osnovne glavnice. Ajdemo napried. Ovo je malo. Drugih 100,000 fiorinah treba koji bi se u pet godišnjih rokovah, svaka od 20,000 fiorinah, isplatiti morali. Od ovizih 10,000 fiorinah sredstvom prirezah namireni biti imadu, a ostalih 10,000 fiorinah sa sredstvomu prištednjah na ostalom našem bilancu pokriveni biti moraju. Ovdie, što se prvih 10.000 fiorinah tiče, mi ćemo nagaziti na manu koju sam malo prvo napomenuo. Hotieli bi da pokrajina protiva svoje volje sredstvom prirezah u trgovačke špekulacije udioništvuje za koje mi glavnicah nemamo.

Da li kako će se ostalih 10,000 fiorinah pribaviti? Sa prištednjama od ostalih običnih fondovah. Da li kako će se ova prištednja obistiniti? Hoćete li na Vorspann? Na trošcima gendarmarije prištediti? Na ono siromašnih 10,000 fiorinah koje u javne gradjevine ulažemo? Ili vrhu ono 8000 fiorinah što je za javno poučavanje namienjeno?

Odakle ovo 10,000 fiorinah izvaditi hoćete od jednog baštinstva koje se sastoji u siromašnom pričuvnom fondu od 80,000 fiorinah, a ostalo u prirezima koje vi od poreznikah skupiti morate? Da li ovdie mi se jedan matematički zadatak ukazuje kojega razriešiti nemogu. Hotieli bi ovo 100,000 fiorinah sastaviti, polovicu sa prirezom od 2 ½ na sto, a ostalu polovicu sa prištednjama, koje neznam gdie učiniti možete, i osim toga prireze u obstojećoj mieri pridržati hoćete! Što više tražim tumačenje ovom zadatku na kraj mu doći nemogu. Jedna od dvie, ili je odbor četvero uglie okruglu našao ili ja tome put naći neznam. Učinite da ovaj most predjem i ja ću skelarinu platiti (*Veselje*). Da li u tomu se sve nesastoji. I ovaj iznos bio bi nedovoljan. Dakle na fond gladi dolazimo, na ono 250,000 fiorinah što je u većem dielu občinama na dobit dano. Da li odbor jednu je stvar zaboravio. To jest su ono 250,000 fiorinah sama pokrajina da neupravlja. Vlada je sebi pridržala da skupa sa pokrajinom s ovim fondom upravlja. A zašto? Zato da se nebi ovaj novac na drugo što nego za oskudicu rane uložiti imao. Vi ga naprotiv u *veliko more* ikonomičnе špe-

kulacije baciti hoćete. Zato vi predvidjeti morate da ova glavnica sreću svake druge pokušati moru, i da bi ona i propasti mogla. Vi ste na neki način izbrisati hotieli svrhu, koju je javno upravništvo pri ustanovljivanju ovog fonda sebi opredielilo. Istina da bi se s njime upravništvo obaška držati moralo i osim toga da bi se ne na dugačko nego na kratko vrieme, od jedne godine, novac pozajmljivati imao. I ovdie na polje novih obmanah izlazimo. Prvo svega reći moram da će biti odveć mučno ono 250,000 fiorinah skupiti. Mnogo se hoće dok obćine budu u stanju da novac u zajam uzeti povrate. Na svaki način hoće se 25 godinah vremena dok se razdana glavnica pokupi. Držeći da ćete biti sretni, da vam na ruku ispadne opet ovu svotu u pokrajinsku pieneznicu staviti. Tko mi ujamčiti može da vi novac za tako kratko vrieme na dobit uložiti možete? Vi ste sami malo prvo rekli, da se netočnost u platjanju dugovah na dnevnom redu kod nas nalazi, jerbo u predmetu propalicah malo primierah u pokrajini imademo. Rekli ste da se rubačine često dogadjaju, a s time što ste rekli? Vi ste erdjavo svjedočanstvo za pokrajinsku vieresiju dali. Možete li ujamčiti da će te razdane novce za godinu danah skupiti? Ovo je prvi uviet da bi se ono 250,000 fiorinah uložiti moglo. Sada je li ovo jedna zasiena! Zadosta je da okolo sebe pogledamo za poznati što se s takovim poslovanjama dogadja, koja su sa tolikom stalnosti bila učinjena, jedva se to obistinjava ondie gdie je vieresiona od više godinah bila ustrojena i u redovitoj se dielovnosti nalazi. Kako vidite, ovdie vam prvi življi i prvi tvoritelji onog računa manjkaju, na osnovu kojega vi od Sabora iskati želite da on prizna mogućnost da se težačka banka zavede, dotično koje naručbinu Gjunti dati hoćete da vam jednu osnovu za došasto saborovanje podnieti imade. Da li još i drugih preprickah imade koje vi u obzir uzeli niste. Ili da bolje rečem samo zbog toga njih ste u obzir uzeli, da na logičko zaključenje dodjete. Vi ste zaboravili da se vieresiona ustrojiti nemože dok se njezin stalni temelj neosigura. Na tu svrhu morala bi se onu osnova zemljištnih knjigah u dielovnost staviti, koju jošte uzalud isčekujemo, i koja neće u dielovnost stupiti dokle se ustavni zadatak nerieši, jerbo Država po krieposti Rujanske povelje samo prešne miere preduzeti može. Niste u obzir uzeli odnošaje izmedju posjednika i kmeta postojeće, radi čega kod nas s malim ne svaki komad zemlje dva gospodara imade. Vi niste razdrobljenje imanjah u obzir uzeli, koje, kako znate; drugu preprieku ustrojstvu vjeresione sačinjava. Niste u obzir uzeti da su imanja ovamo onamo rasprštena koje drugu ranu našoj pokrajini sačinjava. Sve ovo u račun uzeli niste nego ste, kako se govori, volove pred kola stavili.

Nego vi se ovdie niste ustavili, kao da je ovaj posao takovi koi se lahko izvršiti može, kao što ste vi rekli, napried ste koracili, i drugu ste jednu veliku osnovu predstavili, to jest da se jedna banka zemljištne vieresije podigne. Sa težačkom bankom hotieli ste poljodielcima pomoći a sa zemljištnom vieresionom velikim ste posjednicima u pomoć priteći naumili. Dopustite da vam rečem da velikih posjednikah u Dalmaciji neima. Mi smo dobrom srećom jedno demokratično društvo. Mi smo poslje Franceske jedina zemlja gdie se nalazi posjedništvo najvećma raskomadano. Ova dva zavoda u jedan bi se sami stopiti morala, jerbo seljani i posjednici kod nas dva odieljena razreda nesačinjavaju, niti je potriba da se za potrebe jednih i drugih dva zavoda ustanoviti imadu. Da li gdie su sredstva? Eh! sredstva se lahko nabaviti mogu! Treba jedan milion naći! To jest neka stvar! Da li kako se naći može? Treba ga u Države iskati. Ako to nećete, ištite ga od jednog kojeg mu drago družtva. Preduzmite zajam sa lutrijom. A Država? Oh! država će ga lasno dati. Da li gdie su sredstva? Istina da je sada Država iznašla način kako će svoja sredstva novčana umnožiti. Lasno je s jednom makinom državne papire praviti. To je istina. Da li umnožavanjem takovih papirah njihova će vrednost tako spasti da ni sami naštampani listić vriediti neće. Vi od Države zajam od jednog miliona iskati hoćete? Da li jeste li dobro razmišljali običaje je li Država takova pozajmljivanja davati? Država u obziru udružavanja sa glavnicama u pomoć priteći nemože. Glavnice iz zemlje, tako da rečem, izići moraju, iz glave i radnje proizvoditeljah proizići imadu. Država novac nezajmljuje, ona svoje upravništvo imade o kojem se brinuti mora, a pučanstvo od nje drugo neište, nego samo da nebi stavila preprieke razvitku ikonomičnoj snagi pokrajine. *(Pohvala s desne).* Pogledajte što se je po drugim pokrajinama učinilo. Pogledajte Česku. Ondie se jedna zemljištna vieresiona ustrojava. Sabor se

o tom bavi da Vladu pozove da nebi povoljnom ispadku zavoda, toliko potribitog, preprie kah na put stavila.

Da li što je Česka? Česka je najumietnička zemlja Austrije. Ona umietničkih tvornicah i bogastva takovog imade kojega prošastog rata ni pruski konji uništiti nisu mogli. U siromašnu Hrvatsku predjimo, onu glupu i sirotinjsku zemlju koju ste više putah pominjati čuli! Dobro, i ondie su glavnice pripravne. Sabor drugo nepita nego da bi Država već sklopljenom društvu dozvolu udieljeti hotiela da bi se urediti moglo. Hrvati milionah nepitaju, samo to ištu da im se dozvoli da bi sa sobstvenim snagama svojim ikonomičnim potribama zadovoljiti mogli. (*Pohvala s desne*). Država donapokon mukom interese željeznicah ujamčava. Pogledajte onu veličanstvenu željeznicu od Zemuna u Rieku, osnovanu i ustrojenu, koja je Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju istu preporoditi morala. I ondie su glavnice iz inostranstva i od unutarnjosti države došle i nije se drugo od Države iskalo nego samo da ujamči interes koi bi ona, zbog javne koristi, ujamčiti morala. Država nije sklopljenom društvu iskano odobrenje udielila, a vi hoćete da ona Dalmaciji jedan milion dade. Prostite, pitanje ovo ozbiljno biti nemože.

Vi govorite o jednom zajmu s lustrijom, a u trećem miestu mislite da je kod drugih društvah glavnicu nabaviti mogućno. Da li što vi s time učiniti hoćete? Gjuntu u jednu banku pretvoriti želite? Hoćete da pokrajina sudieluje za unapridjavanje jednog trgovačkog društva, za koje sami posebni ljudi morali bi se postarati. Vaše je poslanstvo mnogo umierenije; mnogo koristnije. Pokrajina toliko od vas netraži. Vi ste ovdie došli da zakone tvorite, koji bi ikonomično i umstveno pobolšanje pokrajine promicati morali. Vi ste ovdie da skitnjičku pašu uzpregnete, da obćinske paše razdielite, da sigurnost osobah obranite, da našoj mreži putevah razvitak date, i da drugu mrežu učionah u našoj pokrajini raširite. Zato vas je pokrajina ovdie poslala, zato Gjunta obstoji. Biti će mnogo, o gospodo, ako Gjunta od svih naručbinah koje ste njojzi dali polovicu izvrši. Ona još izvršiti imade one koje ste joj lani dali i koje još izvršila nije. Vierujtemi da će se ona, kad to izvrši dobrozaslužna za svoju zemlju pokazati. Istom onda mi ćemo njojzi moći reći, koliko častni D.r Bajamonti govoraše ne inoga nego sobstvenog primiera da se pridržavati može. Breme od jednog miliona i za jaka pletja gospodina Predsjednika tegotno biva. (*Veselje*). Dozvolite da umierenie osnove zrelost postignu, koje se sa svrhom malog našeg Predstavništva suglasiti mogu. S tim ćemo mnogo bolje za potribe naše pokrajine providjeti. Ako je bio kakav zavod kojemu bi Sabor ruku pomoći dati imao to je bila štedionička pieneznica. Ja se ovdie korenito od mnenja od izvrstnog mog priatelja zastupnika Danila izraženog udaljujem. Mala korist Zadarske štedionice ništa nedokazuje. Ovo je bio jedan pokušaj, koi se je imao i morao opetovati, jer je ovo prvi stepen ikonomičnog zemaljskog razvitka, uprav zbog toga što prvom pravilu istinite ikonomie, to jest štednje, odgovara. Kad bi se, o gospodo, u svakom gradu ili glavnom okružnom miestu jedna štedionička pieneznica nalazila koja bi područne štedionice u glavnim varošima imala, kad bi ove pieneznice male novčane priostadke i s time male glavnice sabirale i plodonosne tvorile, istom onda bi se ona vieresia ustrojavati počela, za koju bi htieli da se tako veliki zavodi ustanove, kao što su oni koje je odbor predložio.

Častni Danilo govori štednja da još nije obćena izvrština našega puka postala. Častni Serragli naprotiv govori da je ova izvrština u okružjama Dubrovnika i Kotora obćena, i da je ondie ta izvrština svima prirodna. Da li to neizključava, i kad nebi bila, da se svi napori upotrebe jeda bi ona nastati mogla. Ja bi htio da se u učionama, poslie vierozakonskog nauka, nauk štednje predavati mora. Htio bi da se štedionička pieneznica u jednom plemenitom besjedovanja istolkuje, u kom je častni Danilo valjani učitelj. Htio bi da svaki Župnik poslje Vandjelja puk svoj o tom predmetu pouči. Htio bi da se apostolstvo, jedna propanda štednje učini, jer se istom onda o glavnicama i o vieresiiskim zavodima besjediti može; nama jedna banka težačka i druga banka zemljištne vieresije bivaju predložena; da li nerazmišlja se da Lombardia, koja je u poljodielstvu toliko napridna, do malo godinah nazad nije nego svoju jedinu štedioničku pieneznicu imala, koja trgovini i poljodielstvu u pomoć pritiecaše, i na taj način učinila je mogućno da se na osnovu štedioničke pieneznice prostranija vieresiona ustroji. Narodi od više milionah dobro su razmišljali prvo nego su takove zavode ustanovili, a mi u našem malom tielašcu držimo da smo za to dovoljni. Ponov-

ljavajući rečeno, o gospodo, vama očitovati moram da mi na odvjet odbora, što se tiče ustrojstva težačke banke i zemljištne vieresione, pristati nemožemo. Ja i moji politički prijatelji protivu predlogah glasovati hoćemo, jer se predlozi prvim načelima političke ikonomie protive. Mi ćemo glasovati protivu, jer temelji od odbora stavljeni, nisu temelji. Mi ćemo glasovati protivno, jerbo ikonomičnim okolnostima naše pokrajine neodgovaraju. Mi ćemo glasovati protivno, jer nam praktična sredstva manjkaju da bi se predložena svrha postići mogla. Mi ćemo glasovati protivno, jer oni predlozi, kad bi se primili, nebi mogli nego Gjuntu s jednom bezkoristnom radnjom obremeniti, koja nikakva ispadka imati neće. Najposlje mi ćemo glasovati protivno jerbo liepim utopističkim teoriama zajma od jednog miliona vazda ćemo umierenu prištednju od jednog novčića protustaviti. *(Pohvala s desne).*

Serragli. Kao član ovog odbora očitovati moram da je toliko moje koliko Doktora Klaića bilo mnenje da se Gjunti naručbina dade da o predmetu proučava, da li je razmirica na drugo polje iznešena. Kao što je častni Vojnović opazio priznanstva se tiče jeli moguéno da se ovi zavodi ustanove. Ja mislim da se riešenje o predmetu pridržati mora za ono vrieme kada Gjunta svoj izradak podnese. Ja dakle za pristojno nalazim da se na poveljtelini način o ustanovljenju ove banke riešiti nemora. Još neko razjasnjenje, kao izviestitelj lanjskog dohodarstvenog odbora, za koristno učiniti nalazim. Onaj odbor biaše rekao da će koi od njegovih članovah u téku godine kakov izradak podnieti, koi bi namisal pri koncu izvješća naznačenu, to jest ustanovljenje jedne pokrajinske štedionice, razjasniti imao. Da li ratni dogodjaji, koi nastaše, ljude su od takove radnje odvratili. Ratu ovom i druge se nesreće pridružiše, kao obaljenje ciene državnih fondovah, po čem na glavnice u to uložene kamata je od 8 do 9 na sto poskočila. Kada je kamata javnog duga do tog stepena povišena, kad su sve glavnice u to uložene, kako se pomisliti može da se jedna banka sa prištednjama ustanoviti može koja veću kamutu od 5 na sto dati nemože? Ja neosudjujem Dalmatince koji su svoje glavnice u javne papire državnog duga uložili, da li držim da ako je 10 ili 15 dalmatinskih milionah u javne fonde uloženo, da se jedna štedionica pokrajinska ustanoviti može, koju bi predložio da se „Monte dalmato" nazvati mora. Našao sam za potrebito ovo razjasnjenje učiniti da nebi pomisliti mogli da je lanjski odbor dohodarstva učinjeno obećanje svojevoljno zabacio.

Dešković. Častni Filippi u obćenom pretresanju hotio je navesti uzroke ikonomičnog i moralnog opadanija naših selijah, jedan je uzrok izostavio, koi mi se od životne važnosti uvidja, govoriti namieravam o odnošajima izmedju posjednikah i kmetovah. Ovi odnošaji u nekim miestima, i valjda više nego drugamo u Zadarskoj okolini zaista nisu najbolji. Neriedko se dogadja slučaj da u nekim miestima veliki posjednici neznaju gdie se njihove zemlje nahode niti poznaju onoga koi njih obradjuje. Obraditelji zemaljah u stanju usamljenosti živu. Sredstvom posrednikah sa posjednicima ugovaraju, i istom onda za njih poznadu kad se kakovo nezakonito osvojenje, uvrieda posiedstva, šteta i takovi čini pridese koji njihovo stanje ogoršavaju; dokle gospoda, nek mi se dopusti reći, po gradovima ljenosti odani budu; dokle se obradjivanje zemaljah razboru i samovoljnosti siromašnih i glupih ljudih ostavi, kojima sasvim ili dielom glavnice za obradjivanje oskudievaju, koji nikakovog načina sijanja na ugar neznaju ili zanajviše izmienljivu ranu siju, kao da žitija od svoje prirode zemlju neslabe, mi nadati se nemožemo da ćemo poboljšanje stanja našeg seljskog puka vidjeti.

Lombardija i druge bogate pokrajine onda su istom uspievati počele kad su se gospoda po selima nastanila, gdie su oni gradjevine, prisušenja blatavih zemljištah, navodnjavanja i drugih radnjah na korist poljodielstva preduzela; savietom, dielovanjem i primierom svoje težake i zakupnike pomagati preduzeli.

Dotično odborova predloga malo stvarih navesti mogu. Mi se u načelu slažemo, da li se o sredstvama nesuglašavamo. Mi svi radnju i proizvode umnožiti želimo. Štedite, častni Danilo i Vojnović govorahu: štedite; i ja govorim. Štednja, opetujem, jest temelj svakog dobrog težačkog i trgovačkog upravništva; štednja je sasvim potribita, da li ona bez vieresije nije zadosta, niti je pak svagda moguéna. Kako će težak u Dalmaciji prištedjivati, koi sasvim da sobstvenih i tudjih zemaljah imade, nema glavnicah za obradjivanje potribitih, koi se od dugovah i porezah obteretjen nalazi tako, da i kad mu ljetina rodi jedva vierovni-

cima i erarjumu dug isplatiti može. Ako ga jedna godišbina u proizvodima iznevieri on se više od potribe osloboditi nemože i od dana na dan sve tovećma u siromaštvo upada.

Malo se od njegovog stanje posjednikah i donapokon velikih posjednikah razlikuje.

Častni Monti nekolika dana prvo nami je dokazao prešnu potrebu da se vodoznanstvene radnje u Kninskom kotaru preduzeti imadu. Od takovih radnjah po svuda potrebu imademo. Mi mnoge blatave ravnice nasuti moramo da bi stanovnike od bolesti sačuvali, i barem da se stavimo u stanje da veliki iznos zaštedimo koi svake godine za nabavu inostranih žitijah za hranu, koja je za naše prepitanje potribita, trošiti moramo. Sa navodnjenjem livadah mi bi krmu, koja je za uzdržanje poljodielstva prevažna, umnožili tako da bi dva ili tri puta na godinu sjeno kositi mogli. Kakovu bi korist od toga imali, svaki od vas sebi predstaviti može. Sada meni dopustite da vam dvi vrste vierovnikah navedem: vierovnikah posobnih i vierovnikah javnih. Posledaji novce na kratko i na dugačko vrieme, osigurane na hipoteku i zalog i na osobno jamstvo sa 4, 5 ili 6 na sto pozajmljuju. U koliko se tiče drugih, prvo svega opaziti moram, dočim drugamo pogodbe za novce na dobit uzete sklopljene bivaju na lašnji i sigurnii način da se vierovničke glavnice okamate, u Dalmaciji to mučnije za rukom ispada. Uzroci toga očevidni bivaju. Naši vierovnici kad kada pristaju na hipoteku, da li pod kojim uvietima? pod uvietom da dužnik, koi novce u zajam uzima, treći diel ili polovinu prihoda založene zemlje zajmodavcu davati mora. Na ovaj način u dvie godine ili i prvo vierovnik svoju glavnicu naplatjuje.

Drugi način za novce u zajam uzeti jest pogodba kupovine s pravom odkupa, pogodba ova koja preveliku kamatu u sebi sakrivenu sadrži koja poljodielstvo i selija upropašćuje. Uobćeno, brat bratu novac s kamatom od 12 na sto uzajmljuje. Sjećam se da je neki čovjek siromašnoj jednoj ženi cvanciku pod uvietom dobiti od dva krajcera na dan uzajmio. Ja nisam računovodja, da li mi se čini da to 3600 kamate na sto iznosi. Srećom ovo će biti jedini slučaj; da li ćete priznati da je kod nas kamata na novce preteška. Sada častnog Danilu i Vojnovića pitam od ove dvie vrste glavničarah kojemu bi oni poslali ljude novac u zajam tražeće? Lasan je odgovor. Ako dakle takovo stanje stvarih postoji, meni se čini da nikakva **preprieka na put stati nemože tome da se proučavanja preduzmu kako bi se ikonomično stanje pokrajine poboljšati moglo, i proiznaći način s kojim bi se glavnice jeftinije u pokrajinu unieti mogle. Neka Gjunta proučava, i pošto mnenje obćinah i trgovačkih komorah presluša**, neka nam za došasto saborovanje **savršenu** osnovu vrhu toga podnese. Istom **će se** onda pretresanje preduzeti i na pojedine **točke** razlagati moći. Sad o tome razlagati bilo bi nesamo nevremeno nego li i uzaludno. Častni Danilo govoraše da vieresiske zavode neki na svoju štetu upotrebiti mogu. Ja prvo svega odgovoriti imadem da zdravi razum i posebna korist u ovom obziru dovoljno jamstvuju. Častni Serragli i Vojnović govorahu da naši težaci točno se nepridržavaju roka u koi bi učinjene dugove isplatiti morali. To je u većem dielu istinito, da li ovom zlu lieka tražiti moramo. Da bi ovaj prikorni običaj ukloniti mogli, neznam hoću li se prevariti, meni se čini da bi se njihov ikonomični sustav sa unošenjem mnogo veće količine novca, i jeftinog novca poboljšati mogao. Zakon ostalo će učinjeti. Predgovornici rekli što jim i drago, osobito miloserdje bi se hotielo, ljude koji novaca na dobit uzeti potrebuju, da se kamatom od 5 ili 6 na sto neobremene, ostaviti da jih kamatnici po svojoj volji strigu i plod njihovih trudah kao pijavice popiju; glavnice umnožite i vidjet će te da će se s time i raduja, a s ovom i proizvodi umnožiti. Na mnenje častnog Danila nepristajem koi malu dielatnost Zadarske štedionice nesposobnosti ustanovljenja istog prepisuje, niti odobriti mogu mnenje častnog Vojnovića koi takovu manu posvemašnjem u pokrajini pomanjkanju glavnicah namienjuje. Častni Serragli nama je dokazao da je u izobraženom i uljudnom Dubrovniku veća kolikoća glavnicah i po tome da je snosnija kamata. Uprav zbog toga dubrovnička štedionica, od častnog Danila zaboravljena, redoviti svoj tečaj imade. Osoba koja neposredno u tom udioništvuje mene je uvierila kadkada da tolike glavnice navrve da jih natrag odbiti moraju. Zadarski glavničari naprotiv svoje glavnice na koristnii način, nego li je onaj od 4 ili 5 po sto, što štedionica platja, uložiti nalaze. Što se izseljavanja tiče kojega je častni Serragli napomenuo, ja to jedinstveno prostranstvu dubrovačke okolice prepisujem, a i tome uzroku što ulje koje njihov glavni proizvod sačinjava, istom svake desete godine obilato radja. Ne-

znam pak s čega bi proučavanja preduzeti se imajuća za ustanovljenje vieresiiske banke častnog Serraglia strašiti morala, kada dielovanja od sobstvenog nagona proizlaze. Radi stvarih izloženih i sa obzirom na ono što sam u obćenitom pretresanju rekao, opetujem da ja u načelu na predlog odbora dohodarstva pristajem.

Serragli. Pitam besjedu zbog osobnog čina. Meni se čini da častni Dešković zaključenje mojeg besjedovanja dobro nije razumio. Ja sam rekao da jedna težačka banka za moje miesto nebi bila koristna, da li nisam rekao da se Gjunta s proučavanjem baviti nemora. Samo na odborovo mnenje poveliteljnog odvjeta nisam pristati mogao, da se nebi razmici štete donieti moglo.

Dešković. Ja sam razumievao divaniti o nekim riečima koje je u jučerašnjoj sjednici častni Serragli rekao, to jest da stanovnici Dubrovničkog i Kotorskog okružja od ustanovljenja vieresiiskih bankah potrebe neimadu, da je njihova banka putni list, i da zbog toga na predlog častnog Bajamonta pristati nemože. I kad bi tako bilo podignutje jedne vieresiiske banke za druga dva okružja kad bi bilo ustanovljeno, nikakove štete Dubrovniku i Kotoru donieti nebi moglo.

Serragli. Ticalo se fonda gladi, koi bi se sa prinescima sve pokrajine sačiniti imao, kome sam se predlogu, zbog različitih okolnostih, protivio i dokazivao sam da je ustanovljenje vieresiiske banke kod nas suvišno, jer od nje potrebe neimademo.

Danilo (slav). Častni predgovornik govoraše da se od javnih glavnicah novac u zajam od 4 do 6 na sto dobiti može, dočim posebni glavničari novce sa 12 na sto pozajmljuju. Na to ću odgovoriti sa onim što je častni Serragli rekao da javne zadužnice daju 14 na sto kamate; i u tom obziru nemogu razumiti kako se javne glavnice jeftino imati mogu. Što se bankalnih zavodah tiče koje bi častni Bajamonti u našoj pokrajini ustanoviti hotio, osobito onizih koje bi on na korist poljodielstva namieniti želio, ja držim da bi za težaka takovi zavodi mnogo štetnii biti mogli nego što su bezdušnii kamatnici; bili takovi zavodi javnim ili posebnim novcima ustanovljeni ništa nevriedi. Naš težak jest posjednik uobćeno: on jednu sobstvenu kuću, vrtal, zemlju oranicu, vinograd i tako dalje imade. Ako dva ili tri taljera potrebuje, on jih kod trgovca u zajam naći može, makar i kamatu na njih platio, on koliko potrebuje, toliko naći može. Ali zajmovne banke tako na sitno novce uzajmiti nebi hotiele, i težaku, koi 5 fiorinah potrebuje, nebi manje od 50 uzajmiti hotieli. Za moći ovu svotu na zajam od njih dobiti treba da jedno povierenstvo pravilnu procienu njegove oranice zemlje obavi, koja bi ga najmanje 10 fiorinah troška stati morala. Takovu procienu donesavši banki, ova bi mu svidietelstvo dala da je jamstvo za 50 fiorinah položio, za takovo svidietelstvo stavimo da bi šest fiorinah platiti morao. S njim bi tražiti imao tko će mu novce na vieresiju dati, i miesto pedeset 45 ili najviše 48 fiorinah on bi primiti morao. Kad se godina danah navrši, za platiti dug nebi drugo ostalo nego da se založena zemlja proda. Na taj način, od 5 fiorinah imajući potrebu, morao bi se u dug od 50 fiorinah uprtiti, a na ove novce trošbe bi isplatiti imao, što bi mu 30 i više na sto iznieti moglo. Takovi zavod konačnu bi propast našem težaku prouzročiti mogao, jer on što je radnja što li štednju još nije naučio. Kad se početni nauk medju našem puku razširi, onda će se on od kamatnikah znati osloboditi i sebi iznaći sredstva da tome doskoči; medjutim Gjuntu obremenjavati nemojmo s radnjom koja bi za našu pokrajinu štetna ispasti mogla.

Dešković. Ako se dobro sjećam u jednoj od predjašnjih sjednicah častni Danilo bio se izrazio da mala dielovnost štedionice Zadarske pokazuje da ovaj zavod malu korist prinosi. U ovom smislu ja sam njegovo tvrdjenje ispraviti hotio. U ostalom, ako nas on uvierava da se tako izrazio nije, ja sam gotov moj izraz opozvati.

Predsjednik. Meni se čini izmedju ovih dvajuh zastupnikah koji su sada besjedili da su oni pri zaključenju svog govora jedna ispravku predložili. Rekao je častni Serragli da bi hotio da se predlog poveliteljnim načinom neizrazi. Častni zastupnik Dešković govoraše da bi htio da se strogo predlog na naručbinu Gjunti dati se imajuću ograniči. Neka popravke sačiniti izvole.

Rossignoli. Pitam da se pretresanje zatvori.

Predsjednik. Pitanje ovo od četri zastupnika podkriepljeno biti mora. *(Podkriepljeno).*

Pita li koi od gospode besjedu dotično predloga da se pretresanje zatvori?

Bajamonti. Predmet je odveć važan, sasvim da se prostih proučavanjah tiče, zato se svakom zastupniku dozvoliti mora da sobstvena razmatranja do krajnje granice dotiera. Odbor u svom izvješću sama je proučavanja predložio, da bi svaki zastupnik kad se u rodno miesto povrati ladnokrvno u svojoj sobi osnove predložene u zrelo razsuždavanje uzeo i po tome ispadak svog umstvovanja u došastom saborovanju podnio. Zato zatvor pretresanja za nevremenit smatram i Visoku Komoru molim da bi pretresanju najveći razvitak dati izvolila.

Predsjednik. Moja je dužnost predlog glasovanju podvrći. Gospoda koja na zatvor pretresanja pristaju, neka se dignu. *(Manjina).*

Bajamonti. Bilo je odveć prirodno, o gospodo, da jedan predmet od tolike važnosti u plemenitim razboritostima probudi želja da bi se o njem sa prednostnim obzirom baviti hotieli. Ja ću na opazke koje mi se od veće važnosti čine su malo riečih odgovoriti, priznatelan sam častnom Deškoviću koi je sa temeljitim razloženjem predloge odbora uzdržao i meni obranu istih olakšao. Prvo svega dvi besjede na prigovore od častnog Vojnovića učinjene odgovoriti moram. On malo prvo govoraše o opisu okolnostih pokrajine od odbora učinjenom, od čega on štetu za vieresiju zemaljsku proiznalazaše. Za koliko bi u pravom svom položaju opisanje istine tužno biti moglo, ništa nemanje ja držim da takovo poznanstvo veliku korist donieti može. Ako pogledamo na pisma dotično izobraženiih naroda, naprimier na Talijansku, mi ćemo čestokrat pomisliti da se oni narodi, da se ona Talijanska u tako cvietućem stanju nenalaze, kao što jih mi u sebi uobražavamo; toliko je kadkada turoban opis nesrećah koje jih, kao što se opisuje, obteretjavaju. Da li, o gospodo, za pravu dužnost smatrano biva istinite izobraženosti srčano svoje rāne odkriti da bi narodno čuvstvo pobudili na to da se puk od zlih manah ukloni i da se dobra prihvati. Pretjeranost zaista nije dobro, da li je bolje nego sa obsjenom varati i istinu, makar bila gorka koliko mu drago uprav odkriti. Ako sam se kadkada (o drugom prigovoru govoreći) na Škociju i Inglesku pozvao, to sam ja radi toga učinio što je iskustvo najbolji učitelj, jer je veliki Leibnic, ako se nevaram, rekao: sadašnjost jest sin prošlosti i otac budućnosti; zbog toga da se jedan narod nebi odveć glavu lupao, on primiera se dugihna rodah pridržavati može. I ako sam osobito Škociju naznačio, to sam učinio zbog toga što se njezin primier uprav s našim okolnostima sudara; okolnosti njezina zemljišta jesu slična onima koje se u našoj pokrajini nalazi, a tako isto ona je siromašna bila kao što se mi danas siromašni nalazimo; ali pogledajte, ona je za trideset godinah sredstvom radinosti do nevierojatnog stepena svoje bogastva došla.

Sada o glavnoj stvari oprovrgavanja častnog Vojnovića besjediti preduzimam, on vieresiiski zemljištni i težački zavod uskupa zbog toga oprovrgava što jedinu svrhu u njima uvidja. Ja naprotiv držim da ove dvie banke, kao što su predložene, bitnu razliku, radi svrhe na koju smieraju i radi sredstvah s kojima se ustanoviti imadu, medju sobom imadu.

S jednom rieči težačka banka pomagala bi one koi bi za časak potrebu novca imati mogli; zemljištna banka naprotiv išla bi neposredno i moćno na to da se proizvodi umnože. On izražavaše namisal da za vieresijom glavnica, a za glavnicom radnja stati mora. Ja sasvim na prvo njegovo mnenje nepristajem, jerbo kako on kaže biti nemora u razmierju od 5 na 5 nego samo u onom koje bi svaku pogibel od ustanovljenja ukloniti imao, to nam svi zavodi i trgovišta cielog svieta dokazuju. Na drugo njegovo mnenje sasvim pristajem, jerbo, o gospodo, za glavnicom radnja stati mora; da bi vieresija blagodatne posljedice donieti mogla treba da ju tolika radnja predstavlja. Istina je da kadkada vieresija zlo upotrebljena biva; da li zbog nekih nepodobštinah takovo plemenito ustanovljenje sadašnje izobraženost, vieresiju na radnju uporavljenu, zašto bi osuditi morali? Ja sam rekao da je vieresija koplje Akilesa; dobro upotrebljena može velikih koristih donieti; nerazumno upotrebljena, obraniti može. S jednom rieči odbor bi vieresiju uporaviti želio, ali nju zloupotrebiti nebi htio.

Častni Vojnović izražavaše želju da bi Država bankierom sobstvenih pokrajinah prestati morala, i da se razvitak sobstvenih ikonomičnih snagah njima samim ostaviti imade. Ova

teoria jest teoria plemenita, i mi ju vidimo da sve tovećma napreduje; da li, o gospodo, ima takovih zalah koje naprečac ukloniti se nemogu i potreba nastaje da se polagano i malo po malo postupa da se nebi velike štete pridesiti mogle. I uprav da bi se ukloniti mogle, ako je potriba, pomoć se pružiti mora; bolje je u jednom novacah uzajmiti nego svakog časa milostinju iskati. Ja nevierujem, kao što častni Vojnović malo prvo govoraše, o brojkama razlužući, da bi se malo naše pokrajinsko baštinstvo na pogibel izložiti moglo; to se sa zemljištnom vieresionom zaista dogoditi nemože, jer bi ova sredstvom ipotečnog jamstva novce na dobit davala; nebi sa težačkom pieneznicom opasnost njemu prietiti mogla, jerbo budući da se dvie vrste vieresije nalaze, jamstva na nepokretnim dobrima osiguranog i ličnog poručanstva, mogli bi se samo s prvim načinom poslužiti dokle nam naše okolnosti nedopuste da i drugi način uporavimo. Odbor ovaj je predmet samo trkimice naznačio, Gjunti slobodno polje ostavljajući da ona vidi bili težačka pieneznica na temelju vieresije sa nepokretnim dobrima ili na ličnoj poručbini ujamčena ustrojiti se mogla.

S druge strane, o gospodo, nema ustanovvljenja od koga se kakova šteta pretrpieti nemože; i ako bi sa uporavljenjem 40,000 ili 50,000 fiorinah, u sobstvenom vieresiiskom zavodu pokrajini kakova se šteta dogoditi mogla, takodjer se šteta pridesiti može uporavljanjem onih glavnicah, da nebi bezkoristne ležale, u javne zadužnice, koje znamenitu korist danas imati mogu, da li sutra na neznatnu, kad nebi bilo na nikakovu cienu spasti mogu. On se straši, o težačkoj pieneznici govoreći, od prireza od dva novčića i pol koi bi se za nekoliko godinah pokrajini nametnuti morao. Moja gospodo, ovo nebi šteta nego jedna korist biti imala; ovo bi bio jedan predujam koi pokrajina sama sebi dava, dočim ako bi za pet godinah naznačeni iznos platjati morala, poslje petnest godiaah ona bi glavnicu jednu od tri ili četri stotine hiljadah fiorinah našla, koja bi njezine prihode umnožila zbog čega bi se prirezi znamenito umaliti imali; jednom riečju to bi bilo u dielo staviti *via facti* teoriu onu: štednje, toliko od častnog Vojnovića branjenu.

Da li odkuda ćemo drugih 10,000 fiorinah izvaditi? Ja držim da ćemo jih lasno iz stavke bolnicah izvaditi. Prvo svega ove godine imademo 3000 fiorinah za gusternu bolnice Šibeničke, koi trošak došastih godinah imati nećemo, ostalih 7000 fiorinah ako ne sasvim od bolnicah, mogli bi se od koje druge stavke oduzeti, budući sa napredovanjem godinah, makar koliko bi se pomagati hotieli putevi i učionice, ništa nemanje nešto bi se učinilo i potribe na taj način manje bi postanule. Da li na bolnicama, opetujem, biti će najvećma prištedjeno, dočim obćine imajući dužnost troške za bolestnike platjati, uvierit se možete da će se broj bolestnikah koji u bolnicu dolaze odveć umaliti.

Častni Vojnović nebi htio da se porezi preko postojeće granice niuba povise. Stvari koje sam do sada u kratko izložio, držim da jih i ovdje na moju pomoć navesti mogu; samo ću pridodati ako smo prinuždeni bili većih tegotah za neproizvodljive radnje na sebe uzeti, štete pokrajini zaistu prinieti uemogu ako ovo stanje stvarih još za pet godiuah potraje s dvognbom namierom da se unapredi i razvije glavni izvor našeg dobrostanja, poljodielstva, i da se prihodi pokrajine umnože. On je jošte, strogoj svojoj prosudbi predlog odbora podvrgavajući, našao za dobro potanka razlaganja preduzeti, i to dobro stajaše: da li bi pak ja bi želio da je o svim sredstvamu besjedio, s kojima se odbor poslužiti namierava da bi predložene zavode uzdržati mogao, da li to on učinio nije. On je o samom jednom izmedju četrijuh sredstvah besjedio, da ga zasjenom proglasi; druga tri njemu iz ruke izbiegoše. Nek mi dopusti da mu jih na pamet privedem, i, prvo toga, dotično prvog sredstva, dvie besjede da izrečem.

Odbor je Saboru bio predložio da jedan fond gladi ustanovi koi bi malo po malo umnožio onaj kojega je Njegovo Veličanstvo pokrajini darovalo. Taki predlog nije bio primljen, i po tome sredstvo o kom se besiedi (i dotično kojega odbor nije odveć računao, kao što stvari u izvješću izložene dokazuju) naravno je manju važnost imalo. Sasvim tim, i kad se ova pomoć oduzme, ja mislim da bi glavnica koju mi posiedujemo na neki lagani način pomoći na naumljeni zavod umnožiti mogla. Da bi fond oskudice sa sudielovanjem Države upravljan biti mora. — A što biva od toga? Mi smo valjda takova prigovaranje predvidili? Ili se valjda novi most nalazi preko kojega častni Vojnović nebi znao preći? — Sada na druga

sredstva dolazeći, koja je častni protivnik zaboravio, njegovu ću pomnju pozvati na kamate koje odbor za umnoženje osnovne glavnice namieniti namieraše, koje bi za petnest godinah nju na 300,000 fiorinah povisio. Častni Vojnović takodjer govoraše o važnosti štedionicah, da li nije htio reći da se odbor i od ovog sredstva, na koje u načelu pristajaše, pomoći nadaše, sasvim da je njegovo uvierenje da štedionica i težačka pieneznica jesu dva vieresiiska zavoda medju sobom odveć različite prirode, da bi prva s iznosima od kakove važnosti drugu pomagati mogla. Donapokon odbor pominjaše mogućnost da bi zavod uslied naročitog povlašćena kod kojeg sličnog zavoda jedan zajam od nemale važnosti učiniti mogao. Da li častni Vojnović o svem tome nije ni rieči progovorio.

Mnoge preprieke, koje častni zastupnici protiv nas stojeći opazili nisu, u istinu postoje, o gospodo; da li to nesmeta da i mi jedan pokušaj učinimo; ništa nema što razum i odvažnost pridobiti nemogu. Odbor jedinstveno želi da se sada predmet prouči, da se ladnokrvno u svakoj potankosti pretrese jedna razmirica od tolike važnosti, i da plod sobstvenog umstvovanja u svoje vrieme svaki podnese. Je li ovo predmet koi bi valjda zaslužio da se sasvim na smrt osuditi mora? Poslje, vrhu osnove dotično zemljištne banke besjedeći, častni Vojnović prvo svega pomanjkanje zemljištnih knjigah protustavljaše. Da je takovo pomanjkanje u načelu velika preprieka, to je istina; ali da pod osobitim uvietima ova preprieka može biti jedno ponukovanje da se pod kojim oblikom ustrojstvo zemljištne vieresije izište, držim da je takodjer istinito. Takovo stanje uprav kod nas obstoji i radi toga odbor, izmedju proučavanjah koja se preduzeti imadu da se jedan vieresiiski zavod za pomaganje zemaljskog posjedništva ustanovi, predlagaše da se ispita da li valjda udioništvo pokrajine shodno, ili se jošte potrebito uvidja.

Da li za to učiniti; da bi se ustrojstvo o kom se besjedi u cielo privesti moglo naročite zakonodavne odluke potribuju. To je istina; da li se nadamo da će doći dan u koi će predstavništvo državno, suglasivši se sa predstavništvom svih pokrajinah iznaći jednu izgledku za moći sve viseće razmirice ustavnog prava jednom riešiti. Tako vam odbor predlaže da do onog željenog dana Gjunti naručbinu dati izvolite da bi prosta proučavanja o predmetu preduzela; mislim da ovaj predlog nekoristnan i nepristojan biti nemože.

Još drugu preprieku govornik u raspršenju i raskomadanju naših zemaljah nalazi. Ja u tome ikakovu protivnost nenalazim, i ako drugamo pogled bacimo da bi jedan primier našli, nalazim da je Niemačka, koju prošastih danah spominjao nisam, napominjanje koje nadam se neće biti prikoreno, ona na učinjeni prigovor liepo odgovara. Zemljištna pieneznica Izborne Hassie iznos do 100 talierah, a ona Hassie Darmštata do 100 fiorinah u zajam daju. Ja nevierujem da ustrojstvo vieresije od sabiranja u jednu ruku velikog posiedstva zavisiti mora; pomanjkanje u Ingleskoj zavodah ovake naravi, gdie je posiedstvo zemljišta u odveć malo rukuh sabrano, meni protivno uvjerenje dava.

Častni Vojnović radije o namisli zajma od jednog miliona besjedjaše, i ovog je puta izostavio govoriti o mnenju od odbora izjavljenom, to jest o mogućnosti da se zemljištna vieresija sredstvom jednog zavoda udruženjem u veliko ustroiti može. Odbor je Gjunti, ostavio slobodno polje; ako Gjunta, prvi predlog za mogućan, pristojan i koristan nadje, ona će o njem proučavati, ako li bude drugčie njega će na stranu staviti samo će se sa proučavanjem vrhu drugog predloga baviti. Da li malo ću probesjediti o namisli zajma i o tužnom utisku kojeg je u častnom Vojnoviću učinio, i njemu reći imadem da je odbor to bio predvidio, i zbog toga vrhu ovog predmeta u svom izvješću osobito razloženje naveo o stvarima ondie rečenim ja mislim da nije potriba što drugo pridodati sasvim da bi se mnogo stvarih reći moglo. Jednom rieči Zajam koristan ili štetan biti može po načinu s kojim se uzajmljeni novac na dobro ili na zlo uporavlja. Da li s tim se povod daje da se nerazborito troši? Nije istina: čovjeku nerazboritom i vietrogonji dajte glavnicu pod malu ili veliku kamatu, to biva sve jedno: dokle poslednji novčić svoga baštinstva nepotroši on će sve jednako svoje imanje razsipati, bez da se od klizavog puta ukloni, dočim koliko je mučnija i skuplja glavnica toliko će on brže baštinstvo od diedovah njemu ostavljeno konačno upropastiti.

Častni Vojnović protivu nekih ikonomično-dohodarstvenih sustavah prigovaraše. — Neću o ovom predmetu sud moj izreći budući da bi

s moga polja sašao, kojega se pridržavam; nego držim da neka dielovanja javnom dobrostanju pojedinoga koristiti nemogu; da li pak imade trenutakah takovih, da ona preðom potrebom postaju i kad se nebi učinila velika bi šteta nastati mogla. Jedno dielovanje, dopustite da vam navedem, jedan čin mojeg posebnog života, jedno dielovanje, koje bi istinita ikonomia za štetonosnu našla kad bi se ograničeno učiniti imalo, u praktici je naprotiv od najveće koristi ispalo.

Da li država svoje glavnice dati nemora; ove iz glave i iz radnje posebnjakah proizići imadu. Preliepa je ovo teoria koja se svagda nemože, a i nemora, u praktiku staviti. Istu Francesku vidjeli smo kadkada, o gospodo, da je na polje posebnog umietništva milionah bacila, i ova glavnica, koja je malo po malo do najmanje žile družtvenog tiela došla, njegovu radinost umnoživši velike je koristi doniela. Država, o gospodo, drugča u opredieljenim okolnostima na korist svojih pokrajinah u pomoć priteći mora, i mi smo vidjeli da je Vlada Njegova Veličanstva Priuzmnožitog Našeg Cesara kadkada i posebnjačkim družtvama u pomoć pritekla, i sad je pet milionah na korist Željeznice Rudolphsbana, a dva miliona na korist jedne druge željeznice izdala. Da li vi to kao jedno zlo smatrate. — I neka jedno zlo bude; da li zašto bi se mi na to ograničiti morali da samu tegotu podnositi moramo? Zašto nebi od ono 30. ili 40 milionah koje je Država ovih poslednjih vremenah na korist posebnog umietništva opredielila, iskati mogli da se i nama barem jedan dijel takove koristi dade, i neznam kakovo bi zlo u tom biti moglo? Ili kad bi smo se od toga uzdržali, valjda bi ovo zlo odma izčezlo? Zašto mi nebismo samo jedan zajam iskati i primiti mogli, kad smo darove već primili? Meni se, o gospodo, nedopada namisal milostinju iskati, niti mi je prijatno mnenje da se dar ište, kao što sam to u više prilikah u ovoj plemenitoj dvorani dokazao; jednom rieči meni se nedopada sve ono što bi neradinosti i nećudoredstnosti na ruku išlo; da li razumieti nemogu radi čega bi se reći moglo da nije ozbiljno pitanje koje bi se Državi učiniti imalo da nam jedan dijel pomoćih udieli, koje ona na raspolaganje drugih pokrajinah stavlja, ja neuvidjam da bi ikakova šteta niti moralna niti materialna od toga za pokrajinu proizići mogla, kad bi ova bila primuždena takovo pitanje učiniti, da bi se vieresiiski zavod o kom basjedimo ustrojiti mogao. Da li vi ste ovdie da pravite zakone, častni Vojnović govori, a ne da se o stvarima takove naravi bavite. Moja gospodo, tvorili vi zakone najbolje na svietu, ako se nepostarate da posebnu radinost razvijete, sa svom pameću vaših zakonah vi za dobrostanje vaše otačbine ništa učinili niste.

Što se tiče opazke o izvrstnosti štedioničkih pienezniсah, s kojom častni Vojnović svoje besjedovanje zaključavaše, budući sa srećom da se mi suglasni nalazimo, držim da nije potribito da o tom dalje besjedim; dotično opazkah od častnog Serraglia u obziru sretnog Dubrovničkog stanja izraženih reći imadem, i mislim da se nevaram, o gospodo, da takovo sretno stanje uprav od takovih vieresiiskih zavodah zavisi, s kojima se oni plemeniti grad dičiti može, koji zavodi mi nebismo hotjeli da se kod nas ustanove. Mi se, o gospodo, u iznimnim okolnostima nalazimo. Sve druge pokrajine sa vieresiiskim zavodima, ovim plemenitimi ustanovljenjem sadašnje izobraženosti koristiti se mogu; mi naprotiv ni s' onima se koristovati nemožemo koje se van pokrajine nahode, i koji nam veliku štetu donose. Javne banke, pienezniсe i t. d., kao što znate jesu posredstveni zavodi, koji s jednom rukom glavnice iz pienezniсah imućnih neradinih ili strašivih ljudih primaju, gdie bi, po svoj prilici, za vaviek zakopane ležale, a s drugom jih rukom javnim tržištima na korist pošteuih i radinih ljudih razdaju. U nas s jedne naprotiv malo po malo glavnicu od okolovanja oduzimaju i sve tovećma otančavaju, s druge pak strane za naknadu toga nikakva iznosa neizdaju.

Opisujući stanje naše pokrajine jednoj uzvišenoj osobi u Beču, ja se nisam uzdržao reći da glavnica na taj način u našoj pokrajini od okolovanja oduzeta ništa manje od 10 miljonah iznosi. Častni Serragli, kad se brojakah tiče, jedna vlast zaista biva, svotu od okolovanja oduzetu na mnogo veći iznos računa. Pomislite dakle, o gospodo; moraju li nas ove okolnosti na propast navesti. Ja dobro znadem da glavnica u velikoj količini sreću jedne Države niti dobrostanje jednog naroda nesačinjava, o tom sjajni primier u Španjolskoj imademo, koja je u prošasta vremena toliko bogata i sretna bila a sada se u tužnom stanju nalazi. Da li kada vi glavnici radnju pridružite, onda ćete zaista čudesa vidjeti koja su u na-

šem vieku, i s razlogom obćeno udivljenje probudila.

Takodjer i častni Danilo odborove predloge oprovrgavaše, i, smiesavši zajedno naravi težačke i zemljištne pieneznice, trudio se je dokazati da glavnica na dobit uzeta, umiesto da polovinu kamate staje, velikih trošakah sa sobom donieti može. Težačka banka nebi novce nego za kratko vrieme davala, i zato mislim da nebi važnih i sa velikim troškom skopčanih spisah trebovala. Vierovnička banka zahtievala bi, istina, nemalog troška, da li ovaj bi se trošak na mnogo godinah razgoditi morao. Obično vieresiiski zavodi svoje kamate, od šest na sto ograničavaju, koje se skupa sa glavnicom u 40 godinah isplatiti imadu. Ja se na vaš razum i na vašu saviest pozivam, o gospodo, da mi rečete, da li glavnice, za koje bi se dobit od 6 na sto platiti morale, nebi barem još toliko kod nas koristi donieti mogle kad bi se pametno uložiti imale; kod nas gdie se obično 10 ili 12 na sto dobiti platja. Što se od svega toga dogadja? Da ste vi pri izmaku četrdeset godinah liepo, neću reći čudnovato, da li zaista veliko imanje sebi pribavili; jerbo korist nebi se samo u proizvodu sastojala, da li isplativši godišnja ročišta sa šest no sto ono bi imanje, svojim sinovima čisto od duga i mukle ostaviti mogli. Neka mi častni Danilo dopusti da razmiricu na ovaj zadatak dotieram: ili bi ustanovljenje, o kom se besjedi, bilo koristno i onda bi uspielo, jer bi saučastnikah imalo; ili bi uvieti bili teški i onda bi samo od sebe pasti moralo. Odbor vama svoje mnenje saobštavajući na stalno se proučavanje naslanja, on je s perom u ruci račune učinivši našao da ono što vam predlaže izvršiti jest mogućno, i držim da se u tom prevario nije. Svršujući moje besjedovanje ja ću o gospodo, na ime odbora odvjet častnog Serraglia podkriepiti i u bitnosti predlog na to svesti da se prosta proučavanja učiniti imadu, i kad se bude glasovanja ticalo vama ću sliedeći predlog predložiti *(čita)*:

„Visoki Sabor, priznajući mogućnost da se jedna pokrajinska banka, na temelju od odbora dohodarstva naznačenom, zavede, Gjunti naručbinu dava da dotična proučavanja učini i da bitnu osnovu za ustanovljenje banke iste podnese „.

Nego, o gospodo, ja držim da ni s' tim nećemo sa častnim protivnicima nagodbu učiniti, jerbo što se tiče zemljištne vieresije nije ikakova rieč o predvaritelnom zaključenju učinjena, i sasvim tim i sama namisal da se prosta proučavanja preduzmu bila su odvažno oprovržena. Nego svršujući ova moja kratka razlaganja, nemogu su manje da se u tom obziru s Gjuntom neradujem da je ona postala predmetom tako nježnog i ljubeznjivog staranja častnih zastupnikah desne strane, koji su predložene predloge zbog toga oprovrgavali da nju nebi s velikim poslom obremenili.

Serragli. Častni izvjestitelj u smotrenju državopisja meni je čest učinio vlastiom nazvati, čest koju zaista nezaslužujem. Da li uprav zbog toga što mi je ta čest učinjena, ja za svoju dužnost očitovati osjećam da brojku od 20 milionah u javne zadužnice uloženih za dostovierenu nesmatram, jerbo nisam imao prilike da se točno o svotnom iznosu osvjedočim, nego sam jedinstveno rekao da su dalmatinci veliku svotu novca u državne zadužnice uložili. Zato molim Visoki Sabor da naznačenu svotu kao na stalnom računanju osnovanu nesmatra.

Danilo (slav.) Nedopuštam da itko na moje ime hvalu ili prikor udieljuje. Ja sam pokrajini htio prištediti trošak koi za Gjuntu izdržava, i da bi ova barem koju stvar koristnu učiniti imala, umiesto da svoje vrieme uzaludno u stvari od nikakove važnosti ulaže.

Bajamonti. Ja nisam rekao da su častni protivnici rieči odobravanja Gjunti upravili. Ja sam samo to rekao da su se toliko ljubeznjivi prama njojzi ukazali, jer su izjavili želju da se ona nebi s prevelikim proučavanjem i naručbinama mnoge obteretjavati imala.

Pavlinović (slav.) Mi se brinemo da se Gjunta s mnogo posalah odveć neobremeni, jer se bojimo glavni posao, koi smo njojzi povierili, da neće izvršiti moći. Želimo samo ono što je koristno da Gjunta učini.

Vojnović. Od ograničenog predloga od častnog izvjestitelja pri svršetku svog besjedovanja učinjenog do prvog predloga o bitnosti kojega u svom izvješću razlagaše, liepa se razlika nalazi. Prva se prostih proučavanjah tiče, i samo o shodnosti proučavanjah častni Danilo govoraše, kad je držao da se Gjunti ovako težak

posao dati nemože, zbog koga drugi bi posli njojzi naručeni štetu prestrpieti mogli, izmedju kojizih nemojte zaboraviti nadgledavanje obćinskog upravništva u pokrajini. Odborov predlog smieraše na to da se priznade mogućnost da se jedna težačka banka ustanovi i Gjunti naručbinu davaše da bitnu osnovu podnese. Zato dakle jedna razlika imade! Meni dopustite da ovako trkimice progovorim o nekim predmetima na obranu predloga od odborova izvjestitelja i od častnog Deškovića navedenih. Častni Dešković govoraše da težak štediti nemože. Da li moja gospodo, ako težak mnogo prištediti nemože, još će manje svoje dugove isplatiti moći. Častni Dešković govoraše: umnožite glavnicu, i radnju umnožiti hoćete; ja ću ovdie naprotiv reći: umnožite radnju pak ćete i glavnicu umnožiti. Glavna mana, nego izvorna mana osnove, jest ta da glavna poluga ikunomičnog dielovanja i vieresiiskih zavodah vama oshudieva. Koja je ovo poluga? Ova poluga jest ona koristi. Ikonomični sviet kreće se okolo ove poluge. I zato jedini začetak uprave svih vieresiiskih zavodah od posebnjakah poteći imade, da li vi naprotiv u vašoj osnovi posebnjačku korist odstraniti namieravate, jerbo hoćete da pokrajina učini ono što bi jedinstveno posebnjačko društvo s korišću izvršiti moglo, ovdje se koren zla nalazi, i ovdie ja jedno socialističko načelo uvidjam. (*Odobravanje s desne*). Da li nesamo ovde poluge koristi nemate, da li jošte se jedna mana u osnovi nalazi. Gdie će te ljude naći? Ili vi mislite da vam za upravljanje s takim zavodima vješti ljudi netrebaju, koji su velika proučavanja učinili? Oprostite o gospodo, nismo dieca takova koja neznaju što je vieresiiski zavod dobro upravljeni, a nama ljudi manjkaju koji bi s njime upravljati mogli. (*Odobravanje s desne*). Dakle manjkaju ljudi i poluga ove makiue osbudjeva. Vi hoćete Gjuntu u jednu banku pretvoriti, vi hoćete da častni prisjednici budu upravitelji ovog vieresiiskoga zavoda, u tom slučaju, vi ste put falili, na ovo vas pokrajina nije pozvala. Njihova osobita poslovanja nimalo tome neodgovaraju. Gdie su god štednja i glavnica sredstvom radnje put preduzele, tu su posebna društva prooicati nastala. I u našoj maloj pokrajini pred očima primier imademo. Pogledajte poglavito Kotorsko i Dubrovničko okružje. Posmotrite u Kotorskom okružju ono društvo osiguravanja koje je od mnogo godinah velikoj za potrebe moreplovstva providjelo, i koje je priličan razdielak dobitka svojim dioničarima dalo. Pogledajte Dubrovničko okražje gdie se je jedno dioničarsko društvo, i ako malo, sastavilo, da puku jeftino meso nabavi, i koje je s malim sredstvama umierenu svoju cijel postiglo. Pogledajte ono društvo Pelješčanah, o kojemu častni Serragli naznačavaše, koje je prve godine razdielak od 20 na sto dobiti svojim dioničarima dalo. Pogledajte u Splietu ono malo družtvo brodovlja, koje je velikih koristih malom broju svojih dioničarah dalo, koji su svoje novce dobro uložili. — Vidite gdie postoje okolnosti za društva shodna da se ova zameću. Stvarati umietnička društva biva toliko koliko jih upropastiti. (*Pohvala s desne*). I ovdie meni reći dopustite da se, kao s makinama tako i sa vieresiiskim zavodima šaliti netreba. Vi znate u svim kimičnim i mekaničkim izuašastjama da od prvog pokušaja konačni ispadak zavisi. Ovo nek je u obziru osnovana temelja na kom se namiera od odbora izražena naslanja. Sad ću ukratko napomenuti gdiekoji predmet s kojim je častni Bajamonti moje prigovore oprovrgao. On je jednu razliku izmedju dvajuh društvah težačke banke i zemljištne vieresione u obziru cilja kojemu smieraju učinio. On govoraše da težačka banka proizvodu, a drugu posjedstvu koristiti imade. Ja te razlike nevidim. Ja znadem da svi vieresiiski zavodi proizvodu pomagati moraju. Ja korenitu razliku ovih dvajuh zavodah što se cilja tiče, kojemu smieraju, neuvidjam. Častni Bajamonti govoraše da je u dvoumnosti ostavio da li će težačka banka novce sa ličnim poručanstvom ili stvarnom jamčevinom u zajam davati. S time on pokazuje da njegova osnova temelja neima, jerbo izmedju lične i stvarne vieresije liepa razlika postoji. U našoj pokrajini o ličnoj vieresii besjediti, koja je vrhunac vieresije, meni se čini da biva toliko koliko u miesečnom svietu putovati. Častni Bajamonti govoraše da prirezi s kojima jedan diel glavnice pokriti namieravaše, nisu drugo nego jedan predujam koi pokrajina sama sebi dava. Ja sam rekao koliko je pogriešan ikonomični sustav koi bi glavnicu sa pomoći prirezah sačiniti hotio. Ja drugi uzrok a ne za udioništvo u umietnička i trgovačka priduzetja prirezi platjani bivaju. Vi govorite da pokrajina novce sama sebi predujmljava i zato, njojzi drugu dobit obećavate. Da li dobro pogledajte da vam predujam protivan ispadak nedonese.

Okrenite medalju, pak promislite da zavod prezadužen postati može kao što bi i velikih koristih donieti mogao. Preduzmimo razlagati o štednji na običnim fondovima. Na upravništvu bolnicah štednjah imati možemo, i ja to priznajem. Pak onda? Kad na to dodjemo, onda će pokrajina iskati da se namet prirezah njojzi umali. Častni Bajamonti govoraše da ja nisam prihode pokrajinske štedioničke pieneznice, prihode za 15 godinah i t. d., u račun uzeo. Moja gospodo, ja nikakav račun od ovih živaljah učinio nisam, jer su ovo same rieči; jer štedionička pieneznica još se ustanovila nije; jerbo viereslja koju bi drugi zavod banci dati imao, samo u misli postoji. Sve ovo nezaslužuje da bi se temeljom jednog osnovanog računa nazvati moglo. Častni Bajamonti nama primier Assie Kasela i Assie Darmštatu predstavlja. Malo smo nadaleko otišli, sasvim da nije toliko koliko u Škociu i Inglesku. (*Veselje s desne*). Da li tko nepoznaje ikonomične okolnosti one velike zemlje koja se Niemačkom nazivlje? Dajte nami one okolnosti, a mi ćemo vam i bez od Gjunte i bez umietnih sredstvah vieresiiske zavode dati. Govori se s pravom da mi pomoć od jednog miliona od Države očekivati možemo. Da li kad bi smo takovo právo tražiti hotieli, dopustićete da i druge pokrajine takovo pitanje učiniti mogu, i onda vas uvieriti mogu da će mnogi na vrata kucati, i prvo nego se pitanju samog jednog od njih zadovolji, da će pieneznica prazna ostati. Breme od jednog miliona, kad se na dar prima, jest breme prijatno i ugodno (*posmieh*) da li kad se u zajam uzima može pletja pritisnuti onome koi ga nosi. Vi govorite da je Austrija za željeznice milionah dala. Da li o tom se nebesjedi. U ovom obziru vi Franceśku navodite, otačbinu velikih ustrojstvah koja hoće da sve ustroji, koja donapokon namisli i besjedu ustrojava, i koja je, kako kažete, milione u umietnička preduzeća uložila. Da li meni se čini da se u tom obziru Franceska za primier uzeti nemora. Što se tiče milionah koji se u pomoć željeznicah ulažu, ja sam malo prvo rekao da su ovi milioni od Države dobro bili uloženi, jer se s njima obćeno dobrostanje unapredjava. Nek ovaj milion za željeznički put dodje, mi ćemo ga od svega srca pozdraviti. Častni Bajamonti govori da posebnjački začetak razviti treba, da li tko će to učiniti? Valjda ga mi razviti imademo? Posebnjački začetak od slobode nagon prima. Vi se tužite da je u Dalmaciji 10 milionah od okolovanja oduzeto. Ni Vlada niti Gjunta nisu dovoljni da ovaj novac u okolovanje povrate. Jesu liepi primieri Škocie, da li pomislimo do kakovog je umstvenoga i moralnog razvitka škoceski puk došao prvo nego je lična vieresija do takove visoke točke doprla. Razvite, sasvim da se od teoriah častnog Bajamonta mnogo udaljeni nalazimo, razvite ono čuvstvo sobstvene narodnosti koje čudesa čini i nas ljudima tvori, i onda ćete vidjeti da će se radnje umnožiti; dokle se ona ikonomična sgrada podigne koje u ćudorednosti i u onim velikim čuvstvima, koje čovieku čest prinose, temelj svoj imadu. (*Pohvala s desne*).

Bajamonti. Ja držim da malo besjedah potrebuje za moći nove opazke od častnog Vojnovića učinjene oprovrci, dočim mnogo od njih u odborovu izvješću i u stvarma u téku pretresanja rečene oprovrgnutje svoje nalaze. Zato ukratko ću samo neke predmete napomenuti, od ovih će se valjda važnost ostalih upoznati. Častni Vojnović nama govori: kada danas puk nije u stanju da učinjene dugove isplati, kako će to moći učiniti onda kad se njemu veće stradatelne glavnice naprte? Da su drugi ove prigovore učinili ništa nebi rekao, da li jih je častni Vojnović učinio, koi je s tolikom revnošti o javnoj ikonomii proučavao, primučati nemogu da se ja zato začudjen nalazim. Jedan stradatelni danak zaista tegota biva; da li ako za glavnicom radnja stati mora, kao što je takodjer rečeno, ja držim da ćemo za podmiridbu stradatelnog danka veći prihod imati, koi će nama od radnje doći, i koi će danak preći. On jošte govori s vašim namislim vi ćete javnu milostinju ustrojiti. Sasvim drugčije, o gospodine, mi se njojzi protiviti namieravamo, predlažući jedan zavod ne da dariva nego da novac sa opredieljenim jamstvom uzajmljuje, obvezujuć dužnika zajam vratiti, i s time da raditi mora. Da li on govori, ovake zavode posebnim ljudima ustanovljavati pristoji. A šta smo mi rekli o gospodo? Jesmo li valjda isključili takovu namisal ili smo se njojzi protivili? Mi smo dotično težačke pieneznice (zavod od manje važnosti kao što vam je predloženo) ograničili se predlužiti da bi pokrajina više ili manje neposredno u tome udioništvovati morala; što se zemljištne banke tiče odbor je Gjunti slobodno polje ostavio, i niti je sobstveno mnenje izraziti hotio. Ako je potanko

razlaganje o zajmu preduzeo u slučaju kad bi proučavanja preduzeti se imajuća uvierila da je pristojnije sobstveni zavod imati, on je predvidjao prigovore od častnog Vojnovića učinjene, prigovore koje s jednog gledišta sumnuje učiniti nemogu da pomnju gradjanina, koi se za svóju budućnost stara, na sebe neprivuku. Neima nikakovog ljudskog ustanovljenja od koga nebi kakovo zlo nastati moglo, i odveć smo vidjeli slučajevah da se je od vieresiiskih zavodah velikih nepodbštinah pridesilo, u smotrenju kojih zadosta je napomenuti sustav glasovitog Ivana Lavva, koi je u Franceskoj ikonomii toliki prevrat učinio, da li što je od toga bilo? — Zašto pomnju našu neobratimo na odveć veće blagodati; koje razumno uporavljenje vieresije novom družtvu prinosi? Zato bojazni častnog Vojnovića za netemeljite nalazim.

Niti je manje istinito, kao što je on u prvom besjedovanju naznačio a u drugom opetovao da predložena dva zavoda nisu naravi različite. Ja takodjer opetujem i govorim da su oni po naravi i po obliku razlrčiti, dočim težačka pienezuica ličnoj bi ili stvarnoj i pokretnoj vieresiji pomoć davala, a zemljištna banka novce bi, na nepokretnim stvarima osigurane, u zajam udieljavala: prva bi, kao što sam rekao, za kratko vrieme, a druga bi na dugačke rokove zajmove činila. Da li ako bi se uslied proučavanja, koje se preduzeti ima, za dobro našlo da se stvarnom jamstvu i za težačku pienezuicu prednost dade, onda i drugi prigovor od častnog Vojnovića učinjeni pada, s kojim stravu izražavaše da bi se na krivi put pokrajina staviti i da bi se ona u pogibeli, naći mogla. Ako zavod nebi novce u zajam davati imao nego samo sa jamstvom sa nepokretnim imanjem osigurano, zaista njemu od toga nikakova šteta doći nemože. Častni Vojnović opet govoraše da razkomadanje zemaljah za ustrojstvo zemljištne vieresije nova prepreka biva. Ja sam kazao da takovo raskomadanje uprav za prepreku nepriznajem; u tom obziru moćnih sam primierah naveo, i naznačio sam iskustvo da ona miesta koja prostranih zemaljah imaju od zemljištnih vieresionah nisu potrebu imala i da su bez njih poljodielstvo do najvišeg stepena razvitka dotierali. Ako navedeni primieri našeg častnog protivnika uvieriti nemogu, još bi ga manje moje besjede uvieriti mogle, zbog toga ništa više pridodati neću. O prigovoru učinjenom, da je namisal jednog miliona, liepa namisal, da li tegota ovog bremena da bi nosioca pritisnuti mogla, budući da smo više putah o tom koliko treba besjedili, držim da mi ništa dalje reći neostaje. Što se želje tiče da se u željeznice milioni potroše, ja se podpuno s njegovim mnenjem, s tim dodatkom, slažem, da su željeznice bez sumnje moćna sredstva javnog dobrostanja, da li za koliku važnost one imati mogle, zemljištna vieresija za našu je pokrajinu jedna blagodat prevelika da nerečem glavna. Narodnost napokon jest jedna liepa misao, jest plemenito načelo, i odbor u svom izvješću pokazao je da njezinu važnost priznaje, kad je u ovom kraju zemlje savietovao da se isključi koimudrago razdieljujući mrgin, koi bi braću od braće odvojavao. Da li, o gospodo, ovoj veledušnoj namisli nemojmo veću važnost dati nego ju ona u sebi imade. Narodnost po mojem umierenom načinu mišljenja nije cilj nego sredstvo. U ime narodnosti mi vidimo da se veledušni i izvrstni umovi uprav zbog toga sukobe što bi se od medjusobnog jedinstva nova sredstva onim živiljima razviti mogla, koje na dobrostanje dovode; da li držim da se ovo narodnosti žertvovavati nemora. Jedan izmedju najvećih ljudih u Franceskoj, Chevalier, u tom obziru o nekome, koi je narodnost zloupotrebiti hotio, govoraše: on je za mene narodni vol, koi mi meso pod jeftiniju cienu dava: ikonomično - socialistički izraz, koi mi se odveć pravedan ukazuje. Sve ovo pak biva rečeno uzgredno, jer se na naš predmet neodnosi. S' time, o gospodo, držim da sam svršio ispit rasmatranjah od častnog Vojnovića i od ostale gospode protivnikah učinjenih, i pitam da se prime predlozi od odbora predloženi, koji vas nepozivaju, o gospodo, da o njima odmah zaključavate, nego da odlučite da se sama proučavanja o njima preduzmu za došasto vrieme konačno riešenje pridržano ostajući.

Dešković. Zaista moj predlog smiera na to da se obširna proučavanja preduzmu jeda bi se zavod za javnu vieresiju u Dalmaciji ustrojiti imao i njega na poljodielstvo, trgovinu i moreplovstvo razširujući.

Serragli. Meni se čini da gospodin zastupnik Dešković jedan predlog druge naravi podnosi. On ga pobaška a ne kao popravku učiniti može.

Predsjednik. Molim vas da vaš predlog sačinite.

Dešković. Budući da bi moj predlog u većem dielu odborove predloge preinačiti morao, zato da nebi stvari naškodio, njega natrag opozivljem.

Predsjednik. Predlog odbora glasovanju podvrgavam. Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno).*

Bajamonti (*čita*):

„Visoki Sabor neka Gjunti naručbinu dati izvoli da predhodna proučavanja preduzme za ustrojstvo zemljištne vieresije u Dalmaciji, i odnositelnom na to:

a) osobito da se vidi bili se sobstveni zavod sa zajmom, i u kojim razmierjama učiniti se imajućim, prednostno ustanoviti imao, ili da se naprotiv inostrana družtva pozovu da ga u dielo privedu;

b) u slučaju da bi se sobstvenom zavodu prednost dala, da se potrebito dopisništvo kod Vlade Njegova Veličanstva preduzme za vidjeti bili i pod kojim uvietima ona potrebitu svota novca pokrajini uzajmiti mogla; i kada takovo priduzetje nebi za rukom ispalo da se na tu svrhu na koi vieresiiski zavod u Cesarevini ili u inostranstvu obrati.

c) Kad bi predhodna dopisništva povoljno za rukom ispala, da za došasto saborovanje bitnu osnovu zakona pripravi, nju povlašćujući u slučaju da ona zbog običnih svojih poslovah nebi vremena imala da takovu naručbinu izvrši, tada da ju sposobnoj jednoj osobi i kad bi trebalo sa surazmiernom naknadom povieri „.

Predsjednik. Ište li koi od gospode besjedu? *(Nitko).* Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti (*čita*):

„Neka Vlada Njegova Veličanstva povoljno riešenje uskoriti izvoli vrhu zaključenja od Sabora Kraljevine Dalmacije u sjednici 16. Prosinca 1865. učinjenog za ustanovljenje toliko potribite zemljištnih knjiga, i neka uskori konačne riešenje izdati dotično obnovljavanja desetogodišnjih hipotečnih uknjižbah i ustanovljenja jednog ipotečnog ureda u Splietu „.

Serragli. Jednu popravku predlažem. Htio bi da se pridoda i medjutim da se zaište da bi se uskorilo riešenje osnove o obnovljavanju hipotečnih uknjižbah.

Vojnović. I da se uskori riešenje zbog ustanovljenja hipotečnog ureda u Splietu.

Bajamonti. Pristajem. Dakle odbor pristajuć na predloge častnih Serraglia i Vojnovića koje u bitnosti ovako glase (*čita*).

Predsjednik. Ja predlog onako kao što je bio pročitan, koi je poslie sve tovećma narustao, glasovanju podvrgavam. Tko pristaje, neka ustane. *(Većinom primljen).*

Bajamonti (*čita*):

„Nek se Visoki Sabor na Vladu Njegova Veličanstva obrati, da bi c. k. narodnu Banku u Beču pozvati izvolila, da bi ona po dužnosti, koja njojzi od sobstvenih štatutah dolazi, jednu područnu banku sa razmiernom glavnicom u pokrajini za potrebe iste ustanoviti imala „

Giljanović. Malo ću riečih progovoriti da vašem strpljenju nebi dosadio. Ja neću opisivati koristi koje bi od ovog predloga pokrajini nastati mogle. U malo riečih tiče se toga da se jedna izmedju dužnostih koje banki njezini štatuti nalažu u dielo privede, to jest da ona u svim onim gradovima koje bi potrebu imale područne banke, na pitanje Države ustanoviti imade. Nego takovoj dužnosti do danas banka nije zadovoljila. Trgovačka Komora Zadarska, a držim i Splietska, prešna su pitanja u obziru toga učinile, i vrieme je već da se takovoj trgovačkoj želji zadovolji, kao što je takodjer vrieme da prestane nesnosna samoprodaja koju malo trgovačkih kućah uživaju, dočim sva pokrajina papirni novac banke uzdrži. U načelu na mnenje dohodarstvenog odbora pristajem, da li mislim da bi on o dopisništvu od trgovačkih Komorah preduzetom račun držati morao, i dočim je takovo dopisništvo povoljni ispadak imalo, njihovo pitanje da pod-

kriepi umiesto da prosti odviet izražava. Neznam dopisništvo trgovačke Komore do kog je stepena došlo. O dopisništvu trgovačke Komore Zadarske nešto stalno reći mogu. Ona je u Prosincu 1864. po drugi put iskala da bi se ova područna banka ustanoviti imala, a Popečiteljstvo osigurava da je pitanje od svoje strane podkriepilo, nego naznačavaše, neke pomučnosti koje se Popečiteljstvo savladati imade. Ono pak neka razjasnjenja o stanju trgovine, broju trgovačkih kućah koje bi udioništvovati mogle i o obsegu dielovanja koje bi se učiniti mogla od Komore iskaše. Ova je razjasnjenja Zadarska trgovačka Komora dala, i kad je Njegova Uzvišenost gospodin Vladalac posledn je putovanje u Beč preduzeo njemu je trgovačka Komora ovaj važni posao s jednom molbenicom preporučila. Njegova Uzvišenost vrhu toga najpovoljnia je uvieravanja dala. Ovo sam malo riečih zbog toga izložio da bi opravdao preinaku odvjeta kojeg odbor Gjunti zbog toga dati namieravaše da u tom obziru dopisništvo preduzme. Po mome načinu mišljenja takovo se dopisništvo u téku nalazi, zbog čega umiesto da se Gjunti o tom naručbina dade, htio bi da se reče *(čita)*:

„Nek se Gjunti naručbina dade da dopisništva od trgovačke i obrtničke Komore Zadarske i Splietske preduzeta za ustanovljenje jedne područne narodne banke svojski podupre".

Serragli. Ima se reći dopisništva od trgovačkih i prometničkih Komorah, molim da rečete, jer su i od Dubrovničke Komore preduzeta, koja je od više godinah ovu želju izjavila.

Bajamonti. Pravedno je da se ova pohvala trgovačkim Komorama pokrajine dade; vrhu toga odbor ništa reći nemože.

Carski Povjerenik. Ja sam namieru imao besjedu uzeti da Visoku Skupštinu obaviestim da je Vlada predlog trgovačkih Komorah svojski podkriepila i od svoje strane zauzela se da bi se stanovljenje područne banke u Beču odobrilo, i da je kod središnje vlasti takovo iskanje prijatno bilo primljeno. Častni Giljanović u tom mene je predvario, i zato drugo mi neostaje nego pozvati se na ono što je on rekao, i samo dodati imadem da Vlada u ovom odvjetu Sabora rado priliku uvidja da bi ovaj posao još jednom preporučiti i odvjet Sabora od svoje strane podkriepi mogla. *(Pohvala)*.

Bajamonti (Odborov predlog nanovo čita).

Predsjednik. Tko pristaje, nek se digne. *(Većinom primljen)*.

Bajamonti. Donapokon odbor predlaže da bi ste ljubeznjivo staranje Njegove Uzvišenosti gospodina našega Vladaoca zamolili, da bi on za ustanovljenje vieresiiskih zavodah o kojima se govori, svojski zauzeti se izvolio, i zato sliedeći predlog zakona predlaže *(čita)*:

„Neka se Gjunti naručbinu dade da osobito ljubeznjivo staranje N. U. gospodina Našeg Vladaoca zamoli da bi on moćnim svojim uplivom ustanovljenje vieresiiskih zavodah, zbog kojih Gjunti su proučavanja naručena, svojski podupirati blagoizvoli o".

Predsjednik. Budući da je odbor predjašnje predloge preinačio, meni se čini da ovoj sada ostati nemože.

Bajamonti. Odbor da bi i željama povieritelnim putem i sada izraženim zadovoljio, svoj predlog opoziva.

Predsjednik. Gospodo Sabor je i drugih putah bio zaključio da se pod svečanim oblikom pokrajinskog zakona predračuni podnieti imadu. Ovaj se običaj odmah zapustio da bi se, po propisu § 22. Štatuta, sami prirezi koji 10 na sto prelaze, a tako i pokrajinski donameti Carskom potvrdjenju podnieti imali. Sasvim tim ni ovo stanje stvarih nesmeta da se još jedan put predračun pročita i glasovanje na ukupnost stavkah ograniči.

Bajamonti (ukupnu svotu predračuna pročitava).

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko)*. Koi odobrava, neka ustane. *(Većinom primljen)*.

Bajamonti (čita brojku podmiridbe.)

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko)*. Tko pristaje, neka ustane. *(Većinom primljeno)*.

Bajamonti (*čita manjak*).

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti (*troške doknadne čita*).

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti (*sredstva za podmiridba okružnih trošaka čita*).

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Bajamonti (*čita ograničenje pokrajinskih priresah*).

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Sjednica je zatvorena, došasta sutra će u 9 ½ satih izjutra započeti.

Sjednica biva zatvorena u 2 sata popodne.

(Sliede Iskazi predračuna).

PREDRAČUN POKRAJINSKI

KRALJEVINE DALMATINSKE

ZA GODINU

1867.

I. Trošci

Stavka	Podstavka Broj	Podstavka Slov.	Potrebštine	fiorinah	fiorinah	fiorinah
I.	—	—	*Trošci upravništva:*			
	1	—	Tiskanje pokrajinskog lista zakonah	—	540	
	2	—	Zvanične napute Gjuntinog osoblja	—	12000	
	3	—	Platje, najmovi, trošci ureda, uzdržanje miestah, nabava pokućstva.			
		a	Platje	600		
		b	Najmovi i porezi	662		
		c	Trošci ureda	2000		
		d	Uzdržanje miestah i nabava pokućstva	80	3342	
	4	—	Danjak za računovodstveno službovanje c. k. erarjamu	—	1500	
	5	—	Nagrade činovnicima za Gjuntino pomoćništvo . .	—	500	
	6	—	Trošci za sazvanje Sabora.			
		a	Putni trošci zastupnikah koji u Zadru nestanuju .	1150		
		b	Dnevnice za 38 zastupnikah i za 45 danah . . .	8550		
		c	Trošci za Hitropisce	1200		
II.	—	—	*Pučko poučavanje:*		10900	28782
	1	—	Pomoć nastavi na učiteljske priugotovnike u Zadru .	—	3000	
	2	—	Nadarci učiteljima pučkih učionah	—	1000	
	3	—	Pomoći kotarskim išpektorima za njihove posiete i			
		—	župnicima za promicanje pohadjanja učionah . .	—	600	
	4	—	Pomoći za nove pučke učione i za glavne učione	—		
			župničke	—	3500	
	5	—	Platje za učiteljske priugotovnice i nagrade . . .	—	800	
III.	—	—	Navrtanje ospicah	—	—	8900
IV.	—	—	Prognanstva	—	—	4000
V.	—	—	Ukonačenje Gendarmarije	—	—	500
VI.	—	—	Vorspan	—	—	12600
VII.	—	—	Pomoći za pokrajinske ceste	—	—	7000
VIII.	—	—	Pomoći za vodoznanstvene radnje	—	—	10000
IX.	—	—	Za unapredjenje obrtnosti i zemljedielstva	—	—	2000
						1100
X.	—	—	*Trošci za bolnice:*			
	1	—	Za liečitbu bolestnih	—	60000	
	2	—	Rodiljkinje	—	4492	
	3	—	Mahnite	—	5348	
XI.	—	—	Podupore za umietnosti i zanate:			69840
	1	—	Pet podupora kod realne učione u Splietku . . .	—	1000	
	2	—	Poduporke dati se imajuće dalmatinim van pokrajine .	—	500	
XII.	—	—	Trošci za jednog izaslanika na svietsku izložbu u			1500
			Pariz	—	—	1000
XIII.	—	—	Trošci različiti	—	—	3000
			Ukupno . . .	—	—	150222

Stavka	Podstavka Broj	Podstavka Slov.	Podmiridba	fiorinah	fiorinah	fiorinah
I.	—	—	Prihodi javnih zadužnicah sačinjavajućih fond pieneznični pokrajinskog fonda	—	—	1533
II.	—	—	**Prihodi bolnicah:**			
	1	—	*Bolnica Zadarska:*			
		a	Prihodi baštinski	68		
		b	Liečenje bolestnikah platjevnih	80		
		c	Prihodi različiti	50		
		d	Naplate za hranu babicah i nahodah	470		
		e	„ „ rodiljkinje	1560		
		f	„ „ mahnite	1270		
		g	„ „ uapsenike	190		
		h	„ „ $^2/_3$ za bolujuće od priliepčivih bolestih .	2780		
					6468	
	2	—	*Bolnica Šibenička:*			
		a	Prihodi baštinski	35		
		b	Liečenje bolestnikah platjevnih	15		
		c	Prihodi različiti	10		
		d	Naplate za hranu babicah i nahodah	300		
		e	„ „ rodiljkinje	550		
		f	„ „ uapsenike	100		
		g	„ „ $^2/_3$ za bolujuće od priliepčivih bolestih .	840		
					1850	
	3	—	*Bolnica Splietska:*			
		a	Prihodi baštinski	292		
		b	Liečenje bolestnikah platjevnih	20		
		c	Prihodi različiti	10		
		d	Naplate za hranu babicah i nahodah	330		
		e	„ „ Rodiljkinje	1250		
		f	„ „ mahnite	910		
		g	„ „ uapsenike	790		
		h	„ „ $^2/_3$ bolujuće od priliepčivih bolestih . .	2600		
					6202	
	4	—	*Bolnica Dubrovnička:*			
		a	Prihodi baštinski	4070		
		b	Liečenje bolestnikah platjevnih	80		
		c	Prihodi različiti	20		
		d	Naplate za hranu babicah i nahodah	340		
		e	„ „ rodiljkinje	1100		
		f	„ „ mahnite	1330		
		g	„ „ uapsenike	270		
		h	„ „ $^2/_3$ bolujuće od priliepčivih bolestih . .	2190		
					9400	23920
III.	—	—	Prirezi pokrajinski na 453,250 fiorinah upravnih porezah sa 27 $^1/_2$ na %	—	—	124644
			Ukupno . . .	—	—	150097

Potribština	fiorinah
Za Nahode	52892
Ukupno . . .	52892

Bila

Prihodi:

Pokrajinski	15097
Erarialni	52892
	202989

erarialni

Podmiridba	fiorinah
Prćija erarialna	52892
Ukupno . . .	52892

nac

Trošci:

Pokrajinski	150222
Erarialni	52892
	203114
Manjak iz pienezničkog fonda podmiriti se imajući . . .	125
	202989

XVI. Sjednica dne 20. Prosinca 1866.

(Bilropisna izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik
kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 sat. i 10. m. izjutra.

Predsjednik. Gospode prisutnih zastupnikah na broju ima 29; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Idje na čitanje napisnik zadnje sjednice.

Monti (čita napisnik).

Vojnović. Častni Giljanović nije samo o Zadarskoj nego je i o Splietskoj a častni Serragli o Dubrovničkoj trgovačkoj Komori besjedili jesu; i po tome govoreno je o svim trgovačkim Komorama pokrajine.

Monti. Na taj način predlogu Giljanovića jedan bi se pridavak učiniti morao.

Predsjednik. Gospoda koja na popravku pristaju neka se dignu. *(Većinom primljena).* Tko sa popravkom napisnik odobrava, neka ustane. *(Odobren).*

Neka su gospoda zastupnici Sabora pitanje jedno podnieli da bi Sabor kod Visokog c. k. Popečiteljstva posredovao da bi ono narediti izvolilo da se na Dalmatinskim brodogradištima manji brodovi za c. k. Pomorstvo praviti imadu. Gjunti predano.

Drugi predlog: „Da se Gjunti naručbina dade da zaište da se Država na zahtievanje prava vlastništva nad obćinskim pašama odreče „. Gjunti predano.

Još su dvi molbenice predane. S prvom iskano biva, odnositelno na stavku IX predračuna, da se svota od 200 fiorinah Zadarskom društvu zajemne pomoći opredieli.

S drugom molbenicom Kotorska obćina ište, dok se ondie iskana bolnica ustanovi, da se njojzi jedno shodno miesto opredieli gdie bi se bolestnici smiestiti mogli, i da se potribiti trošci iz pokrajinskog fonda podmire. Obe ove molbenice odboru za molbenice dostavljene bivaju.

Pročitati ću sliedeći dopis od Njegove Uzvišenosti gospodina Poglavara Krunovine meni upravljeni *(čita)*:

Br. 19572.

Dotično odvjetah od pokrajinskog Sabora u posljednjem saborovanju o predmetima javne sigurnosti izraženih, kao što sam imao čest Vašo Presvjetlo Gospodstvo obznaniti s Namiestničkim dopisom 12. Studenoga s. p. Br. 12328-3486, u koliko se odnose na predmete koji spadaju u zadaće Namiestništva, postali su predmetom uredovnog dopisništva i donešeni na znanje Uzvišenog c. k. Popečiteljstva Državnog u koliko se tiče predmetah koji u Namiestničku zadaću nespadaju, isto je Visoko Popečiteljstvo sa štovanim raspisom 12. Prosinca tek. Br. 7287 D. P. obznanilo koliko sliedi:

Izmedju izraženih odvjetah što se tiče onih koji se odnose da se sve Preture okružja Zadarskog, uzemši i Preturu Vrličku, u iztražne sudove pretvore, na razdieljenje sudbene i političke vlasti i novog upravničkog razdieljenja pokrajine, o njima se dalje razlogati nemože, jer su oni od više vremena predmetom predhodnih obširnih proučavanjah kod središnje Vlade postali, od kojih se konačni ispadak u svoje vrieme očekivati može.

U obziru dopunjenja mreže putevah, predpohvaljeno Popečiteljstvo priznaje da stanje putevah još nije takovo kako bi željeti mogli, zbog njihove kakvoće i nesavršenstva, i uprav zato je u sobstvenom njihovom interesu još 1864. godine raspoložilo, osim malog traka od Gruža do Lazareta, da medjutim oni i na dalje u prinadležnosti Komore ostanu;

Nego s jedne nepovoljno stanje državnog do-

hodarstva, koje nalaže da se što je više moguće trošci ograniče, a s druge strane potribe, osnovano na obveznim pogodbama, ostalih pokrajinah Cesarevine, primoraše da se umale svote u predračunima prošastih godinah za tu svrhu predložene, kao što se i svote za 1867. godinu predračunjene umaliti moraju.

Da li uzvišeno c. k. Popečiteljstvo sebi pridržava u račun uzeti potrebe putevah za ovu pokrajinu i u prvodošastim godinima na tu će svrhu po mogućnosti veće prćije opredieliti.

Što se tiče pitanja da bi se zemljištne knjige koliko prvo u dielovnost staviti imale, Namiestništvo odnosi se na štovani popečiteljski raspis 31. Listopada t. g. Br. 6327—D P., koi imao sam čest Vašem Presvjetlom Gospodstvu s raspisom 5. Studenega s. p. Br. 1736—pr. saobćiti.

Napokon u koliko se pobolšanja tavnicah tiče, osobito Preturskih, pak da se jedna kazništna sgrada u Pokrajini ustanovi, Visoko Popečiteljstvo Državno obznanjuje da se je u tom obziru na Popečiteljstvo Pravosudja obratilo, koje mu je dostavilo prepis raspisa 9. Prosinca tek. Br. 12343 jednovremeno vrhu ovog predmeta na Predsjedništvo ovog c. k. Prizivnog Sudu upravljeno.

Saobćavajući Vašem Presvietlom Gospodstvu prepis takovog raspisa, sadržaj istoga izvolićete pokrajinskom Saboru obznaniti, i njega pozvati da rečenom Predsjedništvu Prizivnog Suda one opazke saobći na kojima se žalovanja, dotično tamnicah učinjena, osnovana nalaze, dočim je Visoko Popečiteljstvo Pravosudja izjavilo da je naklono možebitne nepodobštine što se moglo prvo s puta ukloniti, u koliko mu to sredstvu s kojima raspoložiti može dopustila budu.

Negovoreći o prešnoj potrebi da se sa državnim sredstvama s najveće mogućom štednjom postupa, isto je Popečiteljstvo izjavilo da saizvoliti nemože da se naročita kazništna sgrada u Dalmaciji ustanovi; jerbo i kad bi se od dosadašnjeg pravila odstupiti imalo, i u Dalmaciji naročitu kazništnu sgradu ustanovilo, nesamo uapšenici koji su na više od jedne godine, nego i oni koji su na više nego šest mesecih zatvora osudjeni; mogla bi se napraviti jedna kazništna sgrada za smiestiti 200 ili 250 osobah odveć malašna.

Ustanovljenje i izdržavanje jedne male spram velike kazništne sgrade odveć veći trošak iziskuje.

Budući da se kazništne sgrade za pokrajinske zavode nesmatraju nego se za državna ustanovljenja priznati moraju, koja se na državne troške izdrži, zato, kad se ustanovljenja jedne nove kazništne sgrade tiče, isključive potribe i želje jedne pokrajine u obzir se uzeti nemogu.

Izvoliti će Vaše Gospodstvo izloženo pokrajinskom Saboru saobćiti.

U Zadru 17. Prosinca 1866.

—

K' Br. 7287—D. P.

Prevod.

Prepis raspisa Popečiteljstva Pravosudja od 9. Prosinca 1866. Br. gorirečeni, c. k. predsjedništvu Prizivnog Suda u Zadru Br. 12343 upravljeni.

U jednom podneslu, po naručbini Sabora, od Dalmatinske pokrajinske Gjunte Namiestništvu dostavljenom, izmedju ostaloga, izražuje se želja da bi se stanje tamnicah, osobito Preturskih poboljšati imalo, jeda bi se uznici, koji su zbog dugovah zatvoreni, i oni uapsenici koji se zbog lagašnih prekršajah utamničeni nalaze razlučiti imali od onizih koji su za teški prekršaj osudjeni, napokon za bolje čuvanje i zdravlje uapsenikah

Predsjedništvo prizivnog Suda u tom podnesku priznati će potribu da se o stanju kazništah koja se u njegovom području nalaze osvjedočiti imade, i sebi pribaviti poznanstvo onih opazkah na kojima se žalovanja od pokrajinske Gjunte, u obliku želje izražena, osnovana nalaze.

Kad bi se takove nepodobštine odkrile koje se vam zadaće predsjedništva prizivnog Suda nalaze, tada će o tom Popečiteljstvu potrebite svoje predloge podnieti.

—

Cesarski Povjerenik. Imam čest odgovori na zapitkivanje u sjednici 11. Prosinca tekućeg meni učinjeno o uzroku, zašto samom dalmatinskom Saboru nije zemljištna razdielba na pretresanje bila dostavljena. Sadržaj dopisa, malo prvo od Presvjetlog gospodina predsjednika pročitana, mene odriešava da na zapitkivanje odgovorim, jer se ono u dopisu istom sadrži. Ostaje mi pak neke opazke dodati dotično nekih odvjetah od Visokog Sabora u saborovanju prošaste godine učinjenih, izmedju kojih nalazi se onaj (*čita*):

„ Umoljava se Vlada da bi shodne miere preduzeti izvolila da se javna snaga po selijama ustanovi kako bi zločinstva prepriečiti i zločince proiznaći imala, da se zabrana nošenja oružja strožije nadgledati mora; i da se posjedništvo oružja zabrani u onim občinama, u kojima bi se po propisu § 42. dotične povelje, za uzdržanje javnog poredka to za potribito priznati moglu „.

U ovom obziru reći imadem da su još od onog vremena dvie po tom tri pokretne kolone platjenih stražanah bile u dielovnost stavljene, koje bi različne korare obilazile gdie je javna sigurnog većma opasnosti izložena. Skorašnji ispadci od ovih kolonah postiženi, jesu takovi, koji daju povod osnovanoj nadi da će njihova dielatnost u buduće najkoristnije posljedice imati. I zaista jednoj od takovih kolonah za rukom je ispalo da je jednog razbojnika uhvatila, drugog obranila a trećeg smakla. U isto vrieme viest je stigla od Kotorskog okružja da su i onamo jednog od najpogibelnijih razbojnikah uhvatili. Broj gjendarmah u pokrajini skoro je bio sa 40 osobah umnožen, koji će se izmedju Zadarskog okružju i Vrličke Pretura porazmiešteni. Nadati se je dakle sredstvom ovih mierah, od občinskih vlastih i od pučanstva ozbiljno podpomoženih, da će se po svuda javna sigurnost opet osigurati. Što se nošenja oružja tiče vlada strogog se uporavljanja zakonskih propisah pridržava, ciela su selija i ciele podrozitelne porodice i pogibelne osobe obezoružane. Prošastog ljeta zbog toga što se zemaljska straža u dielo staviti morala da bi neprijateljski napadaj, od pokrajine odbiti mogla, moralo se od razoražavanja puka odustati. Sada pak budući da se je predjašnje stanje stvarih povratilo, zakon se sa svom strogosti uporaviti mora.

Izmedju ostalih odvjetah bio je ovaj (*čita*):

„ Vladi biva preporučeno da svojim organima naredi da se sporazumno sa Občinama s većim oduševljenjem postaraju da bi se poljske štete od skitnjičke paše proizlazeće prepriečiti imale, i da se bez odlaganja kriepko tome zlu doskoči „.

Vlada je preporučila da se istrage zbog poljskih štetah, od Preturah preduzete, što prvo dokončati imadu. I uvierit vas mogu da izim malo Preturah, kod svih ostalih odveć se malo istragah nesvršenih nalazi; dvie ili tri kod nekih, od skora preduzetih, a kod nikih nijedna se nenalazi. Mnogo je potribito da se osude izdate odmah izvršiti imadu, i ovdje politička vlast toliko u sačinjavanju razgodjenjah toliko za naplatu iznosakah na dotične porodice nametnutih od sudielovanja občinskih upravništvah potribu imade. Još se jedan odvjet nahodjaše (*čita*):

„ Da se poboljša stanje onih župnikah, koji bi pomoći potribovali, da bi svi bez preprieke za toliko potribito poučavanje puka sudielovati mogli, i da se providi za umnoženje broja sveštenikah, koji se na parokiju poslati imadu „.

U ovom obziru preduzeta su dopisništva da bi se bitne preinake učiniti imale, koja još nisu kraju privedena, medjutim Visoka Popečiteljstva veću su prėju opredili za podpore dati se imajuće onim štovanim župnicima koji bi svoje sveto zvanje pohvalno izvršili, i dozvolili su jošte da se za izvanredna poslovanja sa pristojnim podporama župnici nagraditi imadu. Oplakuje se pak mali broj sveštenikah. Ovo pomanjkanje zaista žaliti moramo, da li je tome doskočiti pomučno. U ostalom takove su miere bile preduzete u smislu da se broj žakanah u središnjem seminariumu od pedeset na osamdeset povisiti imade. Još ću čest imati odgovoriti na zapitkivanje od gospode Monti, Danila i Vojnovića dotično bolesti škarliero, koja se je u kotarima Knina, Drniša i Vrlike pojavilo, učinjeno. Reći imadem da od uredovne obaviesti od Kninske Preture dobivene javstvuje, da broj osobah, koje su se od ove bolesti u selima Vrbniku, Strmici i Topolju razboljele, do 22. dosiže. Sredstvom miestne vlasti bile su potrebite miere preduzete da se dalje raspostiranje ove bolesti prepriečí, i da se bolestnici u Šibeničku i Zadarsku bolnicu premieste; razpoloživši takodjer da se sredstvom

miestnih vlastih najstrožije nadgledništvo obavlja, jeda bi se prepriečilo da se ova bolest i na obližnja sela nerasprostre i preporučivši da se bolestnici u bolnice zbog toga pošalju jer je bilo priznato da liečenje u njihovom stanišlu biva uzaludno. U Drniškom kotaru pak ova je bolest veći mah uzela, budući od uredovnog izvješća javstvuje da se u selijama Baljke, Gradcu i drugima 130 osobah bolestnih nalazi. I ovdie je, kao miera privremena, bilo naredjeno da se u bolnice pošalju da se pošast i nadalje nebi razširila. Da li, kao što je naravno, ovliki broj bolestnikah nebi se u obližnje bolnice smiestiti mogao. Zato se Vlada na svaki način stara da bi se naročita jedna privremena bolnica na tu svrhu ustanoviti imala, u kojoj bi se svi bolestnici smiestiti i kao što treba liečiti mogli. Nadati se je dakle Vlada N. V. da se od velikih troškah neće pripasti i da će potrebita sredstva za takovo ustanovljenje opredieliti.

Još na treće zapitkivanje, od častne gospode Monti, Vrankovića, Didolića i Danila učinjeno, odgovoriti imadem u obziru prepriekah koje navrtanju ospicah na put staju. Pomučnosti koje dobrom razvitku navrtanja ospicah na put staju mnoge i raznovrstne bivaju. Prvo svega jedan od takovih uzrokah jest taj da se navrtanje ospicah okružnim, kotarskim i občinskim liekarima povierava, koji su sa mnogovrstnim uredovnim poslovanjem obremenjeni, zbog čega nemogu navrtanje ospicah s onom brzinom obavljati kao što bi se željelo, koje bi se zaista mnogo poboljšalo kad bi naročite priciepitelje imali. Drugi uzrok biva malo ufanje koje se u kravinskom priciepu imade, budući da uprkos obavljenom priciepljenju opet se pošast ospicah sad u jednom sad u drugom miestu pojavljuje, tako, da svukuda bezufanje u priciepljenje nastaje. Još se jedna preprieka u velikom rastojanju središnjih miestah priciepljivanja nalazi. Priciepitelj nije u dužnosti nego u središnje miesto doći, gdie se diečica k njemu donieti moraju. Toliko uzrokah, imade zbog kojih diečica u središnje miesto donešena nebivaju, i po tome priciepitelj mora se natrag povratiti bez da je posao obavio kojega bi on izvršio, da su dieca u središnje miesto k njemu bila donešena. Nemanja preprieka postoji u tome što se vlasti i občinska starešinstva nebrinu da priciepitelju pomoć pruže, budući da ovi poslednji donepokon spisak diece kojima se ospice navrćati imadu njemu podnieti zanemaruju. Ove i druge nepodobštine koje napominjati izostavljam dale su povoda da su i drugi pokrajinski Sabori kod Visokog Popečiteljstva zaiskali da bi se postojeći sustav navrtanja ospicah korenito izmieniti imao. Popečiteljstvo mnenje je od Namiestništva iskalo, koje se u tom obziru sa pokrajinskom Gjuntom i zdravstvenim povjerenstvom u sporazumljenje stavilo. Različne su predloge Gjunta, zdravstveno povierenstvo i Namiestništvo učinili, koje se ponajviše u tom sastoje da bi se u Dalmaciji prisilno navrtanje ospicah uvesti imalo, koje bi se u svakoj poreznoj občini izvršivati moralo; da se ukinu nagrade onim priciepiteljima koji bi u podnešenim spiscima veći broj od istinitog priciepljene diece naznačili, ove nagrade naprotiv da se onim župnicima opredicle koji bi se za priciepljivanje dobrozaslužni pokazali. *(Pohvala)*. Popečiteljstvo pak izjavilo je da obćena preinaka za sve zdravstvene grane predstoji, i da će se postarati takove miere izdati da će priciepljivanje svrsi shodnije i svima naručnije postati, i zbog toga učinjene predloge da neodobrava, nego preporučuje da se medjutim postojeća pravila strogo izvršavati imadu. U očekivanju ovog preinačenja i dotičnih popečiteljskih odlukah, Namiestništvo od svoje strane zahtjevati mora, kao što i zahtieva, da se postojeća pravila izvršavati imadu, preporučujući svim onima koji interes u tom imadu, da za dobar ispadak sudieluju. Nadati se možemo da liekari priznavajući svoju dužnost i razmišljajući prežalostne posljedice koje bi od priciepljenja ospicah nepomnjivo učinjenog nastati mogle, da će se postarati takovo priciepljivanje sa svom revnosti obaviti, zbog čega nada se Namiestništvo da će ispadak njihovog poslovanja biti povoljan. Još jednu besjedu reći moram u obziru onog diela zapitkivanja, gdie se govori kad se je Gjunta sa javnim upravništvom u obziru navrtanja ospicah bila suglasila, da je na velike preprieke nagazila. Ja u istinu neznam o kakovim se preprieкama napominjati namierava, ako se negovori o različitom mnenju, kome bi upravničko upraviteljstvo nad priciepljenjem, javnom upravništvu ili pokrajinskoj Gjunti prinadležati moralo. Očitovati moram da se javno upravništvo upraviteljstva ove grane javnog zdravstva odreći nemože, niti se ono od pačanja u obziru opredieljivanja priciepiteljah sasvim otresti hoće jerbo priciepljivanje smatrano biva kao stvar koju isključivo javnom zdrav-

stvu prinadlezi. Uvieriti vas mogu, i držim da će to i Gjunta posvjedočiti da Namiestništvo u svim predmetima navrtanja ospicali sa sporazumljenjem pokrajinske Gjunte postupa, i zato držim da ova različitost mnenjah, ako se na to rieči u zapitkivanju navedene odnose dobrom ispadku priepljavanja preprickom nebiva. Isto obćeno pravilo svagdie postoji niti je Namiestništvo vlastno od njega odstupiti, nego naprotiv njega se točno pridržavati mora.

Predsjednik. Dva su zapitkivanja bila predana.

Radulović. Uslied očitovanja sada od gospodina Carskog povjerenika učinjenog ja moje zapitkivanje u obziru bolje župničke platje natrag opozivljem.

Predsjednik. Drugo zapitkivanje bilo je od pragospodina Kovačevića i druge gospode zastupnikah učinjeno.

Pragospodin Kovačević (*čita*):

Br. 301 — D.

Od dvje godine osnovan je u arbanasima zavod za odgojenje učitelja za narodne učione. Zavod ovaj osnovan je državnim novcem kome svake godine pritieče u pomoć pokrajinski novac. Bez razlike vjerozakona morali bi u njem primljeni biti mladići, koji žele učitelji narodni učiona biti.

Nevideći u onom zavodu nijednog mladića pravoslavnog vjerozakona, a znajući da su njeki na to natjecali, za to pita se pokrajinska Vlada Njegovog Veličanstva da se izjasni, misli li ona i mladiće pravoslavnog zakona u onaj zavod, i to surazmjerno broju naroda, primati; i zašto nisu primljeni oni, koji su do sad to mjesto tražili.

Kovačević
Jovanović
Ljubiša
Radulović.

—

Cesarski Povjerenik. Sebi pridržavam odgovor dati.

Predsjednik. Prvo nego na dnevni red predjemo, za svoju dužnost smatram mo'u besjedu Visokom Saboru upraviti. Još od prve sjednice dva su vrhovna Carska pisma bila pročitana, s prvim Njegovo Veličanstvo dostojalo se pucima svoje Cesarevine zafaliti zbog njihove odanosti i istinitog i viernog sudielovanja u teškim prigodama posledojega rata; a drugo je naročito na ovu svrhu Dalmaciji bilo upravljeno. Takovo veliko Cesarsko odlikovanje obvezuje nas da s jednom zafalnicom preuzvišenom Cesaru odgovor dati moramo, i ja mislim prvo nego bi se sjednice Sabora, zbog nadošastih praznovanjah, odgoditi imale, da se ova adresa sačini, koja nikakovog političkog cilja u sebi nema nego jedinstveno smiera na to da izjavi čuvstva svoje privrženosti koja su Dalmatincima prirodna, i da se jednom odboru od tri člana takova naručbina dade. — Vrhu toga Visoki Sabor upitkujem, i ako nitko od gospode protivnu opazku neučini, sredstvom glasovanja odgovor ću zaiskati. Gospoda koja pristaju da se jedna Adresa priznateljnosti i zafalnosti preuzmnožitom našem Cesaru upravi, i da se posao ovaj jednom odboru od tri člana namieni, neka ustanu. (*Jedinodušno primljeno*).

Izvolite o gospodo članove odbora sredstvom ceduljah odabrati.

(*Od pregleda ceduljah gospoda* Filippi *sa 16,* Rossignoli *sa 17,* Vranković *sa 13 glasovah ispadoše odabrani*).

Neka gospoda odbornici izvole poslie današnje sjednice sastati se, držeći da će sutra čitanje Adrese prvo miesto na dnevnom redu imati.

Pročitavam poslove koji se na današnjem dnevnom redu nalaze (*čita*):

1. Izvješće odbora o vladinom predlogu dotično preinake pokrajinskog izbornog pravilnika.

2. Gjuntino izvješće o obćinskim proračunima;

3. Gjuntino izvješće o predlogu smierajućem da se sjednice Sabora čo poslie Božićnih praznika odgode.

4. Izvješće odbora ustanovljenog da predloži preinake u obziru trgovačkog ugovora koi se izmedju Austrije i Talijanske sklopiti imade.

5. Izvješća odbora za molbenice.

6. Giuntina izvješća dotično predlogah od nekih zastupnikah učinjenih.

Izvjestitelj besjedu imade.

Giljanović (*čita*):

Br. 295 — D.

Gospodo!

Viest da je predana jedna osnova zakona smierajućeg na to da se izborni pravilnik za Sabor krunovine preinači u nama je radostnu nadu pobudilo koja je čitanjem osnove izčegla. I hotijući pridržati netaknuta načela, na kojima je oni pravilnik osnovan; iskustvo dokazalo je već ako ne drugo da su ustanovljenja nekih izbornih kotarah neshodna i da se mnogo više manah i praznoćah u postupnom dielu izbora nalazi; koje neprestanim tužbama povod daju, koji u dvoumnosti za valjanost izbora svagda riešeni bivaju. Vama predložena osnova umierenih se razmierjah pridržava. §§ 12. i 14. pravilnika opredieđjavajući imajuće pravo na dielatno izborništvo toliko za gradske zastupnike koliko za one vanjskih občinah, biaše se naslonilo na občinski zakon od 17. Ožujka 1849. Kako vam je poznato, ovaj zakon nije bio za Dalmaciju uporavljen, i da bi se takovoj mani naknadilo sa raspisom c. k. Popečiteljstva Državnog od 7. Veljače 1861. obielodanjenom sredstvom Vladine obznane 7. istog mieseca Br. 253 da ona načelu sa svim tim i kod nas kriepost imati moraju. Nego to nije nego privremenim putem obstojati moglo; i potreba je nastala, da odobren i u dielovnost stavljen občinski zakon od 30. Srpnja 1864., dotični izborni pravilnik, i dielatno pravo izbora za Sabor od njega a ne od zakona, koi se u kriepost nenalazi, pravilo uzeti mora. Jedinsveno za ovo zakon providja. U istinu on prosta preinaka riečih postaje, dočim umiesto zakona od 17. Ožujka 1849., napomenutog u §§ 12. i 14., hoće da se naznači pravilnik od 30. Srpnja 1864., i što se tiče iznimkah dielatnog prava izbora, poziva se na § 17. izbornog pokrajinskog pravilnika umiesto na dotične propise občinskog izbornog pravilnika; i da imajućim pravo na izbor, pridodaje občinske činovnike koji su od § 10. prvog broju občinskog pravilnike isključeni. Obe ove preinake opravdane bivaju: prva zato što § 17. pokrajinskog izbornog pravilnika opredieljuje uzroke isključenja; druga zbog toga ako su osobito poznati uzroci savjetovali obustavu da se od takovog prava občinski činovnici uzdržavati imadu dotle dokle se u dieistvitelnoj službi istoga nahode, takovi razlozi nepostoje kad se tiče izbora za pokrajinski Sabor, i zato nemože se onim činovnicima oduzeti jedno pravo koje svakom gradjaninu prinadleži, kad občene kakvoće od zakona zahtievane posieduje. Zato odbor čest imade vami predložiti da predstavljenu osnovu bez ikakve izmiene odobrite.

Vaš odbor imao bi želju i drugih preinakah u pokrajinskom pravilniku predložiti; da li priznaje da zato nije bio povladjen; budući da se njegovo punomoćje na ispit vladine osnove ograničava. Nada se pak, kad bi Visoki Sabor na drugi predlog pristao, koi još nije riešen bio, za imenovanje jednog odbora smierajućeg na to da predloži one preinake koje iskustvo za potribito nalazi da se u pravilniku istom učine, drugi će obilno moći požeti na onom polju koje se za vas odbor zatvoreno nalazi.

U Zadru 18. Prosinca 1866.

Filippi
Giljanović.

—

Predsjednik. Odborov predlog glasovanju podvrgavam. Gospoda koja pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljen*).

Giljanović (*čita*):

Br. 272 — D.

Zakon

kriepostan za Dalmaciju, s kojim se §§ 12. i 14. izbornog pravilnika za pokrajinski Sabor preinačuju.

Paragrafi 12. i 14. izbornog pravilnika pokrajinskog Sabora od 26. Veljače 1861. stavljaju se van krieposti u sadašnjem njihovom sastavku, i odsle ovako glasiti imadu:

§ 12.

Zastupnici gradovah u § 2. naznačenih imaju se sredstvom neposredstvenog izbora od prvih dvijuh trećih dielah svih obćinskih članovah popisanih koji su u dužnosti po mieri iznosa kojega za upravne poreze na godinu platjaju, i kojima izborni pravilnik za Obćine od 30. Srpnja 1864. dava dielatno pravo izbora u koliko po smislu § 17. izbornog pravilnika pokrajinskog Sabora nebi oni bili od toga isključeni.

Ovima pridodani bivaju kao izbornici prinadležnici obćinski, imajući dielatno pravo izbora po smislu § 1. Br. 2. izbornog pravilnika obćinskog, bez obzira na platjanje poreza, i k tome jošte i činovnici obćinski.

§ 14.

Izbornici odabrani svake Obćine imadu se odabrati sredstvom prvih dvajuh trećih dielah svih članovah obćinskih u imeniku popisanih po mieri iznosa koi su u dužnosti za godišbinske upravne poreze platjati, kojima izborni pravilnik Obćinski od 30. Srpnja 1864. dielatno pravo izbora dava u koliko, po smislu § 17. izbornog pravilnika pokrajinskog Sabora, nebi oni bili od toga isključeni.

Ovim se pridodati imadu, kao izbornici, prinadležnici Obćine imajući dielatno pravo izbora po smislu § 1. Br. 2. izbornog obćinskog pravilnika bez obzira na platjanje poreza, a tako isto i činovnici Obćinski.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Giljanović. Predlažem da se drugo pročitanje odmah toliko na talijanskom koliko na slavjanskom jeziku preduzeti imade.

Predsjednik. Tko na prešni slučaj drugog pročitanja pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

U obziru hrvatskog pročitanja, dok se iscrpi predlog kojega je Gjunta u ispit uzela, o kom se izvješće pripravno nalazi, pridržati ćemo se nekidašnjeg primiera.

Ide na pročitanje tekst talijanski paragraf za paragrafom.

Giljanović (*čita tekst talijanski*).

Predsjednik. Drugo je pročitanje dovršeno, i pretresanje zatvoreno.

Koi od gospode neka tekst slavjanski pročitati izvoli.

Danilo (*čita hrvatski*).

Predsjednik. Ide na glasovanje zakon u svojoj ukupnosti. Gospoda koja odobravaju, neka ustanu. (*Većinom primljen*).

Drugi posao na dnevnom redu. Gjuntino izvješće o predmetu predračunah obćinskih.

Nikolić (*čita*):

Br. 3993.

Visoki Sabore!

Upravništvo obćine Dubrovničke podnielo je predračune o prihodima i troščima za godinu 1867., toliko za cielu Obćinu koliko za njezine odlomke radi odobrenja prirezah na upravne poreze nametnuti se imajućih na potrošnu carinu po smislu § 86. obćinskoga pravilnika.

Isti predračuni bili su sa svom pravilnosti od Upravništva obćinskog sačinjeni, i od obćinskog Vieća odobreni.

Proglašenje i izloženje njihovo na pregled obćinstvu bilo je obavljeno u vremena i po načinu od §§ 73. i 89. prednapomenutog obćinskog pravilnika propisanim, i protivu zaključenja obćinskog Vieća nikakovi utok nije podnešen bio za dvadeset i tri dana od njihovog proglašenja.

Sa svom točnosti i bistrinom bili su u osobenim predračunima odlomakah stavljeni prihodi i trošci posebni svakoga od njih, a k tomu jošte iznesni dio kojeg svaki za svote ciele Obćine i za njezino uredovno dielovanje podmiriti mora.

To izloživši, od obćenog i od posebnih predračunah ispada za podmiriti sobstveni manjak svaki odlomak od prireza sa 25. na sto na upravne poreze potrebu imade, i da jošte za one Dubrovnika, predgradjah Pile, Ploče i Bosanke, Gruža i Lapadu, neobhodimi prirez nametnut se imajući na potrošnu carinu od 50 na sto na krupnu živetinu, od 60 na sto na sitnu životinu, i od 100 na sto, na sve ostale potrošne članke potribuju.

Ako se promisli prošastih godinah za podmirenje svih trošaka upravništvene Obćine Dubrovničke da su bili odobreni prirezi od 30 na sto na upravne poreze i na potrošnu carinu, nametnut prirez od 50 na sto na krupnu životinu i od 60 na sto na sitnu životinu, od 85 na sto na vino, i 100 na sto na sve ostale potrošne članke, odmah ispada da za podmiriti troške 1867. godine predloženo biva umaljenje od 5 na sto upravnih porezah za sve odlomke bez razlike, i naprotiv povišenje od 15 na sto prireza na potrošnu carinu na samu stavku *vina*, povišenje neznatno, da li potrebito radi neobhodimih većih trošaka koje odlomci Dubrovnika, Predgradjah Pile, Ploče i Bosake, Gruža sa Lapudom izdržati moraju, i da su javni nameti umiesto povišenja bili smanjeni.

Da bi dakle Upravništvo Dubrovničke Obćine u stanju biti moglo isplatiti troške za 1867. godinu predračunjene, pridržavajući sebi odobrenje prirezah na upravne poreze u smislu prvog razčlanka § 86. obćinskog pravilnika, Gjunta, podkriepljavajući predlog, ište da bi Visoki Sabor uporavljajući drugi razčlanak paragrafa predrečenog, saizvoliti hotio na predložene prireze na potrošnu carinu nametnut se imajuće za odlomke Dubovnika, Predgradjah Pile, Ploče i Bosanke, Gruža i Lapada u mieri u predračunima ovih odlomakah predloženih, to jest od 50 na sto na krupnu životinu, 60 na sto na sitnu životinu, i od 100 na sto na sve ostale članke potrošnoj carini podčinjene, i dotično zaključenje da bi na Carsko odobrenje podnieti izvolilo.

U Zadru 17. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Nikolić (čita):

Br. 4485.

Visoki Sabore!

Obćinsko upravništvo Pelješča podnielo je pisućoj Gjunti predračune prihodah i trošaka za 1867. godinu, toliko za cielokupnu Obćinu koliko za njezine odlomke Orebić (glavno miesto), Stanković, Šotomonte, Kućište, Viganj i Nakovan, radi svrhah u drugom razčlanku § 86. obćinskog pravilnika naznačenih, pošto su bili, kao što treba, proglašeni i na javni pregled izloženi po načinu, u vremena od §§ 73. i 89. istog pravilnika propisanih, i bez da je protivu zaključenjah Obćinskog Vieća ikakav utok bio podnešen.

Od predračunah istih ispada da nijedan od rečenih odlomakah sobstvenog prihoda neima, i zbog toga za podmiridbu trošaka toliko za upravništvo ciele obćine koliko i za one koje se njihove osobenosti tiču, sve od neobhodime nužde priznate, potrebito je nametu prireza na same upravne poreze priteći, dočim i nijednom od njih potrošna Carina nepostoji.

Vieće obćinsko u istinu zaključilo je da se odlomku Orebića nametne prirez na upravne poreze u mieri od 70 na sto, onome Stankovića od 66 na sto, a onome Šotomonte od 66 na sto, a za Kućište od 43 na sto, a za odlomke Vignja i Nakovana od 73 na sto.

Videći da svi odlomci bez razlike sasvim sobstvenih prihodah oskudievaju, s kojima bi sobstveni dijel obćinskih trošaka podmiriti mogli; i

Videći da su trošci isti u najtiesnjoj mieri bili opredieljeni,

Gjunta predlog podkriepljavajući čest imade zaiskati da bi Visoki Sabor na predrečene prireze, nametnuti se imajuće na upravne poreze za sve odlomke Pelješke Obćine u mieri od 70 na sto, za odlomak Orebića; 66 na sto za odlomke

Stankovića i Šotomonte, od 43 na sto za odlomak Kućišta, i od 73 na sto za odlomke Vignja i Nakovana, saizvoliti i dotično zakljnčenje na Carsko potvrdjenje podnieti izvolio.

U Zadru 17. Prosinca 1866.

—

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko prista̯e, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Nikolić (*čita*):

Br. 4484.

Visoki Sabore!

Obćinsko upravništvo Erceg-novoga u Kotorskom okružju podnielo je predračune prihodah i trošaka za cielu Obćinu i njegovih 17 odlomakah za 1867. godinu radi odobrenja predloženih prirezah na upravne poreze nametnuti se imajućih, po propisu sadržanom u prvom razčlanku § 86. obćinskog pravilnika, i na one potrošne carine po smislu drugog razčlanka istoga paragrafa. Predračuni isti bili su od obćinskog upravništva pravilno sačinjeni i od Vieća obćinskog, odobreni i proglašeni kao što §§ 73. i 59. predrečenog pravilnika propisuju, na pregled obćinstvu izloženi, bez da je protivu zaključenjah obćinskog Vieća ikakovi utok učinjen.

Za podmiridbu troškah za svrhe upravništva ciele obćine iznosećih 1727 fiorinah i za one naročito dotičnih 17 odlomakah, kojima su sobstveni njihovi prihodi bili opredieljeni, Obćinsko Vieće našlo je predložiti da se prirez od 25 na sto nametnuti imade na upravne poreze za sve odlomke bez razlike i jošte za Ercegnovi (glavno miesto) prirez od 100 na sto na potrošnu carinu.

Videći da svi trošci, toliko u predračunu ciele Obćine koliko u onima odlomaka opisani, smatrati se imaju i moraju kao neobhodimo potrebiti;

Videći odlomak Ercegnovoga (glavnog miesta), za podmiridbu troška i za isplatu iznosakah sautiecaja za troške ciele Obćine iznoseća 431 fiorin i 87 ½ novčića, i za gradjevinu vodovoda sa 1500 fiorinah, osim prirezah na upravne prireze, da jošte od prireza potrošne carine u mieri od 100 na sto potrebuje, koju je ona do svršetka tekuće godine naplatjivala u mieri od 60 na sto za krupnu životinu, 83 na sto za sitnu životinu i 90 na sto na sve ostale članke potrošnoj carini podložne.

Gjunta pridržavajući sebi odobriti predložene prireze na upravni porez nametnuti se imajuće za svih 17 odlomakah po smislu prvog razčlanka § 86. obćinskog pravilnika, podkriepljavajući predlog, čest imade zaiskati da bi Visoki Sabor, upoaravljajući drugi razčlanak predrečenog paragrafa, na predloženu potrošnu carinu za odlomak Ercegnovoga u mieri od 100 na sto na članke potrošnoj carini podložne pristati i dotično zaključenje na Carsko odobrenje podnieti izvolio.

U Zadru 17. Prosinca 1866.

—

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Nikolić (*čita*):

Br. 4483.

Visoki Sabore!

Perastko Obćinsko upravništvo za posliedce propisane od prvog i drugog razčlanka § 86. obćinskog pravilnika podnielo je predračune o prihodima i trošcima ciele obćine i odlomakah Perasta, Orahovca, Gjurića, Kostajnice i Strp-Lipce, pošto jih je pravilno sačinilo i odlukama obćinskog Vieća podvrglo, i po propisu §§ 73. i 59. rečenog pravilnika, proglasilo i za pregled obćinstvu izložilo.

Protivu odlukah obćinskog Vieća nikakov utok nije bio dostavljen, budući da se za takov smatrati nemože očitovanje seljanah Orahovca učinjeno, koji u iščekivanju riešenja za iskano odciepljenje od Peratske Obćine, odriču se isto obćini ikakav iznus platiti.

Od ispita istih predračunah ispada za podmiriti troške za svrhe ciele Občine od Vieća občinskog za neobhodimo nuždne priznate, iznoseće 679 fiorinah i 80 novčicah; i one osobitih odlomakah na teret kojizih stoje i nedostadci pošto su bili osobiti njihovi prihodi odbiveni, da potriba nastaje nametnuti prirez na upravne poreze na razlog o 145 $^1/_2$ na sto za Orahovac, od 83 na sto za Gjurić, od 83 $^1/_2$ na sto za Kostajnicu; i od 28 na sto za Perast (glavno miesto), i jošte za ovo poslednje miesto prirez od 100 na sto na potrošnu carinu, koi je do sve 1866. godine bio odobren u mieri od 40 na sto za krupnu životinju, 50 na sto za sitnu životinju, 60 na sto za vino i za sve druge predmete potrošnog carini podvržene.

Nikakov prirez nije bio predložen za odlomak Strp-lipca jerbo se sa baštinskim prihodima dovoljno providjen nahodi tako da sobstvene troške i onaj dijel sautiecaja za troške ciele Občine podmiriti može.

Predračuni isti nikakovoj opazki i preinačenja miesta nedajući, Gjunta, sebi pridržavajući svoje odobrenje udieliti za predložene prireze na upravne poreze za odlomak Perasta, čest imade, podkriepljavajući predlog, pozvati Visoki Sabor, uporavivši drugi razčlanak § 86. občinskog pravilnika, da bi na predrečene prireze nametnuti se imajuće na upravne poreze u mieri od 145 $^1/_2$ na sto za Orahovac, od 80 na sto za Gjurić, i 83 $^1/_2$ za Kostajnicu, a tako isto za Perast na prirez od 100 na sto na potrošnu carinu na sve predmete bez razlike potrošnoj carini podvržene saizvoli i dotično zaključenje carskom potvrdjenju podnieti hotio.

U Zadru 17. Prosinca 1866.

—

Ljubiša. Gospodina izvjestitelja umoljavam da bi predračun Orahovačkog odlomka pročitati izvolio.

Nikolić (*čita*):

(Sliedi Iskaz).

Pokrajina Dalmacija. | Okružje Kotorsko. | Občina Perasta.

Predračun

Odlomka Orahovca za sunčanu godinu 1867.

Broj sliedeći	Imenovanje stavakah	Ispadci potrošnog računa god. 1866. fior.	s.	10	Iznosci od občinskog upraviteljstva predloženi fior.	s.	10	Iznosci od Vieća občinskog primljeni fior.	s.	10	Iznosci odobreni od fior.	s.	10	Opazke
	Trošci:													
1	Nedostatak godine 1866 .	—	—	—	107	36	—	107	36					
2	Prinesak Občini . . .	—	—	—	109	70	5	109	70	5				
3	Porez zemljarine:													
	a) za gore i paše .	—	—	—	42	03	—	42	03					
	b) izjednačak na iste .	—	—	—	10	35	—	10	35					
4	Pobiraocu prirezah . . .	—	—	—	8	—	—	8	—					
5	Sredstva prenosna za uredovno službovanje . .	—	—	—	4	—	—	4	—					
	Ukupno	—	—	—	281	44	5	281	44	5				
	Podmiridba:													
1	U pomanjkanju inakovih stalnih prihodah od sazvanog zbora očitovanog u napisniku 29. tek. u Br. 414, sredstvom prirezah na upravne poreze nametnuti se imajuće sa razmieriem od 145 ½ na sto . . .	—	—	—	281	44	5	281	44	5				
	Ukupno	—	—	—	281	44	5	281	44	5				

U Perastu 30. Listopada 1866.

J. Banović Damianović
A. Visković
K. Chiorco
I. Giuranović
A. Brajković.

Predsjednik. Gospoda koja na Gjuntin predlog pristaju, neka ustanu. *(Većinom primljen).*

Nikolić (čita) :

Br. 4601 god. 1866.

Visoki Sabore !

Sasvim da bi po propisu § 73. občinskog pravilnika predračuni prihodah i trošaka Občinah, občinskih uredah i pojedinih odlomakah, svake godine od občinskih viećah najdalje miesec danah prvo nego nova godina nastane ustanovljeni biti imali, i sasvim da su s naročitim pozivom sva občinska upravništva bila pozvana da takove predračune koliko je prvo moguće radi miere prirezah na upravne poreze i na potrošnu carinu nametnuti se imajuće, koje Gjuntino odobrenje potribuju, podnieti imadu, i onih osobito za koje uporavom drugog razčlanka § 86. občinskog pravilnika i sliedećeg § 88. jedan je pokrajinski zakon potribiti; ništa nemanje do danas samo je osam predračunah Gjunti bilo dostavljeno, od kojih su četri našasta za pravilna i Visokom Saboru na odobrenje podnešena.

Koji su uzroci ovog zakasnjenja, uprav se doznati nemogu, da li, bez straha da će se pogriešiti, može se reći mnoge občine u pristojnom sačinjavanju predračuna dovoljne praktike nemaju.

To je pak istinito da se sve Dalmatinske občine nalaze u stanju od § 82. predvidjenom, i da većinom prireze na upravne poreze i na potrošnu carinu u takovoj mieri opredieliti imadu da Gjuntino odobrenje iskati a ne mali broj od njih jedan pokrajinski zakon izazvati moraju.

Za ukloniti dakle neizbiežive smetnje koje bi za ikonomiu občinah nastati mogle kad nebi sobstvene predračune za došastu godinu u dielovnost staviti mogle, Gjunta za dobro nalazi, obnoviti predlog u sjednici 9. Prosinca 1865., dotično 1866. godine od Visokog Sabora primljeni, to jest da bi nju povlastiti izvolio da bi privremene miere izdala da se pobiranje prirezah od prvog Siečnja 1867. občinama osigurati moglo u onoj istoj mieri kao što su one za godinu 1866. naplatjivale, i to dotle dok bi se predračuni za 1867. u dielovnost staviti mogli.

Ljubiša (slav. govori da bi Občine jednu godinu prvo predračune sačiniti morale, i po tome da bi jih ove godine za 1867. i 1868. podnieti imale, tako bi vazda na vrieme odobrenje polučiti mogle).

Nikolić. Nebi lasno bilo Občine privoliti da predračune za dvie godine sačiniti moraju, jerbo njihovo ikonomično stanje svake se godine izmieniti može. Naprotiv dobro bi bilo umiesto Prosinca da Občine svoje predračune u Kolovozu ili u Rujnu miesecu sačiniti imadu, i tako da bi odustale od neosnovane namisli koje se neke pridržavaju da se sačinjanje predračuna dotle preduzeti nemože dok se potrošni račun nepodnese. Sasvim da je Gjunta o tom naputak njima dala, ništanemanje neke se Občine još pridržavaju navade prvo predračuna da se potrošni račun podnieti imade, to je uzrok radi čega podnašanje predračunah uobćeno zakasnjavano biva. Bilo bi odveć od njih iskati da ga za dvie godine sačiniti imadu, pak § 73. zakona istog opredieljava da občinska upravništva svake godine predračun o prihodima i trošcima za sliedeću godinu sačiniti moraju.

Raimondi. Po naručbini primljenoj kao što sam gospodinu Predsjedniku ustmeno rekao, izložiti imadem, Občina Tiesnoga očitovala je da ona svote za ustanovljenje predračuna zbog toga predložiti nemože što se porezni uredi odriču izdati primke vrhu svotah za račun pojedinih občinskih odlomakah naplatjenih. Budući da se predračun na odlomke naslanja, Občina točan predračun sačiniti nemože, jerbo nezna koliko su oni platili, koliko li su pojedini odlomak i porezni uredi naplatili, budući pak da se za upravničke Občine isplate čine, za odlomke občinah oni znati neće. Zato Občina Tiesnoga, dok je čula da se vrhu toga popečiteljsko riešenje očekuje, ona je od naumljenog sačinjavanja svoga predračuna odustala.

Nikolić. Nesamo Občina Tiesnoga, nego još i druge Občine pokrajine Gjuntu zamoliše da bi kod pokrajinskog upraviteljstvu dohodarstvu izradila da se poreznim uredima naloži da odstranjeni račun za poreze od dotičnih občinskih odlomakah naplatjene dati moraju. Upra-

viteljstvo dohodarstva nije našlo za dobro takovu naredbu podčinjenim poreznim uredima izdati držeći da bi s time postojeći sustav upravništva poremetilo i potribu većeg broja urednikah, sa većim troškom na teret državni, prouzročilo. Gjunta pak kad je ovaj odgovor dobila, naročitim pitanjem obratila se na Državno popečiteljstvo da bi moćnim svojim uplivom kod popečiteljstva dohodarstva izradilo da se pokrajinski porezni uredi privole da prireze za račun občinah naplatjene za svaki odlomak obaška dostavljati imadu, jerbo na drugi način občinska upravništva nebi dužnostima, njima od § 73. občinskog pravilnika namienim, zadovoljiti mogli, to jest račune o prihodu i trošku godišnjem za pojedine o lomke obaška podnieti mogli. I kad bi od takovog sustava veći posao za porezne urednike nastati mogao, da su oni dovoljno od Občinah za to platjeni budući da jim se tri na sto od pobranih porezah dava. Još se tom prilikom nije izostavilo reći da se netiče nego o tom da se pri koncu svakog miesecа iz dnevnika naplatjene svote prebilježe; posao ovaj koi s time olakšan biva što se u dnevniku istom naročiti stupac nalazi u kom su naznačeni odlomci na korist kojizih prirez se naplatjuje

Na takovo pitanje još se i danas odgovor očekuje, o čem Občina Tiesnoga obznanjena biva. Ako takovi odgovor zakasni, Gjunta će ga zaiskati.

Raimondi. Razumiti nemogu radi čega porezni uredi ovom pitanju zadovoljiti nemogu, i želio bi da nam u tom obziru gospodin Carski povjerenik jedno izjasnjenje dati izvoli.

U ovom slučaju mislim da bi naravnije bilo pojedine stavke onako kako se nalaze, a ne zajedno skupljene, iz dnevnika prepisati.

Nikolić. Vami sam rekao da je u ovom obziru naročito pitanje Visokim popečiteljstvima učinjeno.

Carski povjerenik. Sebi pridržavam shodna razjasnjenja na učinjeno pitanje u svoje vrieme dati.

Predsjednik. Gjuntin predlog glas. podvrgavam. Gospoda koja pristaju, neka ustanu. *(Većinom primljen).*

Treći posao na dnevnom redu. Gjuntino izvješće o predlogu smierajućem na to da se sjednice Sabora do poslje Bož odgode.

Ponte (čita):

Br. 4566.

Visoki Sabore!

Gospodinu predsjedniku predan je predlog od triuh gospode zastupnikah podpisani kojega Gjunta čest ima pročitati.

(Vidi str.).

Vidivši da je ovaj Visoki Sabor odnosno sada pročitanog predloga u sjednici 12. Ožujka 1864. dotično Uskrsnih praznika i 16. Prosinca 1865. dotično Božićnih praznika shodna zaključenja učinio;

Vidivši uzroke osobito u drugoj sjednici toliko u Gjuntinom izvješću koliko i zbivšem se pretresanju navedene;

Vidivši zaključenja koja je Sabor učinio dotično trajanja vremena Božićnih praznika, zaključenja koja su od Cesara bez ikakove opazke na znanje uzeta, Gjunta opetovanjem zaključenjah istih ište kakovo zaključenje Sabora po kom bi se:

1. Sjednice Sabora od dana 22. tekuć. do uklopno 16. Siečnja, skoro došastoga, odgoditi morale.

2. Za trajanje ovoga vremena svako platjanje pristojbah gospodi zastupnicima bilo bi obustavljeno izim za one koji budući da ovdie nisu nastanjeni i koji bi za ovo trajanje vremena u ovome gradu ostati imali.

3. Nebi se morali putni trošci nadomiriti onoj gospodi koji bi ovom prilikom otići imali.

U Zadru 18. Prosinca 1866.

—

Vojnović. Želio bi u tom obziru čuti mnenje gospodina Carskog Povjerenika, koi bi nami valjda kakovo razjasnenje o možebitnom zatvori Sabora prvo svršetka godine dati mogao, i to bi na zaključenje Saboru upliv imati moglo.

Carski Povjerenik. Ja se u stanju nalazim Viskoj Skupštini očitovati da je Njegova Uzvišenost Državni Popečitelj obznanio, da je bi carskom odlukom povlašten narediti da se pokrajinski Sabori s danom 22. tekućega zatvoriti imadu, izim slučaja da bi gdiekoji zbog uzrokah, od posalah zavisećih, od kakove odgode potribu imali, koja dan 31. Prosinca tekućega preći nemože; dočim najdalje ovog dana svi se Sabori zatvoriti imadu. Meni se čini da ovaj odgovor meni učinjeno zapitkivanje iscrpljuje.

Vojnović. Odgovor gospodina Carskog Povjerenika jest tako riešitelan, bistar, i mal da nerečem poveliteljan tako, da svako pretresanje Gjuntinih predloga biva suvišno, zato ja predlažem da se s njima na dnevni red predje, i po tom da se Sabor dne 22. Prosinca zatvoriti imade.

Predsjednik. Poslje očitovanja gospodina Carskog Povjerenika bitno se je stanje stvarih izmienilo.

Predlog da se Gjuntino izvješće na dnevni red dostavi glasovanju podvrgavam. Gospoda koja na to pristaju, neka ustanu. *(Većinom primljeno).*

Četvrti posao. Izvješće odbora ustanovljenog da predloži u obziru ugovora trgovačkog izmedju Austrije i Talijanske.

Vojnović (*čita*):

Br. 281—D.

Gospodo!

Zaključenjem u sjednici 12. Prosinca vi ste jedan odbor naimenovati izvolili koi bi ikonomično stanje pokrajine u ispit uzeo "i u smislu § "19. Štatuta odvjet Vladi N. V. sačinio da bi se "pri sklapanju novog trgovačkog ugovora izme- "dju Austrije i Talijanske u račun uzele one "preinake obstojećeg ugovora od 18. Listopada "1851., koje bi interes obijuh Državah sa oso- "bitim obzirom na Dalmaciju iziskivati mogao".

Odbor čest imade vama podnieti ispadak sobstvenih proučavanjah koi je za kratko vrieme i sa nedostačnosti podatakah učiniti mogao.

Naravno da Austrijanski ugovaratelji novog ugovora osobiti obzir na našu pokrajinu imati moraju koja je zbog osobitih njezinih ikonomičnih i geografičnih uvietah od obćene carinske sveze Cesarstva odstranjena i uživa blagodati sobstvene carinske tarife, one od 1. Kolovoza 1857., na slobodniim načelima osnovane nego što je pogodovna tarifa 1851. godine koja za ostalu cesarevinu kriepost imade.

Pokrajina naša u najvećem stupnju zemljedielna biva, iznošenje njezinih zemaljski proizvoda četri šesta diela ukupnosti (4,174,170 fiorinah na 6,588,289 fiorinah godine 1863) sačinjavaju, koji se većim dielom u lukama uzduž austrijanskog primorja i Mletaka prodaju, ona tvornicah rukodielne umietnosti neima, koje bi braniti morala, i živi sa slobodom izmiene proizvodah s laganim nametom carinskim obteretjenim u odnošaju sa inostranstvom.

Zato vaš odbor prvo svega morao je ispitati da li će ustupljenje Mletaka iznašanju ovih glavnih naših dvajuh proizvodah kakovu preprieku na put staviti i providjeti da bi se u novom trgovačkom ugovoru izmedju Austrije i Talijanske takove preprieke s puta uklonile. Od iznošenja vinah dalmatinskih u srednju ruku uzetih, u petgodištu 1860—64 iznosećeg 243,754 $^{7}/_{5}$ stotinah funtih; može se držati da je, u srednju ruku računajući, okolo 100,000 stotinah funtih u Mletke unešeno. Od ovih samo je osmi dijel od prilike (okolo 13,000 stotinakah) na kopnu, a ostalo bilo je u onoj slobodnoj luci rasprodano, gdie se sama potrošna carina platja. I može se za stalno držati talijanska Vlada za dugačko vrieme da neće mletcima korist slobodne luke oduzeti. Pod ovim vidom naša trgovina s vinom neće velike štete imati, samo da se s većom potrošnom carinom različitom od one koju vina talijanska platjaju neobtereti. Viesti koje je odbor neposredno iz Mletaka sebi pribavio donose da dalmatinsko vino deset franakah potrošne carine na barilo platja, dvostruko nego li talijansko. Naši ugovaratelji morali bi se ozbiljno postarati da se ova razlika, ako u istinu postoji, ukloniti mora i, pozivajući se na uzajemnost, iskati da se uporavljanje potrošne carine za miestna i inostrana vina, i uobćeno svi predmeti kakovoj carini podčinjeni u jednaku mieru daće privede. Austrija u svojim slobodnim lukama i uobćeno u svom području u ovom obziru nikakove razlike izmedju narodnih i inostranih vinah nečini, i zato temeljito se nadati možemo da će talijanska Vlada takovom primieru sliedovati. To interes obijuh Državah iziskuje. Rekao bi da je takova različita

carina ove godine naše vinske trgovce savietovala da svoja vina na kopnu Mletačke rasprodadu gdie se unosna carina od 5 Lirah na quintal (dvie Lire i 50 centezimah na 100 funtih carinskih) platja, što biva potrošna carina odveć umierena. Na ovu korist pak u rodnim godinama računati nemožemo. Kad bi se jednom slobodna luka Mletaka ukinuti imala (prigoda koja se predvidjeti mora), pridržavanje različne potrošne carine, pridodano onoj ulaznoj carini, po većoj časti našim bi vinima trgovište Mletačko, s velikom štetom naše trgovine, prepriečilo. Naprotiv sama unosna carina od dvie Lire i pedeset centezimah na stotinu funtih carinskih, i kad bi se slobodna luka oduzela, ono trgovište nebi se smatrati moglo da je za nas sasvim izgubljeno, i naše vino zbog nekih svojih kakvoćah, moglo bi se do neke točke sa miestnim vinima natiecati.

Sva je prilika da će talijanska vlada zamienitost postupka s vinom iskati, kojega Talijanska u znamenitoj kolikoći iznosi, i pitati će da se carina od 1 fiorina i 22 $1/_2$ novčića na stotinu carinskih funatah, koju su Piemonteska vina unošena u Austriju platjala, na dvie Lire i pedeset centezimah svede, koju su carinu naša vina unošena u Talijansku platjala. Očevidno postaje u takovom slučaju da bi se obaljena carina od 95 novčićah koju su naša vina pri unošenju u obćeno područje cesarevine platjala surazmierni zbiti morala, i dotierati na polovinu carine koja je na inostrana vina nametnuta, to jest na jednu Liru i dvadeset i pet centezimah, to jest na pedeset novčićah na stotinu funatah. Drugčije osim teškoćah koje su za trgovinu s vinom u Mletačkoj nastala, morali bi smo se sa većim sautiecanjem talijanskih vinah na austrijanskom području boriti.

Nego i kad bi naša Vlada na zamienitost carinskog postupka sa vinom izmedju obćenog područja carinskog i talijanske pristala takova zamienitost nebi izmedju ove i Dalmacije obstati mogla. Zaščitna carina od dva fiorina na stotinu carinskih funatah koju inostrana vinu u našu carinsku liniju pokrajinsku unešena platjati moraju obstati mora. Nju zbiti na mieru ulazne carine talijanske od dvie Lire i pedeset centezimah, to jest na jedan fiorin, bilo bi toliko koliko da se otvore vrata štetonosnom sautiecanju inostranih vinah u našim unutarnjim trgovištima sa prevelikom štetom glavnog našeg proizvoda.

Što se ulja tiče, od 73,351 stotinah carinskih funatah u sredju ruku računajući u petgodištu 1860—64 iznešenog bilo je okolo 18,000 stotinah funtih u Mletcima rasprodano. Ovo se trgovište za naša ulja zatvoreno smatrati može, budući da naše ulje neuživajući više blagodati obaljene carine neće se sa talijanskim uljem moći sautiecati. Takova ulja koja u Talijanskoj ulaznu carinu od deset lirah a u Austriji od tri fiorina i petnest novčićah na sto carinskih funtih platja, moraće u obćenom carinskom području cesarevine prostranii put raspačavanja sebi otvoriti.

Na tu svrhu i da bi se štete za naše trgovce i proizvoditelje vina i ulja nastajuće zbog natiecanja ne samo u Mletačkoj nego i u obćenom području carinskom zbog uzroka možebitnog obaljenja dotičnih carinah sa istovetnim talijanskim proizvodima nadoknaditi mogle, vaš odbor predlaže da bi pokrajinsko Predstavništvo sa moćnim svojim odvjetom podkriepilo odvjet dvijuh trgovačkih Komorah Splieta i Zadra, i od Vlade N. V. zaiskati izvolilo da se oprost od svake ulazne carine za naša vina i ulja u obćeno carinsko područje cesarevine udieli. Zapuštenje pogodovne carine, po računu od Splietske trgovačke Komore učinjenom, moglo bi Državi štetu od prilike od 82,000 hiljade fiorinah donieti. Temeljito se drži da su uzroci dobre politike i prave ikonomie Vladu privolili, zafaleći moćnom staranju N. U. gospodina Namiestnika Baronu od Philipovića, da ona učinjeno pitanje dvijuh trgovačkih Komorah podkriepi. Odvjet pokrajinskog Sabora mogao bi na vrieme u pomoć priteći, odlaganja ukloniti, i odobrenje pitanja uskoriti.

Pravičnost iziskuje da se ova dva glavna proizvodna predmeta iznošenja unutar granice jedne Države poljodielstvenoj umietnosti drugih pokrajinah dalje nežertvuju. Jednaka prava i jednake dužnosti odgovaraju. S druge strane, ako se na koi način tovećma napridujuće opadanje dalmatinske ikonomie obustaviti želi, treba da se sasvim snagama njezino poljodielstveno proizvodjenje pomogne i da se od svih onih preprieka oslobodi, koje razvitak njezine snage prepriečuju.

Zato, o gospodo, vi ćete priznati da je shodno naručbini koju ste nami dati izvolili ako vam preporučujemo da opetujete odvjet koi ste u saborovanju 1863 godine izrazili, svi oni predmeti, koji su sa obaljenom carinom u našu carinsku liniju dolazili, da se prosti od carine unieti mogu, i da se ova uzajemnost našem ulju, vinu i rožulinu pri njihovom unošenju u obćeno područje Carinsko prosto od carine dozvoliti imade; tako će se ikonomičke sveze izmedju naše po-

krajine i ostale, Cesarevine sve toveéma stisnuti i dočim će se austrijanskim tvorničarima na našim tržištima za njihova dielovanja prostranije i koristnije polje otvoriti, njima će se dati povod da se su inostranim proizvoditeljima u Dalmaciji koristno sautiecati mogu, i naši će trgovci s uljem i vinom trgovinu u unutarnjosti Austrije pokušati, i kakova mu drago sudbina njih u Mletačkoj postigla, bilo radi ukinutja slobodne luke, bilo radi rodne gdine njih postigla, oni su prvo toga drugamo prostranije skele za raspačavanje glavnih dvajuh naših proizvodah sebi proiznašli.

Bilo bi suvišno reći da unašanje u Dalmaciju austrijanskih vinah prostih od carine nikakove strave prouzročiti nemože. U petgodištu 1860-64 bilo je uneseno 331 i $^{3}/_{5}$ stotinah junatah prostog vinu u bačvama, i 28 i $^{2}/_{5}$ stotinah funatah u botiljama. I kad bi se tri puta toliko unošenje umnožilo, unutarnja trgovina naših vinah nebi nikakovu štetu osjetila. Visina ciene, trosak brodarine i prenosa i vrsta njihovu bivaju uzrok radi kojega malo će tko kod nas austrijanska, štirianska i ungarska vina tražiti, koja su po većoj časti za naše okušalo neprijatna.

Ponovljavajući govor o ispadku ovog prvog diela proučavanja vašeg odbora, on se, o gospodo, u tome sastoji da po smislu § 19. Štatuta Vladi N. V. odvjet izjavite pri sklapanju trgovačkog ugovora sa Talijanskom kraljevinom:

I. U slobodnoj luci Mletakah da se svaka razlika potrošne carine izmedju talijanskih i dalmatinskih vinah ukloniti imade;

II. Kad bi Vlada N. V. dozvolila obaliti ulaznu carinu na vina i ulja talijanska koja se u obćeno područje carinsko unose, da se pridrži postojeća carina od 2 fiorina za prosta talijanska vina, koja pri svom unosu u carinsko područje dalmatinsko platjati mora po propisu u cariuskoj tarifi od 1. Travnja 1857. sadržanom;

III. Da bi nezavisno od ugovora sklopiti se imajućeg Vlada N. V. oprost od carine za naša ulja, vina i rožolin pri njihovom unosu u obćeno carinsko područje udieliti izvolila s tim, da se medjusobno prosto od carine u Dalmaciju unositi mogu svi oni proizvodi koji se sada sa obaljenom carinom unose.

Uzimajući u ispit ostale naše predmete koji se u manjoj količini u talijansku unose, kojih raspačavanje moglo bi se sa obaljenjem carine olakšati, najprvo napomenuti imademo osoljeno i na dimu osušeno meso od kojega se je 1863. godine 11,662 stotinah funatah preko mora iznielo. Ovaj predmet po talijanskoj tarifi platja pet lirah talijanskih na carinsku stotinu funata. Ako pomislimo da po većoj časti naše osoljeno i na dimu usušeno meso bravije biva, koje, u srednju ruku računajući, prodaje se od 12 do 16 fiorinah stotinjak, držimo da će našim trgovcima za rukom ispasti polučiti obaljenje carine na ovaj predmet, budući da postojeća carina nije surazmierna vrednoći predmeta, koi preveć obteretjen biva.

Takodjer je u račun uzeta i riba osoljena od koje je lani preko mora u kolikoći od 17,059 stotinjakah bila iznešeno. Talijanska tarifa obteretjava slanu ribu daćom od četri a srdele od pet lirah na svaki carinski stotinjak funti. I u ovom predmetu uvidja se potriba da se carina obali. U interesu potrošnikah valjalo bi preporučiti da se friška riba, koja se u oba područja unosi, sasvim od carine oprostiti imade. Ona kod nas 40 novčićah, a u talijanskoj tri lire na stotinjak ulaznine platja. Uzajemni oprost carine i od članka 143 pomorskog talijanskog zakonika predvidjen biva. Iznošenje životinje iz našeg područja preko mora od neke znamenitosti biva i godine 1863. bila su 704 govečeta i 7119 bravah iznešena. Od ovih posljednjih živahna je trgovina u Napolitanskoj ovih prošasti vremenah učinjena. Talijanska tarifa svakog vola carini od petnest lirah a svako vunjsko živinče onoj od 25 centezimah podvrgava. Interes obijuh državah iziskuje da se takova carina obali.

Nećemo vam napominjati žitija koja dalmatinska tarifa carinska su deset novčića svaki stotinjak funatah kad se po moru unosi a talijanska tarifa sa 75 centezimah svaka stotinjak obteretjava ništa na balanči nebi pritegnuti mogla ona mala kolikoća ječma i zobi koja se iz Zadarskog okružja u Jakin iznosi Naravno biva naprotiv da naši trgovci u interesu ungarskih proizvoditeljah ištu da bi se carina za ovaj predmet za življenje puka najpotrebitii na nižu mieru zbiti morala.

I naše živinske neuradjene kože, od kojih se je 1863. god. 418,78 stotinah funatah po moru iznielo, obaljenje carine trebuju. Nećemo izostaviti od preporuke masti kojih se je 9261 stotinah funatah iznielo i koja su sulazuini od jedne lire na stotinjak podvržene.

Izostavimo našu prostu neobradjenu vunu od koje je 1863. godine morem iznešeno 5855 stotinah funatah, jer nju talijanska tarifa od svako

carinske daće oprašta. Dočim u premaloj količini, sasvim tim od vremena na vrieme iz Dalmacije se iznosi u taljansku, i moglo bi se sa umierenom tarifom i više izvesti; žutog i ubieljenog voska 1863. godine iznešeno je 259 stotinah funtih koi je obteretjen unosnom carinom od 6. lirah i 25. centezimah na stotinu funatah; sir od kojega je 1863. godine 938 stotinah funatah iznešeno, platja 5 Lirah od sto funatah carine; med od kojega je 1863. godine 334 stotine funatah iznešeno, platja carinsku daću od 5 lirah na sto funatah; asfalt od koga je 1863. godine 431 stotina funatah iznešeno, koi je obteretjen carinom od 7 ½ centezimah na svako 100 funatah, utesano kamenje koje platja 5 na sto *od vrednoće*. Ovdie opaziti imademo da klak, prosto kamenje a tako kamen ugljani u taljansku prosti od svake carine unešeni bivaju.

Prama tome mogla bi naša Vlada ukinuti ulaznu carinu od 25 novčićah na sto funtih s kojom je pirinač obteretjen, koi se u našu liniju carinsku unosi u kolikoći od 41,540 stotinah funtih. Takodjer mogla bi se ukrinuti carinu od 10 novčića na sto funtih carinskih koje žitija platjaju koja se po moru k nama unose, i tako olaksati raspačavanje napolitanskih žitijah.

Po tome vami predlažemo da odvjet Vladi N. V. izraziti izvolite da bi pri sklapanju trgovačkog ugovora s talijanskom:

IV. Nastojala polučiti da se ulazna carina obali na sliedeće predmete:

a) ribu osoljenu
b) meso osoljeno i na dimu osušeno
d) goveda i sitnu životinu
d) sirove neobradjene kože
e) loj i masti
f) med
g) žuti i ubieljeni vosak
h) sir
i) utesano kamenje
j) asfalt.

V. Neka uz zamienitost frišku ribu prosto od daće carinske unositi dozvoli.

VI. Neka takodjer talijanski pirinač i žitija proste od carine u Dalmaciju unositi dozvoli.

Pošto smo o našim poljodielstvenim i trgovačkim interesima probesjedili, potrebito je da o brodarenju dvie rieči progovorimo.

Naravna je stvar da se u došastom ugovoru prava trgovačke mornice što se brodarenja tiče od dotičnih Vladah izjednače. Što se okrajnog brodarenja dotiče potrebito je da se ono za narodne brodove pridrži. S njime veći dijel našeg mornarskog razreda živi, ono je od natiecanja parobrodah veliki udar imalo, i drugi bi udar od sautiecanja preduzetljivih napoletanah pretrpieti moglo.

Brodarenje po riekama po kojima se ploviti može koje pokraj područja jedne Države otieču, kao na primier kod nas Neretve i Pad u Talijanskoj, moralo bi biti dozvoljeno brodovima obijuh ugovarajućih državah, vazda okrajno brodarenje za narodne brodove pridržeći.

Donapokon samo se po sebi razumi da u trgovački ugovor ima se poštanska i brzojavna pogodba pridružiti. U ovom obziru željeti je da bi se posredne berzojavne takse ukinuti imale i da se poštarina obali.

Po tome vi ćete, o gospodo i sliedeće dalje odvjete izjaviti:

VII. Da se jednakost postupka ugovori dotično prava brodarenja za obe trgovačke mornarice.

VIII. Da se obavljanje okrajnog brodarenja isključivo za narodne brodove pridrži;

IX. Da se i inostranim brodovima dozvoli broditi po riekama područja države, da li da se okrajno brodarenje za narodne brodove pridrži;

X. Da se posredne takse brzojavne u obćenjama izmedju Austrije i Talijanske ukinu i da se poštarina za pisma, novine i novce koje jedna Država drugoj dostavlja, obali.

Odbor na taki način izvršujući naručbinu koju ste njemu dati izvolili, vama dostavljajući ispadak svoga proučavanja, nemože su manje učiniti da vam neizjavi razmatranja koja nebotice ova proučavanja u njemu pobudiše. U ovakom teška vremenu u koja se čestokrat zamiešateltstva dogadjaju; kada o bićevi rata odveć često uništuju bogastva od ljudskog truda s mukom sabranog; nek nam utiehu donosi vidjeti da svaka bitka dobivena ili izgubljena uskorava vrieme bratimstva pukah i dielovanju miru novo polje rastvara. Viekoviti sukobi medju dva plemenita plemena, nadamo se da su s Bečkim mirom svršena i da će oni tihom natiecanju umietnosti i trgovine miesto ustupiti. Dalmacija dvostruko se radovati mora. Zemlja slavjanska ona je pojam o

sebi samoj stekla, i mora se radovati da je uklonjen svaki uzrok sukoba izmedju naroda, kojemu ona prinadleži, i one Italije kojoj je za svoju izobraženost toliko dužna. One obvezanosti ljubavi i priznanstva sve će tovećma trgovačke odnošaje umnožavati, i za vazda će nepokolebimi ostati, sredstvom medjusobnog onog štovanja koje izmedju dva izobražena naroda nikada pomanjkati nemože.

U Zadru 17. Prosinca 1866.

Predsjednik odbora

D.r Lanza

Vojnović Izvjestitelj.

—

Predsjednik. Gospoda koja pristaju na to da se izvješće u obzir uzeti imade, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Serragli. Ja sam toga mnenja da se ukupno o izvješću glasuje.

Predsjednik. To nemože biti, dočim mogao bi koi na neke odvjete pristati, ali odobrenje svijuh nehotieti.

Vojnović (*čita*):

I. Da se oduzme svaka postojeća razlika pri potrošnom ocarinjavanju dalmatinskih i taljanskih vinah koja se u slobodnu luku Mletačku unose.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vojnović (*čita*):

II. Kad bi Vlada N. V. obaliti hotiela ulaznu carinu na vina i ulja talijanska koja se u obćeno carinsko područje unose neka pridržana ostane postojeća carina od dva fiorina za prosta vina talijanska kojoj su podvržena pri ulazku u dalmatinsko područje carinsko po propisu sadržanom u tarifi carinskoj od 1. Travnja 1857.

Predsjednik. Ište li koi od gospode besjedu? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vojnović (*čita*):

III. Nezavisno od trgovačkog ugovora sklopiti se imajućeg, neka Vlada N. V. oprost od svake daće carinske udieliti izvoli za naša ulja, vina i rožulin koja bi se u obćeno područje carinsko unosila i to sa medjusobnim slobodnim unošenjem u Dalmaciju svih onih predmetah koji se sada sa obaljenom carinom unose.

Carski Povjerenik. U ovom obziru sebi jednu opazku učiniti dopuštam, to jest očitovati da je Vlada na pitanje Zadarske i Splietske trgovačke Komore sa svojim odvjetom njihove predloge kod središnje Vlade podkriepila, i razsudjujući da će, sa ustupljenjem Mletačke, glavna skela za prirodne njezine proizvode pomanjkati; razsudjujući da trgovački ugovor makar koliko bi se na korist proizvoda dalmatinskih vinah utanačiti mogao, pomanjkanju takove skele doknaditi nemože. Ova razsuždavanja čineći Vlada misljaše bio kakov mu drago trgovački ugovor dotično Dalmacije da potriba nastaje da se novo jedno trgovište iznadje za raspačavanje glavnih proizvodah pokrajine. I budući da se ovo novo trgovište drugčije otvoriti nemože, nego unašanjem proizvodnih predmetah u obćeno područje carinsko Austrije; budući pak da bi se dalmatinsko proizvodi u onom području osobito ulje sa inostranim uljem natiecati morali, jerbo, kao što je poznato, ondie se više inostranog ulja troši nego li se iz Dalmacije donosi, i za osviedočiti se o tom zadosta je u račun uzeti ulja koja se iz Španjolske, Grčke i Puljske donose; donapokon razsudjujući da se proizvod ulja u Dalmaciji od sadašnje kolikoće proizvoda trostruko umnožiti može, s toga Vlada je, kao što sam rekao, kod središnje Vlade predložila i svojski preporučila da bi ona dozvolila da se dalmatinska vina i ulja prosta od carinske daće u obćeno austrijansko područje carinsko unositi mogu. Odvjet danas od Sabora izraženi drugi će povoljni povod Vladi pružiti da tovećma već učinjene predloge podkriepi. (*Pohvala*).

Predsjednik. Odborov predlog glasovanju podvrgava. Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljen*).

Vojnović (čita):

IV. Neka nastoji izraditi da se unosna carina na sliedeće predmete umali:

a) Slanu ribu
b) slano osušeno meso
c) goveda i vunjska živótina
d) surove neobradjene kože
e) loj i masti
f) med
g) žuti i ubieljeni vosak
h) sir
i) tesano kamenje
j) asfalt.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Vojnović (čita):

V. Neka uz uzajemnost dozvoli, prosto od carine, u carinsko dalmatinsko područje frešku ribu unositi.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Koi odobrava, neka ustane. (*Većinom primljen*).

Vojnović (čita):

VI. Neka dozvoli da se od ulazne carine prosto u Dalmaciju talijanski pirinač i žitija unositi mogu.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Vojnović (čita):

VII. Nek se utanači jednakost postupka što se tiče prava brodarenja za obe trgovačke mornarice.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko)* Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Vojnović (čita):

VIII. Da se okrajno brodarenje isključivo za narodne brodove pridrži.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vojnović (čita):

IX. Da se inostranim brodovima dozvoli da po riekama države ploviti mogu, ali okrajno brodarenje da se za narodne brodove pridrži.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vojnović (čita):

X. Da se posredne brzojavne takse u obćenju izmedju Austrije i Talijanske ukinu, i da se umali poštarina za pisma, novine i novac koi se iz države u državu odprema.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Peti posao. Izvješće odbora za molbenice.

Vranković (čita):

Br. 4136.

Dubrovničko obćinsko upravništvo sprovodi molbenicu Marie udovice Petra Gabrilovića bivšeg predgledníka Dubrovničke bolnice s kojom ište jednu pomilovnicu na korist svojih osirotćenih kćerih.

Visoki Sabore!

Obaviesti toliko od upraviteljstva bolnice i obćine Dubrovničke, koliko od c. k. Računovodstva i Gjunte dobivene složno u pokojniku priznaju kakvoće radinog i poštenog činovnika koi je za vrieme njegovog upravništva znametih prištednjah zavodu učinio, i koi nije svoj život štedio da bi sa neumorimom radinošću i nastojanjem zvanične svoje dužnosti do posledeqjeg časa ispunio.

Zbog ovih uzrokah Gjunta je pod 28. Svibnja t. g. Br. 1589 njegovoj udovici penziju od 105 godišnjih fiorinah opredielila, i oprostila njojzi dug od 93 fior. i 75 nov. od predujmljene muževljeve platje zaviseći, sasvim da je pokojniku nekoliko miesecih za dopunjenje godinah za penziju propisinah jošte oshudievalo.

Njegova udovica sada oslonjajući se na nedostatočnost opredieljene penzije, na slabi fizični tielesni sustav kćerih, veća od kojih samu dobu od 9 godina imade, na česte bolesti kojima su podložne i na potrebu da se za njihovo izobraženje providi, prosi da bi se jedna pomilovnica na korist njezinih sirotnih kćerih opredieti imala.

Istina da se o bitnosti pitanja svi zahtievi od obćenog zakona za opredieljenje pomilovnice propisani nenalaze, i da su u opredieljivanju penzije propisi bili prekoracni. Da li kad bi se veličina potrebe i interes ćudorednosti u obzir uzeti hotieli; koi zemaljsko predstavništvo pred očima imati mora i kada odličue kakvoće svojih činovnikah, osobito u ovoj nježnoj grani upravništva fondovah; nagraditi namierava, odbor predlaže, putem osobenog pomilovanja, i isključivo u namieri da se pošteuje i radinost pokojnoga Pregiednika Gabrilovića nagradi, po načinu od postojećih pravilah propisanom, da se iskane pomilovnice na korist njezinih maloljetnih kćerih Anne, Marie, Rafaele i Nazarene opredieliti imade.

Dotično iznosa za ovaj naslov opredieliti se imajućeg, da se molba dohodarstvenom odboru dostavi.

U Zadru 3. Prosinca 1866.

—

Predsjednik. Stavlja na glasovanje da li se pomilovnica opredieliti imade. Tko pristaje, neka ustane. *(Većinom primljeno).*

Ide na glasovanje da li se ovaj posao odboru dohodarstva dostaviti imade. (*Većinom primljeno*).

Jedno je zapitkivanje gospodinu Carskom Povjerenika predano.

Vojnović (*čita*):

Br. 87 — D.

Visoki Sabore!

Za popravku zvonika župničke Crkve Trapanske kojeg je 1858. godine grom oštetio, usljed dugačkog dopisništva bio je predračunjen iznos od 400 fiorinah. Sa svim tim još se potrebita radnja nije preduzela, zbog čeka oni zvonik sve se tovećma na gore kloni, niti su pomogla opetovana pitanja od Biskupskog Ordinariata i od obćine Trapanske učinjena, koja je najposlie pod 6. Lipnja 1865. pod Br. 594 prešnju u tom obziru podniela; do danas popravne ove radnje nisu bile preduzete.

Zato pak Visoki Sabor Gjunti naručbinu nek dati izvoli da se na Visoko Namiestništvo obrati neka raspoloži da se tekuće godine naredjene popravke zvonika izvršiti moraju.

Kostantin Vojnović.

—

Carski Povjerenik Drago mi je da sam u stanju odma odgovoriti i očitovati mogu da je Državno Popečiteljstvo dozvolilo da se nova jedna Crkva u Vrućici podigne za koju su bila 5293 fiorina predračunjena. Budući pak za nove gradjevine da se za svaku godinu jedna paušalna prόija opredieljava, koja se u sve nove gradjevine uložiti mora i budući da predračun Državni za 1867. godinu još nije bio odobren; zato je Popečiteljstvo naredilo Namiestništvu da novu radnju u dielo dotle neprivodi dokle, usporedivši prόije koju će se za 1867. godinu opredieliti, sa drugim započetim gradjevinama od postojećih pogodbah zavisećih odnositelno na nove gradjevine, nepozna da potrebita sredstva imade da bi ovu novu radnju preduzeti i dalje nastaviti moglo. Na svaki način držim da će iznos godišnje prόije biti takovi, da ova radnja i ako ne došaste godine da će zaista u koliko bude moguće prvo biti dostovljena.

Predsjednik. Odbor molbenicah izvoliti će svoje radnje priugotoviti, i tako odbor za Adresu neka se skupi i odmah naručeni posao sačiniti izvoli.

Današnja je sjednica zatvorena.

Sjednica biva zatvorena u 2 sata popodne.

XVII. Sjednica dne 21. Prosinca 1866.

(Hitropisna izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik
kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 sat. i 20. m. izjutra.

Predsjednik. Gospode prisutnih zastupnikah na broju ima 27; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Idje na čitanje napisnik zadnje sjednice.

Raimondi (*čita napisnik*).

Predsjednik. Ište li tkogod od gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koja odabravaju sada pro čitani napisuik, neka se dignu. (*Odobren*).

Pročitaću sljedeći dopis N. U. gospodina Poglavara Krunovine (*čita*):

Br. 303—D.

Sa prepoštovanom previšnjom odlukom od 15. tek. Njegovo c. k. Apostolsko Veličanstvo dostojalo se najmilostivije povlastiti N. U. gospodina Državnog Popečitelja da preduzme zatvor pokrajinskih Sabora ili s danom 22. Prosinca tek. ili najdalje dne 31. Prosinca istoga, kad bi kod gdiekojeg Sabora poslovi neobhodno odgoda do ovog poslednjeg roka zahtievati mogli.

Uslied štovanog raspisa 16. tek. Br. 7401 N. U. gospodina Popečitelja Državnog, toliko Vašem Presvietlom gospodstvu saobćavajući čest imadem pozvati Vas da neiscrpljene poslove po mogućnosti svršiti uskorite, i saborovanje, ako ne prvo, dne 22. Prosinca tek., i najudulje 31. istog mieseca zatvorite, kad bi Saborski poslovi neobhodimo jednu odgodu potribovali.

Primite itd.

U Zadru 20. Prosinca 1866.

—

Budući da ova posledoja krajnost nepostoji zato će sutra zatvor Sabora miesta imati.

Carski Povjerenik. Na zapitkivanje meni jučer od Pragospodina Kovačevića učinjeno čest imadem odgovoriti. Reći moram, kao što je poznato, za primanje u Zavod za odgojenje učiteljah nečini se nikakova razlika obreda, niti zakona kojemu jedan ili drugi od kandidatah prinadleži. Poznato je Visokoj Skupštini da su neki bitni uvieti propisani dotično priugotovničke nauke s kojom se mladići oni koji žele u ovaj zavod biti primljeni usposobiti imadu. Neki pravoslavni mladići koji su u ovaj zavod doći hotieli nisu mogli dokazati da su neobhodime priugotovničke nauke prvo izučili. Nego vas mogu uvieriti da će javno upravništvo biti odveć radostno ako mu se ukaže prilika da bi i pravoslavne mladiće u zavod ovaj primiti mogao.

Jošte na zapitkivanje od čistnog Raimonda učinjeno zašto porezni uredi obćinama neobznanjuju prireze koje od obćinskih odlomakah njima isplatjivane bivaju. Opaziti moram da porezni uredi sami jedan dnevnik imaju, u kom se naplate porezah jedna za drugom bilježe bez obzira na poreznu Obćinu kojoj poreznik prinadleži. Budući da se u području jednog poreznog ureda mnogo poreznih obćinah nahodi zato kad bi se naplatjivanje pojedinog odlomka obćinskog obaška upisivati moralo, neki bi porezni uredi osim glavnog dnevnika još 30, 40 ili 74 odieljenih dnevnikah za naplate imati morali. Ovo je uzrok zbog kojega je pokrajinsko upraviteljstvo dohodarstva, na tu svrhu od Gjunte zamoljeno, bilo prinuždeno učinjeno pitanje odbaciti, toliko više što se porezno osoblje od dana na dan sve tovećma umaljava. Na svaki način, budući da se je Gjunta na Popečiteljstvo dohodarstva obratila da bi kakovu providbu iznašlo da se ovo stanje stvarih izmieni, i budući da obćinski zakon u istinu iziskuje da se obćinski predračuni za pojedine porezne obćine sačiniti moraju, da bi se tomu propisu zadoljiti moglo neobhodima po-

treba nastaje poznati ispadak pobiranja poreza pobaška od svakog občinskog odlomka isplatjeni, zato za stalno držim da će predpohvaljeno Popečiteljstvo Državno potrebite miere izdati.

Predsjednik. Ide pročitanje posalah koi se na dnevnom redu nalaze (*čita*):

1. Izvješće odbora za Adresu koja se Njegovu Veličanstvu upraviti imade.

2. Dva izvješća odbora dohodarstva;

a) o pomilovnici od udovice Gabrilovića zaiskanoj;

b) o imenovanju osobe koja se na izložbu u Pariz odaslati imade.

3. Gjuntino izvješće o predračunu Občine Zadarske.

4. Izvješća odbora za molbenice.

5. Gjuntina izvješća o predlozima zastupnikah.

6. Izvješće odbora za pučko poučavanje.

Prvi posao: Izviešće odbora za Adresu koja se Njegovu Veličanstvu upraviti imade. Izvjestitelj besjedu imade.

Rossignoli. Predlog Adrese, u kratkoći odboru dozvoljenog vremena sačinjeni, bio bi sliedeći: (*čita*):

Br. 337—D.

Vaše Veličanstvo!

Sabor Vaše Kraljevine Dalmacije ponosi se očitovati Vam, Gospodaru, da je puk kojega predstavlja i u teškim okolnostima rata, dao dokaze viernosti, istinite odanosti i svoga požertvovanja za cesarstvo i za otačbinu hitno pritrčavši pod cesarski barjak, sastavivši na brzu ruku zemaljsku vojsku, i kroz prolivanje krvi svojih sinovah u suhozemnoj i pomorskoj vojsci.

Vi ste se Vaše Veličanstvo dostojali s pripoštovanom Odlukom 14. Studenoga s. p. Vaše najmilostivije zadovoljstvo izjaviti, radi kojeg Sabor Vaše Kraljevine Dalmacije najumilniju Vam zahvalnost izražava.

Nesretni slučajevi koi se na sjevernom ratnom polju dogodiše, velike žertve koje od toga nastaše, kao što se iz Svojeručnog Vašeg Carskog Pisma od 13. Listopada t. g. uvidja, ako s jedne strane otačastvena ljubav puka ni za čas klonuti nije mogla, s druge strane otačasko srce Vašeg Veličanstva osjetilo je potribu da se sva raspoloživa sredstva u dielo stave, kako bi se teške rane od rata prouzročene izvidati mogle.

Izmedju ovih sredstvah osim onih pomoćih i podarakah s kojima su se, po veledušnom Vašem nadahnutju, organi Vlade N. V. bavili i sada se bave, Sabor Vaše Dalmatinske Kraljevine ima Vam naznačiti ono zbog kojega umilno Vas moli, da bi ustavne sloboštine svojevoljno od N. V. dane svoj podpuni razvitak dobile, osobito u ustanovljenju jednog odgovornog Popečiteljstva i u dielatnom i postojanom spomoćništvu predstavnikah Vaših narodah za sačinjavanje zakonah, koji bi sadašnje stanje neizvistnosti uklonili i dobrostanje i velemoćstvo Austrije u podpuno udielotvorenje ustavnog života osigurati mogli, Sabor Vaše Kraljevine Dalmacije drži da će olakšati riešenje unutrašnjih zamršajah i položaj Austrije kao Europejske velevlasti boljma učvrstiti.

Bog neka uzdrži, Bog neka zaštiti Vaše Veličanstvo.

Filippi
Rossignoli.

—

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*) Adresu glasovanju podvrgavam. Gospoda koja odobravaju, neka ustanu. (*Jedinoglasno primljena*).

Filippi. Kao predsjednik odbora koi je Adresu sačinio očitovati moram, da kratkoća vremena nije dopustila da se ona na slavjanski jezik prevede, zbog čega slavjansko pročitanje sutra bi sliedovati moralo.

Predsjednik. Drugi posao. Dva izvješća odbora dohodarstva.

a) o pomilovnici od udovice Gabrilovića zaiskanoj.

b) o imenovanju osobe koja se na izložbu u Pariz odaslati imade.

Serragli (čita):

Br. 305—D.

Visoki Sabore!

Odbor dohodarstva odnosno naručbine jučer od Sabora njemu dane da predloži mieru pomilovnice za tri kćeri pokojnog preglednika Dubrovničke bolnice Petra Gabrilovića, uzemši u obzir o tom predmetu postojeće propise nebi za sve tri veću pomilovnicu od 52 fiorina i 50 novčićah predložiti mogao, budući da to sačinjava polovicu penzije koja je njihovoj materi bila opredieljena.

Da li tolkujući namisal koi je Visoki Sabor nadahnuo da u pravilu na pitanje pristane, razmišljajući da malenkost iznosa nebi zadosta biti i udovici pomoći mogla, niti bi njoj pružila sredstva da svojim kćerim potrebiti nauk pribavi, odbor predlaže da se jedna pomilovnica od trideset fiorinah za svaku od njih, to jest Anni, Marii, Rafaeli, i Nazareni do njihovog uzrasta 18. godine dobe na teret Dubrovničke bolnice opredieliti imade.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

Š. od Micheli Vitturi.

Serragli, izvjestitelj.

—

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Serragli (čita):

Br. 248—D.

Visoki Sabore!

Izvjestiteljki prispielo je sliedeće saobćenje od c. k. Odbora za Parizku izložbu u Beču, s kojim Saborima Krunovinah Cesarevine pridočava da su u predjašnjim sličnim prigodama opredieljavali putnih podporah za lica nastavnog osoblja, osobito profesorima realnih trgovačkih i tekničnih učionah, da bi jih stavili u stanje da obćene izložbe obilaziti mogu, i tako sa sobstvenim opazkama koristovati mogli poučavanje sa ispitom napredka na raznim poljama umietništva učinjenog.

Br. 1552—P. A.

Visoki Sabori Krunovinah Austrijanskog cesarstva u predjašnjim sličnim prigodama velodušno ustanovišc da se opredicle putne podpore licama naukovnog osoblja i osobito profesorima realnih trgovačkih i tekničnih učionah da bi oni sveobćene izložbe obilaziti mogli, i tako na korist poučavanja sa sobstvenim opazkama upoznati mogli napridak u raznovrstnim granama dielatnog proizvoda učinjeni.

C. k. središnji Odbor za Parizku izložbu u Beču koristeći se otvorom pokrajinskih Saborah njih umoljava da bi se i u obziru Parizke izložbe sličnog postupka pridržati izvolili.

Kad bi na ovaj predlog Visoki Dalmatinski Sabor pristao, umoljen biva da pišući odbor o tom izviestiti nepropusti, i da izabranim odaslanikom dužnost naprti da sredstvom izvješćah trajućem izložništvu svoje opazke saobćavati imadu.

U Beču 19. Studenoga 1866.

Wikenburg.

D.r Eduard Sala.

Isti odbor po tom molbu izražava da se jednako razpoloženje od Visokog Sabora za došastu Parizku izložbu učini, i u odobravajućem slučaju da bi odbor o tom obznanio, i odabranicima dužnost naprtio da izvješća svoja o učinjenim opazkama za vrieme izložbe podnositi imadu.

Videći da se takovo saobćenje odnosi da se prizna da u načelu da se na tu svrhu podporke opredieljiti imadu, pokrajinska Gjunta čest imado Visokom Saboru predložiti da bi pristati hotielo da se saobćenje od c. k. odbora za Parizku sveobću izložbu učinjeno za izpit i mnenje odboru dohodarstva dostaviti imade.

U Zadru 9. Prosinca 1866.

—

Serragli. Odbor dohodarstva sredstvom odsutnog svoga izvjestitelja bio je izjavio želju da se imenovanje odaslanika nepreduzimlje, jer bi hotio vrhu toga suglasiti se s jednim članom odboru častnim Klaićem, koi se po nesreći jošte bolestan nalazi. Bolje razmislivši, drži ovom odaslaniku da nije sasvim potribito naputjenjah davati, naravno budući da će odabranik biti osoba zdravog razuma koja će namisao Sabora moći razumieti. Zato odbor predlaže da prosto njegovo imenovanje preduzmete. Samo ću pomnju častnih mojih sadrugovah na to pozvati, da se jedna svrha imenovanja u tom sastoji da se odabere osoba sposobna koja će biti kadra izvjestiti o tekničnom načinu pravljenja o trgovini s vinom.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Gospoda koja na odborov predlog pristaju, neka se dignu. (*Većinom primljen*).

Neka izvole sredstvom ceduljah imenovanje preduzeti.

Ljubiša (*slav*). Na moje ime i mojih političkih prijateljah očitujem da se mi od glasovanja za jednog odaslanika na Parizku izložbu uzdržimo zbog uzrokah izloženih prilikom onom kad se je o načelu ovog odaslaništva razlagalo; jerbo po našem mnenju i saviesti držimo, umiesto putnih trošakah takovog odaslanika da bi bolje bilo da se iznos od 1000 fiorinah na korist raspostiranja pučkog poučavanja opredieli.

(*Od pregleda ceduljah ispada odabran zastupnik* Lanza).

Predsjednik. Gospoda tajnici bilježiti će onu gospodu koji se od glasovanja uzdržavaju.

(*Od glasovanja uzdržaše se gospoda:* Giljanović, Kovačević, Vranković, Raimondi, Monti, Ljubiša, Jovanović, Vojnović, Radulović, Danilo, Pavlinović *i* Didolić).

Predsjednik. Treći posao: Gjuntino izvješće o proračunu Občine Zadarske.

Nikolić (*čita*):

Br. 4602—D.

Visoki Sabore!

Istom jučer Zadarsko občinsko upravništvo podnielo je predračun za 1867. godinu.

Uzimajući u ispit predračun isti ispada, toliko obći trošci i sredstva podmiridbe, u većem dielu od svotah koje odlomci platiti imadu sastojeća, koliko trošci i sredstva podmiridbe za pojedini odlomak da su jasno u njemu naznačeni.

Što se svih odlomakah tiče, osim Zadarskoga, predračun samo Gjuntino odobrenje potribuje, budući da su prirezi za odlomke na 17 na sto bili ustanovljeni.

Dotično Zadarskog odlomka on u dvostrukom obziru od jednog pokrajinskog zakona potribu imade; to jest:

1. Pod onim s kojim se potrošna carina od 100 na sto, bez razlike za sve predmete istoj podčinjene, povisuje, dočim odprvo bila je od 50 na sto na životinju i od 100 na sto na sve predmete potrošnoj Carini podčinjene; i

2. Pod onim prirezah koji predjašnje godine ovaj odlomak sa 17 na sto obteretjavahu, koji su na 40 na sto sada povišeni.

Ovo povišenje većim dielom od dvijuh okolnostih proizlazi, to jest: *a*) što je Občini poslovanje i trošci miestnog redarstva naprćeno koje je dosada Država obavljala i izdržavala; *b*) što je i ova kao i ostale občine prestala uživati one koristi koje su dosada središnji odlomci na štetu ostalih odlomakah uživali.

Dvie opomene u slici utoka i prosvieda bile su predane dotično samog predračuna Zadarskog odlomka, koje Gjunta vama pročitati čest imade.

Br. 2728.

Visoki Sabore!

U sjednici občinskog Vieća Zadarskog od 20. Studenoga s. p. podnešen je bio na razvidjenje predračun za 1867. godinu. Poslie pretresanja različnih točakah nastalo se razlagati o predlogu da se jedna prćija od 500 fiorinah za novo kazalište opredieli. Predlog ovaj bio je na glasovanje stavljen po § 46. občinskog pravilnika;

što se učiniti nije moglo da jerbo zakon jasno naredjuje da se imajući interes u predmetu od glasovanja isključiti moraju; zbog čega bilo je pretežniom većinom u smislu onog paragrafa zaključeno oni članovi Vieća koji u novom kazalištu interes imadu da *izići* moraju. I ovdie, nek je dopušteno reći, pri naviešteuju onog predloga moralo je Vieće biti obznanjeno o propisu rečenog § 46., i upoznati, posli izlazenja isključenih članovah, pretresanje o predračunjenoj svoti, o kojoj se besjedi bili se u načelu u svojoj količi produljiti moglo.

Ostavši nesvršeno pretresanje predračuna, one večeri 20. Studenoga sredstvom drugog dnevnog reda bilo je naviešteno produženje za dan 28. Studenoga istoga, i *obećano* pročitanje napisnika predjašnje sjednice i drugih posalah *uobćeno*, bez dalje naznake.

Po tom se pretrgnuto pretresanje one večeri opet nastavilo i ista je razmirica § 46., koja je večeri 20. istog mieseca bila iscrpljena, pod drugim vidom u prisutnosti onih koji u tom interes imadu, na polje stavljena, to jest: "Občinsko Upravništvo jedan palak u novom kazalištu u najam da uzme, i 500 fiorinah na njegovu korist da opredieli, to biva toliko koliko na predloženu prćiju pristati, občinski interes u obzir neuzimljući, kojega je pieneznični fond po većoj časti vazda prazan, i nerazmišljajući da prćija isto, ili, ako se hoće, najam, biva odveć tegotna, jerbo jedan palak u najplemenitijem razredu najviše za 100 fiorinah najma za jedno vrieme kazalištnih prestavah imati se može, ako je kazalište *otvoreno* i na svaki način kad bi ponos občine iziskivao da se jedan palak na prvom razredu nabavi, ona bi ga za 1500 fiorinah kupiti mogla, koja bi se svota u tri roka sa 500 fiorinah na godinu isplatiti imala.

U onom oprovrženom glasovanju u razlaganom predmetu interes imajući u smislu § 46. prisustvovati nisu mogli, i jedan je od njih (koi se visoko pohvaljnje) svojevoljno, dok je sjajni sukob trajao, iz Vieća izišao, i to poštujući § 46. zakona, o kom glasovati nije bilo potribito, i zaključka 20. Studenoga u večer učinjenog, kojeg su poštovali i sa većinom glasovah odobrili, i kojega napisnik nije bio pročitan kao što se u dnevnom redu od 28. Studenoga obećavalo od kojega bi se novi prisutni glasovatelji uvieriti mogli da se na prvi predlog povratiti nemogu kojega je zakon odbacio i napisnik isto Vieće potvrdilo.

Protivu temeljite opazke i protivštine odnoseće se na čine 20. Studenoga imajući interes u društvu kazališta od njihove namiere nije odvratiti moglo, kojima je i gospodin Tajnik na ruku išao koi je one večeri kao i u predjašnjim sjednicima ustmeni napisnik držao, bilo je od jednog občinskog Savietnika koi u ovom predmetu interes imade, predloženo da se predlog nanovo glasovanju podvrgne, i bì učinjeno zaključenje, sasvim protivno predjašnjemu od 20. Studenoga, i primljen predlog da se 500 fiorinah najma za palak platiti imade; držeći za stvar svršenu sadašnje mnenje, uprkos zaključku u smislu zakona 20. Studenoga u večer učinjenom, obteretivši občinu sa znamenitim novim troškom, i ako bi kazalište zatvoreno ostati imalo, kad je u prošasta bolja ikonomična vremena i manji i možebitni slični trošak, da bi občinsko predstavništvo jedan palak u kazalištu imati moglo, bio isključen.

Od napisnika občinskog Vieća uvidjeti se može jesu li se prisutni glasovatelji po smislu § 44. pravilnika u zakonitom broju, poslje gore naznačenog izlazka jednog od njih, nalazili da bi glasovati mogli.

Zato se doljepodpisani žaluju što je bio povredjen propis § 46. zakona, i pitaju da se uništi zaključenje o predračunjenom trošku od 500 fiorinah, sa priuzdržanjem na novo o tom predlog učiniti unutar granicah i u tiesnom smislu od rečenog paragrafa naznačenom.

Što se pak zaključenja zajedno su predračunom 1867. godine tiče, doljepodpisani napomenuti imadu da uprkos opazkama od nekih članovah vieća učinjenim, kao što se od napisnika vidjeti može, iz obzira na velike predračunjene troške bilo je predloženo i većinom glasovah primljeno da se občinski prirezi od 17 na 40 na sto na upravne poreze povise; brojka ova za po-

reznike odveć tegotna, koja je u obćinarima nepovoljni utisak učinjela, imajući osobiti obzir da je uobćeno njihovo tužno stanje ikonomično, zbog čega predračunjene stavke zadosta bi se smanjiti mogle jeda bi se manji donamet od obćinarah iziskivati mogao.

U Zadru 4. Prosinca 1866.

Knez *Ivan Fanfogna*
Josip od *Felicinović*
Josip od *Höberth*
Šimon Boare
Fauštin knez *Fanfogna.*
Božo Kašani
Mihovil Brčić.

—

Br. 4593.

Visoka Gjunto!

Upravništvo Obćine ovoga grada u javnim sjednicami od 20. i 28. Studenoga prošastog uzelo je u pretresanje predračun o trošcima za godinu 1867. potribitih.

Nezavisno od taksah za dozvole u pravilu na teret stanovnikah opredieljenih predpohvaljeno Vieće ustanovilo je da se došaste godine na korist ove Obćine pobirati imade prirez potrošne carine od 100 na sto na predmete carini potrošnoj podčinjene, koji se u ovaj grad unose, i što se tiče prirezah na upravne poreze, to jest zemljarinu, kućarinu, obrtništvo i prihode, našlo je Vieće isto takovi prirez od 17 na 40 na sto povisiti, i po tome 23 na sto veće nego što se je lani u tom obziru naplatjivalo.

Od više nedieljah čopor vojnikah po vas dan kroz grad prolazahu koji su od c. k. Poreznog ureda po kućama imućniih stanovnikah bili porazdieljeni da bi jih primorati imali da izostale poreze isplate, koje oni nisu bili u stanju isplatiti, radi čega oni prevelikih žertvah učiniti moraju da bi se od nesretnih posljedicah rubačine opriprostiti mogli.

Poslie nesreće gladi, rata, i priteće prilieptive bolesti, koje su mnogim porodicama znamenitih štetah prouzročile, zlosretna miera od obćinskog Vieća za 1867. godinu ustanovljena, nije mogla sumanje da ovdašnje stanovnike neožalosti i u njima negodovanje vrhu toga neprobudi; ako se promisli da od štovanog obćinskog Starešinstva nitko bolje poznate nemože tužno ikonomično stanje stanovnikah, i da se donapokon viši i bogatii razredi zbog prevelikih porezah koji se svake godine tovećma umnožavaju u tiesnoti i mučno stanju nalaze, neuzimajući u obzir da su mnoge porodice zbog domaćih nesrićah, radi trošaka za izobražavanje sinovah i zbog štete pretrpljenje u zemaljskim prihodima radi nepogode vremenah i nerodne ljetine, na niske grane spale.

To izloživši podpisani u svom i u obćenom interesu ovih stanovnikah pouzdanjem se k Visokoj Pokrajinskoj Gjunti obraćaju i mole da bi preprieku staviti izvolila sve tovećem povišivanju nametah, a ponajviše obćinskim prirezima na upravne poreze koji su od 17 na 40 na sto bili povišeni, morajući Zadarska obćina, budući da nikakovih sobstvenih baštinskih dobarah neima, troške svoga upravništva na neobhodime potrebe ograničiti, a izostaviti sve one koi bi se na predmete hrdjavo shvaćenog miestnog ponosa odnositi mogli, i koi za stanovnike odveć tegotni postaju, i povod tužbama puka davaju.

U Zadru 6. Prosinca 1860.

(Sliedi 114 podpisah stanovnikah).

Obe pročitane opomene, tuže se da su prirezi odveć bili povišeni, bez da ikakovi čin ili trošak osobito napominju, razlog zbog kojega, priznajući oni potribu i pristojnost predloženih trošaka, nikakov obzir s' ove strane nezaslužuju.

Jedna od njih o naročitoj jednoj stavki govori, to jest od 500 predračunjenih fiorinah pod naslovom prćije za novo Zadarsko kazalište.

Uzemši u ispit priložene napisnike dvijuh sjednicah u kojima je predračun, o kom se besjedi, bio pretresan to jest sjednice 20. i 28. Studenoga skoro prošastog uvidja se od prvoga dotično opredieljenja svote o kojoj se govori da je po smislu § 46. obćinskog pravilnika bilo predloženo da bi svi članovi Vieća koji su dionici novog kazališta izići morali, na što je Čeonik opaziti imao kad bi oni izišli da nebi zakoniti broj za glasovanje ostati imao, i naveo je uzroke da se propisi § 46. na jedno društvo kao što je ono rečenog kazališta uporaviti nemogu, i zato je Vieću predložio da se o neuporavljivosti toga propisa izrazi; budući da je glasovanje protivu toga predloga riešilo, to jest u smislu da se isti paragraf uporaviti imade, stvar se nije dalje pretresala i stavka je ostala zapuštena. U sliedećoj

pak sjednici od 28. Studenoga navodeći da se o opredieljenju predloženog iznosa nije glasovalo, i u teku pretresanja bilo je opetovano kad bi dionici kazališta izišli da nebi zakoniti broj glasovateljah ostao, i pod novim naslovom najma za jednu kazalištnu ložu za porabu obćinskog predstavništva opet je predloženo da se 500 fiorinah opredielе, predlog koi je većinom glasovah bio primljen, medju glasovatelje ubrojivši i one članove koji su dioničari novog kazališta, osim jednog samog koi je oba puta kad se naviestio predmet o kom se pretresati imade van sjednice izišao. Nepravilnost sada izloženog postupka iz više obzirah biva očevidna. O uporavljanju zakona nebiva glasovano, i propisi § 46. smatraju slučaj toliko pod naslovom prćije ili prostog novčanog opredieljenja, koliko pod onim uporabe i zakupa, budući očevidno da oni izmedju obćinskih savjetnikah, koji su jošte i dionici kazališta, udioništvujući u sjednici i glasujući dvostruki su značaj dotično naputnikah i primaocah i dotično prćije; porabodavacah i poraboprimacah u obziru kazalištne lože na porabu uzeti se imajuće na sebe uzeli. S druge strane pošto je Vieće zaključilo da se § 46. na osobite odnošaje izmedju Obćine i kazalištnog družtva uporaviti imade, ovo zaključenje kao što je u obziru prostog opredieljenja prćije uspieh imalo, takodjer je uspieh i dotično dvogubog uvieta porabadavanja i poraboprimanja imati moralo.

Zato Gjunta drži da se utoku miesta dati imade, i da se stavka od 500 fiorinah iz predračuna isključiti mora, od čega biva da se 2 na sto od predloženih prirezah na upravne poreze odbiti imadu i zato prirezi sa 38 na sto zbiveni ostaju.

Unutar ovih granicah Gjunta predlaže da bi, uporavljajući drugi razčlanak § 86. obćinskog pravilnika, prirez od 38 na sto na upravne poreze i 100 na sto na predmete potrošnoj carini podvržene za odlomak Zadarski predloženi, Sabor privoliti i na Carsko potvrdjenje podnieti izvolio.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

—

Giljanović. Protivu predračuna obćinskog Vieća dva utoka imademo, jedan od ovih osobito oprovrgava zaključenje s kojim je 500 fiorinah za najam jedne lože novog kazališta za uporabu Vieća istoga bilo ustanovljeno. U obziru ovog utoka nebi ja razlagati mogao, dočim budući i ja dioničar kazališta, mogli bi se i protiv mene navesti oni razlozi koji su tužitelji protivu različitim članovima obćinskog Vieća naveli, da mi sobstveni interes, sasvim da u najmanjem dielu, branimo. Samo ću o drugom utoku besjediti. Ako se bilanci predjašnih skrbi podčinjenih upravništvah se sravne, i ako u obzir uzme da su prirezi do sada na 18 na sto bili ograničeni, zaista je povišenje poreza odveć tegotno i tužitelji imali su pravo o tom se žalovati. Šteta da je ovaj predračun na brzu ruku na dnevni red stavljen bio. Niti ja niti moji drugovi u tako kratkom vremenu njega u ispit uzeti nemožemo. Nego mislim da Gjunta tome zahtievu zadovoljiti može, i negledeći da li žalovanja u obćeno o tom govore, ona bi sama pojedine stavke pregledati mogla i vidjeti da li u istinu takovo povišenje prireza potribuje. Jerbo drugčije, kad bi se protivu jednog predračuna pritužbe podniele, poslovanje Gjunte i Sabora samo bi se na to ograničilo da svaki put predračune Obćinah odobre. Meni se čini da se s ovim sustavom nebi namieri odgovorilo iz obzira što je pokrajinskom predstavništvu namienjeno právo da suvišak opredieljene miere prirezah od Obćinah ustanovljenih odobri. Na svaki način ja ću za Gjuntin predlog radi samog uzroka glasovati, to jest zbog toga, ako danas isti predračun odbacimo, u tom slučaju Obćina nebi svojim dužnostima zadovoljiti mogla, budući da sadašnja miera prirezah nije dovoljna, sasvim da miera ustanovljena preveć tegotna biva.

Filippi. Moj častni drug i prijatelj D.r Giljanović besjedio je o predračunu Obćine Zadarske s gledišta prvoga utoka, a ja ću s gledišta drugoga zboriti za opravdati obćinske Savjetnike, dioničare novog kazališta, na koje bi neki gradjani sumnjičenje baciti htieli. Htio bi prvo svega zapitati one koji su utok izazvali potvarajući ortake novog kazališta da su koristoljubivi. Jeste li vi, o gospodo nekoristoljubivi? Niste li vi oni, govoreći barem o promicateljima onog prosvieda, koji u starom kazalištu interes imate? Ortaci novog kazališta članovi obćinskog Vieća nisu ni malo ni vele koristoljubivi, niti njih § 46. obćinskog zakona osudjuje, jerbo zakon o privatnim interesima govori. Članovi Vieća, ortaci novog kazališta, nikakva sobstvenog interesa neimadu, jerbo kako se od kazalištnog štatuta uvidjeti može, koi je od c. k. Namiestništva odobren i za svijuh kriepostan, svi prihodi kazališta istog

u préiju stavljeni bivaju. Kad bi dakle Obćina jednu podporu kazalištu dala, ova bi gradu na korist ispala, jer pobolšanje javnih predstavah jest stvar koja diku i poučavanje obćinstvu donosi. Ovliko sam izreći hotio za ujamčiti ćutljivost obćinskih savietnikah, ortakah novog kazališta, koji su predračun glasovali; očitujem zbog uzrokah ćutljivosti da ja vrhu ove stavke neću glasovati, kad bi se obaška od predračuna glasovanju podvrći imala.

Nikolić. Htio sam častnom Doktoru Giljanoviću odgovoriti da je Gjunta i u malo časovah predračun tako dobro razvidjela da ona nikakovi trošak isključiti nenalazi osim onoga koi se na predloženi najam jedne lože u kazalištu za porabu obćinskog vieća, odnosi. Sada ako se nikakavi trošak isključiti neima, moralo se je misliti o načinu kako se obćinski trošci podmiriti imadu, zato drugog sredstva neima nego opredieliti prirez na upravne poreze u razmierju od 38 na stò za Zadarski odlomak. Doktoru Filippi pak odgovoriti imadem da Gjunta po krieposti jasnog sadržaja § 46 obćinskog pravilnika nije mogla sumanje učiniti da u ovoj prigodi neizjavi da se od glasovanja isključe svi oni koji su dioničari u kazalištu jer u ovom poslu interes imadu.

Ponte. Zaista se čuditi nemamo da je povišenje prireza od 17 na 40 na sto za Odlomak Zadarski ustanovljeno, u našem gradu veliko negodovanje pričinilo. Članov Obćinskog Vieća žaluju da su ovu mieru ustanoviti morali, da li najveća tegota Zadarskom odlomku zbog toga uzroka dolazi što, po načelu od novog obćinskog zakona potvrdjenom, Zadarski odlomak sa sobstvenim prihodima sobstvene troške sada podmiriti mora, koje je obćena pieneznica svih odlomakah, koji političku Obćinu sačinjavaju, odprvo izdržavala, i proizlazi ponajviše i od toga, što je redarstveno poslovanje, koje je do sada naročiti vladin organ izvršavao, Obćini i uprav samom Zadarskom odlomku naprtjeno. Zato je ova teška nužda prinudila članove obćinskog Vieća, koji su, mal ne svi, veliki posjednici koji u većem dielu ove poreze platjaju, obteritivši ponajviše sebe iste, da ovaj prirez nametnu, koi toliko prirez predjašnjih godinah nadvišava.

Predsjednik. Gospoda koja na Gjuntin predlog pristaju neka ustanu. (*Većinom primljen*).

Četvrti posao. Izvješća odbora za molbenice.

Vranković (*čita*):

Br. 259-D.

Većina Omiškog Obćinskog Vieća moli da bi se kod c. k. Namiestništva izradilo odobrenje odluke Omiške preture od 6. tek. svrhu uništenog izbora Čeonika Deškovića.

Visoki Sabore!

Smatrajući da pitanje smiera na to da bi pokrajinski Sabor kod Namiestništva izradio da se jedan prosti upravnički spis odobri, koi je od malo vremena njemu bio predan.

Smatrajući da je većini Omiškog obćinskog Vieća put otvoren da se on Središnjem Dikašteriumu obrati i njemu svoje žalovanje o možebitnom zakašnjavanju riešenja Dalmatinskog Namiestništva podnieti može.

Odbor predlaže da se sa molbenicom na dnevni red predje.

U Zadru 3. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*):

Br. 258-D.

Petar Šeman prisjednik Blatske Obćine ište da se pokrajinska Gjunta zamoli da bi na njegovu opomenu protivu predračuna Blatske Obćine podnešenu riešiti izvolila.

Visoki Sabore!

Zaključenja naznačena, bila su od Gjunte pod 3. Studenoga t. g. Br. 1217 izdana i u njezinim spisima u dodatku Osservatora Dalmatinskog obielodanjena. Slieldovatelno prestajući uzroci pitanja, odbor predlaže da se molbenica povrati i prositelj na obsluženje Gjuntine odluke 3. Studenoga t. g. Br. 1217 dostavi.

U Zadru 3. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*):

Br. 257-D.

Utok Kistanjske Občine protivu Gjuntine odluke 24. Rujna t. g. Br. 3347, s' kojom je bio preinačen zaključak Vieća dotično obustave imenovanja Tajnika Sundečića.

Visoki Sabore!

Smatrajući da po smislu § 103 občinskog pravilnika Gjunta riešava utoke protivu zaključka občinskog Vieća podnešene; i da pačanje Sabora kao Molbe Starije nije dozvoljeno izvan slučajevah od §§ 99 i 100 predrečenog pravilnika predvidjenih;

Smatrajući, kad bi se priznati hotielo da Sabor u ovom obziru prosudjivati može, da on u obziru osobitostih i tlačenja u Kistanjskom občinskom Vieću 17. Kolovoza 1866 učinjenih, nebi razmiricu s drugog gledišta uzeti mogao nego onako kao što je Gjunta s odlukom 24 Rujna t. g. Br. 3347 riešila, i to zbog uzrokah od iste prostrano izloženih.

Odbor vam predlaže da podnešenu molbenicu odbacite.

U Zadru 4. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vraković (*čita*):

Br. 323-D.

Ante Mištura, upravitelj Bolnice Šibeničke, pita da se njegovoj platji jedna dodatna svota za ovu godinu opredieli.

Visoki Sabore!

U očekivanju odobrenja zakona o bolnicama, koje se svakog dana isčekuje, odbor nije za dobro našao od sabornog zaključenja odstupiti, koje je s Gjuntinim dekretom od 7. Studenoga 1866 Br. 4008 prositelju saobćeno, i zato predlaže da se sa molbenicom na dnevni red predje.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*):

Br. 322-D.

Prešna molba nekih dalmatinskih učenika, s kojom ištu da bi se Sabor za njih kod Popečiteljstva radi toga zauzeo da bi jih povlastio da bi preduzeti visoki nauk i na dalje na Paduvanskem Sveučilištu nastaviti mogu.

Visoki Sabore!

Iznimne okolnosti u kojima se mnogi dalmatinski učenici nalaze, koji preduzete nauke na Paduvanskom Sveučilištu brzo svršiti imadu, osobitu pomnju zaslužuju. Neračunajući pomučnosti koje nastaju od neznanstva jezika i razlike načina predavanja nauka, kad bi se prisiliti hotielo da konačne ispite kod jednog državnog Sveučilišta obaviti imadu, i od velike važnosti biva trošak koi bi njihove porodice izdržati morale radi dugačkih putovanja, gubitka vremena dok se priviknu na način predavanja nauke u njemačkim Sveučilištima, prvo nego drznu pokušati da se ispitu podvrgnu. S druge strane veći diel podpisnikah po sustavu austrijanskom tečaj je nauke izučio, sad se nebi ticalo nego da se njima polaštica za sam jedan put udieli da mogu ispit lovoronakitja učiniti, i to po većem dielu u predmetima koji u politiku nimalo nezasiecaju, kao što su ljekarija i matematika. Odbor dakle predlaže da njihovo pitanje Gjunta sa podkriepljenjem dotično podpisnikah Visokom Popečiteljstvu Državnom sprovede, raširivši polašticu da ispit lovoronakitja koi Paduvanskog Sveučilišta položiti mogu i ostali učenici dalmatinski koji se u istim okolnostima nalaze.

U Zadru 21 Prosinca 1866.

Serragli. Molim gospodina izvjestitelja da mi izjasui tiče li se mladićah koji liečenje ili zakone uče, jer se meni čini ako se liečničkog nauka tiče da je lašnje pristati na pitanje nego kad bi se zakona ticalo. I ovom prilikom izražujem odvjet da se svaka preprieka s puta ukloni onim mladićima koji bi u inostranim sveučilištima znanstvene nauke izučiti hotieli.

Pavlinović (*neke opazke slavjanski izražava*).

Serragli. Ako za praktiku sudbene vlasti nebi bilo nepodobštinah ja na odborov predlog pristajem.

Predsjednik. Tko pristaje neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*):

Br. 321-D.

Fratar sveštenik Otac Karlo Parčić pita jednu pomoć za izdavanje njegovog talijansko-ilirskog riečnika.

Visoki Sabore!

Ilirsko-talijanski riečnik Otca Parčića jest mnogozaslužan za slavjanski jezik tako, da se je i drugo izdanje njegovo učiniti moralo. Za dovršiti onaj posao on sada namierava izdati talijansko-ilirsko dijel koi je od prvog još potrebitii postao. Osobe iskusne koje su imale priliku njegov rukopis vidjeti, uvieravaju da je talijansko-ilirski dijel savršenji od prvoga i da književna radnja ništa nije natrag iza prve zaostala. Ako se pomisli na upliv koi takovo dielo nad razvitkom slavjanskog jezika imati može, za koi se Sabor vazda ozbiljno zauzeo, odbor, o gospodo, misli da vaše namiere tolkuje ako vam predlaže:

Da se Gjunti naručbina dade da se ona za 100 primierakah novog talijansko ilirskog riečnika Otca Parčića predbroji, koji će se izmedju Obćinah i najsiromašnijih učionah porazdieliti.

Neka Gjunta Obćinama Kraljevine preporuči da se na takovu knjigu praktične koristi predbrojiti imadu.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*) Koi odobrava, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*):

Br. 320-D.

Gergo Ivanišević iz Makarske ište da se onom obćinskom upravništvu naredi da mu se potrošni račun one Obćine na pregled dade.

Visoki Sabore!

Ako su istinite stvari u molbenici navedene, obćinsko upravništvo Makarske nepravilno je i protivu § 73 obćinskog pravilnika postupalo.

Budući da právo nadgledanja Obćinah Gjunti prinadleži, odbor predlaže da se molbenica Gjunti dostavi da bi prama obćinskog upravništva potrebite miere uzeti mogla, da bi se propis § 73 obćinskog pravilnika u dielo privesti mogao.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

Predsjednik. Sebi dopuštam opaziti da § 41 propisuje da utoci protivu obćinskog upravništva obćinskom Vieću podnešeni biti moraju.

Vranković. Nije utok protiva jednog opredieljenog propisa, nego samo pitanje da se zakon ujamči.

Pavlinović. (slav.) Predlažem da se s pitanjem Ivaniševića na dnevni red predje.

Vranković. Na predlog Pavlinovića pristajem.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*) Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*):

Br. 319-D.

Seljski poglavar i Starci Orahovca mole da bi se u sadašnjem saborovanju pretrasati imalo njihovo pitanje da se od Peratske Obćine odciepe.

Visoki Sabore!

Videći da je razmirica u jednoj od prodjašnjih sjednicah bila pretresana:

Odbor predlaže da se s molbenicom na dnevni red predje.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

Predsjednik. Ište li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koja pristaju neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*).

Br. 264-D.

Visoki Sabore!

Jedna razmirica od velike važnosti koja u životne interese Dalmacije zasieca, jest zaista ona koja se razumnoj razsudbi Visokog pokrajinskog predstavništva podnosi.

Stanje našeg prometništva jest tako žalostno da svako otečestvoljubivo serce osjeća potribu da se proiznadju sredstva da bi se naša ikonomia spasiti mogla.

Velike su preprieke koje se takovom spasenju protive, i žalostno je reći, da veći dijel od njih od javnog upravništva dolaze. Za potvrdjenje takove plačevne istine dosta je da se Pačke Soline napomenu, koje uprav predmetom ove prijave bivaju.

Pravo su imale Zadarske novine u jednom skorašnjem članku pomnju javnog mnenja na ovaj predmet pozvati i temeljitim razloženjem dokazati žalostne posliedice vladinog pačanja u proizvodu Soli, predmetu koi je za ljudski užitak od prve potribe.

Izmedju mahnah u predrečenom časopisu napomenutih, ona koja najvećma solinarskom prometništvu štetu donosi biva naredba da se proizvod na neku opredieđjenu kolikoću ograničiti mora, koja bi kolikoća zadovoljiti mogla potrebama onog malog broja gradovah na koje se prodaja pačke soli ograničava, dočim za raspačavanje Soli koja se u Piranu proizvodi, obilate se skele otvaraju.

Nerazboritost i nepravda takovog postupka jesu očevidne, radi čega nije potriba o tom besjediti.

I u istinu tome se i prva načela narodne ikonomie protive. Prama očevidnoj zaščiti koja se Piranskoj Soli dava i ograničenju, s kojim se proizvod Pačke Soli osudjuje, javna uprava odgovorna postaje zato što ova solinska prometnost sve tovećma opada, i koja konačnoj propasti koraca.

U ovom stanju stvarih posiednici i solinari naravno da duhom klonuti moraju.

Isti prijavitelj, koi je posjednik u Pagu od dvadest solinah i koi je znamenite glavnice uložio da one Soline popravi i radnju Soli usavršenstvuje, već je duhom klonuti morao videći zapuštenje u kom se ova prometnost ostavlja, da se nereče progonstvo, kojemu je predmetom postala, dočim za predjašnje uprave ona je bila cilj kojemu su najživlje Vladine brige bile upravljene.

I u istinu: Francezka Vlada da bi proizvodu soli pomogla i novčanih je podporah davala kao što dokazuje primier Leopolda Dorkića, koi je za gradnju solinah bezkamatni zajam od 100,000 franakah dobio.

Osim toga njemu je bilo dozvoljeno da uzajmljenu glavnicu sa tretjim dielom proizvoda solinah, koje je sa istom glavnicom podignuo, isplatiti može. Napomenuti se mora da pod prošastim vladama i pod austrijanskom do godine 1850 posjednici solinah nisu javne poreze platjali, dočim sad se donapokon odriče dozvola da se takovi porezi sa onim svotama podmire, koje kraljevsko dohodarstvo za uradjenu Sol posjednicima isplatiti imade.

I zaista prijavitelj iskano takovo pogodovanje od kraljskog dohodarstva polučiti nije mogao, pod izvietom njegovog dobrostanja.

Najposlie se obznanjuje da su Pački stanovnici zbog rečenog pravljenja Soli od vojenog novačenja još od vremena Napoleonovih ratovanjah bili oprošteni.

Sada naprotiv sve se na to kloni da bi se ova prometnost zapustiti i zanemariti imala, koju su vlade u neka vremena pomagale i štitile.

Sadašnje Upravništvo držeći da nije zadosta učinilo što je stege svake vrste proizvodu Soli stavilo, njezino raspačavanje prepriečilo; držeći da nije zadosta učinilo s tim što je u najzgodnije vrieme godine tvorenje Soli zabranilo, i sa tim preveliku štetu posjednicima, Solinarima i cijelom jednom pučanstvu učinilo, koje se, kako predrečeni časopis pravo govori, u najvećem siromaštvu nalazi, sa svim tizim nezadovoljno, i kao da bi se tolikoj sirotinji podsmijavati hotielo i sa očevidnom povriedom dara prirode i ljudske radnje, ono naredjuje da se u more sva ona kolikoća proizvodjene soli, koja opredieljenu mieru prelazi, baciti mora.

Što bi se o jednoj Vladi reći moglo koja bi proizvod kruva, ulja i vina ograničiti hotiela, i koja bi naredila da se ona kolikoća koja neku mieru prelazi uništiti mora?

Ipak to se kod nas, dotično Soli, dogadja, predmet barem za ljudski užitak toliko potribit koliko su potribiti kruh, ulje i vino.

Zaista bi takova praktika oštroumnosti Bastiata dragociena gradiva njegovom šaljivom ikonomičnom razlaganju povod dati moglo. Nego pomenuto postupanje krug šaljivosti prelazi i u nerazboritost dolazi. Zbog stvarih izloženih očevidno biva da zvanje posjednika solinah i prometnika solinarskog nitko nebi sebi pribaviti želio.

I zaista: sami posiednik solinah sa svojim proizvodom raspolagati nemože, sasvim da on porez na prihod platja; samom prometniku solinarskom nije dopušteno da slobodno svoju prometnost obavljati može, sasvim da dotični porez platja.

Naprotiv, kao što je gori rečeno, njemu se radnja obustavlja kad je ljetna vrućina najžešća, kao što se uprav lani i ove godine pridesilo; kad je u najzgodnija vremena za tvorenje soli bilo naredjeno da se radnja obustavi, i to ove godine na 17. Srpnja, dočim lani je takova obustava malo kašnje, na 27. Srpnja, sliedovala. Osim toga nabávnik Soli miesecih i miesecih čekati mora dok mu se dužni iznosak plati, niti se njemu dozvoljava, kao što je prvo rečeno, da se izravna porez sa svotom koju država njemu za proizvodjenu sol platiti mora.

Od ovog načina postupanja sa posjednicima i solinarima i cesarski Erarium velikih štetah osjeća.

Prvo svega u kraljevim skladištima leži bezkoristna glavnica od 800,000 fiorinah, koja bi pristojno upotrebljena 40,000 fiorinah koristi na godinu donieti mogla.

Imala bi se pak olakšati prodaja obalivši cienu mrke soli na 2 fiorina a biele soli na 2 fiorina i 22 novčića na sto funtih, i dopustiti prodaju iste u svoj Dalmaciji i susjednim pokrajinama Hrvatske, Bosne i Hercegovine; stanovnici kojizih voljelije bi dalmatinsku nego ikakovu drugu sol kupovali.

Oslonivši se na razloge izložene prijavitelj moli da bi Visoki Sabor posredovati izvolio, pridržavši erarsku samoprodaju u koliko se vrste soli i prodaje iste u kraljskim skladištima tiče, da bi se ograničenja dotično kolikoće proizvoda, i njegove prodaje, na sama neka miesta sada ograničena, ukinuti imala.

U Drnišu 5. Prosinca 1866.

Petar Miović.

Visoki Sabore!

Razlozi u pitanju izloženi tako su jasni da netrebaju da se ni sama jedna rieč pridoda. Protivu fiškalnog i stiesnjavajućeg načina s kojim se proizvod Pačke soli vriedja odavna je javno mnenje prosviedovalo, i u teku sadašnjeg saborovanja neka su gospoda zastupnici jedan predlog učinila, koi uprav smiera na to da se ukine ograničenje ono dotično proizvodjenja soli, osobito naredbe koja se odnosi na to da se ona kolikoća proizvodjene soli koja jednu opredieljenu kolikoću prelazi, u more baciti imade. Odbor dakle predlaže da se molbenica odnoseća se na predpomenuti predlog, Gjunti dostavi, da o njoj račun držati imade i u svakom slučaju da ona kod Visokog Popečiteljstva posreduje, da se udiele pogodovanja u istoj naznačena.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

Predsjednik. Ište li koi od gospode rieč? (*Nitko*) Tko pristaje neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*).

Br. 317-D.

Obćinsko upravništvo Novoga umoljava Sabor da bi jedan zakon izradio koi bi u dielovnost stavio onaj propis obćinskog pravilnika s kojim se obćini udieljava vlast da parničare pomiriti pokuša.

Visoki Sabore!

Paragraf 30 obćinskog pravilnika izmedju sobstvenih zadaćah obćine u br. 11 ubrojava i onaj prokušaja pomirenja parničarah sredstvom pouzdanih ljudih koji se iz krila obćine izabrati imadu.

Paragraf 39. pravilnika istog dozvoljava obćinskom Vieću da članovi obćine pouzdane ljude za takove pokušaje odabrati megu, i pri kraju naznačuje, da će naročite propise vrhu takovog zavoda jedan osobiti zakon cesarevine ustanoviti.

Sasvim da imadu blizu dvie godine da se obćinski zakon u dielovnosti nalazi, ništa nemanje takovi propisi jošte se i danas očekuju.

Odbor slažući se podpuno za mnenjem Novskog obćinskog upravništva o važnosti ovog zavoda i o koristi koju bi stranke i sudbeno upravništvo pobćeno postignuti mogli, predlaže da se molbenica Gjunti s tom naručbinom dostavi da bi prešno jedan zakon iziskala koi bi Obćinama Dalmacije mogućno učinio da sobstvene svoje zadaće od § 30 br. 11 obćinskog pravilnika smatrane isvršiti mogu.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

Predsjednik, Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Gospoda koje pristaju neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*):

Br. 297-D.

Visoki Sabore!

Odnosno na stavku 9. predračuna pod naslovom "unapredjenje obrtnosti i zemljedielstva" namieravali smo pitati da se kao podpora Zadarskom družtvu uzajemne pomoći iznos od 200 fiorinah opredieliti imade. Očitovanje pri otvoru nekidašnje sjednice od gospodina Predsjednika učinjeno da takove predloge pretresanju i glasovanju podnieti neće, koji bi smierali na to da se novac u posebne predmete uloži, nas je primoralo da se za čas od takovog pitanja uzdržimo, pridržavajući sebi to učiniti kad se pretresanje o bilancu svrši. Pitajući visokom Saboru da bi svotu istu Zadarskom družtvu uzajemne pomoći opredieliti hotio, držimo za suvišno uzroke o tom navoditi koji se očevidni ukazuju. Uvjereni budući da pokrajinski fond nikad neće zadosta učiniti da takova ustanovljenja razširi u utvrdi, koja, osnovana na radnji i na ćudorednosti, svetu svrhu imadu da se za sabiranje milostinje ustanovi. Odveć se velike pomučnosti i predrazsude u našoj pokrajini nadvladati imadu, i ponajviše oni duh nemarnosti koi razvitak udružavanja prepriečuje. Ove preprieke i Zadarsko je družtvo uzajemne pomoći predobiti moralo, koje je u Listopadu s. p. bilo otvoreno. Ono imade glavnicu od 2000 fiorinah, odveć nedovoljnu da bi odmah u početku dobročinstvo svoga ustanovljenja posviedočiti moglo. Zato je potribito da njemu pokrajinski fond u pomoć priteče, radi čega nadaju se podpisnici da će Visoki Sabor na njihovo pitanje pristati.

U Zadru 20. Prosinca 1866.

D.r Jakov Giljanović.
Frane od Zanki.
D.r Kostantin Vojnović.

—

Visoki Sabore!

Društvo uzajemne pomoći zanatčijah Zadarkih započeto i uzdržano sa radinošću i postojanstvom pohvale dostojnim, bilo je nekolika mieseca nazad uredjeno, i dosada je želju u ostalim okružjama probudilo da bi i oni i takova ustanovljenja zavesti mogli. Mnogo je željeti da se njegova budućnost osigura, da bi, ako ne drugo, za primier biti moglo, što, i ako u malom razmierju, pred-

vidljivost i štednja učiniti mogu. Odbor predlažući dakle da se podpora u načelu Zadarskom družtvu zanatlijah uzajemne pomoći udieli, sebe povlaštenim nesmatra da vam iznos takove pomoći naznači; i za stavit ga u suglasje s drugim potribštinama stavke "unapredjenje obertništda i poljodielstva" i za popraviti predjašnje zaključenje sabora o ovom predmetu učinjeno, drži da se u tom obziru pitanje odboru dohodarstva ili Gjunti dostaviti imade, kada kratkoća vremena prvome nebi dopustila o tom se baviti, i da svotu od 200 fiorinah od stavke "unapridjenje obrtništva i poljodielstva" dignuti imade.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

Serragli. Meni se čini da kratkoća vremena odboru nedopušta da izvješće o ovom predmetu podnese, zato govorim da se na predlog u pravilu pristane i trošak za došastu godinu namieni i da bi Gjunta ove ili došaste godine izdanje ovog novca opredialila to je sve jedno. Pravilo se primiti može kao što se je za zanatćije Korčule učinilo. Jošte bi predložio da se takova svota odmah dozvoliti imade.

Vranković. Ja sam se prosto pridržavao zaključenja za zanatlije Korčule lani od Sabora učinjenog. Zato na Seragliev predlog pristajem.

Predsjednik. Dakle vi pristajete na predlog da se od stavke: podpore za poljodielstvo, 200 fiorinah opredieliti imadu.

Serragli. Ja pitam da se ova svota u predračnu 1868 godine stavi, jer je oni za 1867 godine već bio glasovan.

Danilo. (*Slav. neke opazke izražava*).

Serragli. Računi o trošku izdržanom na taki su način sačinjeni da porcznik malo razumieti može o tom što se je potrošilo.

Danilo. (*slav. još neke stvari u ovom obziru opetuje*).

Predsjednik. Predlog biva učinjen da se 200 fiorinah opprediele. Drugo, da se oduzmu od stavke: unapredjenje prometništva. Treće da se u predračun za 1868 godinu stave.

Ide na glasovanje prvi predlog. Tko pristaje neka ustane. (*Većinom primljen*).

Ide na glasovanje drugi. Tko pristaje neka ustane. (*Većinom primljen*).

Vranković (čita):

Br. 256-D.

Ante Krivelari, Preglednik Zadarske Bolnice, ište da se od njegovog pensioniranja odustane.

Visoki Sabore!

Smatrajući da pitanje smiera obustaviti jedan čin jošte nejizvršeni;

Da zbog štovanja pravila Gjuntine odgovornosti prama pokrajinskom predstavništvu, njojzi nepristoji neposredno pačati se u poslove dotične pensioniranja onih izmedju njezinih činovnikah koji svrhi svoga opredieljenja više neodgovaraju, kad se s takovim mierama nevredjani pravičnost, niti javni interes.

Da je gospodin Ante Krivelari navršio četrdeset godinah službe, i da radi njegove starosti i male sposobnosi za najlakše zadaće njegovo pensioniranje uprav oni razlozi javne koristi zahtievaju, na koje se on poziva:

Odbor predlaže da s njegovom molbenicom na dnevni ned predje.

U Zadru 2. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vranković (čita):

Br. 292-D.

Visoki Sabore!

Seljani otoka Korčule svake godine gdiekoji komad Občinske gore zbog toga zapale da bi zemlju gdie je gora bila uzorati i posijati mogli.

Da li požar u onim gustim gorama zametnut, koju sačinjavaju smolava stabla, takovi mah obuzme daciela brda gorom nasadjena imajuća prostor u duljini od 5 do deset miljah a u širini od

tri do četri milje, unište sa neizmiernom štetom Obćine i stanovnikah otoka. Drugi bič toliko strašni koliko i prvi jest varvarski običaj oguliti koru borovog stabla (koji služi za gradnju brodovah i za gradjevine kućah), zbog čega stabla u malo miesecih usahnu tako da se ništo oni a ni za sami oganj upotrebiti nemogu. Od računa od vieštih gospodarstvenikah učinjenog od kore od 300 odraslih stabalah bora oguljene gorski lupeži (jerbo nijedan posjednik s takovim se varvarskim običajem neposlužuje) samu korist od 22 fiorina i 50 novčićah (u sredaju ruku računajući) dobivaju; naprotiv kad bi se isti stabli za brodograditeljstvo i za gradjevinu kućah prodali, dali bi iznos od 600 fiorinah, a imade mnogo i takovih stabalah koji služe za poprečnu gradju uzduž svega broda, koje se od 15 do 20 fiorinah svako brodaje.

Da bi se takovi varvarski običaj zabranio N. C. K. A. V. 1864. godine dostojalo se najmilostivije na naš otok poslati Doktora Franu Ungera profesora Bečkog Sveučilišta da na lice miesta one varvarske običaje ispita, i da predloži sredstva kako bi se oni iskorenili i nasim gorama predjašnje cvatuće stanje povratiti moglo.

Glasoviti ovoj čoviek prestrašio se kad je takovo varvarstvo i takovu opačinu uvidio koja se pred očima istih vlastih bezkaznjivo dogadja, koje se nikad nisu zauzimale niti se zauzimlju da tomu lieka nadju, i zato je svu krivicu Vladi namienio, kao što se iz znanstvenog njegovog izvješća 21. Srpnja 1864 Bečkoj Akademii znanostih predano, uvidjeti može, i pozvao je Vladu N. V. da takovu krvavu bezkaznjivu trgovinu prepriečiti imade. Isto izviešće sa obširnim opisom u tom obziru učinjenim, presvjetla gospodo upoznati možete od dopisničtva iz Korčule 11. Studenoga s. p. Br. 73 od jednog našeg suotačbenika u dnevniku Dalmata izdanom i iz drugoga koi će skoro u istom časopisu na svietlost izići uvidjeti možete.

Ponizni podpisnici valjda bi uvriediti mogli poznanstvo i razboritost vašu, presvietla gospodo zastopnici, kad bi vam dalje opisati hotieli prežalostne posliedice onih dvajuh bičevah, koji će, ako se naskoro nepreprieče, ona brda sada sa plemenitom gorom pokrivena u prostu golet pretvoriti; koja gora toliko hiljadah ljudih u gladnim godinama hliebom hrani, i koje naše brodograditeljstvo uzdrži jer njemu potrebiti materijal za graditeljstvo brodovah nabalja, ovaj je zanat u naš otok za 14 godinah znamenitu svotu od 1,500,000 fiorinah unio, kao što se od državopisnih podatakah u Br. 68 lista Dalmata izloženih uvidjeti može.

Cielj na koju ova naša predstavka smiera, izvrstna gospodo, jest taj, da bi ste izvolili:

1. Visokom Saboru nju sa predrečenim izvješćem predpohvaljenog glasovitog profesora D.ra Unghera, u Broju 73 časopisa Dalmata uvrštenom, i državopisne podatke o Korčulanskom škveru u Br. 68 istog dnevnika opisanih Visokom Saboru dostaviti, njega zamoliti da bi odmah zakonotvornim putem narediti hotio:

a) Da se zabrani iznošenje borove kore iz korčulanskog otoka, od koje niti Obćina, koja je glavni poreznik, niti ijedan posjednik ni sami jedan novčić koristi od onoga vandaličkog utamanjenja nedobivaju, nego se sami gorski lupeži s time koristuju, a to jesu pijanci, poročnici i berekini, koji koru sa stabalah gule pak nju koristoljubiju predanim špekulantima pod odveć neznatnu cienu prodaju, koji pak takovu koru u inozemstvo kao predmet za bojadisanje rasprodavaju; kao što je obširno od jednog našeg sugradjanina u jednom njegovom izvješću opisano, koje će, kako smo rekli, u časopisu Dalmata na skoro biti obielodanjeno;

b) Da se zabrani usidba i paša u onim komadima zemljišta na kojima je požarom gora bila utamanjena, i da se u miesecu Svibnja t. d. naredi uništenje one koja je ove godine obavljena.

c) Da se zabrani iskopavanje panjevah i uništoženja gore pod prietnjom globah ili utamničenja; osim *samog* slučaja da bi težak htio raskerčiti zemlju da bi ju težiti mogao; jerbo pošto se požarom gora utamani, sad je užasni običaj naštao da se panjevi iskopaju i s tim se posledoji udar uništoženja svakoj rastljivosti gore nanese, koja za sebe i za potomke plačevnu budućnost ukazuje;

d) Najposli da Obćina platiti imade svaku štetu koja bi se gorama otoka, unutar njezinog područja učinila, kao što pametno Dandulova naredba od 1808. godine naredjuje.

Ako, presvietla gospodo ozbiljno izdanje ovih

koristnih zakonah izradite, koji će i za svu Dalmaciju biti koristni, vi ćete za jadnu našu otačbinu biti dobrozaslužni, i zato mi ćemo i naši potomci vas s blogoslovom spominjati, jer će te s time otok od prieteće propasti sačuvati.

U Korčuli 12. Prosinca 1866.

Prugospodin Zaffron.
Kostantin Vojnović.

(*Slidi* 36 *podpisah*)

—

Visoki Sabore!

Razsudjujući za koliko se predlozi u pitanju učinjeni preporučuju i potriba nastaje da se za uzdržanje i obnovljenje gorah prešno providi, neke se od iskanih mierah od obstojećih zakonah uporaviti mogu, druge pak umierenu zadaću odbora prelaze i mogle bi povodom postati savršene osnove zakona za koju bi se Gjunta zauzeti morala:

Odbor predlaže da se pitanje Gjunti zbog toga dostavi da savršenu osnovu zakona za došasto saborovanje podnieti imade.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

—

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*):

Br. 294—D.

Visoki Sabore!

Niti grad Kotor niti ikakovo drugo miesto onog okružja bolnice za bolestnike neimadu.

Vlada Njegova Veličanstva, i ako je oskudno i ne na najbolji način, nekolike godine nazad providjela je da se u Dubrovničkoj bolnici za bolestnike Kotorskog okružja nekoliko malo miestah pridrži, i osobito za liečenje onih koji od prilipčive bolesti boluju, koji, teško bolestni, niti su moglo niti će ikad moći toliko daleko biti prenešeni.

Ono što se prvo na način sasvim bezplatni dobivaše, poslje počelo je ono okružje otegoćavati s nametnutim prirezom do svršetka godine 1866. su dva na sto. Sasvim da mu mal da nenikakovu korist to nedonosaše opet se ono okružje tome nametu podčinjavaše, da li od carske milosti zaiskalo je da bi se za ustanovljenje jedne bolnice u Kotoru jedna državna Lutrija opredieliti imala.

U isčekivanju takove milostive dozvole, Visoki je Sabor osnovu zakona za pokrajinske bolnice glasovao, i sa uporavljanjem istoga u glasovanom i odobrenom predračunu za 1867. godinu za podmirenje toliko pokrajinskih koliko bolničkih trošaka jedini je prirez od 27 $^1/_2$ na sto na upravne poreze ustanovljen.

S takovim zaključenjem prirez koi su do 1866. godine platjala okružja Zadarsko, Splietsko i Dubrovničko, bio je ponešto umaljen, dočim se za Kotorsko okružje prirez od šest i po na sto povišuje koi je dosada iplatjao, i to bez da je ikakovu korist od tako preteškog nameta imati mogao.

Ako je pravedno da svi stanovnici pokrajine bez razlike za podmiridbu trošakah od neobhodime potribe za pokrajinu pritećí moraju, takodjer je pravedno i pristojno da se svi staviti imadu u takovo stanje da se koristovati mogu s providbama za koje su pozvani da trošak izdržati moraju.

Osim toga čovikoljubivost iziskuje da se za stanovnike Kotorskog okružja neotložima providba učini. Za polučenje koje, kao predstavnik gradovah onog okružja moram Visoki Sabor zamoliti, da bi za potribe siromašnih bolestnikah Kotorskog okružja providjeti hotio, i priznavši nemogućnost da se oni u Dubrovničkoj bolnici liečiti mogu, Gjuntu uoblastiti izvolio da dopisništvo sa Kotorskom obćinom i drugim obćinama onog okružja odmah preduzme da bi se sa najvećma mogućom štednjom i dokle se uprav ondie jedna konačna bolnica neustanovi, privremenim putem jedno pristojno miesto za liečenje bolestnikah onog okružja ustanoviti imade, i da potribite troške izdrži sa fondovima koji su za sve bolnice opredieljeni i na njezino raspoloženje stavljene.

U Zadru 19. Prosinca 1866.

Andria Nikolić.

Visoki Sabore!

Sasvim da se u Kotorskom okružju ponaj-

više nalazi vrletnih kotarah kao što su i svi otočki, ništa nemanje odbor preporučuje da se zavodi za liečenje bolestnikah, da li strogo u granicama predračuna i bez ikakove nove tegote, umnožiti imadu. U ovim okolnostima Gjunti predlog zastupnika Nikolića preporučuje, i nju povlaštjuje da opredieli jedno miesto za liečenje bolestnikah Kotorskog okružja, vazda pak bez povriede pravilah novog zakona o bolnicama, i bez nametanja većih tegotah na pokrajinu.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*):

Br. 313—D.

Risansko obćinsko Vieće utok je podnielo protivu Gjuntinog riešenja sadržanog u odlukama 28. Listopada s. p. Br. 3041, 3042, 3043, 3044.

Visoki Sabore!

Razsudjujući da je pačanje Sabora kao starije molbe od pravilnika isključivo opredieljeno za slučajeve od § 99. predvidjene;

Razsudjujući da u obziru izborah sredstvom ceduljah u § 48. naredjenih da u praktici u onim obćinskim Viećama gdie siede neknižni članovi velike pomučnosti nastaju i da Gjunti nije bilo dopušteno od zakonskog propisa odstupiti.

Odbor predlaže da se s molbenicom na dnevni red predje.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*):

Br. 312—D.

Visoki Sabore!

Sa priklopljenim dvima molbenicama sa dotičnim prilozima, podnešenim Njegovom Veličanstvu premilostivom našem Cesaru i gospodaru, zaiskao sam milost da bi moju jadnu suprugu u klinički Bečki zavod za liečenje sliepih bezplatno primili jeda bi lieka naći mogla, budući da je s jednim okom po nesreći osliepila, i da bi se njojzi milostiva pomoć za putne troške za nju i za osobu koja bi nju pratiti imala od Zadra do Beča udieliti imala.

Od uredovnog dopisništva uslied istih molbenicah dostavljenog kao što se od uloženog raspisa 9. Siečnja 1866. Br. 3026 g. 1865. meni od obćinskog, Upravništva predanog uvidjeti može po nesreći bilo je riešeno:

Da Bečki klinički zavod babinstva nije nego jedan odsiek one obćene bolnice, koi odriče se primiti bolestnike koji od očijuh boluju, kad je bolest takova koja se izliečiti može.

Da c. k. Državno popečiteljstvo opaža pak ovo da bolestnici koji se u onaj zavod primaju kada troške liečenja i hrane nebi bili u stanju platiti, da se naplata takovih trošaka od pokrajinskog fonda one krunovine, kojoj bolestnik pripadleži, iskati imade.

Da je Visoki dalmatinski Sabor izjavio da trošak o kom se besjedi na pokrajinski fond naprtiti nemože.

Videći da je Visoki pokrajinski Sabor nanovo sazvan, njemu s ovom molbenicom pritiečem i pokorno u ime čovikoljubja molim da bi Gjuntu uoblastiti izvolio da bi milosrdno iskanu pomoć meni dati izvolila.

U Zadru 29. Studenoga 1866.

Lovre Vidović.

Visoki Sabore!

Razsudjujući da ako po novom zakonu o bolnicama, koi još nije od premilostivog Cesara bio potvrdjen, u pravilu pokrajinskom fondu pristoji podmiriti troške onih siromašnih bolestnikah koji u bolnici druge pokrajine liečeni bivaju, da se takovo pravilo naravno ograničiti imade na one bolestnike koji bi slučajno bili prinuždeni pribiegnuti u jednu bolnicu koja se van Kraljevine nalazi.

Smatrajući da povlaštjenje da se uprte trošci za liečenje, koje se obistiniti imade, protuslovi pravilima koji sa upravništvom fondovah za liečenje siromašnih bolestnikah vladaju, i da se oni sa oshudnim sredstvama s kojima pokrajinski fond raspoložiti može neslažu.

Nek se s molbenicom na dnevni red predje.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*):

Br. 311—D.

Dmitar Paško bivši Tajnik Obćine Makarske pita da se Makarska Obćina primora njega u službi uzdržati ili mu pravilnu pensiju opredieliti.

Vranković. Od priloženih spisah javstvuje da je on još u prošastom Prosincu Makarskom obćinskom Vieću pitanje podnio, koje je ispit toga dotle odložio dokle novog tajnika naimenuje. On je Gjunti utok podnio, koja je njegovu prošnju obćinskom upravništvu s tim dvostavila da ju odmah odlukama Vieća podčiniti imade (*čita*):

Visoka Gjunto!

Pitanja tajnika Paško sastoje se u tome, ili da se u tajničkom zvaniju pridrži, ili da mu se pravilna penzija opredieli. Ona pobaška smatrana biti imadu, bilo zbog toga što primanje jednog, drugo pitanje isključava, bilo pak zbog toga što je dotično prvoga preduzeto dopisništvo, koje drugomo oshudieva.

Od sadržaja molbenice i njezinih priloga ispada da kad je obćinsko Makarsko Vieće odlučilo da se svi zvaničnici predjašnjeg upravništva u razpoloživost stave, on je protivu one odluke obćinskom Vieću pod 11. Studenoga 1865. pritužbu podnio, njemu opažajući da on nije nadležan njegov odpust od službe izreći; i da je zaključenje o ovome predmetu bilo do konačnog imenovanja novog tajnika obustavljeno, koje imenovanje još nije sljedovalo.

Pokrajinska Gjunta kojoj se je tajnik Paško zbog istog uzroka bio obratio, s odlukom 28. Travnja 1866. Br. 1437, njegov je utok obćinskom Makarskom upravništvu s tim dostavila da ga zaključenju obćinskog Vieća podvrgne, protivu kojega njemu po smislu § 103. pravilnika ostaje slobodno dalji utok Gjunti podnieti.

Takovo zaključenje obćinskog Vieća još nije sliedovalo, niti se od predjašnjih spisah uvidjeti može da je Gjunta kakovu naredbu izdala da obćinsko Vieće Makarske privoli da se o tom baviti imade.

To izloživši i razsudjujući da je prvo svega potribito da se zadatak rieši imali gosp. Paško i na dalje u zvaniju tajnika kod Makarske Obćine ostati;

Da vrhu toga obćinsko Vieće nikakovo konačno riešenje još nije izdalo;

Da je za dugotrajno vrieme koje je proteklo od uručenja spisa, Gjunta morala riešenje, i kad bi trabalo načinom od § 104. obćinskog pravilnika, iziskati;

Odbor predlaže da se pitanje Gjunti zbog toga dostavi, da o njem potrebite naredbe izdati imade da se riešenje na Paškino pitanje dati mora.

U Zadru 21. Prosinca 1866.

Ponte. Od jednog spisa jučer od obćinskog Upravništva Makarske primljenog, doznaje se da će obćinsko Vieće poslje Božićnih svetkovina biti sazvano.

Vranković. To riešenju ništa nesmeta.

Predsjednik. Ovo je bilo opaženo bez da ikakav upliv na riešenje imati može. Gospoda koja na predlog Odbora pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Vranković (*čita*):

Br. 222—D.

Visoki Sabore!

Pripadajući podpisani onim gradskim porodicama braštine Sv. Jakova, kojima prinadleži, po oporuci dobrodietelnog osnovatelja Jovinića od 1. Rujna 1569., i uslied potvrdjenja od N. C. K. A. Veličanstva pokojnog Frane I. udieljenog, jedna prćija od 200 fiorinah p. n. za dievojke ovih porodicah koje se udaju, on je prošnjom 30. Siečnja 1865., kao što treba podkriepljenom, Municipalnom Zboru zaiskao da se ova prćija njegovoj kćeri Marijani opredieli, koja je bila zaručena Karlu Novotny stražmeštru barjaktaru c. k. piešačkog pulka baron Reisak, koi se ovdie do svršetka Travnja t. g. u posadi nahodjaše.

Pošto se viénčanje iste njegove kćeri obistinilo dne 3. Veljače t. g., podpisani predstav-

kom 7. istog mieseca Municipalnom Zboru dostavivši župničko sviedočanstvo, pitao je, odnositelno na predrečenu molbu u Siečnju 1865. predanu da se po smislu oporuke dobrodietelnog zavieščatelja Jovinića koliko prvo ono 200 fiorinah p. n. predrečenoj njegovoj kćeri opredieli, koja na to pravo imade.

Nego nemogući polučiti iskanu prćiju, on je pod 1. Ožujka t. g. občinskom upravništvu molbu podnio da bi novac za prćiju namienjeni isplatiti izvolio; i s potonjim prošnjom 15. istoga mieseca novu je molbu za častno Vieće, občinskom Upravništvu podnio da bi na prvu molbu mieseca Siečnja 1865. riešiti hotielo; da li nebudući prositelj takovo riešenje polučio mora držati da predrečena njegova predstavka još nije na zaključenje Vieću bila podnešena, i to protiva očevidnog propisa novog občinskog pravilnika od 30. Srpnja 1864.

Ponukovan neprestano od kćeri koja se u dalekoj zemlji nalazi i koja veliku potrebu od predrečene pomoći imade, jerbo ratni dogadjaji nju su primorali da se od muža rastavi, koi se s vojskom u sjevernjoj bitki nalazi, i za četri mieseca u Gratcu sama ostane, zbog čega je mnogo potrošiti morala; zato se je doljepodpisani k Gjunti s molbama 26. Travnja i 19. Rujna t. g. obratio da bi sa svojom vlasti providieti hotiela da se sa ovim poslom kraju dodje.

Kakov je odgovor na predrečene dvie molbe dobio, Visoki Sabor od priloženog prepisa vidjeti može, bez da je od predrečenog občinskog upravništva doljepodpisani ikakov odgovor imao, sasvim da je to po propisu sadržanom u raspisu 24. Rujna t. g. Br. 3415 predpohvaljene pokrajinske Gjunte učiniti morao.

To izloživši, i budući da podpisani nepita da mu se prćija kćeri opredieli iz občinskih i drugih fondovah, nego od jedne posebne zaklade, iznos koji morao je odmah biti isplatjen, kao što je dobrodieteljni Jovinić u svojoj oporuci to opredielio; zbog svega toga doljepodpisani predstavnik svoje kćeri obratja se na Visoki Sabor i moli da bi takove naredbe izdati izvolio, da bi štovano občinsko upravništvo uklonilo s puta preprieke koje počesto nastaju za odgoditi sazvanje vieća sa bezkoristnim, neznatnim i kasnim odgodama, i da se njemu nadalje neodlaže (poslie devet mieseci isčekivanju) isplata prćije o kojoj se besjedi, jer će podpisani u protivnom slučaju, kao predstavnik svoje kćeri biti prinuždem sa shodnom predstavkom Njegovu C. K. i A. Veličanstva priteći.

U Zadru 26. Studenoga 1866.

Jerolim Markoleoni.

Br. 3415.

Gosp. *Jerolimu Markoleoni*
u Zadru.

Vaša prošnja od 26. Travnja t. g. bila je s danom 28. istog mieseca pod Br. 1629 radi dužnog obzira miestnom občinskom Upravništvu dostavljena, kome je istovremeno za shodni postupak nova vaša molba od 19. tekućega bila s tim poslana, da vas obznani ako preprieke kakove na put staju da se vaša pitanja zaključenju občinskog Vieća podvrgnu.

U Zadru 24. Rujna 1866.

Predsjednik

Petrović s. r.

Visoki Sabore!

Razsudjujući da Zadarsko občinsko upravništvo nije nikakovo riešenje na više pitanjah gospodina Markoleona izdalo dotično pitanja prćije za njegovu kćer Marijanu iz Zaklade Jovinića, sasvim da je prva njegova molba od 30. Siečnja 1865.

Razsudjujući, da saobćenje Gjuntino 24. Rujna 1866. Br. 3415 o istom predmetu učinjeno ograničava se na to da se prositelj uviedomljava da su njegove prošnje občinskom Upravništvu s tim dostavljene da njega obznani kad bi kakova preprieka na put stala da se njegovo pitanje riešenju občinskog Vieća podvrgne;

Razsudjujući da nikakovo saobćenje nije prositelju učinjeno; i stavljajući na stranu riešenje o glavnoj stvari, svaki prositelj pravo imade odgovor iskati;

Razsudjujući da Gjunti pripadleži pravo nadgledanja u svim poslima koji sobstvenoj zadaći Občine prinadleže, i da za obavljanje takovog práva providjaju §§ 101, 103 i 104 občinskog pravilnika.

Odbor predlaže:

Da se Gjunti naručbina dade da ona pro-

vidi, u granicama sobstvene zadaće, da se na gospodina Markoleona riešenje ma kojemudrago o njegovom pitanju saobćiti imade.

U Zadru 4. Prosinca 1866.

Fanfogna. Gospodinu Markoleonu bilo je odmah odgovoreno, dok je prošnju učinio da će se njegovoj kćeri 200 fiorinah opredieliti. Sa ovom sviedočbom obćinskog Upravništva, on je dozvolu dobio da se njegova kćer sa jednim stražmestrom vienčati može. Poslie viençanja on je u Upravništveni ured novce iskati došao; i njemu je odgovoreno da će se njegovoj kćeri 200 fiorinah odmah isplati, dok dotični fondovi to dopuste. Novacah zaklade još se u pieneznici nenalazi, dok jih bude odmah će se njegovoj kćer dati, da nebi otac njih zloupotrebiti mogao.

Predsjednik. Predlog glasovanju podvrgava. Gospoda koja pristaju, neka ustanu. *(Većinom primljeno).*

Peti posao dnevnog reda Gjuntino izvješće o predlogu da se osnove zakona u oba jezika prevedu.

Ponte (čita):

Br. 307—D.

Visoki Sabore!

Častna gospoda zastupnici Ante Rossi, Petar Radulović, Jovanović, D.r Miho Klaić, Raimondi, Kovačević i Danilo predali su gospodinu Predsjedniku Visokog Sabora sliedeći predlog:

„Neka Visoki Sabor zaključiti izvoli da se „osnove zakona u oba jezika predati imadu; i „pošto su članak po članak na talijanskom tek„stu bili glasovani, da se u drugom pročitanju u „oba zemaljska jezika odobrenju Sabora podnieti „imadu„.

Vidivši kad se glasovanje jedne kojemudrago osnove članak po članak na talijanskom tekstu preduzme, naravno razumieti se mora da se osnova ista i za obćeno pretresanje u talijanskom tekstu predati mora;

Vidivši da se dogoditi može u obćenom pretresanju jedne osnove zakona da osnova ista za neshodnu bude priznata i da zbog toga u obzir nije uzeta, u kom slučaju prestaje potreba da se o njoj baviti imade, i bio bi suvišan trošak da se i na slavjanskom jeziku podnese;

Vidivši kad se glasovanje članak za člankom na talijanskom jeziku preduzeti mora i samo po sebi očevidno ispada da izmiene, preinake i isključenja mogu takovu posliedicu imati da osnova od zaključka Sabora ispane u većem dielu različita od one koja je u izvoru bila na pretresanje podnešena;

Vidivši da je zbog toga i za ukloniti bezkoristne troške i dangube Sabor u sjednici 4. Veljače 1863. istovetni predlog odbacio koi je smierao na to da se osnove zakona u oba jezika pretresanju podvrći imadu;

Vidivši s druge strane da poslie prvog i drugog pročitanja i zatvora svakog pretresanja smierajućeg na dione propise osnove, ništa nesmeta prvo neg se preduzme glasovanje o ukupnom zakonu da se pročitanje u oba jezika preduzme i da se obama jednaka čast udieli; i

Vidivši da to biva koristno u predvidjenju slučaja da se carsko potvrdjenje poluči i da osnova zakonom postane, potriba nastaje da se Sabor postara da bi ova dva teksta medju sobom bila suglasna;

Gjunta čest imade predložiti da se prvi dijel predloga odbaci, i da se po tom i na dalje prosliedi, u suglasju saborskog zaključenja 4. Veljače 1863., dostavljanje i pretresanje na talijanskom jeziku osnovah zakona, da li pak poslie drugog pročitanja osnovah istih, i po svršetku svakog daljeg razlaganja o dionim njihovim propisima, prvo nego se glasovanje o ukupnoj osnovi preduzme, da se one u oba zemaljska jezika pročitati imadu onakove kakove bi od obavljenog pretresanja ispasti mogle.

U Zadru 15. Prosinca 1866.

Monti. Ja na predlog mojih političkih prijatelja niti na Gjuntino preinačenje nepristajem.

Meni se čini da se sa ova dva predloga našem narodnom jeziku odveć umiereno miesto dava. Ako mi pravedno izjednačenje želimo, právo hoće da se obim stranama jednaka čast udieli; meni se čini da se po logici drugčije primiti nemože nego da se svaki zakon u oba teksta ne samo na glasovanje nego i na pretresanje dostavljeno biti imade.

Po mome mnenju Gjunta bi prvo svega baviti se morala da se zakon u oba teksta pre-

vede prvo nego se pred Sabor donese. Pošto je zakon pred Sabor donešen svakom zastupniku biva slobodno na jednom ili na drugom tekstu popravke činiti, i po tom zakon ne samo glasovan nego u oba jezika i pretresivan biva. Na sto bi služiti moglo da se zakon u drugom tekstu Saboru podnese poslie nego je bio na talijanskom jeziku pretresan? O čem bi Sabor suditi imao? Nebi nego o točnosti prevoda prosudjivati mogao. Nebi se u slavjanskom tekstu nikakova popravka učiniti mogla, ako nebi učinjene popravke na oba teksta jednako odgovarale, i u ovom slučaju nagazili bi na onu preprieku koju izbieći želimo, to jest da se Sabor u Skupštinu jezikoslovja pretvara gdie jezikoslovna pretresanja raspravljana bivaju, koja ovdie miesta nebi imati mogla.

Zbog toga u ovom smislu popravku predlažem (*čita*):

„Neka Visoki Sabor zaključiti izvoli da se osnove zakona u oba zemaljska jezika na pretresanje podnositi imadu".

Pavlinović (slav). Drago mi je da je moj prijatelj D.r Monti dokazao neznatnost i nedosliednost predloga drugih mojih prijatelja. Ja podpuno na njegovo mnenje pristajem. Koliko je predloženo, jedinstveno je zbog protivne stranke učinjeno da nebi pomisliti mogli da mi sve u jednom postignuti tražimo. Hotielo se jošte zadovoljiti onima koji su nama obećavali da će naše mnenje podkriepiti. Netemelj ti su uzroci zbog kojih se Gjunta tome protivi. Kad bi se ovaj predlog, zbog troška i dangube vremena, odbaciti hotio, budući da se dogoditi može da se jedna ciela osnova zakona neprimi, i zato radnja u poslu uložena izgubljena biva, u tom slučaju moralo bi se reći da Gjunta na nikakovom jeziku osnovah zakona nepodnese, jer bi za cielo mogli biti odbačeni, i po tom držati se može da su svi trošci u to vrieme za platje njezinim članovim izdržani u taman učinjeni.

Predsjednik. Gjuntin izvjestitelj neka razlaganje o glavnim točkama razmirice preduzme.

Ponte. Ja na predlog častnog Monti-a pristati nebi mogao, budući da se dva teksta jednako obvezatna ustanoviti nemogu, dočim za koliko bi se nastojati moglo da su ova dva teksta suglasna, opet će se razlike izmedju njih vazda naći. Treba svagda ustanoviti da jedan tekst izvorni biti mora. Mi pak vidimo u svim zakonima koji su najvećom pomnjom od valjanih pravnikah i razumnih prevoditeljah prevedeni bili, da se vaviek razlikah nalazi, zato u sum jivim slučajevima ostaje pridržano da se izvornom tekstu priteći mora. Zato u koliko je meni poznato u nijednom zakonotvorstvu dva izvorna teksta nepostoje. Držati za izvorni naš tekst talijanski toliko više za potribito nalazim, što sa nepovoljstvom ispoviediti moramo, da većina slavjanskog jezika kod nas tako dobro nepoznaje da bi suditi mogla da li su oba teksta sasvim suglasna. Na svaki način Gjuntin predlog jest jedan korak unapred učinjen od onoga što je do sada postojalo. Ono što mi svi želimo da se u stanju, u kom se ova dva jezika u pokrajini nalaze, stanje koje je od okolnostih od nas sasvim nezavisnih proisteklo, jedna promiena učiniti imade da bi se do savršenog izjednačenja doći moglo, da li to malo po malo, a ne sve u jedan mah, da se nebi nepodobštine poroditi mogle. Uprav ova razmišljanja mene su odbila da na predlog častnog Monti-a nepristanem, i samo iz ovog uzroka a ne kao što častni Ljubiša i Pavlinović govore iz protivnosti jeziku, kojega isto kao talijanski mi svi ljubimo; ja i moj politički prijatelji nemožemo na svako pitanje kad kada pristati, koje samo po sebi čini se prosto da li teških posliedicah sa sobom donieti može; i zato ja od sebe i od svih mojih političkih prijateljah odbaciti moram prikor koji nam se prebacuje da smo u načelu izjednačenja dvajuh jezika protivnici. Iz obzira na stanje u kom se od davnih vremenah naša pokrajina nalazi, koje je od osobitih okolnostih bez ičije krivnje nastalo, i iz obzira na neuredno stanje koje je od toga proisteklo, izjednačenje u svemu što je u takovim okolnostima moguće, već postoji. Podnešci toliko slavjanski koliko talijanski jednako primani bivaju. Svaki zastupnik služit se može s onim izmedju dvajuh jezikah kojega on hoće da svoje misli izrazi i svoje predloge učini. Pretresanja i zakoni pak tiskom obielodanjeni bivaju, a odsle će oni po Gjuntinom predlogu, pretresanja još u oba jezika u Saboru biti pročitani. Od svega toga vidjeti se može da nikakova protivština izjednačenju jezika od naše strane nepostoji. Mi naprotiv vidimo da se izjednačenje talijanskog jezika u nekim miestima oduzima, i da se on donapokon od upotrebljavanja u poslovima is-

ključava. Mnogo Obćinah u Dalmacii imade a naročito Makarske i Omiša gdie uslied zaključka obćinskih Viećah nijedan član Vieća nemože se nego slavjanski jezikom u sjednici poslužiti, gdie je zabranjeno u napisnicima opazke ili predloge upisivati koje bi koi od članovah Vieća na talijanskom jeziku učinjeti hotieli. U nekim obćinama zabranjeno je donapokon podneske na talijanskom jeziku sačinjene primati. Još ću reći. Bila je u ovom saborovanju pomenuta skorašnja obznana u obziru učionah od Visokog Namiestništva izdana, kao ona koja na izjednačenje dvajuh jezikah smiera. Ali nije tako. Mi smo vidjeli da je ustanovljeno da se u Zadarskoj početnoj učioni predavanje nauka na slavjanskom jeziku preduzeti nemora. Mi, koji želimo izjednačenje slavjanskog jezika to odveć žalimo. Mi bi želili da se ona miera koja je za druge gradove bila preduzeta u kojima pučanstvo u pretežnijem broju talijanskom jeziku prinadleži, da se i kod nas uporavi.

Da li sada dodjimo na ono gdie ja nalazim da se u rečenoj obznani u izjednačenje talijanskog jezika napada. U onoj vladinoj obznani govori se o sedam gradovah gdie se drži da je pučanstvo talijanskog jezika u većem broju nego li je slavjanskog i uzemši u obzir ovu okolnost naredjuje da se nauk u oba jezika predavati imade. Vrhu toga ništa reći neimadem. Da li u ostalom ista obznana propisuje da se vierozakonsl i nauk isključivo na slavjanskom jeziku predavati imade. Ja ću pitati: zbog čega ova razlika? Zašto naša dieca i vierozakonski nauk na talijanskom jeziku učiti nemogu? U toj razliki tko neuvidja jedno napadanje protivu talijanskog jezika? Još ću reći. Pogledajmo po drugim miestima. Ja znadem da se više gradovah i varošah u pokrajini u jednakim okolnostima kao Spliet i Šibenik nalaze u kojima jezik talijanski biva pretežnii i sa slavjanskim se izjednjačen nalazi.

Glasovi s desne: Nije! Nije!

Ponte. Ja sam vazda, poštovao gospodu s desne kad su besjedili, njih sada molim da slobodu besjede poštovati imadu.

Glasovi s desne: Na razmiricu.

Ponte. Pustite me ja se u o razmirici nalazim. Vlada s jednim jasnim očitovanjem proglašuje da, osim sedam gradovah, svukud u Dalmaciji slavjanski puk u većini se nalazi; naredjuje da izuzamši rečenih sedam gradovah, da se svukuda nauk na slavjanskom jeziku predavati imade; i tako propisano biva da se po svim drugim miestima poučavanje na talijanskom jeziku predavati mora.

Jeli ovo izjednačenje koje od nas pitate? Dobro. Ova ustanova teški je utisak učinila, i mi neznamo dokle se s time doći namierava. Mi vidimo da Obćine, koje pokazuju da se u mnenju samnom i mojim političkim prijateljima neslažu, zbog iste obznane uznemirene i ištu i traže od Namiestništva da se onoj obznani snaga oduzme. I ovdie se jošte o izjednačenju jezikah meni govori, i nami se pribada da se svakoj slavjanskoj rieči protivimo. Mi se slavjanskom jeziku neprotivimo nego talijanski jezik protivštinah imade, i mi se branimo protivu onih koji pod vidom izjednačenja talijanski jezik ukinuti namieravaju Sad ću jedno protivuriečje navesti u skorašnjim naredbama zbog učionah navedenih. Pošto nije odobreno da se u normalnoj učioni Zadarskoj nauk na slavjanskom jeziku predaje, bilo je pak naredjeno da se u Gjimnazii i u realnim učionama neki predmeti na slavjanskom jeziku predavati imadu. Dakle neka je izjednjačenje, da li neka bude izjednačenje istinito, nek se u Zadru udielotvori ono što se i za druga miesta udielotvorava, nek se oduzme sve ono što se na štetu talijanskog jezika po drugim miestima učinilo, i kada vidimo da se sa oba jezika bratski postupa, uviereni budite o gospodo da ćemo mi prekozadovoljni biti. Povraćajući se na Gjuntin predlog, molim nek se primi, jer mi na Montiev predlog pristati nemožemo, jer je pravnom smislu protivan hotijući da oba teksta jednako izvorna biti imadu. *(Pohvalu s lieve i na galeriama).*

Cesarski Povjerenik. Ja neću preduzimati obranu niti opravdavanje sadržaja vladine obznane proglašenje u obziru jezikah koji se u učionama uporaviti imadu. Ja držim da će javno mnenje vrhu ovog predmeta sud svoj izreći, i siguran sam da će njegov sud biti pravednii od onoga kojeg je častni Ponte izrekao. Ono što ovdie očito izražujem jest to da na ime Vlade odbaciti moram prikor koi se njojzi nabacuje da Vlada N. V. smiera da talijanski jezik ukroti.

Pavlinović (slav). Vatrenost s kojom je izvjesti-

telj Ponte svoju besjedu zaključio, tajnu njegovu namisal odkriva. Izrazitost s kojom je dosada besjedio nama pokazuje prave uzroke Gjuntinog protivljenja. Jedinstveno sažaljujem da je izvjestitelj u svojoj zauzetnosti sobstvene razloge oprovrgao. Nije dakle danguba vremena, niti je trošak nego strašljivost narodnog jezika ono što Gjunti straha zadava. Ovo je dakle vaša busia, o gospodo; ovdie ste se protivu nas umeterizili? Puk vas dakle zato platja da se protivu njegovog prava protivite? Gjunta će dakle kod nas talijanštinu braniti? Ona valjda hoće da se talijanština kod nas okriepi. Častni Ponte da nije član pokrajinske Gjunte, kada o stvarma Obćine Makarske besjedi, njemu bi odgovorio da on u podne sanja kao oni koi nezna o čem se govori. Da li kao član pokrajinske Gjunte, kojemu svi poslovi o kojima razložiti hoće potanko poznati biti moraju, sada da takove neispravnosti meni pripovieda, zaista se čuditi moram. Ja na ime Makarske Obćine častnom Ponte odgovoriti imadem da nije istina da je u onom obćinskom Vieću talijanski divaniti zabranjeno onima koji ovaj jezik poznaju i s njime se služiti hoće; nije istina da spisi na talijanskom jeziku sačinjeni primljeni nebivaju.

Vi, o gospodo, izjednačenje jezikah ištete, a i mi takodjer to pitamo. Nego, gdie vi to tražite? Valjda u Omišu, u Makarskoj u Vrgorcu, u Imoskom, u Neretvi i tamo dalje po brdskim miestima? Tamo je vaš trud uzaludan, o gospodo, vi ste zakasnili tamo ništa više naći nećete. Ondie se sasvim naš puk i čisti naš jezik nalazi. Kakovo izjednačenje tamo biti može gdie se sve u jedinstvu nalazi? Kakovu razliku jezikah učiniti hoćete ondie gdie jedan sami jezik vlada? Što vi pak hoćete! Valjda sebi uobražavate sada učiniti ono što Mlečani u četiri vieka učiniti nisu mogli; valjda namieru imate da nas potalijančite? Evo našeg izjednačenja kakovog mi razumivamo ondie gdie se jezici u odnosnom razmierju nalaze onde neka oba jezika jednaka práva uživaju. Gdie je vaše zemljište? Obadjite s kraja na kraj Dalmaciju i tražite jedno miesto gdie isključivo talijanski jezik vlada, i kada takovo miesto nadjete onde nek vam je dopušteno talijanski jezik vladarstvenim učiniti. — Da li zbog istog razloga gdie se mi, zgoljni puk, s našim jezikom nalazimo, onde nas u miru ostavite. Evo mira, evo našeg izjednačenja! *(Pokvala!)*.

Ponte. O onome što se neposredno na predlog gospode zastupnikah odnosaše ja sam kao Gjuntin izvjestitelj razložio, ostalo sam kao osobnost izrekao budući da su oni govorili o predmetu koi je trajućem pretresanju na polje iskočio, radi čega naputka ili povlašćenja od mojih sudrugovah Gjunte nisam imati mogao, i morao sam onako se izraziti jer sam bio od gospode dvajuh predgovornikah izazvan, koji su rekli i opetovano meni prebácili, da se mi izjednjačenju dvajuh jezika protivimo, i na neki način hoćeli su nas opisati kao da smo mi slavjanskom jeziku protivni, koi jezik u našoj pokrajini želimo da se kao i talijanski poštuje. Za odbiti od sebe ovaj prikor, ja sam za dobro našao dokazati da nikakova razlogu za nasrćati na nas oni neimadu, i da mi istino izjednačenje jezikah želimo, da li kao se takova težnja do takove točke pretieravu i da pod izvjetom izjednačenja opasnost za talijanski jezik u pokrajini nastaje, onda prava onog diela puka koi ovom jeziku pripada braniti moramo.

Vojnović. Na neke opazke častnog gospodina od Ponte trkimice odgovoriti hoću.

Mi razmiricu na ovo polje iznieti nismo hotieli; kratkoća vremena i narav predmeta to nam nedopuštahu. Jednom kad je častni zastupnik od Ponte razmiricu na ovo polje iznio potreba nastaje da neke čine i neosnovane stravi od sebe odbijemo.

Prvo svega neznam je li častni Ponte ikad po Dalmaciji putovao. Ja bi htio da bi samnom putovati hotio i da se mi zajedno u Šibeniku i Splietu kod mora kao dobri prijatelji prošećemo, ondie bi se on uvieriti mogao ako većina puka u Zadru talijanski govori, da to ni u Splietu niti u Šibeniku nebiva.

Još ću reći ako se Dubrovnik i Kotor oduzme, Spliet je najvećma slavjanski grad u Dalmaciji. Častni od Ponti o tiranstvu govoraše.

Ponte. Nisam rekao tiranstvo.

Vojnović. Vi ste rekli tlačenje, popravljam izraz. Bolje da rečem jednu vašu povlasticu koju se izgubiti strašite, dočim Vlada Njegova Veličanstva počima nama pravicu činiti vi hoćete da to prepriečite. Ovo je razmirica. Sada, moja gospodo o Montievom predlogu besjediti predjimo.

Ja mislim da je ovo predlog od najveće pravičnosti i dike.

Vi znate da po pravilu izmedju jednog i drugog pročitanja neko vrieme prolazi, da li kadkada prešnost izıskuje da se u istoj sjednici i drugo pročitanje preduzme.

Mi smo više putah vidjeli da zastupnici desne talijanskom tekstu slavjanske popravke dostavljaju. Ovaj prvi korak mi smo pitali u ime one pravičnosti koja se vazda na našim ustima nalazi. Ja držim da većeg dokaza sloge nama dati nemorete nego onda kada na Montijev predlog pristanete. Dvi ću rieči u obziru pravnih prigovorah častnom zastupniku od Ponte odgovoriti.

U Beču svake godine u više tekstah zakoni izdavani bivaju. Gradjanski zakonik na njemačkom jeziku sačinjen biva, i odkada je Austria 1815. godine Mletačku zauzela taj se zakonik na talijanski jezik prevodi. Pri upravljanju zakona sudci se pozivaju na tekst talijanski. Dakle mnoštvo testah neoduzima sudcu vlast da onom tekstu priteče može kojega on za izvornik priznaje.

Pošto sam na ove prigovore odgovorio, i pokazao da Montijev predlog ako s jedne strane pravičnosti odgovara, s druge prištedjuje nama vremena, zastupnici desne strane pitaju da na isti, kao dokaz one sloge kojoj svi težimo, pristati izvolite.

Pragospodin Maupas. Čuo sam da je častni od Ponte napomenuo da bi se vierozakonski nauk u početnim učionama svijuh gradovah na slavjanskom jeziku predavati imao. Za njega umiriti, barem o tom što se tiče koristi koju bi učenici imati mogli, uvieriti ga mogu da odvjeti od Namiestništva izjavljeni moraju se u tom smislu razumieti da će Namiestništvo s Ordinariatima stupiti u takova dogovaránja od kojih će potrebite odluke proizteći. Nemogu na njegovo mnenje pristati da je Namiestništvo talijanski jezik tlačiti hotielo, dočim se Namiestničkom obznanom Zadarska početna učiona bila je izuzeta tako da se na talijanskom jeziku isključivo nauk predavati imade. S time je Namiestništvo pokazalo da nikakova tlačenja izvršavati neće. Mnogi su pak gradjani govorili da se čude ovoj Namiestničkoj obznani i želju su izjavili da bi se u normalnoj učioni Zadarskoj slavjanski jezik zbog toga uvesti imao, da bi se učenici, koji poslie u gimnaziju preći moraju, ne samo s njime upoznadu nego i predmete koji bi se na slavjanskom jeziku predavali da bi naučiti mogli. Ova izjavljena želja privolila je odbor za poučavanje da ovaj predmet u ozbilja obzir uzme, i vi ćete, o gospodo, iz odborova izvješća čuti neke predloge na koje držim da će kako većina ove štovane Komore tako i Namiestništvo drugovoljno pristati. To izloživši, ja ću pak u smislu sloge pristati na predlog razne gospode zastupnikah. S time nimalo nebi se pretresanju naškodilo, budući da se ovo u oba jezika obavlja i po tome biti će svakom zastupniku dozvoljeno besiediti na onom jeziku koga on odabere. Mislim da štovana većina Komore ovaj predlog odbaciti neće, kao što držim da se ostali zastupnici neće protiviti jednom jeziku s kojim smo se izobražili, i koi radi svog bogastva može nam za naše izobraženje i za razvitak istog slavjanskog knjižestva biti koristan; i tako se izjednačenje dvajuh jezika i na našem Saboru polučiti može. Ovaj sam odvjet zbog toga izrazio da bi duhove umirio i u slogu priveo; i s time nisam drugo učiniti hotio nego da se ovaj Sabor, koi se nabrzo raspustiti imade, zatvori s onim suglasjem i ljubavi koje mi svi želimo. (*Pohvala s desne*).

Ponte. Ja sam prvo želju izjavio da se oba jezika izjednjače, što sam žalio da u normalnoj Zadarskoj učioni nije miera ista upravljena kao što je po drugim gradovima Dalmacije da bi naši učenici slavjanski jezik naučiti mogli. Radi istog uzroka morao sam žaliti da se učenje talijanskog jezika u mal ne svim drugim miestima Dalmacije ukida, ja nisam upotrebio izraz "tiranstvo" i mislim da nisam ni "tlačenje" rekao. Ja sam po dužnosti odgovorio na ono što je protivu istine bilo opaženo, da se mi protivu slavjanskog jezika opiremo. Da li o dvama tekstima govoreći, budući da je častni Vojnović malo prvo rekao da oba teksta jednako izvorna biti mogu, ja zaista držim da se za tekst sami izvornik smatrati imade i da se svi ostali teksti kao prevodi smatrati moraju, pridržavajući se propisah naših zakonah koji u svakoj sumnji izvornom tekstu priteču, koi sami jedan biti mora, i to osobito za gradjanski zakonik po proglasnoj povelji, valjati mora. Naši pokrajinski zakoni na talijanskom jeziku pretresivani i sačinjeni bivaju, po tom se na slavjanski jezik prevode. Dokle stvari stajale budu tako kao što jih sadašnje naše okolnosti zahtievaju, ja držim da nitko neće za neshodno naći da se talijanski tekst izvornikom smatrati imade. To sada, u istinu postoji bez jednog naročitog očitovanja, koje

kad bi se učiniti imalo, moglo bi za izjednačenje slavjanskog jezika uvriedu donieti. Naprotiv kad bi se htielo, da oba teksta budu izvorna, potriba nastaje da se očituje u slučaju sumnje koi od njih prednost imati mora, dočim ostavljajući stvari kako se nalaze izbiegava se takovi čin kojega, ona gospoda, koja na mene gledaju, meni prebacuju. Doći će valjda ono vrieme u koje će se slavjanski tekst zavesti, da li dok se to obistini, treba da se jezikoslovne okolnosti u pokrajini našoj bitno izmiene.

Filippi. Moj govor na malo riečih ograničiti hoću. Častni Vojnović, pobudjen plemenitim čuvstvom ljubavi prama svoje narodnosti prebacuje nepravdu slavjanskom jeziku učinjenu.

Mislim da takovo prebacivanje nije nama upravljeno dočim do 1860. godine toliko slavjani koliko oni koji talijanski u Dalmaciji govore nisu u stvarima javnog upraviništva nikakovi pučariz imali. Ako je prebacivanje Vladi upravljeno ja obranu prošiste Vlade preduzimati neću. Samo reći imadem da je ob azovanost slavjansko jezika bila a i sada se ograničena nalazi, i to zbog uzroka što izobraženi razred talijanski jezik poznaje. Za doći do savršenog izjednačenja izmedju dvajuh jezika mislim da se ništa drugo učiniti nemora nego slavjanski jezik izmedju stanovnikah talijanske izobraženosti razširiti. Za koliko sam na prošasta vremena razmišljao nikakovog spomena nenalazim izmedju stanovnikah talijanske obrazovanosti da se ikakovu mržnja ukazala protivu ičemu što je bilo slavensko. Siećam se naprimier da je moj pokojni otac, čovik talijanske obrazovanosti, prvo 1848. godine u neke svečane dane na slavjanskom jeziku na sv. misama u mitropolitskoj Crkvi pojati čimo piesmu koja se svršuje s riečima: *Cunctosque slavos protege*. Ova je piesma jedne godine bila ispievana, i po tome od toga se odustati moralo, budući da je ona ćuljivost redarstva na sebe probudila. Ja se na male stvarčice odnosim, da li od malih stvarčicah na velike se stvari dolazi, i spominjući ove, kad bi svijuh nabrojiti htio bilo bi jih zadosta; zaključujem da stranka, koja danas barjak slavjanstva u vis nosi i pokroviteljicom se njegovom nazivlje, nama prinaciti nemože da mi na slavjanski jezik mrzimo Drugi ću još jedan čin navesti. Na prvom otvoru Saboru predlog o izjednačenju jezikah bio je jedinoglasno primljen. Od toga se uvidjeti može da kod nas protivu načelah razumnih i pravednih protivnost nepostoji. U ovom smislu vaviek sam sobstvenim načelima bio dosljedan, sa svim da su neki velemuni meni prebacivali da se nezna koje se strane ja pridržavam, sa svim tim da mi je dopušteno Visokoj Skupštini o ličnosti besjediti, mogao bi potanko moje postupke opisati bez da bi sebe za ikakovu stvar prikoriti mogao, kao što je neki dnevnik malo danah prvo rekao da sam slučajno s jednom strankom u Komori glasovao. Može biti da sam u moru političkom životu pogriešakah učinio, da li da sam se našao u jednom položaju na koi moja volja nepristaje, zaista sebi prigovoriti nemogu. Za izjednačenje jezikah većina je Sabora glasovala. Svako pretresanje koje bi smieralo da ovo načelo ograniči, dalo bi povoda pravednoj nepouzdanosti, što bi štetonosno biti moglo, jer je medjusobna nepouzdanost uzrok našega razdora. Mi držimo da branitelji slavjanskog načela talijanski jezik nadvladati namieravaju. To isto vi o slavjanskom jeziku mislite. Ništa u tome istine nema. Vaša dva jezika jesu braća i takova će vazda ostati. Naravna je stvar u miestima, gdie je većina talijanska, da se isključivo slavjanski jezik uporavljati nemože, sa isključenjem talijanskoga koi je jezik najobrazovanijeg naroda na svietu. Govoreći da mi za oba jezika pravičnost ištemo, priznajem da se nešto osobito i za slavjanski jezik učiniti mora. Nekidan govoreći o našim kmetskim okolnostima oplakivao sam kao jednu nesrića to što slavjanski jezik stanovnici talijanske obrazovanosti dobro nepoznaju. Priznavši manu malog razprostiranja slavjanskog jezika, naravna stvar biva da se liek tome u poučavanju naći mora. Prigoda koju priznajem jest poučavanje. Činite svi mladići kad izuče nauke savršeno da oba jezika znati moraju i onda bez opasnosti štete vi ćete pravo izjednačenje postignuti, jer biva nemogućno jednom, koi nezna, reći: govori slavjanski. U ostalom danas je na glasovanje stavljeno praktično načelo izjednačenja o zakonskom postupku.

I ovdie se o izjednačenju govori i vi u rastavljenom predmetu razlog imade. Nekidan sam rekao da ću za predlog glasovati, samo da bude osiguravajući. Predlozi pretresivani takovi se meni neukazuju. Od moje strane kad bi se uklonila pogibel smetnje koja bi dva teksta prouzročiti mogla, pogibel to jest da se pretresa i glasuje na jednom jeziku kojega

dobro nepoznajem, ja bi mojim glasom u pomoć pritekao da se dva teksta prime. Za to bez da u bitnosti konačni predlog učinim, nego da bi bitni predlog učiniti mogao molim gospodina Predsjednika da mi pet časovah odmora dozvoli.

Predsjednik. U tolikoj tiesnoći vremena na se odgovornost riešenja uzeti nemogu. Tko pristaje, neka ustane. *(Večinom primljeno).*

Odmor.

—

Sjednica opet biva otvorena u 1 sat i 55 čas.

Filippi. Govorili smo i nastojali da se suglasimo, ča li kao i obično sasvim se suglasiti nije bilo mogućno; u ostalom i u ovakom stanju stvarih predlog koi Pragospodin Maupas učiniti namierava jest najbolji i ja ću za njega glasovati.

Predsjednik. Predlog Pragospodina Maupas ovako glasi (*čita*):

„Neka Sabor zaključiti izvoli da se svaki predlog zakona u oba jezika podnieti imade i da se zakon u oba jezika ukupno glasovati ima „.

Ponte. Budući da nisam mogao za kratko vrieme pretrgnutja sjednice, sa svim prisjednicima posavietovati se, zato kao Gjuntin izvjestitelj nisam uoblašćen nego Gjuntinog se predloga pridržati.

Predsjednik. Ide na glasovanje predlog Maupasa (*opet čita*). Gospoda koja pristaju, neka ustanu. (*Većinom primljen*).

Gjuntin izvjestitelj besjedu imade.

Ponte (čita):

Br. 333 — D.

Visoki Sabore!

Radi pravila i za posliedice smatrane od propisah pokrajinskog Štatuta neki zastupnici dostavišc predlog sliedeći:

Visoki Sabore!

Dalmacija radi svog primorskog položaja pokraj Adriatika od prirode je providjena sa mnogovrstnim i prostranim lukama kojeg brodovima kojegmudrago obsega za sigurno pribiežište služiti mogu. Uslied takovog koristnog položaja od prastarih vremenah su ustanovljena naročita brodogradišta za gradjenje i rivanje u more brodovah od velikog obsega; od takovog koristnog sredstva mnogo je porodicah potrebiti kruh za življenje sebi nabaviti moglo.

Kao što je vama dobro poznato u Dalmaciji i gorah imade, u nekim od ovih i visoka se stabla nalaze, koja su za gradnju brodovah shodna, a ponajviše takove gore imade na otoku Korčule i njezinim okolicama, a nemanje se takovih i na otoku Rabu nalazi, gdje se takovih stabalah nalazi, i to zbog vrste gore koju Rab posjeduje, bilo je prošastih godinah naročitih pogodbah sa c. k. vojenom mornaricom za nabavu opredieljene kolikoće drvljadi koja se u jednoj gori ondie postojećoj usieći imade.

Da bi se Dalmacija koristila i da bi njezino prometništvo i u takovoj neobhodimoj struci procvietati moglo, i da bi obstojeća brodogradišta i na dalje u neradnji neostala, s prevelikom štetom mnogo i mnogo porodicah, koje su sa svojom odvažnom radinošću prošastih godinah potrebito uzdržavanje sebi nabavljali, podpisani želeći obrtništvu u kojemudrago predmetu pomoći koji bi smierao na to da se sa sredstvama koje priroda i zanajviše položaj Dalmacije pružaju, i da se u trudom i radinošću njezinih stanovnikah prometnost unapriedi, i nemogu učiniti sumanje da neuzmole Visoki Sabor da bi dobrohotno sa svoje strane zauzeti se izvolio da bi Visoko c. k. Popečiteljstvo rata postojeća brodogradišta zbog toga u obzir uzeti blagoizvolilo da bi njima brodove i od manjeg obsega za c. k. pomorstvo naručiti hotielo, kao što je malo godinah nazad za brodogradište Korčule učinilo, koje je za isto c. k. vojeno pomorstvo veliki broj brodovah nabavilo.

U tom obziru od. Fanfogna nije propustio godine 1863. Njegovoj Visoki Privedrom Nadvojvodi sada cesaru Maximilianu stariem zapoviedniku c. k. vojene mornarice u Beču na ta svrhu shodne preporuke učiniti na koje se Njegova Visost dostojala blagostivo odgovoriti da će jih u osobiti

obzir uzeti, da li zbog njegovog odlazka to se obistiniti nije moglo.

U Zadru 19. Prosinca 1866.

Knez *Ivan Fanfogna*
Maupas Nadbiskup
Fr. od *Zanki*
Zaffron Biskup
O. Bonda
Š. od *Mikeli Vitturi*
D.r *Bioni.*

Videći važnost stvorih u predrečenom predlogu sadržanih i korist koja bi za pokrajinu proisteći mogla kad bi se pomnja cesarske Vlade na predmet o kom se besjedi pozvala, Gjunta čest imade predložiti da bi sliedeće zaključenje učinili.

Neka Visoki Sabor Vladi Njegovog Veličanstva odvjet izjaviti izvoli da bi se po mogućnosti brodovi, čamci i druge svakovrstne ploveće splavi za c. k. vojenu mornaricu potribite, u brodogradištima naše pokrajine napraviti imali.

—

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Ponte (*čita*) :

Br. 308—D.

Visoki Sabore!

Bio je zbog običnog zakonitog postupka postavljen predlog sliedeći :

„Otoci Raba i Paga, radi svoga položaja nepogodama vremena tako se nalaze izloženi da se i često dogadja da se proizvodi zemaljski, za koje su cielu godinu trudili, sve u jedan čas unište, i da oni oskudicu i neopisanu sirotinju podnositi moraju.

Za ublažiti takovu žalostnu njihovu sudbinu onim njima je providnost druge izvore pomoći nabavila. Kod njih se mnogo solinah nalazi koje su kadre veliku količu morske soli proizvesti.

Nego dohodarstvene miere takovi proizvod ograničavaju i onim siromašnim stanovnicima ne samo da se počesto proizvadjanje soli zabranjuje, nego jošte se oni strašiti moraju da jim se sol koja se u kolikoći višoj od propisane proizvodi, u more baci.

Siromašno stanje proizvoditeljah soli, od takovog ograničenja proizlazeće, njima nedopušta da bi u solinama takove popravke gradjevne učiniti mogli koje bi proizvodjenu sol poboljšati moglo i drugi bi se proizvodi od onih solinah dobiti mogli.

Još solinah u pokrajini imade kojima je sa ograničenjem proizvoda znamenita pomoć oduzeta.

Radi ovog uzroka doljepodpisani mole da bi Visoki Sabor Vladi Njegovog Veličanstva odvjet izjaviti izvolio :

I. Da se ukinu propisi s kojima se proizvod soli u solinama Paga i Raba i u drugim miestima pokrajine ograničava ;

II. Da bi Država shodni novčani predujam dati imala, da bi se u solinama Paga i Raba potrebite gradjevinske popravke i poboljšanja učiniti mogla„.

Maupas Nadbiskup
Zaffron Biskup
I. Piperata
Fr. od *Zanki*
Val. od *Ponte*
D.r *Fr. Lanza*
Š. od *Micheli Vitturi*
D.r *Luigi Mery*
Filippi
Begna.

Uvidjajući važnost, pristojnost i pravičnost predloga Gjunta vama predlaže o gospodo da ga odobrite.

U Zadru 15. Prosinca 1866.

—

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Br. 309—D.

Visoke Sabore!

Zbog običnog zakonskog postupka predan je predlog sliedeći :

„Gradnja brodovah u Korčuli od prastarih vremenah bio je glavni prihod njegovih 2000 stanovnikah, da li u ovo petnest posljednjih godinah u kojima je grozdjana bolest u veliko u njihovim poljima obladala, umiesto glavnog jedino je njihovo uzdržanje postao.

Poznato je Visokoj Skupštini da se u Korčulanskom brodogradištu grade brodovi svakojakog oblika i obsega, od najmanjeg čamca do največeg broda od pet do šest stotinah tonelatah; takodjer je istoj poznato da se onde naši i inostrani brodovi popravljaju, i da ovaj drugocieni zanat sa mnogim svojim granama nabavlja kruva ne samo za porodice 373 brodograditeljah i da li jošte za mnoge kovače, pilare, drvodielce, lugare itd. svega njegovog kotara.

Po nesreći, sudbina ovog prevažnog zanata privezana biva na rod plodovah zemaljskih Franceske i Ingleske: ako su žitija u ovim dvima Kraljevinama oskudno rodila (što se svake pete godine dogadja) vlastnici brodovah za nedangubiti u Korčulu dolaze, gdie čarobnim načinom za njih se brodovi stvaraju, da bi barem jednu od onih velikih brodarinah dobiti mogli, koja njima kadkada potrošeni iznos naknadi; teslari, provrtači, kovači, lugari i njihove siromašne porodice obilatu nagradu za svoje trude onda nalaze, i cielo miesto s time oživi. Ako se pak protivni slučaj dogodi da pomenute dvi Kraljevine nikakovih naručbinah nedaju, onda onih veličanstvenih brodovah dugačkog brodarenja na brodogradištu nema, koji najvišu i najsigurniju dobit daju; onda mali brodići njih izmienjuju, kojizih kolikoća ista čini da je njihova ciena odveć malašna; u svim granama srodnih zanatah toliku radinost bezposlica i potreba izmienjuje; i oni valjani i radini brodogradioci pošto su pristedjene novce potrošili bivaju prisiljeni svoje porodice ostaviti i drugamo sebi kruva tražiti i koji se niti siguran niti bieli vazda naći nemože.

Ono malo vremena u koje sa mirnoćom i obilnošću život provode, sa patnjama i oskudicom za godine i godine oni iskajati moraju, to Korčulanske stanovnike privoljava da oni u neizviestnom stanju živiti moraju, koje bi svemu miestu ubitočne posliedice donieti moglo kad se nebi ondie nego na drugom kojem miestu doksi načinili za popravku brodovah koji s karavanah i morskih olujah pokvareni dolaze, što se u onom moru često dogadja.

Ovom neizviestnom stanju koje je za stanovnike Korčule odveć tegotno nitko bolje od Vlade Njegovog Veličanstva pomoći nemože, i to kad bi u susjednoj luci Pedokio Docks udielotvoriti hotiela, koje miesto po sudu vieštakah od prirode je za to namienjeno, koje bi se su malo troška za takovo opredieljenje priugotoviti moglo; ustanovljenje s kojim se nikakovo drugo, koje se ispod vietra podiže, radi pomanjkanja sigurnih lukah, nebi sautiecati moglo.

Ustanovljenje jednog Doksa u Korčuli nebiva razmirica miestnog interesa da bi se življenje onih stanovnikah osigurati moglo, da li biva razmirica obćenog interesa, kad se pomisli na velike novčane svote koje se za popravku brodovah iz Države iznose; k tome se pridati mora da od Malte do Krfa pak do kraja Adriatičeskog mora nema za to brodogradišta, i radi čega brodovi u koje je voda put našla ulaziti, koji su timun, jedra ili što drugo izgubili, i kojima opasnost potonutja grozi, morali bi putovanje uzduž svega Adriatika nastaviti, koje more nije vazda bezopasno.

Za pomoći Vladi posao od tolike potribe i koristi svi se življi satieču i zgodnost miesta od prirode iste na polak prigotovljeno, dovoljni broj radiocah u ovom najzamršenijem zanatu vieštih, brzina radnje, koja zavisi od dugotrajnog i nepretrgnutog dielovanja i valjanosti zanatčijah, što je vrhunac praktičnog napredka u ovom zanatu od toliko viekovah učinjenog, kojemu ništa nebi ostalo da bi se sa najglasovitiim brodogradištima usporediti moglo, nego sami teorički nauk brodograditeljstva, koi bi se lasno sa jednim valjanim učiteljem kod one kraljske Gjimnazije nabaviti mogao.

Zbog izloženih uzroka podpisani zastupnici predlažu:

„Neka Visoki Sabor Vladi Njegova Veličanstva odvjet izjaviti izvoli:

I. Da se koliko prvo u Korčuli i naročito u susjednoj luci Pedokio jedan Doks napraviti imade.

II. Da se onom brodogradištu, u slučaju velike potrebe, jedan dijel radnjah c. k. vojenoj mornarici prinadležećih, kao i 1848. godine, dati imade.

III. Da se onoj kraljskoj Giimnazii jedan učitelj opredili koi bi brodograditeljstveni nauk predavati imao.

Maupas Nadbiskup
Didolić

Dr. *Giljanović*
O. Bonda
Serragli
Vuletić
M. Pavlinović
Macchiedo
Piperata
Vojnović
Š. od *Micheli Vitturi*
Zaffron Biskup
Fr. od *Zanki*
Bajamonti
Filippi.

Predlog se sam sobom preporučuje: Gjunta predlaže da ga odobrite.

U Zadru 15. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? *(Nitko).* Koi pristaje, neka ustane. *(Većinom primljeno).*

Ponte (*čita*):

Br. 4572.

Visoki Sabore!

Častna gospoda zastupnici Rossignoli i Dešković dostaviše u napisnik pokrajinske Gjunte predlog sliedeći.

(Vidi predlog Br. 285. str. 21.)

Vidivši obrazloženje predloga i razmislivši da u obziru predloga istog za podignuti sadašnju Sinjsku Obćinsku učionu na stepen glavne učione da potriba nastaje iskati da bi dotične odluke učioničku vlast izdala kojoj po postojećim zakonima pravilne propise izdati pristoji;

Razmislivši da se jedinstveno u suglasju s takovim zaključenjem putem ikonomičkim raspravljati može razmirica dotično trošakah koje bi pokrajinski fond ne sebe uzeti imao da bi se cijel kojemu predlog smiera postignuti mogla.

Pokrajinska Gjunta čest imade ovom Visokom Saboru sliedeće zaključenje podnieti.

Da se Gjunti naručbina dade da izište kod koga pristoji da se sadašnja Sinjska učiona obćinska povisi na stepen glavne županičke učione, opredielivši za četvrti razred, koi se u istoj učioni ustanoviti imade, onu podporu koju za potribito nadje opredieliti uz pomoćništvo ostalih miestnih prihodah Obćine, i sa možebitnom pomoći koja će se valjda od učioničkog fonda Državnog odrediti.

U Zadru 19. Prosinca 1866.

—

Serragli. Učionički Odbor sasvim na ovaj odvjet pristaje, jer je ova stvar od Vlade riešena. Vlada u namieri neke manje učione na stepen većih učionah podići, bila je Sinjsku učionu u prvi red stavila. Dakle nečini se drugo nego opetovati ono što je Vlada bila učiniti naumila.

Predsjednik. Gjuntin predlog glasovanju podvrgavam. Tko pristaje, neka ustane. *(Većinom primljen).*

Ponte (*čita*):

Br 236—D.

Visoki Sabore!

Predan je bio zbog običnog zakonskog postupka predlog sliedeći:

„Razmotrivši da je starinska privrženost dalmatinska svome Cesaru i Kralju u Visokoj bitki od 20. Srpnja sjajno bila potvrdjena;

Da je s hrabrošću ondie od naših vriednih mornarah i od njihovog hrabrog Vojvode ukazanom ponos vojnički i pomorski našeg puka novu svietlost dobio;

Da je s krvlju hrabrih onih muževah na Viskom moru narodno zemljište od inostranskog napadnutja bilo spaseno;

Da je pobieda održana nad toliko većom neiprijateljskom snagom našoj trgovačkoj mornarici na svim morima poštovanje umnožilo;

Dalmatinski Sabor našoj floti i njezinom hrabrom vojvodi Pod-Amiralju Galielmu Tegetofu za slavna vitežka njihova diela posljednjeg rata zahvaljuje.

Častni spomen odava onim hrabrim mornarima koji su sa svojom krvi viernost svome Cesaru i privrženost svome naroda zapečatili.

Gjunti narućbinu dava da zaključenje Sabora dostavi na poznanstvo pod Amiralja Tegethofa i c. k. Amiraljata pomorstva „.

U Zadru 28. Studenoga 1866.

M. Pavlinović
V. Voinović
V. Didolić
I. Danilo
Raimondi
M. Klaić
Giljanović
Macchiedo
Vranković
A. Rossi
Radulović
Jovanović
Kovačević.

Vidivši predlog:

Razmislivši da je javno mnenje sa neoprovržimem Vlastju na najsjajnii način raznim putem o zaslugi hrabrog Pod Amiralja Tegethofa i mornice koju on predvodi sud svoj izreklo;

Razmislivši da su kod nas za spomen dalmatinskih junaka, koji su u Viskoj bitki poginuli, osobene svečane iskaze učinjene, koje čuvstvo, vierozakona otečestvoljubja i iskrenog uzhitjenja nadahnuti mogahu, zbog čega sudba javnog mnenja nesumnjivi dokaz pravičnosti biva;

Razmislivši da su Obćine pokrajine sa adresama Njegovom Veličanstvu Priuzmnožitomu Našem Cesaru; sa adresama Pod Amiralju Tegethofu, i sa svakim drugim načinom znanove odanosti, privrženosti, i radosti čuvstva svoje viernosti prestolu i ljubavi obćenoj otačbini izrazile,

Razmislivši da kad bi se spomen o Viskim junacima učinio a neprogovorilo o drugima koji su bez svoje krivnje, nesretni bili, i koji su hrabro krv svoju u Königgratzu i drugdje prolili, da bi bilo nepravedno;

Gjunta pristajnći dieno na zaključak predloga u rečem zaključak isti za shodno nalazi preinačiti, i zato Visokom Saboru na zaključenje podnosi:

„Dalmatinski Sabor zahvaljuje mornarici i hrabrom njezinom Vojvodi Pod Amiralju Guhelmu Tegethofu za slavna njihova diela u posledujem ratovanju učinjena; odaje dužnu čast hrabrim dalmatincima koji su toliko u suhozemnoj koliko u pomorskoj vojsci viernost prama Priuzmnožitomu Cesaru i ljubav otačbini sa krvi svojom zapečatili, i pohvaljujući njihovu hrabrost njih za dobrozaslužne za otačbinu proglašuje, i na dnevni red prelazi „.

U Zadru 15. Prosinca 1866.

—

Filippi. Pridržavajući se izričnog smisla dvajuh predloga, lasno se osietiti može da dvie svrhe imadu, jedna da se viernost dalmatinah prama Priuzmnožitom Cesaru posviedoči, druga da se pohvala izrazi onima koji su pod carskim barjakom ratovali. Što se prve točke tiče ako u obzir uzmem ponašanje pokrajine od 1848. u napried pridržano; ako pomislim na mnogobrojna očitovanja viernosti Cesaru, osobito poslednjih vremenah, izražena, držim da je suvišno novu priliku tražiti za izreći Njegovu Veličanstvu ono o čem, držimo da je on već uvieren. Što se druge točke tiče, držim da predmet nije dovoljno iscrpljen. Gjunta jednu je praznoću opazila, a ja i drugu opažam. I u istinu o Nadvojvodi Albertu, niti o bitki Kustoce ništa se negovori. U materialnim i političkim posljedicama držim da je bitka Kustoce važnija nego ona koja se na Visu pridesila, i držim da je prva prusku vojsku obustavila i mir Zlatnog Praga prouzročila. I ja priznajem da je predmet nježan, i kad bi se adresa po dnevnom redu učiniti hotiela, da bi u zamršenu razmiricu zagaziti mogli, i da bi iz zadaće Sabora izišli, koi bi sud svoj o vojskovodjama, amiralima i o postupka vojske izricao. Zbog svega toga, i budući da na dnevni red, kog sam ispitao, niti na Gjuntin predlog nepristajem zato ću protivno glasovati.

Monti. Ovaj predlog koga pretresujemo, živo tičući se naših narodnih osećanja, hoću da i narodnim jezikom o njemu prozborim.

Kako je bio sastavljen taj predlog od mojih priateljah, imao je jedan smisal, ali taj smisal, sasvim bi pokvaren u predlogu Saborskog Odbora, Gjunte. Za povratiti dakle pravi značaj istome predlogu, učiniću jedan podpredlog.

U ljetošnjem ratu nepriatelj napade na našu Dalmaciju, udari na Vis. Za doisto bio bi Vis upao u nepriateljske ruke, da naša vojena mornarica nie mu doskočila u pomoć, ter onako sjajno i junački ga izbavila. Ne samo Vis, ma

sve naše primorje, ciela Dalmacija, bila je Viškom pobědom spasena od nepriateljskog napadanja i od svih onih šteta i nesreća, koje rat sobom donosi. Naša vojena mornarica dakle, ne samo što je pobiedila jednog nepriatelja ovoga carstva, ali jošte jednu osobitu uslugu nami učinila, što je sačuvala naše narodno zemljište od nepriateljskog napadanja i prisvojenja.

Gospodo ja cienim i ljubim Italiance, cienim i ljubim Italiu, ovu majku umětnosti i prosvěte; kojoj mnogi od nas pače, imaju za što biti osobito blagodarni; i ja sam žalovao kad je bila tužna, a radovao se njeziuoj sreći. Ali mi njojzi nemamo našu narodnost žrtvovati. Nek se ona drži svoje vlastite kuće. Dalmacija nije bila zemlja Italianska, niti će biti. Vis je naš; Vis je jedna čest naše domovine, našeg narodnog zemljišta. Udarivši na Vis, Italiani napadoše na nas, na naše narodno zemljište; a tko nam se god dodirne narodnog našeg zemljišta, taj nam nie priatelj, taj nas u srce bie. Da je naša mornarica ostala pobiedjena pod Visom, tko zna šta bi od nas bilo, tko zna bili ostala neokrnjena ova naša domovina! Za to, veliku osobitu zaslugu stekla je prama nas, naša vojena mornarica.

Ja mislim, gospodo, da je sreća dala u ljetošnjem ratu, sjevernoj vojski koja je ostala pobiedjena od Prusah, nepriatelje predobiti, ter i istisnuti ih iz českih zemalja, pače da im nie dala, niti u ove zemlje prodrěti, ja mislim, velju, da bi ga tu osobitu uslugu, narod česki kroz svoj Sabor, toj vojsci, koja bi ga barem od tolika stradanja, kolika je već pretrpio izbavila jednu dostojnu zahvalnicu doisto izkazao. Što bi dakle drugi narodi u istim prilikama našim učinili, ja mislim da možemo i mi učiniti, i da baš to je, jedna naša sveta dužnost.

Za to pristajem uz predlog i dodajem prvoj točki istoga, ove rieči: *sa obranu narodnog zemljišta*; te bi ciela točka glasila ovako.

(Čita prvu točku s njezovim nastavkom).

Što se tiče druge pak točke, premda nalazim da nie na nikakov osobiti razlog naslonjena, dati ću ipak moj glas, kako bude primljen moj nastavak, za cieli predlog.

Ponte. Rekao je častni Monti da se slavjanskim jezikom izraziti želi, budući da se tiče dalmatinah koji su se u Viskoj bitki borili. Takovi je predgovor bio suvišan jer njemu odgovoriti moram da se ondie boriše dalmatinci koji slavjanskim kao i oni koji talijanskim jezikom govore. Jošte je rekao da je naša vojska u Českoj tako sretna bila da je neprijatelja natrag odbiciti mogla, da bi česi onoj vojsci zahvalili koja se na bojnom polju borila. Ja naprotiv držim u jednom obćenom ratu, onaj koi s jedne strane na neprijatelja napada i njegovu vojsku na sebe navlači, da taj mene spasava, isto kao i onaj koi u mojoj zemlji s njime ratuje. Dotičao Viske bitke nemože se reći da je ona sama Dalmaciju od neprijateljskog napadanja spasila, jer je blizu nas austrijanska talijansku vojsku potukla, u kom sukobu mnogi se dalmatini boriše, koji su u bitki Kustoce poginuli, i zato o Viskim junacima govoriti a hrabre vojnike Kustoce u obzir neuzeti, Gjunti se za nepravedno uvidjaše; i zbog toga je ona svijuh napomenuti hotiela. Gjunta je miesto "narod" "Državu" staviti voljela, jerbo ako Sabor zahvalnost izražava, takova zahvalnost vojniku izražuje, koi je sa svojom zakletvom barjaku obvezan, koi obćeni interes Države predstavlja. Radi ovih uzroka ja pitam da se Gjuntin predlog primi.

Monti. Gospodin Ponte doisto nie me dobro razumio. Ja sam rekao da ću narodnim jezikom govoriti, zato što ovaj predmet mora živo ganuti naša narodna čuvstva, dajući nam priliku da pokažemo ko smo i da jednu narodnu dužnost izvršimo.

Istina da nie bilo samo Dalmatinaca u našoj vojenoj mornarici pod Visom, ma i od drugih inih naroda, i baš za to velju, da smo dužni našu zahvalnost izkazati svoj mornarici.

Onima pak koi su pali u bitki kod Kustozze i na drugim razbojištima u ljetošnjem ratu bili bismo dužni spomena i zahvalnosti, u toliko samo, u koliko i cieloj ostaloj vojsci; ali prama ovoj, ne veže nas nikakva osobita dužnost, niti kakvi osobiti razlozi.

Predsjednik. Montiev predlog ide na glasovanje (*čita*):

" Dalmatinski Sabor zahvaljuje mornarici i hrabrom njezinom Vojvodi Pod-Amiralju Guglielmu Tegethofu za obranu narodnog zemljišta ".

Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Nikolić (čita):

Br. 330—D.

Visoki Sabore!

Častni zastupnici od Micheli Vitturi, Petar Vitez od Dojmi, od Ponte i od Begna dostaviše predlog sliedeći:

Visoki Sabore!

Dvi se neprikladnosti dogodjaju dotično spisakah koji se cc. kk. poreznim uredima dostavljaju zbog naplate poreznog dotička kojega kmetovi posjednicima zemaljah isplatiti imadu, prva je ta, kad se jednom spisak dužnikah poreznim uredima preda da ovi nikada točan račun o svotama naplatjenim, niti o onima koje nisu naplatjene posjednicima nedaju; druga biva ta da se rubačine protivu kmetovah preduzimlju u ona vremena kada kmetovi zemne proizvode rasprodadu ili za svoje izdržavanje potroše, radi čega kmetu zbog toga šteta nastaje da on novce na dobit tražiti mora, i štetu posjednici pretrpieti moraju jer se često dogadja da se njihova vieresija naplatiti nemože.

Podpisani čest imadu Visoki Sabor zamoliti da bi Vladi Njegovog Veličanstva odvjet izraziti izvalio:

1. Da se cc. kk. poreznim uredima naredi da rubačinu za naplatu kmetskog dotička zemljarine preduzeti imadu odmah dok se glavnija lietina plodova zemaljski pobere dotično onih selah u kojima se kmetovi dužnici nastanjeni nalaze; i

2. Da se istim cc. kk. uredima naredi da predrečenim posjednicima koji su rečene spiske predali, najdalje unutar godine danah vremena točni račun dati imadu o svotama koje su oni naplatili, a tako i o onima koje se jošte naplatiti imadu, i da naznače u što su naplatjene iznose uporavili.

Nije sumnje ako se svote zemljarine koje kmetovi posjednicima zbg toga isplatiti imadu, što su jih ovi za njih podmirili, od poreznih uredah nenaplate odmah dok su kmetovi glavnu ljetinu plodovah zemaljskih pobrali, da je oduzeto sredstvo s' kojim se isplatiti mogu, i da onda rubačine, koje su u takovom slučaju neobhodimo potribite, nesamo da dužnicima pretegotne bivaju, da li ponajviše bezuspiešne zbog toga ostaju, što se nenalaze predmeti koji bi se porubati morali.

S druge strane posjednik, koi je po zakonu obvezan da i onaj dijel zemljarine koi se kmeta tiče predujmljivim putem platiti imade, pravedno je da znati mora koliko je u tom obziru na temelju predatih spisakah bilo naplatjeno, koje stavke nisu bile naplatjene, i kako i gdie su naplatjeni iznosi bili uporavljeni.

Radi sveta toga Gjunta predlog isti podkriepiti mora i zato predlaže da bi Visoki Sabor zaključiti izvolio da se sliedeća dva odvjeta Vladi Njegova Veličanstva izraziti imadu:

1. Da se cc. kk. poreznim uredima naredi da rubačinu za naplatu kmetskog dotička zemljarine preduzeti imadu odmah dok se glavnija lietina plodova zemaljski pobere dotično onih selah u kojima se kmetovi dužnici nastanjeni nalaze; i

2. Da se istim cc. kk. uredima naredi da predrečenim posjednicima koji, su rečene spiske predali, najdalje unutar godine danah vremena točni račun dati imadu o svotama koje su oni naplatili, a tako i o onima koje se jošte naplatiti imadu, i da naznače u što su naplatjene iznose uporavili.

U Zadru 19. Prosinca 1866.

—

Filippi. Molim gospodina Cesarkog Povjerenika da bi se kod Vlade zauzeti izvolio da se protivštine nadvladaju koe se ovako važnom predmetu suprotive, ili bolje da rečem da se izvieti uklone koji se od poreznih uredah navode da se takov posao zbog oskudice osoblja preduzeti nemože.

Carski Povjerenik. Povlašten sam izjaviti da

Vlada neće izostaviti zauzeti se o tom da bi se svrha ovog odvjeta postignuti imala.

Predsjednik. Prvi predlog ide na glasovanje. Tko pristaje neka ustane. (*Većinom primljen*).

Ide na glasovanje drugi predlog. Tko pristaje neka ustane. (*Većinom primljen*).

Nikolić (*čita*):

Br. 310-D.

Visoki Sabore!

Rabsko obćinsko upravništvo sa prijavom koju čest imadem pročitati od pokrajinskog fonda 5000 fiorinah u zajam pita da bi obćinske troške podmiriti mogla izmedju kojih onaj da bi ikonomičnim putem siečenje drvah tekuće godine u gorama obćinskim preduzeti moglo.

Visoka Gjunto!

Izvori prihoda ove obćine bivaju drva i selo Lopar, koje se pod zakup dava.

Trgovina drvima koja su od nepogode vremena bila skršena ove godine zbog nepredvidjenih okolnostih, nikakova uspieha nije imati mogla, od kojih je prošastih godinah Obćina potrebiti novac nabavljala s kojim je godišnje troške upravništva isplatjivati mogla. Zbog toga veći dijel drvah koja su prošaste zime u gori Kapofronte bila usiečena ostaše neprodana, i ono malo što je bilo rasprodano moralo se je pod obaljenu cienu ustupiti.

Loparski zakupnici od nekih zanešenjakah sa nekim mislima komunizma, rasteretjenja zemljišta itd., zaslieplјeni, dužnu zakupninu od 2400 fiorinah odriču se platiti, zbog čega obćina morala je sa dotičnim tražbama tri parnice njima zametnuti, ispadak kojizih moraće se za dugo vrieme isčekivati. U pomanjkanju glavnih prihodah Obćinsko upravništvo s' ostalim slabašnim prihodima nastojalo je da bi na svaki način svakidašnje troške podmiriti moglo. Da li pak nastajući sada vrieme u koje se u obćinskim gorama drva sieći imadu, siečenje koje se na svaki način obaviti mora; jer glavni prihod Obćine sačinjava, i zbog toga što se pieneznica sasvim prazna nalazi. Budući da je preduzeta dražba bezkoristna ostala jer se nitko prijavio nije da bi siečenje drvah tekuće godine a tako i ona neprodana koja su lani bila usiečena dražbenim putem na sebe uzeo. Zato je Obćina siečenje drvah pod ikonomiu predazela za koje se nemanje od 2000 fiorinah predujma iziskuje. Od obaljene ciene drvah koja su nepogode vremena skršila uvidjeti se može da se za došastu godinu 1867 više od 2000 fiorinah u dotičnu stavku upisati nemogu. Drugih 1000 fiorinah znanjviše se od ostalih prihodah predračunati mogu. Trošci okolo 7000 fiorinah iznose, od kojih se ništa izbrisati nemože, jer su svakako za upravljanje Obćine potribiti. U takovom stanju stvarih za pokriti ovogodišnji manjak, i možebitni nedostatak došaste godine, budući da nije moguće sa prirezima na kraljske poreze poreznike ovog kotara obteretjavati, budući da kad bi se to ustanoviti imalo do svršetka Lipnja 1867 nebi se takovi prirezi naplatiti mogli jer su poreznici zbog iznevierelih godišnjih žetvah odveć osiromašili, radi čega Obćina svakidašnje troške nebi podmiriti mogla. Ovo obćinsko Vieće u sjednici 22. tekućega zaključilo je Visokoj se Gjunti obratiti i od nje 5000 fiorinah u zajam zaiskati, s kojim bi siečenje drvah preduzeti, najpotrebitije troške podmiriti, i ako je mogućno obćisku kuću popraviti moglo, s kojom popravkom bilo bi zaštedjeno 200 fiorinah na godinu koji se od pokrajinskog fonda za najam miestah za obćinski ured i učione upotrebljenih platjaju ; koji će se novci u deset godinah povratiti, od 1868. godine unapried sa priostatcima obćinskim, koji neće manjkati dok trgovina s drvima opet mah svoj uhvati, ili drugčije sa prirezima na kraljske poreze nametnuti se imajućim. Radi toga dostaviteljka Visokoj Gjunti sprovodi napisnik od Vieća vrhu toga predmeta sačinjeni, moleći da se ovom pitanju zadovolji, jer bi se Obćina u protivnom slučaju zbog pomanjkanja fondovah u muci naći morala; podčinjeno moli da bi, ako je potribito, ovaj predlog sazvanom saboru na razmatranje podnieti izvolila,

gotova budući Obćina sa nepokretnim dobrima takovu glavnicu hipotečnim putem osigurati. Izviestiteljka sebi pridržava Visokoj Gjunti dostaviti možebitne utoke koji bi se u koristno vrieme protivu ovog zaključenja Obćinskog Vieća dostaviti mogli, obznanjujući da ovaj napisnik danas obielodanjen biva.

U Rabu 23. Studenoga 1866.

Čeonik
Predolin.
Nimira prisjednik.

—

Bile koliko mu drago prešne i velike izložene potribe Rabske Obćine, Gjunta zaista pitanje podkriepiti nemože, uzemši u obzir ograničeni pieneznični fond pokrajine, i nemogućnost njime nesamo Rabskoj nego i tolikim drugim Obćinama, koje se u istovetnim ikonomičnim okolnostima nalaze, pomoć pružiti.

Za to čest imade Visokom Saboru predložiti da bi zaključiti izvolio da se pitanje kao neumiestno odbaciti imade.

U Zadru 20. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Gospodin izvjestitelj odbora za poučavanje neka pročitanje izvješća preduzeti izvoli.

Serragli. (*čita*):

Br. 329-D.

Gospodo!

Ovo je šesto sazvanje Dalmatinskog Sabora, i u ovom kao u predjašnjim, pučko poučavanje, bez razlike stranke, sačinjava predmet najježnijeg njegovog staranja. — Bio kakav mu drago sud koi će o njem poviestnica izreći, zaista njemu zaniekati nemože ponos da je ispunio, u koliko mu ogranićena njegova nadležnost dopušta, prvoj dužnosti svake vlade, poučavanju nastajućih naraštajah.

Odbor sadašnjeg saborovanja komu ste vi, o gospodo, plemenitu naručbinu dali da posao predjašnjih odborah nastavi, uzimajući priliku od saobćenja od c. k. Namiestništva Gjunti učinjenog pod 10 Studenoga t. g., neće se moći kao oni odlikovati sa izvorništvom, ili različitosti sačinjenjah; polje je poževeno, neostaje, kad bi se htilo poštovati duh postojećeg učioničkog sustava, nego klasove pobirati izmedju odvjetah koji još nisu bili uslišani, ili su hrdjavo bili protolkovani.

Početićemo sa poviestnicom učioničkom od rastojanja poslednjega saborovanja, da poznati možete kod koje se točke nalazimo. Gjunta je našem rasmatranju podniela jedan državopis, koliko je mogla najbolji, da li jošte nesavršen, u kome mnogi podatci oshudievaju. Mi smo željli da bi ovaj pasao i na dalje nastavila kao što je njojzi bilo preporučeno u zaključku XVI u sjednici 27 Ožujka 1863 od Sabora učinjenog, da li priznati moramo velike pomučnosti da bi se što savršenije učiniti moglo zbog pomanjkanja i nepravilnosti iskazah koja učionička vlast dostavlja. Neprestano nastojanje, i strpieljivo traženje, i neslužbenim putem, moglo bi učiniti da radnja u srednju ruku ispadne. Mi smo za dobro našli obratiti se na poznatu dobrostivost gospodina Finoa upravitelja učebnog odsieka kod c. k. namiestništva za dobiti sve ono što nam je bilo potribito, da bi sebi predstaviti mogli točno stanje početnih učionah svakoga razreda pri svršetku skoro prošaste učioničke godine; da li mi smo se u tom prevarili, jer smo jedino dobiti mogli jedan opi trošaka koje država platja pod naslovom „glavnih učionah i užitak za župničke učione„. Od izjasnjenja koje nam je uljudno računovodstveni savietnik Maškarini pribavio doznajemo da, poslie razveze Obćinah, Računovodstvu nisu mogle biti poznate učione koje one izdržavaju; da se one kojima erarium podpore od 100 fiorinah dava upisane nalaze kao spomoćne,

kada mi znademo da su mnoge uredne; najposlie da nadležna izvješća manjkaju. Da li imali smo utiehu razumieti da se novi bistri sustav učionički u dielo privodi, i da ćemo se s njime došastog saborovanja kao sa udostoviercnim vodjom u našim proučanjama poslužiti moći. Za ovaj put dakle moramo se skloniti da vrhu ovog važnog predmeta u tami ostanemo, i o drugim stvarma učioničke prirode razlaganje nastavimo.

Kao znameniti dogadjaj u poviestnici umnog napredka našeg puka upisati se može Okružnica Namiestništva od 17. Listopada t. g. s kojom se propisuju pravila za predavanje nauka na oba zemaljska jezika. Mi pohvaljajemo jedno riešenje koje žalovanja i neizviestnosti uklanja i za sada i isključivije narodnjake zadovoljava, da li u njoj nalazimo dva propisa koja se medju sobom neslažu.

Jedan se sastoji u iznimki opredieljenoj za glavnu Zadarsku učionu, koja se odriešava od pravilah za ostale glavne učione propisanih dotično uporavljanja jezika slavjanskoga. Nama se čini da se ovaj jezik uprav učiti imade ondie gdie se manje poznaje i da neučeći ga s dovoljnim razvitkom, neuporavljivi postaju propisi izdani za predavanje nekih predmetah u srednjim učionama isključivo na slavjanskome jeziku. S druge strane promislimo da ako je jezik najizrazitii dokaz narodnosti, zašto se u jednom gradu manje poznati mora nego u ikakovoj drugoj strani pokrajine?

Drugi propis u tom sastoji se da talijanski jezik iz svih početnih učjonah sasvim isključi, osim glavnih učionah Zadra, Šibenika, Spljeta, Hvara, Makarske, Dubrovnika i Kotora. Odboru se čini da bi bilo shodnije vrhovnom načelu slobode od kojega proističu sva dobra ljudskog ustanovljenja, koja božanstvo brani, da se Občinama na volju ustavi da odaberu ili smiešane učione, kao što su predpomenute, ili isključivo slavjanske. Nitko zaniekati nemože da se svi gradovi, varoši i sela, koja su blizu mora, u istim okolnostima nalaze u kojima se predrečenih sedam gradovah nahodi, i da jednaku potrebu osjećaju i da barem toliko talijanski nauče koliko biva neobhodimo za učenje i za praktiku u tekničkim učionama, moreplovstvu i izvanjskoj trgovini znati potribito. I kad bi neka unutrašnja miesta istu potrebu osietila, zašto se njihovu zahtievanju nebi zadovoljiti moralo? Da li to izjednačenju, o kom se toliko govori; odgovara?

Ove mahne mi pak držimo da nisu takove koje se izliečiti nemogu, jer se sjećamo razumnih riečih koje je Povjerenik, koi Vladu Njegova Veličanstva predstavlja, u ovoj dvorani dne 28. Studenoga izrekao, rieči koje mi ovde navodimo kao značaj razumnih ljudih:

„Vlada očito izražava da nije njezina namiera niti nakana sa predrečenim pravilnim propisima ikakov pritisak nad talijanskim jezikom izvršavati. Talijanski i slavjanski jezik zajedno kao braća sjedinjeni, jednaka prava imajući, i jedan drugoga pomažući, odkriti će učebnoj mladosti Dalmacije bogastvo znanja i književnosti obajuh jezikah„.

Drugi ugodan dogodjaj u učioničkom svietu bilo je imenovanje izvrstnog našeg druga, Doktora Klaića, za išpektora početnih učionah. Mi mnogo od njegovog uma i radinosti isčekujemo, i nadamo se da će čini, oni čini koje smo od šest godinah od svih išpektorah uzalud pitali, opravdati onu nadu koju mi u njega polažemo.

Htieli bi u našu poviestnicu zapisati jedan napredak duhovni kojeg je naš puk prama poučavanju učinio, da li pomnja je njegova od ratnih dogadjajah od toga bila odvratjena, budući da rat i zemaljska obrana ljudima nedopustiše da se o budućnosti postaraju, kada sadašnjost na vratima kuća. Ovome uzroku prepisati maramo posvemašnje pomanjkanje posiećenja učionah od strane pokrajinskog išpektora; i nikakavog uspieha od nagradah župnicima obećanih kad bi barem tretjina diece za učenje sposobne učionu posietiti imalo; i da se nije nikakav račun učinio od najrazumniih popečiteljskih naredabah 1864 godine izdanih dotično opetovanog predavanja svetačno-nedielnog nauka, i toliko drugih propuštenjah, kojima nadamo se da će došaste i sledećih godinah biti nadoknadjeno, ako Bog dopusti na se mir i po-

uzdanost povrate u jednoj državi koja je nesretne udare pretrpieti morala.

Medju povoljnim učioničkim viestima staviti bi hotieli umnoženje podporah fondu učioničkom opredielit se imajuće, koje se nadamo od revnosti i zauzetja za poučavanje našeg puka, s kojim je N. U. naš gosp. Namiestnik oduševljen; da li to učiniti nemožemo jer zakon dohodarstva za godinu 1867. još nije bio izdan i da li se nadamo da će stignuti prvo neg se sadašnje saborovanje zatvori. Medjutim neka vas utieši viest da je 1866. godine "fondu učionah" dana jedna prćija za užitak župničkih učionah od 18655 fiorinah i 8 novčićah viša od predjašnjih, koja se na okružja ovako razdieljava:

Zadarskom .	6148	fior.	36	nov.
Spieliskom . .	7165	„	37	„
Dubrovničkom .	2015	„	—	„
Kotorskom . .	3326	„	35	„

Neće vam biti mrsko poznati koliko je Država potrošila za sliedeće glavne učione, neračunajući učione nautike i nižu realku Dubrovničku:

Zadarsku .	2016	fiorinah		
Splietsku .	2016	„		
Makarsku .	2016	„		
Hvarsku .	2016	„		
Dubrovničku	2467	„	50	nov.
Kotorsku .	2517	„	90	„

Ukupno 13640 fior. i 40 nov.

Medjutim imademo jednu kaparu Vladine dobrohotnje u predrečenom Dopisu 10 Studenoga, u kojoj Namiestništvo javlja da pristaje na jedan dijel odvjetah u predjašnjem saborovanju izraženih, i sebi pridržava odgovoriti na ostale pošto preduzeta proučavanja dovrši. Vi poznajete sadržaj toga dopisa koi vam je u sjednici 7. tekućega bio pročitan. Sad se tiče vidjeti kakove bi dalje naše korake oni potribovati mogli.

Naš ispit razdredimo na odviete koji su bili primljeni, i na one koji su bili zaustavljeni.

Izmedju primljenih prvi nam se ukazuje povišenje učiteljske platje. Ništa od toga pravednije biti nemože da se izbave od sirotinjstva i od poniženog stanja u koje siretinja čovika privodi, jedan tako dobrodjetelni razred kao što je onaj učiteljah, početnih učionah, ništa razumnije od toga da se učitelju vlast udieli koja je od nezavisnosti nerazdielna. — Uzalud je misliti o umnožavanju redovitih učionah; ako mala platja mladiće od toga odvratja i njih privoljava da sebi korisnih zanatah odaberu. To je Sabor još od 1863. godine priznao, i ovom predmetu osmi svoj odvjet opredielio.

Da li ovaj čin pravičnosti, reći moramo otegotjavajući breme Obćinah i ponajviše onih izmedju odlomakah, kojima pristoji manje učione izdržavati, prouzročiti će to da podizanje i uzdržavanje učionah pomućnie postane. Svaki novi teret iziskuje neko vrieme dok se otegotjeni tome privikne. Ima više od godine danah da su Obćine zbog razveze na veće žertve bile prisiljene, i radi toga želimo da bi za dvie ili tri godine, kad bi se ticalo odlomakah ili obćinah od Gjunte za siromašne priznate, da se natiecaji sa platjom od 240 fiorinah otvoriti imadu.

Ova rasmatranja držimo da su zanimivija kad bi se ženskih učionah ticalo. Ako ustanovljenje muških učionah toliko prepriekah imade, ženske učione zbog nepravedne mržnje, ako hoćemo, da li koja u istinu postoji, u mnogim miestima kao suvišnost nesamo smatrane bivaju, nego još te, kao što se izrazila neka Obćina, malo prosvieštena, za štetonosne drže. Pogrieške i predrazsude vremenom se predobivaja, izviete ili pomućnosti s puta uklonivši, nek se nastoji ukloniti one koje su najtemeljitije, i nek se za sada Obćinama briga ostavi da sa učiteljicama za platje njihove ugovore kako one za bolje nadju. Ako takova platja bude manja od one koja se učiteljima dava, to neće biti stvar čudnovata jer su u svim zanatima platje za ženske umjerenije i manje nego one koje se ljudima daju.

Ustanovljenje novih glavnih učionah od c. k. Namiestništva preporučeno morajući u većim i

bogatim Obćinama, miesta imati, kao što su Silba, Pag, Knin, Kistanje, Drniš, Sinj, Imotski i Metković. Odbor drži da se snage pokrajine prištediti imadu da bi se pomoći mogle one Obćine koje bi se sasvim u nemogućnosti našle da trošak potrebiti za ovo preobraženje izdržati mogu; koi trošak sastoji u 750 fiorinah za dva učitelja osim jednog prostranijega miesta. Sasvim, za ohrabriti gdiekoju slabašniju izmedju predrečenih Obćinah, dobro bi bilo Gjuntu povlastiti da njih s kakovim iznosom pomogne, kao što će malo napried biti naznačeno.

Polazenje učionah sačinjavaše jedan od najtepliih odvjetah Sabora toliko onoga 1863 koliko pisledujega 1865. godine. C. K. Namiestništvo ne samo da je propisalo da se globe uporave protivu roditeljah koji poučavanje svoje diecè zanemaruju, nego je nadgledanje nad tim političkoj vlasti povierilo. Odbor misli da bi trebalo očekivati uspieh ovih propisah, koi ako nebi razumnoj namieri odgovarali, došasto saborovanje morati će oštrijo miere u tom obziru predložiti. Odbor lanjske godine velike je nade polagao u nagrade župnicima obećane kad bi sredstvom njihovog nastojanja u učionama, od njih zavisnih, treći dijel diece za učenje sposobne učionu obilaziti imao. Da li tko bi vierovao? Jednog posla za župnika odveć lasnoga koi nad seljskim pukom veliki upliv imade, nijedan se primiti nije htio. Ni jedan cigli nije obećanu naknadu zaiskao! Mi smo o neplodnosti ove miere i govoreći o ratnom zanimanju puka, izjasnenje dali. Valjda bi se još jednom uzrok, koi bi veliku slavu i čest svešteństvu učinio, nekorištoljubiju dušobrižničkog sveštenstva od nas radije pirpisati imao.

Što se tiče učionah svetačno. opetovnih c. k. Namiestništvo zadovoljilo se je s globama propisanim zaprietiti onima koji se od polazenja svetačnih učionah ustežu. Mi bi naprotiv hotieli da se učini mogućno da bi se pravila popečiteljska od 5 Lipnja 1864 upotrebiti imala, koja su odveć oštrija, osobito protiva glavnih majstorah koji svoje šegrte u učionu nešalju.

U miestima gdie jedna glavna učiona postoji, i gdie je osoblje učiteljsko mnogobrojnije, nama se čini da bi večernje učione za zanatlije i poslužitelje od veće koristi biti mogle.

Da li je obsjena jedna držati da će učitelji od pravilnog opočitka u svetačne dane sebe lišiti, ako oni na koi način za ovaj izvanredni trud nebudu nagradjeni. Ako se to njima naloži kao dužnost oni će ju izvršiti da li s takim nehajstvom da će pohadjanje i korist bici ništetni. Jednu malu nagradu obćine, a kakovi nadarak pokrajina dati bi morale. Sabor je na ovo pravilo u sjednici od 17. tekućega pristao.

C. k. Namiestništvo priznajući sposobnost ženskinjah za zvanje učiteljkah u manjim muškim učionama, neizražuje se da se one nego kao spomoćnice otcevima ili muževima u službu uzeti moga, držeći da žena usamljena nemože sebi one obzire pribaviti koji ženskom spolu pristoje. Opazka je pravedna kad bi se ticalo selijah na kopnu, nad kojima moralna vlast učiteljke nebi po dužnosti bila poštovana; da li tako nebi bilo u primorskim miestima, gdie je žena uvažena i poštovana kao što to u svakoj izobraženoj zemlji biva. Ovo se može pokušati da li opetujemo, što smo malo prvo u obzira platje rekli, pokušaj nebi za rukom ispao ako se ikonomiom nebi suglasiti mogao, koja bi glavnim uzrokom bila predpostavljenju koje bi so njima dati mogle.

Sa zadovoljstvom primimo obećanja da će praznično-nedielne učione za zanatlije u Spietu biti ustanovljene kao što se u Korčili nalaze, i nadamo se da će se takova blagodat i po drugim miestima razširiti gdie jedna realna učiona ili jedna gjimnazia postoje, kao što su Kotor, Dubrovnik, Šibenik i Zadar.

Odvjeti neriešeni i proučavanju podvrženi, jesu oni koji se odnose na učiteljske sgrade, koje su u Dalmaciji toliko oskudne; na jedan sustav shodan raspršenju kućištah; na umnoženje realnih učionah; na putovanja pokrajinskog išpektora, i na sudielovanje obćinah u ustanovljivanju novih učionah, ili u izdržavanju njihovom.

Dočim one odvjete opetujemo, za koristne nalazimo vašu pomnju vrhu poslednjega pozvati, koi je po našem mnenju najvažnii, i koi se mieša s jednom predstavkom izvjestitelja ovog odbora, i s jednakim odvjetom Sabora 1863. godine izraženim.

Obširno razlažući o ovom predmetu sa gledišta obćinske ikonomie, nama se čini da bi svaki predlog bio nevremenit kad nebi na istinitom stanju stvarih, i zanajviše na poznanstvu ikonomične snage pojedine Obćine temelj svoj imao. Htieli bi da se Gjunti začetak ostavi u jednom predmetu o kom sva pokrajina interes imade, sasvim da se njezina zakonita zadaća u obziru učionah u platjanju sastoji.

Tiče se da se od obćinah izvadi koliko je više moguće, pošto su prvim potribama zadovoljile. Mi iskati nemožemo da se za početno poučavanje u Dalmaciji dva fiorina na glavu plati, kao što se u sjedinjenim amerikanskim državama i u nekim švajcarskin kantonima platja; a ni samih 80 novčićah kao što u Franceskoj biva, da li nadati se možemo da od napora Obćinah koje sada devet novčićah i po na glavu troše, onih Vlade koja troši osam i pol, i pokrajine koja sa jednim novčićem i pol u pomoć pritieče, da će se postojeća siromašna brojka od 19 novčićah nadvisiti.

Pritiskanje nad Obćinama za uzdržanje učionah i nad poglavicama porodicah radi polazenja njihovog, bilo je za neobhodimo od svih izobraženih Vladah priznato. "Jedan narod neprosvieŝten govori Lavelage, vavjek će misliti da novci za njegovo poučavanje uporavljeni suvišan jedan trošak biva; i sva je prilika da se u jednom selu, u kom nitko čitati i pisati nezna, neće većina naći koja bi platju nastavniku učione glasovati hotiela. Svi tielesne potrebe osiećaju, da li svi duhovne potribe nevide, jer bi trebalo da su duhom izobraženi da bi osietiti mogli što njima fali ovo rad što potrebito biva da Vlada bude začetnica gdie se veći broj malo prosviešten nalazi.

Naš posao mogao bi se na malo predlogah ograničiti, da ga mi u prostranijem smislu netumačimo, u onome to jest da vašem rasmatranju dostavimo sve one što nam su koristno za napredak pučkog poučavanja u vidja, i zato vaše pamstvovanje pozvati ćemo na propise neizvršene, da jih na novim odredbama ponovite; i još ćemo gdrekoje nove predložiti koje nove okolnosti iziskuju.

Godine 1863 od ondašnjeg odbora vrnio je bilo predloženo i od Sabora uput primljeno umnoženje spomoćnih učionah kao jedno vredmenita providbu, dotle dokle snage Obćinah i broj učiteljah nenarastu, da bi se one sa pravilnim učionama izmieniti mogle. Od onoga vriemena bilo jih je nekoliko ustanovljeno, da li prama potribe primalo, budući da jih je račun odbora 140 brojao. Pomanjkanje novca nije bila jedina preptieka, nego jošte takovih učionah, sumnjičanje u dobroti sumnjičanje odveć rasprostranjeno i obuzročeno radi lasnoće s kojom se u druga vremena pohvatne obaviesti davahu. O glavnoj stvari takog mnenja nemamo dovoljnih rasudbah i nijedan od pokrajinskih išpektorah u ove tri posledaje godine o koristi pomoćnih učionah nije gnalo dao točnih obaviestih. Ipak ovaj predmet nije takov da se površno o njemu razlaže, jerbo za mnogo vremena jošte nećemo imati s čime da ga izmienimo, i zato potrebita je uprav znati da li ga rasprostraniti ili zaustiti imademo. Zbog toga pozvat ćemo pomnju Vlade o potribi da se točno vrhu ovog predmeto ne samo od pokrajinskog išpektora nego jošte i od političkih vlastih i ziskivanja učiniti imadu.

Drugi je odviet Sabor odobrio, koi je bio XIV da se učini jedno naročito izdanje za Dalmaciju nekih knjigah za početni nauk koju su bile za porabu učionah u Hrvatskoj izdani i u Dalmaciju nametnute i koliko je bila nevremenita ova namisal da se sada bez savietovanja najvlastnjih ljudih pokrajine, u dalmatinske učione uvedu hrvatske knjige i da se na hiljade primierakah u Državnoj tiskarnici u Beču izdadu svaki od na lasno razumieti može. Isključenje

Dalmacije od udioništva u književnom poslovanju početnog nauka jest jedna stvar svršena, koja zaista na korist jezika neispada: Nije se obzir imao na svojstvo jezika niti na izbor riečih, niti se o Dalmaciji mislilo kao da je ona jedna smiesa u primieru jezikoslovja kao što jedan miernik negleda na liepotu položajah i samo da mu oni put kraći i upravan ispadne, tako burokratički književnik nije se o jezikoslovnoj estetiki brinuo nego je svoju knjigu sa svakojakim materialima sastavio. Da li ako se želi da rastući naraštaji nezaborave starodavne rieči koje se u ovom slavjanskom svetilištu Dalmacije hrane, za razumljivost hrvatskih riečih nek se baren istoglaseće dalmatinske rieči suprot stave. To bi Vlada s kakovim dalmatinskim književnikom, makar na troške pokrajine, učiniti mogla.

Predračun pokrajinski za došastu godinu opredieljava 3000 fiorinah za zavod priugovnikah za učiteljsko zvanje u Arbanasima. Ovo je znamenita pripomoć, ako se uzme u obzir mali broj u njemu primljenih mladićah, kojih više od devet neimade, koi pokrajina dozvoljava da se naročiti učitelji za unutrašnja selija izuče. Vlada pak, osim ostalog troška za ovaj zavod, udieljuje osam štipendiah od 160 fiorinah svaki za priugotovnike koji pedagodjički nauk uče i u praktici se usavršavaju kod glavne Zadarske učione pod vriednim jednim nastavnikom, kao što je gospodin Fabrović. Sumnjamo pak da će takovi štipendium biti dovoljan za mladiće pokrajine koji će morati, osim sobstvenog izdržavanja van kuće, i putne troške isplatjivati. Da bi se svaka prepreka umnožavanju učiteljah, tako tiesno sa učionama skopčano, ukloniti mogla, nama se čini da takodjer i pokrajina sa kakovom pomoći k tome priteći mora.

Da bi se po izloženom mnenju bitne providbe učinile, nama se forma odvjetovanja najshodnia uvidja i zato pridržavati ćemo se običaja od predjašnjih odborah uporavljenog razredivši odvjete na naručbine pokrajinskoj Gjunti i na odvjete Cesarskoj Vladi upravljene.

—

I.

Naručbine pokrajinskoj Gjunti.

1. Gjunta biva povlaštena dati pomoć od 40 fiorinah svakom od onih najsiromašnijih mladićah pokrajine koji polaze priugotovrnički tečaj učiteljstva kod c. k. Glavne Zadarske učione. Na tu svrhu može se ove godine iz pieneznićnog fonda uzeti iznos od 240 fiorinah i njega u predračun došaste godine upisati.

2. Gjunti se naručbina daje da došastom Saboru izviešće podnieti imade, na sobstvenim njezinim opazkama osnovano, o predavanju nauka u priugotovničkom zavodu u Arbanasima, o napredku učenikah i o ikonomičnim okolnostima istoga.

3. Opetuje se preporuka da Gjunta Obćinama naloži da se one brinuti imadu o tom da se učione koliko je više moguće pohadjati imadu, da se globe nametnute roditeljima, koji svoju diecu na učionu nešalju strogo istierivati imadu, da bi se namiestnički propisi o ovom predmetu skoro izdani u dielo privesti imali. Još se opetuje koliko je u § 4 zaključeno o naručbinama lanjske godine Gjunti danima.

4. Još se opetuju preporuke da se nastojanjem i sa podporama od strane Obćinah promakne polazenje svetačnih opetovnih učionah, i da se briga imati mora da se popečiteljska pravila od 5. Lipnja 1864 izvršiti imadu. Radi boljeg uspieha daje se Vlast Gjunti da učitelje koji se u tom odlikovali budu podarkama nagradi, koje će iznose oduzeti od prištednjah koje bi se od gdiekoje podstavke u predračunu za pučko poučavanje postignuti imale.

5. Opetuje se naručbina u predjašnjem saborovanju pod § 13 dana, da se pozovu Obćine da seljskim učionama jedan komad zemlje za porabu vrtla opredieliti imadu, da bi poljodielstvena pokušaje učitelj učiniti mogao.

6. Opet se sa tovećom preporukom Gjunti naručbina dava, da Sabor izviestiti imade o polazenju i o napredku početnih učionah, takove će podatke Obćine njojzi nabaviti za izgledkama, radi olakšanja ovog posla tiskanim; i tomu pridodati imade obaviesti učioničkih i obćinskih vlastih i predloge radi providbah učinjene, budući da učionički odbor za kratko vrieme trajanja jednog saborovanja bez takovih podatakah pravo stanje ovog prevažnog predmeta upoznati nemože.

7. Gjunti se dostavlja predstavka zastupnika Serraglia smierajnća na to da se opredieli Obćinama dužnost da one po snazi svojoj učione izdržavati imadu, preporučujući Gjunti da bi za došasto saborovanje, pod onim oblikom koi se njojzi za najshodnii uvidi, potrebite miere predložila.

8. Da se Gjunta uoblasti da 600 fiorinah od koje podstavke pučkog poučavanja odobrenog predračuna oduzme za pomoći onih izmedju Obćinah Silbe, Paga, Knina, Kistanja, Drniša, Sinja, Imoskog, Metkovića, Supetra, Budve i Stona, koje bi od takove pomoći potribu dokazale, da bi tekuće godine sobstvene manje učione na stepen glavnih učionah podignuti mogle; i kad se to u istoj godini nebi obistiniti imalo, njoj se preporučuje da u predračunu došaste godine o ovoj potrebi račun držati imade.

II.

Odvjeti Vladi Njegova Veličanstva.

1. Da se u obziru učenja slavjanskog jezika Zadarska glavna učiona sa drugim glavnim gradovima pokrajine izjednačiti imade.

2. Da se svakoj Obćini na volju ostavi u učionama kojemudrago vrste da se nauk u oba jezika slavjanski i talijanski usporedno predavati imade.

3. Da se ublaži za jedno trigodište izvršenje propisa pod Br. 1. Namiestničkog Dopisa od 10. Studenoga s. p. u obziru najmanje platje učiteljima, na način da bi se za ovo vrieme natiečaji i sa platjom od 240 fiorinah otvoriti mogli.

4. Da se jošte občinama na volju ostavi da one sa učiteljima pogodbu dotično platje sklopiti mogu, potvrdjenje iste učioničkoj vlasti pridržavši.

5. Nek se nastoji, ako se ukaže prilika, da bi se u kojem primorskom miestu pokušalo u muškim učionama od prva tri razreda koju pravu učiteljicu ili spomoćnicu nastavnicu za predavanje nauka namiestiti.

6. Da se popečiteljska pravila od 4. Lipnja 1864., za svetačne učione opetovanja izdane, uporaviti imadu.

7. Da se nastoji zavesti u Zadru, Splietu, Šibeniku i Dubrovniku gdiekoja večernja učiona za šegrte i poslužitelje, i da se jedna nagrada nastavnicima udieli.

8. Da se pokrajinskom išpektoru naruči da proiznadje ispadak spomoćnih učionah i da o njima naročito izvješće podnieti imade, kojeg će izvoliti c. k. Namiestništvo pokrajinskoj Gjunti saobćiti.

9. Da se u listićima, koi će se priliepiti u knjige početnog nauka, tiskati imadu značenja koja odgovaraju hrvatskim riečima, nepoznatim puku dalmatinskom, sa riečima slavo dalmatinskim po njihovom miestnom razlčju, da bi tako mogli učitelji i učenici služiti se sa korišću s knjigama u Beču tiskanim za hrvatske učione.

10. Neka se tiskom oglasi statistika nastave, koju će po skorašnjim obrazcima sastaviti računovodstvo c. k. Namiestništva.

Ove će želje Gjunta brzo izjaviti Vladi Njegova Veličanstva, koja neka jih uzme u dužni obzir, budući izjavljene po najosiećenijoj potrebi i po najdubljem uvierenju da je obćenita početna nastava prvi i neobhodimi stupanj svakome napredku.

U Zadru 20. Prosinca 1866.

Neka Visoki Sabor naredi Pokrajinskoj Gjunti da za došasto saborovanje predloži one miere koje su kadre obvezati ustanovljenje manjih početnih učionah (sa ograničenjem za sad za muške) za obćinske odlomke izviestnog broja pučanstva, odredivši granice takove obvezanosti odnosno na njihove ikonomične snage i pomoći koje bi jim dati mogla država ili pokrajina.

Uz ovu radnju biti će koristno priložiti:

1. Opis odlomakah koji nemaju učionah sa odnosnim brojem pučanstva.

2. Pokazanje upravnih nametah što na njih spada i prirezah obćinskih koje su za 1866. godinu platili.

3. Pokazanje novčane pomoći koje bi postepeno pokazale se potrebite da se izvrše nacrti koje će učiniti pokrajinska Gjunta.

4. Odkriće sredstvah koja bi na ovu svrhu država i pokrajina uložiti mogle.

Neka dalje naredjeno bude Gjunti da se postara nanovo u život privesti obćinska povjerenstva ustanovljena 1864. godine od Visokog Namiestništva nastojanjem političkih vlastih, kako bi mogle iznaći ona miestna sredstva kroz koja

bi suvišni postati mogli novčani podarci države i pokrajine.

U Zadru 2. Prosinca 1866.

Serragli s. r.

Predsjednik. Stavlja na glasovanje ima li se u obzir uzeti. Tko pristaje, neka ustane. (*Primljeno većinom*).

Današnja je sjednica svršena.

Sjednica biva zatvorena u 3 sat popodne.

XVIII. Sjednica dne 22. Prosinca 1866.

(Bilitropisna izvješća)

Prisutni

Predsjednik

Gosp. Vitez D.r PETROVIĆ.

FRANE SEIFERT Namjestnički Savjetnik
kao Carski Povjerenik.

Sjednica otvara se u 10 sat. i 20. m. izjutra.

Predsjednik. Gospode prisutnih zastupnikah na broju ima 28; broj je zakonit; otvorena je sjednica.

Idje na čitanje napisnik zadnje sjednice.

Monti (*čita napisnik*).

Predsjednik. Prvo nego na glasovanje predjemo molim gospodu tajnike da pročitaju oni komad koi se na Zadarsku Obćinu odnosi.

Monti čita (vidi stranu 301).

Predsjednik. Gjunta je predložila isključenje stavke od 500 fiorinah i obaljenje prireza od 40 na 38 na sto. Gospoda koja odobravaju popravku, neka ustanu. (*Većinom primljena*).

Tko sa popravkom napisnik odobrava, neka ustane. (*Većinom primljen*).

Cesarski Povjerenik. Ja sam odveć radostan da Visokoj Skupštini saobćiti mogu da je Njegovo Veličanstvo sa previšnjom odlukom 14. tekućega carsko potvrdjenje udielilo zakonu od Sabora glasovanu o javnim bolnicama Dalmacije.

Budući da je dotični Razpis N. U. gosp. popečitelja istom sinoć stigao, i budući da je u § 38. istog zakona sadržan propis, po kojemu isti zakon s prvim danom sliedeće godine, u kojoj zakon odobren biva, u dielovnost stupiti mora zato će Namiestništvo potrebita narediti da se ovaj zakon na vrieme proglasiti imade.

Predsjednik. Bila je predana jedna molbenica koja je prešno odboru dostavljena.

Idu na pročitanje poslovi koji se na dnevnom redu nalaze (*čita*):

1. Pretresanje o izvješću odbora za pučko poučavanje.

2. Izviešće odbora vrhu molbenice nekih Splietskih stanovnikah dotično pazara onoga grada.

3. Izviešće odbora radi pripomoći od Starigradske Obćine iskane za jednu učionu.

4. Adresa Njegovu Veličanstvu sa prevodom slavjanskim.

Izviestiteljev zamienik odbora za poučavanje, D.r Filippi, imade besiedu.

Filippi. Prvo svega kratko jedno očitovanje učiniti moram. Imenovan u odbor javnog poučavanja i sliedovatelno u odbor adrese, nisam u sjednice prvoga prisustvovati mogao. Gospodin Serragli jutros je iznenadno otići morao i njemu nisam odreći mogao da ću miesto njega dužnosti izvjestitelja izvršiti. Budući pak da me nećete naći za pretresanje pripravna zato se nadam da će te zbog ovog uzroka biti ustrpljeljivi. — Predlozi se diele na dvie časti, naručbine Gjunti i odvjeti Vladi N. V. (*čita*):

1. Gjunta biva povlaštena dati pomoć od 40 fiorinah svakom od onih najsiromašnijh mladićah pokrajine koji polaze priugotovrnički tečaj učiteljstva kod c. k. Glavne Zadarske učione. Na tu svrhu može se ove godine iz pienezničnog

fonda uzeti iznos od 240 fiorinah i njega u predračun došaste godine upisati.

Predsjednik. Ište li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Filippi (*čita*):

" Gjunti se naručbina daje da došastom Saboru izviešće podnieti imade, na sobstvenim njezinim opazkama osnovano, o predavanju nauka u priugotovničkom zavodu u Arbanasima, o napredku učenikah i o ikonomičnim okolnostima istoga.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Filippi (*čita*):

" Opetuje se preporuka da Gjunta Obćinama naloži da se one brinuti imadu o tom da se učione koliko je više moguće pohadjati imadu, da se globe nametnute roditeljima, koji svoju diecu na učionu nešalju strogo isticrivati imadu, i da bi se namiestnički propisi o ovom predmetu skoro izdani u dielo privesti imali. Još se opetuje koliko je u § 4 zaključeno o naručbinama lanjske godine Gjunti danima.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Filippi (*čita*):

4. Još se opetuju preporuke da se nastojanjem i sa podporama od strane Obćinah promakne polazenje svetačnih opetovnih učionah, i da se briga imati mora da se popečiteljska pravila od 5. Lipnja 1864 izvršiti imadu. Radi boljeg uspieha daje se Vlast Gjunti da učitelje koji se u tom odlikovali budu podarkama nagradi, koje će iznose oduzeti od prištednjah koje bi se od gdiekoje podstavke u predračunu za pučko poučavanje postignuti imale.

Danilo (*slav*). Budući da je bilo riešeno da se nikakova svota za učione ustanovljena za nagrade učiteljah odbiti nemože, ja govorim da se opredieli svota, koja bi valjda priteći mogla, na povišenje platje učiteljah koji jošte najmanje 300 fiorinah nedobivaju.

Pragospodin Zaffron. Na mnenje častnog Danila pristati nemogu, jerbo i kad bi platja učiteljska bila viša, oni bi nagradu iskali, koja bi jih ponukovala da takovo poučavanje predaju, koja bi dičake od mnogih neredah uklonila, kojima su, osobito u svetačne dane, podložni. S druge strane davši jednu nagradu učiteljima poučavanje se razširuje. Zbog toga ja govorim zaključak odbora da nepovrieđen ostati imade.

Danilo (*slav*). Ja se neprotivim da se učiteljima nagrade opredicle koji bi jih zaslužili, da li pitam da se jedinstveno od iznosa onoga koi je za njih namienjen opredieliti imadu.

Predsjednik. Danilov predlog ovako glasi (*čita*):

" Nagrade za učitelje, koji bi se u predavanju svetačno-nedieljnog nauka odlikovali, opredieliti se imadu od podstavke predračuna "pomoći za učitelje. — Neka se Gjunti naručbina dade da osigura priličui iznos od stavke pomoći za učitelje, koi bi se u predavanju svetačno-nedieljnog nauka odlikovali ".

Dakle on pristaje da se učiteljima nagrade opredicle, da li hoće da se jedinstveno od dotične stavke: "nagrade za učitelje" oduzeti imadu.

Filippi Ja se tome neprotivim.

Pragospodin Maupas. U koristi večernjih učionah držim da je namisal izvjestitelja bila u istinu ta da se Gjunti preporuči da kakovu svotu za nagradu učiteljah opredieliti imade. Istina je da bi se nagrade bez razlike od jedne ili druge stavke uzeti mogle, da li s druge strane budući da i ove učione kao i svetačno nedielne odveć koristne bivaju, meni se čini da bi se jedna svota isključivo za nagrade nastavnikah učionah svetačno nedieljnih opredieliti morala.

Ponte. Ja držim da bi se svim strankama zado-

voljiti moglo kad bi se Gjunti naručbina dati hotielo da od novca za nove učione namienjenog jedan iznos za nove svetačno-nedieljne učione opredieliti imade. Bilo je zaključeno da se od predračunjenog iznosa učiteljima nagrade davati nemogu nego samo novim učionama, zato jedna učiona svetačno-nedieljna novog ustanovljenja vazda nova učiona biva. Radi toga ja neznam zbog čega nebi se ustanoviti moglo da se izmedju učionah kojima se pomoć dati imade, i učione svetačno-nedieljne ubrojiti mogle.

Danilo (*slav*). Učione večernje i svetačno nedieljne od častnoga Ponte naznačene jesu tako sa pučkim učionama skopčane da one ista stvar i pod istovetnim jednim učiteljem bivaju. Zato Visokom Saboru predlažem da se učiteljima, koji se sa predavanjem večernjeg i svetačno nedieljnog poučavanja bave, nagrade od fonda za pomoći njimu namienjenog opredieljivati imadu.

Predsjednik. Danilov predlog ovako glasi da nagrade dati se imajuće učiteljima svetačno nedielnog nauka od stavke pomoći za učitelje opredieliti imadu. Pragospodin Maupas htio bi u ovoj stavki jedna pomoć za učitelje ovih učionah da se dieistvitelno osigurati imade. Ovo meni se čini da se danas nebi moglo učiniti, jer je stavka predračuna posao koi je bio zaključen. U ostalom ništa nesmeta da Sabor Gjunti naručbinu udieli da se jedan opredieljeni iznos za učitelje koji svetačno nedieljni nauk predaju namieniti imade. Meni se čini da bi ovom smislu predlog odgovarao:

Pragospodin Maupas. Na to pristajem.

Predsjednik. Ide na glasovanje prvi predlog (*opet pročitava*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljen*).

Gospoda koja na drugi predlog pristaju; neka ustanu. (*Većinom primljen*).

Filippi (*čita*):

« Opetuje se naručbina u predjašnjem saborovanju pod § 13 dana, da se pozovu Občine da seljskim učionama jedan komad zemlje za porabu vrtla opredieliti imadu, da bi poljodielstvene pokušaje učitelj učiniti mogao.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Filippi (*čita*):

« Opet se sa tovećom preporukom Gjunti naručbina dava, da Sabor izviestiti imade o polazenju i napredku početnih učionah, takove će podatke Obćine njojzi nabaviti sa izgledkama, radi olakšanja ovog posla tiskanim; i tomu pridodati imade obaviesti učioničkih i obćinskih vlastih i predloge radi providbah učinjene, budući da učionički odbor za kratko vrieme trajanja jednog saborovanja bez takovih podatakah pravo stanje ovog prevažnog predmeta upoznati nemože.

Filippi (*čita*):

« Gjunti se dostavlja predstavka zastupnika Serraglia smierajuća na to da se opredieli obćinama dužnost da one po snazi svojoj učione izdržavati imadu, preporučujući Gjunti da bi za došasto saborovanje, pod onim oblikom koi se njojzi za najshodni uvidi, potrebite miere predložila.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Filippi (*čita*):

« Da se Gjunta uoblasti da 600 fiorinah od koje podstavke pučkog poučavanja odobrenog predračuna oduzme za pomoći onih izmedju Občinah Silbe, Paga, Knina, Kistanja, Drniša, Sinja, Imoskog, Metkovića, Supetra, Budve i Stona, koje bi od takove pomoći potribu dokazale, da bi tekuće godine sobstveno manje učione na stepen glavnih učionah podignuti mogle; i kad se to u istoj godini nebi obistiniti imalo, njoj se preporučuje da u predračunu došaste godine o ovoj potrebi račun držati imade.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Filippi (*čita*):

" Da se u obziru učenja slavjanskog jezika Zadarska glavna učiona sa drugim glavnim gradovima pokrajine izjednačiti imade.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Filippi (*čita*):

" Da se svakoj Občini na volju ostavi u učionama kojemudrago vrste da se nauk u oba jezika slavjanski i talijanski usporedno predavati imade.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Pavlinović (*slav*). Izvješće učioničkog odboru neke misli izražava koje su viek svoj preživile i koje sadašnjem vremenu neodgovaraju. Izmedju ostalih stvarih, on govori da u svim gradovima i varošima primorja talijanski jezik jednako kao i slavjanski vlada. Ja neću zaniekati da se u Zadru i još u gdiekojem većem gradu talijanski jezik duboko ukorenjen nalazi, da li ako se ova tri ili četri miesta isključe, talijanskog jezika nema nego toliko koliko su talijanske učione, uredi i činovnici, koji su s istim jezikom bili ustrojeni, rasprostranili i naredili. Takovi se talijanizam, nesamo u primorju, nego i u suhozemnim miestima nalazi, gdiekod su do sada jedna učiona ili jedan javni ured postojali. U većem dielu istih miestah tako se talijanski govori, kao što bi se franceski ili niemački besiedilo, kad bi se u učionama ovi jezici miesto talijanskoga predavati imali.

Radi ove pogriešne namisli da je kod nas talijanski jezik izvorni; umiesto što je bio izvana unešen i ukalamljen, odbor učionički izražava želju da se pojedinim občinama vlast udieli da one u kojemudrago učione uz slavjanski i talijanski jezik uvoditi mogu. Ova želja meni se suvišna ukazuje, pošto zakonah imademo koji načela ustanovljavaju, po kojima jezik učevni opredieljen biva, i nije opasnost da će se talijanskom jeziku krivo učiniti. Ova želja protivi se jošte pravilima zakona koji u Cesarevini postoje; dočim ako Sabor nije nadležan da u obziru učionah riešava toliko manje Občine to učiniti mogu.

Ova je želja svakom pedagodjičkom načelu protivna, jerbo u početnim učionama sami jedan jezik predavanja nauka, i to materinski jezik, biti može, ako hoćemo da učione odgovore svrhi za koju su namienjene. Neka dieca nauče čitati, pisati, računati i Bogu se moliti u onom jeziku koga su od matere naučili; ovo je sve ono što će oni u prve dvie godine svog proučavanja naučiti. Na drugi način vi će te su dva jezika takovu smetnju učiniti da oni najposlie ništa, pak ništa naučiti neće.

Odborova želja najposlie zbog toga obistiniti se nemože, jer bi se dogoditi moglo da sad jedna a sad druga stranka u občinskom Vieću većinu postigne, i tako da se kako jezik predavanja tako i sami učitelj svake treće godine izmieniti mora. Učiona nemože se u bojno polje pretvoriti gdie se stranke sukobiti imadu; ona istinitoj potrebi puka odgovoriti mora, potrebe koje se od časa do časa, kako tko samovoljno hoće, promieniti nemogu. Narodni jezik pučko pravo biva, od kojega pojedine Občine po volji raspolagati nemogu. Ako pojedine osobe osobenih potribah i željah osjećaju, nitko se njima neprotivi da tome sa sobstvenim trošcima zadovoljiti mogu; da li občeni zakoni nemogu na izuimke pristati. (*Pohvala s desne*). Gdie imate većinu koja talijanskim jezikom govori, mi vam nezabranjujemo da jednu glavnu učionu na ovom jeziku ustanovite. Da li ako takovu većinu u nikakovu miestu nemate, osim Zadra, zašto se za nas brinete? Naše glavne učione nama ostavite, dočim u drugima vi pretežnii upliv i dalje imati možete.

Nemojmo naročito smetnjah zamećati, i nedajmo miesta novim stranačkim nemirima. Zato predlažem da se odborova želja odbaci. (*Odobravanje s desne*).

Giljanović. Predmet jezika za predavanje nauka vavjek je bio mučan i težak za pokrajinsko predstavništvo. Ako pogledam na točku od koje smo pošli i na onu do koje smo došli, ipo vidjeti moram da smo na ovom putu veliki napredak učinili. Mnogi će se od vas sjećati onih burnih sjednicah prvog Saborovanja koje su vrhu ovoga predmeta miesta imale. Sravnite sada želje od odbora danas izražene, i vidjet, će te kolika je razlika izmedju dva načina gle-

dišta! i u ovom poslu vrieme je poštenjak bio koje se u mnogo prigodah pokazuje. U saborovanju 1863. bilo je na dnevni red stavljeno izvješće odbora za izjednačenje dvajuh jezika; one se želje od da:ašnjih znatno razlikuju. Ja pred očima imadem jedan od onih odvietah, koi je ovako glasio (*čita*):

„Poslie neg se novi občinski zakon u dielovnost stavi, da občinsko vieće riešiti imade, koi od dva, talijanski ili slavjanski, jezik za predavanje nauka u pojedinoj početnoj učioni njegovog okruga biti mora, i to pošto je čuo prvo želje sazvanog občinskog zbora i u dužni obzir njegov odvjet uzeo, za one odlomke Občine kojima učiona prinadleži“.

Opazite dobro da se onda občinama dozvoljavaše da one *jezik za predavanje nauka odaberu*. Nova vladina obznana ustanovljava naprotiv, osim grada Zadra, da se uobćeno na *slavjanskom jeziku* poučavanje predavati *mora*. Odbor na to pristaje, nego jedino predlaže putem preinačenja da dieca i drugi od dvajuh jezikah *učiniti mogu*. Držim da takovi dodatak ili preinačenje nije suvišno, jerbo obznana ista ništa o ovoj točki negovori, ustanovljava da jezik poučavanja slavjanski biti mora, da li nezabranjuje da se u svakoj občini nauk i u drugom jeziku predavati može. Zato talijanski jezik nije neuporavljiv, kao što je častni Pavlinović rekao, jer svakog dana vidimo da diečica od tri i četri godine idu učitelju da gdiekoju rieč niemačku ili francesku nauče, i vidimo da se oni u tome koristuju jer osobiti dar oštroumja dieca imadu za moći jedan i drugi jezik naučiti. Želja odbora nije dakle obznani protivna. Ja priznajem da talijanski jezik koi se u primorskim miestima govori nije najčistii jezik. I ako ovaj jezik nije najčistii, jest barem takov da se s njime razumieti mogu ondašnji stanovnici sa onima s kojima se svaki dan sastaju. Zbog toga ja ću odborov predlog podkriepiti, kao onaj koi na istiniti napredak smiera, na polučenje koristi za oba naroda koji oba jeziku uporavljuju.

Ljubiša (*slav*). Poslie razlogah da častnog moga prijatelja Pavlinovića navedenih, meni malo besjediti ostaje. Odbor sa elastičnim svojim predlogom traži s jedne u pedeset Občinah pokrajine novi povod razdora pružiti, a s druge strane nepovierenje prama sadašnje Vlade ukazati. Da li namiestnička obznana od skora obielodanjena dotično jezika u kom se početni nauk predavati imade, nije drugo nego jedna stara Bachova naredba od 1858. godine, koju su Rozner i Lapena u jednoj škatuli zatvorenu držali. Njezino udiclotvorenje poslie osam godinah služi za čest pravičnosti i oštroumju sadašnjih upraviteljah, koju je obznanu naš puk sa odobravanjem i radosti primio. Sad bi odbor neposredno očitovanje protivu takovog čina izazvati hotio.

Nemogu pristati na mnenje častnog Giljanovića da se občinama na volju ostaviti mora da naukovni jezik odaberu, jer bi to umierenu našu zadaću prešlo, radi čega sve Občine ni dozrele još nisu. Hotieti da poučavanje prvih dvajuh početnih razredah u oba jezika obvezatno postane, biva toliko koliko hotieti dieci smutiti mozak sa gramatikalnim pravilima dvajuh različitih jezikah; s tim bi pogibel nastati mogla da ništa ni od jednoga niti od drugoga jezika nenauče.

Gospodo talijanski jezik u srednjem poučavanju, u Gjimnazijama, u realnim i župničkim učionama vrhovenstvo imade. Barem ostavite diečacima prvih dvijuh početnih razredah da prva gramatikalna pravila na slatkom onom jeziku čuju, kojeg su najprvo od materinih ustah izgovoravati naučili.

Danilo (*slav*). Ako sam ikada što okušao i naučio baveći se sa poučavanjem diečakah, nemogu sebi predstaviti a još manje razumieti kako bi se još od prvog razreda na drugom a ne materinom jeziku nauk predavati mogao. Što se u prva dva razreda početnih učionah predava? Čitati i pisati, stvari koje se naučiti nemogu nego kad se na poznatom jeziku predaju. Priznati hoću da dieca još od najmladjanih doba mogu dva ili tri jezika naučiti, i jednog sam dietića od tri godine i pol dobe poznavao koi je pet jezika besjedio. To oni u dotičnim porodicama naučiti mogu, koje njima priliku daju da različitim jezicima divaniti čuju i da se sastaju s osobama koje s takovim jezicima govore. Da li u javnim učilištima u koja od 50 do 80 dietića dolazi, i koji se zanajviše za dva sata sa učiteljem zabavljaju, kad bi ovaj u téku jedne godine njih na sobstvenom njihovom jeziku čitati i pisati naučio, on bi zadosta učinio; a kamo li da bi njima tu-

djinski jezik naučiti mogao! Kad bi danas to dopustiti hotieli naše bi učione bezkoristne za puk ostale, kao što su i do sada bile bezkoristne da dietići u 5, 6 i 7 godinah zbunjeni s naukom na tudjinskom jeziku, najposlie u šta naučili nisu, a ni samo svoje ime pravilno napisati neznadu. Postojeći zakon i za talijanski jezik providja. Poslje nego dietići u prva dva razreda na sobstvenom jeziku čitati i pisati dobro nauče, zakon propisuje da u miestima gdie se talijanski jezik u običaju nalazi, da se oni u trećem i četvrtom razredu i u ovom jeziku poučavati imadu. To je logično, sasvim da granicu izjednačenja prelazi; da li još od prvog razreda da dieca oba jezika učiti moraju, to je svakom pedagogičkom načelu pro tivno, to je propast za naše učione, to biva odložiti, ako ne zabraniti, svaki napredak našem puku da se on izobraziti može.

Pragospodin Maupas. Ja nebi mogao častne predgovornike sliedovati na polju na koje su razmiricu iznieli. Polazeći od točke izjednačenja dvajuh jezika, govorim da u svakom miestu gdie se za potribito nadje, da se poučavanje ili na talijanskom ili na slavjanskom jeziku predavati može. Stvar je istinita da od interesa i od koristi Občine zavisi da se talijanski ili slavjanski jezik za predavanje nauka u miestne učione zavede. Jerbo imade miestah blizu mora gdie, ja to sigurno znadem, su ljudi želju izjavili da se prednosno poučavanje na talijanskom jeziku predavati imade, neisključujući slavjanski materinski jezik, da li učeći ga na način takovi da dietić pošto je početne nauke izučeo toliko jedan koliko drugi jezik znati može. S tim se neželi, kao što častni Ljubiša govoraše, da se silom oba jezika uvedu. Ako je većina jednog miesta slavjanska, ako občinsko vieće isključivo slavjanski jezik želi, reći hoće: Ja želim da se poučavanje na slavjanskom jeziku predaje, i držim da se nitko tome protiviti neće. Da li ako imade druga Občina koja bi zbog svoga materialnog interesa rekla. Želim da se prvenstveno na talijanskom jeziku naša dieca poučavaju, da bi se u njemu prilično izučiti mogli; i u isto vrieme da se materinski slavjanski jezik nezanemari; ja neznam radi čega nebi se takovoj želji zadovoljiti moralo. Kada bi dietići suhozemnih predielah u kojima se poučavanje jedinstveno na slavjanskom jeziku predaje, u Gjimnaziju preći imali, vi protiveći se odborovoj želji, prečujete diečacima da na veće učione za produženje nauka doći mogu; i doklen se u pokrajini viši zavodi neustanove u kojima bi se predmeti na slavjanskom jeziku isključivo predavati imali, to se zaista dogoditi mora. Radi ovih obzirah a ne drugih odbor je želju ova predložio. Valjda bi se opaziti moglo da je uporavljena rieč " narediti „. Ovaj izraz može biti preinačen, jer je poznato da Občine naredjivati nemogu na kom se jeziku poučavanje predavati imade. Osim ove rieči, ja mislim da se želja odborova onako kao što je izražena primiti može i držim da će većina u interesu pojedine Občine, načela slobode i autonomie Občinah istih nju hotieti podkriepiti.

Danilo (slav). Dvie opazke častnom predgovorniku učiniti imadem, jednu dotično predloga da se občinama pusti na volju da slobodno jezik poučavanja odaberu; drugu što on naše dietiće oplakuje da zbog neznanstva talijanskog jezika neće moći u veće učione stupiti. Ja neću u pomoć vladinu vlast pozivati da njojzi pravo prama Občinah prisvojim, da ona jezikom poučavanja raspolagati može. Nego ću besjediti o tome što se izbliza Občinah tiče, to jest da se njihova autonomia nepovriedi. I ja takodjer autonomiu Občinah branim, da li do točke koju njihov interes i njihovo imanje iziskuju. U nikakovu miestu dosad nisam našao da je jezik občinsko baštinstvo. On je naprotiv najsvetije pučko pravo, u koje kad bi Občine taknuti drznule, one bi svoju autonomiu prekoracile, narodnost prevratile i uništile onog puka medju kojem i radi kojega one obstoje. Ako je koi izmedju nas što naučio, odveć je istinito da je na talijanskom jeziku naučio. Priznajući sada da občinska Vieća sačinjavaju ljudi koji su na taj način izobraženi; hoće li oni imati vlasti da pučki jezik istisnu i miesto njega da talijanski zbog toga stave, jer ga oni bolje poznaju? — Osim takove neprilike, još jednu vidjeti možemo. Sutra nek se občinsko Vieće izmieni, s njime se i jezik poučavanja izmieniti može, i to bi se svake tri godine opetovati moglo. Ako imade Občinah koje bi takovu izmienu željele, u njima neznanstvo vladati mora, jer nerazumiu što je poučavanje i korist občinska.

Što se većih učionah tiče, ako su one sada talijanske, to biva nepravda koja viečito postojati nemože. Vladini propisi smieraju na to da se i dietićima, koji se s talijanskim jezikom

pokvarili nisu, vrata većih učilištah otvoriti imadu. Mi gojimo nadu da se takovi propisi u dlaku izvršiti imadu, i da neće biti prisiljen puk s potom svoga čelu platjati učitelje koji njegovog jezika nepoznaju, i koji su jedino vriedni tudju, a ne njegovu, diecu učiti. Kad se ovaj nered sasvim ukloni kad se u većim učionama nalazili budu ljudi u narodnom jeziku vješti; kada poučavanje primiti mogli budu dietići koji drugog jezika, osim materinskog, nepoznaju; onda ćemo istom izjednačenje narodno postignuti. Sad ga nemamo, i kad bi s time imenom nazvati hotieli ono što sada imademo, to bi za nas bila velika nepravda, to bi bilo právo na ovom načelu osnovano: ono što je moje, jest moje; a ono što je tvoje, jest sve moje! (*Buka na galeriama*).

Dešković. Ja odobriti nemogu sve stvari od častnog Giljanovića rečene, na mnenje Njegove Uzvišenosti Pragospodina Maupas pristajem da u Dalmaciji izjednačenje jezikah biti imade, kao što je Sabor riešio, i kao što pravica i zdravi razum zahtievaju. Da li ovo izjednačenje, po momе mnenju, nemože se pružiti dotle da dosegne uništiti ono što je narav ustanovila. U jednom miestu gdie se dva jezika nalaze, istinita je stvar da se puk učiti imade na jeziku koi većinu sačinjava. Ovu većinu ne občinski zborovi nego stanovnici Občine sačinjavati moraju. Občini dozvoliti da sad na jedan sad na drugi način postupati može, biva nju povlastiti da protivu naravi dieluje. Što se izjednačenja dvajuh jezikah tiče, kada takovih učionah nema to se u niža dva razreda primiti nemože, da li se to u trećem razredu i dalje obistiniti može. Zato ću jednu popravku učiniti da se poučavanje rečenih dvajuh razredah u jeziku većine puka predavati imade.

Pragospodin Maupas. Razmišljanja od častnog Deškovića učinjena jesu bila pravedna, ca li mi se čini malo pretierana. — Ja sebi uobraziti nebi mogao u občinama gdie je većina slavjanska da bi občinskom Vieću u glavu došlo prepisati da se poučavanje na talijanskom jeziku predavati imade. Ja ću vaviek opetovati kad bi ova većina u istinu jedan jezik, drugome predpostaviti hotiela, da se ova sloboda njojzi ostaviti imade. Častni Danilo govoraše da će se za mladiće koji bi iz pučkih učionah došli, što se talijanskog jezika tiče, u IV. razredu providjeti. Ja pitam, jedan dietić koi ni rieči talijanski nezna, i koi bi IV normalni razred pohadjati hotio, bili se nadati mogao da će na ovom jeziku toliko naučiti koliko je potribito da u veće učione stupiti može? Ja na svaki način govorim da nemože. Da li on govori: bilo bi već vrieme da profesori većih učionah budu u stanju izmienljivo toliko na jednom koliko na drugom jeziku nauk predavati. On će samnom priznati da ova smiesa učenja nikad miesta imati neće; da se kakova materia diono i na slavjanskom jeziku predavati može ja to dozvoljavam, dali u jednom istom zavodu gdie temeljni jezik biva talijanski, da se istovremeno i slavjanski predavati imade, meni se za nemogućno uvidja. Držim dakle za neobhodimo potribito mladićima, koji u ove više zavode nauk produljiti žele, da je potribito barem toliko drugog jezika znati koliko nuždno biva da bi u nauci napridovati mogli i plod svojih trudovah i žertvah od roditeljah za njih učinjenih postignuti mogli. Zato dakle pitam da se odborove želje prime.

Predsjednik. Dužnost predsjednikova biva govornike na razmiricu pozvati. Zaista niti častni Dešković, niti Pragospodin Maupas nisu se točno toga pridržali. U svakoj Občini poučavanje, na slavjanskom jeziku biti imade ondie gdie je većina slavjanska, a talijanski gdie je većina talijanska. Odbor nije namieru imao od zakona odstupiti. Predlog stoji u smislu po kom u občinama u kojima je nastavni jezik slavjanski, da se i talijanski jezik kao učebni predmet a ne drugčije, i tako obratno, predavati imade. Meni se čini da je ovo predlog i molim gospodu govornike, da se njega pridržavati imadu.

Dešković. Ja zaista nisam razumio da se tiče dozvoliti občinama gdie je jezik predavanja nauka slavjanski da se i talijanski učiti imade i tako obratno; nego sam mislio da se hoće občinama na volju ostaviti da jezik predavanja nauka bez obzira na većinu stanovnikah oni opredieljavaju; zato moj predlog opozivljem.

Pavlinović (slav.). Častnom Progospodinu Maupas opaziti imadem da kad bi u početne učione dva jezika za predavanje nauku uvesti hotieli, tada bi se taka smetnja pridesila da dieca najposli ništa nebi naučiti mogla.

Filippi. Kao izvjestitelj odbora malo rečih ima-

dem probesjediti jer je razmirica od predgovornikah dovoljno bila iscrpljena. Zemljište narodnosti jest ono na kom se dosada u ovoj Komori najžešće govorničke bitke pridesiše. Jučer sam u malo riečih ovoj Visokoj Skupštin rekao izmedju nas da istinita razlika nepostoji. U glavnoj stvari mi se suglasni nalazimo. Ja sam jučer naše nesuglasje nepouzdanju prepisivao, danas opet nju medjusobnom ne pouzdanju prepisujem. Žao mi je da je nepouzdanje danas imalo uzroka umnožiti se, umiesto da se umali, kao što sam ja želio. Od ispadka današnjeg raspravljanja mučan mi utisak ostaje, članovima manjine da se nedopada sve ono što se u pokrajini talijanskog jezika tiče. Kad je prvi put Sabor izjednačenje slavjanskog jezika glasovao, to je on kao pravo glasovao. Hotieti da se strogo izjednačenje za talijanski jezik pridrži mi dozvolah neištemo, nego ono što je naše pitamo, ono što nam nitko oduzeti nemože, ono što ista pravičnost zahtieva. (*Pohvala s lieve*).

Kad ste za slavjanski jezik pravicu tražili, vi ste vidjeli da smo na vaše iskanje dragovoljno pristali kada mi kakovu stvar za talijanski jezik izkali budemo od vaše strane na to pristanite i tako ćemo vazda dobru bratja biti (*Pohvala s lieve*).

Prigovori učinjeni dotično razmirice nisu osnovu odborovih željah izmieniti mogli, dočim ako je bio onaj s kojim je rečeno da Obćinama pravo ostavljajući da odaberu, što se tiče jezikah, da bi se na bezvladje došlo. Naravnna je stvar kad bi se u Dalmaciji talijanski jezik sa franceskim i ingleskim prispodobiti hotio da bi rieč bezvladje ostati mogla. Za Dalmaciju takovo bi pak bezvladje bilo sretno kad bi svi stanovnici tri ili četri ježika znati mogli! Govoreći pak o talijanskom jeziku, ja na svaki način onu besjedu odbacujem niti ću značaj njezim opisivati. Da li gospodo, svaki put kad se u novom obćinskom zakonu, učinjenom ili učiniti se imajućem, razlogalo, mi smo vas čuli toliko hvaliti, vaviek ste govorili o koristi obćinske autonomie, vi ste vazda onaj zakon živo braniti, radi kojega ja danas grizodušje neosjećam da sam ga glasovao, jerbo kad na praktične posliedice onoga zakona dodjemo vi se u protivoriečju nalazite i neku mržnju ukazujete? Ako je autonomia Obćinah jedno blagodatje, zašto se od nje strašite kad se slavjanskog jezika tiče? Govori se: U jednoj ili drugoj Obćini Dalmacije nastati može jedno upravništvo koje će u ovom obziru primiti načela protivna narodnosti i izobraženju njegovih stanovnikah ili bolje rekavši koje će talijanski slavjanskom jeziku predpostaviti. Da li onda, o gospodo, pitam ja, kakov ste zakon učinili? Ja od Obćinah do te točke nesumnjam i držim da se slučaj takovi pridesiti nemože da se u jednoj slavjanskoj Obćini jedno predstavništvo ustroji koje bi puku, ne njegov, nego tudji jezik nametnuti hotielo. Oprovrgnuvši tako prigovore na polje iznešene moje sam mnenje vama izložio, i sada mi drugo neostaje nego moliti da sredlog odbora sa vašim odvietom podkriepiti izvolite.

Pavlinović (slav.). Od govorah od častnih Deškovića i Filippi učinjenih uviljam da su odveć obširno tolkovanje mojim riečma dali. Svaki koi očinji vid imade vidjeti može da u nekim miestima talijanski jezik postoji i da se s njime divani. Da li se reći nemože da to isto uzduž primorja u svim gradovima i varošima postoji. To ja niečem, i u ovom smislu ja sam besjedio.

Ljubiša (slav.). Pitam besjedu zbog osobnog čina. Kao član odbora obćinskog zakona 1862. godine odbaciti moram tvrdjenje častnog Filippi s kojim bi htio reći da stranka kojoj prinadležim novi zakon obćinski pohvaljuje. Mi smo ovaj zakon primiti morali. Njega sa priatelji častnog Filippi glasovali.

Filippi. Pitam besjedu zbog osobnoga čina. Častni Ljubiša meni prigovara govoreći da su moji politički priatelji obćinski zakon učinili. To nije istina. Ja nisam prinadležao većini koja je obćinski zakon učinila, a tako ni onoj većini koja je njega glasovala, budući da sam ja sa pet drugih mojih političkih prijateljah bili sami koji smo protiva zakona glasovali. Naprotiv gospodin Ljubiša sa desnom strankom onaj su zakon odobrili, i zato ja sam rekao da grizodušja nemam da sam za njega glasovao.

Predsjednik. Pretresanje biva zatvoreno; pozivljem izvjestitelja da opet predlog pročita da bi ga dobro razumieti mogli.

Filippi (čita):

Da se svakoj Obćini na volju ostavi u učionama kojemudrago vrste da se nauk u oba jezika slavjanski i talijanski usporedno predavati imade.

Giljanović. Pitam da se imenovni priziv preduzme.

Predsjednik. Gospoda Tajnici neka imenovni priziv bilježe. Koi prima predlog neke reče *da*, koi ga neprima neka rekne *ne*.

Glasovaše za predlog gospoda:

Pragospodin Maupas, Knežević, Vuletić, Benja, Bioni, Bonda, Dešković, Petar Dojmi, Stevan Dojmi, Fanfogna, Filippi, Giljanović, Lalić, Mery, Nikolić, Ponte, Vuković, Zaffron, Zanki, Petrović.

Glasovaše protiv predloga gospoda:

Kovačević, Didolić, Jovanović, Ljubiša, Monti, Pavlinović, Radulović, Vranković.

Filippi (*čita*):

Da se ublaži za jedno trigodište izvršenje propisa pod Br. 1. Namiestničkog Dopisa od 10. Studenoga s. p. u obziru najmanje platje učiteljima, na način da bi se za ovo vrieme natiečaji i sa platjom od 240 fiorinah otvoriti mogli.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Filippi (*čita*):

Da se jošte obćinama na volju ostavi da one sa učiteljima pogodbu dotičnog platje sklopiti mogu, potvrdjenje iste učioničkoj vlasti pridržavši.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Filippi (*čita*):

Nek se nastoji, ako se ukaže prilika, da bi se u kojem primorskom miestu pokušalo u muškim učionama od prva tri razreda koju pravu učiteljicu ili spomoćnicu nastavnicu za predavanje nauka namiestiti.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Filippi (*čita*).

Da se popečiteljska pravila od 4. Lipnja 1864., za svetačne učione opetovanja izdane, uporaviti imadu.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Filippi (*čita*):

Da se nastoji zavesti u Zadru, Spljetu, Šibeniku i Dubrovniku gdiekoja večernja učiona za šegrte i poslužitelje, i da se jedna nagrada nastavnicima udieli.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*) Tko pristaje, neka se digne. (*Većinom primljeno*).

Filippi (*čita*):

Da se pokrajinskom išpektoru narnči da proiznadje ispadak spomoćnih učionah i da o njima naročito izvješće podnieti imade, kojeg će izvoliti c. k. Namiestništvo pokrajinskoj Gjunti saobćiti.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*) Koi odobrava, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Filippi (*čita*):

Da se u listićima, koi će se prilepiti u knjige početnog nauka, tiskati imadu značenja koja odgovaraju hrvatskim riečima, nepoznatim puku dalmatinskom, sa riečima slavo dalmatinskim po njihovom miestnom različju, da bi tako mogli učitelji i učenici služiti se sa korišćem s

knjigâma u Beču tiskanim za hrvatske učione.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristavje, neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

Filippi (čita):

" Neka se tiskom oglasi statistika naštave, koju će po skorašnjim obrazcima sastaviti računovodstvo c. k. Namiestništva„.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Drugi posao na dnevnom redu: Izvješće odbora za molbenice.

Vranković (čita).

Br. 326-D.

Visoki Sabore!

Neki mesari i obrtnici Splietski molo da bi Sabor posredovati izvolio da se njimâ sedmični pazar za životinju povrati.

Visoki Sabore!

U kratkoći vremena, odboru dozvoljenog on nije mogao sve obaviesti pribaviti za doznati uzroke koji se učinilj da je pazar sa životinjom u Splietu ukinutj i u Solin prinešen. Da li za neostaviti molbenicu neiscrpljenu, odbor predlaže da se ista Gjunti zbog toga dostavi, ako od pribavljenih obaviestih upozna da je pazar svojevoljsvom u Solin prenešen bio, i da takovo premieštenje nije radi obzirah velike važnosti sliedovalo, tada da kod upravničkih vlastih pitanje Spietskih gradjana podkriepiti nepropusti.

U Zadru 22. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Tko pristaje neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Vranković (čita):

Br. 327-D.

Visoki Sabore!

Frane Godoj učitelj miestne glavne učione sa priloženom prestavkom obratio se ovom Občinskom upravništvu da mu se platja povisi po propisu Visokog Sabora e Visokog c. k. Namiestništva.

Istina budući sve ono što je on u istoj naveo. On je učitelj koi javno povierenje zaslužuje, i koi je dvie nazrade za revnostno učioničko službovanje od Svietle Gjunte primio.

Dok je ova učiona na stepen glavne župničke učione podignuta, posebno predavanje nauka četvrtog razreda samo je po sebi prestati moralo i zato njemu nije drugo nego sama platja ostala. Istinito je kad se jednom poglavar uporodice dvie tretjine njegovog prihoda oduzmu, koje potribito njegovo življenje sačinjavahu, njega s tim više do očajanja privodi, što se njemu ni siromašna platja neisplatjuje, kao što se je u istinu za cielu ovu godinu pridesilo.

Njegova pravedna žalovanja u tom obziru svietloj Gjunti i Visokom Namiestništvu podnešena, ovdje se na stolu nalaze, i dotični iznosi u predračunu medju dugovima se upisani nalaze, koje će Občinsko upravništvo nastojati da s prvim novcima isplati, da li s naboljom namierom to će se istom do svršetka sliedeće godine moći obistiniti.

Miestna župnička glavna učiona biva i za Starigrad i Dol viša nastava u koju i iz obližnjih selah vazda po koi dietić na nauk prilazi; i nju Občina sa 655 fiorinah a Namiestništvo za 300 fiorinah na godinu izdržavaju, koji raziedjeni bivaju na način sliedeći.

Trošak na teret Občine:

a) Platja za učitelja prvoga razreda	136	fior. i nov.	50
b) Platja za učitelja drugoga razreda	210	„ „	—

c) Nakuada konakova-

nja za učitelja prvoga razreda 15 „ „ 75

d) Naknada konakovanja za učitelje drugoga i trećega razreda . . . . . 31 „ „ 50

e) Naknada konavovanja za učitelja četvrtog razreda 31 „ „ 50

f) Najam učiteljske sgrade 115 „ „ —

g) Nadarja . . . . 15 „ „ —

h) Utvari i popravljanja 30 „ „ —

i) Takse miesečne od učenikah za poslužitelja, mastila, geša i osl. platjanih 70 „ „ —

Ukupno 655 fior. i nov. 25.

Na teret erarialni stoji platja učitelja četvrtog razreda sa 300 fiorinah. Obćina dakle najvišu tegotu za učionu izdržava. Dohodarstvo obćinsko u najgorem se stanju, nalazi ono velikih žertvah učiniti mora da obične troške izdrži i malo po malo da se postepeno od dugovah izbavi; po dobivenim podatcima ona za svu 1866 godinu imade dugove sliedeće:

Kod c. k. Hvarskog poreznog ureda nalazi se do 11 tek. zabilježen dug obćine, kao što glasi dopis 11 tek. Br. 1296 709 fior. i nov. 74

Dug prama pokušnom uredu za 1865 i 1866 godinu 88 „ „ —

Dug prama erariumu za kućni najam miesta periodičkog preturskog povjerenstva 468 „ „ 40

Dug za platie prvim dvama učiteljima, za naknadu konakovanja za sva tri učitelja i za najam učioničke sgrade . . . . 531 „ „ 46

Dug prama Grgi Grkoviću za nabave Obćini učinjene kao što glasi sudbena tražba 7 Srpnja t. g. Br. 867-C. od istoga protiva Obćine podnešene . . . . . 257 „ „ 25

Dug za paušal Obćine 89 „ „ 62

Dug za nabavu mapah katastalnih i za barjak . . 294 „ „ —

Ukupo 2438 fior. i nov. 47

Ovo su dugovi koje je do danas Upravništvo za žalošću odkriti moglo. Bojeći se da će još i drugih dugovah odkriti sa neredom koi u onoj Obćini postojaše.

Od toga očevidno ispada da Obćina nije u stanju viših trošaka za ovu učionu na sebe uzeti, osim onih koje je i do sada izdržavala, koji, kako je rečeno, iznose 655 fiorinah i 25 novčićah, i koji će se umnožiti sa 15 fiorinah i 75 novčićah za naknadu konakovanja za učitelja prvog razreda, koji će ukupno 671 fiorinah iznieti. Niti je mogućno da se u miestu ikakov i najmanji iznos proiznadje kojim bi se trošci olakšati mogli.

Sa poštovanom Namiesničkom Naredbom 17 Listopada s. p. Br. 16506-4003 biva naredjeno da se predavanje nauka u trećem i četvrtom razredu učitelju četvrtog povieri, ako naročiti nastavnik opredieljen nebi biti mogao. Obćinsko Vieće u sjednici 2. tek. mieseca većinom je zaključilo, da Upravništvo isposluje da bi se platja takovom učitelju iz pokrajinskog fonda opredieliti imala, budući da Obćina nije u stanju njega platjati niti sadašnjim učiteljima platje povisiti.

Obćinsko Upravništvo prvo svega podčinjenu želju izražava da bi se ikonomični položaj sadašnjih učiteljah poboljšati imao, jer je bolje imati manji broj učiteljah dobro platjenih nego li veći broj sa oskudnom platjom, i pridržavajući se odredabah od Visokog Sabora i Visokog Namiestništva izdanih najpokornie Visoki Sabor umoljava da bi iz pokrajinskog fonda Obćini pomoć opredieliti hotio da bi ona prvim dvama učiteljima platju povisiti mogla, to jest da bi prosećem učitelju drugog i trećeg razreda, koi sada samo u drugom razredu nauk predavati imade, uz 210 fiorinah godišnjih koje mu obćina platja, 140 fiorinah opredieliti izvolio za ustano-

viti platju od 350 fiorinah. Takodjer učitelju prvog razreda, dotatno k svoti od 136 fiorinah i 50 novčićah koju Obćina platja, da bi opredieliti izvolio iznos od 153 fiorina i 50 novčićah, da bi se njegovu godišnja platja od 300 fiorinah ustanoviti mogla.

Što se tiče povišenja platje učitelja četvrtog razredå, upravništvo obratja se obaška pod ovom datom i brojem na Visoko c. k. Namiestništvo da bi na sebe uzelo povišenje drugih 100 fiorinah, kao što je i platju njegovu najmilostivije uzelo, na način, da bi oni učitelj od samog jednog fonda isplatjivan biti imao.

Kad bi ove milosti Visoki Sabor i Visoko c. k. Namiestništvo udieliti izvolili, ova bi glavna učiona na ovaki način bila izdržavana:

Od obćinskog fonda	671	fiorin	
Od erarialnog fonda	400	„	
Od pokrajinskog fonda	293	„	i 50 nov.

Ukupno 1364 fiorin i 50 nov.

Kad bi se jošte Visoki Sabor dostojao udieliti pomoć od 400 fiorinah od pokrajinskog fonda za platju učitelju za treći razred, ova bi Obćina viečito obvezana ostala, i ona bi na sebe uzela isplatu naknade za konakovanje i najam za jednu sobu za dotični učionički razred, s čim bi sebe sa drugih 80 fiorinah obremenila.

Obćinsko upravništo puno pouzdanja u veledušje i pravičnost Visokog Sabora nada se, ako ne oba, barem da će prvo njegovo pitanje biti uzlišano, jer bi se stim s tanje sadašnjih učiteljah poboljšalo, i oni kao i nastavnici ostalih učionah oduševljeni i vsesrdnije bi se zauzeli za sve toveći napredak poučavanja, sa tim ostajemo najpokornii.

Od Obćinskog Upravništva
U Starigradu 18. Prosinca 1866.
Za odsutnog Čeonika Prisjednici
Ivanišević
Fabiani
Vranković
Ljubić.

Visoki Sabore!

Teške ikonomične okolnosti u kojima se Starigradska Obćina nalazi, pomnčnosti da sa svojim prihodima sobstvenu glavnu župničku učionu uzdrži, koja je takodjer od velike važnosti, preporučuju pitanje radi čega odbor predlaže da se molbenica Gjunti dostavi da o njoj dužni račun pri razdieljivanju učioničkog fonda držati imade.

U Zadru 22. Prosinca 1866.

Predsjednik. Pita li koi od gospode rieč? (*Nitko*). Koi pristaje, neka ustane. (*Većinom primljeno*).

Odbor za adresa neka prevod na slavjanskom jeziku adrese pročitati izvoli.

Danilo (*čita*):

Br. 337-D.

Svietla Kruno!

Sabor Vaše Kraljevine Dalmacije diči se, što može izreći Vašemu Veličanstvu, da puk, koga on zastupa i sred mučnoća ràtnih okolnosti pritrkavši žurno pod carsku zastavu, sakupivši se pospješno u zemaljsku stražu, prolievši krv svojih sinova na pozemnoj i pomorskoj vojnici, dosvjedočio je svoju viernost, srčanu privrženost i požrtvovanje prema Carevini i otačbini.

Vaša svietla Kruna sama se je dostojala milostivo izjaviti svoju prijaznost s prepoštovanom odlukom od 14. Studenoga sk. pr. radi koje Sabor Vaše Kraljevine Dalmacije podlaže Vam najodanije zahvale.

Nesrećne zgode, koje su se izmienile na sjevernom bojištu, teške žrtve odtole potekle, kako se štije u Vašem vlastoručnom pismu od 13. Listopada ov. god.

ako s jedne strane nisu uskolebale u puku duh otačbinske ljubavi, s druge strane su sjetile otčinsko srdce Vaš. Vel. da je potreba uložiti sve pri ruci načine, kojimi bi se izliečile duboke rane, ratom nanešene.

Medju timi načinim, izim onih pripomaganja i onih podjelivanja, o kojih su nastojali i nastoje po Vašem blagom potaknuću poruci vlade Vašega Veličanstva; Sabor Vaše Kraljevine Dalmacije cicni napomenuti i taj, za koji Vas ponizno moli, ustavne slobode, koje Vaše je Veličanstvo dobrovoljno načelo, da nadju svoj podpuni razvitak s ustanovljenjem odgovorna popečiteljstva i s djelatnim i stalnim utjecajem zastupnika Vaših puka u izradjivanju zakonâ, koji bi učinili konac sadašnjemu nestavnomu stanju, i utvrdili bi Austriji čestitost i veličnost.

U podpunom rádu ustavnoga života, Sabor Vaše Kraljevine Dalmacije cieni da će se olakotiti riešenje nutrnjih zamršaja, i okriepiti Austriji položaj Evropejske Velevlasti.

Bog poživio, Bog zakrilio Vaše Veličanstvo.

—

Predsjednik. Mali opočitak dok gospoda tajnici napisnik sačine.

Monti. Priugovljen je napisnik.

Predsjednik. Ide na pročitanje napisnik sjednice današnje.

Monti (*čita napisnik*).

Predsjednik. Gospoda tajnici, dotično predloga koi se odnosi nadarjah koji se opredieliti imaduza nastavnike svetačno nedieljnih učionah neka učine u zapisniku naročitu opazku da su dva predloga bila učinjena, jedan smicra na to da se nadarci stave na teret stavke: *pomoći za učitelje*, drugi da se naročita naručbina Gjunti udieli. Gospoda koja na ovu popravku priataju neka ustanu. (*Većinom primljeno*).

U kratko vrieme sadašnjeg zasjedanja, koje je sami jedan miesec i tri dana trajalo, o gospodo, u dvoguboj adresi koju ste odvjetovali Preuzmnožitom našem Cesaru, u dugačkom pretresanju o predračunu za 1867 i opotrošnom računu za 1865 godinu, u raspravljanju jednog zakona koji je za ovu pokrajinu od velikog interesa, u tolikim željanu koje ste izrazili Vladi Njegova Veličanstva, u tolikim naručbinama koje ste Gjunti dali i u iscrpljenju mnogustručnih drugih posala vi ste nesumnjivi dokaz dali najpohvalnije dielatnosti, i postali ste dobro zaslužni za pokrajinu koju tako dostojno predstavljate. Zbog toga ja se s vama i sa istom pokrajinom radujem, i izjavljujući da je sjednica i sadašnje zasjedanje zatvoreno vas pozivljem da trikratno živio uzkliknete s kojim iz nagona našeg srca vaviek se počima i svršuje zasjedanje Dalmatinskog Sabora.

Živio Cesar
Živio Cesar
Živio Cesar.

(*Komora jedinoglasno opetuje Živió*).

Cesarski povjerenik. Oprostite, o gospodo, ako jošte za malo trenutakah vaše strpljenje zbog toga zlouporavljujem da Visokom Saboru i presvietlom njegovu Predsjedniku moju najsrdačniju blagodarnost izjavim radi dobrohotnosti koju ste mi u svakoj prilici ukazali. Poslje toliko željah koje ste Vladi Njegova Veličanstvo izrazili došlo je vrieme da Vlada vami svoje očituje ja ću se ograničiti da vam samu jednu izjavim. Htio bi to jest da se uvierite da Vlada Njegova Veličanstva ništa najvruće neželi nego sreću i dobrostanje sebi podčinjenih žiteljah i da na to neprestane njezine brige smieraju. Ako odabrana sredstva, koja na ovu svrhu smieraju, nisu vazda i na svakom miestu njezinoj želji odgovorila,

vierujte da to od okolnostih, od njezine volje nezavisnih, zavisi, njezine su namisli vazda bile najbolje, njezina nastojanja najiskrenija i nekoristoljubivija.

Hotio bi pak, častna gospodo da takovo uvierenje svojim izbornicima nadahnete. Onda, Cesar i puk u uzajemnom postojanom pouzdanju sjedinjeni, pomaganjem jedan drugoga iskrenim sudielovanjem i medjusobnom moćnom pomoći, ovoj klasičnoj Dalmatinskoj zemlji, njezinom velednšnom pučanstvu sretna budućnost pomanjkati neće. Neka blagodat božanstvene Providnosti sudieluje da se nabrzo ova srctna želja obistini. Poslie toga opraštam se s vama moja častna gospodo zastupnici i od srca želim da se na brzo opet sretno vidimo. (*Pohvala*).

Zatvor.

IZKAZ

o stanju pučkih Učiona u Dalmaciji

godine 1864-65.

Broj redovni	OKRUŽJE	POLITIČKE OBĆINE	MJESTO UČIONA'	Kakvoća učiona': Realne Nižje	Tečaj Uzgojini	Glavna učiona: Mužka	Glavna učiona: Ženska	Nižje: Mužka	Nižje: Ženska	Pomoćne Mužke	Opetovne ili ovetkovne nedjelne	OSOBLJE: Upravitelj ili Upraviteljica	Kateketa	Učitelji	Učiteljke	Poslužitelji
1	ZADAR	Rab	Rab	—	—	1	—	—	1	—	2	1	1	3	1	—
2	„	Pag	Pag	—	—	—	—	1	1	—	1	1	1	2	2	1
3	„	„	Gorica	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
4	„	Zadar	Zadar	1	1	1	1	—	1	—	1	4	4	10	5	3
5	„	„	Kožino	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
6	„	„	Ugljan	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
7	„	„	Sukošan	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
8	„	„	Prieko	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
9	„	Biograd	Biograd	—	—	—	—	1	-	—	—	1	1	1	—	—
10	„	„	Sufilip i Jakov	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
11	„	„	Turanj	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
12	„	Novi	Novi	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
13	„	Nin	Nin	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
14	„	Silba	Silba	—	—	—	—	1	—	—	1	1	1	2	—	—
15	„	„	Isto	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
16	„	Sale	Sale	—	—	—	—	1	-	—	—	1	1	1	—	—
17	„	„	Ižo južni	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
18	„	Obrovac	Obrovac	—	—	—	—	1	1	—	-	1	1	1	1	—
19	„	„	Karin	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
20	„	„	Žegar	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
21	„	Benkovac	Benkovac	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
22	„	Kistanje	Kistanje	—	-	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
23	„	Skradin	Skradin	—	—	—	—	1	1	1	—	1	1	2	1	—
24	„	„	Bratiškovci	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
25	„	„	Rupe	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
26	„	„	Dubravice	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
27	„	„	Djeverske	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
28	„	„	Bribir	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
29	„	Šibenik	Šibenik	1	—	1	1	1	—	—	1	4	2	9	4	4
30	„	Zlarin	Zlarin	—	—	—	—	1	—	—	1	1	1	2	-	—
31	„	„	Krapanj	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
32	„	„	Šepurine	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
33	„	„	Luka	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
34	„	„	Zuri	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
35	„	Tiesno	Tiesno	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	-
36	„	„	Morter	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
37	„	„	Vodice	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
38	„	Drniš	Drniš	—	—	—	-	1	1	1	1	1	1	2	1	—
39	„	„	Mirilović	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
40	„	„	Kljake	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
41	„	„	Kričke	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
42	„	„	Drinovci	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
43	„	„	Kanjane	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
44	„	Knin	Knin	—	—	—	—	1	1	—	—	1	1	2	1	—
45	„	„	Zvirinac	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
46	„	„	Strmica	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
				2	1	3	2	19	7	27	8	27	25	71	16	8

Broj učenika'			Plaće i nagrade učiteljnomosoblju		Odsječnica		NAJMOVI mjesta za učionu		NAJMOVI staništa Učitelja ili Učiteljke		TROŠKOVI NA ŠTETU Državnu		TROŠKOVI NA ŠTETU Pokrajinsku		TROŠKOVI NA ŠTETU Obćinsku		PRIHODI Pristojba školska		PRIHODI Zavodi		Primietbe
Mužki	Ženski	Ukupno	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	n	
106	77	183	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
93	46	139	304	50	—	—	100	—	—	—	304	50	—	—	100	—	—	—	—	—	
20	—	20	50	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
261	202	463	7245	—	120	75	409	50	—	—	7365	75	—	—	409	50	32	—	252	—	
23	—	23	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
40	—	40	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
18	—	18	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
54	—	54	210	—	—	—	—	—	—	—	126	50	—	—	83	50	—	—	—	—	
65	—	65	240	—	—	—	—	—	48	—	—	—	—	—	288	—	—	—	—	—	
35	—	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
28	—	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
40	—	40	210	—	—	—	—	—	—	—	63	36	—	—	146	64	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
62	—	62	346	50	—	—	—	—	30	—	210	—	—	—	166	50	—	—	—	—	
8	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
25	—	25	210	—	—	—	—	—	—	—	136	50	—	—	85	50	—	—	—	—	
22	—	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
27	13	40	210	—	—	—	—	—	73	—	—	—	—	—	283	—	—	—	—	—	
26	—	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
42	—	42	210	—	—	—	—	—	—	—	100	—	60	—	50	—	—	—	—	—	
21	—	21	250	—	—	—	70	—	60	—	—	—	—	—	380	—	—	—	—	—	
26	—	26	300	—	—	—	120	—	—	—	—	—	—	—	420	—	—	—	—	—	
76	—	76	410	—	18	90	88	20	—	—	136	50	100	—	280	60	—	—	—	—	
15	—	15	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	180	—	—	—	—	—	—	—	100	—	80	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
169	132	301	2456	50	157	40	471	45	—	—	2094	75	—	—	1080	60	18	55	966	—	
35	—	35	360	—	18	90	—	—	—	—	100	—	—	—	278	90	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
32	—	32	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
41	—	41	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
6	—	6	63	—	—	—	—	—	—	—	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
3	—	3	300	—	14	70	—	—	50	40	60	—	—	—	305	10	—	—	—	—	
—	—	—	210	—	14	70	25	—	56	—	63	—	—	—	242	70	—	—	—	—	
24	—	24	210	—	14	70	25	—	63	—	—	—	—	—	312	70	—	—	—	—	
68	32	100	695	50	34	—	200	—	—	—	136	50	—	—	793	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
61	45	106	620	—	72	—	—	—	—	—	—	—	—	—	692	—	—	—	200	—	
17	—	17	200	—	—	—	80	—	—	—	—	—	—	—	80	—	—	—	—	—	
17	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1616	547	2143	16991	—	466	5	1589	15	380	40	12610	36	240	—	6478	24	50	55	1418	—	

Broj redovni	OKRUŽJE	POLITIČKE OBĆINE	MJESTO UČIONA'	Kakvoća učiona': Realne Nižje	Tečaj Uzgojni	Glavna učiona: Mužka	Glavna učiona: Ženska	Nižje: Mužka	Nižje: Ženska	Pomoćne Mužke	Opetovne ili crkovne nedjeljne	OSOBLJE: Upravitelj ili Upraviteljica	Kateketa	Učitelji	Učiteljke	Posluživtelji
1	SPLJET	Trogir	Trogir	.	.	1	.	.	1	.	1	1	1	3	3	2
2	"	"	Drvenik	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
3	"	Spljet	Spljet	.	1	1	1	1	.	.	2	2	1	5	4	2
4	"	"	Solin	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
5	"	"	Mravince	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
6	"	"	Jesenice	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
7	"	"	Zrnovnica	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
8	"	Kaštelnovi	Kaštelnovi	.	.	.	.	1	1	.	.	1	1	1	1	.
9	"	Kaštel Lukšić	Kaštel Lukšić	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
10	"	Kambelovac	Kambelovac	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
11	"	Sućurac	Sućurac	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
12	"	Badeša	Badeša	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
13	"	Solta	Grohote	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
14	"	"	Selo gornje	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
15	"	Klis	Klis	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
16	"	Muć	Muć donji	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
17	"	Vrljika	Vrljika	.	.	.	.	1	1	.	.	1	1	1	1	.
18	"	Sinj	Sinj	.	.	.	.	1	1	.	.	1	1	2	1	1
19	"	Imocki	Imocki	.	.	.	.	1	1	.	.	1	1	1	1	.
20	"	Omiš	Omiš	.	.	.	.	1	1	.	1	1	1	1	1	.
21	"	"	Priko	.	.	1	.	.	.	.	.	1	1	1	.	1
22	"	"	Podgradje	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
23	"	"	Dubrava	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
24	"	Makarska	Makarska	.	.	1	.	.	1	.	1	1	1	4	2	2
25	"	"	Baškavoda	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
26	"	"	Brele	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
27	"	"	Makar	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
28	"	Drvenik	Drvenik	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
29	"	"	Brist	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
30	"	"	Gradac	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
31	"	"	Bakina	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
32	"	Vrgorac	Vrgorac	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
33	"	Metković	Metković	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
34	"	Opuzen	Opuzen	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
35	"	Supetar	Supetar	.	.	1	.	.	.	.	1	1	1	3	.	1
36	"	Neresi	Neresi	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
37	"	Bol	Bol	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
38	"	Postire	Postire	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
39	"	Pučišće	Pučišće	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
40	"	"	Povlje	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
41	"	"	Novoselo	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
42	"	"	Prasnice	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
43	"	"	Humac gornji	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
44	"	"	Selce	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
45	"	Sutivan	Sntivan	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
46	"	"	Humac donji	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
47	"	Milna	Milna	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.	.
48	"	"	Bobovišće	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
49	"	"	Ložišće	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
50	"	Hvar	Hvar	.	.	1	.	.	1	.	1	1	1	4	2	2
51	"	"	Brusje	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
52	"	Starigrad	Starigrad	.	.	1	.	.	.	.	1	1	1	3	.	1
			Prenos . .	.	1	7	1	26	8	20	8	33	32	69	16	12

Broj učenika'			Plaće i nagrade učiteljnomosoblju		Odsječnica		NAJMOVI				TROŠKOVI NA ŠTETU						PRIHODI				Primietbe
							mjesta za učionu		staništa Učitelja ili Učiteljke		Državnu		Pokrajinsku		Občinsku		Pristojba školska		Zavodi		
Mužki	Ženski	Ukupno	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	n	
136	61	197	1302	.	.	.	.	.	.	.	136	50	.	.	1265	50	4	.	.	.	
.	.	.	60	.	.	.	.	.	.	.	60	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
261	85	346	4140	.	120	.	491	50	.	.	3706	60	.	.	1044	90	18	91	.	.	
18	.	18	210	.	10	.	72	.	.	.	70	.	.	.	222	.	.	.	.	.	
24	.	24	70	.	.	.	.	.	.	.	70	.	50	.	.	.	.	.	.	.	
40	.	40	100	.	.	.	.	.	.	,	100	.	50	.	.	.	.	.	.	.	
16	.	16	90	.	.	.	.	.	.	,	90	.	50	.	.	.	.	.	.	.	
67	60	127	260	.	.	.	260	60	.	.	.	.	.	.	580	.	.	.	.	.	
25	.	25	136	50	6	.	25	.	.	.	136	50	.	.	31	.	.	.	.	.	
41	.	41	210	.	10	.	12	60	.	.	136	50	.	.	96	10	.	.	.	.	
35	.	35	210	.	10	50	.	.	.	.	50	.	.	.	170	.	.	.	.	.	
31	.	31	210	.	.	.	.	.	.	,	100	.	.	.	110	.	.	.	.	.	
56	.	56	207	50	12	.	50	.	.	.	.	.	.	.	269	50	.	.	.	.	
16	.	16	100	.	.	.	.	.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
49	.	49	210	.	.	.	21	.	31	50	135	25	.	.	127	25	.	.	.	.	
22	.	22	210	.	.	.	20	.	.	.	136	50	.	.	83	50	.	.	.	.	
31	40	71	502	50	12	.	186	.	.	.	.	.	.	.	700	50	.	.	.	.	
91	31	122	709	50	105	.	198	90	115	50	.	.	.	.	1128	90	.	.	.	.	
46	36	82	510	.	.	.	150	.	95	.	.	.	.	.	755	.	.	.	.	.	
37	22	59	440	.	.	.	67	20	63	.	373	.	.	.	197	20	.	.	.	.	
22	.	22	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
21	.	21	100	.	.	.	.	.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
11	.	11	80	.	.	.	.	.	.	.	80	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
100	56	156	2316	.	98	75	43	40	.	.	2274	75	.	.	183	40	4	20	.	.	
15	.	15	210	.	.	.	32	.	.	.	130	.	.	.	112	.	.	.	.	.	
20	.	20	100	.	.	.	12	.	.	.	.	.	.	.	112	.	.	.	.	.	
19	.	19	100	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	100	.	.	.	.	.	
18	.	18	200	.	.	.	.	.	.	.	120	.	.	.	80	.	.	.	.	.	
29	.	29	200	.	.	.	30	.	.	.	100	.	.	.	130	.	.	.	.	.	
32	.	32	200	.	.	.	15	.	.	.	100	.	.	.	115	.	.	.	.	.	
22	.	22	60	.	.	.	.	.	.	.	60	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
30	.	30	300	.	.	.	65	.	31	50	195	.	.	.	201	50	.	.	.	.	
33	.	33	315	.	10	.	48	.	.	.	.	.	.	.	373	.	.	.	.	.	
32	.	32	315	.	10	.	60	.	.	.	.	.	.	.	385	.	.	.	.	.	
.	.	.	210	.	.	.	.	.	.	.	210	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	136	50	.	.	25	20	31	50	193	20	.	.	.	.	.	.	.	,	
.	.	.	170	80	.	.	.	.	.	.	170	80	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	98	70	.	.	.	.	.	.	98	70	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	110	25	.	.	.	.	.	.	110	25	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	157	50	52	50	.	.	.	.	210	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	2173	50	78	75	.	.	.	.	2252	25	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	100	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	300	.	.	.	.	.	.	.	300	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
1446	391	1837	18538	25	535	50	1885	40	368	.	12805	70	150	.	8573	25	26	11	1418	.	

Broj redovni	OKRUŽJE	POLITIČKE OBĆINE	MJESTO UČIONA'	Kakvoća učiona': Realne Nižje	Tečaj Uzgojni	Glavna učiona: Mužka	Glavna učiona: Ženska	Nižje: Mužka	Nižje: Ženska	Pomoćne Mužke	Opetovne ili ovetkovne nedjelne	OSOBLJE: Upravitelj ili Upraviteljica	Kateketa	Učitelji	Učiteljke	Posložitelji
			Prenos . .	—	1	7	1	26	8	20	8	33	32	69	16	12
53	SPLJET	Vrboška	Vrboška	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
54	„	„	Vrbanj	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
55	„	„	Sfirce	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
56	„	„	Sv. Dominik	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
57	„	Gjelsa	Gjelsa	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
58	„	„	Vrisnik	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
59	„	Sv. Juraj	Sv. Juraj	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
60	„	„	Bogomolje	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
61	„	Vis	Vis	—	—	1	—	—	—	—	1	1	1	3	—	1
62	„	Komiža	Komiža	—	—	1	—	—	—	—	1	1	1	3	—	1
				.	1	9	1	30	8	24	10	39	38	83	16	14

Broj učenika'			Plaće i nagrade učiteljnom osobl.		Odsječnica		NAJMOVI: mjesta za učionu		NAJMOVI: staništa Učitelja ili Učiteljkę		TROŠKOVI NA ŠTETU: Državnu		TROŠKOVI NA ŠTETU: Pokrajinsku		TROŠKOVI NA ŠTETU: Obćinsku		PRIHODI: Pristojba školska		PRIHODI: Zavodi		Primietbe
Mužki	Ženski	Ukupno	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	n.	
1447	291	1837	18538	25	535	50	1885	40	368	—	12805	70	150	—	9573	25	26	11	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	70	—	—	—	—	—	—	—	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	150	—	—	—	—	—	—	—	150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1447	291	1837	19861	25	537	50	1885	40	368	—	14415	80	150	—	8473	25	26	11	—	—	

Broj redovni	OKRUŽJE	POLITIČKE OBĆINE	MJESTO UČIONA'	Kakvoća učiona': Realne Nižje	Tečaj Uzgojni	Glavna učiona: Mužka	Glavna učiona: Ženska	Nižje: Mužka	Nižje: Ženska	Pomoćne Mužke	Opetovne ili svetkovne nedjelne	OSOBLJE: Upravitelj ili Upraviteljica	Kateketa	Učitelji	Učiteljke	Poslužitelji
1	DUBROVNIK	Dubrovnik	Dubrovnik	1	1	1	—	—	1	1	2	1	1	9	2	1
2	„	„	Brgat	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
3	„	„	Mlini	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—	—
4	„	„	S. M.Mandalina	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
5	„	„	Gružje	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
6	„	Blata	Blata	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	2	—	—
7	„	„	Velaluka	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
8	„	Korčula	Korčula	1	—	1	—	—	1	—	1	1	1	6	2	1
9	„	„	Crnova	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
10	„	Lastovo	Lastovo	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
11	„	Pelježac	Viganj	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
12	„	„	Orebić	—	—	—	—	1	1	—	—	1	1	1	1	1
13	„	„	Kučište	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
14	„	Trapanj	Trapanj	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
15	„	Kuna	Potomje	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
16	„	Ston	Ston	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
17	„	„	Ston mali	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
18	„	Slano	Slano	—	—	—	—	1	—	—	1	1	1	1	—	—
19	„	Mljet	Babinopolje	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
20	„	Rieka	Mokosica	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1	1	1	—
21	„	„	Šumet	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
22	„	„	Rožat	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
23	„	„	Osojnik	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
24	„	Zaton	Orašac	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
25	„	„	Zaton	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
26	„	„	Trsteno	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
27	„	„	Majkovi	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
28	„	„	Kliševo	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
29	„	Lopud	Kalamota	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
30	„	„	Lopud	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
31	„	Šipanj	Luka	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
32	„	„	Sv. Gjuraj	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
33	„	Cavtat	Cavtat	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
34	„	„	Pridvorje	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
35	„	„	Popovići	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
36	„	„	Čilipi	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
37	„	Janjina	Janjina	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
				2	1	2	.	18	4	19	4	21	21	52	6	3

Broj učenika'			Plaće i nagrade učiteljnom osobl.		Odsječnica		NAJMOVI				TROŠKOVI NA ŠTETU						PRIHODI				Primietbe
							mjesta za učionu		staništa Učitelja ili Učiteljke		Državnu		Pokrajinsku		Občinsku		Pristojba školska		Zavodi		
Mužki	Ženski	Ukupno	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	n	
—	—	—	3992	50	50	—	—	—	—	—	4042	50	—	—	—	—	—	—	500	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	50	—	—	—	100	—	—	—	50	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	210	—	10	50	75	—	—	—	—	—	—	—	295	50	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	40	—	—	—	—	—	—	—	40	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	130	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	300	—	—	—	30	—	—	—	100	—	—	—	230	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	200	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	230	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	250	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	280	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	136	50	—	—	30	—	—	—	136	50	—	—	30	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	162	—	—	—	—	—	—	—	162	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	10	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	10	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	200	—	10	50	—	—	—	—	100	—	—	—	110	50	—	—	—	—	
—	—	—	210	50	10	50	36	—	—	—	—	—	—	—	257	—	—	—	—	—	
—	—	—	210	50	10	50	30	—	—	—	—	—	—	—	251	—	—	—	—	—	
—	—	—	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	—	—	—	—	—	
—	—	—	210	—	—	—	30	—	—	—	136	50	—	—	103	50	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	60	—	—	—	40	—	—	—	—	—	
—	—	—	210	—	—	—	30	—	—	—	120	—	—	—	120	—	—	—	—	—	
—	—	—	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250	—	—	—	—	—	
—	—	—	7902	10	92	—	491	—		—	5957	50	—	—	2537	50	—	—	500	—	

***

Broj redovni	OKRUŽJE	POLITIČKE OBĆINE	MJESTO UČIONA'	Kakvoća učiona'								OSOBLJE				
				Realne Nižje	Tečaj Uzgojni	Glavna učiona Mužka	Glavna učiona Ženska	Nižje Mužka	Nižje Ženska	Pomoćne Mužke	Opetovne ili ovetkovne nedjelne	Upravitelj ili Upraviteljica	Kateketa	Učitelji	Učiteljke	Poslužitelji
1	KOTOR	Erceg-novi	Erceg-novi	—	—	—	—	1	1	—	—	1	2	1	1	—
2	„	„	Kameno	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
3	„	„	Topla	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
4	„	„	Trebesinj	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
5	„	„	Mokrine	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
6	„	„	Podi	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
7	„	„	Biela	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
8	„	„	Kombur	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
9	„	„	Zelenika	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
10	„	„	Kuti	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
11	„	Kotor	Kotor	1	—	1	—	1	1	—	1	2	2	8	2	2
12	„	„	Lepetane	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
13	„	Teod	Teod	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
14	„	Stolivo	Stolivo gornje	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
15	„	Lastva	Lastva donja	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
16	„	Pastrovići	Kaštelastva	—	—	—	—	1	—	1	—	1	1	2	—	—
17	„	Župa	Sutvara	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
18	„	„	Prieradi	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
19	„	„	Glavatići	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
20	„	„	Vranović	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
21	„	Krtole	Radović	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
22	„	Luštica	Rose	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
23	„	Mula	Mula	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
24	„	Dobrota	Sv. Mate 1. raz.	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
25	„	„	Sv. Evstakij 2. „	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
26	„	„	Ljuta	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1	1	1	—
27	„	Prčanj	Prčanj	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	2	—	—
28	„	Rison	Rison	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
29	„	„	Morinje	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—
30	„	„	Ubli	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
31	„	Perast	Perast	—	—	—	—	1	—	1	—	1	1	2	—	—
32	„	„	Orahovac	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
33	„	Budva	Budva	—	—	—	—	1	—	1	—	1	1	2	—	—
34	„	„	Režević	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
35	„	„	Braići	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
				1	—	1	—	19	3	19	1	21	22	46	4	2

Kraljske bro

SPLJET . .	1	—	—
DUBROVNIK .	1	—	—
KOTOR . .	1	—	—
	3	—	—

Broj učenika'			Plaće i nagrade učiteljnom osoblju		Odsječnica		NAJMOVI: mjesta za učionu		NAJMOVI: staništa Učitelja ili Učiteljke		TROŠKOVI NA ŠTETU: Državnu		TROŠKOVI NA ŠTETU: Pokrajinsku		TROŠKOVI NA ŠTETU: Občinsku		PRIHODI: Pristojba školska		PRIHODI: Zavodi		Primietbe
Mužki	Ženski	Ukupno	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	nov.	fior.	n.	
—	—	62	472	50	-	—	—	—	—	—	—	—	—	-	472	50	—	—	—	—	
-	—	—	150	—	—	—	—	—	—	—	150	—	—	--	—	-	—	—	—	—	
21	—	21	250	—	10	—	—	—	—	—	100	—	—	—	160	—	—	—	—	—	
24	—	24	100	—	10	—	—	—	—	—	60	—	—	—	50	—	—	—	—	—	
33	—	33	450	—	10	—	—	—	40	—	170	—	—	—	330	—	—	—	—	—	
23	—	23	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	
34	—	34	350	—	10	—	—	—	—	—	100	—	—	—	300	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
18	—	18	150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150	—	—	—	—	—	
—	—	—	250	—	—	—	—	—	—	—	150	—	100	—	—	—	—	—	—	—	
125	63	188	3777	90	152	50	727	20	—	—	3382	90	—	—	374	70	8	63	400	—	
—	—	—	84	—	—	—	—	—	—	—	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
20	—	20	136	54	—	—	—	—	—	—	78	57	--	—	57	97	—	—	—	—	
22	—	22	210	—	—	—	—	—	—	—	105	—	—	—	105	—	—	—	—	—	
24	—	24	310	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	210	—	—	—	—	—	
14	—	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
34	—	34	105	—	—	—	—	—	—	—	105	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
14	—	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
9	—	9	105	—	—	—	—	—	—	—	105	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
23	—	23	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	--	—	—	—	—	—	
22	—	22	136	50	—	—	—	—	—	—	136	50	—	—	—	—	—	—	—	—	
15	—	15	105	—	--	—	—	—	—	—	105	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
19	—	19	310	—	12	—	—	—	48	—	105	—	150	—	165	—	--	—	—	—	
18	—	18	324	—	—	—	26	—	—	—	50	—	150	—	136	—	—	—	—	—	
17	9	26	250	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	150	—	—	--	—	—	
64	—	64	100	—	—	—	—	=	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
77	—	77	336	—	—	—	—	—	—	—	114	27	—	—	221	73	--	—	—	--	
29	—	29	210	-	—	—	—	—	—	—	72	—	—	—	138	—	—	—	—	--	
13	—	13	100	—	—	—	—	=	—	—	100	—	—	—		—	—	—	—	--	
36	—	36	130	--	—	—	—	=	—	—	—	—	—	—	130	—	—	—	—	--	
23	—	23	100	—	—	—	—	=	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	--	
12	—	12	210	—	—	—	31	50	—	—	136	50	—	—	105	—	—	—	—	--	
35	—	35	—	—	—	—	—	=	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	--	
30	—	30	100	—	—	—	—	=	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	--	
848	72	982	9912	44	204	50	784	70	128	--	2209	74	400	--	3255	90	8	63	700	—	

darstvene učione.

--	--	--	987	--	84	--	--	--	--	--	1071	--
--	--	--	924	--	84	--	--	--	--	--	1008	--
--	--	--	1323	--	84	--	--	--	--	--	1407	--
--	--	--	3234	--	252	--	--	--	--	--	3486	--

IZKAZ

o stanju pučkih Učiona u Dalmaciji.

Početno podučavanje godine 1862—63.

Okružje	Sadašnje stanovništvo			Učenici			Razmierje		
	Mužki'	Ženski'	Ukupno	Mužki	Ženski	Ukupno	Učenici na 100 mužkica' pučanstva	Učenice na 100 žena' pučanstva	Učenici i učenice na 100 ukupnoga pučanstva
Zadar	73756	73321	147077	1341	539	1880	1, 81	0, 73	1, 2
Spljet	86169	85709	171878	2942	435	3377	3, 4	0, 50	1, 9
Dubrovnik	23610	26726	50336	1212	190	1402	5, 13	0, 71	2, 7
Kotor	13583	16215	29798	466	98	564	3, 43	0, 61	1, 89
Ukupno	197118	201971	399089	5961	1262	7223	3, 02	0, 62	1, 80

Godine 1862—1863.

Okružje	Glavne učione za		Niže učione za		Pomoćne	Opetovne nedjeljne učione	Ukupno	Polaziše učionu		Ukupno	Sposobni na polaženje		Ukupno	Učiteljsko osoblje				Školske zgradje		
	Mužke	Ženske	Mužke	Ženske				Mužki'	Ženski'		Mužki'	Ženski'		Upravitelja'	Kateketa'	Učitelja'	Učiteljka'	vlastite	unajmljene	bezplatno ustupljene
Zadar	3	2	16	7	13	6	47	1341	539	1880	3246	1813	5059	17	17	32	17	4	14	4
Spljet	6	1	30	8	23	7	75	2942	435	3377	9639	6743	16382	36	36	75	21	—	42	21
Dubrovnik	2	—	13	2	18	3	38	1212	190	1402	4897	2496	7393	15	15	40	5	7	16	13
Kotor	1	—	14	2	14	4	35	466	98	564	802	675	1477	15	15	29	3	2	8	4
Ukupno	12	3	73	19	68	20	195	5961	1262	7223	18584	10727	30311	83	83	186	46	13	80	42

Godine 1863—1864.

Okružje	Glavne učione za		Niže učione za		Pomoćne	Opetovne nedjeljne učione	Ukupno	Polaziše učionu		Ukupno	Sposobni na polaženje		Ukupno	Učiteljsko osoblje				Školske zgradje		
	Mužke	Ženske	Mužke	Ženske				Mužki'	Ženski'		Mužki'	Ženski'		Upravitelja'	Kateketa'	Učitelja'	Učiteljka'	vlastite	unajmljene	bezplatno ustupljene
Zadar	3	2	19	7	16	6	53	2184	546	2730	3782	2655	6437	23	23	40	17	4	16	5
Spljet	6	1	33	8	22	7	77	3111	492	3603	9735	6801	16536	61	61	77	21	—	44	22
Dubrovnik	2	—	15	3	22	3	45	1632	216	1848	4446	2515	6961	17	17	42	5	7	17	14
Kotor	1	—	16	4	12	4	37	361	109	470	810	682	1492	17	17	29	4	2	8	4
Ukupno	12	3	83	22	72	20	212	7288	1363	8651	18773	12655	31426	118	118	188	47	13	85	45

